ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ
2-3
SAMEDI-DIMANCHE
2-3 MAI
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՐԱՁ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.478 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.478

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍԻԿ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՊՐԻԼԵԱՆ – ԱՊՐԻԼ 20 – 24)

ՈԳԵԿՈՉՈՒԹ
ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

Հայաստանի թատերական ընկերութեան կեդրոնատեղին ողեկոչուած է Վահրամ Փափազեանի վաստակը: Հայկական բեմարուեստի զարգացման մէջ Փափազեանի դերին մասին խօսած է Գէորգ Աբաջեան: Յուշեր պատմած են Գէորգ Աչուղեան, Ալէքսանդր Ադամեան եւ ուրիշներ:

***

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԲԵՄԱԴԻՐԻՆ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ
ՈՒԻԼԵԱՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՈՎ

Պաթումի մէջ նկարահանուած է «Ամենագուրա ձմեռը 1854 թուականէն եկաք» կարճ ժապաւէնը, ըստ Ուիլեամ Սարոյեանի նոյնանուն պատմուածքի, որ կը խօսի մանկական առաջին սիրոյ մասին, հիմնուելով եւ թախիծով պատած: Գլխաւոր դերերը մարմնաւորած են աշակերտներ Միկա Ջանիբեկեան եւ Մարիամ Ջաքոյեան (Թիֆլիսէն): Շարժանկարը «Հայֆիլմ» արուեստանոցի երիտասարդ բեմադիր Վալէրի Մելքոնեանի առաջին ինքնուրոյն գործն է:

***

ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆԱՍԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ
«ԿՐԱԿՈՂ ՄԱՐԶԱԿՕՇԻԿ» ՄՐՑԱՆԱԿՈՎ

«Կոմսոմոլեց Տաջիկիստանա» թերթը իր սահմանած մրցանակը չնորհած է խորհրդային ախոյենութեան Ա. դասակարգի խումբի լաւագոյն ամբարկուին: «Կրակող մարզակօշիկ»ի դափնեկիր դարձած է Դուշանբէի «Պամիր» խումբի յառաջապահ Վազգէն Մանասեան, որ անցեալ տարի նշանակած է 27 կոլ: Ներկայիս 28-ամեայ մարզիկը Ա. դասակարգի մրցումներուն խաղացած է 297 անգամ եւ նշանակած 97 կոլ:

***

ՆՈՐԱՅՐ ԱԴԱԼԵԱՆԻ
ՆՈՐ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԻ ԱՌԱՋԻՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Երեւանի դրամատիկ թատրոնը ներկայացուցած է Նորայր Ադալեանի նոր թատերախաղը, որ կը կոչուի «Ներկաներ եւ բացակաները»: Այս առթիւ թատրոնին անօրէնը՝ Տ. Մխիթարեան, նշած է թէ թատերախաղը արդիական է եւ կ'արծարծէ մեր իրականութեան հրատապ հարցերը: Հանդիսականը բեմին վրայ կը տեսնէ մեր հասարակութեան այն հարցերը, որոնք կը յուզեն իւրաքանչիւրը: Բեմադրութեան դեղարուեստական դեկավարն է Արմէն Խանդիկեան, բեմադրիչը՝ Ա. Մեհրաբեան:

***

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ «ՆԱՄՈՒՍ»Ը
ՅՈՒՆԱՐԷՆ ԲԵՄԱԴՐՈՒԱԾ
ԱՐԽԱԶԻՈՑ ՄԷՋ

Արխազիոյ մայրաքաղաք Սուխումի պետական վրացական դրամատիկ թատրոնի բեմին վրայ ներկայացուած է Շիրվանզադէի «Նամուս» թատերախաղը՝ դադրեցուցած է «Նամուս» թատերախաղը՝ յունարէն, Սուխումի յունական դրամատիկ թատերախումբին կողմէ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ, բուռն հակազդեցութիւն մը ունեցաւ, Զորեքշաբթի օր, երբ ընկերվարական երեսփոխան եւ Մարհրդարանի հետ Յարաբերութեանց նախկին նախարար՝ Լաղարիէր մեղադրեց մեծամասնութեան անդամներ, որոնք համակրական արտայայտութիւններ ունին Լըփէնի նկատմամբ: Նախարարապետը յիշեցուց, որ ընտրական այս դրութիւնը (համեմատականի) ընկերվարականները քուէարկեցին եւ այն առեն չատ լաւ դիտէին, թէ այդ դրութեամբ ազգ. ճակատը Ազգ. ժողով պիտի մտնէր եւ թէ այսօր, այդ Ազգ. ճակատը, ամէն անգամ որ կարեւոր հարց մը ծեծուի ընկերվարականներուն հետ՝ դէմ կը քուէարկէ, այլ խօսքով ընդդիմութեան մէջ է: Ուրեմն դաս չունի տալիք եւ լաւ կ'ըլլայ որ ընկերվարականները իրենք ճղդեն իրենց դիրքը Ազգ. ճակատի նկատմամբ, փոխանակ ուրիշներուն դիրքը հարցնելու: Պէտք է ըսել, որ Լաղարիէրի ելոյթը ալ աւելի ճախաւեր էր, մանաւանդ իր կուսակիցներուն համար, որովհետեւ ինք եւ Լըվին դիրկընդխառնում ունեցած էին, արտաքին հարցերու յանձնախումբին մէջ, երկուքն ալ Իինէֆ-ի դիւանի անդամ եղած ըլլալով, ուսանողութեան օրերուն:

ՊԱՊ. «սուղի կը նստի» ըստ գերմանական կարգ մը թերթերու, ըստ որոնց, Յովհ. Պօղոս Բ.ի չաբաթավերջի այցելութիւնը Գերմանիա, ժամը՝ 660·000 Ֆրանք կ'արժէ: Պապը, Ուրբաթ օր, Քէօլնի մէջ, երանացումը կը կատարէ ծագումով Հրեայ՝ Էտիթ Շթայնի, որ կարմելական (քարմելիթ) մըն է Աուշվից մեռած: Շաբաթ, Ռուսի հանգիստը կ'այցելէ, իսկ կիրակի, Միւնխընի մէջ «երանելի» պիտի հռչակէ հականացի՝ Ռուփերթ Մայերը յիսուսեան մը: Յովհ. Պօղոս Բ., այս մարզին մէջ ալ, աւան – դուխիւնները խախտեց, քանի որ մինչեւ իր օրը, երանացումները միայն Հռոմ կը կատարուէին: Արեւմտեան – Գերմանիոյ եպիսկոպոսները, որոնք 5,5 միլիառ տոլար տուած են Ասիոյ, Ափրիկէի եւ Լատին – Ամերիկայի եկեղեցիներուն, ուզած էին որ Վատիկանի պիւտճէին մանրամասն հաշուետուութիւնը հրապարակուի եւ Վատիկանի դրամատան (ԻՕՐ) մատակարարումն ալ փորձառու աշխարհականներու յանձնուի: Երանացումը կը տարբերի սրբացումէն, այսինքն՝ եկեղեցին կը դնահատէ ենթականերուն արժանիքները, բայց չի սրբացներ: Այս պարագային, Հրեաները չատ գոհ չեն եւ բուռն բանավէճ ծագած է հրեայ հաւատքականութեանց ծոցը Էտիթ Շթայնի երանացման պատճառաւ՝ հրեա՞յ մարտիրոս թէ քրիստոնեա՞յ մարտիրոս: Հարցը վէհ նիւթ է, կայ նաեւ այն համոզումը որ աստուածային ընտրեալ ժողովուրդն է Հրեան, ուրեմն հականութիւն մը կը տեսնուի եւ կը փնտռուի հրէութեան բուն տեղը պատմութեան մէջ: Ծնած Եոմ Քիփուրի օրը, 1891–ին, կաթողիկէ դարձած 1921–ին, համաշխարհային համբաւի տէր փիլիսոփայ մըն է Շթայն:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ցոյցը 3–էն 7 հազար (ինչպէս միշտ՝ ըստ ազբիւրներու) հոգի համախմբած էր Փարիզ, Զորեքշաբթի օր: Եկած էին նաեւ գաւառէն: Բողոքին պատճառն է Տիկին Պարզաքի մէկ օրինագիծը, որ փոփոխութիւններ կը մտցնէ 3–րդ սիքլի ուսումին մէջ, եւ տարբեր որակում մը կ'ուզէ տալ հիւանդանոցի բժիշկին՝ ընդհանուրը եւ մասնագէտը զանազանելով: Ուսանողական 15 կազմակերպութիւններ համամիտ են փոփոխութեան: Առարկողները չեն ուզեր որ «ընդհանուր» բժիշկը արժեզրկուի, դադրելով էնթէռն ըլլալէ եւ վերելելով միայն ռեզիտանի որակումը:

ՖՐԱՆՍԱ. բնակոչ 3 միլիոն մահմետական, Ապրիլ 29–ին սկսան (պէտք է սկսէին) պահք բռնել ամսուան մը համար, Ռամատանը կը սկսէր այդ օր:

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Քընարս այսօր, կըտըրտելով լարերն իր
Ջե՛զ կը կանչէ Արեւելքէն Արեւմուտք,
Ո՛վ դուք
Հացի՛ զոհեր, ար ունիք միշտ արեւու
Պասուք:

Այս առաւօտ՝ գըտայ հասակըս թաղուած
Հեղեղին մէջ շուրջս ծաղկած վարդերուն.
Եւ կանգնուն՝
Խմեցի աւիշն հողին, երգերը բոլոր
Բոյներուն:

Ինծի՛ եկէք, ես կ'խարդն եմ Մայիսին.—
Ձեր բըրտինքս ես կ'ընեմ գոհար ցօղն
անգին
Վարդին.
Կը հեղում ձեր ոսկորներուն մէջ ցամքած՝
Արիւն:

Ինծի՛ եկէք գործատունէն՝ ուր երկար
Շաղուեցիք դուք մեր Աշխարհին ցեցակեր
Նո՛ր հիմեր.
Փուռէն՝ որ ձեր գըլխուն, սըրտին վրայ՝
մոխիր
Է ցաներ:

Ինծի՛ եկէք ճաւարանէն՝ ուր կոեցիք
Նաւեր, վաղուան ձեր դագաղները
պողպատ:

Ելէ՛ք արդ
Աղիքներէն հողին, ճահիճն արգանդէն,
Դա՛շտն ու ա՛րտ:

Ինծի՛, ինծի՛ եկէք այս օր բոլորդիդ.
Սիրտս ա՛յնքան բոց ունի, հոգիս ա՛յնքան
լոյս՝
Որ ձեր խիւս
Ցեխերէն իսկ կը շաղուեմ նո՛ր
Մարդկութիւն
Եւ նո՛ր Յոյս:

Հերի՛ք հիւծաք ճրկուղներուն մէջ խոնաւ,
Եւ ուներցաք միշտ կարօտ, նմանւ
խըլուրդի,
Օդի,
Եւ ժանգի պէս երկաթներուն փարեցաք,
Նօթի՛:

Թող ձեր մուրճն ա՛լ չըկայծակէ սալին
վրայ.
Մըխուա՛ծ մընան թող ատամները սղոցին՝
Հեցին.
Կռնդին խըրուած՝ թող խեժերէն ժանգոտի
Կացինն:

Ի՛նչ փոյթ թէ որր մընայ շարժիչ
մեքենան,
Եւ գործատան մէջ ճիւաղներ սողան լուռ.
Ի՛նչ փոյթ ո՛ւր
Դառնայ ճախարակն, ու խորտակուին լոյծ
փոկերն
Ընդհանուր:

Դե՛հ, էրրտնաբոյր ձեր շապիկներն
հանեցէ՛ք.
Թող ճերմակած ձեր գրտակները ճետուին
Հնոցին.
Գլուխնիդ այս օր պիտի սուգեմ արեւուն
Բոցին:

Ինծի՛ եկէք, եկէք ինծի՛, եղբայրնե՛ր,
Ձեր ամեհուդ այս օր տօնն է Մայիսի,
Վասըն զի
Հողն ըստեղծիչ, ձեր ըստեղծիչ արեան
լոկ
Կը խօսի:

Ձեփիւռն ահա՛, – ո՛վ տառապեալ
հոգիներ,
Ձեր կուրծքերուն բացէ՛ք վէրքերն՝ իր
անգին
Խունկին.
Աղբիւրն ահա՛, – թող գըլուխնիդ իր
լոյսին
Հակին:

Դեղձին ահա՛, – ծաղիկներն իր կ'աճձրեւէ
Ձեր կոշկոճուած ճեռքերուն վրայ
արիւնոտ.
Եւ կարօտ
Կը զգայ մայրին՝ որ գըրկէք զինք
թեւերով՝
Վիրոտ:

Ահա Արե՛ւն, Արե՛ւն ահա. լոկ ձեզի՛
Այս օր կ'ճայի. կը համբուրէ միայն ձե՛ր
ճակատներ.
Ան՝ բոլոր միւս ճակատներուն վրայ
իշխող
Է քըմեր:

Ձե՛րն են դաշտեր, ձե՛րն է Գաղաքն,
որուն լուռ
Փողոցներէն պէտք է անցնի լոկ այս օր
Ձե՛ր թափօր:
Դրօշներ ծըփան, ծաղկին յոյսեր, եւ
գոռայ
Շեփոր:

Հանգի՛ստ երգեն թող ձեզ բոլոր
արծիւներ.
Հանգի՛ստ երգէ բընարս, որուն, ձեզ
համար,
Իրրեւ լաւ,
Ես արծիւի տըւի այս օր աղիքներ՝
Որ գոռար:

Թող ձեր շեմերը ողողուին վարդերով.
Երբ գայ լուսինն ու իր բիրերը բոցէ
Յածէ՝
Բալասանո՛վ թող այս գիշեր ձեր
դուռներն
Օծէ...:

Մայիս Մէկի աշխատանքի տօնին պատճառաւ «Ցառաջ միտք եւ արուեստ»ի թիւը լոյս կը տեսնէ գալ չաբթու՝ կիրակի, Մայիս 10: Բացառաբար՝ վեց էջ, ամբողջովին նուիրուած է հայկ. փիլմի Գ. փառատօնի, տեսակցութիւններով Հայաստանէն ժամանած արուեստագէտներուն հետ:

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿի աշխատանքի տօնին առթիւ, «Ցառաջ» ինչպէս տեղական օրաթերթերը լոյս չի տեսներ, մեր յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ երկուշաբթի, (Մայիս 5, երեքշաբթիի թիւ):

Ա. ՏԻՐԱԶԱՆԻ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵՆԷՆ ԷՋԵՐ

ՎՐՈՅՐ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

Լախտի հարուած մը իջաւ գլխուս, երբ «Յառաջ»ի մէջ կարդացի Արեգ Տիրազանի մահուան գոյժը: Հայ մշակոյթի երկինքին աստղերէն մէկն ալ չիջեցաւ ուա՛ղ: Երեք քառորդ դարու մտերմութիւն մը հայ գրականութեան ու արուեստի պաշտամունքով մը չաղախուած՝ ամուր կապ մը հաստատած էր մեր մէջեւ: Երբ գինքը ճանչցայ առաջին անգամ՝ կը կոչուէր ան Օննիկ Պատմաճեան եւ երկուքս ալ նորաբոյս պատանիներ էինք:

Առաջին Աշխարհամարտէն քանի մը տարի առաջ, կամ եթէ կ'ուզէք՝ Օսմանեան Սահմանադրութենէն քանի մը տարի հետ, Պոլիս ու Թիֆլիս եղած էին Հայութեան մշակութային կեդրոնատուն տասանները: Գաւառէն Պոլիս կը խուժէին կէս տաղանդաւոր մտաւորականները՝ ինչպէս Դանիէլ Վարուժան, Ռուբէն Զարդարեան, Յակոբ Բիւֆէճեան (Օշական), Արտաշէս Յարութիւնեան եւայլն:

Կովկասի գաւառներէն ալ կը խուժէին դէպի Թիֆլիս՝ Յովհաննէս Թումանեան, Աւետիք Իսահակեան, Աւետիս Ահարոնեան, Շիրվանզադէ եւայլն:

Պոլսոյ մէջ կը բացուէին նորանոր կրթարաններ՝ թէ՛ տղոց եւ թէ՛ աղջկանց համար: Ամէնէն աչքի զարնողը պիտի ըլլար «Նոր Դպրոց»ը, զոր կը հիմնէին ծանօթ մանկավարժ Յովհաննէս Հինդլեան եւ վաստակաւոր ուսուցիչ Գալուստ Մաթթեան:

Առաջին տարիէն արդէն հայրս արձանագրեց գիս հոն գիշերօթիկ, որպէսզի ամբողջական կրթութիւն մը առնամ: Մինչեւ ութ տարեկանս յաճախած էի Եղիա – Գափուի ազգային վարժարանը՝ որ յարակից էր Ս. Թադէոս – Բարթուղիմէոս Եկեղեցիին:

Դպրոցին տէրն ու տնօրէնն էր Խաչատուր քահանայ՝ որ նախկին եպսմանի մըն է եղեր: Անուս կղերական մըն էր, որ Պոլսոյ ամէկական բարբառով կը խօսէր ու մերթ ընդ մերթ թուրքերէն հայհոյութիւններ կ'արձակէր: Դասընթացքի մէջտեղին ալ փայտէ երկար չիպուխով մը անընդհատ կը ծխէր:

Երբ հայրս յայտնեց թէ չքեղ ու որակաւոր վարժարան մը պիտի յաճախէի, ուրախութիւնս չափ չունէր:

«ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ»

Առաջին տարին մեծ չէնք մը վարձուած էր Փանկալթիի եւ Օսման Պէյի միջեւ: Հոն գրեթէ ընտանեկան յարկի մը տակ կը գտնուէինք: Տիկին Եւփիմէ Մալաթեանի գուրգուրանքին տակն էինք: Շաբաթը անգամ մը մեր գլուխներն ալ կը լուար:

Յաջորդ տարին մեր տնօրէնները վարձեցին հոյակապ երկու fոնաfներ (պալատ), շրջապատուած ընդարձակ պարտէզներով: Այս fոնաfներուն սեփականատէրերն էին Սուլթան Ապտիւլ Համիտի զաւակները: Մէկ չէնքը նկնջարան ու միւսն ալ դասերու յատկացուած էր: Պոլսոյ ամենագեղեցիկ թաղերէն մին էր Նշան – Թաշ՝ Հարպիէ պինուորական վարժարանին կռնակը: Թաղը Վոսփորի վրայ հայող բարձունքի մը վրայ էր: Ստորոտը կը գտնուէր Վոսփորի ափունքին վրայ Տոլմա – Պահչէի սուլթանական հոյակապ պալատը՝ կառուցուած Պալեան ճարտարապետներու կողմէ: Ահա այդ տարին էր որ Արեգ Տիրազան արձանագրուեցաւ Նոր Դպրոց, որպէս գիշերօթիկ:

Բախտաւոր զուգադիպութեամբ մը նոյն նկնջարանին մէջ կը գտնուէինք, մեզ հետ ունենալով Մարտիրոս Գոչունեանը՝ որ յետագային խմբագրապետը պիտի ըլլար իր հօր ու հօրեղբօր հիմնած «Ժամանակ» օրաթերթին:

Առաջին մեր հանդիպումէն սկսեալ հոգիներու եւ միտքերու զուգորդութիւն մը ծնունդ առաւ երկուսուս: Ան վայելուչ եւ ազնուական հոգ մը ունէր իր վրայ եւ լուսանցքի վրայ կը մնար ի տես մեր տղայական խաղերուն ու չարաճճիութիւններուն: Օրինակ, գիշերը երբ գիշերօթիկ ուսուցիչները վարի ընթերցարահը իրենց դասաւանդելիք նիւթերով կը զբաղէին, մենք՝ վերը, նկնջարանէ – նկնջարան պատերազմ կը յայտարարէինք: Անձեռոցիներուն ծայրերը գունդ ընելով պոլսեցիները գաւառացիներուն դէմ կը կռուէին: Նմանապէս երբ պարտէզին մէջ պիւնտիրպիր (տոթ մութոն) կը ցատքէինք եւ կամ կուկուչ (պիլ) կը խաղայինք: Միչա ճաշակով հագուստ կ'ըլլար ու վերջին ծայր խնամք կը տանէր իր արտուզարդին:

Աչակերտները իրարու զուարճալի մականիւններ կը յօրինէին: Այսպէս, մեր Օննիկին Քաթինա անունը փակցուցած էին: Քաթինա յոյն աղջկան անուն է: Յոյն օրիորդները հայերէն աւելի արդուզարդի սիրահար էին: Ուրեմն, իրեն նախանձող աչակերտներէն մին Տէսփինա Քաթինա (օրիորդ Քաթինա) մականիրը կը փակցնէ: Ես ալ, բնական է, անմասն չմնացի: Երգիծանքի սիրահար պոլսեցի տղաքը իմ վրաս ալ զանազան ծաղրանուններ փակցուցած էին:

Յովհաննէս Հինդլեան՝ թէեւ Սկիւտարի ամէնէն օգտակար թաղը ծնած՝ սակայն ճղճիմ մարմին մը ունէր: Կարճահասակ, չատ նիհար ու վերջին ծայր կարճատես: Հաստ ակնոցներ կը կրէր: Սակայն հակառակ այդ ֆիզիքականին՝ կորովի ու առոգի զաւակիարներով տոգորուած պատիարակ մըն էր: Ժամեռաւան ընթացքին, առաւօտ կանուխ կ'արթնցնէր մեզ ու շոգեքով մը միայն տապլտկիլ կուտար պարտէզի ճիւներուն մէջ: Ինքն ալ ճիւնագնդակ կը խաղար մեզի հետ: Մեր գլխաւոր ուսուցիչներն էին Գրիգոր Կիրակոսեան՝ որ յետագային եղաւ Մելգոնեանի տնօրէնն ու ապա Բարեգործականի ընդհանուր քննիչ, Պօղոս Դէօրգեան՝ փայլուն մտաւորական, աքանչելի Շաւարշ Քրիսեանը՝ մարմնամարզի ուսուցիչ, որ մարմնացումն էր առոգի մարմնի ու մտքի, սկիւտարցի Յովակիմեան՝ իր փառաւոր մարմնով ու տեսքով՝ «փաշա» կը կոչէինք զինք: Յովհաննէս Աբուսեան՝ ուսողութեան ուսուցիչ՝ որուն տարիները եաք հաճոյքը ունեցայ հանդիպելու Պէյրութ, ուր կը դասաւանդէր Ս. Նշան ազգային վարժարանը, որ ներկայիս Սուրէն Խանամիրեան Գոլէժ կը կոչուի:

Յովհաննէս Հինդլեան չաբաթը պահ մը «Խարոյական զաստիարակութիւն» անուան տակ մեզ կը լուսաբանէր այն ժամանակուան Թապու Նիւթերուն չուրջ: Գլխաւորաբար սեռային փափուկ խընդիրներ կը չօշափէր: Այդ դասերը չատ օգտակար եղան աչակերտութեան, վասնզի ուրիշ ղպրոցներու մէջ, ուր խաւար կը պատէր այդ նիւթերուն չուրջ, արուամոլութիւնը եւ գիջուածիւնը աւերներ կը գործէին: Աղջիկներուն մօտ ալ՝ լեզուիականութիւնը:

Ապրիլ ամիսէն սկսեալ չաբթուան մէկ օրուան դասը կը զոհուէր ու քաղաքէն դուրս պատմական վայրեր կ'այցելէինք: Յաճախ չոգենաւ մը կը վարձուէր ու Վոսփորի եւ կամ Մարմարա ծովու վրայ կը չրջէինք ու պատմական պալատներ, նկեղեցիներ ու հնութիւններ կ'այցելէինք՝ ուր մեր ուսուցիչները հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտային անոնց մասին:

Չատիկի մըն ալ մեկնեցանք Սկիւտար, ուրկէ էշերով գացինք Ալէմ – Տաղ: Հոն չաբաթ մը հայ ընտանիքներու մօտ մնացինք: Նմանապէս գացինք Թաշ – Տէլէն Ջուրին ակը՝ ուր բազմաթիւ ուրիշներու նման մեր անուններն ալ փորագրեցինք այդ նշանաւոր քարին վրայ:

Ամէն Զորեքչաբթի իրիկուն մեծ սրահին մէջ երաժշտական երեկոյթ մը կը սարքուէր: Ցայտագիրը առտուընէ պատին փակցուած կ'ըլլար: Տիրազանն ու ես բարձրաձայն կը կարդայինք Ալէկսօ, Ալիտաիթէ, Ատաճիօ, եւայլն: Քան մը չէինք հասկնար այդ բառերէն եւ սակայն իրիկունը դիւթուած կ'ունկնդրէինք: Գըլխաւոր նուագողները կ'ըլլային Յարութիւն եւ Անտոն Սինանեան եղբայրները եւ իտալացի ու գերմանացի որակաւոր երաժիշտներ:

Պարոն Մալաթեանին երէց աղջիկը Սիրարփի՝ չութակ կ'ուսանէր Անտոն Սինանեանէն ու յաճախ կը մասնակցէր երեկոյթին: Մեր գիմացի Հայրիկեան աղջկանց վարժարանի օրիորդներն ալ հրաւիրուած կ'ըլլային այս հանդէսներուն:

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

1913–ի գարնան Պալքանեան փոքր Պետութիւնները Պուլկարիա, Սերպիա եւ Յունաստան զինակցած իրարու հետ՝ խուժեցին Թուրքիոյ վրայ, իրենց վրէժը լուծելու եւ իրենց յափշտակուած հողամասերը զրաւելու համար: Արդարեւ, անոնք մէկ չունչով Մարիճա գետը անցնելով իրարու հետեւ զրաւեցին Տէմոթիկա – Ադաճը, Ատրիանուպոլիսը (Խարկէ) եւայլն: Պուլկար բանակը հասաւ Պոլսոյ դռները՝ Զաթալճա:

Զարաչչուկ լուրեր սկսան տարածուիլ: Դպրոցին մէջ ալ աչակերտները իրարու կը փսփսային, թէ նահանջող Թրքական բանակը իր զայրոյթին նոհոյ պիտի դարձնէ քրիստոնեայ բնակչութիւնը՝ ջարդելով ու կողոպտելով: Պոլսոյ ամբողջ հայութիւնը անդոհանքի մէջ էր: Սակայն ի վերջոյ Պալքանեան տէրութիւններուն մէջ երկպառակութիւն ծագեցաւ ու այս անգամ սկսան իրարու դէմ կռուիլ: Թուրք բանակը այս անապահովը առիթէն օգտուելով վերադրաւեց Ադրիանուպոլիսը ու Թրակիոյ միւս քաղաքները:

Ինչպէս ժողովրդական առածը կ'ըսէ, թէ ամէն չարեաց մէջ բարիք մը կայ, այսպէս ալ մենք խուսափեցանք նահանջող թուրք բանակէն ու անոր կատարելիք աւերներէն:

ՍԵՓԷՐ ՊԵՐԼԻՒ

1914 Յուլիս 28–ին Աւստրիոյ գահաժառանգ Արհիդուքս Ֆրանց – Ֆէրտինանտ եւ իր կինը՝ դքսուհի Սոֆի Հոհընպէրկ, պաշտօնական այցելութիւն մը կատարելի Պոզնաքիոյ մայրաքաղաք Սարայեւօ: Սակայն իրենց չար բախտէն, չքերթի պահուն դիտապատառ դեռին կը փռուէին կառքին մէջ՝ սերպ ուսանող Կավրիլօ Փրինցիփի կողմէ: Պոզնաքիա եւ Հերցեկովինա թուրք միրատեսութենէ խլուած՝ կցուած էին Աւստրիոյ կայսրութեան:

Սերպիական զաղանի կազմակերպութիւն մը վճռած էր այդ երկու երկիրները հայրենիքին վերադարձնել: Աւստրիա կը սպառնայ հակադարձութեան դիմել ու ծանր հատուցումներ կը պահանջէ: Գերմանիոյ յոխորտ Քայզերը առիթը հասած կը համարի իր փառասիրութիւնները յագեցնելու: Ուսած կը հրահանգէ Աւստրիոյ Ֆրանց – Եոզէֆ կայսեր, որ անվիջով ըլլայ:

Հակազդեցութիւնը կ'ըլլայ անմիջական: Այս անգամ Ռուսիոյ ցարը՝ որպէս պաշտպան սլաւ ցեղին, կը խրախուսէ Սերպիան, որ տեղի չտայ ու կը խոստանայ իրեն թեւ ու թիկունք կենալ:

Յանկարծ Եւրոպայի երկինքը կը մթագնի: Մէկ ճակատի վրայ Գերմանիա եւ Աւստրիա, միւս ճակատին վրայ՝ Ռուսիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա, որոնց «Համաձայնական» անունը տրուած էր, կը նետուէին խելայեղօրէն կռուազաչտին մէջ: Թուրքիա տակաւին չէզոք էր եւ սակայն ճիւաղագէմ Եռապանին՝ Էնվէր, Թալէաթ եւ Ճէմալ Քայզրէն դասերնին չատ սորված, գեռին կը պատրաստէին մասնակցելու այդ արիւնահեղ չուրջպարին:

1914–ի ամառուան արձակուրդին Տիրազան մեկնեցաւ իր ծննդավայրը: Սեպտեմբերի վերամուտին հայրս զիս արձանագրեց Ազգային Կեդրոնական վարժարան: Օրին մէկը լուր առացայ, թէ Տիրազան Հայկ հաստատուած է եւ մտած գերմանական վարժարան:

Սեպտեմբերի առաւօտ մը, երբ թուրք կաթնավաճառը մեր դուռը բախեց՝ խոխոտ հրճուալի ու խանդավառ կերպով հետեւեալը բացատրեց.

– Մատա՛մ, Սէֆէր պէրլիֆ ... Թուրքիան պատերազմ յայտարարեց ... ինչալլահ Մոսկոֆին (Ռուսին) գլուխը պիտի ճղմենք այս անգամ ...

Այդ օրէն սկսեալ գեղազուարճ Վոսփորի ափերուն վրայ թանձր մշուշը պատեց: Մայրս զուչակելով ցաւատանջ երկունքը զալիք եղեռնին, կը բացագանչէր յուսահատ.

– Պոլսոյ փողոցները արիւն հոսիլ պիտի սկսան արդէն ...

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐ

Զորս տարի ամբողջ Տանթէական դըժոխքի մը զեհենական տառապանքներն ու նուաստացումները ճաշակելէ ետք, օր մըն ալ ռամբի նման պայթեցաւ այնքան ակնկալուած աւետիսը. – Յունական Մունարոս կղզիին մէջ պարտուած թուրքիան զինադադար կնքած է առանց պայմանի:

Նոյն օրը, խումբ մը պատանիներս Գում – Գափուէն ու Կէտիկ – Փաշայէն չունչերնիս առինք Ոսկեղջիւրի կամուրջին միւս կողմը: Բեւրայի Շիրակին վրայի բոլոր քրիստոնեաներու խանութները փրանսական, անգլիական, իտալական եւ յունական մեծածաւալ դրօշակներ պարզած էին: Յայտնի էր թէ անոնք պաղատանօրէն օրեր առաջ պատրաստած էին զանոնք:

Քանի մը օր եաք համաձայնական տարիները մտան Մարմարայի ու Վոսփորի ջուրերուն վրայ: Ապա յաղթական տագանգ մը ֆանֆառներով ծայր առաւ Բեւրայի Շիրակին վրայ: Խանդավառութիւնը իր զագաթնակէտին հասած էր: Քրիստոնեայ տուներու պատուհաններն ու տեղատարափ ծաղիկներ ու փունջեր կը տեղային զինուորներուն վրայ:

Հետեւեալ օրերէն սկսեալ հրաչքով վերապրող Հայեր Պոլիս կը խուժէին:

Եւ ահա օր մըն ալ Արեգ Տիրազան կանգնեցաւ մեր չեմքին՝ իր պարթեւ հասակովը: Ուրախութիւնս չափ ու սահման չունէր: Ան իր ընտանիքին հետ Սամմաթիա հաստատուեցաւ: Քանի որ Սամմաթիա Մարմարայի ափունքին նոյն դիծին վրայ էր մեր թաղին հետ՝ յաճախ կը հանդիպէր մեզի ու երկար պտոյտներ կ'ընէինք Բեւրայի Շիրակի երկայնքին կամ ուրիշ տեսարժան վայրեր: Ան չատ խանդավառ էր հայ զրականութեամբ ու չատ մը ծրագիրներու մասին կ'արտայայտէր: Այդ թուականներէն սկսեալ մտերիմ ու հոգեպարար պահեր անցուցինք միասին: Երբ Բեւրայի Շիրակին վրայ կը ճեմէինք՝ ինք ա՛յնքան տարուած կ'ըլլար՝ իր զրական ծրագիրներով, որ յաճախ մենք մեզ կը գտնէինք Ազատութեան Բլուրին վրայ (Հիւրրիյէթ Թփիսի): Մեր մտերիմ խօսակցութիւնները կը չերմանային Սամաթիոյ ծովուն մէջ երկարած հայկական քաղինոյի թէռաֆի վրայ կամ Ենի – Գափու Գարեգինին եւ կամ Մատքոյին (յոյն) ծովահայեաց պարտէզին մէջ:

Նոր հիացում ունէր Պօտլէրի բանաստեղծութիւններուն հանդէպ: Անոնցմէ ընտիրները թարգմանած էր ու կը կարդար մեզի: Քանի մը հատուածներ մտքիս մէջ դեռ կը չածին.

Սիրոյ մէջ փնտռեցի
Ամէն քան մոռացնող հուն մը,
Բայց սէրը իմնի համար
Աստղեայ անկողին մըն է՝
Որմէ կաթած արիւններով
Կապելա կը բանեցնեն
Այս անկարեկիր աղջիկները:

Այդ թուականներուն Հայաստանի մէջ նոր հաստատուած համայնավար կառավարութիւնը կապկելով ռուս սովետները՝ փոփոխութիւններ կատարեց հայկական ուղղաղրութեան մէջ: Պոլիս հաւաքուած հայ մտաւորականները մեծ առաւելիս մը կազմակերպեցին այս խնդրին առընչութեամբ:

Փրոֆ. Աստուածատուր Խաչատուրեան որ Կեդրոնականի նախկին տնօրէնն էր փառաբանեց այդ փոփոխութիւնները:

Յետագային յայտնի եղաւ, որ ան չէ յաստան հաստատուել կ'ուզէր, ու առարի համար իր պաշտպանողականը մուգի վիպա մըն էր իրեն համար:

Իրմէ եաք ծերունազարդ յայտնի մտաւորական Սմբատ Դաւթեան հետեւեալը բացատրեցաւ հեղնանքով մը. «Հայաստանի Սովետ կառավարութիւնը պատճէնի փաստաթուղթ մը զրած է յանձին Քէմալի, զոր զինեցին ու զրահաւորեցին «զրամատէր» եւրոպալի դէմ: Ֆրանսա եւս կ'օժանդակէր Թրքական բանակին, որովհետեւ յուսախար էր Անգլիոյ կողմէ մարզուած յունական բանակը հասած էր Անգորայի մօտերը:

Իսկ մենք՝ Հայերս, զառնօրէն ճաշակեցինք զարձեալ «Մեծ»երու հակամարտութեան պատուղները:

Մահուընէ ճողոպրած հայութիւնը հիւծեալ կը վերադառնար ազատագրած

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔՈՒՀԻ ՊԱՏՄԱԳԷՏԸ ԵՒ ՀԱՑՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

«*Հայրենիք*» օրաթերթի Ապրիլ 27–ի թիւին մէջ լրագրող Էմին Ջէօլաշանի «շաբաթուան հիւրը» եղած է պատմագիտութեան տոչէնթ՝ Սէչիլ Աֆկիւն: Ան որպէս աւարտաճառ ընտրած է Հայկական հարցը (1980) եւ ներկայիս պատմութիւն կը դասաւանդէ «Միջին – Արեւելքի Թէքնիք համալսարան»ին մէջ: Թրքական թերթին մէկ ամբողջ էջը գրաւող այս հարցազրոյցը կուտաւէ յաջորդաբար, նկատի առնելով անոր շահեկան բնոյթը: Թրքական ակնոց գործածելով հանդերձ եւ ժխտելով ցեղասպանութեան կանխամտածուած բնոյթը, պատմագէտ Թրքուհին, տեղ – տեղ թէեւ վարպետութեամբ, բայց եւ այնպէս առարկայական մօտեցումներ ունի, որոնք ինչ մը կը տարբերին հին յանկերգներէն: Բայց եւ այնպէս, հիմնականին մէկ փոփոխութիւն չկայ:

***

Հարցում. – Մեծ թիւով Հայերու գըտնուած վայրերու, յատկապէս Ամերիկայի մէջ, ինչպէս ամէն տարի, առջի օր կրկին օրակարգի նիւթ դարձաւ «Ապրիլ 24, Հայերու ցեղասպանութեան օր»ը: Հայերը շատ դրամ ունենալով, լաւ բարոզչութիւն կ'ընեն: Հայկական նիւթին մեծ տարիներէ ի վեր կը հետեւիք մեր երկրին մէջ: Հայերու համաձայն, մեծ, 1915–ին ջնջուած քաղաքները ու նոր եռանդով գործի կը փարէր, զրաւուած իր տուներուն եւ ինչքերուն տէր կանգնելով: Ինչպէս՝ Իզմիր, Աթրիանուպոլիս, Ռոտոսթօ, Պարտիզակ, Իզմիր, եւայլն:

Սակայն Քէմալ Աթաթիւրք երկու հզօր ուժերու օժանդակութեամբ վերապրեցաւ այդ շրջանները, հասաւ Իզմիր, ուր ահռելի ջարդ ու հրդեհ տեղի ունեցաւ:

Քէմալ Աթաթիւրք Իզմիրէն պատգամ արձակեց Համաձայնական ուժերու, որ չուտով պարպեն Պոլիսը: Եւ մեծ Պետութիւնները՝ Անգլիա, Ամերիկա, Ֆրանսա եւ Իտալիա գլխահակ, կծիկը դրին:

Այսօրուան պէս կը յիշեմ. երբ Համաձայնական ուժերը զէպի իրենց նաւերը կ'ուղղուէին, Պոլսոյ քրիստոնեայ ժողովուրդը «ուհա՜» (Թրք. նախատական բացագանչութիւն, որ կը նշանակէ ամօ՛թ) կը պոռար իրենց անցքին:

Ու խուճապը ծայր տուաւ, Պոլսէն փախչող փախչողի:

Ես ալ չունէի առի Իտալիա, ապա հաստատուելու համար Փարիզ: Տիրազան մնաց Պոլիս: Տասը տարի, Փարիզ կեցութեանս շրջանին կանոնաւորապէս Թըղթակցեցանք:

Ի վերջոյ 39–ի պատերազմէն առաջ պաշտօնով գաց Պէյրութ, ուր մեր ընտանիքը արդէն հաստատուած էր: Պատերազմին յաջորդող տարիներուն ըլլալ կեց ինձի իր «Գազանը Աստուած մը կ'ուզէ» վէպը, եւ կ'աւետէր թէ պիտի ժամանէ մայրիներու զեղեցիկ երկիրը:

Պէյրութ անոնք բնակեցան մեզի մօտ. ամուսնացած էր Մարուշա անունով շատ ազնիւ կնոջ մը հետ: Տիրազան պաշտօնի կոչուեցաւ Կիպրոսի Մելքոնեան վարժարանը: Ապա՝ ուսուցիչ կարգուեցաւ Հալէպի Քարէն Եփէճ ճեմարանին, իսկ աւելի ետք Զահլէի (Լեռնալիբանան) Ազգ. վարժարանի տնօրէն եղաւ: Ան վարչական պաշտօն վարեց Ճիլէյլիի «Թռչնոց բոյն»ին մէջ, ապա հրաւիրուեցաւ հայերէն դասաւանդելու բողոքական տիկիններու «կենաց վարժարան»: Ակռ զատ Հայ Տիկնանց Միութիւնը ունէր նաեւ հայ լեզուի դասընթացքներ, Ֆրանսական կարգ մը ղպրոցներու մէջ, հայ երկսեռ աշակերտութեան համար: Տիրազանի կը յանձնուէր նաեւ այդ դասընթացքը:

Սակայն հետզհետէ մոայլեցաւ Լիբանանի երկինքը. արիւնալի դէպքեր յաջորդեցին իրարու: Տիրազան կորսնցուց իր կինը: Ակռ ետք մեկնեցաւ Պոլիս, ուր շրջան մը մնաց Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ: Ի վերջոյ հասաւ Փարիզ, ու «մնացածը լռութիւն է»...:

Վ. Մ.

Պետութեան հաստատիմ մարդի՞կ են, թէ միշտ հարցեր ստեղծած են:

Պ. – *Այնքան հաստատիմ են, որ իրենց «հաստատիմ ժողովուրդ» մակդիրը կը տրուի: Այլ փոքրամասնութիւնները ազգային որոշ արմատ մը ունին: Անոնք անցեալին Պետութիւն ունեցած են, կամ այդ շրջանին կայսրութեան սահմաններէն դուրս Պետութիւն ունին: Հետեւաբար զարգացած է իրենց ազգայնական զգացումները ու մշակոյթը: Հայ փոքրամասնութիւնը այս ազգակիները չունենալով, ճուլուած է օսմանեան հասարականութեան մէջ: Այս պատճառաւ մեծ մասը ինքզինքը «Օսմանցի» կը նկատէ: Նոյնիսկ մեծամասնութիւն մը մոռցած է իր լեզուն ու օսմաներէն – թրքերէն կը խօսի: Հայերէնը անոնց համար մնացած է երկրորդ մակարդակի վրայ: Կիներ, երբ փողոց կ'ելլեն կը ծածկեն գլուխը, եւայլն: Այս պատճառներով ալ Օսմանեան Պետութիւնը գիրենք չատ կարեւոր պաշտօններու կը կոչէ:*

Հ. – Լաւ, Օսմանեան հասարակութեան մէջ նման ընթացքի մը տէր հայ փոքրամասնութիւնը ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ կ'ապստամբի պետութեան դէմ: Առաջին ֆայլին ի՞նչպէս կը սերմանուին այս ապրստամբութեան հունտերը:

Պ. – *Հետաքրքրական կացութիւն մը կայ հոս. 1823–ին ռուս եւ Թուրք պատերազմին Ռուսերը ձեռք կ'անցընեն Կովկասը, ու չատ մը Հայեր կը մտնեն ռուսական տիրապետութեան տակ: Ռուսիա կը ծրագրէ զարգացնել անոնց ազգային ինքնութիւնը, ու յետագային գործածել Օսմանեան կայսրութեան դէմ: Որովհետեւ Օսմանեան սահմաններէ ներս ալ բաւական թիւով Հայ մնացած է: Սակայն քիչ մը աւելի ետ երթալով, որպէս Հայերը արթնցնողները, նախ կրնանք ցոյց տալ ամերիկացի բողոքական գործիչները: Անոնք Անատոլու գալով կ'որսան հայ հայրենակիցները: 1820–ին ամերիկացի բողոքական գործիչներ Թուրքիա կուգան ու ձեռք կ'երկարեն հայ փոքրամասնութեան: Հայերու համար դպրոցներ կը բանան, եկեղեցիներ կառուցանել կուտան: Այդ շրջանին Հայերը չատ մը զանանքներու բաժնուած են. այս պատակառմէն օգտուելով կը ջանան զանոնք բողոքական դարձնել:*

Հ. – Լաւ, ինչո՞ւ ձեռ չեն երկարեր Թուրքերու, Յոյներու, Հրեաներու եւ Հայերու կը մօտենան:

Պ. – *Եթէ մահմետականներու ձեռք կը նեն, Պետութեան դէմ գործած կ'ըլլան: Իսկ Հրեաներու կամ Յոյներու պարագային, Հրեաներու միջեւ զանանքի տարբերութիւն չկայ. Յոյները ունին Յունաստանի խոչալը. այսինքն կ'ապրին Յունաստանի երազով: Այս պատճառով է, որ Հայերու կը մօտենան. ամերիկացի միսիոներներ կը սկսին այսպէսով Հայերը դաստիարակել: Ակռ զատ, իրենց մէկ նպատակն ալ, դրամատէր Ամերիկայի համար նոր կրօնաւորներ ստեղծել է: Արդարեւ 1820–ին ամերիկացի միսիոներներու գալէն ետք, 1830–ին, Օսմանեան կայսրութեան եւ Ամերիկայի միջեւ առեւտրական համաձայնագիր մը կը ստորագրուի: Այսինքն, այս գործերը պատմութեան ընթացքին միշտ այսպէս կը սկսին: Կրթական գործը առաջին քայլը կը հանդիսանայ: Անով ինքնութիւն կուտաք անոնց, եւ կը սկսին քաղաքական կազմակերպութիւններ ու միութիւնները, ապա քաղաքական ապստամբութիւններ: Պատմութեան մէջ միշտ եւ ամէն տեղ այս է հոլովոյթը:*

Հ. – Ե՞րբ տեղի կ'ունենայ Հայերու առաջին ապստամբութիւնը Պետութեան դէմ:

Պ. – *Առաջին ապստամբութիւնը կը ծագի 1863–ին, Զէյթուն: Ներկայի Սահմ – պէյլի գաւառակին մէջ մարմին կ'առնէ Պետութեան դէմ առաջին ապստամբութիւնը: 1876 – 1877 օսմանեան եւ ռուս պատերազմին մենք կը կորսնցնենք Կարս, Արտահանն ու Պաթում: Շրջանի Հայերը եկած են Կովկասէն, որ 1823–ի պատերազմին անցած է ռուսական իշխանութեան: Անոնք կը ճանչնան Հայ ըսպաներն ու զինուորները: Այդ շրջանի Հայ ժողովուրդին մէջ կը սերմանեն անկախութեան զաղափարը. իրենց նպատակն է Օսմանեան կայսրութիւնը ներսէն քանդել: 1885 – 1890–ական թուականներուն այլեւս կը տեսնենք, թէ Հայկական յեղափոխական կազմակերպութիւններ մարմին կ'առնեն Արմենական, Հնչակեան եւ Դաշնակցական: Երեքն ալ արտասահմանի մէջ կը կազմուին, սակայն իրենց գործունէութեան դաշտը օսմանեան հողամասն է: Հոս, կրկին պիտի խօսիմ ամերիկացի միսիոներներու մասին: Այդ շրջանին Թուրքիա 1317 ամերիկացի միսիոներ կայ. սոնց 223–ը ամերիկացի է, իսկ 1094–ը՝ Հայ: Իրենց դաստիարակած ու միսիոներ դարձուցած Հայերուն ամերիկեան հպատակութիւն կուտան. այնուհետեւ հիմնուած ղպրոցներն ու կառուցուած եկեղեցիները կը վերածուին Հայկական այս յեղափոխական կազմակերպութիւններու գինարաններուն:*

(Շար. 1)

ԱՊՐԻԼ 72

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՇՈՒՐՋԸ

Հոգեհանգիստի արարողութենէն վերջ՝ զոր կատարեց Մկրտիչ Եպիսկ. քահանայ Պալասանեան Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, Թափօրը ճամբայ ելաւ Մշակոյթի Տան առջեւէն, կէս օրին, եւ, անցնելով «24 Ապրիլ» փողոցէն (այսպէս մը կըրծատուած 1965–ին) հասաւ յուշարձանին շուրջ՝ որ, նախորդ օրուընէ ի վեր, շրջապատուած էր հայկական եռագոյններով: Հոն, ամբողջ գիւերը, պահակ կեցած էին երիտասարդներ ու վառ պահած յիշատակի ջահը:

Շուրջ երեք հարիւր հոգի մասնակցեցան այս բացօթեայ սգաւոնին. Արմէն Թաշճեան վարեց զայն: Ներկայ էր, Տէսինի եւ Վօ – Ան – Վրլէնի քաղաքապետական ժողովներու անդամներէն ոմանց կողքին, շրջանին երեսփոխան Ժան Փոփըրէն:

Քաղաքապետութիւն, զանազան կազմակերպութիւններու եւ զերդաստաններու անունով ծաղկեպսակներու զետեղումէն եւ մէկ վայրկեանի լռութենէ վերջ, առաջին խօսողը եղաւ քաղաքապետ Փիէր Մուրէն: Անդրադառնալէ յետոյ իր քաղաքին մէջ Հայերու ներկայութեան աւելի քան կէս զարէ ի վեր, յիշեց յուշարձանին բացումը 1972 Յունիս 14–ին: Պատասխարակեց պատմութիւնը խեղաթիւրելու Թուրքիոյ ջանքերը, նշեց միջազգային գետնի վրայ Հայ Դատի Յանձնախումբին ձեռք բերած արդիւնքները եւ ըսաւ որ քաղաքապետական խորհուրդը ամբողջովին Հայերու հետ է, ի խնդիր ցեղասպանութեան ճանաչումին:

Հայերէն խօսեցաւ Յակոբ Էթթոյեան, որ չէշտը դրաւ հայ երիտասարդներու անձնազոհութեան՝ որուն չնորհիւ Հայ Դատը վերսկսաւ միջազգային ուշադրութեան արժանանալ: Եզրակացուց ըսելով որ իւրաքանչիւր Հայ պարտի տէր հանդիսանալ Հայ Դատին:

Վերջին խօսողն էր, Ֆրանսերէն, Լիւսի Ղազարեան՝ Նոր Սերունդի կողմէ: Իր խօսքերը, ելած երիտասարդուհիի մը բերանէն, յուզեցին չատերը: «Պէտք չէ մոռնանք» ըսաւ «պիտի չզադրինք պայքարելէ, պիտի չանանք միշտ վառ պահել մեր խորքին մէջ զտնուող կայծը, հաւատք պիտի ունենանք զէպի ազատ, անկախ, միացեալ Հայաստան մը»:

Հանդիսավարը հրաւիրեց ներկաները մասնակցելու քանի մը ժամ վերջ Լիոն կատարուելիք ցոյցին:

Ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ Մշակոյթի Տան մէջ՝ ի պատիւ պաշտօնական անձնաւորութիւններուն:

Նախորդ իրիկունը, Հրանտ – Սամուէլ սրահին մէջ, Հայ Դատի Յանձնախումբը կազմակերպած էր դասախօսութիւն մը՝ որու ընթացքին Փիւլ Մարթիրոսեան բացատրութիւններ տուաւ ցեղասպանութեան ճանաչումին համար եւրոպական Խորհրդարանին մօտ Հայերու կատարած ձեռնարկներուն եւ Թրքական հակազդեցութեան մասին:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

LIVRES REÇUS

REQUIEM
VAHAKN DAVTIAN
Traduction ARAX ARTINIAN
Montréal, 1986.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ – ԹՒԹԻԷՆ· –

Այրի Տիկին Պօղոս Կիրակոսեան,
Այրի Տիկին Վանուհի Կիրակոսեան,
Պր· Սէն Կիրակոսեան,
Տէր եւ Տիկին Մարք Կիրակոսեան եւ զաւակը,
Այրի Տիկին Ազնիւ Մինասեան, զաւակներն ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Սարաֆեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մխիճեան,
Տէր եւ Տիկին Արմենակ Երեւանեան, զաւակներն ու թոռները,
եւ համայն ընտանեկան պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, զաւկին, հօր, մեծ – հօր, փեսային, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՊՕՂՈՍ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 28–ին, 64 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, Հինգշաբթի, Ապրիլ 30, ՍԷՆ – ԹՒԹԻԷՆԻ Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին:

Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները Կիրակոսեան, Սարաֆեան, Միրիճեան եւ Մինասեան ընտանիքներուն:

Լիոնի Հայկազեան վարժարանի աշակերտ՝ փոքրիկն Հայկ Վարդերեսի մահուան առթիւ, Կրթական Մարմինը, Ուսուցչական կազմը եւ աշակերտութիւնը կուգան իրենց խորին ցաւակցութիւնները յայտնելու, ողբացեալ մանուկին ծնողաց եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

**

Այրի Տիկին Ծովոյ Գասպարեան (ծնեալ՝ Ղազարեան, Տարօնցի) մահուան առթիւ Մարսէյլի Տարօն Տարուբերանի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը եւ իր բոլոր անդամները, իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն իր զաւակներուն, փեսաներուն, հարսերուն եւ թոռներուն եւ այս առթիւ 150 Ֆ· կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Այս տխուր առիթով վարչութիւնս բաժացած է Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Ղազարեանէ (Լիոնէն) եւ Տէր եւ Տիկին Ժապոյ Պօղոսեանէ 100–ական Ֆ·:

Նոյնպէս հայրենակցուհի Օր· Ալպէրդ Տէրտէրեանի ձեռամբ իր հօր եւ մօր՝ Տիգրանի եւ Սիրանոյշի մահերուն առթիւ վարչութիւնս առաջած է 500 Ֆ·:

– Պ տ ո յ տ –

Մայրերու ծնունդ առթիւ ՍԷՆ – ԺԵՐՄԻ կապոյտ Յաչի Ջ· Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պոռոյտ մը օթօբարով Մայիս 8–ին, առաւօտեան ժամը 9–ին դէպի Լա Սէյնը Սիւռ Մէռ, Լա – Սիէնտայ ճաղարանը:

Ժամադրման վայր՝ փլաս ու լա Ռոթոնտը:

Փափաքողները կրնան հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն· –

91 – 70 – 12 – 49 91 – 66 – 08 – 03

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Désormais installée à ATHENES, dans sa propre agence de voyages

MAYDA BERBERIAN-BARAZIAN

rappelle à tous ses amis et clients de PARIS de la contacter à

Armik Travel

15, RUE VOULIS ATHÈNES

TEL. : 19 / 301 323 03 16
323 03 49

TELEX : 0601 223 626+

POUR TOUTES LEURS RESERVATIONS DE VACANCES EN GRECE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ – Լուսի Ս· Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է Հրանտ Գալուստեանի մահուան Ա· տարելիցին առթիւ Մանուշակ Զարգնչեանէն 150 Ֆ·, Տիկին Վ. Հիվիզեան եւ Տիկին Պարտիզպանեան 50–ական Ֆ·:

Այլ նուէրներ· – Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Միրաքեան 500 Ֆ·, Տիկին Նեւրիկ Գոճաօղլանեան 200 Ֆ·, Շվոռեան եւ Գալուստեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան 100–ական Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գալուստեան, Ալիսն 50ական Ֆ·, Տիկին Խանիկեան 30 Ֆ·:

ՍԲ· ԳՐԻԳՈՐ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵՆԴՐՈՆ
26, rue Sibié — 13001 MARSEILLE
ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ
ՕՐ. ՍԱԹԵՆԻԿ ԹԱՍԼԱՓԵԱՆ
Կը ներկայացնէ՝
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԴԻՄԱՓԵՐ
(Տարազ, ասեղնագործ)
Մայիս 2–էն 10, (ժամը 15–էն 19):

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Մայիս 3, աչխարհամատոյն ծնունդ առթիւ պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ – Հիւրապետ Լիոն գոնուղղ, Նոր Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի Հայոց Թեմի առաջնորդական տեղապահ՝

ՏԻՐԱՆ ՎՐԴ· ԿԻՒՐԵՂԵԱՆ

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS
— EN BOEING 727 —
— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER —
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
14 MAI	29 MAI
28 MAI	12 JUIN
11 JUIN	26 JUIN
25 JUIN	10 JUILLET
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹԱՍԼԱՓԵԱՆ
ուրախ են յայտնելու թէ
ROGINA-ի կողքին
183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77
բացած են նոր Հաչարան մը եւս
JANO LE HAY
84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49
3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne
AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.
— CUISINE SOIGNEE —
Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

Meubles **Ghazarian**
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Հ· Բ· Ը· Մխիթեան Մարսէյլի Վարչութեան Տիկնանց բաժնի միօրեայ Վարժարանի պատասխանատուները, հաճոյքն ունին ծանուցանելու, թէ ամառնային արձակուրդ մը կազմակերպած են, բոլոր յարմարութիւններով օժտուած վայր մը, Յուլիս 11–էն Օգոստոս 1:

Հասցէ· – VARS Ste. Marie (H. A.)

Հայ տնօրէնի մը եւ մասնագէտ առաջնորդներու հսկողութեան տակ պիտի աշխատին զուարթ ժամեր ստեղծել հայկական չրջանակի մէջ, 7 – 15 տարեկան երկու սեռէ աշակերտներու համար:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար· –
Հեռաձայնել՝ Տնօրէն Պ· Փ· ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ–ի
Գործի ժամերուն՝ գրասենեակ· – 91 – 90 – 23 – 83
Իրիկուան՝ բնակարան· – 91 – 88 – 03 – 95
Կամ Տիկին Սահակեանի բնակարանը· – 91 – 79 – 30 – 34

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
5
MARDI
5 MAI
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.479 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.479

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՒՎ

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿՀ չէ այլեւս ինչ որ էր, բացի թերեւս Մոսկուայէն, ուր պատակելի առղանցքը տեղի կ'ունենայ միշտ նոյն հանդիսաւորութեամբ: Ներկաներուն մէջ էր՝ Ժորժ Մարչէ: Փարիզ, սէնոթաֆներու պատակառումը նոյն պատկերը կը պարզէր եւ միայն Սէ – Ժէ – Թէ–ն էր, որ առաւելագոյն բազմութիւնը կը յաջողէր համախմբել: Լեհաստանի մէջ, շատ բան էր ոսոխկանութեան հակազդեցութիւնը եւ մինչադէպեր ծանր բախումներու բնոյթ կ'առնէին, գլխաւորաբար՝ Վրոցլաւի մէջ: Կառնոքի մէջ, Վալեզա չէր ուզեր թափօրի մը գլուխն անցնիլ, առարկելով թէ չի սիրեր կանխաւ կորսըւած ճակատամարտները: Թուրքիա, ուր Մայիս Մէկի ոգեկոչումը արգիլուած կը մնայ պետական գինուորական հարուածէն ի վեր, էվրէն պախարակած է անոնք, որոնք կը բողոքէին արգելքին դէմ, յայտարարելով.– «Զենք կրնար հանդուրժել նման ոտն մը, որ կ'ոգեկոչուի համայնավար երկիրներու մէջ», աւելցնելով թէ 1977ի ցոյցերուն առեն 34 մեռեալ կար:

ՊԱՊՐ, երանացումը կատարելով Լոիթ Նթայնի, բուռն կերպով արտայայտուեցաւ ցեղապաշտութեան եւ հակահրէութեան դէմ: Նոյն առեն ոճրափորձեր պրծուեցան եկեղեցիներու դէմ: Քէօլնի մօտ, Ս. Պրիքիուսի կաթոլիկ եկեղեցին քանդուեցաւ: Ոստիկանութիւնը կապ մը կը տեսնէ, Քէօլնի կեդրոնը դանուող Ս. Ակնէս եկեղեցւոյ վրայ գրուած հակաքրիստոնեայ արձանագրութիւններուն հետ, ուր կոչ կ'ըլլար «կրակի տալու եկեղեցիները»: Պապը Հիթլէրը նմանցուց սատանային:

Ռէկոիի Ֆրանսայի ախոյեանութիւնը չտեսաւ Թուլոն, որու խումբին մաս կը կազմէ Միշէլ Թաչճեան: Նախորդ օրը (Շաբաթ), Լիպերասիոն էջ մը նուիրած էր խաղին, խորագրելով՝ «Միշէլ Թաչճեան՝ չչփոթել երկրորդ դիծի եւ երկրորդական խաղացող»: Յօդուածին սկիզբը, կը յիշուի որ Միշէլ Թաչճեանի ծածկանունն է «ԱՍԱԼԱ», թէ՛ իր հայկական ծագումին եւ թէ իր եռանդուն գործունէութեան համար մելէններու մէջ:

ՍԹՐԱՍԲՈՒՐԿի մէջ է, որ Շիրաք եւ Քոհլ երեք ժամ խորհրդակցեցան եւ յարմար նկատեցին, որ Եւրոպացիները լաւ ուսումնասիրեն կորզաջոլլի առաջարկները, ապա՝ հաւաքական պատասխան մը տան, հաւանաբար ամսուս վերջ:

ՊԱԼԱՏԻՒՄ խոստացաւ 20 միլիառ Ֆր.ի դեղէ կատարել 1988–ին, տուրքերու վրայ, հաւասարապէս անհատներուն թէ հաստատութեանց: Էմ – թէ – էլ — էր Մոնտի «մեծ զատակամ»ի հիւրն էր ելմտական նախարարը կիրակի օր, որու այս – առնուազն կանխահաս– խոստումը կը զարմացնէ, քանի ոչ մէկ ապահովութիւն ունի կարենալ խոստումին տէր ըլլալու: Արդարեւ, ո՞վ կրնայ երաշխաւորել թէ ելմտական նախարար պիտի մնայ...: Ամէն զատ, Պալատիւր թելադրեց մեծամասնութեան իր համախոհներուն, որ քիչ մը քիչ խօսին, խուսափին «պզտիկ նախազատութիւններէ» եւ նուազ զրաղին քաղաքականութեամբ:

ՏԱԼԻՏԱ, բուն անունով՝ Եոլանտ ձիկլոթթի անձնասպան եղաւ Մոնմարթրի իր փարթամ ապարանքին մէջ, կիրակի օր: 54 տարեկան, երգչուհին ծնած էր Եդիպտոս, իտալացի ծնողքէ: Փարիզ եկած 1954ին, բաւական դուռներ զարկած էր, մինչեւ այն օրը, երբ բախտը կ'ուզեր նեղոսը իր ձայնը լսելի դարձնել Եւրոպա Մէկ կայանի պատասխանատուին՝ Լիւսիէն Մօրիսի, որու կը պարտի իր ամբողջ առպարէզը: Ըստ երեւոյթին եթէ յաջողած էր առպարէզը, չէր յաջողած անձնական կեանքը, ինչ որ չատ յաճախ կը պատահի: Քիչ են անոնք որոնք կրնան երկուքն ալ յաջողիլ: 1967–ին փորձած էր արդէն անձնասպան ըլլալ, բայց առեներին հասած ու փրկած էին զինքը: Այս անգամ՝ ուշ էր: Իր վերջին ելոյթը կ'ունենար Թուրքիա, ուր կ'երգէր Էվրէնի առջեւ իակ եւ ծրագրեր ալ կային: Զէ դիմացած առանձնութեան, մանաւանդ տարիքի մը՝ երբ մօտեցող ծերութեան հեռանկարն ալ քաջալերական չէ: Իր ծնօթ երգերն են՝ Պանպինօ, Ջաօ–չաօ Պանպինա, 18 տարեկան էր եւլն. եւլն.: Վերջին երկտող մը ձգած էր եղբօրը՝ «կեանքը անհանդուրժելի է ինծի. ներե–յէ՛ք»:

ՊԱՐՊի, որու դատավարութիւնը կը սկսի Մայիս 11–ին Լիոն եւ կրնայ տեւել 2 ամիս, հարցազրոյց մը տուած է անգլիական Մէյլ օն Սընտէյ չարաթաթերթին ուր կը սպառնայ յայտնութիւններ ընել, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի ժան Մուլէնի ձերբակալութեան պարագաներուն մասին, այսինքն՝ տալ մատնիչներուն անունները:

ՊԵՐԼԻՆԻ 750–ԱՄԵԱԿԻՆ առթիւ, արեւմտեան գօտիին մէջ, Քոհլ իր ելոյթին մէջ, չէշտեց թէ՝ Պերլին կը խորհրդանշէ դերմանական հարցին բացումը: Ընդհ. ձեւով մասնաւոր ոգեւորութիւն մը չկար, ներկան չհամապատասխանելով քաղաքին հոյակապ անցեալին: Տարի մը առաջ, կ'ոգեկոչուէր երբեմնի մայրաքաղաքին երկուքի բաժնուիլը, այսինքն պատին քանդուիլը:

ՎԵՆԵՏԻԿի թաղապետութիւնը ստիպողական նիստ կը գումարէր, երկու – չաբթի օր, ճար մը գտնելու համար զբօսաշրջիկներու թիւը նուազեցնելու նպատակաւ: Արդարեւ բազմութիւնը այնքան աւելցած է, որ կամուրջները վտանգուած են եւ ղլխաւորը՝ փակուած էր երթեւեկին չաբաթավերջին: Զանազան միջոցներու մասին կը մտածէ թաղապետութիւնը, ի չարս որոնց սահմանափակել ժամանող ճեպընթացներու թիւը:

ԱՅՏԱ, Վերաիլ օվերան գրուած Սուէզի ջրանցքին բացման առթիւ, «հայրենադարձ» մը կատարեց եղիպտոս: Լուքսորի 3500 տարեկան տաճարին մէջ է, Նեղոսի ափին, որ Փլասիտօ Տոմինկօ Ռամէսի կուտար իր ձայնը: Առաջին ներկայացման համար քոնքորտ մը կ'երթար – կուգար, առանձնաշնորհեալ հանդիսատեսներով, որոնք օգտնու կը բարձրանային զիշերային զբօսաններով եւ վերադարձած էին Փարիզ նախաճաշին իսկ: Եգիպտացի դործի մարդ մըն է, որ նախաձեռնութիւնն առած է 10 ներկայացումներու (10 միլիոն տոլար), որոնք բաւական յուսախաբ ալ ըրած են առաջին ներկայացման ներկաները: Ոմանք բան չէին լսեր, ուրիշ մը կը գտնէր թէ՝ մեղք են երգիչները, աւելի լաւ էր Փլէ – պաֆ ներկայացումներ ընել, մինչ չատեր, որոնք ոչ Այտայէն, ոչ Վերտիէն լուր ունէին կը չանային Լէյտի Տին կամ Քարոլինը տեսնել...:

Էմ – էնԹիրի կարդ մը թռիչքներ կըրկին ընդունեցան երկուշաբթի օր, իսկ դրծադուլի չարժումը վերսկսած ըլլալով:

ՄԱՅԻՍի առաջին օրերն իսկ, ցուրտը արչաւանք մը գործեց, Ֆրանսայի վրայ եւ 800 մեթր բարձրութենէ սկսեալ ձիւնն ալ սկսած էր տեղալ: Կարկուտ ալ կը նախատեսուի: Մայիս 4–ին, Փարիզ, առաւօտ կանուխ ջերմաչափը հազիւ 5 աստիճան էր:

ԹՈՒՐԲԻՈՑ քաղաքական շրջանակներն ու հանրային կարծիքը թեր ու դէմ զանազան կարծիքներ կը յայտնեն զօրավար Քէնան Էվրէնի Միացեալ – Նահանգներ կատարելիք այցելութեան մասին: Վերջին շրջաններու Ամերիկայի կեցուածքը Թուրքիոյ հանդէպ, պատճառ դարձած է, որ մեծամասնութիւնը դէմ արտայայտուի այս այցելութեան: Թուրքիոյ Միացեալ - Նահանգներու աւագ դեսպան Շիւքրիւ Էլէքտաղ Անդարա կանչուած է, ուր պիտի տեսակցի իօզալի ու Էվրէնի հետ, որմէ ետք պիտի որոշուի այցելութեան պարագան:

ՏՈՄՍԵՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՓԱՊՈՒՂԻՆԵՐԷՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐԸ ԱՆՑՆԵԼՈՎ ԿԻԼԻԿԻԱՅԷՆ

Ինծի կը թուի, որ այս գնացքով շուտով պիտի վերածուիմ արջի մը, յատկապէս այն արջին, որ եօքը երգ գիտէ ու եօքն ալ տանձի մասին է: Այլապէս ի՞նչպէս բացատրել այն իրողութիւնը, թէ առօրեայ զանազան դէպքեր, աշխարհի վրայ պատահած զանազան անցուդարձեր յաճախ, ինչ մը չափազանց յաճախ կ'առընչուին մեր պատմութեան որոշ մէկ ժամանակաշրջանին, կիլիկիոյ Ռուբինեան Հարստութեան հետ:

Երբ կը ստանամ լուրը, թէ տնտեսական շատ ծանր կացութեան մէջ կը գտնուի Վատիկան, առաջին հակազդեցութիւնս օժանդակութեան ձեռ երկարել կ'ըլլայ: Չէ՞ որ շուրջ վեց հարիւր տարի առաջ, Հռոմի պապը չնչին գումար մը ղրկած էր կիլիկիոյ թագաւոր Օշինի, ապա Լեւոն Ե.ի: Որպէս նոյն թագաւորութեան *գահազուրկ գահաժառանգը*, պէտք չէ՞ առաջարկեմ կազմակերպութիւնը հանգանակութեան մը, որպէսզի վճարեմ այդ *պարտք – ողորմութիւնը*: Երբ կը կարդամ, որ Վատիկան տէրն է անհամար կալուածներու ու դիմացս կ'անցնի այն իրողութիւնը, թէ մենք կորսընցուցած ենք մեր բոլոր բերդերը, պալատներն ու կալուածները, յետս կը կոչեմ առաջարկը, մանաւանդ որ Վատիկանէն ոչ շատ հեռու գտնուող Սուրբ Ղազարն ու հայկական մեր բոլոր վարժարանները առաւել կարիքը ունին մեր ամենաչնչին ստակին:

Երբ ի՛մ ալ մէջէս կ'անցնի տեղեկութիւնը, թէ Ֆրանսայի Երջալագիին վարիչը պաշտօնազրկուած է ու պաշտօնազրկումին հետ կը յիշատակուի *Ամօրի* անունը, դարձեալ կ'երթամ ետ, մինչեւ Կիլիկիա ու Գուիտոն Լուսինեան: Չէ՞ որ Գուիտոն զաւակն էր Հեթում Բ.ի Էրոջ Զապէլի եւ կիպրոսի թագաւոր Հենրիկոս Բ.ի եղբօր *Ամօրի*: Հայ մօրմէ եւ փրանսացի հօրմէ *խառնածին* այդ իշխանը երբ կը բարձրանայ կիլիկիոյ գահը, կը մոռնայ, որ ինք ոչ թէ Ֆրանսայի մէջ կը գտնուի, այլ թագաւորն է Հայոց, չի հասկնար, որ պալատին հայ պաշտօնեաները Ֆրանսացիներով փոխարինելը ոչ մէկ ապահովութիւն կրնայ տալ իրեն, չանդրադառնար որ մահացու սխալ մը կը գործէ հայերէնը արգիլելով պալատին մէջ: Կը յիշեմ, թէ զայրացած հայ ազգայնականները ինչպէս կը յարձակին պալատին վրայ ու կը սպանեն հազիւ երկու տարի թագաւորած Գուիտոնն ու բոլոր այն զինուորները, զոր ան բերած էր իր հետ:

Երբ Լիբիոյ վրայ Ամերիկացիներու կատարած արշաւանքէն մէկ տարի ետք, ոչ թէ Լիբիոյ նախագահն է որ ջախջախուած է, այլ այդ արշաւանքը ծրագրող երկու ամերիկացի զինուորականները են որ զոհ գացած են ներքին գայթակղութեան մը ու ասոր մէջ Լիբիացիները *Առաւծոյ պատիժը* կը տեսնեն, կը յիշեմ 1292 թուին, Հռոմկլայ բերդին վրայ Մեմլուքներու կատարած արշաւանքը: Չէ՞ որ յաղթական Մեմլուքները իրենց հետ եգիպտոս կը տանին ոչ միայն գերիներ, այլ նաեւ Հայոց Ստեփանոս Կաթողիկոսը, Լուսաւորչի Աջը եւ եկեղեցական սպասները ու երբ երկու տարի ետք, սարսափելի ժանտախտ մը կը հարուածէ եգիպտոսը, Մեմլուքները *Առաւծոյ պատիժը* կը տեսնեն ասոր մէջ, հետեւաբար կը վերադարձնեն Աջը, սպասները եւ մեծ մաս մը գերիներէն:

Բայց երբ յանկարծ սեղանիս վրայ կը գտնեմ եգիպտոսէն հասած «*Արեւ*» օրաթերթը ու անոր մէջ կը կարդամ հայրենի երեք մտաւորական – պատմաբաններու կողմէ ստորագրուած յօդուած մը, այլեւս կիլիկեան չէ որ կը յիշեմ, այլ Սուրիոյ արաբերէնով *Առաւ* կոչուող գետը, որ հակառակ բնութեան օրէնքին, ո՛չ թէ հիւսիսէն հարաւ, այլ հարաւէն հիւսիս կը հոսի ու ատոր համար ստացած է *Առաւ – ըմբոստ* անունը: Կարդալով յօդուածը, ո՛չ միայն կը զայրանամ, ո՛չ միայն կը շուարիմ, այլ պարզապէս կը շշմիմ: «Մինչեւ ե՞րբ» խորագրուած այդ յօդուածը կը տեղեկացնէ, թէ Հայաստանի թանգարաններուն մէջ տրուած ծանօթագրութիւնները կը պարունակեն ապհմկեցուցիչ *անճշդութիւններ*, նոյնիսկ *հակաճշմարտութիւններ*: Այդ թանգարանները այցելող մը պիտի կարծէ, թէ Հայերը հայկական բարձրաւանդակին վրայ հաստատուած են միմիայն Քրիստոսէ առաջ *վեցերորդ* դարէն սկսեալ, մինչ նոյնիսկ օտար պատմաբաններ հաստատած են, թէ վիմագիր արձանագրութիւններուն մէջ Հայաստանը կը յիշատակուի Քրիստոսէ առաջ *երրորդ հազարամեակի* վերջերուն: Անգամ մըն ալ կը կարդամ յօդուածը ու կը զարմանամ, թէ մեր թանգարաններուն պատասխանատուները, հակառակ նկատողութիւններուն, ի՞նչպէս կրնան հանդուրժել նման իմիճավարկաբեկում, ի՞նչպէս կրնան մեզ եւ աշխարհը զիրենք ներկայացնել որպէս *եկուոր*, երբ *տեղացի* ենք, տեղացի՝ հազարաւոր տարիներէ ի վեր, արմատական, սկզբնական բնիկները Հայաստան Աշխարհի:

Խառնելով զայրոյթս Ս. Երեմեանի, Վ. Դաւթեանի եւ Ռ. Իշխանեանի ցասումին, անոնց հետ կը սպասեմ շուտափոյթ *սրբագրութեան*: Մինչ այդ, կ'իջնեմ Փարիզի փապուղին ու կը փնտռեմ «*Քաղաքը չինուած է խաչաձեւութիւններով*» ծանուցումը, որպէսզի գրիչով սրբագրեմ անոր հայերէնի ուղղագրական սխալները: Ապշանք: Հայկական ձեռ մը արդէն կատարած է գտած ծանուցումիս *սրբագրութիւնը*:

Շուտով կը գտնեմ չսրբագրուած հատ մը ու ես ալ կը կատարեմ չնչին պարտականութիւն մը:

Մ. ՊԶԱՒՃԵԱՆ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐԸ
ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Իսիի Հայ Մարզական - Լըվալուա	3 – 0
Հ.Մ.Մ – Էֆ–ՍԷ–Մոնթրէօյ	2 – 1
Ալֆորվիլի Հայ Մարզական – Ֆրէն	1 – 0

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նահատակներու Օրուան առթիւ երբ երկու տող գրելու կը պատրաստուիմ, դարձեալ հարցումը կուգայ ցցուիլ առջեւս.

– Տակաւին որեւէ բան մնա՞ց չըսուած եւ չգրուած այս մասին:

Եւ իրապէս, անցնող մի քանի տարիներուն անդրադարձայ թէ Մեծ Եղեռնի շուրջ ամէն ինչ ըսուած է, այդ Ողբերգութեան բոլոր երեսները մանրամասնօրէն ուսումնասիրուած, Թուրքերուն մասին բոլոր ածականները գործածուած, «քրիստոնեայ պետութիւն»ներու խարդախութեան չափը առնուած, բոլոր յուշերը պատմուած, վերապրողները զանըլուած եւ անոնց պատմութիւնները ժապաւէնի վրայ արձանագրուած:

Տակաւին, եօթանասուն տարիներու ընթացքին գրուած են բոլոր խմբագրականներն ու առաջնորդողները, վերլուծական եւ քննական բոլոր ուսումնասիրութիւնները, եւ արտասանուած՝ բոլոր ճառերը:

Մեր բառապաշարն ու մտածելակերպն իսկ իրենց իւրայատուկ մէկոյց – գործիքները ստեղծած են Ցեղասպանութեան մասին:

Եւ այսօր գրող ու կարդացող, ճառախօսող եւ ունկնդիր, ուսումնասիրող եւ ուսումնասիրուող միեւնոյն հիւանդութենէն բռնուած են–ձանձրախտէն: Ձանձրոյթ՝ յարատեւօրէն կրկնուող հանդիսութիւններէն, սիմբոզիումներէն, յօդուածներէն: Եւ ձանձրոյթ՝ քաղաքական բեմի վրայ արձանագրուած մեր անյաջողութիւններէն:

1920–էն ետք, երբ Կիլիկեա՛ն եւս վերջնականապէս պարպուեցաւ, արտասահմանի մէջ աճիւն սկսաւ աքսորական սերունդ մը· անոր յաջորդեցին երկրորդն ու երրորդը: Եւ քանի տարիները թաւալեցան, նոյն չափով ալ թուլցաւ այն անտեսանելի կապը որ զարերով Հայերը իրենց ակունքներուն, իրենց ազգութեան կապած էր – տունին ու հողին կապը: Այսօր ծնողները այդ կապին ուժը զրեթէ պիտի չզգան, եւ այս խօսքը կը վերաբերի հաւասարապէս Ամերիկա բնակողին եւ լիբանանահային, պարսկահային եւ արժանթինահային: Մեր ժողովուրդի դոյութեան բնական ակերէն հեռացումը այլեւս չի՛ սահմանափակուիր այս կամ այն «զարզացած՝ երկրով· այդ «զարզացում»ը – ի՛նչ ալ հասկցուի անով – այսօր տարածուած է բոլո՛ր երկիրներուն վրայ անտեղիտալի զնացքով մը:

Այսպէս է որ, յարմարելով նոր օրերու եւ պահանջներու ստեղծած պայմաններուն, կամայ թէ ակամայ մեր ցեղային սովորութիւնները ու աւանդութիւնները մի առ մի անհետացած են – կամ կ'անհետին: Հայերէնը կորնչուցած է իր փայլն ու շնորհը, հայկական երգը՝ իր կուսութիւնը, հայ քրիստոնէութիւնը՝ իր հաւատքի ջինջ պարզութիւնը: Կարելի՞ է քիչ թէ չատ տանելի հայերէն դիտցող ուսուցիչ գտնել· կարելի՞ է հայադրոմ ոճով երգիչ գտնել· կարելի՞ է մեր լեզուին մանաւանդ իւրաքանչիւրը ունեցող խմբագիր գտնել· կարելի՞ է հայ եկեղեցի ուսումնարանութիւնը ուսումնասիրած կրօնական գտնել:

Եւ, մանաւանդ, խօսքս, կարելի՞ է հայ հին թէ նոր պատմութեան քաջատեղեակ քաղաքական գործիչ գտնել:

Այս հարցումներուն պատասխանելը ձեզի կը ձգեմ:

**

Ինչ որ ամէնէն աւելի ակնառու է՝ այդ մեր մակերեսայնութիւնն է: Մեր ազգային կեանքը – իր բոլո՛ր երեսներով – ահաւոր կերպով մակերեսային է, պարապայական, անլուրջ: Կ'աշխատինք՝ առանց դիտնալու թէ ի՛նչ նպատակի համար. կը գրենք՝ գրած ըլլալու համար. կը ճառենք՝ նոյն ձեւով. եկեղեցի կը յաճախենք՝ աւանդաբար, առանց հոգի ունենալու. իբրեւ հայ կ'ապրինք՝ ակամայ, որպէս պարտականութիւն, մինչ հայ ծնած ըլլալ մեծագոյն փառքը պէտք է նկատէր:

Միակ հարցը որ կրնար մեզ խթած, միաւորած եւ հայ պահած ըլլար՝ Ցեղասպանութեան Ոճիրին հատուցումն էր: Արդարութեան որոնումը: Ոճրագործին դատապարտութիւնը: Եւ ի՞նչ ըրած ենք. արդիւնքը մէկտեղն է: Մեծ Եղեռնէն ետք աննախադէպ տարի եաք՝ տակաւին թուղթի կտորներ կը մուրանք օտարներէն՝ հաստատելու համար որ մենք իրապէս ջարդուած ենք: Գիտեմ, անմիջապէս պիտի մեղադրուիմ – քանի՛ երորդ անգամ ըլլալով – յոռետեսութեամբ եւ իրականութիւնը չտեսնելու, ձեռք բերուած յաջողութիւնները կամաւոր կերպով անտեսելու յանցանքով: Բայց կը հարցնեմ. ո՞ւր են այդ յաջողութիւնները:

– Յաջողութի՞ւն է Եւրոպական Արհեղարանի Քաղաքական Յանձնաժողովին քուէարկած որձեւդ բանաձեւը՝ ուր «Ցեղասպանութիւն» բառը գոյութիւն չունի:

– Յաջողութի՞ւն է ամերիկեան Գոնկրէսին մէջ «Հայկական Յիշատակումի Օր»ուան բանաձեւին ձախողութիւնը՝ այս քանի՛ երորդ անգամ ըլլալով:

– Յաջողութի՞ւն է Հայկական Հարցով զբաղող մանդատներու թիւին ո՛չ աւելի քան վեց կամ եօթը ըլլալը ամբողջ Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներուն մէջ, համաձայն Փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի:

– Յաջողութի՞ւն է Նիւ – Եորքի մէջ նոյն օրը, մօտաւորապէս նոյն ժամուն եւ իրարմէ մի քանի վայրկեան հեռու վայրերու մէջ Մեծ Եղեռնի յիշատակման երկու եւ իրարու հակադիր հաւաքոյթներ ունենալը:

Այսպէս կրնամ չարունակել մի քանի էջ:

Բայց ծանօթ եմ առարկութիւններուն:

– Ի՛նչ ալ ըլլան օտար Պետութիւններու կամ զանազան միջազգային մարմիններու տուած որոշումները մեր մասին, դէթ այդ գրաւոր յայտարարութիւնները կը մնան – կը պահուին արխիւներու մէջ եւ վաւերաթուղթի հանգամանք կը ստանան:

– Թէեւ Ամերիկեան Գոնկրէսին մէջ մեր բանաձեւը չի յաջողիր, բայց ամէն տարի մեր Հարցով կը զբաղեցնենք հարիւրաւոր գոնկրէսմէններ, պետական դրասենեակներու պաշտօնակալներ, եւ թերթերն ալ մեզմով կը զբաղին:

– Եւ չմոռնանք երբեք, որ մեր դիմաց ունինք Թուրք Պետութիւնը՝ իր կառավարութեամբ, ժողովուրդով, մամուլով, դեսպանատուներով եւ միլիոնաւոր տոլարներով:

Այս եւ նման պատճառաբանութիւնները հիմնաւոր չեն եւ կը ծառայեն պարզապէս մեր ձախողութիւնը պարտկելու:

Եթէ Պետութիւններու եւ միջազգային մարմիններու արխիւները հարստացնելն է մեր նպատակը, մեզի վաւերաթո՞ւղթ կը պակսի· չէնքեր լեցնող վաւերաթուղթեր, հատորներ, ուսումնասիրութիւններ, ակնատեսի վկայութիւններ, ինչպէս նաեւ Սեւրի դաշնագիրներ կան: Այս բոլորը բաւարար չե՞ն նկատուիր, պէ՞տք է երթալ եւ նոր «վաւերաթուղթ» մուրալ՝ մեր «զոհ» ըլլալը փաստող: Եւ ի՞նչ վաւերաթուղթ· մէկը կ'ընդունի որ «զոհ» մը կայ, բայց կ'աւելցնէ թէ «զոհացոր – ծութիւն» չէ պատահած: Տէ՛ր Աստուածոյ, «զոհ»ը ինքզի՞նք զոհած է, հայ ժողո – վուրդը ցեղային ինքնասպանութի՞ւն դրածած է: Ուրիշ մը կը յայտարարէ թէ Ցեղասպանութիւն գործուած է, բայց ո՛չ ոք այսօր կարելի է յանգցապարտ նկատել՝ որ Ոճրագործը 1923–ին յանկարծ անհետացած է այս աշխարհի երեսէն: Ոճրագործը՝ թուրք կառավարութիւն, մտաւորականութիւն, քաղաքական գործիչներ եւ ամբողջ ժողովուրդ: Ի՞նչ կարելի է ըսել· Հայկական Հարցը այլեւս մտած է հէք եաթներու աշխարհը: Ամէ՛ն բան կրնայ պատահիլ, բացի հիմնականէն – արդարութեան՝ մեզի վերադարձէն:

Ասո՛նք են մեր «յաջողութիւնները»:

Կայ նաեւ աւելի՛ մեծ «յաջողութիւն» մը· եւ այդ կ'արտայայտուի հետեւեալ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔՈՒՀԻ ՊԱՏՄԱԳԷՏԸ ԵՒ ՀԱՑՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Հ.– Ի՞նչպիսի դպրոցներ կը բանան Թուրքիոյ մէջ:

Պ.– Շատ հետաքրքրական է: Խարբերդի, Սեբաստիոյ, Իզմիրի, Կեսարիոյ, Թալասի ու ապա Պոլսոյ մէջ (Ռոպէրթ քոլէճ) ղպրոցներ կը բանան· ասկէ զատ, այս բողոքական միսիոնէրներուն կողմէ լիսէի մակարդակով 80 վարժարան ու 530 նախակրթարան կը բացուի: Սակայն բոլորն ալ հայ ուսանողներ կը յաճախեն: Այս վարժարաններուն մէջ կը սկսի Աստուածաշունչի քարոզչութիւն մը: Այս հաստատութիւններուն նիւթականն ալ ոչ թէ ամերիկեան Պետութիւնը, այլ կառավարութեան դիտակցութեամբ կրօնական հայկական թամփոն – Պետութիւն մը չատ կարեւոր է Անգլիոյ համար. երկրորդ, Ռուսերն ալ Հայերու անկախ պետութիւն մը կը խոստանան, եթէ պատերազմը չահին: Այս պատրուակով ալ, ներսէն հաւատացելու համար օսմանեան կայսրութիւնը, կրկին կը գործածեն Հայերը: Մինչդեռ այդ չրջաններուն մէջ Հայերը երբեք մեծամասնութիւն չեն կազմած: Պատերազմի ընթացքին կը տեսնենք, թէ արեւելեան եւ հարաւ – արեւելեան չրջաններու Հայութիւնը եւ հայ պինուորներ Պետութեան դէմ կ'ապստամբին: Ուղղակի միանալով Ռուսերու հետ, կը կռուին Թուրք բանակին դէմ: Ասկէ զատ, հայ հրոսակախումբեր անդթօրէն յարձակում կը գործեն Թուրք ժողովուրդին ու չրջակայքը ապրող Քիւրտերու վրայ: Օսմանեան Պետութիւնը տկարացած ըլլալով, Թուրքեր ու Քիւրտեր զանգուածաբար կը սպաննուին, հայ հրոսակախումբերու կողմէ: Այսինքն, երբ բանակը մէկ կողմէն կը պատերազմի Ռուսերու դէմ, միւս կողմէն Հայեր բացէ ի բաց ապստամբելով Պետութեան դէմ, կը միանան թշնամիին ու ներսէն կը հարուածեն Պետութիւնը: Այս կէտը որոշ է, ու ամբողջ աշխարհ տեղեակ է այս իրողութեան: Մտածեցէք պետութիւն մը, որ մինչ մէկ կողմէ կը պայքարի թշնամիին դէմ, միւս կողմէ արտաքին թշնամիին միացած իր հպատակները չարձակումի կ'ենթարկին իր դէմ: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ հայ փոքրամասնութիւնը կը յուսայ հասնիլ անկախ պետութիւն մը դառնալ: Նման կացութեան մը դիմաց ո՞ր պետութիւնը հանդիսատես կրնայ մնալ: Ո՞ր պետութիւնը աչք կը փակէ իր դէմ ապստամբող հպատակներուն:

Հ.– Այս բոլորին որպէս հետեւանք, Աֆսորի օրէնքո՞ կը հրապարակուի:

Պ.– Անկէ առաջ կարդ մը զարգացումներ կան: 1915–ին օսմանեան բանակը կը պատերազմի Ռուսերու եւ Հայերու դէմ: Օսմանեան հպատակ Հայեր ապստամբած են իրենց պետութեան դէմ ու թիկունքին հարուածած զայն: Նախ, Փետրուար 25, 1915 թուականին հրամանատարութեան հրամայագիր մը կը հրապարակուի: Այս հրամանով, այլեւս Հայերը բանակին մէջ զինեալ ծառայութեան չարքերու մասին չկազմեն: Հայ զինուորներ իրենց զէնքերով բանակէն վոյա կու տան ու կը սպաննեն մահմետական բնակչութիւնը: Ապրիլ 18, 1915–ին կառավարական զեկոյցով մը 16 – 55 տարեկան հայ այրերու սահմաններէ ելեւմուտքը կ'արգիլուի: Ասկէ զատ Հայերու մէջեւ կատարուելիք բոլոր լրատուութիւններուն համար թըքերէնը պարտադիր լեզու կը դառնայ: Հայկական նոր վարժարանները արտօնութեամբ միայն պիտի կրնան բացուիլ: Որոշում կը տրուի, որ հայ տղաքը օսմանեան Պետութեան վարժարանները յաճախեն: Այսինքն, միսիոնէրներու կողմէ բացուած վարժարաններու կացութեան տեղեակ է այլեւս կառավարութիւնը: Ապա, կը փակուին զանազան քաղաքներու մէջ հրատարակուող հայկական թերթեր: Այդ օրերուն այլեւս հարցը չատ լուրջ հանգամանք ստացած է: Օսմանեան բանակի նպատակը թիկունքէն հարուածող բազմաթիւ հայկական հրոսակախումբեր թէ՛ կը դադրեցնել մեր թշնամիներուն՝ ռուսական բանակին հետ, եւ թէ զիւղերու, քաղաքներու վրայ յարձակում գործելով Թուրքերը կը սպաննեն: Մեծ չարդեր կը կատարուին: Անոնք ալ կը սպաննեն,

ԱՊՐԻԼ 72

ԼԻՈՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՋՆԱԽՈՐՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԵՐԿԱՑ ԵՂԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱՆ ՔԱՑԱՐՇԱԻԻՆ

Լիոնի մէջ, ցեղասպանութեան 72-րդ տարեդարձը չարժման մէջ դրաւ ոստիկանութիւնը նախորդ իրիկունն իսկ: Զոհասէր մը կը պաշտպանէր, Հինգշաբթի օր, Թրքական հիւպատոսարանը, Սէզ փողոց, ուր Նոր Սերունդը ցոյցի կանչած էր իր անդամներն ու համակիրները: Ցոյցը տեղի ունեցաւ, բայց փողոց մը անդին: Սէզ փողոցը փակուած էր:

Ոստիկաններու անհանդիստ նայուածքներուն տակ, քանի մը տասնեակ տղաք եւ աղջիկներ պոռացին ու կրկնեցին ինչ որ կուզար իրենց սիրտին խորքէն ու երբ կարդը եկաւ Թրքական դրօշակը այրելու, ոստիկանները ... «եասախ» (*) ընելին, բայց, սպառնալից, քալեցին ցուցարարներուն վրայ ու փրկեցին Թուրքիոյ պատիւը· դրօշակը չայրեցաւ:

Անցեալ տարի նոյն այդ գործողութիւնը կատարուած էր, ի նպաստ ցուցարարներուն, հիւպատոսարանին պատուհաններուն եռեւը կանգնած հանդիսատեսներու աչքին տակ: Այդ էր պատճառը, անկասկած, որ այս անգամ ռիւ տը Սէզը փակուած էր Հայերու առջեւ, իշխանութեանց պատուէրով:

Հետեւեալ օրը, Ուրբաթ, ոստիկանութեան դերը աւելի համակրելի էր մեզի համար: Ոստիկաններ ճամբայ բացին ապմբկալից խառիօրին առջեւ: Ոստիկանները ալ կային Ս· Յակոբ Եկեղեցիին չուրջ, որովհետեւ ներքը կային քաղաքական անձնաւորութիւններ:

Եղեռնի զոհերուն ի յիշատակ կատարուած կրօնական արարողութենէն, աւելի քան ժամ մը, հեռեւեցան քաղաքապետ – ծերակուտական՝ Ֆրանսիս Քոլոն եւ նախկին նախարար՝ Շարլ Էռնիւ, եւ նաեւ՝ Լիոնի քաղաքապետական ժողովներու հայ կամ ոչ հայ անդամներ: Պատարագէն վերջ, քաղաքապետը հրաժեշտ առաւ, բայց միւսները անցան թափօրին ղլուխը եւ քալեցին մինչեւ Պէլքուր հրապարակը՝ ուր իրենց միացան քաղաքական ուրիշ զէմքեր, ինչպէս՝ Ժան Փուիըրէն, Ժէրար Քոլոն, ընկերվարական – երեսփոխաններ եւ Ժան Միշէլ Տիւպէրնար, Կոլիսթ: Հոն էին նաեւ քաղաքապետի կցորդները՝ մէթը Սուլիէ, Տիկին Անտրէ եւ ուրիշներ:

Պատարագը մատոյց Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան: Կոմիտաս երգչախումբը մասնակցեցաւ երգեցողութեան Յովհաննէս Պէրպէրեանի զեկավարութեան տակ: Ներկայ էին Կաթողիկէ եւ Աւետարանական Եկեղեցիներու հովիւներն ու վարչականները: Կղէմէս Վրդ· Մալճեան եւ վերապատուելի Յակոբեան՝ տուին օրուան պատգամը, հայերէն եւ ֆրանսերէն: Առաջինին խօսքը՝ ուր, ֆրանսերէն, յիշուեցան տեղահանութեան օրերէն զարհուրելի պատկերներ, աւելի քաղաքական բնոյթ ունեցաւ, իսկ երկրորդինը ամբողջապէս քրիստոնէական էր:

Կրօնական արարողութենէն վերջ, քայլարշաւը դէպի Պէլքուր անցաւ առանց միջադէպի: Իրաւ է որ երիտասարդներու կարգապահական ջոկատը կը հսկէր մօտէն: Թափօրն ալ մեծ մասամբ բաղկացած էր երիտասարդներէ, հարուստ էր եռագոյններով ու պերճախօս պաստառներով: Ամէն ոք իր ձեռքին մէջ ունէր կարմիր մեխակ մը: Եղեռնէն ճողոպրածներու, մնացորդաց վերջին խմբակը կողնի կողը կը հեռեւէր երիտասարդներուն: Առջեւէն կ'երթար նախկին ռազմիկ, դրօշակակիր՝ Պետրոս Պալեան՝ որ, հետեւեալ օրը, «Փրոկրէ» թերթին մէջ պիտի արժանանար մասնաւոր ուշադրութեան: Պէլքուր հրապարակին վրայ, դիմադրականներու յուշարձանին առջեւ բազմաթիւ ծաղկեպսակներու զետեղումէն վերջ, օրուան հանդիսավարը, Ռոպէր Տօնիկեան առաջինը բեմ հրաւիրեց Իվ Ժուֆան՝ որ նախագահն է Մարդու Իրաւանց Ֆրանսական Լիկին:

Ընդգծենք որ Լիոնի կազմակերպիչները կը փորձեն, երկու տարիէ, 24 Ապրիլը «Ցեղասպանութիւն եւ մարդկութեան դէմ գործուած ոճիրներու օր» հռչակել տալ եւ այս ուղղութեամբ ապահոված էին մասնակցութիւնը Իրաւանց Լիկին եւ նաեւ՝ հրէական կազմակերպութիւններու խորհուրդին Լիոնի վարչութեանը ու Ասորիներու եւ Կիպրացիներու ներկայացուցիչներուն:

Իվ Ժուֆա յիշեց որ իր կազմակերպութիւնը, դարուն սկիզբէն արդէն, Հայերու կողքին էր: Նաեւ որ եթէ Թուրքերը կ'ուզեն ժողովրդավար վարչաձեւ մը, այդ կը պարտադրէ իրենց ընդունիլ ամբողջ պատմութիւնը, նոյնիսկ անոր մոայլ էջերը: Եթէ չեն կրնար այդ ընել կ'ըլլան մեղսակից ցեղասպանութիւն անքաւելի ոճիրին:

Երկրորդ խօսողն էր Հայերու լաւ ծանօթ Իվ Թէրնօն, որու ելոյթը լոյս տեսաւ արդէն «Յառաջ»ի Ապրիլ 29-ի թիւին մէջ:

Ինչպէս Իվ Թէրնօն իր ճառին վերջին մասին մէջ, Ռոպէր Այտապիրեան, նախագահ Հայ Դատի Ցանձնախումբին, ծանրացաւ եւրոպական Խորհրդարանին առջեւ Հայ Դատի պաշտպանութեան զանազան փուլերուն վրայ, ըսաւ թէ պայքարը պիտի ըլլայ երկար ու խիստ եւ եզրակացուց՝ «Հայերը կը պահանջեն իրենց իրաւունքը, միայն իրենց իրաւունքը...»:

Ուրբաթ երկինքը պայծառ էր Լիոնի վրայ եւ ցոյցին մասնակցելու եկած էին շրջակայ քաղաքներէ, նոյնիսկ Կրընոպլէն: Պէլքուր, ճառերը ունկնդրողներու թիւը սակայն հազիւ թէ կ'անցնէր հազարը:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

(*) «Եասախ» թուրքերէն, կը նշանակէ արգիլեալ:

ԳՕՂՈՒԹԷ ԳՕՂՈՒԹ

ԼՈՍ – ԱՆՁԼԷՍԻ Հայ Աւետարանական Միացեալ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Ապրիլ 10-ին, տեղի ունեցած է հաւաքոյթ մը: Ներկայ եղած են աւելի քան 400 հոգի, ունկնդրելու համար երեք յարանուանութեանց պետերու բացատրութիւնները՝ Հայ Դատի հանդէպ իրենց կեցուածքի մասին: Բացումը կատարած է Վահագն Տէմիրճեան: Վերապատուելի Պերճ Ճամպազեան յայտնելէ ետք, թէ Հայ Դատը դլխաւորաբար հողային պահանջի հարց մըն է, անդրադարձած է իր եկեղեցւոյ կողմէ բողոքական օտար ջրջանակներու եւ եկեղեցական համայնքներու մէջ հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչցնելու ղծով տարուած աշխատանքներուն: Կաթողիկէ համայնքին կողմէ խօսք առնելով Հ· Բարսեղ Վրդ· Թերտաթեան ըսած է, թէ հայկական հարցը Աստուծոյ որոշումով չէ որ պիտի լուծուի, այլ գործով, պայքարով ու արիւնով: Զինեալ պայքարի մասին խօսելով Հ· Թերտաթեան յայտնած է, թէ եկեղեցին դէմ է ահաբեկչութեան եւ թէ ինք պիտի թելադրէր երիտասարդներուն չճամպարել եւ սրտով դատելու փոխարէն՝ դատել մտքով: Տաթեւ Արք· Սարգիսեան պատմական համառօտ ակնարկով մը ներկայացուցած է հայ եկեղեցւոյ դերը հայ ժողովուրդի գոյատեւման պայքարին մէջ:

***

ՊՈԼՍՈՆ չարժանկարի փառատօնի չորջատիճին մէջ, Ապրիլ 16-ին, ցուցադրուած է Ռոման Բալայեանի «Թալիսմանս, պաշտպանէ զիս» ժապաւէնը, բեմադրին ներկայութեամբ: Փառատօնի ոսկի կապոյր մրցանակը շնորհուած է հայ բեմադրիչին, Ապրիլ 18-ին տեղի ունեցած հանդիսութեան մը ընթացքին: Մրցանակը տրուած է Պոլսոյ կուսակալին ձեռամբ: Ռոման Բալայեան ծնած է 1941-ին՝ Ղարաղ: Հետեւած է Երեւանի չարժանկարի եւ թատրոնի հիմնարկի դասընթացքներուն եւ իր արուեստը կատարելագործած կրնէ, ուր հաստատուած է: Ցայժմ հինգ չարժանկար պատրաստած է:

***

ՎԱՌՆԱՅԻ «Երեան» կազմակերպութեան ակումբին մէջ, Ապրիլ 3-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Պետրոս Տէմիրճեան՝ «Հայ ժողովուրդի ճակատագիրը ցեղասպանութենէն ետք» նիւթին շուրջ: Պատմական փաստերու վրայ հիմնուած դասախօսը վերլուծական ակնարկով մը անդրադարձած է Թուրքիա բնակող փոքրամասնութիւնները բնաջնջելու երիտթուրքական կառավարութեան քաղաքականութեան, Հայաստանի վերածնունդին, Պուլկարիա ապաստանած հայ ժողովուրդի բեկորներուն եւայլն:

***

ՍԱՆ – ՓԱԻԼՈՑԻ մէջ, Ապրիլ 2-ին, դիմաւորուած է Հ· Օ· Մ·ի անդամական ընդհանուր ժողովը, մասնակցութեամբ 150 հոգիի: Ներկայ եղած են Շրջանային վարչութեան առեներեսուհին Ռիթա Ամէմեան եւ փոխ – առեներեսուհին Օֆելիա Սահակեան (Պուէնոս – Այրէսէն): Նախքան ժողովը տրուած է ճաշ մը, որու ընթացքին խօսք առնելով թեմին առաջնորդը՝ Տաթեւ Եպիսկոպոս Ղարիպեան, դրուատած է Հ· Օ· Մ·ի գործունէութիւնը: Ժողովին կարդացուած է նախորդ վարչութեան գործունէութեան տեղեկագիրը եւ արծարծուած զանազան հարցեր: Կատարուած է նոր վարչութեան ընտրութիւնը:

***

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ Ժողովրդային Տան «Վասպուրական» սրահին մէջ, Մարտ 22-ին, տեղի ունեցած է դրական հաւաքոյթ մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի «Նիկոլ Աղբալեան» մասնաճիւղին: Բացումը կատարած է Անուշեան Գասպարեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են արտասանող Մարի Սարգիսեան եւ երգիչ Գէորգ Պուրտալեան, իսկ Զարմինէ Շահվէգիլեան կարդացած է բանաստեղծ Ժաք Յակոբեանի կենսագրականը: Ապա բանաստեղծը խօսք առնելով մեկնաբանած է իր «Կռունկը կը կանչէ» թատերախաղը:

Թուրքերն ալ: Ակէ զատ Հայերը բանախօսի կ'ունենան նաեւ չրջանի Քիւրաեռան հետ: Ակէ անմիջապէս եռք կու գան Ապրիլ 24, 1915ի որոշումները: Ներքին նախարար Թալաաթ փաշա հրամանագրով մը կը փակէ յեղափոխական հայկական կոմիտէներու կեդրոնատեղիները: Բոլոր վաւերաթուղթերը պիտի զրաւուին ու զեկավար դէմքերը ձերբակալուին: Հրամանը կը զրկուի բոլոր միաւորներուն: Սակայն այս միջոցառումները թերուն ուշացած ըլլալով, կամ կէտ առ կէտ չզործադրուելուն պատճառով ջարդերը չեն զադրիր: Պետութիւնը արեւելեան եւ հարաւ – արեւելեան չրջաններու մէջ զժուարին կացութեան մատնուած է: Պոլսոյ կառավարութիւնը կը սկսի այս հարցին մնայուն լուծում մը փնտռել ու սա եզրակացութեան կը յանգի· «Հայերը ոչ բոնի կռնակէն զարկին նմանելու բանը, հաւանաբար զաղթի պիտի բռնադատին· ուրիշ ճար չկայ»: Բոլոր պատրաստութիւնները կը տեսնուին ու Մայիս 15, 1915-ին կը հրապարակուի «Ազգերի օրէնք»ը: Երեք յօդուածէ կը բաղկանայ ան:

Ա· Պատերազմի մէջ բանակի, զօրաբանակներու եւ զօրաբաժիններու հրամանատարները, ասոնց օգնականներն ու անկախ չրջաններու հրամանատարները արտօնուած են ու պարտաւոր, անմիջապէս զինուորական ուժով խստիւ պատժելու եւ յարձակումը ամբողջովին չէզոքացնելու, երբ դէմ յանդիման կը գտնուին ժողովուրդին կողմէ որեւէ ձեւով կառավարութեան հրամանիներուն դէմ շարժումի մը, եւ երկրի պաշտպանութեան, ապահովութեան սպառնացող զինեալ յարձակումներու, կամ ընդդիմութեան:

Բ·– Բանակի ու անկախ զօրաբանակներու կամ զօրաբաժիններու հրամանատարները կրնան անջատաբար, կամ միահամոյն այլ վայրեր փոխադրել ու զետեղել զիւղի մը, զիւղաքաղաքի մը բնակչութիւնները, որ զինուորական օրէնքներու դէմ կը գործեն, կամ որոնց մասին լրտեսութեամբ դատաւճիռներ կ'ունենան:

Գ·– Այս օրէնքը ի զօրու է հրապարակած թուականէն:

Հոս, կը խօսիմ որպէս պատմաղէտ մը, եւ բոլորովին անկողմնակալ կերպով: Նայեցէք, այս օրէնքին մէջ նոյնիսկ Հայ անունը զոյութիւն չունի: Օսմանեան Պետութիւնը որպէս Հայերու յողասպանութիւն ձեռնարկած չէ այս կիրարկութեան, որ այսօր այդքան ցասում կը պատճառէ: Ոչ ոք ձեռք զպցուցած է այն Հայերուն, որոնք չեն ապստամբած Պետութեան դէմ, բանակը կռնակէն չեն զարկած կամ նման արարք մը չեն ծրագրած: Ինչ առաջ ըսի, թէ այդ չրջանին Պոլսոյ մէջ 77 հազար Հայ կ'ապրէր: Այս Հայերէն միայն 2·345ը կը տեղահանուին: Մնացեալ 75 հազարը իր տեղը, տունը կը մնայ: Իզմիրի մէջ առեւտուրով զբաղող 20 հազար Հայ կայ· ասոնցմէ ոչ մէկուն ձեռք կը զպցուի: Եթէ այս որոշումը Հայերու ցեղասպանութիւն մը նախատեսէր, մեր այս Հայ հայրենակիցներուն հանդէպ եւս Պետութիւնը կը վարուէր իր ուզած ձեւով:

Հ·– Այո, Մայիս 1915-ին Ախտրի օրէնքը հրապարակուեցաւ. անկէ ետք ի՞նչեր պատահեցան:

Պ·– Երբ օրէնքը ելաւ, արեւելեան ու հարաւ – արեւելեան Անատոլուի Հայութիւնը որ կռնակէն հարուածած էր օսմանեան բանակը, կամ վտանգ կար որ հարուածէր, զանգուածաբար տեղահանուեցաւ:

Հ·– Ո՞ւր տարագրուեցաւ:

Պ·– Տիգրանակերտի հարաւակողմը, Եփրատի հովիտը Ուրֆա ու ներկայիս Իրաքի սահմաններու մէջ մնացած՝ Սիւլէյմանիէ: Ակէ զատ, դէպի Մուսուլ, Մոսուլ, եւ Հալէպ եւս խումբեր կը զրկուին: Կը նախատեսուի անոնց հոն վերբնակումը: Իրականութեան մէջ օսմանեան Պետութիւնը բաւական դժուարութեամբ հրապարակեց այս օրէնքը· Պետութեան վերջին ճարն էր: Հակառակ պարագային երկիրը ձեռքէ պիտի ելլէր: Տարիներէ ի վեր այս օրէնքը այնպէս ցոյց կը տրուի, որպէս թէ հայ ցեղը ընաջնջելու մխրճումով պատրաստուած ըլլար: Իրականութիւնը այդպէս չէ: Նպատակը Հայերու ցեղասպանութիւնը չէր: Կիրարկումի համար նախազգուշական միջոցառումներէն կը հանկնանք յայտնապէս, թէ այդպէս չէ: Օրինակի համար, նիւթապէս զաղթելու բաւարար պայմաններէ զուրկ անձերու համար պետական օժանդակութիւն մը կը նախատեսուի: Գաղթի բռնադատուած օսմանեան բոլոր այս հայրենակիցներուն կ'արտօնուի, որ իրենց չարժուն գոյքերը, կենդանիները միասին տանին: Իսկ իրենց զիւղերը, քաղաքները թողած անչարժ գոյքերուն համար Պետութիւնը մուրհակներ ու վաւերաթուղթեր կու տայ: Իրենց ձգած ապրանքները մէկիկ մէկիկ կ'արձանագրուին: Ակէ զատ, պետական ուժերու, որոնք պիտի զեկավարէին զանգուածային զաղթը, չատ մը հրամաններ տրուած են, որպէսզի զաղթողներու կեանքի եւ ինչքի ապահովութիւնը պահպանուի:

Հ·– Այս բոլորը կա՞ն փաստաթուղթերու մէջ:

Պ·– Բոլորը կան: Սակայն հոս պարտաւոր ենք անաչառ ըլլալ· կամայ ակամայ կարդ մը տխուր միջադէպեր կը պատահին զաղթի ընթացքին: Գաղթող Հայերու վրայ յարձակումներ կը գործուին ու բազմաթիւ Հայեր կը սպանուին· այսինքը, կերպով մը ջարդ տեղի կ'ունենայ· սակայն ոչ միակողմանի: Շատ մը Թուրքեր ալ կը մեռնին: Այսինքն, պատերազմող կայսրութեան մը, ու այդ չրջանի բոլոր ժխտական պայմաններու մէջ, անօթի ու մերկ մնացած Թուրք եւ Հայ զանդուածներ կան: Այս անօթի ու սպառած երկու զանգուածները յարձակած են իրարու: Մէկը ապստամբած է Պետութեան դէմ, չկրնացած կռնակէն զարնել: Հայերը պարտուած են Պետութեան դէմ· զաղթելու կը բռնադատուին: Թուրք ժողովուրդն ալ կը չկնայ այդ վայրերուն տիրանալ: Դարերով եղրայրաբար ապրած ժողովուրդներ կռուած են իրարու դէմ: Գաղթող Հայերուն յարձակած են երբեմն պաշտօնեաներ, երբեմն մահմետական բնակչութիւնը, երբեմն ալ քիւրտ հրոսակներ: Անոնք հետիոտն կ'երթան հարիւրաւոր քիլոմեթրեր, այն օրերու ժխտական պայմաններուն տակ: Անօթութենէ ու հիւանդութենէ մեռնողներ կ'ըլլան: Այսինքն հարիւրհազարաւոր մարդիկ կը զաղթեն ու դժբախտաբար տխուր դէպքերու դէմ յանդիման կը գտնուին:

(Շար· 2)

Թովմասեան ընտանիքի անդամները կը ծանուցանեն իրենց սիրելի հօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆԻ

(Ծնած 1899–ին Խարբերդի Թատեմ գիւղը) *մահը։*

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ապրիլ 24–ին Արժանթէօյ։ Եւ այս առթիւ 300 Ֆ. կը նուիրեն «Ցառաջ» օրաթերթին։

PARENTS

PENSEZ A L'EDUCATION
DE VOS ENFANTS

DONNEZ LEUR
— L'opportunité d'apprendre l'arménien,
— de suivre un enseignement de qualité,
— de recevoir nos valeurs morales traditionnelles
— et ainsi d'assurer la continuité de notre culture.

INSCRIVEZ LES AU

COLLEGE ARMENIEN SAMUEL - MOORAT

26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Tél. : 45 - 34 - 68 - 28

EXTERNAT — INTERNAT — MIXTE

Maternelle, Primaire, Secondaire } Enseignement Bilingue Arménien — Français

Transport : Ramassage scolaire assuré à domicile.
Métro - SNCF - Autobus: Pont de Sèvres

Frais de scolarité : Dispositions particulières accordées aux élèves méritants.

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԸ ԵՒ ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏԸ

ՀԱՑ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՆԿԱՆՑ ԲՈՑՆԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ 4 ՕՐ
Մայիս 28, 29, 30 եւ 31
Մեկնում Հինգշաբթի։

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍ 3 ՕՐ
Յունիս 6, 7 եւ 8
Մեկնում Շաբաթ

Départ de l'autocar :
Mairie de CLAMART 7 h 30
ISSY-LES-MOULINEAUX
Eglise Arménienne 8 h
ALFORTVILLE - place Carnot 8 h 30
GARE SAINT LAZARE
25, rue de Rome 9 h

Աւանդական հիւրասիրութիւն, օթօքարով ամէնօրեայ պտոյտներ Մանչի ափերուն մինչեւ Տօվիլ եւ Մոն – Սէն Միչէլ։

Ծախքերու մասնակցութիւն. –
ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ՝ 430 Ֆ.։
ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍ՝ 380 Ֆ.։

Տեղերը ապահովելու համար՝
հեռաձայնել. – 39 – 85 – 36 – 53

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՓԱՅԱՆ

ՍԷՆԹ – ՕՆՈՐԻՆ ՏԻ ՓԵՐԹ
– Գալվատոս –

ՀԱՑ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Ծովեզերեայ Մանկանց Բոյնը, 6 – 13 տարեկան մանուկներու համար կը բացուի Յուլիս 3–էն Յուլիս 30։

Օգոստոսին կ'ընդունուին ամէն տարիքի հայրենակիցներ։

Արձանագրութեան համար՝
հեռաձայնել. – 39 – 85 – 3 6 – 53

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՎԻԷՆ

ՊԱՏԱՐԱԳ

Կիրակի, Մայիս 10, առաւօտեան ժամը 10–ին, Վիէնի Սէն – Թէօտոր մատրան մէջ, կը մատուցուի պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱՐԵՂԱՑ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

★ GRANDE FETE FAMILIALE DANSANTE ★

Dimanche 10 Mai
à partir de 15 heures

organisée par la
CROIX BLEUE ARMENIENNE
Section Saint - Maurice de Beynost

avec la participation de l'orchestre ANI de la M.C.A.D.

Salle des Fêtes de St.-Maurice de Beynost
Buffet Oriental — Chich-Kébab

❋ Ambiance arménienne ❋

● *Entrée libre* ●

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Վիէնի Սեւան մանուճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, Հինգշաբթի, Մայիս 7, երեկոյեան ժամը 8–ին Մշակոյթի Տուն, 9 ռիւ տիւ Սիրք, դասախօսութիւն մը թէյի շուրջ։

Օրակարգ. – Վերջին պատգամաւորական ժողովի զեկուցում։

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է։

ՇՈՒՐՋԱԿԱՒԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մանուճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Պօղոսեանէ իրենց մօր՝ Մարիամ Պօղոսեանի մահուան քառասունքին առթիւ։

***

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները եկեղեցւոյ պայծառութեան. –

Արշամ Պապայեանի հոգեհանգիստին առթիւ. – *Տիկին Մատլէն Էօքսիւզեան 300, Տիկին Էլիզ Յակոբեան 200, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանոիկեան 500, Պր. Յակոբ Քիւրքճեան 200, Տէր եւ Տիկին Բոժէ Գուլումճեան 1000, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 200, Տէր եւ Տիկին Փիէր Պիսքիճեան 200, Մխիթարեան եղբայրներ 100, Տիկին Սիւզան Անտրանեան 100 Ֆ., Պր. Վարուժան Պոզաճեան 500, Տիկին Մաքրինաճեան – Էքսէն – 200, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Այտըն 200, Տէր եւ Տիկին Փիէր Ղազարեան 1000, Տէր եւ Տիկին Արթաքին Յակոբեան 100 Ֆ.։*

Համազգային վարժարան եղած նուէրները. – Տէր եւ Տիկին Ե. Այտըն 500, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էքէր 300, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ղազարեան 500 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ժակ Մելքոնեան 500 եւ 500 Ա. Խ. հիմնարկին, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարիքեան 200 հիմնարկին, Տէր եւ Տիկին Սրիս Դաւիթեան 1000 հիմնարկին, Դարզար – եան ընտանիք 200 հիմնարկին, Ճառագեան ընտանիք ՍԻՒԱՄ–ին 200, Տոքթ. եւ Տիկին Կապրիէլեան 300 Ֆ. «Ցառաջ»ին։

(Շար.)

***

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի Նայիրի մանուճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Պոմոնի եկեղեցւոյ Թաղականութիւն 500 Ֆ., Հ. Ց. Դ.ի կոմիտէութիւն 500 Ֆ., Նոր Սերունդ 350 Ֆ., Կապոյտ Խաչի Զաւօ Շանթ մանուճիւղ 250 Ֆ., Կապոյտ Խաչի Լոլա Սասունի մանուճիւղ 250 Ֆ., Մուրատեան ընտ. 500, Տէր և Տիկին Տաւուտեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Տէր – Կարապետեան 200, Տէր եւ Տիկին Փանոսեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Քրոնըզլեան 100, Պր. Զաթալեան 100 Ֆ., Պր. Սվաղլեան 100 Ֆ., Պր. Վաղարշակ Տէր – Վարդանեան 100 Ֆ., Տիկին Անահիտ Սարաճեան 100 Ֆր., Մովսէս քհնյ. Գալէնտէրեան 100 Ֆր.։

ԼԻՈՆ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան վարչութիւնը, սիրով կը հրաւիրէ իր անդամները տարեկան ընդհանուր ժողովի, Ուրբաթ, Մայիս 15–ին, երեկոյեան ժամը 8·30–ին, Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ սրահին մէջ, 40 ռիւ տ'Արմէնի։

Ժողովի օրակարգն է. –
Ա. – Բարոյական տեղեկագիրը։
Բ. – Նիւթական տեղեկագիրը։

Անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
(կնիք)

ՍԲ. ԳՐԻԳՈՐ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
26, rue Sibié — 13001 MARSEILLE

ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ

ՕՐ. ՍԱԹԵՆԻԿ ԹԱՍԼԱՓԵԱՆ

Կը ներկայացնէ՝
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԴԷՄՔԵՐ
(Տարազ, ասեղնագործ)
Մայիս 2–էն 10, (ժամը 15–էն 19)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Նիւ Ընակոզ, 87 տարեկան այր մարդու մը համար, կը փնտռուի մէջին տարիքի հայ տիկին մը, որ ընկերութիւն ընէ եւ խնամք տանի։ Ընակութիւն, անուղղ եւ լաւ վարձատրութիւն։

Հեռաձայնել փարիզ՝

43 87 13 74

– ՊՏՈՒՅՏ –

Մայրերու տօնին առթիւ Սէն – Թերոմի Կապոյտ Խաչի Զ. Շանթ մանուճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը օթօքարով Մայիս 8–ին, առաւօտեան ժամը 9–ին դէպի Լա Սէյնը Սիւր Մէռ, Լա – Սիէնուայ ճաշարանը։

Ժամադրման վայրը՝ փլաս տը լա Հոթոնը։

Փափաքողները կրնան հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –
91 – 70 – 12 – 49 91 – 66 – 08 – 03

– ՆԻՒ –

ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ

Հիմնարկէքի առաջին տարեդարձին առթիւ, Նիւի Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութիւնն ու Շինարարական Յանձնախումբը կը կազմակերպեն՝

ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ – ՊԱՐԵՐԵԿՈՅԹ

Շաբաթ, Մայիս 16, ժամը 19·30–ին «Ակրոպոլիս» պալատին մէջ։
Մասնակցութեամբ՝ ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՅԻ

Տոմսերը ապահովեցէք հեռաձայնելով. – 93 – 44 – 41 – 14
Ճաշի մասնակցութիւն. – 350 Ֆ.։
Եկէք եւ քաջալերեցէք համայնքաչէն այս ձեռնարկը։

L'U. G. A. B.

propose
AUX JEUNES ARMENIENS DE FRANCE

son CAMP d'été NUBAR

situé aux U.S.A. (Etat de New-York) au sein d'une région boisée et verdoyante dans les monts Catskill
du 27 Juin au 26 Juillet

Activités : cours de langue (arménien et anglais), sports, excursion, ambiance jeune...

Accompagnateur prévu pour les participants français. Conditions intéressantes.

Renseignements et inscriptions :
U.G.A.B. : 11, square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 45 - 20 - 03 - 18

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Դպրոցասէր երկսեռ Վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրները. – Տիկին Մարի Իճկէպալեանի մահուան առթիւ, Շէյլի եւ Կուռնէլի հայ համայնքը 915 Ֆ., Պր. Մ. Մարթայեան 300, Տիկին Զաւիկեան 200, Տիկին Վարդիկ Հուպուեան 200, Տէր եւ Տիկին Գարակիւզէլեան 100, Պր. Ժ. Յակոբեան 500, Տիկին Մ. Ժամկոչեան (Իւլիսէն) 1000 Ֆ., Անվերսի Հայ Տիկնանց Միութիւն (կրթաթոշակ) 8000, Տիկին Վ. Պարսամեան (Օժանդակ Մարմին) 2000 Ֆ., Պր. Ա. Մարտիկեան 1000, Տիկին Ա. Պարթեւեան 500 Ֆ., Տիկին Արքսի Գրիգորեան 1000 Ֆ., Տիկին Համասփիւռ Փափազեան, Մարի Գրիգորեանի մահուան առթիւ՝ 500 Ֆ., Պ. Ա. Տիրքէլէսեան եւ ընկերներ (Ասնուվիլի ակումբ) 1400 Ֆ., Պր. Տիգրան Ճիլէրճեան (Օժանդակ Մարմին) 2000 Ֆ.։

***

Արմենակ եւ Զաճագան Միքայէլեանի հոգեհանգիստին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Օ. Պասմաճեան 300 Ֆր. նուիրած են Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ դպրոցին, Ազատուհի եւ Թագուհի Պասմաճեան 200 Ֆ., եկեղեցիին իրենց սիրելի մեծ – մօր՝ Տիգրանուհի Պասմաճեանի մահուան 15րդ տարելիցին առթիւ։

- ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ -

-ԿԱՅԱՆ-

39400 – ՊԵԼՖՈՆԹԷՆ

Կեցութիւն. – Յուլիս 1–էն Յուլիս 29
Յուլիս 30–էն Օգոստոս 27։

Արձանագրութեան պայմանաժամ. –
Մայիս 20՝ Յուլիսի համար։
Յունիս 15՝ Օգոստոսի համար։

Դիմել ձեր բնակավայրի ամէնէն մօտ մանուճիւղին։

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել. – (1) 48 – 24 – 46 – 57 թիւին, ամէն օր կէսօրէ ետք, ժամը 14–էն 18։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ Պուա – Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի մանուճիւղը պատանիներու եւ չափահասներու համար դիմակահանդէս մը կազմակերպած է Շաբաթ, Մայիս 23, ժամը 20–էն սկսեալ։

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

— Ծպտուած եկէք —

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՑԻՍ
6
MERCREDI
6 MAI
1987
LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՐԱՉ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.480
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.480

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՒԱԿ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ, Ալժերիոյ, Մարոքի եւ Սաուտի – Արաբիոյ պետական ղեկավարներուն միջեւ, նախատեսուածէն աւելի կարճ տեւեց: Ֆահտ թագաւորն է, որ հակառակ իր վատառողջ վիճակին, մկրնորդած էր, որպէսզի Հասան եւ Շատլի Պէնճէտիտ զիրար տեսնեն եւ կարգադրեն Փոլիսարիոյի հարցը: Յանօթ է որ Ալժերիա զօրավիգ կը կենայ Փոլիսարիոյի ուժերուն, որոնք կը կռուին Մարոքեան ուժերու դէմ և զեկոյցով մը, այս առթիւ ալ յիշեցուցին իրենց պահանջները՝ Մարոքի և Փոլիսարիոյի միջեւ բանակցութիւններ, որոնք թոյլ տան ինքնորոշման հանրաւթիւն մը տեւականութեան – Սահարայի վրայ: Ըստ իրենց արդէն, Սաուտի – Ամերիոյ նիւթական օժանդակութիւնն է, որ թոյլ կուտայ Մարոքի «իր յարձակման պատերազմը մղելու»:

ՌԱՇԻՏ ՔԱՐԱՄԷ, Լիբանանի նախարարապետը իր հրաժարականը տուաւ ձայնասիւռ – եղոյթով մը, ուր չէշտեց թէ այն յոյսն ունի, որ իր մեկնումը կը ընդունայ ծառայել Լիբանանի չահերուն եւ դարն կը փրկէ: Հրաժարման պատճառն այն է որ իր կառավարութիւնը չէր համաձայնած այն միջոցներուն շուրջ, որոնք պէտք է կատեգնէին անտեսական տագնապը:

ՆՈՒԱՆ ՍԻՒՈ ՄԱՌՆԻ հոգեբուժարանի մը մէջ, հրդեհ մը ծագած է երկուշաբթիին երեքշաբթի լուսանալիք պիշերը եւ անմիջապէս տարածուած: Ժամը 2·20–ին 120 հրշէջներ ջանք չեն խնայած մարելու համար հրդեհը, բայց ութ մեռեալ գտած են, եւ 11 հոգի ալ հիւանդանոց փոխադրուած են: Անոնց մէջ, երկու հոգի ծանր վիճակի մէջ:

ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ բացին մասնակի լուծում մը գտնելու համար, որուն եղաւ այլեւս 100% հաստուցում վճարել ծանր հիւանդութեան մը կողքին պատահած անցոզակի հիւանդութեան մը խնամքներուն համար: Այլ խօսքով՝ խլրդէ, չաքարախտէ, սրտի հիւանդութիւնէ տառապող մը, որու դեղերը 100% կը վճարուին, նոյն հաստուցումը պիտի չտանայ, եթէ այդ հիւանդութեանց կողքին դում, հարբուխ, ուռեցք եւայլն ունենան: Ասիկա, որ մէկուկէս միլիառ պէտք է խնայել տայ Ընկերային Ապահովութեան, անարդար կը դանուի, քանի որ, օրինակ՝ չաքարախտաւոր մը երբ քարախոտ ուռեցք մը կ'ունենայ (փլեպոնիթը) ուղղակի հետեւանք է այդ հիւանդութեան:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, Ժ. Մառչէ ընդունեցաւ Կորբաչովի կողմէ: Այս տեսակցութեան կը մասնակցէին նաեւ Անարէ Լաժուանելի (յաջորդը կը նկատուի Մառչէի), Մաքսիմ Կրեմեց, Ժ. Ֆ. Կօ, որոնք ուելի ուշ ժամանած էին խորհրդային մայրաքաղաքը: Երկու պատուիրակութիւնները չորս ժամ տեւող սիրալիր խօսակցութիւններ ունեցած են: Այս հանդիպումին, ինչպէս նաեւ Մառչէի Վոլկոգրատ և Հայաստան այցելութեանց յայն արձագանգ տուած է խորհրդային հեռատեսիլը: Համաձայնաւոր կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը Փարիզ կը վերադառնար երեքշաբթի օր:

ՄԱՐՍԷյԼի քաղաքապետարանին համար, ընկերվարականներու միջեւ պայքարը թառն կը դառնայ եւ Տըֆէռի «ժանդարմները» գիրար կը հրմշակեն առջի օր, ան՝ որ Բրուտոյը նկատուեցաւ կեսարին (Տըֆէռ), Միշել Փըզէ յայտարարած էր որ իր դիրքն է ամէնէն զօրաւորը պայքարելու համար Ապր. Ճակատի դէմ, Մարսէյլի քաղաքապետարանին համար: Այս խօսքերը բնաւ հաճելի չթուեցան տոքթ. Վիկուռուի որ նստած է – թէեւ չատ անդրադարձող չկայ– Տըֆէռի աթոռին վրայ, եւ հրապարակեց ժոսիէնի ուղղած իր մէկ նամակը, ուր կը յայտնէ թէ բնաւ քաշուելու միտք չունի եւ մինչեւ ծայրը պիտի երթայ:

ՏԱԼԻՏՅԱՑԻ յուզարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի առտու, Մատըլէնի եկեղեցին: Անճնասպանութեան վարդապետին, ցաւակցական հեռագրերը կը տեղան՝ Միթերանէն, Շիրաքէն, Ժաք Լանկէն, Լէոթարէն եւլն., եւլն.: Բոլոր բարեկամները կը չեշտեն արուեստագիտուհիին առանձնուածիւնը, այլ մանաւանդ զաւակ չկարենալ ունենալու հին ցաւը, որոնք պատճառները կը նկատուին իր անճնասպանութեան, հակառակ անոր որ եղբայրը, քոյր եւ անոնց զաւակները միշտ չրջապատած են զինքը, խոր սիրով ու դուրգուրանքով:

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱՀՌՈՒԱԿ Սիքստին-եան մատրան Միքէլ – Անճելոյի որմնանկարներու նորոգութիւնը, որ կը չարունակուի, բանակիճը կը սաստկացնէ, քանի գործը կը յառաջանայ: Արդարեւ, սկսած են գոյները փայլիլ եւ առարկոյներ կան, որոնք կ'ուզեն վատահ ըլլալ թէ երեան եկող այդ փայլուն գոյները Միքէլ – Անճելոյի վրձինին կը պատկանին եւ ոչ թէ գործածուող լուծոյթներուն: Այս բանակիճին չի մասնակիր բոլոր ծախքերն ատանձնողը՝ Նիփոն Նէքուորբ Փորփորէյշընը...:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆԿԱՊ ՆՇՈՒՄՆԵՐ

«Գերման եւ թուրք պաշտօնատարներ բանակցութիւններ կը վարեն Գերմանիոյ թուրք բանուորներու զաւակներուն համար պետական վարժարաններու մէջ թուրք լեզուի ու մշակոյթի դասաժամեր յատկացնելու մասին»:

***

«Գերմանիոյ կարգ մը շրջաններու դըպրոցներուն մէջ թրթերէնի ու կրօնքի դասեր պիտի տրուին թուրք աշակերտներու համար»:

***

«Թուրքիոյ եւ Պաւարիոյ կրթական – Մշակութային նախարարութիւններուն միջեւ համաձայնագիր մը ստորագրուեցաւ ու այս նահանգին մէջ թրթերէնը ընդունուեցաւ որպէս երկրորդ օտար լեզու»:

***

«Աշխատանք կը տարուի կրթական համաձայնագիր մը ստորագրելու Շուէտի եւ Թուրքիոյ միջեւ, որպէսզի շուէտաբնակ թուրք ընր սերունդը կարենայ իր յաճախած վարժարանին մէջ մայրենի լեզուն սորվիլ»:

***

«Երկկողմանի համաձայնութիւն գոյացաւ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, երկու երկիրներու լեզուն ու մշակոյթը փոխադարձաբար տարածելու եւ զարգացնելու»:

(Թուրք մամուլէն)

***

«Սիրելի ծնողք,

Եթէ կը հաւատաս որ Հայը պէտք է ապրի իբրեւ հայ,

Եթէ կը հաւատաս տակաւին հայեցի կրթութեան եւ բարեկրթութեան ... վըստահէ զաւակդ Ք. վարժարանի տարիներու փորձառութեան:

Այժմէն արձանագրէ զաւակդ:

Տարեթուակի դիւրութիւն...

Ինքնաշարժի ուղիղ գիծ արուարձաններէ...»:

(Հայ մամուլէն)

***

Ուսումնական խորհուրդ – հայերէնի դասաւանդութեան ծրագրի պատրաստութիւն – հայերէնը պաշտօնական լեզու – անպաշտօն լեզու – դասագիրք – ուսուցիչ – ուսուցչանոց – «հայապահպանումը լեզուով կ'ըլլայ» – «մեր փառաւոր անցեալը» – «մեր դարաւոր մշակոյթը» – մեր ... մեր ... ես – դուն, ես, դուն, ես, ես, ե'ս ... ու պիտի, պիտի, պիտի:

(Հայկական առօրեայէն)

Թ. ԱՐՓԻ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԶԷՆԻԹ» – «ԱՐԱՐԱՏ»
ՀԱՒԱՍԱՐ

Մայիս 2–ի խաղերու արդիւնքներն են.–

Կայրաթ – Նեֆթչի	3 – 1
Զէնիթ – Արարատ	0 – 0
Ժալգիրիս – Գուրիա	0 – 0
Դինամօ Մինսկ – Դինամօ Թ.	0 – 0
Դինամօ Կ. – Բկմա	1 – 2
Սպարտակ – Դինամօ Մ.	1 – 1
Մետալիստ – Շախտեոր	1 – 0
Տորպեդօ – Դնեպր	1 – 0

Դասաւորման գլուխն է 14 կէտով Սպարտակը, կը հետեւին Տորպեդօ 12, Դինամօ Մինսկ եւ Ժալգիրիս 10–ական կէտերով եւայլն:

***

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Ա. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐ

«ԿՈՏԱՅՔ» ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Արովեանի «Կոտայք»ը, Ապրիլ 23–ին, իր զաշտին վրայ կ'ընդունէր Տաչքենդի «Պախտակոր»ը: Խաղին սկիզբը հիւրերը օգտուելով Արովեանցիներու պաշտպանութեան դժի աննկերդաշնակ խաղարկութենէն, կրցած են սիրապատել դաշտին եւ 24–րդ վայրկեանին իսկ նշանակած են կոլ մը: «Կոտայք»ի ապաքը սթափած են եւ անցած դրոհի: 39–րդ վայրկեանին Գ. Յովհաննիսեան հաւասարեցուցած է հաշիւը: Երկրորդ կիսախաղին Արովեանցիները ցուցաբերած են իրենց լաւագոյն խաղերէն մին: Հազիւ վերսկսած խաղը, Սարգսեան գլուխի հարուածով մը կոլ նշանակելով առաւելութիւնը տուած է իր խումբին: Քիչ անց, դարձեալ գլուխի հարուածով Սանամեան նշանակած է «Կոտայք»ի հաշուոյն երրորդ կոլը, ապա Պօղոսեան չորրորդ կոլ մը նշանակելով ամրապնդած է իր խումբին յաղթանակը: «Կոտայք» այս խաղէն ետք կը բռնելաւէր իր դիրքը դասաւորման մէջ, 14–րդ տեղէն բարձրանալով 11–րդ դիծի վրայ:

***

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐ

Ապրիլ 22–ին տեղի ունեցած են Բ. դասակարգի մրցաշարքի երրորդ հանդերձանի խաղերը: Լենինականի «Օլիմպիա»ն իր զաշտին վրայ ընդունած է Աչխաբադի «Կոլխոզչի»ն: Հիւրերը հինգերորդ վայրկեանին նշանակած են կոլ մը, սակայն Լենինականցիները մէկ վայրկեան ետք կրցած են հաւասարեցնել հաշիւը, չնորհիւ Աւետիսեանի, որ 30 մեթր հեռաւորութենէ զօրաւոր հարուածով մը նշանակած է կոլ մը: Երկրորդ կիսախաղի վեցերորդ վայրկեանին է, որ Ալեքսանեան գլուխի հարուածով կոլ մը նշանակելով ապահոված է իր խումբին յաղթանակը:

Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ի եւ Սումգայիթի «Վոսխոդ»ի հանդիպումը վերջ գտած է հաւասար (0 – 0) արդիւնքով: Խաղը տեղի ունեցած է Հոկտեմբերեանի մէջ:

Կիրովականի «Լոռի»ն հիւրընկալուած է Փոթիի մէջ, տեղւոյն «Կոլխեթի»ի կողմէ: Խաղը վերջ գտած է զաշտին տէրեան յաղթանակով (1 – 0):

Երեք հանդրուանէ ետք դասաւորումը կը գլխաւորէին «Վոսխոդ», «Քեափազ» եւ «Մետալուրգ» 5–ական կէտերով: «Լոռի» եւ «Օլիմպիա» 2–ական կէտերով կը գրաւէին 11–րդ եւ 12–րդ տեղերը, իսկ «Սպարտակ» 1 կէտով՝ 15–րդ տեղը (16 խումբերու միջեւ):

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Գրողներու Տան մեծ սրահին մէջ, Ապրիլ 21–ին, տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ մը, նուիրուած Միսաք Մեծարենցի, Ռուբէն Սեւակի, Դանիէլ Վարուժանի, Սիամանթոյի եւ Վահան Թէքէեանի քերթողութեան: Ասոնք առնելով Գեղամ Սեւան ի մէջ այլոց նշած է, թէ երեկոյթը խորհրդանշական է անով, որ այս բանաստեղծներէն իւրաքանչիւրը երգած է սէրը ու կարօտ, երգած է գարուն ու արեւ եւ անոնք իրենց երգերուն տողերը հիւսած են մեր ժողովուրդի կարօտներէն ու բաղձանքներէն: Ու այսօր մենք ոչ միայն յարգանքի տուրք կ'ընծայենք այդ բանաստեղծներուն, այլեւ կը հաստատենք այն ճշմարտութիւնը, որ իսկական գրականութիւնը յաւերժութեան մէջ ապրող երգն է:

Արտասանողներ Մարի Պահուտեան եւ Կամօ Տէր – Պետրոսեան հոգեկան եւ յուզական նուրբ թափանցումներով ներկայացուցած են արեւմտահայ բանաստեղծներէն գործեր, ընկերակցութեամբ արուեստագէտ Անժելա Կաժոյեանի եւ թաւջութեակահարուհի Նայիրա Ցունանեանի:

***

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՐԶԱ–ՀԱՄԵՐԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԴԻՐՈՑԹԸ ՈՍԿԷ ՄԵՏԱԼԻ ԱՐԺԱՆԱՑԱԾ

Խորհ. Միութեան ժողովրդական տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէսի «Շինարարութիւն» միացեալ տաղաւարներու դէխաւոր կոմիտէի որոշումով Երեւանի մարզա–համերգային համադրոյթը պարգեւատրուած է ոսկէ մետալով: Այսպէսով կը դնահատուի նախագիծի հեղինակ ճարտ. Արթուր Թարխանեանի, արուեստանոցի ղեկավար Հերայեակ Պօղոսեանի եւ Սպարտակ Յակիեանի, շինարարներ Իգոր Ծատուրեանի, Գրիգոր Ազիզեանի, տասնեակ ու տասնեակ կազմակերպութիւններու աշխատանքը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

– Հայաստանի գրողներու վարչութեան նախագահութեան եւ Լուսաւորութեան նախարարութեան համատեղ ընդլայնուած նիստը –

***

Յորհրդային Միութեան ու Հայաստանի համայնավար կուսակցութիւններու վերջին համագումարներուն լայն տեղ տրուած է հանրակրթական դպրոցներու դործունէութեան թերութիւններուն: Ի՞նչ քայլեր կ'առնուին այս մարզին մէջ ու ի՞նչպէս կ'ընթանայ դպրոցական յեղաշրջումը:

Նոյն հարցին նուիրուած էր Հայաստանի Գրողներու Միութեան (ՀԳՄ) մէջ Մարտ 5–ին տեղի ունեցած ընդլայնուած նիստը, Լուսաւորութեան նախարարութեան ներկայացուցիչներուն ալ մասնակցութեամբ:

Նիստի բացումը կատարած է ՀԳՄ–եան վարչութեան նախագահ Վարդգէս Պետրոսեան. ան ըսած է թէ գրողներէ չատեր զանուած են դպրոցները, ներկայ եղած լեզուի ու գրականութեան դասերու, քննած մեթոտական ձեռնարկները: «Գրական Թերթ»ն ու «Սովետական դպրոց»ը այս մասին հրատարակած են բազմաթիւ յօդուածներ. ՀԳՄ–ը հարցաթերթիկներ բաշխած է դպրոցներու մէջ ու ստացած ուսանողական բազմաթիւ պատասխաններ: «Այս նիստի նպատակը միակն է, մտքերի անկեղծ, գործնական փոխանակութեան միջոցով գտնել այն ուղիները, որ կարող են նպաստել լեզուի ու գրականութեան դասաւանդման բարելաւման»ը յայտնած է Վ. Պետրոսեան:

Ապա, ան թելադրած է հարցին մօտենալ ժամանակի պահանջներու տեսանկիւնէն, ու չեշտած է այն պարագան, թէ «մեծ վերափոխումների ծրագրերն իրականացնելու համար նախ եւ առաջ հարկաւոր է մարդու վերափոխում»: Ցետոյ անդրադառնալով հանրակրթական դպրոցի յեղաշրջումին, Վ. Պետրոսեան ըսած է. – «Լինել ժամանակի հետ, ժամանակի բարձրութեան վրայ, ի հարկէ, հեշտ խնդիր չէ, բայց ուրիշ ճանապարհ էլ չկայ»:

Իրմէ ետք խօսք առած են ՀԳՄ վարչութեան քարտուղար Ս. Յարութիւնեան եւ Լուսաւորութեան նախարարութեան ծրագրամեթոտային վարչութեան պետ Ա. Դանիէլեան:

Ապա ելոյթ ունեցած են գրողներ, ուսուցիչներ, գիտնականներ: Տեղի ունեցած է մտքերու փոխանակում, որու ընթացքին ընդգծուած է այն կարեւոր դերը, որ ունի գրականութիւնը մատաղ սերունդի դաստիարակութեան գործին մէջ:

Խօսակցութիւնները տեղի ունեցած են չորս հանդուցային հարցերու շուրջ. Ա) դպրոցական ծրագիր, Բ) դասագիրքեր, Գ) ուսուցիչին դերը, Դ) դպրոց – գրականութիւն փոխյարաբերութիւններ:

***

ԾՐԱԳՐԵՐԸ

Այս մասին զեկուցում մը կարդացած է Ս. Յարութիւնեան, որ ծանրացած է այն պարագաներուն վրայ, որ ներկայ ծրագրերը կը հիմնուին աւելի դիտելիքներ աւանդելու մտահոգութեան, ու դպրոցներու մէջ անբաւարար են գրականութեան դասաժամերը: Այլ հարց մըն ալ որ ներկայացուցած է Ս. Յարութիւնեան, կը վերաբերի Սփիւռքի գրականութեան. «Զարմանալի չէ՞, որ Սիամանթօն, Ռուբէն Սեւակը, Շանթը, Թէքէեանը տեղ չեն գտել ծրագրերում եւ դասագրքերում» կ'ըսէ ան, ու կը չեշտէ այն իրականութիւնը, թէ միջնակարգ դպրոցը աւարտած երիտասարդը գաղափար չունենար Սփիւռքի գրականութեան մասին: Նոյն մտահոգութիւնները յայտնուած են նաեւ համաշխարհային գրական դէմքերու մասին:

Թերութիւններու կարգին Ս. Յարութիւնեան անդրադարձած է նաեւ դասաւանդումի մեթոտի բացակայութեան:

Ծրագրային հարցերու մասին իր դիտողութիւններն ու առաջարկութիւնները ներկայացուցած է նաեւ էջմիածնի Հայթաղ դիւղի միջնակարգ դպրոցի ուսուցիչ Հ. Նահատակեան. ան եւս նշած է թէ քիչ տեղ կը տրուի արեւմտահայ գրողներու:

Ուրիշ ուսուցչուհի մը Ա. Հովհաննիսեան առաջարկ ներկայացուցած է դասանիւթը կազմել հետեւելով ոչ թէ ժամանակագրական ընթացքին, այլ թեմատիկ ներկայացումով:

Իսկ գրագէտ ու 9–րդ դասարանի հայ դրականութեան դասագիրքի հեղինակ Հ. Թամրազեան դէմ արտայայտուած է այս առաջարկին:

Վերջին չրջաններու ծրագրի մասին խիտ քննադատութիւնները «ոչ թէ գործին օգնելու, այլ, աւելի շատ սեփական թերութիւնները քօղարկելու համար» նրկատած է մանկավարժական գիտութիւններու դիտահետազօտական ինստիտուտի աւագ գիտաշխատող Զ. Գրիգորեան: Ան հարց տուած է. – «Ժամանակին, երբ մենք իսկապէս գրականութեան դասեր էինք առնում, մի՞թէ ծրագրերը եւ դասագրքերն աւելի կատարեալ էին»:

Ծրագրերու մասին իր խօսքն ըսած է նաեւ բանաստեղծ Գ. Էմին: Իր դլխաւոր առաջարկներէն առաջինը եղած է գրաբարի ժամեր յատկացնել, ինչպէս նաեւ արեւմտահայերէնի, իսկ երկրորդը՝ աշակերտին սորվեցնել ինքնուրոյն մտածելը:

Գ. Էմինէն ետք խօսած է նաեւ Սերօ Խանզադեան. ան ալ փափաք յայտնած է, որ դասերու ծրագրերը պատրաստուին, ոչ թէ դրողի անուններ ի յայտ բերելու, այլ բնորոշելու համար մեր պատմութիւնը, մեր ժողովուրդին անցած ճանապարհը:

Իսկ ուսուցչուհի Մարիէտա Պաչատրեան անդրադարձած է լեզուի ուսուցման, ինչ որ ամէնակարեւորը նկատած է: Ան դանդատած է, որ լեզուի ուսուցումը չի կապուիր դրականութեան: «Մեր երեխաները չեն տիրապետում դեղեցիկ, յուզական խօսքի արուեստին. որովհետեւ մենք վատ ենք նրանց սովորեցնում հայերէն դրաւոր ու բանաւոր խօսքը» ըսած է ան:

Ծրագրերու մասին կարծիքի փոխանակումներու աւարտին նիստը յանդած է այն եզրակացութեան, որ զոհացուցիչ չէ համարկն լեզուի ուսուցումը, ու չրջանաւարտներու մեծ մասը ի վիճակի չէ համարակ նամակ մը, կամ դիմում մը շարադրելու: Հարկաւոր է վճռականութիւն ունենալ ու արմատապէս փոխել հայերէնի ուսուցման ներկայ ձեւը:

***

ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐԸ

Որոշ դասարաններու հայերէն լեզուի ու գրականութեան դասագիրքերու մասին կարդ մը դիտողութիւններէ ետք առաջարկ ներկայացուած է ընդլայնելու, բարեփոխելու զանոնք: Գ. Էմին այս մասին եւս արտայայտուելով վերափոխել հայերէնի ուսուցման ներկայ ձեւը:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔՈՒՀԻ ՊԱՏՄԱԳԷՏԸ ԵՒ ՀԱՑՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Հ. – Անշուշտ հոս կարեւոր ազդակ մը կ'ըլլայ նաեւ տարիներու թշնամութիւնը: Անոնց կը յարձակին նաեւ վրիժառութեան կիրքով, այնպէս չէ՞:

Պ. – Անշուշտ: Ինչպէս քիչ առաջ ըսի, դարերով եղբայրաբար ապրած մարդիկ թշնամացած են: 1915–ին երբ աքսորի ուրբաններուն կը սրուէր, այս ոճր նուազագոյն երեսուն տարուան անցեալ մը ունէր: Տարիներով իրարու բարդուած դէպքեր, հաշիւներ կային: Յաւելեալ, պալքանեան պատերազմը չատ անախորժ ու ժխտական ազդեցութիւն գործած էր ժողովուրդին վրայ: Գիտէք, աքսորէն քանի մը տարի առաջ տեղի ունեցած էր պալքանեան պատերազմը, ու Օսմանեան Պետութիւնը կորսնցուցած էր պալքանեան հողերը: Նոյն ձեւով, հարիւր հազարաւոր Թուրքեր այդ չրջաններէն հայրենիք դաղթելու պարտադրուած էին: Այդ դանդուածները խմբական դաղթի ընթացքին Անատոլուի մէջ գոհ կը դառնան զարդերու: Մզկիթներու մէջ հաւաքարար կը հրկիզեն մահմետականներ. անոնք տեղ կը հասնին մեծ չարդերու գոհեր տալէ ետք: Հետեւաբար համակուած են ոխի դգացումով: Այսինքն, հոս, Պետութեան կողմէ որուած հրաման մը գոյութիւն չունի: Սակայն, նոյնիսկ հոգեբանական ազդակներով, դաղթող քրիստոնեայ խումբերու դինեալ յարձակում կը դործեն Թուրքեր ու Քիւրտեր:

Հ. – Արեւելեան եւ հարաւ – արեւելեան չրջաններու բոլոր Հայերուն կը կիրարկուի՞ Ադսորի այս օրէնքը:

Պ. – Ոչ: Այս մասին կը տեղեկանանք ամերիկեան պրիւներէ: Բժիշկ, ուսուցիչ ու կարդ մը այլ մասնագէտներու տէր Հայեր կը մնան իրենց տեղերը: Սակայն յատկապէս ռազմաճակատի չրջակայքը գտնուողները ու ապստամբութեան մտածնակից բոլոր դիւղերը միահամուռ կը պարտադրուին դաղթելու:

Հ. – Այսինքն կարդը պարկեշտօրէն ներկայացնելու համար, պէտք է ըսել թէ բացի այդ ապստամբներէն, ամէն մարդ գաղթելու կը բռնադատուի՞:

Պ. – Այո. ընդհանուր առմամբ կը բռնադատուին դաղթելու, սակայն, օրինակ մը տամ. Ժամանակի Հայէպի կուսակալը՝ Պէքիր Սամի պէյ, այս օրէնքը «խելառ օրէնք» կ'որակէր. նոյնիսկ չուգեր գայն կիրարկել ու կերպով մը կ'ընդդիմանայ պետութեան:

Հ. – Քիւրտ հրոսակախումբեր ինչո՞ւ կը յարձակին Հայերու վրայ:

Պ. – Հայկական դէպքերու սկսած չրջանին ու աւելի ետք, Ա. աշխարհամարտի որ մտածելէ դադրին ու իւրացնեն դատապիրքին տուածը: Ցետոյ ան չեշտած է այն իրականութիւնը, թէ բարձր դասարաններու մէջ ուսանդուածը պէտք չէ դրականութիւն կոչել, այլ՝ դրականագիտութիւն:

Արտայայտութիւնները չօչափած են նաեւ դասագրքերու պատրաստութեան թերիները. այս մարդին մէջ հարկաւոր ընտրութիւնը չի կատարուիր երբեմն ու կը պատահի, որ նոյնիսկ որպէս հեղինակ առաջարկուին բարձրագոյն կրթութիւն չունեցող մարդիկ:

Այս մարդին մէջ ալ նիստը յանդած է այն եզրակացութեան, որ դասագիրքը պէտք է պատրաստուած ըլլայ այնպէս, որ պատրաստի դիտելիքներ փոխանցելէ աւելի, աշակերտը մղէ իր սեփական տեսակէտը ունենալու, հարցերուն ըստեղծագործօրէն մօտենալու:

(Մնացեալը յաջորդով)

ակար չրջանը կ'ապրի: Յատկապէս հայկական ապստամբութիւններու միջոցին, մինչեւ 1908, իր գահընկէցութեան թուականը, Աբտիւլհամիտ Քիւրտերը զործածելով Հայերու դէմ, այդ չրջաններու մէջ հաւատարակչռութիւն մը կը պահպանէ: Որովհետեւ Պետութիւնը ատոնց դէմ դրկելու դինուոր ու այս հարցին յատկացընելու նիւթականը չունի: Քիւրտ գլխաւորներու պետերուն դրամ, դէնք եւ ոսկեղօս կուտայ, եւ զանոնք կը դրկէ Հայերուն վրայ:

Հ. – Ըսիմ թէ ադսորի ընթացքին շատ Հայեր սպանուած են: Թուրքեր ալ յարձակեցան անոնց, Քիւրտեր ալ, եւ թերեւս նաեւ ադսորը դեկավարող օսմանեան գինուորներ, այդպէ՞ս է:

Պ. – Այո. անշուշտ համախումբ ադսորը լաւ պայմաններու մէջ տեղի չունենար եւ շատ Հայ կը մեռնի:

Հ. – Ըսիմ թէ ադսորի ընթացքին շատ երեւան ելա՞ծ է, այս մարդոց սպանութեան, զանգուածային բնաջնջումին ու Հայերու ցեղասպանութեան մասին:

Պ. – Ճիշդ հակառակը գոյութիւն ունի. այսինքն, ցեղասպանութիւն վճռապէս չկայ ու այս մասին փաստաթուղթեր գոյութիւն ունին: Օրինակի համար, Պետութիւնը այս բոլորին տեղ ցոյց կուտայ: Կը ճչդուի թէ իրենց գացած տեղերը ինչպէս պիտի հաստատուին: Ցետոյ չատ կարեւոր կէտ մը եւս կայ. կը նախատեսի զանոնք բնակեցնել այնպիսի վայրեր, ուր բնակչութեան առաւելագոյն 10%–ը Թուրք է:

Հ. – Ինչո՞ւ:

Պ. – Յորհելով որ, եթէ Թուրք բնակչութիւնը մեծ թիւ ներկայացնէ կրնան որոխումներ յառաջ գալ: Այսինքն կոնիա–միջոցներ կ'առնուին արգիլելու համար կարգ մը նոր, տխուր պատահարներ: Պետութիւն մը, որ ցեղասպանութիւն կ'ուզէ, ինչո՞ւ այս միջոցներուն դիմէ: Ցետոյ չատ կարեւոր դէպք մը եւս կայ. այդ չրջանին Պոլիս կը գտնուի Թուրքերու մեծ թիւնամի Հ. Մօրկընթաուն ամերիկացի աւագ դեսպանը: Այս մարդը Թալեաթ փաչայի դիմելով կառաջարկէ տարադրուելիք Հայերը Ամերիկա տանիլ: Այսինքն, կ'ըսէ. – «Զանոնք ձեր որոշած չրջանները մի՛ տանիք, մենք բոլորն ալ Ամերիկա առնենք»: Թալեաթ փաչա կ'ընդունի առաջարկը: Այս պարագաները կան ամերիկեան վաւերադրութիւններու մէջ: Թալեաթ փաչա կ'ընդունի առաջարկը, սակայն կ'աւելցընէ. – «Մենք, որպէս Թուրք կառավարութիւն ի վիճակի չենք այս հարցին նիւթական բեռը տանձնելու»: Ամերիկայի դեսպանը կացութիւնը կը տեղեկացնէ իր կառավարութեան: Ներկայացը հարցը կը քննէ ու «այդքան մարդ Ամերիկա ջրել քննէ ու «այդքան մարդ Ամերիկա ջրել մեծ դումարի կը կարօտի. ասկէ զատ, ասոնք գաղթականներ են. իւրաքանչիւր նորեկ գաղթական նոր հարցեր կը բերէ ըսելով կը մերժէ առաջարկը: Եթէ նպատակը Հայերու ցեղասպանութիւն էր՝ ինչո՞ւ օսմանեան կառավարութիւնը նման բանակցութիւններ կատարէ:

Հ. – Ադսորի ընթացքին քանի՞ Հայ կը սպանուի:

Պ. – Զանազան պրիւներէ տարբեր թիւեր կը գտնենք: Պօղոս Նուպար, որպէս հայ ներկայացուցիչ Փարիզի հաշտութեան վեհաժողովին կը մասնակցի, կ'ըսէ թէ 400 հազարի չուրջ է այս թիւը: Օսմանեան արձանագրութիւններ 300 հազար կը ցոյց կուտան: Կարգ մը Ֆրանսական պրիւներ 500 հազար կ'ըսեն: Իսկ կարգ մը պրիւներ ալ կը նչէն, թէ 1.5 միլիոնին Հայ սպանուած է: Սակայն ամերիկեան դեսպանը կասկած կը յայտնէ թէ նման հանգամանքներու կրնանք ըսել, թէ Հայերուածոյ է այդ թիւը, որովհետեւ գրեթէ հաւասար է Օսմանեան պետութեան մէջ ապրող Հայերու ամբողջական թիւին: Այս մարդին մէջ թիւերը այնքան հակասական են, որ մարդ չի գիտեր ո՛ր մէկուն հաւատալ: Օրինակի համար «Որմկուն հաւատալ: Օրինակի համար «Որմկընթաց» համայնագիտարանին 1918–ի հրատարակութիւնը որպէս սպանուած Հայերու թիւ, 600 հազար կուտայ, իսկ 1968–ի հրատարակութեան մէջ այս թիւը կ'իջնէ մինչեւ 300 հազարի: Իրական թիւը կրնայ 1.5 միլիոնէն աւելի ըլլալ: Ամերիկացի պատմագէտ Ժ. Մաքքարթի հաշուարկով մը, կը կարծեմ թէ 300–500 հազարի միջեւ պէտք է նկատել սպանուածներու թիւը:

(Շար. 3)

ԱՊՐԻԼ 72

ՆԻՍ

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆԻՍ («Յառաջ»).– Տարիներէ ի վեր օրինակելի ջանադրութեամբ մը Նիսի դաղութը պարզող միացեալ մարմին մը՝ չորանս ներկայացնող բոլոր միացեալ միութիւններուն, կազմակերպութիւննե – րուն, մարմնին կողմէ՝ նախագահ Վահէ Սրապեանի նախագահութեամբ, նախաձեռնեց օրուան պատշաճ ձեռնարկները:

Ապրիլ 23, Հինդշաբթի երեկոյ ժամը 20–ին, հոկտեմբ ապաւորիչ արարողութիւն կատարուեցաւ Ս. Աստուածածին եկեղեցին, դլխաւորութեամբ դաղութիս հոդեւոր հովիւ Տաբօն Ծ. Վրդ. Ձէրէճեանի եւ մասնակցութեամբ սարկաւադներու ու զպիրներու:

Արարողութիւնը տեւեց դրեթէ մէկ ժամ, որու ընթացքին երդուեցան յաւուր պատշաճի չարականներ եւ կատարուեցան աղմոսաոացութիւններ:

Վերջաւորութեան Տաբօն Ծ. Վրդ. բացատրեց, թէ թէեւ այս արարողութիւնը կանոնական չէ ու չէ նախատեսուած Հայոց Եկեղեցիին ծէսացոյցին մէջ, բայց եւ այնպէս Ամենակալ Աստուած մեղք չի համարիր, որ մեր բիւրաւոր նահատակներուն ժառանգորդները դան հաւաքուիլ եկեղեցւոյ սրբազան վեմարաներ – ուն տակ, աղօթելու համար մէկուկէս միլիոն զոհերու սուրբ յիշատակին:

Եւ մաղթեց, որ ցեղասպանութեան այդ անմեղ զոհերը, որոնք նահատակուեցան պարզապէս Հայ եւ քրիստոնեայ ըլլալնուն համար, օր մը ի վերջոյ սրբացուին Հայ Եկեղեցիին կողմէ:

Հոկտեմբ արարողութեան յաջորդեց Հայ Մշակոյթի ակումբին կողքին զործող յանձնախումբին կազմակերպած բանախօսութիւնը, Օշական սրահը: Բժ. Նպուհ Կէտիկ աւելի քան երկու ժամ տեւողութեամբ հանդամանօրէն պարզեց ցեղասպանութեան ոճիրը, տալով տեղեկութիւններ ու մանրամասնութիւններ, նկատի ունենալով թէ ինչպիսի դիւային խորամանկութեամբ նախ բանակ տարուելով ինքնիշխանութեան այրեր, ու ապա տեղահանութեան պատրուակին տակ ճամբայ հանուեցան կիներն ու ծերերը, մանուկները, որոնք կոտորուեցան, սպաննուեցան մաս առ մաս, ողջ մնացողներն ալ ոչընչացուելով անապատներուն մէջ:

Եւ որպէսզի անտեղեակները եւ թերահաւատները անդրադառնան կատարուած ոճիրին ահաւոր սաստկութեան, բանախօսը լուսարձակով ցոյց տուաւ նաեւ հաւիւրէ աւելի լուսանկարներ, 1915ին տեղւոյն վրայ առնուած դերման սպաներու եւ օտար մխիթարիչներու կողմէ, լուսանկարներ, որոնք առեղին հրատարակուած են դիրքերու եւ թերթերու մէջ, բայց ծանօթ չեն բոլորին:

Մխայն այդ լուսանկարները կը բաւէին անդրադառնալու համար, թէ կատարուածը ծրագրեալ ցեղասպանութիւն մըն էր եւ ո՛չ թէ պարզ տեղահանութիւն, ինչպէս կը ջանան բացատրել այսօր Թուրքերը, որոնք վաղն ալ պիտի ըսեն թէ փափաքեցան իրենց հայ հայրենակիցները պիւզանդիոնացութեան կամ օդափոխութեան տանել...

Կը խորհինք թէ նման առիթներով այս կարդի տեղեկութիւններու եւ ծանօթութիւններու վերհնութիւնը իր օգտակար կարեւորութիւնը կ'ունենայ մասնաւորաբար երիտասարդներուն համար: Եւ, ցանկալի է, որ կատարուի օտար լեզուներով ալ, ինչպէս հոս Ֆրանսերէն:

Ապրիլ 24, ժամը 10–ին, լուռ տողանդ՝ Մերիաիէն պանդոկէն, փրոմընատ ալ դ'Անկլէ, մինչեւ Մեռեալներու Յուշարձանը: Բազմահարիւր ապդայիներէ բաղկացած համախումբ Հայերէ: Թափօրը առաջնորդութեամբ Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու դրօշակներով, ասոնց առաջնորդող մեր միօրեայ երկսեռ աշակերտութեան ուղղուեցան դէպի Յուշարձանի ընդարձակ հրապարակը, հոն մէկտեղուած բազմութեան հետ ծաղկեպսակներու դետեղումին համար:

Մեռեալներու Յուշարձանին առջեւ ներկաները մէկ վայրկեան լռութիւն պահեցին՝ փոդերգին հնչիւններուն տակ: Դրօշակներու խոնարհում: Ապա ծաղկեպըսակներ դետեղուեցան ոդեկոչումի պատուոյ նախագահութիւնը ստանձնած երեսփոխան – քաղաքապետ Ժաք Մէտըսէնի անունով, կազմակերպիչ մարմնին կողմէ, ինչպէս նաեւ զաղութիս վարչութեան, կազմակերպութիւններուն, միութիւններուն կողմէ, անխտիր: Միօրեայ վարժարանի երախաներ ծաղիկներ արձակեցին: Աղօթեց Տաբօն Ծ. Վրդ. Ձէրէճեան:

Նախանցեալ տարիներուն նման, նախաձեռնակ մարմինը իր բանբերին անունով՝ Ժ. Ղազարեան, Ֆրանսերէն հակիրճ խօսքերով ընդդծեց իմաստն ու խորհուրդը այս համախմբումին: Ըսաւ, թէ մենք ազդովին կը պայքարինք ի խնդիր մեր իրաւունքներու հաստատումին, մեր պատմական հողերու վերամիացումին համար:

Տողանցքին եւ ծաղկեպսակներու դետեղումին մասնակցեցան պաշտօնական անձնաւորութիւններ: Այլոց կարգին Ժ. Քալդա, ներկայացուցիչ երեսփոխան – քաղաքապետին եւ Պ. Ֆօռ, նահանդապետի ներկայացուցիչ: Նաեւ այլ կուսակցութիւններու եւ կրօնական համայնքներու պատուիրակները:

Ապա հոդեհանդստեան պաշտօն, Նիսի Հայոց Եկեղեցին: Հոդեւոր հովիւը իր քարոզի ընթացքին ընդդծեց Հայութեան միասնական ոդին եւ ձգտումը ոչ միայն նահատակներու ուղղութեամբ, այլեւ մեր պահանջքներուն կապակցութեամբ: Յայտարարեց, թէ Թուրքը ամէնէն աւելի միասնականութեան ձեւաւորումէն կը վախնայ: Այնքան առեն որ իր դէմ կը տեսնէ մէկ Հայութիւն՝ Սփիւռքէն Հայաստան, կ'ըմբռնէ, թէ հայ ժողովուրդը իր ամբողջութեանը մէջ միասնական ճակատ կը ներկայացնէ իր առաջադրութիւններուն մէջ, – Հայաստան ամբողջական, Հայութիւն նոյնպէս համախումբ իր հողերուն վրայ:

Այս առիթով հոդեճաշ մը կազմակերպուեցաւ Նիսի եւ շրջակայքի Հայոց կրօն. Ընկերակցութեան վարչութեան կողմէ, Օշական սրահը:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

***

ԼԻՈՆ

ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ ՓՈՒՐՎԻԷՐԻ ՄԷՋ

Շնորհիւ Լիոնի մեր կաթողիկէ համայնքին, տարին անդամ մը, 24 Ապրիլի առթիւ, հայ կրօնական երաժշտութիւնը կը հնչէ Փուրվիէրի համբաւաւոր տաճարին մէջ:

Այս տարի պատարագը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 26–ին, կէս օրուան մօտ: Կար սովորականէն քիչ մը աւելի հոծ բազմութիւն մը 6 – 700 հոդի, մեծ մասը Հայեր, բայց նաեւ Ֆրանսացիներ՝ որոնք կ'ախորժին հայ ժամերդութենէ կամ կը հետաքրքրուին անով:

Պատարագեց կդեմէս Վրդ. Մալճեան, իր քովը ունենալով Գրիգոր Վրդ. Ղազարեանը եւ չորս երիտասարդ դպիրներ: Երգեհոնը կը վարէր Յակոբ Աբրահամեան:

«36–րդ անդամն է այս, Փուրվիէրի մէջ» ըսաւ մեզի խմբավարը:

Յակոբ Աբրահամեան վկայեալ է՝ իբրեւ ջութակահար, Պէյրութի երաժշտանոցին. Լիոնի շրջանին մէջ ծանօթ է իբրեւ կարող երաժշտագէտ: Իր կարողութիւնները յօժարակամ ի սպաս կը դնէ ոչ միայն հայ կաթողիկէ համայնքին, այլ նաեւ՝ Շարվիէօյի Ս. Նշան եկեղեցւոյն ու կը վարէ նաեւ Վիլէօրպանի մէջ Ֆրանսական երգչախումբ մը:

Նուիրեալ մը՝ որ յաջողեցաւ, իր երկաեռ երգչախումբին դլուխը, Կիրակի օր, անդամ մըն ալ դնահատել տալ հայ կրօնական երաժշտութեան հրապոյրը: Նշենք նաեւ որ իր խումբին մէջն էր Մարթէն Օֆլազ, նախկին վարիչ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին:

Պատարագը սկսելէ առաջ, Հայր կդեմէս լաւ դաղափարը ունեցաւ տալու, Ֆրանսերէն, քանի մը բացատրութիւններ հայկական ծիսակատարութեան մասին եւ չմոռցաւ, բնականաբար, ըսելու թէ օրուան արարողութիւնը ձօնուած է եղեռնի զոհերուն յիշատակին: Դրժ – բախտաբար, հսկայ տաճարին աքուստիքը կը պահանջէ բաւերը ար – տասանելու որոշ կշռոյթ մը եւ աւոր վարժութիւնը: Տրուած բացատրութիւններուն մէկ մասը խառն ի խուռն միայն եկաւ ներկաներուն ականջին: Արդէն ամէն տարի, այս պատարագին, նոյն այդ դժուարութեան ենթակայ կ'ըլլանք:

Օրուան քարոզը տալու հրաւիրուած էր Տը Լորմ Եպիսկոպոս՝ որ կցորդն է՝ Լիոնի Արքեպիսկոպոս կարդինալ Տըքուրթրէյի: Իր քարոզը զուտ կրօնական էր, զերծ այն հայամօտ եւ տաք արտայայտութիւններէն՝ զորս կարդինալը սովորութիւն ունի ընելու, ամէն անդամ որ յարմար առիթ մը կը դտնէ:

Եկեղեցական արարողութենէն վերջ, կաթողիկէ համայնքին անդամներ եւ հրաւիրեալներ մասնակցեցան հաւաքական ճաշի մը Հայր Մալճեանի նախագահութեան տակ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

***

ՎԻԷՆ

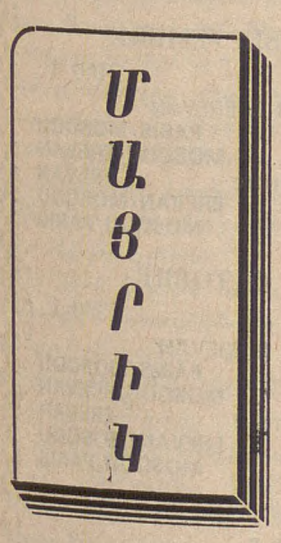
Կիրակի Ապրիլ 26–ին հոծ բազմութիւն մը հաւաքուած էր տեղւոյս Սէն – Թէօտոր մատրան մէջ մասնակցելու համար օրուան պատարագին: Եթէ երկու չաթաթ առաջ հաւատացեալներու դէմքերուն վրայ կը կարդացուէր Քրիստոսի Յարութեան ուրախութիւնը, այլ էր պարագան այս անդամ որովհետեւ դեղեցիկ ու պայծառ այս Կիրակի օրը անոնք եկած էին իրենց յարդանքի տուրքը մատուցանելու մեծ եղեռնի զոհերուն:

Օրուան պատարագիչն էր Զաւիկ Արեպեան Աւետիքեանը, որ կրօնաւոր քարոզ մը խօսեցաւ բնաբան ընտրելով լերան քարոզի «երանիներու չարքը»: Իր քարոզին ընթացքին Զաւիկ Աբեղայ յատկապէս չեշտը դրաւ, Հայոց խաղաղասէր ոդիին վրայ, աւելցնելով սակայն՝ «այս խաղաղասիրութեան դիմաց մենք արդարութիւն կը պահանջենք, որովհետեւ ասկէ 72 տարիներ առաջ մեր դէմ դործուած է մեծ անարդարութիւն մը ... չկայ խաղաղութիւն առանց արդարութեան»:

Պատարագի երդեցողութիւնը կատարեց Վիէնի դպրաց դասը, նուագակցութեամբ երգչախի:

Եկեղեցական արարողութեան աւարտին հոդեհանդստեան պաշտօն կատարուեցաւ Խաթրէյէն Թաղամասին մէջ գտնուող Մեծ եղեռնի յուշարձանին առջեւ: Այս առթիւ գանազան ճառեր խօսուեցան:

ԿՈՐԻԻՆ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Ամբողջ ուժովս դարձուցի այն առենուան պատուհաններու բռնիչը. ապակին սահեցաւ ու աչքիս առջեւ պարզուեցաւ կառամատոյցը, որ մարդով լեցուն էր: Ուրիշ դիծի մը վրայ Փարիզէն հասնող գնացքը կը պարպէր իր ճամբորդները:

Մարդկային այս ծովուն մէջ, առաջին պլուխը զոր տեսայ, հօրս պլուխն էր, որ բարձրացած ձեռնասայլի մը վրայ, կը քննէր մեր կառախումբին իւրաքանչիւր պատուհանը: Ցետոյ պահիկ մը տեսայ Դայեանէին դէմքը: Վայրկեանի մը Իկարոսն էր ան, ոտնաձայրերուն վրայ բարձրացած, անջատուելու համար ամբոխէն, բայց դէմքը անմիջապէս զայն իջեցուցած էր ամէնօրեայ հասակին: Եւ յետոյ, վերջապէս կառամատոյցին ծայրը կ'ուրուագծուէր մօրս ուրուականը, աչալրջութեան եռապետութեան յետսապահը:

– Դայեանէ, մի՛ մոռնար այսօր յանձնուելիք երկու չապիկները. մէյն թեւերը մնացին:

Այս «յանձնել» բային մէջ, որ կը խոնարհուէր երբեմն ներկայ, երբեմն ապառնի ժամանակով, կար արուած ու յարդուած խոստումէն տեսակ մը ազատագրում:

Այդ օրուան յանձնումը հիմնովին պիտի փոխէր Ս. Ժաք փողոցի մեր կեանքին կառոյցն ու չարունակականութիւնը:

Դայեանէ ձեռքը բռնած չրթունքներուն միջեւ թրջած դերձանը, զոր զարմանալի ճարպիկութեամբ մը կ'անցընէր ատեղի ծակէն, նոյնիսկ չարժումի մէջ, փութացած էր դէպի չափիկը, թեւերը մարմնին միացնելու ... սակայն այդ գործը արդէն անթերի կերպով կատարուած էր: Կը մնար միայն արդուկել: Մինչդեռ ո՛չ Մայրիկը, ոչ ալ Դայեանէ այդ աշխատանքը ըրած էին: Կանչեցին Աննա մօրաքոյրս, որ չապիկներուն չէր դպած իսկ: Երեք քոյրերը կրկին ու կրկին կը զարձնէին մեծ նրբութեամբ, անտեսանելի կարերով մարմնին միացած թեւերը:

Այլեւս բացայայտ էր, որ դերձակի աշկերտ հայրս, որ ամիս – ներէ ի վեր յամառօրէն ու համբերութեամբ լծուեր էր կարելու – քակելու եւ վերստին կարելու այդ նուրբ կարը, վերջապէս հասած էր կատարելութեան: Այն առեն, առանց մարդու բան ըսելու, ան իր ձեռագործը ձգած էր այն աթոռին վրայ, ուր կ'անցընէր յաճախրէյները, որպէս չապկագործութեան վարժարանի մուտքի քննութիւն:

Հինգերորդ յարկի մեր պատուհանէն Ս. Ժաք փողոցը կ'երեւէր ամբողջ երկարութեամբ, մինչեւ ծայրը: Հայրս ամէն առտու, նոյն ժամուն կը յայտնուէր վարը անկիւնէ մը, շարժուն փոքր կէտի մը նման որ յամբօրէն կը մեծնար, որոշակի կը դառնար եւ կը վերածուէր ծանրօրէն քալող մարդկային կերպարանքի մը: Իր ճամբան կ'ընդմիջուէր երկու պարտադիր կայքերով, մէկը պարոն Փէյրոնի նպաստատան, իսկ միւսը՝ «փայտ եւ ածուխ»ի վաճառանոցին առջեւ, եւ վերջապէս պարտադրական զաղար մըն ալ կ'առնէր, այն օրերը, երբ սրունքները կը նախազդուշացնէին զինքը, թէ բարձրանալիք հինդ յարկեր ունէր տակաւին:

Այդ առաւօտուն, այս վերջին կայքին, զաղանօրէն դուրս սըպրդեցայ տունէն եւ ցատքելով սանդուխներէն, դիմաւորեցի զինք.

– Նայէ՛, հայրիկ, դիտեն թէ դուն կարած ես թեւերը ... ուրեմն ահա՛ թէ ինչ պիտի ընենք...:

Եւ այս մարդը, դիւերային իր աշխատանքէն խորտակուած, լայն կը բանար իր քնատ աչքերը, մեղսակից դառնալու համար իմ չարաճճիութիւններուս: Ինծի քանի մը քրքիջ պատճառելու համար, յոգնութեամբ ակօսուած իր կնճիռները յանկարծ կը փոխակերպուէին արլրքէնի մը դիմակին, որպէսզի մուտք գործէր մանկական դաւերու աշխարհէս ներս: Ան կրկնակի, երբեմն քառապատիկ մասնակցութեամբ ընկեր ըլլալուն իմ գորովալի փոքր դաւերուս, այս պարագային եւս ընտրած էի հօրս կողմը:

(Շար. 89)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Մ֊ԻՀրան Աւագեան, Տէր եւ Տիկին Նազար Աւագեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Աւագեան, Տէր եւ Տիկին Ճակոբիկ Աւագեան եւ իրենց զաւակները, Վահէ – Մամաս, իրենց մայրիկին եւ մեծ – մայրիկին՝

ԱՅԲԻ ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ԱՒԱԳԵԱՆԻ մահուան առթիւ, չնորհակալութիւն կը յայտնեն, ծաղկեպատկով, նուիրատուութեամբ մասնակցողներուն եւ բոլոր ներկաներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՍԷՆ – ԹՒԹԻՆԵՆ. – Պր. Հայկազ Աասուրեան 200 Ֆ.:

RADIO ASK
98,5 MHz
SAMEDI 9 MAI à 10h 45
Lyne DOURIAN
de l'Opéra de Paris
sera l'invitée de
Huguette AGEDERIAN
au cours de l'emission
présentée, proposée et réalisée par
Roland HEINTZELMANN

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Սանտիֆեանի յիշատակին. – Տէր եւ Տիկին Տաղէս Օհանեան 250 Ֆ.:

Տիրուհի Ամիրխանեանի յիշատակին. – Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան 250 Ֆ.: Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փիրանեան 50 Ֆ.:

Պանտիկեանի յիշատակին. – Տէրոյեան եւ Սարգիսեան ընտ. 250 Ֆ.:

Ժոզիան Կարապետեանի յիշատակին. – Տէր եւ Տիկին Անարէ Տաւիտեան 200 Ֆ.:

ՄԱՐՍԷՅԼ

«ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ»ուան հանդիսութիւն

Հ.Բ.Ը. Միութեան Մարսէյլի վարչութեան Տիկնանց բաժինը կազմակերպած է «Մայրերու Օր»ուան տօնակատարութիւն մը, որ տեղի պիտի ունենայ Երկուշաբթի, Յունիս 1, կէսօրէ վերջ, ժամը 3–ին իր կեդրոնին մէջ, Քուր Փիէր Փիւժէ:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայ ընտանիքները, որպէսզի իրենց ներկայութեամբ քաջալերեն հայ մայրերը:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽՍԶԻ Վիէնի Սեւան մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, Հինգշաբթի, Մայիս 7, երեկոյեան ժամը 8–ին Մշակոյթի Տուն, 9 ռիւ տիւ Սիրք, գաւաթ մը թէյի շուրջ:

Օրակարգ. – Վերջին պատգամաւորական ժողովի զեկուցում:

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է:

L'association «LE TRIANGLE IMAGINAIRE» propose

« 9 SEANCES SUR LA LITTERATURE ARMENIENNE »

7ème séance : Jeudi 7 Mai de 20h à 23h :
— Le Retrait : Vorpouni, Beledian, par Marc Nichanian (en arménien)
— Un poète d'Arménie soviétique, par Krikor Beledian (en français)

8ème séance : Vendredi 22 Mai de 20h à 23h :
— La Catastrophe et l'émotion esthétique à propos de Lévon Chanth, par Krikor Beledian (en arménien)
— L'achèvement de la figure. Hagop Ochagan, *Mnatsortats* (I) par Marc Nichanian (en français)

Les séances se déroulent : 46, rue de Vaugirard, 75006 Paris
Participation aux frais : 30 F par séance
Chômeurs, étudiants, moins de 18 ans : 20 F

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ

ԿՈՉ

1986 Օգոստոս ամսուն, յաջորդական երկրորդ տարին ըլլալով, Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչը իր կայանէն ներս կ'ընդունէր լիբանահայ 21 կարիքաւոր մանուկներ:

Որոշած էինք կրկնել այս փորձառութիւնը եւ զայն վերածել մեր կազմակերպութեան աւանդութիւններէն մէկուն:

Այս որոշումը ի գործու է միշտ...

Որովհետեւ ան կը ստեղծէ առիթ մը մեր հայ մանուկներուն համար՝ մոռնալու ահաւոր պատերազմ մը ու աւելին կը դառնայ կարեւոր միջոց մը, որով մեր մանուկները իրարու կը ծանօթանան եւ կը սորվին գիրար գնահատել:

Ահաւասիկ մեր որոշումը ... բայց ասոր իրագործումը կը պահանջէ ահագին ճիգ ու մանաւանդ՝ նիւթական կարեւոր միջոցներ:

Անցեալ տարուան կոչին արդիւնքը յուսախաբութեան կը մղէր մեզ: Տրուած հաշուեկշիռը որոշ պատկեր մը կուտայ այդ մասին («Յառաջ», Ապրիլ 25 – 26):

Հոն, այլ մանուկներ կը սպասեն մեր կայանը գալու համար: Կը սպասեն քիչ մը հեռանալու, իրենցը չեզող պատերազմը քիչ մը մոռնալու կարելիութիւնը:

Այս դրդապատճառով, այսօր, կը կրկնենք մեր ԿՈՉ–ը եւ կ'ապաւինինք մեր գաղութին. –

Ձեր լումաները թոյլ պիտի տան մանուկի մը ճանչնալ կեանքը՝ առանց պատերազմի:

Ձեր լումաները քար մը եւս պիտի աւելցնեն Հայ պատնէշին:

Այս մանուկները մեր ապագան են...:

Libellez vos dons à l'ordre de :
C. B. A. F. — ENFANTS DU LIBAN
Adresse.- 17, rue Bleue — 75009 PARIS

ԼԻՈՆ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան վարչութիւնը, սիրով կը հրաւիրէ իր անդամները տարեկան ընդհանուր ժողովի, Ուրբաթ, Մայիս 15–ին, երեկոյեան ժամը 8·30–ին, Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, 40 ռիւ տ'Արմէնի:

Ժողովի օրակարգն է. –

Ա.– Բարոյական տեղեկագիր:

Բ.– Նիւթական տեղեկագիր:

Անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
(Կնիք)

ՎԻԵՆ

ՊԱՏԱՐԱԳ

Կիրակի, Մայիս 10, առաւօտեան ժամը 10–ին, Վիէնի Սէն – Թէատր մասրան մէջ, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱՐԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

★ GRANDE FETE FAMILIALE DANSANTE ★

Dimanche 10 Mai
à partir de 15 heures
organisée par la
CROIX BLEUE ARMENIENNE
Section Saint - Maurice de Beynost
avec la participation de l'orchestre
ANI de la M.C.A.D.
Salle des Fêtes de St.-Maurice de Beynost
Buffet Oriental — Chich-Kébab
Ambiance arménienne
• *Entrée libre* •

– Պ տ ո յ տ –

Մայրերու տօնին առթիւ Սէն – Թերոմի կապոյտ Խաչի Ջ. Շաթի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պատոյտ մը օթօքարով Մայիս 8–ին, առաւօտեան ժամը 9–ին դէպի Լա Սէյնը Սիւր Մէռ, Լա – Սիէնտայ ճաշարանը:

Ժամադրման վայր՝ փլաս տը լա Թոթոնտը:

Փափաքողները կրնան հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –
91 – 70 – 12 – 49 91 – 66 – 08 – 03

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Թ'Անթուանի Ս. Թագէոս մատրան թաղական խորհուրդը չնորհակալութեամբ առացած է. – Աբրահամ Գէյիշեանի մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Թիւթիւնեան 400 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Մ. Քէշիշեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մատեոսեան 200, Տէր եւ Տիկին Ռուժէ Տէլիպաշեան, Տէր եւ Տիկին Մաթէոս Քէշիշեան 100–ական Ֆ., Պօղոսեան եւ Մաթիկեան ընտանիք 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ս. Կէշիշեան 50 Ֆ.:

Մանուկ Մարկոսեանի մահուան առթիւ. – Մարկոսեան ընտ. 300, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Այվազեան 100, Տէր եւ Տիկին Վահան Յակոբեան 100, Տէր եւ Տիկին Հ. Թոհմուզեան 100, Տէր եւ Տիկին Բ. Պաթմաքլեան 50, Տէր եւ Տիկին Գաոնիկ Մարկոսեան եւ Էթմարեան 100, Այբի Տիկին Մ. Թորոսեան եւ զաւակը 100 Ֆ.:

***

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է Տիկին Ծնունդ Մալաթեանէ 500 Ֆր.ի նուիրատուութիւն մը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՑՈՂ՝

Փարիզի Մշակոյթի Տան
ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍԸ
Կիրակի, Մայիս 24, կէսօրէ վերջ:

Voyages en Arménie
TRANSTOURS Ճրանսթուրհայ Հիւրընկերութիւն UCFAF
(Voyage, pension complète, programme touristique, transferts aéroports)
— SANS SUPPLEMENT NI SURPRISE —
• Hôtels 1ère classe, Assurance U.A.P., Accompagnateur expérimenté •
★ *PLACES LIMITEES* ★

DU 06 AU 20 JUIN — 7500 F.
15 jours dont 12 à EREVAN
06 Juin : PARIS/LENINGRAD
07 Juin : LENINGRAD
08 Juin : LENINGRAD/EREVAN
09 au 19 Juin : EREVAN
19 Juin : EREVAN/MOSCOU
20 Juin : MOSCOU/PARIS

DU 05 AU 19 JUILLET — 7460 F.
15 jours dont 13 à EREVAN
05 Juillet : PARIS/MOSCOU
06 Juillet : MOSCOU/EREVAN
07 au 18 Juillet : EREVAN
18 Juillet : EREVAN/MOSCOU
19 Juillet : MOSCOU/PARIS

DU 08 AU 22 AOUT — 7500 F.
15 jours dont 9 à EREVAN
08 Août : PARIS/LENINGRAD
09 Août : LENINGRAD
10 Août : LENINGRAD/EREVAN
10 Août : EREVAN
10 au 19 Août : EREVAN
19 Août : EREVAN/TBILISSI
20 Août : TBILISSI
21 Août : TBILISSI/MOSCOU
22 Août : MOSCOU/PARIS

DU 05 AU 19 SEPTEMBRE — 7460 F.
15 jours dont 13 à EREVAN
05 Septembre : PARIS/MOSCOU
06 Septembre : MOSCOU/EREVAN
07 au 18 Septembre : EREVAN
18 Septembre : EREVAN/MOSCOU
19 Septembre : MOSCOU/PARIS

DU 03 AU 17 OCTOBRE — 7300 F.
15 jours dont 13 à EREVAN
03 Octobre : PARIS/MOSCOU
04 Octobre : MOSCOU/EREVAN
05 au 16 Octobre : EREVAN
16 Octobre : EREVAN/MOSCOU
17 Octobre : MOSCOU/PARIS

MARSEILLE
DU 08 AU 21 AOUT — 7240 F.
14 jours dont 12 à EREVAN
08 Août : MARSEILLE/MOSCOU
09 Août : MOSCOU/EREVAN
09 au 20 Août : EREVAN
20 Août : EREVAN/MOSCOU
21 Août : MOSCOU/MARSEILLE

DU 05 AU 18 SEPTEMBRE — 7240 F.
14 jours dont 12 à EREVAN
05 Septembre : MARSEILLE/MOSCOU
06 Septembre : MOSCOU/EREVAN
06 au 17 Septembre : EREVAN
17 Septembre : EREVAN/MOSCOU
18 Septembre : MOSCOU/MARSEILLE

Inscriptions et renseignements :
TRANSTOURS (Lic. 132)
25, rue d'Argenteuil — Paris 1er — Métro : Opéra Tél. : 42 - 61 - 58 - 28

L'U.G.A.B.
propose
AUX JEUNES ARMENIENS DE FRANCE
son CAMP d'été NUBAR
situé aux U.S.A. (Etat de New-York) au sein d'une région boisée et verdoyante dans les monts Catskill
— du 27 Juin au 26 Juillet —
Activités : cours de langue (arménien et anglais), sports, excursion, ambiance jeune...
Accompagnateur prévu pour les participants français. Conditions intéressantes.
Renseignements et inscriptions :
U.G.A.B. : 11, square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 45 - 20 - 03 - 18

Imprimé sur les Presses du Journal «HAR ATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՑԻՍ
7
JEUDI
7 MAI
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՈՒԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.481 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.481

ԱՊՐԻԼ 72

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՊԻՔՖԱՅԱՏ

Ապրիլ 23–ին, Պիքֆայայի Ապրիլեան նահատակաց Յուշարձանին չուրջ կատարուած հակումով մը սկսած է Եղեռնի 72–րդ տարեդարձի ոգեկոչումը Լիբանահայ գաղութին մէջ: Ներկայ եղած են չուրջ տասը հազար Հայեր: Բացումը կատարած է Վաչէ Բրուտեան: Հոգեհան – դիստեան արարողութեան աւարտին խօսք առնելով առաջնորդ Արամ Արք· Քէշիշեան ի մէջ այլոց ըսած է, թէ Ապրիլ 24–ը մեղի համար սգասօն չէ, այլ կեանքի ոտն, մահուան դիմաց մեր կեանքն է որ կը տօնենք այդ օր: Խօսք արուած է Եղեռնէն վերապրող մամիկի մը: Բանախօսը՝ տոքթ. Բարդէն Փափազեան, ի մէջ այլոց նշած է.– «Ներել՝ օր մը կրնանք, երբ մեր իրաւունքները վերահաստատուին, բայց մոռնալ՝ երբե՛ք»: Տոքթ. Փափազեան պայքարի յարատեւութեան համար անհրաժեշտ նկատած է ուժ ամբարել, կերտել հայութեան ուժը, միակամ ուժը:

Ապրիլ 24–ին, կէսօրէ եաք, հայ կաթողիկէ Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ ճեմարանի բակին մէջ պատարագած է Յովհաննէս Պետրոս ԺԲ· կաթողիկոս – Պատրիարք: Յաւարտ պատարագի խօսք առնելով Պօղոս Վրդ· Գազանճեան չեչուած է Հայութեան միակամութեան անհրաժեշտութիւնը եւ բոլորին մասնակցութեան պահանջը՝ հայ դատի հետապնդման աշխատանքներուն, որոնք «ճառերով չեն ըլլար, այլ՝ գործօն նահատակութեամբ»: Ապա Պատրիարքարանի բակին մէջ, Նահատակաց Յուշարձանին առջեւ, կատարուած է հոգեհանգստեան պաշտօն:

ԱՅՆՃԱՐ

Ապրիլ 23–ի իրիկունը, Հ· Մ· Ը· Մ·Ի փողերախումբին առաջնորդութեամբ տեղի ունեցած է քայլարշաւ մը՝ Հ· Մ· Ը· Մ·Ի ակումբէն Ազգային Գ· Կիւլպէնկեան վարժարան, ապա Հետուիկ սրահ, ուր գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը, մասնակցութեամբ Համազգայինի Պարոյր Սեւակ եւ Հ· Յ· Դ· Լեմ–ի Շաւարշ Մխաքեան մասնաճիւղերուն: Բացումը կատարած է Եսայի Հաւաթեան: Յուցադրուած են հայ արուեստագէտներու նուիրուած լուսապատկերներ: Խօսք առնելով Վարդան Սազայեան անդրադարձած է Եղեռնի 60–ամեակին եաք ծաւալած հակաթուրք գիտակցութեան պայքարին: Փակման խօսքը արտասանած է Կիւլպէնկեան վարժարանին տեսուչը՝ Մովսէս Այնթապլեան:

Ապրիլ 24–ի կէսօրէ եաք, չորեքշաբթի երեկոյեան ընկերները, պատանիներն ու երիտասարդները տողանգ մը կատարած են դիւղի փողոցներուն մէջ եւ հաւաքուած դիւաւոր հրապարակը, ուր տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւնը: Խօսք առած է կաթողիկէ համայնքի հովիւ Հ· Գէորգ Զախումեան: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը: Բանախօսած է Վարուժան Թէնպէլեան չեչուելով, որ «իւրաքանչիւր Հայ պէտք է գիտնայ եւ իր մաքին մէջ պէտք է դրոշմուի բռնաջրաւուած մեր հայրենիքը վերազանալու զերազոյն ձգտումը»: Փակման խօսքը արտասանած է Վարուժան Ծ· Վրդ· Հերկելեան: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է փողերախումբի մարտաշունչ եղանակներով:

ՓԱՆԱՐ

Ապրիլ 24–ին, Փանար հայկական աւանին մէջ եւս նշուած է Ապրիլեան տարեդարձը: Բացումը կատարած է Նազարէթ Սթիլեան. գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը: Բանախօսած է Սարգիս Տէր – Խաչատուրեան: Փակման խօսքը արտասանած է Միւռոն Վարդապետ Ավնիկեան:

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏ

«Յակոբ Տէր – Մելքոնեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 22–ին, տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւն մը, նախագահութեամբ Յովհաննէս – Պետրոս ԺԲ· կաթողիկոս Պատրիարքի: Բացումը կատարած է Սարգիս Լեւոնեան: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը: Բանախօսած է Հ· Վարդան Աչդարեան: Փակման խօսքը արտասանած է Կաթողիկոս – Պատրիարքը:

***

Ապրիլեան Եղեռնի 72–րդ տարեդարձին առթիւ լիբանանեան «Լա ռըվիւ տիւ Լիպան» շաբաթաթերթը (Ապրիլ 25 – Մայիս 2–ի թիւ) 9 էջ նուիրած է Հայերուն՝ Գարեգին Բ· Կաթողիկոսի հետ Սոնիա Նիկոլեանի հարցազրոյցը, Ալպէր Թէմիրճեանէն յօդուած մը՝ Թուրքիոյ մէջ հայ արուեստի յուշարձաններու ոչնչացումը ներկայացնող:

«Լը Ռէվէյ»ի Ապրիլ 25–ի թիւին մէջ «Հայաստան յաւիտեան» խորագրով յօդուած մը ստորագրած է Փիլպէր Խալիֆէ: Նոյն թերթը, Ապրիլ 29–ի իր թիւով անդրադարձած է նախորդ օրը՝ Լիբանանեան Համալսարանի Տեղեկատուութեան Բաժանմունքի սրահին մէջ տեղի ունեցած ոգեկոչման հանդիսութեան, զոր կազմակերպած է Լիբանանեան Համալսարանի Հայ Ուսանողներու Համախմբումը:

***

ԻՐԱՆ

ՀԱՑ ԵՐԵՍՓոԽԱՆԻՆ ՁԱՈՒՐ ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ ԱՊՐԻԼ 23–ԻՆ

Ապրիլ 23–ին, Իրանի Իսլամական Խորհրդարանի նիստին, օրակարգի անցնելէ առաջ, ճառ մը արտասանած է երեսփոխան Արտաւազդ Բաղումեան անդրադառնալով Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութեան, մեր պահանջներուն, դատապարտութեան, Իրան – Իրաք պատերազմին եւայլն: Հայ երեսփոխանը մերկացուցած է երիտթուրքերու եւ Քեմալէն մինչեւ Իվրէն կատարուած ոճիրները եւ յայտնած թէ հայութեան դէմ գործադրուած ցեղասպանութեան դատապարտելու պարագային, Թուրքիա չէր համարձակեր Հայաստանի մէջ նոր ոճիրներ գործել:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՒ

ՆԱԽԱԳԱՀ ԻՎՐԻՆ յետագդեց Միացեալ Նահանգներ կատարելիք իր այցելութիւնը, որ նախատեսուած էր Մայիսի վերջ: Անդարայի մէջ, Երկուշաբթի օր, ինք իսկ յայտարարեց թէ յետագդումը

դարձը: Բացումը կատարած է Նազարէթ Սթիլեան. գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը: Բանախօսած է Սարգիս Տէր – Խաչատուրեան: Փակման խօսքը արտասանած է Միւռոն Վարդապետ Ավնիկեան:

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏ

«Յակոբ Տէր – Մելքոնեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 22–ին, տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւն մը, նախագահութեամբ Յովհաննէս – Պետրոս ԺԲ· կաթողիկոս Պատրիարքի: Բացումը կատարած է Սարգիս Լեւոնեան: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը: Բանախօսած է Հ· Վարդան Աչդարեան: Փակման խօսքը արտասանած է Կաթողիկոս – Պատրիարքը:

***

Ապրիլեան Եղեռնի 72–րդ տարեդարձին առթիւ լիբանանեան «Լա ռըվիւ տիւ Լիպան» շաբաթաթերթը (Ապրիլ 25 – Մայիս 2–ի թիւ) 9 էջ նուիրած է Հայերուն՝ Գարեգին Բ· Կաթողիկոսի հետ Սոնիա Նիկոլեանի հարցազրոյցը, Ալպէր Թէմիրճեանէն յօդուած մը՝ Թուրքիոյ մէջ հայ արուեստի յուշարձաններու ոչնչացումը ներկայացնող:

«Լը Ռէվէյ»ի Ապրիլ 25–ի թիւին մէջ «Հայաստան յաւիտեան» խորագրով յօդուած մը ստորագրած է Փիլպէր Խալիֆէ: Նոյն թերթը, Ապրիլ 29–ի իր թիւով անդրադարձած է նախորդ օրը՝ Լիբանանեան Համալսարանի Տեղեկատուութեան Բաժանմունքի սրահին մէջ տեղի ունեցած ոգեկոչման հանդիսութեան, զոր կազմակերպած է Լիբանանեան Համալսարանի Հայ Ուսանողներու Համախմբումը:

***

ԻՐԱՆ

ՀԱՑ ԵՐԵՍՓոԽԱՆԻՆ ՁԱՈՒՐ ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ ԱՊՐԻԼ 23–ԻՆ

Ապրիլ 23–ին, Իրանի Իսլամական Խորհրդարանի նիստին, օրակարգի անցնելէ առաջ, ճառ մը արտասանած է երեսփոխան Արտաւազդ Բաղումեան անդրադառնալով Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութեան, մեր պահանջներուն, դատապարտութեան, Իրան – Իրաք պատերազմին եւայլն: Հայ երեսփոխանը մերկացուցած է երիտթուրքերու եւ Քեմալէն մինչեւ Իվրէն կատարուած ոճիրները եւ յայտնած թէ հայութեան դէմ գործադրուած ցեղասպանութեան դատապարտելու պարագային, Թուրքիա չէր համարձակեր Հայաստանի մէջ նոր ոճիրներ գործել:

հեռեւանք է երկրին քաղաքական վիճակին: Արտաքին նախարարութեան պետը կը հաղորդէ որ այցելութիւնը կրնայ կատարուիլ Օգոստոսին: Իվրէն հրաւիրուած է Ռեկընի կողմէ եւ, եթէ երթայ, պետական թուրք առաջին պետականը պիտի ըլլայ որ արեւմտեան երկիր մը կ'այցելէ 1980ի պինուորական պետական հարուածէն ի վեր: Թուրք մամուլը կը գրէ թէ այս յետագդումը կապ ունի նաեւ հայկական յանձնաժողովի հետ եւ թէ լաւ ազդարարութիւն մըն է Ուաչինկթընի:

Ա.ՋԳ· ԺՈՂՈՎԻ նախագահը՝ Շեւարտնատզէ Տելմաս ապահովութիւն առաւ ազատագրուեցեան իր ընկերներուն, որ թղթածրարներու կամ գաղտնի դիւաններու մէջ, ոչինչ կայ զիրենք սեւցնող: Ծանօթ է, որ Պարպի ապառնացած է որ յայտնութիւններ պիտի ընէ, մասնաւորաբար Ժան Մուլէնի ձերբակալութեան մասին եւ բաւական դիմադրականներ խնդրոյ առարկայ կ'ըլլան: Դատավարութիւնը կը սկսի Երկուշաբթի օր եւ արդէն իսկ մէթը Վէրժէս կը բողոքէ մեռիաներու կատարած դերին դէմ, պատրաստուած մթնոլորտին, մինչ իր յաճախորդը որեւէ կարելիութիւն չունի բան մը ըսելու: Փաստաբանը կը հաղորդէ որ այս դատավարութիւնը օրինաւոր իսկ չէ, որովհետեւ պատերազմի ոճիրները, այսօր, ժամանցելի են, մինչ՝ մարդկութեան դէմ ոճիրներն են անժամանցելի: Այս պատճառով է արդէն, որ բեկանիչ Ատեանը, 1985–ին, կ'որոշէր ատելի լայն սահմանում մը տալ մարդկութեան դէմ ոճիրին:

ՊՐԱԻԴԱ իր 75ամեակը կը տօնէր Եթեքչաբթի օր, մեծ նկարով մը՝ Լենինի, Ա· էջը: 1912–ին, ընդդիմութեան այս օրաթերթը 60 հազար տպաքանակ ունէր եւ կ'արժէր 2 կոպեկ: Այսօր՝ տպաքանակը 11 միլիոն է եւ կ'արժէ 5 կոպեկ:

«ՄԱԹԷՆ» չկրցաւ լոյս տեսնել Մայիս 6–ին, լրագրողները գործադուլի չարժումի մը ձեռնարկած ըլլալով: Խմբագիրները կը պահանջեն որ երաշխաւորութիւններ տան անօրէնութիւնն ու հրատարակչական ընկերութեան բաժնեհաւերները Ապրիլի աշխատավարձերու վճարման համար, քանի ցարդ չեն վճարուած: Ապահովութիւններ հարկաւոր են նաեւ ելմըտական հարցերու վերաբերեալ, որովհետեւ մէկ սու չկայ դանձին մէջ:

«ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՑԻՆ ՀՐԵԱՑ ԺՈՂՈՎԸ» առաջին անգամ ըլլալով, համայնավար երկրի մը մէջ կը գումարէ իր ընդհ· ժողովը, 57 տարուան ընթացքին: Արդարեւ, Փեչտայի մէջ է, որ հրեայ բոլոր համայնքները համախմբող այս մարմինը նիստ կը գումարէ տեղւոյն Հիլթըն պանդոկը: Օրակարգի դլխաւոր հարցն է Խորհ· Միութեան հրեաներու վիճակը: Նախագահը՝ Պրոնֆման, որու անձնական հարստութիւնը 9 միլիառ տոլար կը դնահատուի, դեկուցում մը պիտի տայ Խորհ· Միութիւն կատարած իր ճամբորդութեան արդիւնքներուն մասին:

ՎԵՆԵՏԻԿի թաղապետութիւնը կարգ մը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ փրկելու համար՝ «Պերճափայլը» գրօսաշրջիկներու խաժաւմէն: Նախապէս օրուան այցելուներու թիւը սահմանափակուած էր 90 հազարի, բայց Մայիս 4–ի նիստին, այդ թիւը 50 հազարի իջաւ, թէեւ ընկերվարական քաղաքապետը չի սիրեր «նուաճուս քլաուդուս» տարաղը, բայց եւ այնպէս այդ է որ կը կատարուի: Մայիս 1–ի շաբաթավերջին 200 հազար այցելու խուժած էին Վենետիկ, այսինքն՝ 3 հոգի Վենետիկցի դլուխ: Նոյն նիստին որոշուած է նաեւ կարգաւորել այցելութիւնները, մանաւանդ՝ խումբերուն համար: Պարտաւորիչ պիտի ըլլայ պանդոկը նախապէս ապահովել, թուականները ճշդել, ի հարկին «անցքի արտօնութիւն» մըն ալ ունենալ:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՎԵՐՋԱԿԻՏԸ ՄՕՏ Է

Մայիս ամսուան խաղերը վճռական են բոլոր խումբերուն համար ալ· ընկրկում մը՝ եւ, արդէն, յոյսերը կը ցնդին: Ֆըրանսայի ախոյենութեան մէջ, Վալանոի Հայ Մարզականը կը մնայ հաստատ իր դիրքին վրայ· Կիրակի օր, յաղթած է զօրաւոր մրցակիցի մը, Կրենոպլի (1 – 0): Հայց առաջատարը, Քլիւզ ալ յաղթած է եւ կը պահէ իր երկու կէտերու առաւելութիւնը հայտնուն ակումբին վրայ: Եթէ Մայիս 10–ի իրիկունն ալ զիրքերը մնան անփոփոխ, Վալանոի համակիրները կրնան ծափահարել· Վալանոս պիտի խաղայ արդարեւ Իլ – սիւր – լէօ – Տուլի մէջ· մինչ Քլիւզ պիտի մրցի իր դաշտին վրայ: Դժուար անկիւնադարձ մը Հայ Մարզականին համար:

Ռոն – Ալփի առաջնութեան մէջ, Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն – Տէքսին մեծ բան մը չունի այլեւս սպասելիք ներկայ մրցաշրջանին: Թերեւս միայն՝ լաւ առպարէգ մը չրջանային բաժակախաղերուն մէջ՝ ուր հասած է քառորդ աւարտականին: Ախոյենութեան ի հաշիւ, կիրակի, հաւասար մնացած է Ռոմանի հետ (0 – 0), ինչ որ վայլուն արդիւնք մը չէ, մանաւանդ իր իսկ դաշտին վրայ: Երկու կէտեր միայն կը պակսին Հ· Մ· Ը· Մ·ի, որպէսզի բոլորովին վստահ ըլլայ թէ կը մնայ պատուոյ դասակարգին մէջ: Շաբթուան վերջը կը խաղայ Օլ – Լիոնէյի 3–րդ կազմին դէմ՝ որմէ պարտուած էր, Դեկտեմբեր – բին, 5 – 0–ով:

Վալանոի Հ· Մ·ին պահեստին փրան–մոսիոն տ'օնիէօր դասակարգին մէջ դերազանց սկսած էր մրցաշրջանը, բայց հետզհետէ տկարացաւ: Հաւասար մնացած է Ֆոնթէնի մէջ (1 – 1), ինչ որ կը նշանակէ մէկ կէտի կորուստ առաջատարին հանդէպ: Տարբերութիւնը կը չատնայ, հինգ կէտ արդէն: Վալանս պիտի մնայ երկրորդ իր խմբակին մէջ, եթէ նոյնիսկ յաղթէ յառաջիկայ կիրակի Սէն–ժոզէֆի որ իր հիւրը պիտի ըլլայ:

Նահանգային առաջնութիւններուն մէջ, նշենք Սէն – Շամոնի Արարատին դէժուռը, բայց կարեւոր յաջողութիւնը Շանեոնի դէմ (4–3): Արարատ կը մնայ լուրջ յաւակնորդ մը Լուարի երրորդ դասակարդի իր խմբակին ախոյեանի տիտղոսին:

Ռոնի մէջ, Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն – Տէքսինի պահեստին չէ կրցած յաղթել (1 – 1) Աւիւլի, իսկ Վիէնի մեր ակումբը պարտուած է Ֆրոնթոնայի մէջ (1 – 0), արդիւնք մը որ վերջնականապէս կը փակէ իր առջեւ վերելքի դուռը: Պիտի գոհանայ դասաւորումին 4–րդ աստիճանով:

Փարիզեան չրջանին մէջ, Իսիի եւ Ալֆորվիլի համար ամէն յոյս կտրուած չէ ախոյեան ըլլալու ճամբուն վրայ, թէեւ դժուարանցելի խոչընդոտներ կան: Իսի իր չորրորդ անընդմէջ յաջողութիւնը արձանագրած է, յաղթելով (3 – 0) Լըվալուայի: Ալֆորվիլ ալ յաղթած է Ֆրէնի (1-0): Լըվալուա վստանգաւոր մրցակից մըն էր Իսիի համար· այսպէսով եաք կը մնայ:

Քաջալերական լուրերու պէտք չէր ըսպասել Միջերկրականի չրջանէն, մանաւանդ որ մեր խումբերը կը խաղային հակառակորդի դաշտին վրայ: Սէն – Թրոփէ Թուան պարտուած է 5 – 0–ով Տրակիեանի մէջ եւ Արծիւ՝ Սէն – Թրոփէի 4 – 1: Հ· Մ· Ը· Մ·ի կոլը նշանակած է Փափազեան: Յառաջիկայ Կիրակի՝ Արծիւ – Մարթիկ եւ Սէն – Թուանթուան – Ֆոնթոն: Վերջին ապիթ մը մեր ակումբներուն համար, իրենց համակիրներուն առջեւ, յաղթելու եւ փախչելու դասակարգումին ամենավարին աստիճաններէն:

Պարտութիւն նաեւ Նիսի Հայ Մարզականին համար (Վիքա 4 – Հ· Մ· 1)՝ որ պիտի չկրնայ, կ'երեւի, խուսափիլ վայրկեան· կը մնայ միայն մէկ մրցում:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՈՒՍՈՒՑԻՉ, ԱՇԱԿԵՐՏ, ԴԱՍ

Այսօր Հայաստանի մէջ հայերէնի ու հայ գրականութեան ուսուցիչներու աւելի քան 96%–ը բարձրագոյն կրթութիւն ունի: Սակայն տարբեր հարց է, թէ այս ուսուցիչները որքա՞ն կրնան աշակերտին ոչ միայն լեզու եւ գրականութիւն ուսուցանել, այլ նաեւ սիրել տալ այդ մարզերը:

«Շատ են այն ուսուցիչները, որոնք կարծես ամէն ինչ անում են տեղը – տեղին, սակայն չեն զարգացնում աշակերտի ինքնուրոյնութիւնը, ստեղծագործական մտքը ... ուրիշ խօսքով, աւանդում են գրականութիւն՝ առանց աշակերտին թեւեր տալու», ըսած է Ս. Յարութիւնեան:

Նոյն մտքերը յայտնելէ ետք, Ա. Դանիէլեան յիշած է Կ. Դէմիրճեանի հետեւեալ արտայայտութիւնը. «ամէն աշակերտ, անկախ իր հակումներից, անկախ այն բանից, թէ վաղն իր համար գործունէութեան ինչ ոլորտ կ'ընտրի, դպրոցում սովորելու տարիներին պէտք է խոթապէս, կատարեալ տիրապետի մայրենի լեզուին, գոյ նրա ամբողջ գեղեցկութիւնն ու հմայքը, սովորի ճիշդ, արտայայտիչ խօսել, յստակ շարադրել իր մտքերը»: Ակնէ՛ն եղրակացուցած է, թէ առանց մայրենի լեզուի ու գրականութեան հիմնաւոր իւրացումին, անհնար է այլ նիւթերու իւրացումը:

Հրաչեայ Յովհաննիսեան դիտել տուած է, թէ սխալ է այն կարծիքը, թէ գրականութեան դասաւանդումը տեղի կ'ունենայ միայն, դպրոցը: Այն ուսուցիչին պարտականութիւնը նկատած է սէր առաջացնել դիրքերու հանդէպ:

Ուսուցչուհի Ա. Հովհաննիսեան դժգոհած է, յայտնելով որ երիտասարդ սերունդին անտարբերութիւնը զեղեցիկ խօսքի դիմաց, կը տպաւորեցնէ զինքը: Իսկ Ն. Ազատեան ըսած է, թէ ուսուցիչներ կան, որոնք ընկերարանի դերը դերիվեր կը դասեն բարոյականէն ու զեղագէտէն, մոռնալով որ զեղարուեստական խօսքը կապուած է նախ մարզկութեան զեղեցիկ զգացողութեան ու բարոյականութեանը եւ ուսուցիչը պէտք է դիմաւորաբար այս հարցերով զբաղի:

Այս մարզին մէջ յայտնուած այլ կարծիք մը եղած է Վ. Գրիգորեանինը, որ ըսած է, թէ դասագիրքերն ու ծրագրերը պէտք է այնպէս մը պատրաստուած ըլլան, որ օգնեն նոյնիսկ չարքաշին ուսուցչին իր հնարաւորութիւններու սահմաններուն մէջ լաւագոյնս դասաւանդելու նիւթը ու առաւելագոյնը տալու իր աշակերտներուն:

ԴՊՐՈՑ, ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, ԿԵԱՆՔ

Գրականութիւնը կեանքէն ինչ կը բերէ դպրոց, անկէ ինչ հետք կը մնայ աշակերտի հոգիին մէջ ու ինչքանով կը դիմանայ ան կեանքի քննութեան. ինչ պէտք է ընել, որ դպրոց – գրականութիւն – կեանք փոխ – յարաբերութիւնը աւելի կատարեալ, աւելի նպատակայարմար ըլլայ:

Ս. Յարութիւնեան կրկնելէ ետք գրականութեան դասաժամերու կրճատումի պարագան, հարկաւոր նկատած է որ դասագիրքերը փոխանակ խճողուելու երկրորդական մանրամասնութիւններով, աւելի գործնական ըլլան. ան արտայայտուած է այն երեւոյթին մասին, ուր գրողներ փափաքելով հանդերձ տեղ գրաւել դասագիրքերու մէջ, զանոնք պատրաստելու, կամ ծրագիրներ կազմելու գործին մասնակից չեն ըլլար:

Գրականութեան դասաւանդումին մէջ դիտելիքներու եւ համառութիւններու գումարնթաց առաւել կարեւոր են մարզկային բարձր որակներու ստեղծման հարցերը, ըսած է Ա. Դանիէլեան, ու աւելացուցած «համոզուած ենք, որ իւրաքանչիւր տարրալ աւելի քան հազար անչափահասների իրաւախախտման եւ վատասունից աւելի յանցագործութիւնների զգալի մասը չէր լինի, եթէ այդ երեխաները ժամանակին զարգացում ստանային թումանեանի, իսահակեանի, Տէրեանի, Մեծարենցի, Զարենցի աքանչելի պոեմեան»:

Մտքերու փոխանակումէն ետք ամփոփիչ խօսք ըսած են Լուսաւորութեան նախարար Ս. Հախումեան ու ՀԳՄ վարչութեան նախագահ Վ. Պետրոսեան:

Ս. Հախումեան իր գոհունակութիւնը յայտնելէ ետք տեղի ունեցած հանդիպումին համար, ըսած է, թէ կը բաժնէ գրողներու եւ ուսուցիչներու այն մտահոգութիւնը, որ ծրագրերն ու դասագիրքերը թերիներ ունին ու չեն գոհացներ այսօրուան պահանջները: Ան գժգոհութիւն յայտնած է, որ ներկայիս նախարարութիւնը օգնութիւն կը խնդրէ գրողներէ դասագիրքերու պատրաստութեան մարզին մէջ, ու արձագանգ չի գտներ:

Իսկ գալով գրականութեան դասաժամերը աւելցնելու առաջարկին, ան նշած է ուսուցիչներու որակը բարձրացնել:

Վ. Պետրոսեան իր եզրափակիչ խօսքին մէջ անդրադարձած է այն իրողութեան, թէ նպատակը այս հարցերու մասին խօսակցութիւն բանալն է, ու իւրաքանչիւրին իր տեսակէտը ազատօրէն արտայայտելու առիթ տալ էր, ինչ որ իրականացաւ:

Ան մինչ այդ յայտնուած կարծիքներն – րուն աւելցուցած է, թէ յուրջ հարց է աշխատանքի ապատող ուսուցիչներու հարցը, այսօրուան կացութեամբ հազարէ աւելի հայերէնի ուսուցիչ հերթի կը սպասեն. ինչ որ կը նշանակէ, թէ նորաստեղ ուսուցիչ մը դասարան կրնայ մրցնել մեկ տասը տարի ետք. ժամանակաշրջան մը, որու ընթացքին ան կրնայ տորմածը մոռնալ, կամ տիպուած կ'ըլլայ մանագիտութիւնը փոխելու: Այս կացութեան առաջքն առնելու համար Վ. Պետրոսեան խօսած է մանկավարժական բուհերը եւ ֆաքիւլթէները ընդունուղ աշակերտութեան թիւը կրճատելու տառնականութեան մասին:

Գործնական առաջարկ մըն ալ բերած է, յատկապէս ժժուար կարզացուղ դասակներ հեղինակներու համար, անոնց կըրճատուած տարբերակները հրատարակելու, որպէսզի աշակերտին դիւրամատչելի ըլլան այդ գործերը:

***

Այս ընդլայնուած նիստի մասնակիցները միաձայն որոշած են քննարկուած հարցերու մասին որոշում կայացնել աւելի ուշ, երբ հարկաւոր ձեւով կ'ուսումնասիրուին կատարուած առաջարկներն ու դիտողութիւնները, ինչպէս նաեւ աշակերտներու բաշխուած հարցաթերթիկներու պատասխանները:

ՏՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
1886 — 1986
Խմբագրեց՝ Ն. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ
Մոնրէալ, 1986

ԴԻՄԱՍՏՈՒԵՐՆԵՐ
Հեղինակ՝ ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ
Մատենաշար «Ծիրանի Գօտի»
Կլէնտէյլ, Քալիֆորնիա, 1987

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔՈՒՀԻ ՊԱՏՄԱԳԷՏԸ ԵՒ ՀԱՑՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(Շար. 4 եւ վերջ)

Հ. – Ափսոսի ընթացքին պետական պաշտօնեաներ ալ մարդ կը ջարդե՞ն:

Պ. – Կը ջարդեն, սակայն ոչ այս մասին տրուած հրամանի մը անսալով: Այլ՝ վրէժի ու ոխի զգացումով: Աւրպարեւ, 1915–ին, երբ ռուսական զօրքերը Հայերու բնակեցութեամբ Վանը կը պաշարեն, Թուրքերու եւ մահմետականներու մեծ ջարդ մը տեղի կ'ունենայ: Թէ՛ ամերիկեան, թէ հայկական ազբիւրներու մէջ գրուած է այս պարագան: Կ'ըսեն. – «այդ չրջանին մէջ միայն 1.500 Թուրք ձգեցինք»: Հետաքրքրական կէտ մըն ալ այն է, որ մինչեւ Ա. աշխարհամարտի աւարտը, Ափսոսի այս պարագայով ոչ ոք կը զբաղի: Որովհետեւ ամէն Պետութիւն իր չահերուն հետամուտ է: Ու եթէ ան կ'ելլէ, որ պատերազմի չրջանին Հայերու անկախ Պետութիւն եւ հոգ խոստացած երկիրներ՝ Անգլիա եւ Ռուսիա, ուստ խօսած են: 1917–ի յեղափոխութեամբ ցարական վարչաձեւը վերջ կը դնէ ու անոնց տեղը անցնող բոլշեւիկներ կը բացայայտեն գաղտնի համաձայնութիւններ: Աւոնց մէջ կը տեսնուի, թէ Հայերու տրուելիք թիզ մը հող իսկ դադութիւն չունի:

Հ. – Այսինքն, խաբա՞ծ են Հայերը:

Պ. – Անշուշտ: Ներքին հարուածելու համար Օսմանեան կայսրութիւնը, որպէս խազաքար գործածած են զանոնք: Այնքան պարզ է հարցը: Հայերն ալ միամտաբար «եթէ Օսմանեան կայսրութիւնը յաղթուի, մեզի հոգ պիտի տան ու հոն Պետութիւն պիտի հիմնենք» խորհելով կը ձեռնարկեն կռնակէն հարուածել իրենց Պետութիւնը:

Հ. – Հոս, վճռապէս Հայերու ցեղասպանութիւն մը խնդրոյ առարկայ չէ՞. որպէս պատմագէտ «ո՞չ» կը պատասխանէք այս հարցումին:

Պ. – Տխուր զէպքեր կան. երկու կողմով ալ ջարդած են զիրար: Սակայն Պետութեան կողմէ կատարուած ցեղասպանութիւն մը զոյութիւն չունի: Եթէ փաստերէր որ պետութեան հրամանով նոյնիսկ միակ հայ մը սպաննուած է, կացութիւնը կը փոխուէր: Եթէ նոյնիսկ միակ անձ մը սպաննուի, Պետութիւնը չանցատուր է: Որովհետեւ պետութիւնը զատարան ունի, հոն արդարութիւնը իւ գործ կը դրուի: Հայկական հարցը այլեւս համաչխարհային չահագործումի նիւթի մը վերածուած է: Օրինակ, նոյն Ա. աշխարհամարտին Տարտանէլի մէջ 250 հազար Անգլ զինուոր մեռած է: Այդ պատերազմին մեռածներու ընդհանուր թիւը 10 միլիոն է: Ինչո՞ւ անոնց հաշիւը չի պնտուիր:

Հ. – Միեւնոյն այսօր, Հայերու ցեղասպանութիւն մը գործուած ըլլալուն համաձայն պետական հրամանագիր մը երեւան եկա՞ծ է:

Պ. – Չկայ որ երեւան գայ: Սակայն Հայերը կարգ մը կեղծ փաստաթուղթեր հրապարակեցին: Այնքան յայտնի է անոնց չինծու ըլլալը, որ ոչ մէկ բանի ծառայեցին: Թրքական կողմը տեղին աշխատանք կատարելով փաստեց, թէ անվաւեր էին ատոնք:

Հ. – Իրականութեան մէջ ծանալուն է հարցը ու պարտաւոր կ'ըլլանք պատասխաններով գոհանալ: 1918–ին Օսմանեան կայսրութիւնը կը կորսնցնէ Ա. աշխարհամարտը ու կը ստորագրէ Մուդրոսի դաշինքը: Իթթիհատ Թերաքիի պարագլուխները՝ Էնվէր փաշա, Թալաաթ փաշա, Ճէմալ փաշա արտասահման խոյս կուտան: Յետոյ Տամաթ Ֆէրիթ անուն դաւաճան մը վարչապետ կ'ըլլայ, ու կը դատէ կարգ մը հայրենասէրներ, որովհետեւ անոնք միջամուխ եղած են հայկական խնդիրներուն: Այս մասին կը պատմէ՞ք համառօտ կերպով:

Պ. – Օրինակի համար, Պօշազլեանի քայմաքամը կայ, Ճէմալ պէյը, զոր մահուան կը դատապարտեն, ամբաստանելով, որ Ներքին նախարարութեան հրամանը գործադրած, ու զիւղաքաղաքէն քշած է Հայերը: Թագաւորը՝ Վահտէթթին կը վաւերացնէ անմիջապէս այս մահապատիժը, ըսելով. – «այս ժամանակուան կառավարութեան մեծ վայրենութիւնն է այս»: Ճէմալ պէյ Պոլսոյ մէջ կախաղան կը հանուի, ու ժողովուրդը կ'ըսբռնանայ այս անիւրաւ վարմունքին դէմ: Թուրքիան դրաւող դաշնակիցներու համակրանքին արժանանալու համար, կարգ մը նման պաշտօնատարներ կախաղան կը հանուին: Յետոյ պիտէք, 1920–ին Սեւրի դաշնագիրը կը ստորագրուի, ու անով Հայերու կը տրուին Էրզրումը, Վանը, Սեբաստիան, Տիգրանակերտը, Պիթլիսը, Էլազիզը եւայլն:

Հ. – Անթալիա, Մէրսին, Սամսուն եւայլն չկա՞ն. ամրան տաճերուն ծովու լազաւիճ կ'առնէիին: Շարունակեցէ՛ք խրնդրեմ:

Պ. – Օսմանեան Պետութիւնը կ'ընդունի այս դաշնագիրը, սակայն Մուսթաֆա Քէմալ փաշա կը մերժէ: Յետոյ, աջորուած Հայերէ ամանք 1918–էն սկսեալ կը սկսին Թուրքիա վերադառնալ:

Հ. – Լաւ, Անկախութեան պատերազմին ի՞նչ է կացութիւնը. այդ շրջանին ալ կ'ապստամբի՞ն:

Պ. – Ոչ: Սակայն Ազնթապի մէջ Ֆրանսացիներ անունց իրենց համազգեստը կը հագցնեն, ու կրկին կը պատերազմին Թրքական զօրքին դէմ:

Հ. – Ու 1921 – 1922 թուականներուն կուտաւիճ մեր առաջին նահատակները: կը սկսին Օսմանեան Պետութեան պաշտօնատարները սպաննել. այնպէս չէ՞:

Պ. – Այո. 1921–ին Պելճին՝ Թալաաթ փաշան, Հոմ՝ Սաիտ Հալիմ փաշան, 1922–ին, կրկին Պելճին, Իթթիհատ եւ Թէրաքքիի զեկավարներէն Պահաուտին Շաքիր՝ պէյը, եւ Տրապիզոնի նախկին կուսակալ Ճէմալ Ազմի պէյը, նոյն տարին նաեւ Թիֆլիսի մէջ Ճէմալ փաշան կը սպաննեն: Մեր առաջին նահատակներն են ատոնք: Զանոնք կ'ամբաստանեն Հայերու գեղասպանութեամբ: Գիտէք, յետոյ մեր բազմաթիւ զիւանագէտներն ու արտաքսմանի պաշտօնատարները նահատակեցին: Այնպէս կը թուի թէ Հայերը այն օրերէն ի վեր ձեռնածալ մնացած չեն ու կազմակերպուած աշխատանքի ձեռնարկած են: Յատկապէս Ամերիկայի մէջ մեծ ազդեցութիւն ձեռք ձգած են: Մենք, դժբախտաբար տակաւին նոր կ'արթննանք այս մարզին մէջ: Նոր – նոր կը սկսինք փոխադարձաբար կազմակերպուիլ ու մեր փաստաթուղթերը մէկտեղ հանել:

Հ. – Պետութեան դէմ ապստամբելէ առաջ, Հայերը իսկապէս համարկուա՞ծ էին օսմանեան հաւաքականութեան մէջ. այս մասին ֆանի մը օրինակ կրնա՞ք տալ:

Պ. – Նայեցէ՛ք, ձեզի պատկեր մը ցոյց տամ: Հայկական եկեղեցի մըն է ասիկա: կիները ու աղջիկները զատ – զատ նստած են, կիները չարշաֆով են ու իրենց դէմքը ծածկած: Ընդհանրապէս այսպէս է: Նոյն ձեւի բնակարաններու մէջ կ'ապրինք: կառավարչապէս նոյն մշակոյթին տէր ենք: Մեր կերակուրները նոյնն են, փիլաւը նոյնն է, նոյնն է եղած մեր երաժշտութիւնը: Տակաւին Օսմանեան չրջանին 29 Հայ Փաշա, 22 նախարար կայ: 23 հայ երեսփոխան ունեցած ենք, 7 աւագ դատաւոր նշանակուած է, 11 հիւպատոս, 11 համալսարանի դասախօս, 41 բարձր պաշտօնատար եղած է: Աւելցնենք, որ հայ երդահաններ, արուեստագէտներ կան, որոնց գործերը մինչեւ այսօր կ'ունկընդրենք: Օսմանեան կեանքին մէջ չատ մեծ տեղ մը ունեցած են Հայերը: Ասկէ զատ, Հայերը երբեք չահագործուած, արհամարհուած տարր մը չեն եղած. մեզի հետ, մեզի նման ապրած են: Դարերով այնպէս ապրած ենք եղբայրաբար, մերթընդմերթ օրէն: Երբ կարգ մը պետութիւններ ատոնց անկախութիւն խոստացած են, կապերը սկսած են փրթիլ: Երեւակայեցէ՛ք Պետութիւն մը, որ բազմաթիւ ռազմական ուժերու վրայ պայքար կը մղէ ու այդ պետութեան հպատակ կարգ մը մարզիկ թշնամիին հետ գործակցելով յարձակում կը գործեն իրենց պետութեան վրայ: Ո՞ր Պետութիւնը կրնայ լռին մնալ: Անշուշտ դիմած են կարգ մը միջոցառումներու: Երկու ժողովուրդներ անդթօրէն յարձակած են իրարու եւ զոհած զիրար: Այո, տարագրութեան չրջանին չատ Հայեր մեռած են. իրողութիւն է այս. սակայն տեղահանութիւնն առաջ կամ ետքը, արուած պետական նշոմանք կամ եզբը, որպէս զի ապստամբութեան: Պետութիւնը մը չկայ ցեղասպանութեան: Պետութիւնը միջոցներու դիմած է իր ապահովութեան համար: Ամէն պետութիւն պարտականութիւնն է պատմական իրողութիւններու առընչուած խոցոտ աչ

ԱՊՐԻԼ 72

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Որպէս նորութիւն, այս տարի, եւ անով պիտի սկսինք, Ապրիլ 23–ի Մարսէյլի օրթոդոքսական – համայնավար, ամրողջ էջ մը զնուած էր, էջ մը՝ Մարսէյլի Նահատակաց Յուշարձանի մանրանկարներով եւ հետեւեալ բովանդակութեամբ. – «24 Avril 1915 - 1 500 000 Arméniens victimes du génocide ordonné par les dirigeants turcs de 1915 -».

Սուրբ Գրութիւն՝

Les Eglises arméniennes apostoliques, évangéliques, catholiques.

Երեք յարանուանութիւններու այս ըզհատելի նախաձեռնութենէն զուրս, մնացեալը ընթացաւ բան սովորութեան:

Ապրիլ 23–ի երեկոյեան, Ս. Սահակ – Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբ եկեղեցական արարողութիւն: Ապրիլ 24–ի առաւօտուն, Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան մատոյց պատարագ եւ վեր. Յան Տանիէլ Սահակեան տուաւ օրուան քարոզը: Շեշտեց հետեւեալ կարեւորութիւնը ըսելով թէ քրիստոնեայ եղանք ինքզինքնիս իրազգեցնելու համար եւ այսպէս ալ չարուհակեինք մեր պատմութեան ընթացքին: Թուեց մեր ազգային ինքնութիւնը ընորոշող ազդակները՝ հաւատքը, լեզուն ու մշակոյթը, ընտանեկան սրբութիւնները: Վեր. Յան Տանիէլ Սահակեան յայտարարեց թէ հայ գաղթը կը պահանջէ միարանութիւն եւ բաժանումները միշտ ազէտալի են, ու ուեյցուց.– «Պէտք է փորձ յարգել եւ սիրել, ճոյնիսկ տեսակէտներու տարբերութեան մէջ, այս է պատգամը ճահատակներուն: Զմոռնանք որ անոնք միասին տառապեցան, միասին մեռան»: *Արարողութիւնները մասնակցեցաւ Սարգիս Վրդ. Դաւիթեան:*

*Պատարագի աւարտին կազմուեցաւ թափօր: Պէյոլէնի երաժշտութեան կշռոյթով, «Գ. Սէնֆոնիի» վերջին բաժինը, առջեւէն կը քալէին Մարսէյլի Հայ Աբեղներու Գայլիկներն ու Թեւիկները, դրօշակիրը հայ նախկին ռազմիկներու եւ պիմադրականներու, ու ապա կուզային եկեղեցականները, անձնաւորութիւնները եւ հոսկ սակաւաթիւ ժողովուրդը: Իրապէս ցնծագին էր բազմութիւնը, հազիւ – հազ երկու հարիւր հոգի, համախմբուած եկեղեցւոյ բակը կանդնած Նահատակաց Յուշարձանին չուրջ: Ծաղկեպսակներու զետեղումէն եւ մէկ վայրկեանի լռութենէն յետոյ, Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը կատարեց հոգեհանգստեան կարգը եւ Հոգւոցը արտասանեց Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան: Ապա, խօսք առաւ Ս. Սահակ – Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց եկեղեցւոյ նոր նախազահը՝ Վարուժան Պոզաճեան: Թուրքը 72 տարի առաջ, կեանքի հոմանիշ Ապրիլ ամիսը վերածեց հոմանիշ կործանումի, մահու, սուգի ու մինչեւ այսօր յաջորդները Ապրիլ Համիտի, Թալէաթի, Էնվէրի եւ ճէմալի քօղ մը նետելով դէպքերուն վրայ կը մնան մեղսակիցներ, լսաւ բանախօսը, որ յետոյ երկկէն այսօր ձագկեց մեծ – պետութիւններու լռութիւնը որոնք մտահոգուած են մանր առևտրական նկատումներով: Հայ ժողովուրդը արդարութիւն կը պահանջէ աւելցուց Վ. Պոզաճեան, եւ Եւրոպայի մէջ չեն պակսիր մարդիկ, որոնք կառչած են Մարդկային Իրաւունքներուն եւ կը փնտռեն քիչ մը խաղաղութիւն: Անոնք պէտք է դատապարտեն մարդկութեան դէմ գործուած բոլոր ոճիրները եւ պահանջեն պատիժ յանցաւորներուն, որպէսզի վերապահեն յարգանքը իրենց անձին եւ ուրիշներուն: Արարողութիւնը վերջ գտաւ հաւաքական «Հայր Մեր»ով:

Նահատակաց Յուշարձանին չուրջ հանդիսութեանց ներկայ եղան՝ Մարսէյլի քաղաքապետը՝ Ռոպէր Վիկուռու, երեսփոխան եւ չրջանային խորհուրդի նախագահը՝ Ժան Գլօա Կօտէն, երեսփոխան – ներ՝ Փ. Պլուժ եւ Ժ. Ռոսթա, Մարսէյլի Արքեպիսկոպոսին ներկայացուցիչը եւ այլ անձնաւորութիւններ:

***

Ժամը 18–ին, Հայ Դատի Յանձնախումբ, Հ. Ց. Դ.ը, Հ. Ց. Դ. նոր սերունդը եւ Ֆրանսահայ Կաթոլիկ Խաչը հրաւիրած էին Մարսէյլի հայութիւնը ժամադրուելու Մոպիլի հրապարակը (Քանըպիէռի վերը) ցոյցի մը համար դէպի Պուշ – ու – Ռոնի նահանգապետարանը: Ժամը 18.30–ին, ինքնամփոփումի արարողութիւն մը տեղի ունեցաւ Մոպիլի յուշակայքը զետեղուած յուշաքարին առջեւ՝ «Ի յիշատակ հայ մարտիկներու եւ Եղեռնի նահատակներու» նախաձեռնութեամբ ծագումով Հայ Ֆըրանսական Բանակի Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Բարեկամական եւ որուն իմաստը բացատրեց Նահատակ՝ կարապետ Տէրտէրեան: Ապա, ճամբայ ելան ցուցարարները: Առջեւէն կը քալէին Ջարդերէն վերապրողներ եւ մանուկներ, որպէս խորհրդանիշ չարունակականութեան, նոյնպէս դրօշակիրներ: Ցետոյ, օտար անձնաւորութիւններ, ի մէջ այլոց՝ երեսփոխաններ՝ Միշէլ Փըզէ, Փ. Պլուժ, Ժ. Ռոսթա. Ծերակուտականներ՝ Ի. Ռափիզզի եւ Պ. Լեցցիա, քաղաքապետարանի Խորհուրդի անդամներ եւ ուրիշներ: Եւ կուգար բազմութիւնը, չուրջ հազար երկու հարիւր հոգի: Պահանջատիրական ցուցատախտակներ, ինչպէս՝ «Մնայուն պայքար Ազատ, Անկախ, Միացեալ եւ Ընկերվարական Հայաստանի մը համար», «Հայ երիտասարդութիւնը իր հողերը կը պահանջէ», կամ «1915 – 18, մէկ ու կէս միլիոն Հայեր զոհ՝ 20–րդ դարու առաջին ցեղասպանութեան», տասնեակ ու տասնեակ հայկական եռագոյններ, յեղափոխական երգեր, լոզունգներ կը գունաւորէին եւ կը բացատրէին ցոյցին նպատակը: Ժամը 19.30–ին թափօրը կը հասնէր Փլաս Ֆեւլիքս Պարէ, նահանգապետարանի չէնքին դիմացը: Կազմակերպիչները, ընկերակցութեամբ անձնաւորութիւններու, բանաճեւ մը կը յանձնէին նահանգապետին: Հետեւ, Ժան Ալանեան, Կրընոպլէն, կ'արտասանէր ճառ մը: Եթէ 1915 Ապրիլ 24–ը խաչելութիւն մը եղաւ, այսօրուան հանդիսութիւնը յարութիւն մըն է, պայքարելու կամք մըն է, ըսաւ Հայ Դատի Յանձնախումբի ներկայացուցիչը որ յետոյ բացատրեց հայ ժողովուրդի մղած պայքարին իմաստը. – «Ճշմարտութիւնը սուտին դէմ, արդարութիւնը ոճիրին դէմ, ազատութիւնը սանձահարումին դէմ»: Յանուն այս երբեակ արժէքներուն աւելցուց բանախօսը, որպէս մարդ կը պահանջենք ազատութիւնը, որպէս ազգ՝ անկախութիւնը եւ որպէս մէկ ու անբաժանելի ժողովուրդ՝ վերամիացումը: Ճշմարտութիւնը, արդարութիւնը եւ ազատութիւնը կարելի պիտի ըլլայ կատարելապէս ըմբռնենք միայն ու միայն Ազատ, Անկախ եւ միացեալ Հայաստանի մը մէջ: Ժան Ալանեան յայտարարեց. – «հրաժարիլ ազատութենէն դաւաճանել է մեր պատմութեան, դաւաճանել է վարդանանցին եւ Սարդարապատի ոգիին, անդամահատել եւ անէացնել է մեր հայկականութիւնը»: Ժամը 20–ին, ժողովուրդը ցրուեցաւ առանց որեւէ միջադէպի:

***

Լրիւ ըլլալու համար, ըսենք որ ՀԱԾ–ը համախմբում մը կազմակերպած էր, ժամը 18.30–ին, Թրքական հիւպատոսարանին առջեւ, Աւընիւ տիւ Փրատօ: Իսկ, ժամը 20–ին, Սալ Սէն – Ժորժի մէջ, Ժ.Ա.Ֆ.ը եւ Մշակութային Միութիւնը կ'ոգեկոչէին ապրիլեան Եղեռնի 72–րդ տարեդարձը թատերական ներկայացումով մը՝ «Ils sont tombés» (Կոմիտաս թատերախումբի կողմէ) եւ Լուսարձակումով մը՝ Ապրիլ 24–ը, Երեւանի մէջ: Ներկայ եղած չըլլալով այդ երկու ձեռնարկներուն չենք կրնար մանրամասնութիւններուն մէջ:

***

Տեղական մամուլը, «Լը Փրովանսալ», «Լը Մերիտիոնալ», «Լը Սուտ», բան սովորութեան, կ'արձագանգէին եկեղեցւոյ ծիրէն ներս եղած հանդիսութիւններուն եւ ցոյցին, սակայն քիչ մը հարեւանցի կերպով: Համայնավար պաշտօնաթերթը «Լա Մարսէյէզ» ոչ մէկ տող ունէր Ապրիլ 25–ի իր թիւին մէջ. առանց մեկնաբանութեան: «Լ'Էպոմանտէր» չորթաթերթը, որ Ապրիլ 10–ին սկսաւ հրատարակուիլ, Ապրիլ 24–ի իր թիւին մէջ նուիրած էր երկու էջ, հարցազրոյց մը Մարսէյլի Հայերուն չուրջ եւ յօդուած մը, ինչպէս նաեւ նկարներ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

***

ԿՐԸՆՈՊԼ

ԿՐԸՆՈՊԼ. – («Յառաջ»). –

Ուրբաթ, Ապրիլ 24, առաւօտեան Կրընոպլի Սէն Ժոզէֆ տաճարին մէջ պատարագեց՝ Իսահակ Խաչակիր քահանայ Հէքիմեան եւ քարոզով մը ոգեկոչեց ապրիլեան նահատակները, եղրակացնելով որ Թուրքը չէր հասած իր նպատակին, վասն՝ Մայիսեան փառաւոր յաղթանակը Սարդարապատի մէջ, որ հիմը դրաւ ներկայ Հայաստանի: Հոգեհանգստեան արարողութենէն ետք բազմութիւնը, պատառաներով եւ եռագոյն դրօշակներով ուղղուեցաւ դէպի Մեռեալներու Յուշարձանը, ուր ծաղիկ դրուեցաւ եւ «Հայր Մեր»ով վերջ գտաւ ցոյցը:

Շարաթ, Ապրիլ 25–ի առաւօտեան, քաղաքապետ՝ Արչի Քարինեան եւ նահանգապետը իրենց յարգանքի տուրքը ընծայեցին հայ նահատակներու յիշատակին: Իրիկունը, Մշակոյթի Տունը տեղի ունեցաւ ոգեկոչման հանդիսութիւնը, հոծ բազմութեան ներկայութեամբ: Գործադրուեցաւ դեղարուեստական յայտագիր մը՝ գպրոցի աշակերտներուն կողմէ: Մշակոյթի Տան նախագահ՝ Կրկէ Ադամեան ներկայացուց օրուան բանախօսը՝ Կարօ Յովսէփեան (Մարսէյլէն), որուն անունը ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն:

Կարօ Յովսէփեան, նախ՝ հայերէն, ապա՝ Ֆրանսերէն, տուաւ հայկական հարցին պատմականը, անդրադարձաւ հայ դատի հետապնդման համար տարուած աշխատանքներուն: Իր նիւթին տիրապետումը եւ վերլուծելու հմտութիւնը խոր տպաւորութիւն գործեցին ներկաներուն վրայ: Բանախօսը պատասխանեց նաեւ հարցումներուն:

ՎԱՐԴԱՆ ԲԱՐԱԽԵԱՆ

***

ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍ

Այս տարի եւս, Պուէնոս – Այրէսի հայութիւնը, զանազան ձեռնարկներով ոգեկոչած է Եղեռնի տարեդարձը: Ապրիլ 21–ին, պետական հեռատեսիլէն պատկերահանուած է Արեւմտահայ – Գերմանիա պատրաստուած փաստանկարը՝ «Հայկական Հարցը դոյութիւն չունի՞» խորագրով: Փաստանկարի ցուցադրութենէն ետք տեղի ունեցած է կլոր սեղան մը, որուն մասնակցած են մարդկային իրաւանց ենթաքարտուղար՝ Լուսարձակ Իօսպոսի, երեսփոխան Ռիքարտօ Ալածիա՝ Սիսլեան, մարդկային իրաւանց մը-նայուն համախմբումի վարչական անդամ Ռաուլ Արկոն եւ Հայ Դատի յանձնախումբին կողմէ Մարիօ Նալպանտեան:

Ապրիլ 23–ին, Տէլ Սալվատոր տաճարին մէջ պատարագած է հայ կաթոլիկ համայնքի ժողովրդապետ Հ. Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեան: Քարոզած է Հ. Պօղոս Վրդ. Հէքիմեան: Ժամը 18.30–ին, ներկայ բազմութիւնը ուղղուած է դէպի քաղաքին կեդրոնական հրապարակը, ուր տեղի ունեցած է հանրաժողով մը: Բացումը կատարած է Գէորգ Գարամանուկեան: Խօսք առած են երեսփոխան Ռիքարտօ Ալածիա Սիսլեան, քրիստոնեայ – դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահ եւ երեսփոխան Գարլոս Աուժերօ, Միացեալ Ընկերվարական կուսակցութեան նախագահ Սիմոն Լասարա, Արմատական Ծերակուտական Ֆերնանտօ տէ լա Ռուա: Փակման խօսքը արտասանած է Աւեհիք Իզմիրլեան:

Ապրիլ 24–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ մատուցուած եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Եղեռնի նահատակաց յիշատակին: Կէսօրին, Սան Մարթին հրապարակին վրայ գտնուող Ազատարարի յուշարձանին ծաղկեպսակ դրուած է: Զայն – հեռատեսիլին ու մամուլը արձագանգած են ձեռնարկներուն:

ՀՈԳԵՎԻՐՏԻՒՔ

ԱՆԶՈՒԳԱԿԱՆ ՀԱՅԿՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հայկ Վարդերեսեան, ծնած՝ Մնուճդի օր, մանուկ մը ութ տարեկան, որ Յարութեան տօնին օրը – Կիրակի, Ապրիլ 19–ին – շաժնուեցաւ մեզմէ առյաւէտ, խոր սուգի մատնելով իր ծնողքը, ընտանեկան պարագաները եւ Լիոնի Հայկազեան Վարժարանի ուսուցչական կազմն ու աշակերտութիւնը:

Ինչո՞ւ կ'ոգրան այսօր Հայկազեանի ուսուցչութիւնը ու աշակերտութիւնը...: Մեր Հայկօն սովորական մանուկ մը չէր, այլ ուշիմ, աննմանելի մանուկ մը: Այո՛, հատուկատար ծիծաղելի թուի ընթերցողներուն. սակայն հաւատացէ՛ք որ իր հարցումները անհամար էին եւ իր երկնաթոյր աչուկներուն խորերէն կը կարդացուէր հայ լեզուի հանդէպ ունեցած իր սէրն ու հիացումը:

Հինգ տարեկան էր Հայկօն, երբ առաջին անգամ ոտք կոխեց մեր վարժարանը, ուր եղաւ բոլորին սիրելին, վայելելով դուրգուրանքը թէ՛ ուսուցչութեան եւ թէ՛ բոլոր աշակերտութեան անխտիր, չնորհիւ իր զրաւիչ աչուկներուն, ոսկեթել մազերուն, անոյշ ժպիտին, հեզ բնաւորութեան եւ մանաւանդ՝ իր տրամարանական խոհեմ պատասխաններուն:

Երկու տարուան մէջ արդէն սիրացած հայերէն պիրերուն (սահուն կը դրէր ու կը կարդար) եւ հայերէն լեզուին, (խանդաղատա հայու նման կը խօսէր հայերէնը), ահա վեց տարեկանը հազիւ անց, կը սկսի յաճախել Ֆրանսական վարժարան առանց մէկ բառ Ֆրանսերէն գիտնալու: Եւ տո՛ն ալ քիչ ժամանակի մէջ կը չահի սէրն ու դուրգուրանքը բոլորին, մէկ տարուան մէջ իւրացնելով երկու տարուան ծրագիրը միաժամանակ, խոր զարմանքի եւ հիացումի մատնելով իր Ֆրանսական չրջանակը: Այո՛, կախարդական հրապոյր մը ունէր մեր Հայկօն:

Ահա թէ ինչո՛ւ կ'ոգրանք այսօր այս բացառիկ երախան, մեր անգին Հայկօն, որ ամէն Զորեքշաբթի Ռոան քաղաքէն քիլօմէթրներ կը չափէր ի սէր հայկական վարժարանին եւ հայկականութեան:

– Սիրելի՛ Հայկօ, ո՛չ, չենք կրնար հաւատալ որ մեռած ըլլաս դուն, վասն զի քու քաղցր յիշատակդ այնքա՛ն նուիրական է մեզի համար, որ դուն պիտի չդադրիս միշտ մեզի հետ, մեր կողքին քու դրաւիչ ժպիտովդ: Եւ քու խեղճ հայրդեղի վարմունքդ պիտի խրախուսէ տարեկից ընկերներդ հետեւելու քու օրինակիդ:

Հոգը թեթեւ դայ վրադ...:

Անմեղ հրեշտակ մըն էիր որ եկար ու անցար այս աշխարհէն:

Գ. ԳԱՅԹԱՆՃԵԱՆ
(Ուսուցչուհի)

Սիսլեան, մարդկային իրաւանց մը-նայուն համախմբումի վարչական անդամ Ռաուլ Արկոն եւ Հայ Դատի յանձնախումբին կողմէ Մարիօ Նալպանտեան:

Ապրիլ 23–ին, Տէլ Սալվատոր տաճարին մէջ պատարագած է հայ կաթոլիկ համայնքի ժողովրդապետ Հ. Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեան: Քարոզած է Հ. Պօղոս Վրդ. Հէքիմեան: Ժամը 18.30–ին, ներկայ բազմութիւնը ուղղուած է դէպի քաղաքին կեդրոնական հրապարակը, ուր տեղի ունեցած է հանրաժողով մը: Բացումը կատարած է Գէորգ Գարամանուկեան: Խօսք առած են երեսփոխան Ռիքարտօ Ալածիա Սիսլեան, քրիստոնեայ – դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահ եւ երեսփոխան Գարլոս Աուժերօ, Միացեալ Ընկերվարական կուսակցութեան նախագահ Սիմոն Լասարա, Արմատական Ծերակուտական Ֆերնանտօ տէ լա Ռուա: Փակման խօսքը արտասանած է Աւեհիք Իզմիրլեան:

Ապրիլ 24–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ մատուցուած եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Եղեռնի նահատակաց յիշատակին: Կէսօրին, Սան Մարթին հրապարակին վրայ գտնուող Ազատարարի յուշարձանին ծաղկեպսակ դրուած է: Զայն – հեռատեսիլին ու մամուլը արձագանգած են ձեռնարկներուն:

խոտանք կատարել: Զեզի օրինակ մը տամ. այս մասին դրի առնուած ամերիկեան փաստաթուղթեր կան. ինչպէս զօր. Մոսիէյի զրածները: Ան տեղահանութենէն առաջ եկած հետազօտութիւններ կատարած ու զրած է, թէ նոյն դէպքերու չրջանին Թուրքեր եւս Հայերու չափ չարզուած են: Այդ տեղեկագիրներուն մէջ զրուած է, թէ այդ հանգրուանին 300 հազար Թուրք սպանուած է:

Հ. – Ո՞վ սպաներ է Թուրքերը:

Պ. – Փախչող Հայերը: Բազմաթիւ հայ հրոսախումբեր կան ամէն կողմ: Բոլորն ալ մերկ, խեղճուկրակ Հայեր չեն որ...: Օրինակ, Անգլիոյ վարչապետը Լ. Ճորճ ոչ – պաշտօնական խօսակցութեան մը ընթացքին կ'ըսէ. – «տեսանք թէ Հայերն ալ անմեղ զառնուկներ չեն»: Նման չատ մը փաստաթուղթեր ունինք. սակայն չեմ պիտեր ինչո՛ւ չենք կրնար զանոնք օգտագործել համաչխարհային կարծիքին առջեւ: Այլեւս կը փափաքիմ, որ այս հարցին մասին պետական լուրջ քաղաքակրթութիւն մը մարմին առնէ ու սկսուի հակա – քարոզչութեան:

Հ. – Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ ու Աստուծմէ խաղաղութիւն կը հայցեմ, Հայերու զոհ մեր բոլոր ճահատակներու հոգիներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Փ0. – Աստղիկ Առաքելեանի յիշատակին, Տիկին Սիրապարզ Պեհիկեան 1400 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը չնորհակալու – թեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ պայծառութեան.–

Ժոզիան կարապետեանի հոգեհանգիստին առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 1000 Ֆ., Տիկին Արման Վիւժա 1000, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Պիսքիճեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Բոպէր Սինանեան 500, Մի Ոմն 5000, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանոսիկեան 500, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Միրաքեան 1000, Տէր եւ Տիկին Արթաքին Յակոբեան 100, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Դաւիթեան 200 Ֆ.։

Տիկին Քէօսէեանի մահուան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 100 Ֆ., Մուրատեան 100 Ֆ.։

Տիկին Քէօսէեանի հոգեհանգիստին առթիւ.– Կապոյտ Խաչի քաղաքի վարչութիւնը 300; Տէր եւ Տիկին Միհրան Պօյաճեան 100, Տիկին Թիւթէլեան 100, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 100 Ֆրանք «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան 100 Ֆ. «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Կայծակ Ճառայեան 200 Ֆ. «Յառաջ»ին, Սարաֆեան 100 Կ. Խաչին – քաղաքի, – Յարութիւն Տէրոյեան 100 Կ. Խաչին – քաղաքին, – Աբեւիկեան 100 Կ. Խաչին – քաղաքի, – Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Մաճիանեան 50, 50 Հ.Բ.Ը.Մ.եան դպրոցին, 100 Կ. Խաչին – քաղաքի, – Տիկին Ճամուզեան 100 Կ. Խաչին – քաղաքի, – 100 Հայ Մշակութային Տան, Ասատուր Քէօսէեան 200 եւ 300 «Յառաջ»ին, 200 Մշակութային Տան։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Շէրոյեան ընտանիքը (Պուա – Քոլոմպ) 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Մարի Գրիգորեաճի յիշատակին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Նիւ Ջըրսի, 87 տարեկան այր մարդու մը համար, կը փնտռուի միջին տարիքի հայ տիկին մը, որ ընկերութիւն ընէ եւ խնամք տանի։ Բնակութիւն, սնունդ եւ լաւ վարձատրութիւն։

Հեռաձայնել Փարիզ՝

43 87 13 74

ՎԻՆ

ՊԱՏԱՐԱԳ

Կիրակի, Մայիս 10, առաւօտեան ժամը 10–ին, Վիէնի Սէն – Թէօտոր մատրան մէջ, կը մատուցուի պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱՏԻԿ ԱՐԵՂԱՑ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Պանէօ – Քաշանի մատնահիւզը խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պր. Ս. Սելթեկեանի եւ իր ընտանեկան պարագաներուն, Տիկին Մարիամ Սելթեկեանի մահուան առթիւ, եւ փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆրանք կը նուիրէ «Լիբանահայ երախաներու»։

Désormais installée à ATHENES, dans sa propre agence de voyages

MAYDA BERBERIAN-BARAZIAN

rappelle à tous ses amis et clients de PARIS de la contacter à

Armik Travel

15, RUE VOULIS ATHÈNES

TEL. : 19 / 301 323 03 16
323 03 49

TELEX : 0601 223 626+

POUR TOUTES LEURS RESERVATIONS DE VACANCES EN GRECE

RETOUR AU BON VIEUX TEMPS

RESTAURANT

LES DIAMANTAIRES

SPECIALITES GRECQUES, ARMENIENNES

LE PLUS ANCIEN RESTAURANT GRECO - ARMENIEN

• *AMBIANCE MUSICALE* •

ՀԻՆ ՕՐԵՐՈՒ ՀՈՒՋԱԿԱՒՈՐ

ՏԻԱՄԱՆԹԷՈՌ

ՃԱՇԱՐԱՆԸ

կը սպասէ ձեզի

▪ Լաւագոյն Սպասարկութիւն ▪

ouvert tous les jours

60, RUE LAFAYETTE — 75009 PARIS

TEL. : 47 - 70 - 78 - 14

Imprimé sur les Presses du Journal «HAR ATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ս.Դ.Հ.Կ. 100ԱՄԵԱԿ 1887 - 1987

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպութեամբ՝

Ս. Դ. Հ. Կ. «ՆԱԶԱՐԲԷԿ»
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

մասնակցութեամբ՝

ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆԻ
ՅՈՎԻԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ
ԼԵՒՈՆ ԳԱԹՐՃԵԱՆԻ
ՀԱՐՕ ԲՈՒՐԵԱՆԻ

Նուագախումբի վարիչ՝
ԺԱՊ ԳՈՃԵԱՆԻ

Կիրակի, Մայիս 17, ժամը՝ 20·30ին
Salle GAVEAU — 45, rue la Boétie — Paris 8e

—— Prix des billets : 130 Frs., 150 Frs., 190 Frs. ——

Réservations :

PARIS

HAY DISC — 35 rue Lamartine.....Tél. : 48 - 78 - 22 - 79
LIBRAIRIE PALOUYAN — 9, rue de Trévise.....Tél. : 45 - 23 - 24 - 97
ETOILE LAFAYETTE — 97, rue Lafayette.....Tél. : 48 - 78 - 88 - 70

ALFORTVILLE

HAY ARARAT — 118 bis, rue Etienne Dolet.....Tél. : 43 - 76 - 27 - 62
ALIMENTATION SARKIS — 26, rue des Goujons.....Tél. : 43 - 75 - 53 - 22
CHAUSSURE NELLY EXPRESS — 113, rue P. Vaillant Couturier 43 - 78 - 52 - 83

ISSY—LES—MOULINEAUX

TELE CONDOCRET — 175, ave. Jean-Jaurès - CLAMART....Tél. : 46 - 42 - 56 - 17
ALIMENTATION SARAFIAN — 31, ave. Auguste Rodin - MEUDON 45 - 34 - 13 - 45

ASNIERES

PRODUITS ORIENTAUX VAROUJ — 49, Grande rue Ch. de Gaulle 47 - 93 - 64 - 02

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Վիէնի Սեւան մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, Հինգշաբթի, Մայիս 7, երեկոյեան ժամը 8–ին Մշակոյթի Տուն, 9 rիւ տիւ Սիրք, դաւթ մը թէյի չուրջ։

Օրակարգ. – Վերջին պատգամաւորական ժողովի զեկուցում։

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Թրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ Պուա – Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը պատանիներու եւ չափահասներու համար դիմակահանդէս մը կազմակերպած է Շաբաթ, Մայիս 23, ժամը 20–էն սկսեալ

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES
— Ծպտուած եկէք —

★ GRANDE FETE FAMILIALE DANSANTE ★

Dimanche 10 Mai
à partir de 15 heures

organisée par la
CROIX BLEUE ARMENIENNE
Section Saint - Maurice de Beynost

avec la participation de l'orchestre
ANI de la M.C.A.D.

Salle des Fêtes de St.-Maurice de Beynost

Buffet Oriental—
Chich-Kébab

✲ Ambiance arménienne ✲

• *Entrée libre* •

VOYAGE CULTUREL ARMENIEN

EN RUSSIE ET AU CAUCASE

sous la conduite de CLAUDE MUTAFIAN

—— DU 3 AU 18 JUILLET ——

avec les visites : 4

A Moscou
- l'Institut Lazarian

En Arménie, en dehors des excursions classiques
- Le Monastère de Noravank
- Et pour la première fois le Zanguezour
- Et à Leningrad

A la rencontre des joyaux du Caucase
Leningrad / Bakou / Erevan / Tbilissi / Moscou
— DU 5 AU 24 SEPTEMBRE — / — DU 3 AU 22 OCTOBRE —
2 voyages exceptionnels sous la conduite de BERNARD OUTTIER

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ
8
VENDREDI
8 MAI
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.482 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.482

Փարիզ, Մայիս 6

ԱՊՐԻԼ 72

ԻՐԱՆ

50 ՀԱԶԱՐ ՀԱՅԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ

ԹԵՀՐԱՆ

Պարսկահայ գաղութը այս տարի եւս հոգեհանգիստ եւ բազմաթիւ ձեռնարկներով ոգեկոչած է եղեռնի տարելիցը: Թեհրանի հայկական վարժարաններու 12 հազար աշակերտները՝ ութ խումբերու բաժնուած, Ապրիլ 21–ին եւ 22–ին այցելած են Առաջնորդարանի բակին մէջ բարձրացած Նահատակաց Յուշարձանը եւ ծաղիկ դրած: Եղած են խօսք առնողներ, արտասանութիւններ, երգեր: Ապրիլ 23–ի իրիկունը, եղեռնէն վերապրողներ, Իրան – Իրաք պատերազմի հայ նահատակներու ընտանիքներ, յարանուանութեանց, ազգային տասը մարմիններու, քսան խորհուրդներու, 25 միութիւններու եւ 29 դպրոցներու ներկայացուցիչներ այցելած են Յուշարձան եւ ծաղիկներ դրած: Կատարուած է հոգեհանգստեան պաշտօն:

Ապրիլ 24–ի առաւօտուն, Ս· Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ կատարուած արարողութենէն ետք, տեղի ունեցած է ցոյց մը, մասնակցութեամբ 50 հազար Հայերու: Թափօրը առաջնորդած են հայ հոգեւորականները: Ցուցարարները հարիւրաւոր պաստառներով եւ կոչեր արձակելով հասած են Ս· Աստուածածին եկեղեցի, խօսք առած է երիտասարդութեան ներկայացուցիչը: կարդացուած է բանաձեւ մը:

ՆՈՐ ՋՈՒԿԱ

Ապրիլ 23–ի իրիկունը, Ս· Ամենափրկիչ վանքին մէջ կատարուած է ժամերգութիւն եւ հոգեհանգիստ· ապա բակին մէջ տեղի ունեցած է քաղաքական հանրաժողով մը, որու ընթացքին խօսք առած են առաջնորդ Կորիւն Եպիսկոպոս Պապեան եւ բանախօսներ: Ապրիլ 24–ի առաւօտուն, պատարագէն ետք, հինգ հազար Հայեր ցոյց մը կատարած են՝ վանքէն մինչեւ «Արարատ» Միութեան կեդրոնը:

ԹԱՒՐԻԶ

Ապրիլ 23–ի իրիկունը Ս· Սարգիս եկեղեցին կատարուած է հոկտեմբ արարողութիւն: Ապրիլ 24–ի առաւօտուն պատարագած եւ քարոզած է առաջնորդական տեղապահ Բագրատ Ա· Քհնյ· Մելքոնեան: Ապա բակին մէջ, Ապրիլեան Յուշարձանին առջեւ հոգեհանգիստ կատարուած է: Իրիկունը, հայ ակումբին մէջ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւնը:

ՈՒՐՄԻԱ

Ս· Ստեփանոս եկեղեցին՝ պատարագ եւ հոգեհանգիստ· ապա՝ 700 Հայեր մասնակցած են հանրաժողովի մը, ուր գործադրուած է յայտագիր մը՝ բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն:

ԱՐԱՔ

Ապրիլ 23–ին՝ հոկտ, Նահատակաց Յուշարձանին առջեւ· Շարաթ դպրոցի սրահին մէջ ոգեկոչման հանդիսութիւն, ուր բանախօսած է Սերոժ Սուքիասեան: Ապրիլ 24–ի առաւօտուն պատարագ եւ հոգեհանգիստ· ապա՝ ցոյց, մայր պողոտաներու վրայ:

ՇԻՐԱԶ

Ապրիլ 24–ի առաւօտուն՝ պատարագ եւ հոգեհանգիստ, որու աւարտին աշակերտներ ծաղիկ դրած են Մեսրոպ Թաղիադեանի դերեզմանին: Գործադրուած է յայտագիր մը:

ՂԱԶՈՒԻՆ

Ապրիլ 24–ի առաւօտուն, հայկական վարժարանի բակին մէջ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւն մը: Լօրիս Բարսեղեան կարդացած է Թեմին Առաջնորդին դիրը՝ ուղղուած հայ աշակերտութեան: Բանախօսած է Ներսէս Տէր – Մեսրոպեան:

ԱՀՈՒԱԶ

Ապրիլ 23–ի իրիկունը Ս· Մեսրոպ եկեղեցին ժամերգութիւն կատարուած է· ապա ծաղիկներ դրուած են Ապրիլեան Յուշարձանին: Բանախօսած է Յոլակ Յարութիւնեան: Ապրիլ 24–ի իրիկունը ոգեկոչման հանդիսութեան բանախօսած է Վահէ Մանսուրեան:

ԱՆԶԱԼԻ

Ապրիլ 24–ի իրիկունը Ս· Աստուածածին եկեղեցին ժամերգութիւն կատարուած է, որմէ ետք՝ հայկական վարժարանի սրահին մէջ, ոգեկոչման հանդիսութիւն, բանախօսութեամբ եւ պեղարւեստական յայտագրով:

Տեղական մամուլը լայն արձագանգ տուած է Ապրիլեան եղեռնի ոգեկոչումներուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԱՐԱ, ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԸՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Երէկ, քանի մը տողով ակնարկած էինք Էվրէնի ամերիկեան ճամբորդութեան յուսադրումին ու այդ յուսադրման տրուած պաշտօնական պատճառաբանութեան, որ միայն քաղաքական էր: Թուրք թերթերը, սակայն, այլ բացատրութիւններ կուտային եւ կապ մը կը տեսնէին հայկական հարցին հետ: Այս է, զոր մասամբ գոնէ, կը հաստատէ «Լը Մոնտ»ի թղթակիցը (Մայիս 7) եւ գրութիւնն իսկ կը կրէ սա խորագիրը· – «Հայկական հարցն է հիմնական պատճառը Նախագահ Էվրէնի Մխացեալ – Նահանգներ այցելութեան յուսազման»: Հոն կ'ըսուի թէ հօգալ դէմ էր այս յուսազման, որ կուգայ մամուլի բուռն արշաւէ մը եւք Ռեկընի կառավարութեան թուլամորթութեան դէմ, յունական եւ հայկական «հակաթուրք լոպիներուն» դիմաց: Մորհրդարանին Յանձնախումբը քուէարկած էր հայկական ցեղասպանութեան ոգեկոչման օրուան նշանակման բանաձեւը եւ եթէ մինչեւ Օգոստոս Մորհրդարանն ալ (Քոնկրէս) քուէարկէ, Էվրէն կրնայ բոլորովին ջնջել իր այցելութիւնը: Թերթին աշխատակիցը կը յիշէ որ այս եւ Եւրոպայի Մորհրդարանին ներկայացուելիք տեղեկագիրը չատ դիւրազգած դարձուցած են Թուրքերը ու կ'ակնարկէ վերջերս լոյս տեսած «Մեր Հայերը» խորագրուած յօդուածի մը «Դէպի 2000 տարին» թուրք չաթաթաթերթին մէջ, ուր կ'ոգեկոչուի Հայերու նպաստը երկրին մշակութային նախաձեռնութեանց: «Մունտո»ի յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ Թուրքերը պաշտօնապէս չեն ուրանար ջարդին իրականութիւնը, այլ՝ կը մերժեն անոնց ցեղասպանութիւն որակումը, տալով այս մերժումին դրդապատճառները ու յետադարձ ակնարկ մըն ալ ընելով անցեալի դէպքերուն եւ անոնց թրքական մեկնաբանութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

Վանի մէջ, թուրք ուսանող մը ապանուած է եւ եօթը ուրիշներ վիրաւորուած մահմետական ծայրայեղներու կողմէ, որովհետեւ պահք չէին բռներ Ռամազանին: Ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են եւ չուրջ 20 հոգի ձերբակալուած Վան եւ Էրզրում, այս վերջինն ալ համբաւ ունի որ խիստ կերպով կը յարգէ Իսլամի կանոնները:

«ՄԱԹԸՆ», որ լոյս չէր տեսած Զորեքշաբթի օր գործադուլի հետեւանքով, ըստիպուեցաւ նաեւ իր հաշուեփակն ընել, բաժնետէրերը չուզելով աւելի ծանր նիւթական բեռի տակ մնալ: Հակառակ բազմաթիւ փորձերու եւ յաջորդական փոփոխութիւններու խմբագրութեան դլուխը, թերթը չկրցաւ առողջ մամուլա-բարոյի մը յանգիլ եւ չարունակեց բաց, որ կը հասնէր ամսական 7 միլիոնի: 1986–ի ընդհ· կորուստը 60 միլիոն էր, 130 միլիոն ընդհանուր առուծախի վրայ: Ներկայիս, գաղտնի մամուլարարի մը նշանակումը թոյլ պիտի տայ որ թերթը չարունակուի, գոնէ չրջան մը, մինչեւ այլ լուծումներ գտնելը: Անձնակազմը յայտարարութիւն մը ստորագրած է, ուր կ'ըսէ թէ փորձի չրջանի մը համար պիտի աշխատին: 10 չաբաթ է որ թերթին դրլուխը անցած էր ընկերվարական, նախկին նախարար՝ Փօլ Քիլէս: Յայտարարած էր թէ մինչեւ 87–ի վերջ, պիտի չանայ նիւթական հաւասարակշռութիւնը ձեռք ձգել, ինչ որ չկրցաւ:

ԼԸՓԻՆ, «Ճշմարտութեան ժամ»ուն վերջաւորութեան աւելի նպաստաւոր կարծիք մը ստեղծած էր քան սկիզբը, այս մարզին մէջ, յառաջդիմութիւնը նոյնիսկ մրցանիշի բնոյթ ունէր, քանի որ 17%–էն կը բարձրանար 38%–ի: Ամէն ձեւով, փորձեց չափաւորի տպաւորութիւն թողուլ, վարպետօրէն պատասխանելով նաեւ «թակարդ – հարցումներու», լրագրողներու կողմէ, որոնք չեն ծածկեր թէ ոչ մէկ համակրութիւն ունին «վտանգ» նկատուած այս թեկնածուին հանդէպ: Գործազրկութեան իրեւ դարման կ'առաջարկէ իրենց երկիրը ղրկել գործազուրկ կամ ապօրինի կացութեան մէջ գտնուող օտարականները եւ քաջալերել մայրերու տունը նստիլը: Սիտայէ վարակուածներու համար, տեսակ մը «սիտաթորիում» կ'ուզէ հաստատել, այսինքն անջատել զանոնք միւս հիւանդներէն: Իր չուրջն իսկ սակայն, իրեն դէմ գործողները չեն պակսիր, նախ Տըմարքէ, որ իր թեկնածութիւնը կը դնէ, ապա՝ կինը, որու հետ ամուսնալուծման դատի մէջ է:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ Ա· ԿԱՑԱՆԻ նոր կազմը ներկայացուեցաւ մամուլին: Պուիկի կայանին մաս կը կազմեն Քրխթին Օքրէնթ, Միչէլ Քոթա, Փաթրիկ Փուավրը տ'Աւվոր, հիներէն կը մնան՝ Ալեն Սէնքլէր, Իվ Մուրուպ (որու պաշտօնը աւելի կ'ընդարձակուի, ապահովելով ամսական 200 հազարի աշխատավարձ մը):

ՔԱՆՆԻ չարժանկարի փառատօնը բացուեցաւ Մայիս 7–ին: Միաժամանակ կը տօնուի իր քառասնամեակը: Այս տարի դատակազմին նախագահն է՝ Իվ Մոնթան:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ բողոք կը ներկայացնէ Թուրքիոյ, որ անդամ մը եւս բռնաբարած է ծովային յունական սահմանները՝ Սամոս կղզիին մօտ (Եգէականի արեւելեան կողմը):

ՍԻՐԵԼԻ «ՅԱՌԱՋ»

Մեծ հաճոյքով կը կարդամ Մ· Պչաքճեանի տոմսերը, մասնաւորաբար գնահատելով անոր հայերէնը, տաշուած լեզուն եւ պարզ ոճը: Եւ ճիշդ այդ պատճառով կուգամ պզտիկ ճշդում մը կատարելու իր վերջին տոմսին մէջ սպրդած անմեղ սխալի մը մասին:

Պ· Պչաքճեան կը գրէ· –

«Սուրիոյ արաբերէնով *Ասաի* կոչուող գետը, որ հակառակ բնութեան օրէնքին, ոչ թէ հիւսիսէն հարաւ, այլ հարաւէն հիւսիս կը հոսի ու ատոր համար ստացած է *Ասի – ըմբոստ* անունը»:

Նախ բնութեան մէջ օրէնք մը չկայ որ բոլոր գետերը հիւսիսէն հարաւ հոսին: կը բաւէ աչք մը նետել Ցրանսայի քարտէսին, տեսնելու համար թէ ինչ ուղղութեամբ կը հոսին, օրինակի համար, Ռոնը եւ Լուառը: Գալով Ասի գետին, այդպէս կը կոչուի ոչ թէ հիւսիսէն հարաւ հոսելուն համար, այլ պարզապէս ճամբու ընթացքին ուղղութիւնը փոխելուն համար: Այդ գետը որ ծնունդ կ'առնէ Պաալպէքի մօտերքէն, դէպի հիւսիս կը հոսի անցնելով Համայէն ու Համայէն, եւ յանկարծ տեղ մը արմուկ կազմելով ետ կը դառնայ, դէպի հարաւ եւ Անտիոք քաղաքէն կը հասնի ծով:

Ու յետոյ, Ասին ըմբոստ չի նշանակեր այլ տէգ, կամակոր, ծուռ եւ ատոնց խառնուրդ իմաստը ատուղ բառ մըն է: Այդպէս կոչուած է, իր սկզբնական ճամբային ետ դառնալուն համար:

Այս պզտիկ ճշդումներս դիտողութիւն մը հասկնալէ աւելի, պէտք է առնել դրնահատական մը Պ· Մ· Պչաքճեանի տոմսերուն:

Ա· ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

(*) Մ· Պչաճեանի տոմսը լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի Մայիս 5–ի թիւին մէջ:

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ 42–ՐԴ տարեդարձին առթիւ – Մայիս 8 – «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Ուրբաթ օր (Շաբաթ, Մայիս 9–ի թիւ)· Մեր յաջորդ թիւը՝ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»:

ԿԻՐԱԿԻ՝

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Ինչպէս յայտարարած էինք անցեալ չաբթու, «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր թիւը (116) լոյս կը տեսնէ այս չաբթու: Բացառաբար 6 էջ, ամբողջովին նուիրուած է Հայկական Շարժանկարի Գ· փառատօնին, հետեւեալ բովանդակութեամբ· –

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՍՏԵՂՈՒԹԻՒՆ
Գր· Պըլտեան

եւ

«Յառաջ»ի տեսակցութիւնները՝
Բագրատ Յովհաննիսեանի
Հ· Մալեանի
Սօս Սարգսեանի
Տիգրան Մանսուրեանի

հետ

դրսս կատարեց՝ Ա· Թ·

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Սեւ Տողեր՝ Բարի Գրերով

... Լենինգրադից հիւրեր ունէի: Որոշել էին արձակուրդն անցկացնել Հայաստանում, շրջել մեր հինաւուրց երկրում: Նրանց հետ մեկնեցի Զանգեզուր:

Մեր ղէմ հին ու նոր Խնձորեսկն էր, հին ու նոր Հայաստանի մաքառումների եւ յաղթանակների խորհրդանիշներից մէկը: Լենինգրատցի ընկերներս ապշել էին, տեսնելով հին Խնձորեսկի տները, ժայռերի մէջ տեղաւորուած հայ իշխանների «ապարանք – ամրոց»ները: Եւ ես մէկ անգամ եւս մտածեցի, թէ ինչո՞ւ այսքան անփոյթ վարուեցինք մեր ունեցածի հետ. ինչո՞ւ չպահպանեցինք հին Խնձորեսկը: Նորը կառուցելիս ինչ հո՛ չա ենք աւերում հինը ... Ի՞նչ էր պակասում նոր Խնձորեսկը կառուցելիս, թէ՞ փայտը ... Ժամանակը չէ՞ մատնել հին Խնձորեսկը վերակառուցելու մասին: Չէ՞ որ այն կարող է վերածուել դալիք սերունդներին տքնանքի, մաքառումների ու հայրենասիրութեան դասեր տուող բացառիկ թանգարանի...

Վերադարձին մտանք Խնձորեսկի եկեղեցի...: Երանի չմտնէինք ... Պատերին, առաստաղին, զմբէթին, ամէ՛ն – ամէն տեղ, ղրսից ու յատակագիծ ներսում արուած ածխանկարների ու փորագրութիւնների առատութիւն էր: Հիւրերս զարմացած նայում էին հայատառ գրութիւններին ու փորձում ինչ – որ բան ըմբռնել:

«Գրագիրները», ինչպէս պարզուեց Թէթեւակի «ուսումնասիրութիւնից», տարբեր տարիքի, տարբեր զբաղմունքների անձնաւորութիւններ են, մեծ մասը՝ զբօսգնականներ, երիտասարդներ ... Գրութիւնների գերակշռող մասը «սիրոյ բացատրութիւն»ներ են: Ոմանք չատ «զուսպ» են արտայայտել իրենց զգը, այն խտացնելով մաթեմատիկական հաւասարման մէջ («ս + Է = սէր»), միւսները յաւերժ միասին մնալու խոստումներ են տալիս («Մենք միշտ անբաժան կը լինենք»):

Սիրատոչոր մի երիտասարդ էլ խոստովանանք – երդում է թողել ի լուր զալիք սերունդներին՝ «Մինչեւ 1985 թ. եթէ նպատակիս չհասնեմ, բերթում կը լինեմ»:

Առանձին չարք են կազմում խմբակային զբութիւնները, աւելի ճիշդ՝ խմբակային խուլիգանութիւնները:

...Հիւրերս խնդրեցին թարգմանել մի քանի զբութիւն: Ճիշդն ասած, այդ պահին չատ ծանր բեռ էր տրուել ուսերիս: Թարգմանելիս մենք միշտ մի ներքին հպարտութեամբ աչխատում ենք բացայայտել Հայոց լեզուի ճկունութիւնն ու հարստութիւնը: Թարգմանութիւնը ինքնահաստատման մի ձեւ է: Թարգմանիչը եւ՛ զրողին ու նրա ասելիքն է հաստատում, եւ՛ ինքն իրեն, իր ժողովրդին:

Իսկ ես ի՞նչը թարգմանէի, ինչպէ՞ս թարգմանէի, ի՞նչը հաստատէի, ո՞ւմ բարձրացնէի, վեր հանէի...

...Նկարագրածս բացառիկ փաստ չէ: Հանրապետութեան զրեթէ բոլոր ճարտարապետական յուշարձանները, մինչեւ նորօրեայ շինութիւնները, աւել կամ պակաս չափով բախտակից են Խնձորեսկի եկեղեցուն:

Այդ համաճարակից չեն կարողացել խուսափել անգամ խաչքարերն ու նչանաւոր պատմական անձնաւորութիւնների տապանաքարերը: Էջմիածնում, Տաթեւում, Սանահինում, Խնձորեսկում ... Սանահինի վանքում սպիտակ մարմարից մի տապանաքար կայ, այսպիսի մակագրութեամբ. «Աստ ամփոփի մարմին քաջ ապարապետի Հայոց դեներալ Ա. Կնեազ երկմյռարազուկ Արզութեանց: Ծնեալ՝ ի 1798 եւ վախճանեալ ի 1855 ամի»:

Սակայն ոմն Վանիկ Մ. Ս. 14-05-56 թուականին «անմահացրել» է իր անունը հանդուգնաբար տապանաքարին եւ, որպէսզի գալիք սերունդները զեներալ Արզութեանցի ու նրա հերոսական գործերի կողքին յիշեն նաեւ Վանիկի «քաջագործութիւն»ը, դեռեզմանաքարի ներքեւի մասում փորագրել է իր անունը: Բայց մեր «հերոս»ը աւելի հեռատես է եղել, քան տապանաքարը պատրաստող վարպետները. հաշուի առնելով այն հանգամանքը, որ Սանահին են այցելում ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ Խորհրդային Միութեան տարբեր ծայրերից, նաեւ՝ արտասահմանից, որոշել է աչքի ընկնել՝ իր անունը եւ ազգանուան ու հայրանուան սկզբնատառերը գրելով ռուսերէն:

Երեսուն տարի է անցել Վանիկի «անմահանալու» օրից: Հետաքրքիր է, արդէն հասունացած տարիքում երբեւէ իր երեխաների կամ թոռների հետ նա չի՞ եղել Սանահինի վանքում: Իսկ եթէ եղել է, ի՞նչ է պատասխանել ժառանգների այն հարցին, թէ այս Վանիկն ո՞վ է: Ազնուօրէն խոստովանե՞լ է իր մեղքը: Գուցէ նախատե՞լ է զրողին, արածը որակելով սրբապղծութիւն: Եւ յորդորել, անչուշտ, որ իր ժառանգները նման բան ոչ միայն չանեն, այլեւ թոյլ չտան ուրիշներին անելու: Նոյնիսկ եթէ այդպէս էլ եղած լինի, որքա՞ն թանկ է նստում ամէն մի վերադարձ մոլոր ճամբէքից, ամէն մի ղղջում...

Հետաքրքիր է, կը հանդուրժէ՞ն արդեօք նման լինքնապրերի հեղինակները, եթէ նրանց հարազատի չիրմաքարին ուրիշները մակագրութիւններ անէին:

Մեծ Մաշտոցն իր աչակերտներին ուսուցանելով նորաստեղծ գրերը, ասել է նաեւ նրանց սրբազան խորհուրդը. դիրն օգտագործել միայն բարի գործ արարելու, իր ժողովրդին ու մարդկութեան նը անմնացորդ ծառայելու նպատակով:

Հազարաւոր խաչքարեր, ճարտարապետական արժէքաւոր յուշարձաններ են սփռուած Հայաստանի տարածքում ու նրա սահմաններից դուրս: Սակայն զբանցից չատ քչերն ունեն հեղինակային վկայագրեր: Դրանք ստեղծող մեր հասմեստ ու բարի վարպետներն անյարմար են զգացել իրենց անուններն յաւերժացնել կառուցած չինութիւնների վրայ՝ համեստօրէն արածը համարելով չնչին ու աննչան:

Անցեալում, երբ եւ՛ թուղթն էր սակաւ, եւ՛ թանաքը, ոչ մի հայ երեխայ, չնայած վայտածուխի առատութեան ու զրեխտեղութեանը, չի փորձել ո՛չ տները եւ ո՛չ էլ յուշարձանների պատերը «հասարակական զրատախտակ» զարձնել: Նրանց սեփական համեստութիւնից պատ (այս էլ խոստովանենք), զսպել է նաեւ չրջապատը, մեծերի նախատինքն ու ըզդատաստ վերաբերմունքը: Այո՛, չրջապատի այդ զգատ վերաբերմունքը ընտանութիւններ, սերունդներ է դաստիարակել:

Երբ չրջաններից մէկում, զայրոյթս զսպել չկարողանալով, սկսեցի բորբոքուած նախատել մարդկանց՝ իրենց պիւղի յուշարձանի հանդէպ ունեցած անտարբեր վերաբերմունքի համար, ինձ մօտեցաւ 90-ամեայ մի ծերունի ու, իորը հոգոց հանելով, վրդովուած արձագանգեց.

– Էհ, բալա ջան, ժամանակները, փառք աստծոյ, փոխուել են, պայմաններն էլ՝ հետը, ապրուստ՝ ինչքան ուզես կայ: Համա մեր ժամանակն ուրիշ էր: Էն ժամանակ մեր պապերն ու ծնողները հացից չատ մեզ իրատ էին տալիս: Իսկ հիմի չատերը մոռացել են իրենց ապուպապերի իրատները ու մենակ հացին են զոռ տալիս ... Մենակ ուտեցնելով աչխարհ չի չէնանայ, աչխարհ կը կշտանայ...:

Մի հարց էլ տանք: Ինչո՞ւ զրագրութիւններից ու զծագրութիւններից զերծ են սեփական բնակարանների պատերը, սեզան – աթոռները...: Ո՞վ կը յանդգնի: Ո՞ր երեխան (թէկուզեւ ամենաչար ու անկարգապահ) կը պրծնի ծնողների ու միւս հարազատների յանդիմանանքներից, նոյնիսկ ... ծեծից, եթէ յանկարծ փորձի մի զիծ քաչել կամ մի տառ զրել իրենց տան պատին: Ուրեմն ի՞նչ է դուրս գալիս. ծնողն ու ընտանեկան միջավայրը ի զօրու են ազդելու երեխայի վրայ, հասկացնելու նրան՝ ինչն է կարելի, ինչը՝ ոչ, բայց ուսուցանում է միայն սեփական տան պատերի չրջանակներո՞ւմ կիրառելու համար:

«Գրելատենչութեան» համաճարակի մէջ մեղքի իրենց բաժինն ունեն նաեւ մեր մանկավարժները:

Յուշարձանային (եւ ոչ միայն յուշարձանային) զրագրութիւնների ու զծագրութիւնների մեծ մասն արւում է զբոսղոցականների ձեռքով, բան որում, զբանց զերակշռող մասը՝ զպրոցական արձակուրդների չրջանում, զանազան արչաւների ու էքսկուրսիաների ժամանակ: Շատ զեկավարներ, մոռանալով այդ էքսկուրսիաների ու արչաւների կազմակերպման բուն նպատակներն ու խնդիրները, զրանք վեր են ածում բացօթեայ կերուխումների, հայրենասիրութեան դասերի փոխարէն իրենց սաների համար նպատաւոր պայմաններ ստեղծելով իրացնելու անափառութեան անփառունակ դասերը: Մանկավարժական կոլեկտիւները, զպրոցների, բուհերի կազմակերպութիւները պէտք է անաչառ պայքար մղեն նման տզեզ, անյարզալից, ուրեմն մեր հասարակութեանը, մեր էութեանը խորթ զրսեւորումների դէմ: Մեզ զաւրներին պէտք է օրէնքի ու խղճի պատասխանատուութեան կանչել:

Պատմութեան մէջ յիչուելու, մարդկանց յիչողութեան մէջ մնալու ձգտումը բնական է եւ բանական: Շատերն են զարձել պատմութիւն, մնացեալ սերունդների յիչողութեան մէջ, սակայն նրանք յաւերժացել են իրենց լաւ գործերով, հերոսական արարումներով, անձնազոհութեամբ, հայրենի երկրին ու ժողովրդին անսահման ու անմնացորդ նուիրումութեամբ:

Փառքի ձգտող անարժաններն էլ են մշտնում սերունդների յիչողութեան մէջ, բայց մնում են իրրեւ եղկելի, սոր ու սեւ գործերի հեղինակներ:

Երբ Ք. Ա. 356 թուականին աչխարհի եօթ հրաչալիքներից մէկը՝ Արտեմիսի տաճարն այրող Հերոստրատին պատրանում հարցնում են իր արարքի պատճառը, յանցագործը պատասխանում է.

– Ուզում էի յայտնի դառնալ, մնալ սերունդների յիչողութեան մէջ:

Դատարանը մահուան վճիռ է կայացնում եւ արգելում նրա անունը տալ: Եւ, նում եւ արգելում նրա անունը տալ: Եւ, այնուամենայնիւ, Հերոստրատի անունը հասնում է յետագայ սերունդներին: Բայց միշտ յիչում է որպէս ամօթալի ու անգործի հոմանիչ:

Մերօրեայ բարբարոսներից յուշարձանների պաչտպանութիւնը պէտք է պատկառելի գործը:

ԱՐՄԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ «ՄՈՒՐԱՏ–ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ» ՎՐԺ.Ի 150ԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՔԱՆԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

ԹՈՐՈՆԹՕ. – («Յառաջ»). – Համալսարանական Հայ Մշակութային Միութեան Գործադիր Մարմնի Երջանկային վարչութեան նախաձեռնութեամբ, Ապրիլի երկրորդ եւ երրորդ չաբաթներու ընթացքին, կազմակերպուեցան ոգեկոչական հանդիսաւորութիւններ Վենետիկի Մխիթարեան «Մուրատ – Ռափայէլեան» Վարժարանի 150-ամեակի առթիւ:

Այս առթիւ Վենետիկէն յատկապէս հրաւիրուած էր Հայր Լեւոն Վրդ. Զէքիեան, նախկին վարիչը Վենետիկի համալսարանի հայագիտական ամպիոնին եւ նախկին տեսուչ Մուրատ – Ռափայէլեան Վարժարանի, մասնակցելու այս ոգեկոչական հանդիսութիւններուն եւ ներկայացնելու Վարժարանն ու Մխիթարեան Հայրերը:

Երկու կարճ չաբաթներու ընթացքին, Մոնրէալի, Թորոնթոյի եւ Գէյմպրիճի մէջ, եղան երկու ոգեկոչական հանդիսութիւններ, երկու զասախօսութիւններ, երեք ղրոյց – հանդիպումներ, 1 լաթինական զասախօսութիւն, այցելութիւն տեղւոյս ազգային թէ կրօնական հաստատութիւններուն եւ վարժարաններուն, ելոյթ «Համազգայինի» հայկական ռատիօժամէն, մասնակցութիւն կաթողիկէ թէ Առաքելական եկեղեցիներու արարողութեանց, ստեղծելով արտակարգ խանդավառութիւն այս 3 քաղաքներուն մէջ:

«Համազգայինի» ներկայացուցիչները բազմաթիւ առիթներով հաստատեցին, որ պատուելով «Մուրատ – Ռափայէլեան» վարժարանը անոնք կը միտէին պատուել ոչ միայն 150 տարուան վաստակ ունեցող կրթական օճախ մը, այլ նաեւ զայն հովանաւորող Մխիթարեան Հայրերը, իրենց յատնի նպատակին համար, հայ մշակոյթի պահպանման ու զարգացման:

Հայր Լեւոն Զէքիեան յայտնութիւն մը եղաւ Գանատայի զաղութին համար: Ժողովուրդը մեծ բազմութեամբ եկաւ լսելու զինք ամէն տեղ: Հայր Զէքիեան իր նիւթերու ընտրութեամբ, (Հայ լեզուն եւ Ազգային գոյատեւում, Սիփւոքահայ դրութիւնը եւ Հայկական ինքնութիւնը, Ոսկեդար եւայլն) եւ զանոնք հմուտ եւ հետաքրքրական ձեւով ներկայացնելու կարողութեամբ, նոյնիսկ լուր օրերու հանդիպող հարցազրոյցները, մինչեւ իսր զիչեր չարունակելու առիթ ուեցաւ, պատասխանելով ներկաներու հարցումներու տարափին: Մէկ խօսքով, ինչպէս հանդիսաւոր մը ակնարկեց Հայր Զէքիեանի համար սարքուած հրաժեչտի հանդիսին, վարդապետը «զասախօսութիւն» բառին հետ զուգորդուող ժխտական երանգը վարատեց բոլորովին:

Հետաքրքրական էին հետեւիլ երկու անգրագարձները այս ելոյթներու ընթացքին. –

Ա. – Ժողովուրդի անկեղծ հետաքրքրութիւնը Մխիթարեան միաբանութեան եւ Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի ներկայ զժուարութեանց նկատմամբ ու երկուքին ալ յաւերժացումը ապահովուած տեսնելու խորին փափաքը:

Բ. – Մեծ թիւով ազգայիններու ներկայութիւնը ազգային թէմայով լսելի զասախօսութիւններու, անգամ մը եւս փաստեց մեզի, որ այս զաղութին մէջ կայ հետաքրքրութիւնը երբ հրամցուի որակը:

Կը մաղթենք որ «Համազգային»ը միշտ նմանօրինակ առիթներ յարմար ստեղծէ, ծառայելով եւ՛ մեր հաստատութեանց եւ արժէքներու ոգեկոչման ու նաեւ կապը հաստատելու ներկայ մտաւորականութեան եւ մեր զաղութներու միջեւ:

Օննիկ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԷՆ՝ ԵՐԵՒԱՆ

Այս տարի, Ալֆորվիլի հայ երիտասարդական միութիւնը, իւ – ժի – Աէն կը տօնէ հիմնադրութեան 50-ամեակը: Այս առիթով, կազմակերպեց եւ դեռ պիտի կազմակերպէ կարգ մը ձեռնարկներ: Առաջինը եղաւ իր պարահանդէսը Ապրիլ 4-ին: Բայց ամէնէն կարեւոր եւ բացառիկ ձեռնարկին էր իր կազմակերպած համբորդութիւնը դէպի Հայաստան, Ապրիլ 11-էն մինչեւ 25: Միութիւնը, եւ նամանաւանդ երկու – երեք հոդիի աչխատանքին միջոցաւ, յաջողեցաւ տանիլ 15 երախաներ 9-էն 11 տարեկան, Ֆութպոլիստներ, իւ – ժի – Աէի Ֆութպոլի դպրոցի աչակերտներ, որպէսզի մայր Հայաստանին ծանօթանան, այցելեն եւ վերջապէս մրցումներ կատարեն հատատարներու հետ: Աչխատանքին չէզաւ: Ընդհակառակն: Երեւակայեցէք որ դժուարութիւնները եկան անհատներու կողմէ, որոնք չկրնք թափեցին որ այդ ճամբորդութիւնը ձախողի, ու անպայման չհակցան այս ճամբորդութեան իմաստը: Տխմարութիւնը անընդունելի է:

Ուստի, մեր երախաները զացին դէպի Երեւան, Ապրիլ 11-ին: «Արմենիա» հիւրանոցը հասնելէ յետոյ, սկսան մարզումներն ու խաղերը Ֆութպոլի դպրոցներու հետ: Առաջին խաղը մնաց 3-ով 3: երիտրորդին եւ չորրորդին պարտուեցան: Իսկ երրորդն ալ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 19-ին: Այդ օրը «Արարատ» խումբը կը խաղար Թիֆլիսի խումբին դէմ:

Այս պահուն, մեր տղաքը «Հրազդան» մարզադաչտի չուրջ չարուած, պաչտօնն ունէին գնդակը հաւաքելու: Ինչ հպարտութիւն: Դաշտին վրայ, իրենց հասակակիցներու քով, ողջագուրումէն յետոյ, բաժնեցին իրենց բերած նուէրները, չապիկներ (Ռատիօ - Ազդ–էն նուիրուած), մատիաններ Իւ – ժի – Աէի անունով, եւայլն...: Ու խաղը սկսաւ: Երեւակայեցէք մեծ դաչտը «Հրազդան»ի, 15.000 հոդիով լեցուած, ոտքի կանգնած, կը ծափահարէին պզտիկները, արցունքոտ աչքերով, ուրախ, յուզուած: Երախաները արուեստագէտներու պէս խաղացին, հոգ չէ թէ երկու կոլ խփեցին, մէկը մեր խումբին, երկրորդն ալ սխալմամբ միս խումբին: Դաշտերը վերջացաւ, «Արարատ»ը եկաւ վերստին երկրորդ կիսախաղը կատարելու: Ալ բոլոր հանդիսականները մէկ ձայնով կը պոռային: կը բաւէ, պզտիկները թող եւս դան, ձեր տեղը խաղան, կեցցէ Սերոբ՛, Արմէն, Բաֆֆի...: Այդ ինչ ժամանակ, ինչ վիւ-

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի Դ. ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Աթէնքի պանդոկներէն մէկուն մէջ, Ապրիլ 17 – 20, գումարուած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի Դ. պատգամաւորական (ընդհանուր) ժողովը, որուն մասնակցած են 14 երկիրներու 57 մասնաճիւղերը ներկայացնող 55 իրաւասու եւ 20 խորհրդակցական ձայնով պատգամաւորներ: Բացումը կատարած է կեդր. Վարչութեան առենապետ Բիւզանդ Թորիկեան: Ժողովին նախագահը՝ տօքթ. Միսաք Արզումանեան, կարդացած է Քալիֆորնիոյ կառավարիչ Ճորճ Տէօքմէճեանի ղրկած շնորհաւորական դիրը:

Յանուն Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի խօսք առնելով Հրայր Մարուխեան ի մէջ այլոց ըսած է. «Այսօր, ձեր հեռուզողական ջանքերուն շնորհիւ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը հայկական Սփիւռքին կը ներկայանայ մարմնակերպութեան առաջադրանքներ ունեցող կազմակերպութենէ մը աւելի՝ տարաբնոյթ հայ թատրոնները հայկական աւանդութիւններուն հաղորդ պահող եւ հեռուստրով իրրեւ հայակերտումի կեդրոնական ուժերէն մէկը: Այդ էր արդէն իր առեներն Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադրութեան տուն տուող բուն պատճառը: Այսօր ալ, մերօրեայ պայմաններու մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը շարունակէ առաջնորդուիլ միեւնոյն նպատակներով եւ հայ կեանքին կը ներկայանայ՝ ձեւով ու էութեամբ մարմնակերպական, բայց միաժամանակ ու յատկապէս ազգային առաջադրանքներով»:

Ապա կարդացուած են չրջաններու, մեկուսի մասնաճիւղերու եւ կեդր. Վարչութեան քառամեայ գործունէութեանց տեղեկագիրները: Եղած են Միութիւնը հեռաքրքրող՝ բարեփոխումի, աշխատանքի չրջադիծի բնորոչումի, վարչական ու կազմակերպչական ձեւերու, դիւանային նիւթերու պահպանման առաջարկներ:

Ժողովը որոշած է դալ տարի հրապարակային ձեռնարկներով տօնել Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադրութեան 70ամեակը, իսկ 1989ին նչել հայկական առաջին ողիմպիականի 70–ամեակը:

Նկատի ունենալով կեդրոնական նոր վարչութեան ծանր պարտաւորութիւնները, ստեղծուած են անուեսական, մարզական, քարոզչական եւ դաստիարակչական մարմիններ՝ կեդր. Վարչութեան կողքին: Կեդրոնական նոր Վարչութեան առենապետ ընտրուած է տօքթ. Միսաք Արզումանեան:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան կեդրոնատեղին, Ապրիլ 21–ին, ներկայացուած է «Կէս կատակ, կէս լուրջ» երաժշտախաղը, զոր գրած են Միսաք Թորոսեան եւ Հերմոն Վարիչ: Այս առթիւ «Մարմարա» ի մէջ այլոց կը գրէ. – «Ինչ որ խրախուսիչ էր, այս աքանչելի եւ խիստ հաճելի խաղը կը ներկայացուէր հայերէն լեզուով, բոլորովին սկանակ դերակատարներու կողմէ մաքուր եւ սահուն հայերէնով մը: Երկար տեսնէ ի վեր հայերէն լիակատար ներկայացումներէ զրկուած էինք: Հերմոն Վարիչ այս կերպով մեզի կը ներկայացնէր ո՛չ միայն չատ յաջող եւ կենսունակ խաղ մը այլ նաեւ կը վերարտադրէր հայերէն ներկայացումներու դուռը, որ փակուած էր կամքէ անկախ պատճառներով»:

***

Աթէնքի օտար մամուլի ընկերակցութեան սրահին մէջ, Ապրիլ 13–ին, տեղի ունեցած է դասախօսական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի՝ «Հայ մշակոյթի նպաստը օսմանեան Պետութեան» նիւթին չուրջ: Բացումը կատարելով Յակոբ Ճելալեան ներկայացուցած է անուանի հայ դէմքեր՝ որոնք նպաստ բերած են օսմանեան Պետութեան՝ ճարտարապետութեան, երաժշտութեան, առեւտուրի եւ քաղաքական մարզերէ ներս: Լրագրող եւ 30 դիրքերու հեղինակ Վասիլիս Լամպրոփուլոս, երեսփոխան Պապիս Փրոթոփափաս եւ տօքթ. Տիմիթրիս Նիանիաս անդրադարձած են հայկ. հարցին, հայ մշակոյթի արժէքներուն եւ մայրենի լեզուի պահպանման անհրաժեշտութեան:

***

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ Նուպարեան վարժարանի «Պըլըքտաղեան» սրահին մէջ, տեղի ունեցած է աշակերտական համերգ մը: Յայտագիրը բաղկացած է չարականներէ, յեղափոխական, ազգային, հայրենասիրական երգերէ: Խումբը ղեկավարած է Եղուարդ Յակոբեան: Երգերուն դաչնակով ընկերացած է Տիկին Շամիրամ Դարմանեան, որ կը բոլորէ իր մանկավարժական գործունէութեան 45ամեակը:

***

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան կեդրոնատեղին բացուած է գրքի ու նկարչական ցուցահանդէս մը: Ապրիլ 25ին տեղի ունեցած է հաւաքոյթ մը, նուիրուած արուեստագիտուհի Արփինէ Հեռլեանի մանրադիր նկարչութեան եւ նկարիչ Վարդ Հազըրեանի, իր հրատարակած «Զրոյց անդրիին հետ» պատմուածքներու հաւաքածոյին առթիւ: Ներկայ եղած են Շնորհք Պատրիարք եւ բազմաթիւ հրաւիրեալներ: Արփինէ Հեռլեան կանուխէն յայտնաբերած է բազմաթիւ ձիրքեր, որոնք սակայն չեն չարունակուած՝ առողջական պատճառներով. Պոլսոյ մէջ ինք է, որ առաջին անգամ նուագած է Խաչատրեանի դաչնակի քոնչերթօն, ընկերակցութեամբ Գոհարիկ Ղազարոսեանի: Աչխատակցած է զանազան թերթերու, գլխաւորաբար իր մեծհօր՝ Զարմայր Ծ. Վրդ. Կէզիւրեանի հրատարակած «Հայ խօսնակ»ի եւ «Հայ խօսնակ մանկանց»ի, գործածելով Արփինէ տորադրութիւնը: Մինչ այդ նուիրուած է նաեւ մանրանկարչութեան. մասնակցած է համայնական կեանքի եւ միջոց մըն ալ մաս կազմած է «Մարմարա»ի խմբագրութեան: Առաջին բանախօսը՝ երուանդ Կոպէլեան, կարդացած է Վարդ Հազըրեանի դիրքին մասին լուրջ ուսումնասիրութիւն մը: Տօքթ. Գէորգ Գէորգեան խօսած է վերջին քառասուն տարիներու նկարչական գործերու եւ նկարիչներու մասին: Արաքսի Ուղուրլեան ներկայացուցած է Արփինէ Հեռլեանի կենսագրականը, չեշտելով անոր բազմակողմանի յատկութիւնները՝ իրրեւ արուեստագէտ, մանրանկարիչ, դաչնակահարուհի, դաչնակի ուսուցչուհի, բանաստեղծուհի եւայլն: Արուեստագիտուհին վերջերս մեկուսացած Փ'ապրի քայքայուած առողջութեամբ: Գնահատանքի խօսքեր արտասանած է Շնորհք Պատրիարք:

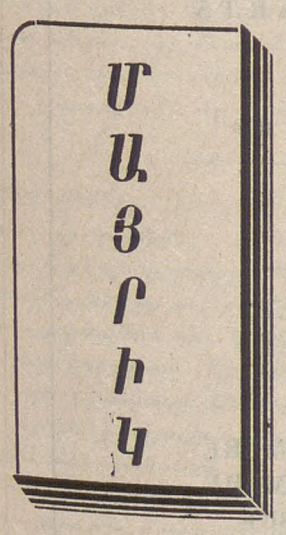
***

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ Հայոց Թեմի առաջնորդ Գրիգորիս եպիսկ. Բունիաթեան վերադարձած է իր պաշտօնին վրայ մինչեւ 1989ի Փետրուարը: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. Ապրիլ 14 թուակիր հեռագրով մը հաստատած է պաշտօնավարութեան երկարաձգումը, ընդառաջելով Եկեղեցւոյ կեդր. Վարչութեան խնդրանքին:

***

ՄԷՄՓԻՍի (Միացեալ Նահանգներ) մէջ, Ապրիլ 22 – 26, տեղի ունեցած է Ս. Գրքի հնագիտութեան մասին համագումար մը, որուն մասնակցած են 300 դիտնականներ եւ մասնագէտներ, որոնց կարգին նաեւ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքարանի դիւանապետ Մեսրոպ Եպիսկ. Մուրթաֆեան: Համագումարը քննարկած է Հին Կտակարանի Հնագիտական եւիպտական պեղումներու կողմէ յայտնաբերուած նորագիւտ տուեալներ: Ապրիլ 25–ին, հայ համայնքը ճաշ մը տուած է ի պատիւ Մեսրոպ Եպիսկոպոսին:

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՂԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՒ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Մէկ կողմէն բարձրանալով սանդուխէն, իրեն կը յեղաստեղծէի մայր գիծերը այն խաղին, զոր պատիւը պիտի ունենար այդ առաւօտ մեր առջեւ ներկայացնելու, ինչպէս կ'ըսեն «առաջին ներկայացում»-ներուն:

– Նախ, ներս կը մտնես այնպիսի երեւոյթով մը ... չէ՛, չէ, երեւոյթի պէտք չկայ ... կը մտնես ամէն առաւօտ պէս: Կ'երթաս, կուգաս, կը սուրճես ... անմիջապէս որ կարիդ մասին խօսին, զարմացած կը մնաս ... ո՞ր կարը ... ինչի՞ մասին է խօսքը ...: Առջեւդ բացուած չապիկը տեսնելով կը ծռիս, կը քննես, կը ճանչնաս կարդ, առանց դոյզն կարեւորութիւն մը տալու, ապա չոկուելով, խօսքդ կ'ուղղես Աննային, կ'ըսես. «ահ, սա թերակարի՞ն մասին կը խօսիք»:

Պէտք էր չեշտել այս «թերակար» բառը, զոր Աննա մօրաքոյրս արհամարհանքով զործածած էր անոր առաջին փորձերուն առթիւ: Կ'երեւակայէի իր յաղթանակը, բայց արդէն մեր դրան առջեւ հասեր էինք: Հայրս զարկաւ երեք անգամ, իր ձեւով, ինչպէս ամէն առաւօտ, ծանուցանելու համար իր ժամանումը, եւ վարագոյրը բացուեցաւ կատակերգութեանս ... որ երբեք չներկայացուեցաւ, որովհետեւ ոչինչ պատահեցաւ իմ նախատեսումներուս համաձայն:

Նախ, կային Մայրիկին, Աննային եւ Գայեանէին երեք լուրջ ու խոժոռ դէմքերը, որոնք որեւէ կատակի ախորժակ չէին ներշնչեր:

Հայրս մեղսակից աչքի քթթում մը ըրաւ ինծի, եւ սկսաւ փոքր ումպերով սուրճը խմել, յատկապէս չափազանցելով տաք հեղուկ մը խմած առեն մարզու մը հանած ազմուկը, որ խառնուած էր զայն պաղեցնելու միտող փչելու ձայնին: Մայրիկիս կողմէ ոչ մէկ յանդիմանական նայուածք, զոր կ'ուզէր ընդհանրապէս նման պարագաներու:

Բնական զարմանքով մը, զոր չունենալ ձեւացուց հայրս, սուլեց, քանի մը անգամ մէկ սենեակէն միւսը գնաց եկաւ, ու գրեթէ անմեղօրէն հարցուց.

– Որեւէ նորութիւն չկա՞յ:

Մեր երեք պատասխանները, հակած իրենց աչխատանքին վրայ, կորսնցուցած ըլլալ կը թուէին իրենց լեզուն: Զորս հոգինոց այս մրնչախաղին մէջ, ուր միակ չարժուն անձնաւորութիւնը ինք էր, մինչ միւսները մեղրամոմէ արձաններու նման կը մնային, հայրս վերջին ապնարկ մը նետեց ինծի, որ կը նչանակէր. – «կրցածս ըրի» ու չտոյ դանդաղօրէն գնաց չորնած մարմինը նետել ճանչցող անկողնին վրայ: Մարմնին անկումը ճոխնչներ արձակել տուաւ մեռտղէ թեւերուն: Այս ծանրօթ ձայնին վրայ միայն կարծես երեք քոյրերը անդրադարձան թէ հայրս վերադարձած էր: Այն առեն մայրս, որպէս մեր ընտանեկան ձեռնարկին պատգամաւոր, խզեց իր լռութիւնը, խօսելու համար այն խնդիր գաղափարին մասին, որ անեւեւակայելի, անըմբռնելի բան էր մինչեւ այդ առաւօտը:

– Մի՛կ ըրէ, Յակոբ, վերջը կը քնանաս: Մեր հասցնել կրցածէն աւելի ապսպրանք ունինք: Ամէն օր գործ կը մերժենք, որովհետեւ քիչ ենք: Այնպէս որ, եթէ դուն գործատունը ձգես, մեզի հետ աչխատելու համար, ես պիտի կրնամ միայն ձեւել, դուն թեւերը կը կարես ու կ'արդուկես, Գայեանէ դաստակները կ'անցընէ, Աննան ալ օղակները, եւ կրնանք կրկնապատկել մեր արտադրութիւնը:

Ան չաւելցուց. «...եւ պիտի կրնանք վերջապէս նոյն ժամուն ապրիլ»:

Չխօսեցաւ ձմրան առաւօտներու կանուխ վերադարձերուն մասին, երբ չրթունքները ցուրտէն ճաթռատած կ'ըլլային, ձեռքերը ուռած, եւ ճակատը կնճիռներով պատած, ոչ ալ խօսեցաւ ամառուան տաքերուն աչքերուն տակ զոյացած տոպրակներուն ու նիհարցած դէմքին մասին: Մակերեսային բոլոր այս մաչումները, որոնք մարմնէն ներս իրական հետքեր կը ձգէին, հայրս կը կոչէր «լալկանութիւններ»:

Արդէն բազմաթիւ անգամներ ան մերժած էր գործատունը ձգելու դաղափարը, որ ըստ իրեն նեղ օրերու պարագային ապահովութիւն մըն էր, չնորհիւ կայուն աչխատավարձին:

(Շար. 90)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Լիոն · –

Այրի Տիկին Վարսենիկ Զէքեան,

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Զէքեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Վահէ Զէքեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Էքինճեան եւ զաւակները,

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ՏԻԳՐԱՆ ԶԷՔԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 6–ին, Զորեքշաբթի առաւտ իր բնակարանը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Շաբաթ, Մայիս 9, ժամը 10·30–ին Լիոնի Ս· Յակոբ Եկեղեցին:

Մահազդ չսացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Զէքեանի եւ զաւակներուն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Անիէռ, Պուա – Գոլոմպ եւ Գոլոմպի մասնաճիւղը կը ներկայացնէ՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆ
ԳԻՍԱՆԻ
SPECTACLE BILINGUE
«LE JOURNAL DE NORAïR»
(d'après Chahan Chahnour)
DIMANCHE 17 MAI *à* 16*h précises*
Salle Municipale de Bois-Colombes
35, rue du Gal. Leclerc —
Villa des Aubépines
(tout près de la Gare de Bois-Colombes)
La matinée débutera par quelques chansons interprétées par les élèves de l'école arménienne de la région.
Մատչելիութիւն՝ 70 Ֆ·:
Տոմսերու համար դիմել Դ· Ճիլմէճեանին, – 47 – 81 – 09 – 72 եւ Մխիթեան անդամներուն:

ՍԷն – Թ'Էթիէն· – Այրի Տիկին Պօղոս Կիրակոսեան, Այրի Տիկին Վանուհի Կիրակոսեան, Պ· Ալէն Կիրակոսեան, Տէր եւ Տիկին Մարք Կիրակոսեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Ազնիւ Մինասեան, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սարաֆեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Թագուհի Քիւրքճեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Տէր – Մեսրոպեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մխիճեան, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Երեւանեան, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Մարաիկ Քերովբեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հէնրիկ Գեղամեան եւ զաւակները, իրենց խորին չնորհակալութիւն – ները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, անձամբ, հեռաձայնով, հեռագրով թէ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, զաւկին, հօր, մեծ – հօր, եղբօր, մօրեղբօր, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՊՕՂՈՍ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Այս տխուր առթիւ, ողբացեալին յիշատակին հետեւեալ նուէրները եղած են· –

Այրի Տիկին Պօղոս Կիրակոսեան 500 Ֆ· Սէն – Թ'Էթիէնի Կապոյտ Խաչին եւ 500 Ֆրանք «Յառաջ»ին, Ալէն Կիրակոսեան եւ Տէր եւ Տիկին Մարք Կիրակոսեան 500 Ֆ· Նիսի Հայ Տիկնանց Միութեան եւ 500 Ֆ· Նիսի Հայոց Եկեղեցիին, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սարաֆեան 500 Ֆ· Նիսի Հայոց Եկեղեցիին, Այրի Տիկին Վանուհի Կիրակոսեան եւ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մխիճեան 500 Ֆ· «Յառաջ»ին:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցին հանդէսը Կիրակի, Մայիս 17, Տէսինի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, ժամը 16–ին:

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

U. G. A. B.

JOURNEE
du Centre Culturel
Alex MANOOGIAN

organisée par
le Comité Local, le Comité des Dames, le Comité des Jeunes
au profit de leurs œuvres culturelles et sociales
——— Dimanche 17 Mai à partir de 11 heures ———
Musique arménienne
animation
Bar — Buffet

DEJEUNER : A partir de 12 heures
Spécialités arméniennes préparées par les Dames de l'UGAB
STANDS : *LIVRES ET DISQUES ARMENIENS...*
- *à 15 heures concours de tric-trac doté d'une coupe*
- *à 16 heures service de thé avec gateaux faits maison*

118, rue de Courcelles — Paris 17e
Tél. : 42 - 27 - 12 - 26
autobus n° 30 et 84 — Métro : Courcelles

VENEZ NOMBREUX —— AMENEZ VOS AMIS

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ
ուրախ են յայտնելու թէ
ROGINA-ի կողքին
183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77
բացած են նոր ճաշարան մը եւս
JANO LE HAY
84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49

3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne
AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.
—— CUISINE SOIGNEE ——
Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ
ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Հ· Բ· Ը· Մխիթեան Մարսէյլի Վարչութեան Տիկնանց բաժնի միօրեայ Վարժարանի պատասխանատուները, հաճոյքն ունին ծանուցանելու, թէ ամառնային արձակուրդ մը կազմակերպած են, բոլոր յարմարութիւններով օժտուած վայր մը, Յուլիս 11–էն Օգոստոս 1:
Հասցէ· – VARS Ste. Marie (H. A.)
Հայ տնօրէնի մը եւ մասնագէտ առաջնորդներու հսկողութեան տակ պիտի աշխատին պուարթ ժամեր ստեղծել հայկական չրջանակի մէջ, 7 – 15 տարեկան երկու սեռէ աշակերտներու համար:
Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար· –
Հեռաձայնել՝ Տնօրէն Պ· Փ· ԴՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ–ի
Գործի ժամերուն՝ գրասենեակ· – 91 – 90 – 23 – 83
Իրիկուան՝ բնակարան· – 91 – 88 – 03 – 95
Կամ Տիկին Ստեփանեանի բնակարանը· – 91 – 79 – 30 – 34

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ գնով «Յառաջ»ի բաժանորդներու"

ARMENIE 87
REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS
—— EN BOEING 727 ——
—— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER ——
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE
CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
28 MAI	12 JUIN
11 JUIN	26 JUIN
25 JUIN	10 JUILLET
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ
10
DIMANCHE
10 MAI
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Թիւ 116

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16 483

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

62e ANNÉE — No 16.483

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՍՏԵՂՈՒԹԻՒՆ

Եթէ հայկական ֆիլմերու փառատօնը տեղծուած չըլլար, հարկ էր զայն ստեղծել. իսկ քանի որ արդէն կայ, պէտք է զայն կարենալ պահել՝ կենսունակ ու նորոգ: Դիւրին չէ:

Շաբթին երրորդը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 1-էն 14: Հանդիսատեսին առիթը տուաւ տեսնելու աւելի քան քառասուն անուն ֆիլմ. մաս մը բոլորովին անծանօթ: Ո-րակով, այլազանութեամբ, արձագանգով կը նչէ ձեռնարկին հասունացման փուլը: Ցաջողութեան մեծ բաժին մը ունին Հայ Լատեռոդական Ընկերակցութեան բուռ մը տղաքը, որոնք հրաւիրած կին տակաւին ֆիլմարուեստի ծանօթ հեղինակութիւններ եւ ամբողջ համաստեղութիւն մը Երեւանէն (այս արուեստագէտներուն խօսք կը տրուի հոս, Միւոֆ եւ Պրուեստի ներկայ թիւով):

Հիմա որ լուսարձակները մարած են եւ մեր մտքի պատառաներէն կը հեռանան վերջին պատկերները, կը մնայ հաշուեյարդարի ենթարկել ձեռնարկ մը, որ իր չափերով կը զանգէ «հայկական» սովորական իրագործումի մը չափերը: Պատուհան մը բացուեցա՞ւ դէպի դուրս, դէպի «արեւմտեան արուեստը», կրցա՞նք ուրիշ լուսամուտ մը բանալ մեր վրայ: Փառատօնին չնորհիւ անկասկած կարելիութիւնը ունեցանք տեսնելու «մենք մեզ», իբրեւ հեռակայուած, քիչ մը օտար դոյութիւն մը, իր պատկերային արտադրութեան մէջ:

Փառատօնը համայնապատկերն էր հայ մշակոյթ կոչուելիք կազմածի խայտաբղետ, քիչ մը անյօդ այլազանութեան, ինչ կը վերաբերի պատկերային կալուածին: Սփիւռքի նոր ու նորագոյն, հազուագիւտ բեմադրիչներէն մինչեւ Երեւանի՝ Հայֆիլմի մասնագէտները, միջազգային ֆիլմի չուկայի քանի մը մեծանուն արտադրողներէն մինչեւ «սիրողային» նկարագրի մարդիկ տեղ գտած էին, զրեթէ հաւասար իրաւունքով: Անուններ չեմ տար: Չեմ ալ մոռնար, որ որոշ մեծահամբաւ, արտասահմանեան վարպետներու գործերուն ներկայութիւնը, եթէ միշտ հաճելի է ու սիրելի, կը ստեղծէ անխուսափելի «տպղնապ մը ինքնութեան»: «Հայ» արուեստի մը հետ միայն եօթը պորտ հեռուէն կապ ունեցող, շատ վաւերական արուեստագէտներու գործերուն մուտքը փառատօնին ունի անկասկած գրգռիչ բնոյթ, բայց կը մնայ անբաւարար, քանի որ չէ եղած մտածումի աշխատանքը: Փառատօնը անցաւ, կը մնայ մտածումի աշխատանքը, այս կատարակեալ ամբողջութիւնը յօդաւորումի մը տանող:

Փառատօնները հրաւէրներ են հանդիսատեսին, որ կորսնցնէ դլուխ – գործոցի անմեղունակ գաղափարը: Կա՛մ ներկայացուած գործերը բոլորն ալ գտարիւն դլուխ – գործոցներ են, կա՛մ ալ մի քանին են, բայց կորսուած՝ միջակութիւններուն մէջ: Երկու պարագային ալ փառատօնները կը բանի դլուխ – գործոցին դէմ: Որովհետեւ հակուած է ցուցադրելու ինչ – որ – կ'արտադրուի – առ – հասարակ – այսօր – մօտաւորապէս: Մեր տեսածներուն մէջ Սփիւռքէն կամ Հայաստանէն դլուխ – գործոցը հազուագիւտ ապրակայ մըն էր: Երբ փառատօնը նոյն հեղինակէն բազմաթիւ գործեր կը նետէ պատառի, կամ առջնակարգին ու երկրորդականին միջոց ու բացութիւն կ'ընծայէ, կ'ընէ որոշ ուսուցողական աշխատանք, ուր հաւանական դլուխ – գործոցը տեղ կը գտնէ իր յեռնաչխարհին մէջ: Միջակը դլուխ – գործոցին չըլլանակն է եւ փառատօրէն զայն կը փրկէ:

Ցետադարձումի կերպը, որ տրուեցաւ Մալեանի, Մկրտչեանի, Բ. Ցովհաննիսեանի գործերուն –պէտք է զայն կըսինել Դովլաթեանի համար– կը ստեղծէ կարելիութիւնը քիչ կամ երբեք ծանօթ, թէկուզ երկրորդական գործեր միատեղ տեսնելու եւ դնահատել բաղդատելու: Ի վերջոյ դիտելը կախարդուիլ չէ, այլ ուշադիր ըլլալ: Եւ իրարու նմանին, կըրկնութեան կամ սովորականին արտադրանքին ընդմէջէն կրնանք դիտելիքը դտնել մը տատածումէն, յօրինուածքը ստեղծումէն, ընդունակութիւնը հանճարէն: Երեւանեան Նոր Դպրոցի ֆիլմերը (Մենք ենք մեր սարերը, Եռանկիւնի, Նահապետ, Կտոր մը երկինք, Վիճակահանութեան տոմսը, Մեր մանկութեան թանկօն, Հին օրերի երգը, Կեանքի մը լաւագոյն կէսը՝ Մկըրտըչեանի, Վառած լապտերը՝ Այվազեանի, Նոյնիսկ խնձորի այգին՝ Մելիք Ասլանեանի, Բարեւ ես եմ՝ Դովլաթեանի) կը կազմեն անկասկած ամբողջութիւն մը: Պատմական հեռապատկերի մը վրայ դրուած՝ անհատականութիւնները կ'առանձնանան, կը հարուտանան, հակառակ ոճային, պատմողական նմանութիւններու: Կը խոստովանիմ, որ նորագոյն ֆիլմերը վտանդուած են նոյն դերասաններու ընտրութենէն եւ կը թողուն այն տպաւորութիւնը, որ ահա այսինչը մէկ պատկերէն մտաւ միւսին մէջ, առանց խաղարկութեան նորոգումին:

Տարակոյս չկայ, որ յաջորդ բոլոր փառատօնները պիտի ունենան Հ. Բէկ – Նազարեանի ժառանգութիւնը: Ե՞րբ պիտի տեսնենք Զարէն (1926), Զանգեզուրը (1938՝ Բակունցի թեմատրութեամբ), կամ Դաւիթ Բէկը (1944): Մեր տեսած Նամուսը, Շոր եւ Շորշորը կամ Պեպօն ֆիլմարուեստի իսկական «դասեր» են, ըլլալով նոյն ատեն ստեղծումի ու երեւակայութեան, հեղնանքի ու ֆանթէզիի հիանալի օրինակներ: Վստահ չեմ, որ ժամանակակից բեմադիրներէն ոմանք իսկապէս մտածած են այս արտադրութիւնը:

Եօթներորդ արուեստը, ինչպէս ոեւէ արուեստ, կը մեռնի եթէ յանձնուի աչքի ու ականջի պատրանքներուն ու մոռնայ պատկերային մտածողութիւնը: Այս իմաստով ժամանակակից որոշ արտադրութիւններ մեզ միայն յուսախաբ կ'ընեն: Հակառակ իր քանի մը շատ դեղեցիկ պատկերներուն, խնձորի այգին (1985) կը թուի կրկնակը ըլլալ Մալեանի արդէն վիճելի Նահապետին, որ իր արդարացումը ունէր անկասկած: Թափանցիկ, շատ թափանցիկ խորհրդանշականութիւնը – «մեր ծառը կէս մնաց» – կը վնասէ անդամ ֆիլմի իմացումին: Ինչ կը վերաբերի Իսրայէլեան Սպիտակ անուրջներուն (1985), կարելի՞ է խօսիլ ֆիլմի մասին, գործի մը մէջ, ուր ամէն ինչ կը թուի անիմաստ, անկապ, իրրեւ թէ Թոթովէնցի ազուրնիկի մէկ պատմութիւնը վերստեղծող, բայց զայն երբեք իւրովի չմեկնաբանող:

Երեւանեան Դպրոցի գործերուն մեծ մասը իրապաշտութիւն կամ ազգային թեմաներու պատկերացում կը կերպարկէ եւ կը կազմէ զրեթէ հակոտնեայ բեւեռը Ա. Փելեչեանի եւ Պարաճանովի արտադրութեան, որոնք բոլորովին տարբեր մոլորակային զրութեան կը պատկանին, աւելի «փորձառական» ու խնդրայարոյց:

Այստեղ կ'ուզեմ առանձնացնել Բագրատ Ցովհաննիսեանի արտադրութիւնը, որուն յատկացուած յեռադարձումը իսկական յայտնութիւն մը եղաւ. Հնձանը (1973), Աշնան Արեւ (1977) եւ Տէրը (1984) կը կազմեն ուրիշ, նոր աշխարհ մը, որ տակաւին իր լրումին չէ հասած:

Ցովհաննիսեանի առաջին ֆիլմը՝ Հընձանը մահուան ճանաչումի մը պատմութիւնն է մանուկի մը կողմէ, Բ. աշխարհամարտի տարիներուն: Սովորական, մեղի անծանօթ կեանքն է, որ կ'արձանագրըուի նախ՝ ճակատէն հեռու քաղաքի մը մէջ, այնքան նման Լենինականին: Պատումէն անդին կայ թելադրուածը. սովը, վիրաւորներու եւ զոհերու չարաշուք ներկայութիւնը, կիներու անկարելի առօրեան եւ լղթուած մանկութիւն մը: Եթէ բացառենք ֆիլմի բռնազբօսիկ ու երազային աւարտը (ապագայի պատկերացում) ապա ամբողջութիւնը ահռելի յուսահատումն է պատահածին, ուր այդ մանուկը եւ անոր մեծ ընկերը՝ զիրքերու վաճառորդը կը թուին թէ՛ կորսուած, թէ՛ ալ անկարող հանդիսատեսները:

Ցովհաննիսեանի յաջորդ երկու դրծերը՝ Աշնան արեւ եւ Տէրը կը պեղեն Հրանտ Մաթեւոսեանի վիպակները (երկուքն ալ լոյս տեսած Տէրը հատորային մէջ, Երեւան 1983, որ կը լմրէ արձակագրին վեց «կինոպատումները»): Պէտք է ըսել, որ Հր. Մաթեւոսեան առհասարակ դժուար կինոբեմականացուող դրող է, նո՛յնիսկ եթէ այդ արձակը մըտածուած է պատառի համար: Հասկնալի է թէ ի՞նչու Ցովհաննիսեան այլազան փոփոխութիւններ կը մտցնէ Մաթեւոսեանի պատումին մէջ. խտացում, կարճում, մեկնաբանութենէն անցում դէպի առարկայականը, եւայլն, որոնք չեմ կարծեր որ Ահնիձորի հեղինակին չդացումները կը խանգարեն:

Երկու ֆիլմերուն մէջ ալ հանդիսատեսը դէմ յանդիման կը դտնուի զօրաւոր անհատականութիւններու, որ Մաթեւոսեան կը կոչէ «երկրի չիղեր», մարդիկ – կիներ, որոնք մինակ՝ կը պայքարին աշխարհ մը խտորումի դէմ: Անոնք պատկերն են «հին աշխարհին», Մաթեւոսեանի Ծմակուտին, այն գիւղին, որ Տէրըի հերոսը կը կոչէ «երկիր» եւ բնակիչները «ժողովուրդ», ընդդէմ գիւղը պարպող կամ ատոր նիստ ու կացը վտանդող քաղաքակրթութեան՝ հոմանիշ՝ սպառումի, մսխումի տպականութեան:

Աշնան արեւը կեդրոնացուած է մէկ օրուան մէջ. այս այն օրն է, երբ գիւղին դլխաւոր հերոսուհին՝ Աղունը վերջին պատրաստութիւնները կը տեսնէ քաղաք՝ Երեւան մեկնելէ առաջ, տեսնելու համար որդին՝ Արմենակը, ատոր ամուսնութեան առթիւ: Ինչեր չի տանիր այս մայրը իր հետ, իր գիւղէն, ատոր աշնան զերգերէն ու արեւէն. անբեւեկայելի ծանրութիւնը, այլազանութիւնը, ծիծաղելի եւ ողբերգական, ինչպէս միշտ կեանքը:

Գրեց՝

Գ. ՊՐԼՏԵԱՆ

դելիութիւնը այդ բեռին – ոչ միայն կարպետ ու վերմակ, այլեւ 400 հաւկիթ, եթէ չեմ սխալիր –, որ անկրելի ժառանգութեան մը նման պիտի տարուի քաղաք: Թէեւ Աղունը ունի երկրորդ որդի մը, որ «տարքան» է գիւղին համար: Աղունը գիտէ, կը դուշակենք, որ գիւղը վտանդուած է, որ գիւղին աչունն է, վերջը, վերջին արեւը. ոչ մէկ տեղ Մաթեւոսեան եւ Ցովհաննիսեան կը բացատրեն այս խորագիրը, զոր ազատ էք մեկնաբանել ինչպէս որ կ'ուզէք: Աղունը գիտէ նաեւ, որ գիւղի մարդիկ գիւղը չեն սիրեր եւ ինքն իրեն կը վերապահէ փրկութեան դործը: Տանելով, յանձնելով գիւղին աչունը հեռուր գրող որդիին:

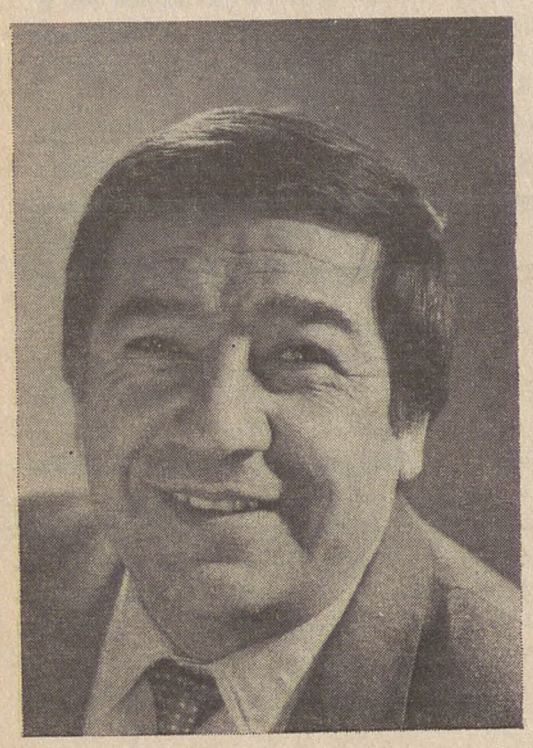
Կայ տակաւին ամբողջ, ծանր անցեալը Աղունի, Իշխանի աղջիկը, որ զրեթէ բոնի կ'ամուսնանայ եւ երբեք պիտի չգիտնայ սէրը ու պիտի մնայ կապուած այդ բացակային: Բայց Աղունը աշխատանքի, կամքի ուժով կը «տարքէ» տուն ու տեղ, նոյնիսկ չդոյ ամուսին, ընտանիք: Ոտքի կը հանէ ամէն ինչ տեսակ մը նախկին աւերէ մը: Հարկ է, որ ան տակաւ ոչ միայն այդ աւերին այլեւ գիւղ խուժող քաղաքին: Անտանելի է անոր յարատեւ չատախօսութիւնը, բեկիչ, սպաննիչ, սէրը չճանչցած կնոջ խուլ տառապանքը: Սքանչելի է ամուսնի Տատին հետ ճակատումի տեսարանը, ուր այդ երկու կիները –մէկը զառամող, միւսը աշնան մօտիկ– կ'ատկը տան, կը խօսին իրարու լեզուին երկու կողմերէն, մանաւանդ զգացական սէրէն՝ որուն կը մնան անհաղորդ: (Ցաջողութեան մէջ շատ կարեւոր բաժին ունի Ա. Ղուկասեանը՝ Աղունի դերով):

*Նման բազմամակարդակ ու այլազան registreներու վրայ խօսող գործ է Տէրը: Վերախմբագրուած՝ փառատօնի նախօրեակին, Աշնան արեւէն աւելի բարդ կառուցուածք ունի: Ֆիլմը վերստին կը բանի ներկայ հակադրութեան մէջ ընդմէջ քաղաքակրթութեան ու դիւղին, ընդմէջ ապաբարոյ ամբողջի մը, որ տեսանելի եւ անտեսանելի ասիթի մը նման կը թափանցէ ամէն ինչէ ներս, եւ երկրի պահպանումը նպատակ ըրած Ռոստոմին: Ռոստոմ Ծմակուտի անառարապահն է, բայց իր սպիտակ ու փառահեղ ձիուն վրայ ան եղերականօրէն նման է տեղական Տոն – Քիշոթի մը: Անիկա «զտնուած» երեսան է հէքեաթներու աշխարհին. այս անսովոր ծագումը Ռոստոմին կու տայ տեսակ մը առհասարակ, անբռնաբարելի իրաւունք: Ռոստոմ, որ ինքզինք երբեմն Մամիկոնեան կը կոչէ, որոշ սրամտութեամբ, կրնայ նկատուիլ ընութեան անառարատ պահպանման հերոս մը: Ի՞նչու ոչ: Իսկապէս լուրջի առած է անառապահութիւնը, եւ կը փորձէ արդիլել, որ հասնողը անառէն ծառ կտրէ, ընութիւնը սպառէ ուզածին պէս: Ռոստոմ «տէրն» է երկրին, զոր կը խնամէ հօրենական ժառանգութեան մը պէս, ինք որ անժառանգ է: Փոխանցելիքը այլ է: Ինքն է որ անդադար կ'որոշէ օրինաւորն ու ապօրինին դիւղի մը մէջ, ուր բոլորը կը թուին ապրիլ ապօրէն մէջոցներով եւ գողութիւնը – հանրային սեփականութեանց գողութիւնը – վերածած են իսկական տնտեսութեան: Գողութիւնը հասած է այնպիսի համեմատութիւններու, որ երկրաբոյժներու ինքնաթիռը օգնութեան կը փութայ անառաի ծառերը կտրողներուն. զերիրաւ պահ ու բիրտ պատկերը Ծմակուտին՝ որուն վրայ կը սաւառնի արմատախիլ ծառը: Ռոստոմ մինակը կը դիմագրէ քաղաքի աւերներուն և անշուշտ կ'ընդարձակէ օրէ օր կայսրութիւնը իր իրաւունքներուն – արդիլել, օրինակ աղջնակի մը փախուստը–, մինչեւ որ պաշտօնէն ազատ կ'արձակուի: Օրէնքի զեղծումի միջոցին մէջ՝ Ռոստոմ կը թուի վերջին կռուողը յանուն օրէնքին: Կը դառնայ տեսակ մը մարդարէ, բարոյախօս, պատգամախօս, Ցովհաննիսեան կ'ըսէ՝ Քրիստոս: Այս իմաստով ծիծաղելի է ալ քիչ մը (Մաթեւոսեանի մօտ մենախօսական կառոյցը աւելի թափանցիկ կը զարձնէ հեղնանքը եւ ինքնագատումը): Անառապահը կը խօսի վայրկ մը, որուն տէր – տիրականն է, զոր կը կրէ իր մէջ, եւ դիտէ որ մինակը անկարող է զայն փրկել: Բայց կը պայքարի:

Դիւրին է նչմարել, որ ֆիլմը իր այլազան մակարդակներով կը դնէ այլազան հարցեր օրէնքի, իշխանութեան, մարդկային վերաբերմունքի, երկրի պահպանման, եւայլն: Կը կարծեմ, որ Ցովհաննիսեան մտահոդուած է ճիշդ այն անանձանելի փոփոխութեամբ, դանդաղ բայց անվերադարձ այն յեղումով, որ կը տանի մարդկային հնաւանդ գոյութիւնը դէպի անծանօթ, եւ իրրեւ այդ՝ յայտնութենական աւարտ մը:

Ցովհաննիսեանի ֆիլմերը տարուած են իւրայատուկ մտածողութեամբ մը, որուն բոլոր լարերը քակելու չեմ փորձուիր: Կը չահին, երբ դիտուին քանի մը անդամ: Գեղարուեստական միջոցները, որ ի գործ կը դրուին հոն, պարզ են, անսեթեւեթ. ո՛չ մէկ գեղագիտական հնարքի չհաղորդում, աչքը դիւթելու փորձութիւն, կախարդանք՝ որուն կ'ենթարկուին հայ արուեստագէտներէն շատեր: Բ. Ցովհաննիսեան կը խուսափի նոյնիսկ խորհրդանշականի գեղագիտութենէն, որուն վրը դիմեն անպայման «բան մը ըսել ուզող» բեմադիրներ: Իրեն համար ֆիլմարուեստը լուրջ, շատ լուրջ կալուած մըն է, ուր պատկերը հարկ է առընչել գեղագիտականէն վեր գտնուող առաջնահերթ մտահոդութիւններու: Ատոր համար է որ իր գործերը կը մղեն հանդիսատեսը մտածելու, աւելի քան ապրելու հերոսի կամ հերոսներու ապրումներուն արձագանգները: Այս իմաստով՝ անոնք կը նըշանակեն պատկերային նոր անձրպետ մը:

■

ԱԼՊԷՐ ՄԿՐՏՉԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ալպէր Մկրտչեանի հետ մեր հանդիպումը կը թուի կարճ ընդմիջումէ մը եւոք չարունակութիւնն ըլլալ նախորդ տեսակցութեան մը («Յառաջ», Հոկ. 1, 1986). այդ տեսակցութիւնը տեղի ունեցած էր անցեալ սեպտեմբեր ամսուան վերջաւորութեան իրիկուն մը, իր «Մեր մանկութեան թանկօն» ժապաւէնին ցուցադրութենէն եւոք: Հոն, Ա. Մկրտչեան անդրադարձեր էր երկրագունտին ապրած տագնապներուն, պատերազմի սպառնալիքին, ապրուած պատերազմի մը թոհուբոհին մէջ կորած մանկութեան մը, ու անոր անջնջելի յուշերուն:

Այդ մանկութենէն դրուագ մըն էր «Մեր մանկութեան թանկօն», ապա ինչպէս նաեւ «Հին օրերի երգը», զոր դիտելու առիթը ունեցանք այս վաւառաօնին: Խօսելով այս երկու ժապաւէններուն մասին, Ա. Մկրտչեան ըսեր էր թէ անոնք կուգան իր մանկութենէն. այն չջնջանէն, ուր սովոր էին իրենց չուրջը տեսնել մեծ, ţարի մարդիկ, որոնց ոտքերուն տակ կը վազվզէին, կը խաղային իրենք, Լենինականի փակերուն ու փողոցներուն մէջ, ու յետոյ այդ ոտքերը վերածուեր էին փայտերու, զաւազաններու, անթացուպերու: Սեպտեմբերի մեր զրոյցին ընթացքին Ա. Մկրտչեան խօսած էր այս չարքէն երրորդ դործի մը մասին եւս, որու գլխաւոր թեման պիտի ըլլար դարձեալ մանկութիւնը:

Ընդմիջուած մեր զրոյցը կը սկսի այս կէտէն:

Հ.– «Կեանքի առօրեային մէջ տեւական պայքարի մէջ եմ շուրջիններուս հետ» կ'ըսէք. այդ պայքարը կը ծնի երկրագունտի մարդուն տագնապէն, զոր կ'ապրիք խորապէս. մանկութիւնը, մանկութեան յուշերը կարեւոր տեղ ունին ձեզի համար. ձեր երկու կարեւոր ժապաւէնները այդ շրջանը կը պատմեն. կ'ենթադրեմ, այս շարքին երրորդն ալ –«Շնչառութիւն»ը– ասկէ զատ ի՞նչ կայ ձեզ հետաքրքրող:

Պ.– Ճիշդ է. հոն նոյնպէս կայ մանկութիւնը. մանկութեան թեման. հոն ներկայանում է մի[illegible]ին տարիքի մարդը, իր մանկութիւնը եւ իր ծերութիւնը. այս երեքը հիմնական դերակատարներն են. մէկը ուրիշ չէ, միւսն ալ երեւակայութիւն չէ. այլ իրարու կողք յայտնուում են եւ ամբողջ պայքարը, կռիւը իրար հետ է: Այդ կռիւը մարդուն մէջ եղած հոգսերի, հարցերի կռիւն է: Ես յատկապէս վերցրել եմ մանկութիւնը, որ աւելի տեսանելի ըլլայ նրա մաքրութիւնը, մաքուր, ţարի, զուլալ աչքերը, որոնք այս մարդն կը քաչեն դէպի մաքրութիւնը, բարութիւնը. միւսը արդէն իմաստուն ծերունին է, որը այս մի[illegible]ին տարիքի մարդը կը քաչէ իր կողմը. իմաստուն ծերունին կ'ըսէ, որ աշխարհում ամէն ինչ սուտ է, կարեւորը քո ծերութիւնը ապահովելն է, քո ծերութիւնը ապրելը: Այսինքն, կե՛ր, խմէ՛, մանարի, վայելէ աշխարհը...:

Այս ամբողջ կռիւը այսօրուայ թեմային հետ է կապուած... այսինքն, նորից կապուած է իմ մէջ եղած կռիւների հետ. ընութիւնը, ամբողջ երկրագնդի պահպանումը, մարդկային պահպանումը. կեանքանու, ծառի, ţոյսի, ամէնին պահպանումը: Մանուկ տարիներին մարդը ţարի է եղել, յետոյ ժամանակը իրեն չեղել է իր մաքրութիւնից, եւ արդէն ինքը պրպտուել է զեղծարարութեամբ, ոչ–ճիշդ, ոչ–մաքուր ճանապարհով, ինչ որ իր մէջ առաջ բերում է բախում: Երբ մայրը կը մահանայ Թաղման ժամանակ գերեզմանի մօտ յանկարծ կը յայտնուեն այս փոքրիկ տղան եւ այս ծերունին. այսպէս կը սկսի Ֆիլմը:

Հ.– «Կեանքի մը լաւագոյն կէսը» որ առաջին ակնարկով տարբեր թեմայով ժապաւէն մը կը նկատուի, հիմա այս բոլոր ըսուածներով, կը տեղաւորուի պայքարի նոյն շրջանակին մէջ: 1979ի գործ էր ատիկա. ու բաւական համարձակ գործ. ի՞նչ ընդունելութիւն գտաւ երբ սկսաւ ցուցադրուիլ:

Պ.– Այս գործը իսկապէս, բաւականին համարձակ գործ է. ես այս Ֆիլմի համար ստացել եմ Համամիութենական փառատօնի առաջին մրցանակը. նոյն գործի համար ստացել եմ Հայաստանի պետական մրցանակը: Այդ համարձակութիւնը դալիս է արդէն իմ համարձակութիւնից, իմ կռիւներից... ես չեմ կրնայ անտարբեր ապրել, որովհետեւ իմ մէջ կայ յանուն մաքրութեան կռիւ, յանուն բարութեան կռիւ: Եւ այստեղ ես ուզեցի անպայման որ էկրանին վրայ մարդիկ տեսնեն այս կերպարը, որը նորից մաքուր տղայ է եղել, եւ յանկարծ ինչ է դարձել: Ուր ուզում ես դնա, քո ճանապարհը ծնունդն է եւ ծնունդից կը քայլես մինչեւ գերեզման. այս ճանապարհը դու պէտք է բարի քայլես, բարիք անես. հնարաւոր չէ ուրիշ բան. ուրիշ կերպ դու արդէն կը զրկուես մարդ լինելուց...: Ինձ կը թուայ, ով բարութիւն չունի իր մէջ, զրկուած է մարդ լինելուց. չեմ ուզում համեմատել կենդանիների հետ անդամ...: «Կեանքի մը լաւագոյն կէսը» ունէր իր թեման: Նկարել էի Մուշեղ Գալչոյեանի «Բումտուն»ը եւ յանկարծ սա իմ այդ շրջանի պոռթկումն էր. պիտի նկարէի այդ Ֆիլմը: Ու յետոյ նորից անցայ իմ թեմային՝ «Հին օրերի երգը»ին, «Մեր մանկութեան թանկօն»ին. այս թեմայով արդէն իմ մէջ եղածը հատուցեցի եւ հիմա նորից այսօրուայ կռիւը կայ. կ'ուզեմ այսօրուայ մասին նորից նկարել, այս բոլոր կռիւների մասին:

Հ.– Ունի՞ք, կ'ունեցա՞ք աշխատանքի դժուարութիւններ, աշխատանոցի, դերասատարներու հետ... եւայլն: Ամէն բան դիւրութեամբ կ'ըլլա՞յ ձեր ուզածին պէս:

Պ.– Երեւի ես բախտաւոր մարդ եմ այս իմաստով. ինձ թուում է, ո՛վ, ինչ կ'ուզէ, եթէ չատ ուզում է, պիտի անէ. եւ անհնար բան չկայ, եթէ չատ ես ուզում, կ'անես:

Հ.– Նոյնիսկ եթէ դժուա՞ր ըլլայ:

Պ.– Նոյնիսկ դժուարը: Օրինակ, չատ զարմանալի է այս «կեանքի մը լաւագոյն կէսը». բայց քանի որ համարձակ էր, քանի որ ճիշդ էր... անդամ 1979 թուին այս Ֆիլմը ընդունեցին. ընդունեցին եւ ցուցադրեցին. ճիշդ է, էկրանի վրայ քիչ մնաց, բայց փոխիմայի քչութիւնից էր այդ: Բայց այնուամենայնիւ, հիմա այն ինչ որ կը կատարուի, այս վերափոխումները, այս դեմոկրատիզացիան... ես մի քիչ չուտ արեցի...:

Հ.– Գո՞հ էք հայկական շարժանկարին ներկայ վիճակէն. գոհացուցիչ կը գտնէ՞ք ներկայ պատկերը. ոչ միայն ձեր ժապաւէններով, այլ ընդհանուր առմամբ:

Պ.– Արուեստի՞ իմաստով միայն, այս հարցումը:

Հ.– Ամէն իմաստով. որպէս ամբողջութիւն մը, ի՞նչ ակնատումներ ունիք հայկական շարժանկարին մասին:

Պ.– Ես այսօրուայ մեր հայկական սինեման առհասարակ լաւ կը դնահատեմ: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ չատ պարզ է. ինձի համար թուաբանական հաշիւ մը վայ. եթէ «Մոսֆիլմ»ը տարին կը նկարէ 40 Ֆիլմ, ապա «Հայֆիլմ»ը կը նկարէ 4 Ֆիլմ. ես չեմ հաշուեր հեռուստատեսային Ֆիլմերը: Նկատի ունեմ պետական Ֆիլմերը: Եթէ մենք կը վերցնենք հինգ տարուայ չրջան, ապա կ'անէ 200 Ֆիլմ, 20 Ֆիլմի դիմաց. հինգ տարուայ ընթացքում Հայերը կ'ունենան աւելի չատ քանակով երեք – չորս լաւ Ֆիլմ, իսկ «Մոսֆիլմ»ը՝ 10 – 15. յարաբերաբար աւելի քիչ: Այս իմաստով մենք կը նայենք մեր հայկական կինոյին, բոլոր դժուարութիւններով եւ արտադրութիւնը որ ցած է, մեր թեքնիքան ցած է, բայց այնուամենայնիւ մենք՝ արուեստագէտներս կը չարչարուենք, որ ստեղծենք յատկապէս հայկական սինեմա. եւ այս իմաստով մեր բոլոր սինեմաները հայկական են. թէ՛ վատը, թէ՛ լաւը: Ի հարկէ պէտք է ատանձնացնել լաւերը, իսկ մենք լաւ Ֆիլմեր ունենք, յուսով եմ որ վաղը, միւս օրը աւելի լաւը կը լինի, որովհետեւ մեր դեկավարութիւնը փոխուած է, եւ արդէն ատուտիան կը դեկավարի ռեժիսոր Ցրունդիկ Դովլաթեանը, որը արդէն արուեստագէտ է. ինքը դիտի մեր ցաւերը, դիտի ինչ ճանապարհով պիտի գնանք, ինչ ճանապարհով պիտի զարգացնենք մեր սինեման:

Հ.– Որպէս թեմադիր, ի՞նչ է երաժշտութեան տեղը շարժանկարի մէջ. գիտեմ թէ բաւական տեղ կու տաք ան[illegible]. թէ «Հին օրերի երգը»ին, թէ «Մեր մանկութեան թանկօն»ի մէջ նկատելի ներկայութեամբ տարր մըն է երաժշտութիւնը:

Պ.– Ես այսօրուայ մեր հայկական սինեման առհասարակ լաւ կը դնահատեմ: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ չատ պարզ է. ինձի համար թուաբանական հաշիւ մը վայ. եթէ «Մոսֆիլմ»ը տարին կը նկարէ 40 Ֆիլմ, ապա «Հայֆիլմ»ը կը նկարէ 4 Ֆիլմ. ես չեմ հաշուեր հեռուստատեսային Ֆիլմերը: Նկատի ունեմ պետական Ֆիլմերը: Եթէ մենք կը վերցնենք հինգ տարուայ չրջան, ապա կ'անէ 200 Ֆիլմ, 20 Ֆիլմի դիմաց. հինգ տարուայ ընթացքում Հայերը կ'ունենան աւելի չատ քանակով երեք – չորս լաւ Ֆիլմ, իսկ «Մոսֆիլմ»ը՝ 10 – 15. յարաբերաբար աւելի քիչ: Այս իմաստով մենք կը նայենք մեր հայկական կինոյին, բոլոր դժուարութիւններով եւ արտադրութիւնը որ ցած է, մեր թեքնիքան ցած է, բայց այնուամենայնիւ մենք՝ արուեստագէտներս կը չարչարուենք, որ ստեղծենք յատկապէս հայկական սինեմա. եւ այս իմաստով մեր բոլոր սինեմաները հայկական են. թէ՛ վատը, թէ՛ լաւը: Ի հարկէ պէտք է առանձնացնել լաւերը, իսկ մենք լաւ Ֆիլմեր ունենք, յուսով եմ որ վաղը, միւս օրը աւելի լաւը կը լինի, որովհետեւ մեր դեկավարութիւնը փոխուած է, եւ արդէն ատուտիան կը դեկավարի ռեժիսոր Ցրունդիկ Դովլաթեանը, որը արդէն արուեստագէտ է. ինքը դիտի մեր ցաւերը, դիտի ինչ ճանապարհով պիտի գնանք, ինչ ճանապարհով պիտի զարգացնենք մեր սինեման:

Հ.– Որպէս թեմադիր, ի՞նչ է երաժշտութեան տեղը շարժանկարի մէջ. գիտեմ թէ բաւական տեղ կու տաք ան[illegible]. թէ «Հին օրերի երգը»ին, թէ «Մեր մանկութեան թանկօն»ի մէջ նկատելի ներկայութեամբ տարր մըն է երաժշտութիւնը:

Պ.– Իմ համար սինեման տրամադրութիւնա է. եթէ երաժշտութիւնը առանձին եղաւ, ինձ պէտք չէ:

Հ.– Կ'ուզէ՞ք որ երաժշտութիւնն ալ, ինչպէս ամբողջութեան միւս տարրերը, ձուլուին ամբողջութեան մէջ, մաս կազմեն անոր:

Պ.– Այո. այսինքն, երաժշտութիւնը դործողութեան մէջ պիտի լինի. ինք պիտի դառնայ պատկերին խմաստը. եթէ անջատ բան մը եղաւ դուրս կը դնէ. պէտք է որ երաժշտութիւնը դարգացնի Ֆիլմին հոգեբանական ընթացքը:

Հ.– Իսկ գալով այս փառատօնին. գոհ մնացի՞ք, օգտակար կը նկատէ՞ք նման ձեռնարկներ...:

Պ.– Այո. ես դոհում եմ որ տղաները չատ մեծ աշխատանք են կատարել. Սերժ Աւետիքեանը, Ժորժ Քիլճեանը, Սերժ Քէպատեանը... եւ փառատօնն նման փառատօն առաջին անդամն է Փարիզում:

Հ.– Հայկական ժապաւէններու երրորդ փառատօնն էր այս մէկը:

Պ.– Ի հարկէ ըրած էին, բայց ոչ այս տարողութեամբ. աւելի փոքր էին միւսները: Այսքան տելեկացիոնով, այսքան հոգիով առաջին անդամն է. այս իմաստով ան չատ կարեւոր երեւոյթ է: Որովհետեւ ես չատ լաւ կը հասկանամ, որ հայրենիքը Սփիւռքին կապողը արուեստն է. երդարուեստն է, պարարուեստն է: Այս բոլորը հասկանալի են, բայց կ'երեւի ամենակարեւորը սինեման է. որովհետեւ սինեմայից հայերէն լեզուով կը լսեն եւ սինեման աւելի մեծ հնարաւորութիւն կու տայ ծանօթանալու, թէ ինչ է կատարուելու Հայաստանի մէջ. յետոյ նաեւ լսարանը չատ մեծ է:

Հ.– Այո, գիրք կարդալու չի նմանիր օրինակի համար:

Պ.– Եթէ դիրքը կարդայ մի քանի հարիւր հոգի, ապա սինեման մի անդամից կը դիտի մի քանի հազար հոգի: Եթէ պարարուեստը, երդարուեստը կը լինի մի դահլիճում, մի անդամ, երկու անդամ, ապա սինեման՝ բազմաթիւ անդամներ: Պէտք է չարունակել նման փառատօններ, եւ չարունակել ոչ միայն ենթադրենք Փարիզում, այլ ուրիշ դաղութներում եւս:

Հ.– Իսկ ի՞նչ տպաւորութիւն կրեցիք գաղութին ցոյց տուած հակազդեցութենէն. գոհացո՞ւց ձեզ:

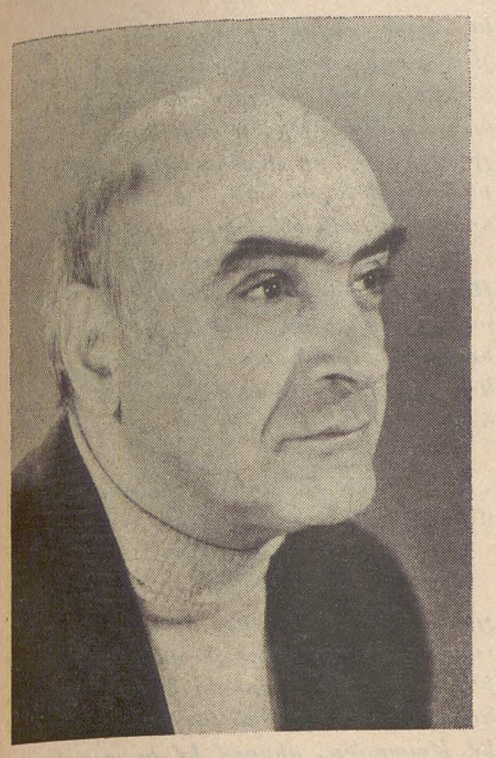
Պ.– Չէ. ինձ չզոհացրեց. որովհետեւ ես մի բան տեսայ. առաջին օրը չատ մարդիկ եկան, որովհետեւ հրաւիրատոմս կար, եւ վերջին օրը չատ մարդ եկաւ, որովհետեւ Ֆիլմ չկար, բայց տեսնելու, թամաչա անելու բան կար:

Հոս, երբոր ռատիոյով կը խօսէինք հարց տուեցին, թէ «դուք ամէն ինչ կը[illegible]նա՞ք նկարել», եւ ես պատասխանեցի. «պէտք չէ նման հարց տալ. մենք երեխայ երեխաները չենք. պէտք է դալ, տեսնել ձեր աչքերով, թէ ինչ նկարահանուած է. այդ դէպքում այդ հարցը կը վերնայ ձեր մէջ. այդ դէպքում գուցէ դուք ուրիշ հարց կու տաք. այդ հարցին մենք կը պատասխանենք»:

Ի հարկէ, կու դային մարդիկ, բայց ես կ'ուզենայի որ դահլիճը տրաքուէր: Այնքան լինէին, որ դուրսը մնային. տիկին չեղաւ: Ուշչինկերն երբ «Մեր մանկութեան թանկօն» Ֆիլմի առաջին ցուցադրութիւնն էր, խոչոր, հազար հոգինոց սրահ էր, դուրսը մնացին 300 հոգի:

Հոն չատ Ամերիկացիներ էին. սակայն երբ մենք դուրս կու դանք, առաջին հերթին, որպէսզի Հայերին ծանօթացնենք մեր գործը:

ՐԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒ

ԲԱԳՐԱՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հ.– Պաճու ծնած էք. կ'ըսէք, թէ ձեր հայրը չորս անգամ տուն տեղ կազմած, յետոյ ձգած անցած է ուրիշ տեղ ու ամէն անգամ ձեր մայրը եղած է նոր բոյնը շինողը. կ'ուզէ՞ք այս շրջաններէն սկսիլ:

Պ.– Հայ մարդու ճակատագիրը եղել է դժուար, ու ոչ բնորոշ չատ քաղաքակիրթ ազգերի ճակատագրի հետ. ես ծնունդ եմ իրերու բերումով Պաքուում, որտեղ ծնողներս 1915 թուականին երկրից գաղթել են. մայրս՝ Մելիքի աղջիկ է եղել, որին Թուրքերը տէրտէրի հետ միասին տարել եւ սպանել են:

Այս բոլորը ես բնական է միայն լսել եմ մօրիցս, այդ Պաքուի բակում, ուր բոլոր Հայերը եկել էին նոյն տեղից...

Հ.–Վանի վիլայէթէն...

Պ.– Այո, Պարսկաստանի մօտ չրջանից. մօտ յիսուն տուն, յիսուն ընտանիք ապրում էր այդ բակում, որ կոչւում էր «Հայաստանցիների բակ»: Մինչեւ օրս էլ կայ: Մայրս, կաթի հետ որ ինձ տուել է, անընդհատ պատմում էր երկրի մասին, իր հօր, եղբօր մասին. եւ առհասարակ այն ծանր ճակատագրի մասին, որ այդ գիւղը ենթարկուել էր:

Ես սկզբում նրանց ոչ մի ուշադրութիւն չէի դարձնում. խօսակցութիւնը ինձ համար լոկ խօսակցութիւն էր: Բայց յետագայում հասկացայ, որ արեան հետ այդ բոլորը մաս առ մաս մտել էր իմ մէջ եւ ձուլուել իմ արեան: Այսօր այդ բոլորը մի ձուլուածք է տուել ինձ, ու երբ ֆիլմ մը նկարեմ այդ բոլորը կան. եւ գնալով աւելի եմ հասկանում, գիտակցում, թէ որտեղից եմ գալիս, որ ինչ հիմքեր ունեմ. միշտ չէ որ յաջողում եմ գտնել. որովհետեւ, գիտէք, ես այն կարծիքն ունեմ որ մենք Հայերս նման ենք այն մարդկանց, որոնց յիշողութիւնը ինչ–որ մի տեղ ընդհատուել է: Դա ես յատկապէս ըզգում եմ, երբ նայում եմ մեր լաւագոյն ձեռբերումները, սկսած Ե. դարից, միջին դարի մեր ճարտարապետութիւնից, որտեղից այն տպաւորութիւնը, թէ այն Հայը, որ կերտել է այդ բոլորը կը տարբերուի այսօրուայ մեղնից: Չեմ ասում որ այսօր այդ գործը չենք կատարում, բայց սա պրոցէս է եւ ինչքան չուտ մենք կարողանանք մեր անցեալը լաւ գիտակել, այնքան լաւ է, որովհետեւ անցեալը, ներկան ու ապագան խիտ կապակցուած են իրար հետ. մենք մեր հայեացքը ուղղում ենք անցեալին, մոռանալով մեր այսօրուայ ու վաղուայ խնդիրները. մինչդեռ մարդկութիւնը ապրում է չատ հրատապ հարցերով: Այդ տեսակէտից ես բաժանում եմ Սեւակի կարծիքը, թէ չատ դաժան մրցակցութիւն է այսօր, եւ՛ գոյութեան, եւ՛ մշակոյթի. կարող է միայն նա ապրել, որը ոչ միայն լաւ անցեալ ունի, այլ նաեւ չատ լաւ գիտակցում է իր առօրեայ դերը եւ վաղուայ իր անելիքը:

Վերադառնալով Պաքուի, պապս (հօրս կողմից) չատ հետաքրքիր հէքեաթ ասող էր. դիչերները բակը հաւաքւում էր նրա շուրջը ու ան պատմում էր ոչ միայն մեր ազգային հէքեաթները, այլ նաեւ համրողջ «Շահնամէ»ն: Երջապատի հետ ես էլ լուռ լսում էի: Պապս դէպքերի բերումով պարսկահպատակ էր եղել, ու 1937 թուին ան նոյնպէս դասաւորուեց որ մենք գաղթեցնինք Պարսկաստան: Տաս տարի ապրեցնինք հոն. սկզբում Թաւրիզում, ապա Թեհրանում:

Հ.– Ուրեմն ձեր դպրոցական կեանքը սկսաւ Պարսկաստան:

Պ.– Այո, ես ինձի աւելի չուտ յիշում եմ Թեհրանում: Իմ չրջապատում մերոնք մեծ կրթութեան կողմեր չունէին. բայց մայրս, որովհետեւ ես միակ կենդանի մընացած զաւակն էի իր ծնածներից, կ'երազէր ինձ երաժչտութեան կրթութիւն տալ, եւ երբ կարելի չեղաւ, սկսայ անդլերէն սովորել: Իսկ երբ նորից գաղթ սկսուեց դէպի մայր հայրենիք...

Հ.– 1946 – 47ի չրջանին էր...

Պ.– Այո, այդ չրջանին. մայրս չատ էր ուզում վերադառնալ, որովհետեւ իր պարագաները հոն էին մնացել: Պարսկաստանում միակ բանը, որ գոյութիւն ունէր կինոն էր. օրական ես կարող էի 3–4 ֆիլմ տեսնել, եւ այդ թուականների կինոմատոկրաֆը փառաւոր գիտէի: Հոն մի վարպետ ունէի, որ մի ամբողջ արկղ սեռնար էր դրել, եւ ուզում էր տեղափոխուել Ամերիկա. իսկ ես երազում էի դառնալ դերասան, չատ խոչոր դերասան: Այդ չրջանին գիտէի ռեժիսորներից Ռ. Մամուլեանին, տեսել էի նրա «Արիւն եւ Ասւազ»ը:

Իրերը այնպէս դասաւորուեցին, որ 47–ական թուականներին մենք յայտնուեցինք Հայաստանում: Չատ ուժեղ ձմեռ էր. երբեք չեմ մոռանայ. ծանր օրեր էին. կրկին մայրս էր որ փրկեց մեզ: Դրա համար էր, որ երբ մեր ժողովրդի մասին աւելի մանրամասն իմացայ, ինձ թուաց որ մայրս ինչ որ մի տեղ իր տարօրինակ, մէկ քանի տարուայ ճակատագրով խտացնում էր այն դժուարութիւնները, որոնք կային ամբողջ ժողովրդին համար:

1947–ին երբ վերադարձանք, Երեւանում ոչ մի հնարաւորութիւն չկար կինո անելու. միակ հնարաւորութիւնը կրթութիւնը չարունակել էր. ուրեմն զպրոցը աւարտեցի, յետոյ Երեւանի բանասիրականում 1951 – 55 թուականը, ռոմանս – գերմանական բաժանմունքում: Յետոյ Մոսկուա չարունակեցի. այդ չրջանին ծանօթացայ չարք մը կինոյի ռուս գործիչների հետ եւ որոչեցի որ եկել է ժամը որ ես պիտի դառնամ կինոյի:

Գրելու ցանկութիւնը իմ մէջ եղել է չատ վաղ. աւելի քատրով եմ մտածում. հասկացայ, որ ամենաբարդ զգացումները ես կարող եմ քատրով արտայայտել. այս տեսից էլ կողմնորոչուեցի կինոյի գծով: Ծանր ճանապարհ եմ անցել. հըրաժարուեցի գիտական գործունէութիւնից: Այսօր համալսարանի իմ ընկերներից չատեր դարձել են փրոֆ., դասախօս ու չատ հարթ, հանգիստ կեանք ունեն: Ես ընտրեցի ծանր բան. չէի պատկերացնում դժուարութիւնը, սակայն այսօր չեմ զղջում: Կարող եմ ասել, թէ ընդամէնը երեքեւկէս ժապաւէն եմ պատրաստել...

Հ.– Ինչո՞ւ երեքուկէս...

Պ.– «Տէրը», «Հնձանը», «Աչնան Արեւ»ը եւ առաջինը մի փոքր գործ, որ կոչւում է «Աղքատի պատիւը», Թումանեանի գործ էր. սցենարը Հ. Մաթեւոսեանն է գրել:

Սկզբում պէտք է հետեւէի ռեժիսորական ընթացքի. ինչ որ գործ էի գրել եւ ուղարկել Մոսկուա, բայց թիւրիմացութեամբ ուրիչ Յովհաննիսեան էր ներկայացուել անով... այսպէս է իմ ճակատագրի բերումով, շարժանկարը կը խտացնէ, կը բռնէ ժամանակը. իսկ դուք, ձեր գործով ո՞ր ժամանակն է, որ կ'ուզէք խտացրնել:

Պ. Սկսած «Հնձան»ով ես իրականացնել փորձել եմ ասել, որ մենք մեր տեղը պիտի գտնենք: Ես նկատի ունեմ հայ կինոյի ընդհանուր արտադրանքը, նրա մակարդակը: Ո՛չ առանձին գործեր: «Հընձան»ով, «Աչնան արեւ»ով եւ «Տէրը»ով միչտ փորձել եմ ինքս ինձ ըլլալ: Ջապէս խորապէս համոզուած եմ որ մեր ներքնաչխարհը, մեր նկարագիրը, դեռ կինոյում չի ստացել այն լիարիւն տեղը որովհետեւ ես ինչքան որ ասում եմ թէ մեր յիշողութիւնը կարծես թէ ընդհատուած է, բայց եթէ այդ գիտակցութիւնը կայ, թէ ես մինչեւ ուր կարող եմ հասնել, արդէն ստեղծում է ժամանակի, ճակատագրի բաւականաչափ բարդ ըմբռնում. որտեղ անցեալը գոյութիւն ունի, եւ ներկան գոյութիւն ունի եւ ապագան: Դա չի ստեղծւում միայն մի մարդու տաղանդաւորութեամբ. անկասկած պէտք է օժտուածութիւն. դուք նաեւ պէտք է ունենաք այդ զգացողութիւնը: Ճաճախ զղում եմ որ երբ ես մնում եմ մենակ, տասը սենեակ գոյութիւն ունի իմ մէջ, եւ ինչ որ մի վախ կայ մի սենեակից միւսը անցնելու:

Ես մնում եմ դժգոհ մեր կինոյից, ոչ թէ որովհետեւ դրանք արժէք չեն ներկայացնում, այլ որովհետեւ մենք այդպիսի հնարաւորութիւն ունենք մեր մէջ. իսկ ինչո՞ւ ենք խուսափում այդ հնարաւորութիւնից. ինչո՞ւ մենք չենք ուզում կանդնել այդպիսի մեծ դժուարութիւններ յաղթահարելու, այլ գնում ենք աւելի սահուն ճամբով. սա՛ է խնդիրը: Ես դա՛ եմ ուզել իրականացնել ե՛ւ «Աչնան արեւ»ի ե՛ւ «Հնձան»ի ե՛ւ «Տէրը»ի մէջ. անմիջապէս չէ որ ընդունուել են դրանք. «Աչնան արեւ»ը 1979 թուից ճանապչում է նոր:

Ինչքան կարողանանք հասուն լինելու, մեր արեան բաղադրութիւնը լաւ գիտակցելու, հաւատում եմ, կարող ենք չտեսնուած տեղ հասնել:

Հ.– Այսինքն պէտք է գիտակցութիւնը ունենանք եւ լաւ գիտնանք մեր կարելիութիւններուն մասին: Եթէ գիտնանք եւ կարենանք զանոնք գործածել, շատ հասնելիք տեղեր ունինք... այդ կարելիութիւնները որոնք կու գան մեր անցեալէն, մեր արիւնէն, նաեւ մեր ներկայէն...

Պ.– Այո, խօսում ենք մեր ճակատագրի մասին, սակայն միայն մակերեսային կողմն ենք վերցնում. մինչդեռ եթէ կարողանանք խորանալ, աւելի հնարաւորութիւն կ'ունենանք յարաբերուելու ամբողջ մարդկութեան հետ: Եւ այն դէպքում ե՛ւ Ամերիկացին, ե՛ւ Ֆրանսացին հետաքրքրութեամբ պիտի ընկալեն մեզ:

Հ.– Համաշխարհային շարժանկարին մէջ կարելի՞ է խօսիլ հայկականին մասին եւս, Պարաճանովով ու Փէլէշեանով:

Պ.– Կարծում եմ որ ոչ միայն Պարաճանով ու Փէլէշեան արտայայտում են մեզ, հոդ տարբեր ճանապարհներ գոյութիւն ունեն: Ես այն կարծիքին եմ որ մենք եթէ բարձրանանք մեր ճակատագրին, չատ հետաքրքիր արդիւնքի կարող ենք հասնել: Պէտք է աւելի մեծ նուիրուածութիւն, աւելի մեծ անչահախնդրութիւն. ինձ Փէլէշեանը դրանով է հետաքրքրել: Իր անհատականութեամբ, խենթութեամբ, իր նուիրուածութեամբ, կինոյի, նա այսօր ոչ միայն հայ իրականութեան մէջ, այլ ամբողջ սովետական կինոյի մէջ առանձնանում է: Պարաճանով իր տեսակին մէջ «խենթ» է:

Հ.– Իսկ ի՞նչ տեղ ունի մեր շարժանկարը Խորհ. Միութեան մէջ:

Պ.– Հայկական կինոն այնպիսի համրաւ չունի, ինչպէս, ըսենք վրացականը. երբեմն քիրկիզականը, երբեմն այլ հանրապետութիւններու կինոն բարձրանում է. չնայած որ հայկական ընդհանուր արտադրանքը կայուն չի, բայց զգում են միւսները, որ մենք ունենք մեր հնարաւորութիւնները, չատ ինքնուրոյն մեր խօսքն ասելու. ես հոս կ'ուզենայի չեչտել երկու հանգամանք. ինչպէս ինքնութիւնը

●▶

ԹԻՒՆԵՐԸ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՅՈՒԹԻՒՆԵՐԸ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՅՈՒԹԻՒՆԵՐԸ «ՅԱ

Հ. ՄԱԼԵԱՆԻ ՀԵՏ

1925 – 30ական թուականներուն ԲՀԿ Նաղարեանի դործերով նոր տարածք մը կ'աւելնայ հայկական հազարամեայ մշակոյթին. չարժանկարը: Սակայն առաջին չրջաններու խանդավառութիւնը մարող այլազան պարագաներ պատճառ կ'ըլլան որ ընդհատուի «Շոր եւ Շորշոր»ով, «Նամուս»ով, «Պէպօ»ով սկսած չարքը:

Կ'անցնին լուռթեան երկար տարիներ. կը հասնին 60ական թուականները ու նորէն կը սկսի խլրտիլ հայկական չարժանկարի արուեստը. այս խլրտումին, որ յետագային պիտի վերածուի հաստատակայ ու ապահով երթի մը, մղիչ ուժը կը հանդիսանայ Հ. Մալեան. նոր չունչը կ'արտածորի իր «Եռանկիւն»էն, «Նահապետ»էն ու այլ ժապաւէններէն:

Սահմանուած թիւով օրերու, այս օրերուն մէջ խցկուած պայմանագրական հանդիսումներու ու անխուսափելի ժամադրութիւններու ստեղծած խուճապին մէջ հազիւ տեսակցութիւն մը միայն կարելի կ'ըլլայ իրեն հետ, որ չի վերածուիր զրոյցի մը ու կը մնայ հարց – պատասխանի սահմանին մէջ: Ահա թէ ինչե՛ր կ'ըսէ Հ. Մալեան. ան՝ որու գործերով ամէնէն աւելի ծանօթ է լայն խաւերու, ներկայի հայկական չարժանկարը, եւ որուն անունը ամէնէն սերտօրէն կապուածն է այս մարզին:

– Կ'ըսեմ թէ 1960ական թուականներու ձեր ժապաւէններով սկսաւ նոր շրջանի հայկական չարժանկարը. կ'ուզէ՞ք անդրադառնալ այդ ժամանակներու ձեր աշխատութիւններուն:

– Ես այն կարծիքը չունեմ թէ նոր չրջան մըն էր այդ. դա աւելի չուտ նորից վերադարձ էր մեր արմատներին. հայկական նիւթ, հայ դերասան, հայկական ոգի: Եւ կարծես թէ իսկապէս մի բանով ընդհատուած էր այդ կապը ԲՀԿ Նաղարեանի ֆիլմերից յետոյ. այդ կապը վերականգնուեց, ես կարծում եմ «Երաժշտախումբի տղաներ»ով. անհամեմատութիւն է թերեւս, բայց այդ ֆիլմը մենք նկարահանել ենք երկու հոգով. Հենրիկ Մարգարեանը եւ ես: Մեր նպատակն էր, որ ազգային նիւթի հետ միայն եւ միայն ազգային դերասաններ հանդէս գային. եւ մի ամբողջ խումբ «երաժշտախումբ» կոչեցեալ, ներխուժեց հայկական կինո. այնտեղ էին Մհեր Մկրտչեանը, Սօս Սարգսեանը...: Դա կարելի է յաջողութիւն եւ յաղթանակ համարել, այս իմաստով:

– Աշխատանքի ի՞նչ դժուարութիւններ ունեցաք այդ շրջանին:

– Իմ մասին խօսելով, ես աւարտել եմ թատերական ինստիտուտը, եւ առաջին ֆիլմն էր, որ կինոյում կ'անէի եւ դուցէ կային, այո՛, դժուարութիւններ, բայց ես առանձին դժուարութիւն չեմ ղգացել: Հայկական կինոյում թէքնիքական որոշ դժուարութիւններ կան, սարքաւորումների, բանների... բայց դա մենք յաղթահարում ենք կարծես թէ ինչ – որ ճեւերով, եղանակներով. կային նաեւ այլ կարգի դժուարութիւններ. ինչպէս՝ հոգեբանական՝ դուցէ առաջին նկարի պատասխանատուութիւնը:

– Ի՞նչպէս սկսաք չարժանկարի արուեստը:

– Մանկուց տարիներից դիտէի, որ կամ կինօ կամ թատրոն պիտի անեմ. կամ երկուսն էլ:

Աւարտել եմ Երեւանի թատերական ինստիտուտը, 1951 թուին, եւ աշխատել եմ Հայաստանի թատրոններում. բայց յետոյ եղաւ պահ մը, ուր զգացի թէ պահանջ ունեմ կինոյում արտայայտուելու, այդ կարելիութիւնը ստեղծուեց 1954–55ի չրջանին, երբ աշխատեցի նախ որպէս րեմադիրի օգնական, եւ ապա նկարահանել եմ «Երաժշտախումբի տղաներ»ը:

Կարծես էդ ճանապարհը բնական էր, թատրոնը լինճ պատրաստեց, օգնեց դերասանների հետ չփումներ ունենալու, ծանօթանալու նրանց հոգեբանութեանը: Կարծես դէպի կինօ մի քայլ եւս արուեց հոն, թատերական ինստիտուտում:

– Այսինքն արդէն պատրաստութիւն մը ունէիք...:

– Այո, այդ նախապատրաստական չրջան մը եղաւ կինոյի համար: Բայց հաւատացէք, որ հիմա չնայած որ կինոյում լինչ – որ բաներ արուել է, ես վերադառնալ եմ ուզում դէպի թատրոն, կարօտում եմ թատրոնը, սիրում եմ եւ այստեղ երկու կրակի արանքում ընկած եմ:

– Կ'ըսէք թէ կ'ուզէք թատրոն վերադառնալ. հոն գործելու համար որպէս րեմադիր, թէ որպէս դերակատար:

– Չէ՛, որպէս րեմադիր. ես չատ անտաղանդ դերասան եմ, այդ պատճառով սովորեցնում եմ դերասաններին ինչպէս խաղալ...:

– Բնաւ փորձած չէ՞ք դերասանութիւն ընել:

– Ինստիտուտում դանուած տարիներին մենք չատ դերեր խաղացել ենք: Այդքան միայն:

– Մէկ – երկու տեղեկութիւններ կրնա՞ք տալ ձեր կենսագրութեան մասին:

– Ծնուել եմ 1925 թուի Սեպտեմբերին. ծնուած եմ վրացական հանրապետութիւնում, Թելավի հայարնակ վայրը. այդ վայրում, Կախեթում ապրում են Հայեր: Ծնողներս փախած են Ջարդերից, եկել են Թելավի...: 1933ին տեղափոխուել եմ Թբիլիսի, հոն աւարտել եմ հայկական միջնակարգ դպրոցը. 1945ին եկել եմ Երեւան եւ ինչպէս ասացի, 1951ին աւարտել եմ թատերական ինստիտուտը. 1951-54–ի ընթացքին աշխատել եմ Հայաստանի թատրոններում՝ Ղափան, Կիրովական, Երեւան եւ Արտաշատ: Այնուհետեւ 1954ին եկել եմ կինօ: Նախ որպէս ասիստենտ րեմադիր, յետոյ րեմադիր ու մինչեւ հիմա չարունակում եմ. նաեւ թատրոնում եմ, որը ստեղծուել է հայ կինոյի չրջանակին մէջ. երիտասարդ դերասանի թատրոն է, քանի հոգինոց խումբով. րեմադրում ենք հայկական եւ միջազգային թատերախաղեր. խնդրում եմ, ով որ երեւան առիթ ունենայ, կապուի ինձ հետ, եւ ես ցոյց կու տամ այդ ներկայացումները: Ես այդ թատրոնը չատ ու չատ սիրում եմ:

– Կոմիտասի ժապաւէնը կ'ուզէք նկարահանել. արդեօք ատիկա Կոմիտասի մասին կենսագրակա՞ն ժապաւէն մը պիտի ըլլայ, թէ Կոմիտասը պիտի ներկայացնէ ըլլայ որպէս մեր մշակոյթին, մեր արուեստին մէկ երեւոյթը, եւ աւելի գեղարուեստական ժապաւէն մը պիտի ըլլայ ատիկա:

– Ես ուզում եմ ասել, որ Կոմիտասի ժապաւէնը իմ վազուց երազանքն է, դեռեւս ուսումնական տարիներից. Կոմիտասը դեղարուեստական ժապաւէն մըն է, բայց այդ չի բացառում որ վաւերագրական ճշմարտութեան մի բաժին ունենայ: Որովհետեւ Կոմիտասի նիւթը, պատմութիւնը իր վրայ ոչ մի կեղծ բան չի ընդունում. պէտք է այստեղ չատ մանրամասնութեան անարատ: Ասեմ, որ այս ժապաւէնում Կոմիտասի կեանքը ամփոփուած է դեղարուեստական լուծումներով:

Թատրոնի ուսում, յետոյ երկար տարիներու չարժանկարի աշխատանքը, որ կը սկսի վերադարձով մը ազգային արժէքներու, հոն, այդ մարզին մէջ ամէնէն ժողովրդական բեմադիրի համբաւը, ու թատրոնի չմարող կարօտը: Իր ընտրած ներով ինչ որ կը գծուի որպէս հայկական մի ինքնատիպ դէմք Հենրիկ Մալեան բեմադիրին:

●►

պահպանելու, այնպէս էլ զարգացնելու մ'այդ լեզուի, կինոյի լեզուի միջազգային հնարաւորութիւնները: Պարաճանով եւ Փէլէչեան ամէն մէկը պահպանում են իրենց դէմքը, միեւնոյն ժամանակ չատ ըզգայուն են այդ միջազգային լեզուին նկատմամբ:

Այսօր հայ կինոն աւելի բարդ երեւոյթ է, պայքարը չարունակւում է, մեզանից չատ բան է կապուած:

– Ի՞նչ կ'ըսէք նման փառատօններու մասին:

– Օգտուելով առիթից ասեմ, որ նման կազմակերպութիւնների, անկախ ամէն կարգի թերութիւնից, ես արժէքը տեսնում եմ եւ կարծում եմ որ այս կապակցութիւնները պիտի լինեն ուժեղ:

Մի ֆիլմի յաջողութեան դէպքում մենք ձեռք ենք բերում մեծ ճանաչում, որը ունի էական նշանակութիւն: Այդ առումով, մեր ֆիլմերը զանդազ, բայց գործ անում են:

– Մանաւանդ որ կինոն աւելի դիւրին ընկալելի է ու աւելի դիւրամատչելի:

– Այո, օրինակ «Աչնան արեւ»ը որ նոր սկսաւ մեծ տպաքանակ ունենալ Խորհ. Միութեան մէջ, բայց Լիթվիոյ մէջ այնպէս տարօրինակ ճանաչում ունեցաւ, որ չնայած Մաթեւոսեան չատ տաղանդաւոր դրագէտ է, չատ Լիթվացիներ ֆիլմի չնորհիւ կրկին վերադարձան ընկերնպաղութիւրին, որոչեցին գոնել հեղինակի գործը, աւելի խոր ճանչնալ զայն...

– Այս ալ չարժանկարին տարբեր մէկ ձեռքերումն է:

– Այո, եւ այդպէսով յարգանք յառաջ եկաւ: Ու այս կ'օգնի Հայը աւելի ճիշդ պատկերացնելու: Ես ինքս հակուած եմ աւելի դեղարուեստական արժէքին. դոնում եմ որ ամենամեծ միտքերը երբէք չունեն դեղարուեստական ասելիք, դատապարտուած են ոչնչացման:

Սակայն կինոն ունի տասնեակ էլէմէնտներ. տնտեսական, հասարակական, փիլիսոփայական, բարոյական... կինոն կրնայ այս բոլորը մի անդամից բերել ու աւելի լիարժէք դարձնել: Իտալացիներ կային, չգիտէին, ինչ բան է Հայը. Ֆիլմը նայելով իրենցից անկախ բան էր կատարւում: Իսկ եթէ յաջողինք կինոյի մեծ հնարաւորութիւնները ճիշդ օգտագործել... այսօր չատ փորվինցիալ կերպով օգտագործում ենք, որովհետեւ չգիտենք, որովհետեւ ծոյլ ենք, որովհետեւ ժամանակակից դառնում ենք դժուարութեամբ:

– Աւելի դիւրին բաներու հետամուտ ենք, բա...

– Այո, այո, քան իսկական արժէքներու դնահատում: Ես մտածում եմ, որ ինչքան մեզ յաջողուի աւելի լաւ գիտակցել մեր ինչ լինելը, կամ, ինչպէս Զարդենցն է ասել, թէ ո՛րտեղից կը գանք, ով ենք, եւ ո՞ւր կը գնանք, այնքան աւելի կարող ենք մեր ամբողջութիւնը աւելի խոր զգալու:

Երբ ես գառնում եմ մեր հին պատմութեան, տեսնում եմ որ մեր հակառները՝ Սահակը, Մեսրոպը, չէին պարփակուի մի գաւառի մէջ. դնում էին Ցունաստան, Պարսկաստան... լեզուներ գիտէին եւ այդ խոր իմացութիւն էր չրջապատի, որ աւելի խորացրեց իրենց ինքնութիւնը: Այսօր այս հանգամանքը հակառակ կապերի զարգացման, չկայ. փնտռելու, ճանչնալու յատկութիւնը չկայ:

– Սահակը, Մեսրոպը որոնք այնքան դժուարութիւններ ունէին, իրենց Միջագետք կամ Բիւզանդիոն երթալը կեանք մը կը տեւէր, շատ աւելի պատճառ ունէին դիւրինով գոհանալու փոխանակ այդքան չարչարուելու, սակայն իրենց տճնութիւնը հոյակապ արդիւնք տուաւ:

– Ես այն կարծիքին եմ, որ ինչ որ պիտի արուի, պիտի արուի մակարդակով:

– Իսկ ի՞նչ է երաժշտութեան տեղը շարժանկարին մէջ.

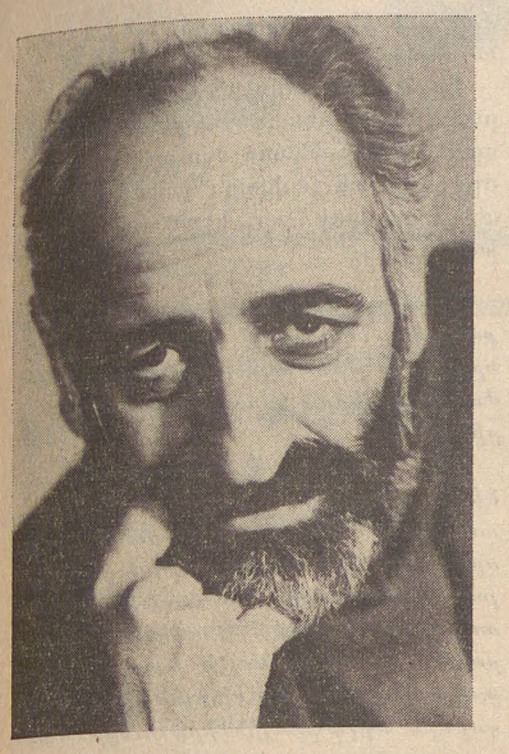
– Ինչպէս մի չարք բաղկացուցիչներ՝ նկարչական ձեւաւորում, քատրի ներքին կառուցուածք, խաղարկութիւն, երաժշտութիւնն ալ ունի էական նշանակութիւն. բայց այսօր միջազգային կինոյի մէջ հասնում են նոր հասկացողութեան, թէ երաժշտութիւնը պիտի ինքնուրոյն դոյութիւն չունենայ. երաժշտութիւնը ընկալում են որպէս աղմուկի, ձայնի, բառի համաձուլուածք: Կարծում եմ որ այդ ղգացողութիւնը արդէն դառնում է համընդհանուր:

Լաւ բեմադիրը ինձ համար նա է, որ ինչպէս է ներկայացնում բառը, պատկերը, աղմուկը, երաժշտութիւնը, բոլոր այդ բաղկացուցիչները, ինչ համադրումի մէջ:

Լաւ երգահանը այն է, որ չատ զգայուն է ոչ թէ միայն լաւ երաժշտութեան, այլ, աղմուկի նկատմամբ: Նա պիտի փորձի այդ համադրուածքները համաձուլելու եւ եթէ կայ այդպիսի ընկալում, այն ժամանակ ես խորապէս համոզուած եմ որ մենք կարող ենք ունենալ հետաքրքրքիր ամբողջութիւն:

– Ի՞նչ աշխատանք ծրագրած էք վերադարձին:

– Վահան Գրիգորեանի հետ դրել ենք սենարը «Ադամամութ» դործին վրայ. առաջին անդամ պիտի նկարեմ Մոսկուա, Բելոռուսիա: Սակայն այս մասին եկէք թողնենք խօսելը, որովհետեւ մտայղացումից մինչեւ իրականացում մի ամբողջ անդունդ է: ■

ՍՕՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հ.– Լոռիի մէջ ծնած էք. վերջը՞, միեւչեւ ձեր առաջին նկարահանումը՞:

Պ.– Շատ երկար չի՞ լինի:

Հ.– Թող երկար ըլլայ. մեր մամուլին մէջ յաճախ չէ որ առիթը կ'ունենանք կարդալու ձեր անձին մասին:

Պ.– Լաւ, լաւ: Մնուել եմ Սեւիանաւանում. դա Լոռուայ փոքրիկ քաղաքներից մին է. նախկինում դիւղաքաղաք էր: Լոռին Հայաստանի զոհարն է իր գեղեցկութեամբ, Սեւիանաւանը Լոռուայ զոհարն է. ուրեմն ես ծնուել եմ Հայաստանի ամենագեղեցիկ, ամենագմայլելի աշխարհը: Ես հպարտանում եմ որ Լոռում ծնուել է նաեւ մեր հանճարեղ Ց. Թումանեանը: Մի քա նախանձում եմ այն մարդուն, որ առաջին անգամ պիտի տեսնի Լոռին, որովհետեւ անբացատրելի է Լոռուայ գեղեցկութիւնը եւ անկրկնելի: Ի հարկէ իմ մանկութիւնը չէր կարող անքան լինել այդ չքնաղ բնութիւնից, մանաւանդ այդտեղ ապրող մարդկանցից. Լոռուայ մարդիկ տաբբերւում են ուրիշ շրջանների Հայերից...

Հ.– Ի՞նչով կը տարբերին:

Պ.– Տարբերւում են իրենց պարզութեամբ, ֆիզիքական ուժով, իրենց յաղթանդամութեամբ, եւ նաեւ իրենց մի-մեանց հանդուրժողութեամբ: Անեքդոտներ են պատմում Լոռուայ մասին. ինքս էլ պատմում եմ. բայց ամէն մի միամիտ մարքի տակ մի իմաստ կայ:

Ուրեմն, սովորել եմ Սեւիանաւանում. 17 տարեկան հասակում հոն ինձ հրաւիրեցին թատրոն: Դպրոցի թատերական խմբի մասնակցում էի եւ Սեւիանաւանի պետական թատրոնի դիմաւոր բեմադիրը Յովհ. Կարապետեանը ինձ նկատեց եւ հրաւիրեց թատրոն: Փոքրիկ թատրոն էր, 25 – 30 հոգիանոց խմբով: Երկու տարի նոր հրաւիրեցին Երեւան «Պատանի հանդիսատես թատրոն»: Երկու տարի խաղացի այդտեղ, լաւ դերեր կատարեցի. անհամեմատութիւն չլինի սակայն, հանդիսատեսները սիրում էին: Յետոյ որոշեցի ընդունուել Սունդուկեանի անուան մեր մայր թատրոնը. սակայն չընդունեցին, ասելով որ բարձրագոյն ուսում չունեմ: Սակայն դնալ թատերա – դեղարուեստական ինստիտուտ, ընդունուեցի Վ. Աճէմեանի դասարանը. հոն սովորել եմ երկու ու կէս տարի: Ինձ շատ երջանիկ եմ զգում երբ յիշում եմ այն մարդկանց, որոնք եղել են իմ երիտասարդ տարիների թատերական կեանքում. մեծ մարդիկ էին ոչ միայն իրենց տաղանդով, այլ առաքինի, փարձր էին: Շատ բան եմ սովորել առաջին հերթին Ա.Ճէմեանից. նա բացառիկ տաղանդի, բացառիկ հանճարի տէր մարդ էր:

1954–ին աւարտեցի ու հրաւիրուեցայ Սունդուկեանի անուան թատրոն. մինչեւ հիմա էլ աշխատում եմ այդ թատրոնում:

Թէ ինչպէս եղաւ եկայ կինո. երբեք մտածած չեմ որ պէտք է դառնամ կինոդերասան. ոչ միայն չէի մտածում, այլ նաեւ ինձ թւում էր, որ եթէ յանկարծ կինոյում նկարուեմ, կը դատապարտեմ թատրոնին. որովհետեւ ինչպէս դիտէք բեմը շատ խանդոտ է, կնոջ նման, եւ չի դիմում, չի ներում ոչ մի դատապարտութիւն. այս պատճառով, եւ ընդհանրապէս իմ տեսքի պատճառով –հիմա ես մի քիչ մարդու նման եմ, այն ժամանակ չափազանց նիհար էի. քիթս ցցուած, ականջներս ցցուած, մի զարմանալի տեսք ունէի–, ոչ մի իմաստ չէի տեսնում իմ կինո գնալու մէջ. բայց վերջապէս մի Ֆիլմում նկարահանուեցի. Բախտնցի Թեմայով Մելիք Ադամեանի «Արեւածագից առաջ»ն էր: Նկարահանման ընթացքում Մելիք Ադամեանին հարցրի. «ի՞նչ էք կարծում երբ ինձ հետ աշխատում էք. սրանից յետոյ երբեւէ կը նկարուե՞մ կինոյում»: Երկար մտածեց, ասեց. «չեմ կարծում»: Ասեց, «չափազանց նիհար ես, որ նկարուես»: Այնուհետեւ երկար չնկարահանուեցի մինչեւ որ հանդիպեցի ես իմ կեանքում Հ. Մալեանին: Իր հետ դեռ թատրոնից մօտ հոգիներ էինք. ընկերութիւն չէինք անում դեռ, բայց հեռուից հեռու գիտէինք որ հարազատ հոգիներ ենք. ինք ներկայ էր բոլոր իմ ներկայացումներին եւ զարմանալի կերպով հասկանում էր իմ հոգեվիճակը, իմ թերութիւնները, իմ առաւելութիւնները. մի մարդ էր կարծես, որ ինձ բացում էր իմ առաջ. ես ինքս ինձ տեսնում էի Հենրիկի աչքերով: Վերջապէս ուրեմն, Մալեանը նկարահանեց մի ֆիլմ, «Նուագախումբի տղաները», որտեղ մի փոքրիկ դեր խաղացի: Հենրիկը դոհ մնաց ու նրբանով աւարտուեց մինչեւ 1965 թուականը, երբ Հ. Մալեան սկսեց նկարահանել «Եռանկիւնի» ֆիլմը: Ես նպատակ էլ չունէի, յոյս էլ չունէի, չէի էլ փափաքում, բայց քանի որ Հ. Մալեանն էր, առաջարկեց ինձ, համոզեց որ լաւ կը ստացուի... ես վստահ չէի ու կինոյին նայում էի որպէս մի օտար աշխարհ ու չէի պատկերացնում որ ես ինչ տեղ պէտք է դրաւեմ հայկական կինոյում: Ամբողջութեամբ ծանրանում էի թատրոնին: Այն ժամանակներն էր երբոր ես դեռ շատ երիտասարդ էի, շատ ռոմանթիկ, շատ բաների էի հաւատում թատրոնի հետ կապուած: Շատ աշխատում էի, ռատիոյում, մասնակցում էի հեռուստատեսային բեմադրութիւններին, էպրատայում կարդում էի Նարեկացի, Պ. Սեւակ, բուռն, լիքը կեանք էր ու կինոյի...

Հ.– Շատ տեղ չկար:

Պ.– Չա, տեղ չկար, ցանկութիւն էլ չկար: Վերջապէս նկարահանուեցինք. պարմանալիօրէն, եւ ինձ համար անըսպասելիօրէն «Եռանկիւն»ում ինձ նկատեցին. բայց ես դիտեմ իմ թերութիւնները: Ճամենայնդէպս այդ «Եռանկիւնի» ֆիլմը իմ կեանքում զարճաւ շրջադարձային: Ուրեմն դրանից յետոյ...

Հ.– Թատրոնը մնա՞ց միշտ:

Պ.– Թատրոնը միշտ մնաց. երբեք չեմ թողնել: Ամենաթանկ կինոն թատրոնը մղեց ետ, ետ, ետ, կողք, եւ ինքը շատ տեղ գրաւեց. վերջին տասը տարուում ես շատ քիչ աշխատանք եմ արել թատրոնում եւ ցաւում եմ դրա համար, որ վերջապէս թատրոնի դերասան եմ ու կարօտը ունեմ թատրոնի. թատրոնը ինձ համար շատ բարձր, շատ սիրելի արուեստ է: Այս տարի արդէն որոշել եմ որ պէտք է լրնանամ ինքս իմ կամքի վրայ եւ քիչ պէտք է նկարահանուեմ: Կինոն մի զարմանալի շրջանակ է, ուր ընկար այլեւս դուրս գալ հնարաւոր չէ. գայթակղիչ են առաջարկութիւնները. հրաւիրուեցի Լենինգրատի կինոստուդիան. երեք դեր եմ խաղացել. վերջինը Ֆրանսացի գրող Մալրյի «Ընտանեզուրկ»ն էր: Հրաւիրուեցի Մոսկուա եւս: Մի խօսքով կախարդիչ շրջանակ է կինոն. բայց ես պէտք է ուրիշ գործ անեմ:

Հ.– Նոյն ժամանակ կինօ եւ թատրոն ընել. այս երկու տեսակի աշխատանքը ձեզ չի՞ խանգարեր:

Պ.– Ոչ, ինձի համար հարց չէ. առաւօտուն կրնամ նկարահանուել ու գիշերը Թատրոնում խաղալ. հարցը մէկն է միայն. ուժը, որ պէտք է ունենալ, եւ ժամանակը որ պէտք է դասաւորել: Զուտ Թէքնիկական հարցեր են: Դժուարը այն է, որ ես զարմանալի ճակատագիրը ունեմ. պատահում է այնպէս որ 2 – 3 ամիս ոչ մի աշխատանք չունեմ, եւ չգիտեմ էլ ինչ անեմ. եւ հէնց որ կինոյում սկսում եմ նկարահանուել, Թատրոնում սկսում է աշխատանքը: Սոխպուած ես հասցնել, ձեւը գտնել: Իսկ տարբերութիւնը կայ ի հարկէ, կայ սակայն նաեւ ընդհանուր մի բան, որը ինձ օգնել է. երկու դէպքում էլ պէտք է խաղալ անկեղծ, պէտք է լինել անկեղծ, ազնիւ ու չիտակ. ա՛յս է դերասանի խնդիրը. ընել այնպէս, որ կերպարը որ խաղում ես, մանի քո մէջ: Շատ անգամ կերպարը կը մանի քո մէջ ու կը թելադրի բաներ:

Հ.– Շատ աշխատած էք Մալեանի հետ, սակայն նաեւ ուրիշներու: Տարբեր բեմադիրներու հետ աշխատիլ, աշխատանքի տարբեր եղանակներ կը պահանջէ՞ ձեզմէ:

Պ.– Անշուշտ. բեմադիրներ կան, որոնց հետ երջանկութիւն է աշխատիլ. ինչպէս Հ. Մալեանի, Թարկովսկու...

Հ.– Թարկովսկիի հե՞տ ալ աշխատած էք...:

Պ.– Այո, յետոյ բարեկամացանք: Հեշտ է երբ նոյն դաւանանքը, նոյն չափանիշներն ու նոյն վերաբերմունքը ունես արուեստի նկատմամբ: Յետոյ միշտ հեշտ է խելօք մարդու հետ աշխատելը. ի հարկէ ունեմ սիրելի բեմադիրներ, որոնց հետ սիրով եմ աշխատում. ինչպէս Վլ. Պօրթկոն, որի հետ երկու ֆիլմ եմ արել. հիմա Մոսկուայում մօտ ընկերութիւն սկսուեց Ալ. Պառչկինի հետ որու ֆիլմին մասնակցեցայ: Բայց կան այնպիսի բեմադիրներ, որոնց նախապէս չես ճանաչում եւ ճակատագիրը ձեզ միացնում է իրար ու այդ դառնում է տառապանք ու տանջանք: Փնտռում ես պատճառներ, որ հեշտ լինի աշխատանքը:

Բանը դրանում է որ Հայֆիլմում եւ ընդհանրապէս սովետական բոլոր սղուստիաներում շատ յաճախ անչնորհք մարդկանց յաջողւում է թեմադրութեան իրաւունք ստանալ. միլիակ չնորհքի տէր մարդու յաջողւում է թեմադրութիւն ստանալ: Այս մարդիկը սովորաբար լինում են չափազանց մեծամիտ, պահանջկոտ. իմ էութիւնը այդ մարդկանց հետ համաքայլ չի գնում. ես ենթարկուող չեմ: Իմ կեանքը բռնի չի ենթարկւում այդպէս խստութեան, կոպտութեան, մանաւանդ անտաղանդութեան: Երբ ասում եմ որ սիրելի բեմադիրներ ունեմ, նկատի ունեմ նախ եւ առաջ այն հանդամանքը, որ նրբանք ինձ հաւատում են. ես իմ ստեղծագործութեան մէջ ազատութիւն եմ սիրում. թէ ինձ չեն հաւատում, չեն վստահում, ես չեմ կարող խաղալ, որեւէ արժէք ստեղծել: Այս իմաստով ողբերգութիւն է պարզապէս, որ Հայֆիլմում շատ անչնորհք մարդիկ կան, որոնք նկարահանում են ֆիլմեր, մէկը միւսից վատ, ոչ մէկ արժէք չունեցող, բայց չարունակում են նկարահանել: Հիմա մեր երկրում փոփոխութիւններ են տեղի ունենում ու ես կարծում եմ, հաւատում եմ, ուզում եմ որ այդ պատահական կերպով արուեստի եկած մարդիկ այլեւս չեն վարձողանայ այդպէս չարունակել, այդ հրէական դումարները ծախսել, դերասանական այդ ուժերը փոշիացնել:

Հ.– Պայմանագիրը կնքելէ ետք միեւչեւ նկարահանում, ի՞նչ աշխատանք կը կատարէք:

Պ.– Ամէնից շատ բեմադիրը կ'աշխատի. իսկ ինձ տալիս են սենարը, ես ծանօթանում եմ, յետոյ պէտք է ընտրել զգեստները, դիմայարդարումը...: Յետոյ քննարկում են զրոյցները բեմադիրի հետ թէ ինչ անենք, ինչպէս անենք եւն.:

Հ.– Քանի՞ ժապաւէն ունիք միեւչեւ այսօր:

Պ.– կարծում եմ քառասունից աւելի:

Հ.– Կրնա՞ք մէկ – երկու անուն տալ անոնցմէ ձեր կարեւոր նկատած դերերու մասին. օրինակ, ըսիք, որ «Եռանկիւնի»ն շրջադարձ մը եղաւ...

Պ.– Մշտապէս ինձ համար շատ սիրելի երկու դեր կայ. «Զորի Միրո»ն եւ «Նահապետ»ը: Մանաւանդ «Զորի Միրո»ն. իմ ամենասիրելի, ամենահարազատ դերն էր:

Հ.– Ո՞ր թուականին էր «Զորի Միրո»ն:

Պ.– Հինգ տարի առաջ էր. Ժ. Աւետիսեանը նկարեց. երկու սերիանոց ֆիլմ է. կարծում ենք կը չարունակենք այս տարի. Մուշեղ Գալչոյեանի գործով է սենարը: Այդ մեր ժողովրդի ճակատագիրն է. այդ ճակատագրով Զորի Միրոն նման է Նահապետին, բայց բնաւորութեամբ՝ ոչ: Զորի Միրոն ուրիշ մարդ է. դա մեր ֆիդայիներն են, դա ֆիդայական արիւն ունեցող մարդ է: Շատ սիրում եմ նաեւ «Հեղնար Աղբիւր»ի դերը. դերեր են, որոնք ինձ փառք են բերել:

Հ.– Հայաստանի ներկայ կեանքին մէջ ի՞նչ է շարժանկարին դերը: Զուարճութե՞ան միջոց մըն է, մշակոյթի ազդա՞կ մը, կամ զուտ գեղարուեստական մարզ մը...:

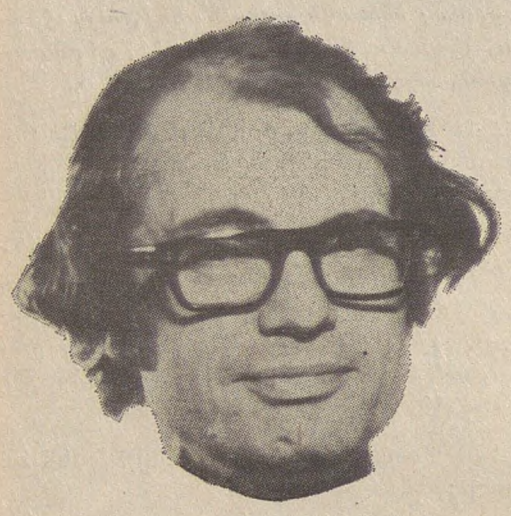
Պ.– Այդ մասին դժուար է պատասխանել. իմս ենթակայական պատասխան մը կ'ըլլայ. ես կարծում եմ որ մինչեւ վերջերս, 60ական թուականները Հայոց կինոն զարթօնք ապրեց, եղան ֆիլմեր, որոնց ժողովուրդը ընդունեց. բայց յետոյ այս վերելքը ընդհատուեց: Իմ տպաւորութիւնն այն է, որ Հայաստան կինոյի ժողովուրդ չի: Վերջին ժամանակներս ինչ որ հետաքրքրութիւն կայ, բայց այնպէս լիարժէք կինոյով չի ապրում: Հայ ժողովուրդը աւելի թատրոն սիրող ժողովուրդ է, բայց այս վերջին ժամանակները կարծես թէ աւելի մեծացել է ուշադրութիւնը դէպի կինոն:

Ես կարծում եմ որ մեր միակ ուղին, միակ ճիշդ ճանապարհը ազգային կինո ստեղծելն է. ազգային, հայ մարդուն յատուկ, մեր ժողովրդին յատուկ, մեր պատմութեան, մեր կենսագրութեան յատուկ կինո ստեղծել է. որովհետեւ «Հայֆիլմ»ում մարդիկ կան որ ասում են «ազգային կինո չկայ, կայ լաւ կինո ու վատ կինո». ես համաձայն չեմ դրա հետ, որովհետեւ կայ ազգային ճարտարապետութիւն, ազգային արուեստ, թատրոն, դրականութիւն, ազգային կինո: Ոչ մի տեղ չենք հասնի, եթէ գնանք արդէն բաց արած ճանապարհներով:

«Հայֆիլմ»ի մէջ մարդիկ կան, որոնք ազգային արուեստի հետ կապ չունեն, ազգային մշակոյթի հետ կապ չունեն եւ ընդհանրապէս իրենց համարում են կիրթ մարդիկ, մտաւորական, ոչ մի կապ չունենալով հայ ժողովրդի էութեան հետ, եւ սխալ պատկերացումներ ունեն մեր պատմութեան, հայ մարդու էութեան մասին: Հէնց այնպէս կինո նկարել, արուեստ արուեստի համար, ինչ ասեմ, անիմաստ է, յիմարութիւն է, մանաւանդ իմ ժողովրդի համար. ժողովուրդ՝ որը բացառիկ ճակատագիր է ունեցել եւ հարցեր ունի չլուծուած. պահանջ ունի այդ հարցերի պատասխանել ուզելու. պէտք է փորձել այդ պատասխանները:

Հ.– Այս ըմբռնումով եթէ նոյնիսկ գեղարուեստական գործ մը մէջտեղ կու

●▶

ՏԻԳՐԱՆ ՄԱՆՍՈՒՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

Տիգրան Մանսուրեան ծնած է Պէյրութ (1939)։ Ուխտ տարեկան է ինք երբ իր ծնողքը կը փոխադրուի Հայաստան։ Նախ կը հաստատուին Արթիկի շրջանը, ուր պատանին երաժշտական հակումներուն ընթացք տալու հանգիստ պայմաններ չը-կան։ Աւելի ուշ, երբ տասնըեօթը տարեկան է, Մանսուրեան ընտանիքը կ'անցնի Երեւան, ուր Տիգրան վերջապէս առիթը կ'ունենայ հետեւելու իր նախասիրած ուսման։

Իրեն հետ մեր զրոյցը կը սկսի այս չրջանէն.

Հ.– Պէյրութէն Հայաստան, Արթիկէն Երեւան. կ'ուզէ՞ք խօսիլ մեզի, հոն կատարած ձեր երաժշտական ուսումին մասին։

Պ.– Երեւան Ռոմանոս Մելիքեանի երաժշտական ուսումնարանը յաճախեցի չորս տարի. հոն ուսուցիչ ունեցայ Եղուարդ Պաղտասարեանը։ Անկէ ետք երաժշտական ուսումս չարունակեցի հինգ տարի Կոմիտասի երաժշտանոցում։ Հոն մաս կազմեցի Սարեանի դասարանին։ Ուսումս աւարտելէ ետք միջոց մը դասաւանդեցի հոն, ժամանակակից երաժշտեան տեսաբանութիւնը։

Հ.– Ի՞նչպէս եւ ե՞րբ սկսաք շարժանկարի ժապաւէններու երաժշտութիւնը յօրինել։

Պ.– Երաժշտանոցի ուսանող էի տակաւին, 1964–ին էր, ուղեցին, որ փաստաթղթական ժապաւէնի մը համար երաժշտութիւն յօրինեմ։ Ցիշում եմ, որ չատ չարչարուեցի. բոլորովին անփորձ էի։ Լաւ եղա՞ւ, չեմ գիտեր. չեմ կարծեր։

Հ.– Ի՞նչպէս կ'աշխատիք որոշուած ժապաւէնի մը երաժշտութիւնը պատրաստելու համար։

Պ.– Նախ սենարը կու տան. կը կարդամ, կ'որոշեմ այն կտորները, ուր երաժշտութիւն պիտի ըլլայ, ու անմիջապէս կը գրեմ երաժշտութիւնը։ Մաս առ մաս կը յառաջանամ. եթէ այդ պահին չընեմ, այդ կը նշանակէ, թէ ի զուր կարդացի սենարը. կը ցուցնեմ թեմատիչին, միասին կ'աշխատինք, աւելի ետք կ'ընեմ գործիքաւորումը (օրէնեթրասիոն)։

Հ.– Ի՞նչ է ձեզի համար երաժշտութեան տեղը շարժանկարին մէջ։

Պ.– Ինծի համար հականը կարեւոր կէտերուն հասնիլն է. խաղին հանդոյցին համաձայն կը չարունի երաժշտութեան կտորները։ Ընդհանրապէս ժապաւէնի մը լուծումը վերջաւորութեան մօտ կ'ըլլայ, եւ ալ կ'աշխատիմ վերջաւորութեան ուղղել երաժշտութեան կտորը։

Հ.– Իսկ յօրինուած երաժշտութեան կիրարկումը կը գոհացնէ՞ ձեզ։

Պ.– Թէքնիքի տեսակէտով որոշ դէպքերում այո. սակայն միշտ նոյնը չըլլար. մէկ ընդօրինակութիւնից միւսը կը տարբերի երբեմն. մէկուն մէջ լաւ կ'ըլլայ, ուրիշի մը մէջ ոչ. ինչպէս ժապաւէնին դունաւորումը։ Աւելի վարեւորութիւն կու տամ ձայնագրութեան պահին։

Հ.– Դո՞ւք կ'որոշէք մեկնաբանները։

Պ.– Այո, նախքան երաժշտութիւնը գրելս, գիտեմ թէ որու հետ պիտի աշխատիմ։ Այս կէտը առհասարակ պէտք է գիտնամ թէ ո՞ւմ համար պիտի գրեմ։

Իսկ «Մատենադարան» չարքին համար նախապէս չգրեցի. տեղւոյն վրայ իմփրովիզացիա ըրինք. յատուկ գործիք մը կայ որ ամբողջ նուագախումբ մըն է. ժապաւէնին քառորը գրի, տեղւոյն վրայ նուագեցի, եղաւ։

Հ.– Այս անգամուան հանդիպումը Տիգրան Մանսուրեանը մեզի ներկայացուց որպէս շարժանկարի ժապաւէններու երաժշտութեան յօրինող. սակայն այս մարզէն զատ կայ նաեւ երաժիշտը, դասախօսը։

Պ.– Այո. երբեք չէի կարծեր, որ այսքան չատ տեղ պիտի պիտի տամ չարժանկարին. թէեւ այսօր երեք տարիէ ի վեր ժապաւէններու երաժշտութիւն չեմ յօրինած։

Անկէ զատ ունիմ նուագախումբի գործեր, վարթիթա, «գիշերային երաժշտութիւն» մեծ նուագախումբի համար, որուն առաջին ունկնդրութիւնը եղաւ Հայաստանի պետական նուագախումբին կատարումով, Դաւիթ Ցանչեանի ղեկավարութեամբ։ Միլանոյէն իտալական հրատարակչութիւն մը (Ռիքորտի) գնեց այս գործիս միջազգային իրաւունքը. ուրիչ չատ գործեր ալ գնած են անոնք։

Ունիմ տակաւին քոնչերթոներու չարք մը, չութակ – լարային նուագախումբի, կրկնակի քոնչերթօ՝ չութակ – թաւչութակ – լարային նուագախումբի համար, երեք քոնչերթոներ թաւ չութակի ու տարբեր կազմերի նուագախումբերի համար. սոնաթիներ ու երգերի չարք՝ Ն. Քուչակի, Վ. Տէրեանի, Հ. Սահեանի, Մ. Զարիֆեանի, Ռ. Դաւոյեանի, Կ. Զարեանի բանաստեղծութիւններով. ներկայիս կը վերջացնեմ պալէթ մը Անտրանի «Ձիւնէ թագուհին» հէքեաթին վրայ։

Հ.– Իսկ ի՞նչ ընկալում կ'ունենան ձեր գործերը Հայաստանի մէջ։

Պ.– Շատ յաճախ կը նուագեն Հայաստանի ձայնասփիւռէն ու հեռուստատեսութենէն. նոյնիսկ քիչ մը չափից աւելի չատ։

Հ.– Ունի՞ք ձեր գործերուն համար նախասիրած մեներգատարներ։

Պ.– Այո. թաւչութակահար Նթալիա Գուտմանը եւ չութակահար Օլէկ Կագանը (Մոսկուա), դաշնակահար Օլէկ Մայորվը (Լենինկրատ), Ռիգայի կամերային նուագախումբը, ղեկավարներ՝ Լիվչից (Լաթուացի), Սոնտրէցքիսը (Լիթուացի), Զաւէն Վարդանեանը (Երեւան)։

Հ.– Պիտի ուզէի որ խօսէիք նաեւ Հայաստանի այլ երիտասարդ, ուշագրաւ երաժիշտներուն մասին։

Պ.– Աչտա Զօհրապեանի մասին մեծ սիրով կ'ուզէի խօսիլ. ընտիր երաժիչտ է. դպրոցն եւ բանաստեղծական հոգի։ Տարբեր կազմի գործիքային նուագախումբերի համար գործեր կը գրէ։ Իր յօրինուածներէն մէկը՝ «Գումգրանկների խաղը» փոքրանոական նուագախումբ մը նուագից Փարիզի մէջ։

Յետոյ կայ Մարտուն Իսրայէլեանը. ան ալ երգչախումբի, նուագախումբի ու գործիքներու համար կտորներ ունի։ Իսկ աւելի երիտասարդներէն կ'ուզեմ յիչել յօրինող Արտեմ Ղազարեանը։

Հ.– Կը շարունակէ՞ք նաեւ դասաւանդել։

Պ.– Այո. մէջոց մը ընդհատած էի այս աչխատանքը. երկար ժամանակ չէի սիրեր դասաւանդել։ Հիմա կը սիրեմ. երեւանի երաժշտանոցը քոմփոզիցիայի դասեր կու տամ։

Հ.– Իսկ ի՞նչ ծրագիրներ ունիք ձեր վերադարձին համար։

Պ.– Ինչպէս ըսի, երեք տարիէ ի վեր չարժանկարի երաժշտութիւն չեմ գրած. կրնամ հատ մը ընել։ Հատանոտրապէս պատճառովի մէկ ժապաւէնին համար աչխատիմ։ Առ այժմ ուրիչ ծրագիրներու մասին չեմ ուզեր խօսիլ։

Հ.–Շնորհակալութիւն. կ'ուզէի՞ք արձագանգ մը աւելցնել մեր զրոյցին։

Պ.– Այո. քիչ առաջ կը հարցնէիք թէ ի՞նչ կը խորհիմ չարժանկարին մէջ երաժշտութեան տեղին մասին. այս մասին կ'ուզեմ աւելցնել հետեւեալ կէտը. կը սիրեմ այն ֆիլմերը, որոնք երաժշտական կարիք չունեն։ ■

●▶

գայ, կը մերժէ՞ք արժէքը, պահանջելով որ անպայման ընկերային հարցերու ծառայէ շարժանկարի գործը։

Պ.– Մենք այսօրուայ մեր հարցերն ունենք, որոնք պատասխանի կարօտ են. պատմական, ընկերային, արդար ու անարդար. արուեստագէտը ինչպէս կարող է այդ բոլորից անջատուել ու ինք զրաղել իր արուեստով. ուզում եմ ասել որ ես չեմ տեսել «արուեստը, արուեստի համար» արուած բարձր արժէք։ Երբ ուրիչ քաղաք ենք գնում յիչատակներ ենք առնում տանում մեզ հետ. գնում ենք տունը. ոչ ոքի պէտք չի. չես կարող նրբանով հողը մչակել, չես կարող կրակ անել...։ Ինձ համար «արուեստը արուեստի համար»ը այդ կարգի, զուցէ զեղեցիկ, բայց անիմաստ յիչատակ է։

Հ.– Իսկ թատրոնի մէջ ի՞նչ է կացութիւնը։

Պ.– Նոյն վիճակն է, որովհետեւ թատրոնի բեմադրիչից էլ պահանջւում է յատուկ նպատակ, յատուկ ասելիք. ինչի՞ համար ես բեմադրում, ի՞նչ ես ուզում ասել այս բեմադրութեամբ. ամէն ինչ պէտք է հիմք ունենայ։ Թատրոնը անչուշտ աւելի ազգային է. հայ թատրոնը աւելի մօտ է ժողովրդին։

Հ.– Ի՞նչ ծրագիրներ ունիք ապագայ աչխատանքներու. աւելի շարժանկարի մարզին մէջ, քանի որ մեզի ձեզ ամէնէն աւելի հոդ կը ճանչնանք։

Պ.– Ես ցաւում եմ...։ Կինոյի ծրագիր չունեմ, չեմ էլ ուզում ունենալ, ինչպէս ասացի. սինեմայում ծրագիր ունենալ հնարաւոր չէ, որովհետեւ չգիտես, ով քեզ ինչ կ'առաչարկի. դերասանը կախեալ վիճակի մէջ է միչտ։ Հ. Մալեանի հետ մի նախնական խօսակցութիւն եղել է այն մասին, որ ուզում է Հ. Քոչարի «կարօտը» նկարահանել, տեսնենք...։

Հ.– Իսկ թատրոնի՞ մէջ։

Պ.– Թատրոնը աւելի որոչակի է. հիմա ծրագրած ունեմ մի քանի գործեր, որոնցից գլխաւորը Շէյքսփիրի «Արքայ Լիր»ն է։

Հ.– «Սովետական Արուեստ»ի մէջ հրատարակուած տեսակցութեան մը մէջ կը խօսէիք յետագային ձեր յուշերը գրելու փափաքին մասին։

Պ.– Գրում եմ արդէն «Սովետական Արուեստ»ում եւ«Ֆիլմ» թերթում։

Հ.– Կը սիրէ՞ք գրել։

Պ.– Այո. կեանքիս վերջում պարզուեց որ սիրում եմ. հիմա մտածում եմ թատրոնը, կինոն թողնել ու գրել. կարծես դեռ ասելիք ունեմ։ Բայց դժուար է թողնել։ Երկու տարի յետոյ վաթսունս կը լրանայ. արդէն ծեր մարդ եմ, կ'անցնեմ թոշակի եւ կը նստեմ իմ ամառանոցում ու կը գրեմ։

Հ.– Ի՞նչ կ'ըսէք այս փառատօնի մասին։

Պ.– Պէտք է չարունակել. չատ գոհ եմ. պէտք է անել, որովհետեւ մեր ժողովրդի կէսը հայրենիքում չի ապրի ու փաստօրէն զրկուած է հայ մչակոյթի հետ չփուելուց. պէտք է աւելի յաճախ ու աւելի հիմնաւոր կազմակերպել. այնպէս անել, որ զաղութի մեծամասնութիւնը տեսնի ֆիլմերը, որովհետեւ չատերը պատկերացում չունեն մեր մչակոյթի, մեր մակարդակի մասին. մանաւանդ ես կարծում եմ որ մենք՝ Հայերս մի մեծ թերութիւն ունենք, սա է որ մենք մեր արժէքները ներկայացնել չգիտենք աչխարհի։ Հազար տարի էր պէտք Նարեկացուց եւոք որ արթնանայինք, տեսնէինք որ սա համաչխարհային արժէք է, մեծութիւն. ուզածդ ժողովրդի, ուզածդ մչակոյթի մէջ կը տեղաւորուի, իր տեղը կ'ունենայ իր ասելիքներով։ Նարեկացին ապագայի պոէտ է ինձ համար։ Աչխարհին չի ներկայացուած Թումանեանը, Չարենցը, չի ներկայացուած Պ. Սեւակը...։ Շատերը չգիտեն, եւ ոչինչ որ օտարները չգիտեն, վատը այն է, որ Հայերը չգիտեն։

Ես հիմա նկարահանում եմ «Մատենադարան» ֆիլմում. 15 սերիանոց է։ Տարօրինակն այն է ու զարմանալին, որ ֆիլմի զաղափարը յղացել է ոչ հայ մարդ, այլ ռուս գրող Գիմ Բակչին։ Ու Մոսկուայի հեռուստացոյցը մեզ պատուիրեց այս գործը։ Այս պատճառով մօտիկից ծանօթացայ Մատենադարանի գանձերին. երբոր ստիպուած ես մօտիկից ծանօթանալ, զարմանում ես թէ սա ինչ ովկիանոս է ստեղծել հայ ժողովուրդը իր բազմադարեան պատմութեան ընթացքում։ Ապչեցուցիչը այն է նաեւ որ մենք դիտենք թէ Հայաստան երբեք հանդիստ, հանդարտ ու խաղաղ չի ապրել. ապչում ես թէ երբ է հասցրել թէ կռիւ անել, պատերազմել, եւ թէ ստեղծել այս գանձերը։

Հ.– Եւ ատիկա, մնացած տասնէն մէկն է միայն։

Պ.– Այո, դարերի ընթացքին մենք կառուցել ենք միւսները քանդել, ոչնչացրել են. բայց եւ այնպէս ապչում ես որ վերջ չկայ այս գանձերին Մատենադարանում կուտակուած։

Ֆիլմին մէկ մասը նուիրուած է գրիչներուն. գրիչները էջի բացատներում ժամանակ առ ժամանակ թողել են իրենց գրութիւնը, իրենց ժամանակի, իրենց պատմութեան մասին։ Մի գրիչ գրում է. «կը ներէք որ գիրս մի քիչ լաւ չի, որովհետեւ անօրէնները որդուս սպանեցին»... եւլն.։ Բայց զարմանալի է նաեւ որ գրում են թէ գիրքը ինչպէս պէտք է պահեն. հազար տարի առաջ հայ գրիչը գրում էր. «գիրքը կուռք մի՛ դարձրու, այնպէս արա որ միւսներն էլ կարդան. բայց կ'անիծեմ եթէ վրան մոմ կամ գինի կաթի. կ'անիծեմ նրան, որ գիրքը կրակին մօտ կը պահի»...։ Կայ նաեւ պատմութիւն թէ ինչպէս հայ դիւզացին փող է հաւաքել ու գացել գերութիւնից գիրքը ետ առել։ Ի՞նչ պաչտամունք է ուղեցել հայ ժողովուրդը գիրքի նկատմամբ։

Այսօր մենք էլ չգիտենք թէ ինչ ենք ստեղծել. մանաւանդ Սփիւռքը չգիտի թէ ինչ արժէքներ ունենք։ Ոչ էլ օտարը։ Ներկայացնել չենք կարող։ Այսպիսի փառաւորները մի միջոց են, որպէսզի ժողովուրդը տեսնի նաեւ այն արժէքները որոնք ստեղծուած են կինոյում։ ■

Տեսակցութիւնները կատարեց՝ Ա. Թ.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
12
MARDI
12 MAI
1987
LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՆԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.484 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.484

ԵՐԻՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԱՑՈՂ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՊՐԻԼ – ՄԱՅԻՍ 20 – 24)

ՀԱՅԿ· ԵԼԵՈՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ՄԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Ամերկլովակ տեղի ունեցած գեղարուեստական չարժանկարներու «Մկանակներ» համամրցութենական Բ. փառատօնին լաւագոյն բեմադրիչի եւ կարճ ժապաւէնի համար սահմանուած գլխաւոր մրցանակը շնորհուած է «Հայֆիլմ» արուեստանոցի պատրաստած «Ապրիլ» ժապաւէնին: Հեղինակները՝ արձակագիրը Ռուբէն Յովսէփեան եւ բեմադրիչ Վիգէն Զարդրանեան, գեղարուեստական նուրբ ու ինքնատիպ պատկերային միջոցներով չօշափած են Հայոց Եղեռնի թեման: Սարդարապատի խումբ մը մանակիցներ՝ արդէն տարեց գեղջուկ մարդիկ, իրենց ամբողջ կեանքի ընթացքին պահպանած են դառն օրերու եւ դէպքերու յուշերը, անոնցմով անվերջ բորբոքելով թոռներու երեւակայութիւնն ու անոնց հետաքրքրասիրութեան մէջ ներարկելով սէրը հայրենիքի, յարգանքը նախնիներու գործին հանդէպ:

***

ՄԱՍԼՈՎԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ
«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՊԱՏԱՆԻՆԵՐԸ
ԵՐՐՈՐԴ ՀԱՆԴԻՍԱՑԱԾ

Մորդրային Փութպոլի անուանի դէմքերէն է Վիկտոր Մասլով, որու գեկավարութեան տակ 60ական թուականներուն փայլած է Մոսկուայի «Տորպեդօ»ն, դառնալով Արք. Մխիթեան ախոյեան. ապա կիեւի «Դինամօ»ն է որ անոր օրով դարձած է ախոյեան: 1974 – 75 թուականներուն Մասլով մարզիչն է Երեւանի «Արարատ»ի, որ 1975–ին չահեցաւ բաժակը: Մասլովի մահէն ետք «Տորպեդօ» ակումբը հաստատեց յիշատակի մրցանակ մը, նուիրուած պատանի մարզիկներու: Այս տարուան մրցաշարքին մասնակցած են 13 տարեկան պատանի Փութպոլիստները՝ Մոսկուայէն, Կիեւէն, Մինսկէն, Երեւանէն, Դուշանբէէն, Գրոզնիէն եւ Լիպեցկէն: Ութ խումբերը բաժնուած են երկու ենթախումբերու, որոնցմէ իւրաքանչիւրի առաջին երկու տեղերը գրաւած խումբերը չարունակած են պայքարը ոսկիական կանոնով: Կիեւի «Դինամօ»ն 1–0 արդիւնքով չաղթած է Մինսկի «Դինամօ»ի, իսկ Մոսկուայի «Տորպեդօ»ն եւ Երեւանի «Արարատ»ը ոչ ոքի ուրուագած են իրենց խաղը· երկարաձգումին արդիւնքը եղած է 1–1· ապատ հարուածներու ընթացքին 4–2 հաշուով չաղթած են Տորպեդոյականները, որոնք աւարտականին հանդիպած են Կիեւի «Դինամօ»ի: Կիեւ 2–0 արդիւնքով չաղթելով չահած է մրցանակը: Երրորդ տեղի համար «Արարատ» հանդիպած է Մինսկի «Դինամօ»ի, որու չաղթած է 2–1 արդիւնքով: Լաւագոյն յետսապահի մրցանակը տրուած է «Արարատ»էն Արմէն Ասատրեանի:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ

Կիրակի օրուան խաղերու արդիւնքներն են. –

Ալֆորվիլի Հայ Մարզականը չաղթած է Շամպինեսի 3 – 2, Իսիի Մարզականը՝ Շաթիյոնի 5 – 3, Հ· Մ· Ը· Մ·ը՝ Քուրնէօվի՝ 5 – 3:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՆԺԱՄԱՆՑԵԼԻՆ

ԹԱԼԱԹԷՆ՝ ՊԱՐՊԻ

— o —

Ապրիլ 26–ին, «Լը Մոնտ», իր Գ· էջին վրայ, կարճ ներածականէ մը ետք, ուր կ'անդրադառնար ապրիլեան 72–րդ տարեդարձի ոգեկոչման, երկարօրէն կը ծանրանար «երեք ծանրակչիռ վկայութեանց» վրայ, որոնք կը վերաբերէին Ֆայաղի վերջին երեք հրատարակութիւններուն: Մայիս 10 / 11–ի «Լը Մոնտ»ի նամակագրութեան բաժնով, արձագանգ մը լոյս կը տեսնէր Փարիզի Թրքական դեսպանատան բողոքագրի մը առթիւ, «Լը Մոնտ» կը զրկէ թէ դեսպանատան մամուլի կցորդը՝ Ֆէյսլա Զեհրա Այվազ կը ժխտէ (նորութիւն չէ, անշուշտ) այդ հատորներուն պաշտպանած տեսակէտը, քան որոնց հայկական դատապրութիւնը չկար օսմանեան կայսրութեան դէմ: Կը գոյդը կ'ոգեկոչէ Ֆրանսական պղպիւռները և, կը չեշտէ, մանաւանդ հայկական, որոնք ճիշդ հակառակը կը փաստեն: Ֆրանսական պղպիւռը կը վերաբերի Ֆրանսական բանակի հրամանատարի մը՝ Լարշէ հատորին («Թրք· պատերազմը համաշխարհային պատերազմին մէջ»), հայկականը՝ Պօղոս Նուպար Փաշայի Արտաքին նախարար՝ Փիշոնի ուղղուած մէկ նամակին հատուածին:

Թրքական այս հակազդեցութիւնները ոչ մէկ նորութիւն կը բերեն, կը հաստատեն միայն որ, Թուրքերը առաւելարար «խանդարիչ» կը նկատեն նման հրատարակութիւնները: Ոչ մէկ առեն, այնքան չզգըրծիռ անդրադարձ կ'ունենան, որքան երբ անժխտելի վկայութիւններ լոյս կը տեսնեն:

***

Երկուշաբթի օր, Լիոնի մէջ բացուեցաւ Քլաուս Պարպիի դատավարութիւնը, որ պիտի տեւէ չուրջ երկու ամիս, եւ խորհրդանշական ձեւով կրնայ վերջ դնել Յուլիս 14–ին:

Ադմուկը մեծ է, այս դատավարութեան չուրջ, մեդիաներու նման ժխորի մը մէջ, անխուսափելի էր: Բանավէճերն ալ չեն պակսիր եւ բոլոր Ֆրանսացիները համոզուած չեն որ այս դատավարութիւնը պատեհ է: Մնդրոյ առարկայ են նաեւ դիմադրականները: Բոլորը՝ միայն հերոսներ չեն: Ինչ փաստեր պիտի բերէ Վերժէս, որ կը մնայ խորհրդաւոր անձ մը, ընդհանրապէս հակակրելի, որ «ծակ» մը ունի իր կեանքին մէջ (70–էն 78), չատերու համար մութ, իրեն համար լուսաւոր, դոր սակայն կը մերժէ լուսաբանել:

Կիրակի իրիկուն, 7 / 7 լրատուութեան յայտագրին հիւրն էր երիտասարդ փայլուն մտքի տէր փիլիսոփայ մը՝ Ալէն Ֆինքիէլքրաութ, որ չատ տեղին դատումներ ունեցաւ չարթուան դէպքերուն մասին եւ նաեւ Պարպիի: Յատ յայտնեց, մեդիաներու կատարած դերին առթիւ, նկատելով որ այս դատավարութիւնը այլեւս փութպոլի համաշխարհային բաժակի մը կերպարն առած է, սխալ է, ըսաւ, որ դարուս դատավարութիւնն է (Նիւրէմպէրկին էր առաջինը, ըսաւ) ու այս առթիւ անհրաժեշտ յայտարարեց նման պատաւարութիւնները, քանի որ, չեշտեց, զործուած ոճիրը, ինչպէս՝ Հայերու ցեղասպանութիւնը՝ անժամանցելի է:

***

Այսուհանդերձ, ծանր մթնոլորտ մը կը տիրէ: Անախորժ բան մը կայ, որ չեն տեսներ, նոյնիսկ բոլոր անոնք որոնք հետաքրքրուած են այս դատավարութեան անհրաժեշտութեան, մտավախութիւնն ալ ունին, որ չատ ու չատ բաներ, երբեմն նոզկալի իսկ, հրապարակ դրուին:

***

Լիոնի կեսթափոյի պետին դէմ կան հինգ գլխաւոր մեղադրանքներ. –

Ա· – Ֆրանսայի Իսրայէլացիներու Ընդհ· Միութեան Լիոնի Կոմիտէի մաքրագործում եւ 86 հոգիի սպանութիւն:

Բ· – Իզիէօ–ի հրեայ երախաներու կանչին 41 մանուկներու եւ 5 չափահասներու տարագրութիւն:

Գ· – Տարագրութիւն, չուրջ՝ 650 հոգիի 1944 Օգոստոս 11–ին դէպի արդելափակման կայաններ:

Դ· – Մահ, չարչարանքներէ հետ փրոֆէսէօր Մարսէլ Կոմփելի, հրեայ եւ դիմադրական:

Ե· – Տեղահանութիւն եւ մահ Ժորժ Լբսէվրի եւ տղուն եւ տարագրութիւն Լիզ Լբսէվրի, իրենց կինն ու մայրը, որ փրկուած է մահէն:

Իզիէօյի երախաներու տարագրութեան հարցը հիմնուած է հեռագրի մը վրայ, որ կը հրահանգէ այդ տեղահանութիւնը եւ որու վաւերականութիւնը կը հերքուի վերժէսի կողմէ, նման թալաթի հեռագրերուն: Մինչ դէպքերը կը բաւեն եւ ոչ մէկ հեռագիր անհրաժեշտ է:

Ծանօթ է որ Պարպի, կեղծանունով Պոլիվիա ապաստանած էր պատերազմի վարդրդային: Մնաց որ իր ձերբակալութեան պարագաները չատ համապատասխան չեն իրաւական օրինաւորութեան, բայց ենթակային դէմ գոյութիւն ունեցող մեղադրանքներու բացառիկ բնոյթը կ'արտօնէ, կ'ըսուի բոլոր օրինազանցութիւնները:

***

Լիոն, թատերաբեմը պատմական դէպքի, բերդաքաղաքի վերածուած է, ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած ըլլալով: Նոյն պատերազմական ոճրագործի մը վերջին դատավարութիւնն է, չատ հատանաբար, եւ Լիոն ժամանած են 700 թղթակիցներ աշխարհի բոլոր կողմերէն:

Երկուշաբթի, ժամը 13–ին կը բացուէր դատավարութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹի օդակայանը վերաբացուեցաւ Կիրակի օր: Փակ էր Փետրուար 1–էն ի վեր: Միալիոնի պարաւ օդանաւ մըն է որ առաջին էջը կատարեց վերաբացման օրը:

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ մերձաւոր արուարձանի մը անառաին մէջ է, որ ճմուռեցաւ Վարչաւա – Նիւ Եորք դիծի օդանաւը 183 հոգիով: Օդաչուն, անխուսափելի արկածին դիտակից, նախքան օդանաւին իյնալը, հրաժեշտ կու տար, ըսելով՝ «վերջն է»:

ԻՐԱ–ի չարքերը մատած լրտեսի մը չըննորհիւ է, որ բրիտանական ոստիկանութիւնը ձախողութեան մատնեց Պէլֆաթէն չուրջ 50 քիլոմեթր հեռու քաղաքի մը ոստիկանատան դէմ ծրագրուած ռմբափորձը: Ցարձակումը դործող ութ ահաբեկիչներէն զատ, զոհ զացած է անցորդ մը՝ 36 տարեկան, որ կառքով կ'անցնէր: Վախ կայ որ ռմբափորձերը սաստկանան, ութ մեռեալներու յուղարկաւորութեան առթիւ, մինչ Իրլանտացիները ոչի ի բուն կ'ուզեն ձեռք ձգել լրտեսը: Պէտք է ըսել, որ կարգ մը թերթեր ալ –Տըպլինի– կրակին վրայ իւղ լեցուցած են, ըսելով թէ ոստիկանները կրակ բացած են, երբ ահաբեկիչները, անպաշտպան, գետինը փռուած էին, մինչ այլ թերթեր կը գրեն թէ կռնակէն կրակած են:

ՀԱՐԱՒի ԱՓՐԻԿէի «սպիտակ» ընտրութիւններու (միայն՝ սպիտակամորթները քուէի իրաւունք ունին) արդիւնքներու համաձայն Ազգ· կուսակցութիւնը ձեռք կը ձգէ 123 աթոռ 166–ի վրայ, պահպանողականները՝ 22: Թութու Աբք· կոչ ըրած է 21 յառաջդիմական երեսփոխանութեան, որ հրաժարին իրենց աթոռներէն:

ԱՆԳԼԻՈՑ թաղապետական ընտրութիւններուն, պահպանողական կուսակցութեան տարած դղալի յաղթանակը պատճառ եղաւ որ Տիկին Թաչըը երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւններ կատարել տայ, ինչպէս օրէնքը կ'արտօնէ իրեն, հատանաբար Ցունիսին:

ՆԱՓՈԼի, առաջին անգամ ըլլալով իտալիոյ փութպոլի ախոյեանի տիտղոս առացաւ, չնորհիւ Մարատոնայի: 61 տարի է կը սպասէին եւ խանդավառութեան հետեւանքով 50 վիրաւոր կայ, որոնց երկուքը՝ ծանր վիճակի մէջ են:

ԵՐԳի ԷՕՐՈՎիԶիՈՆ մրցումը չահեցաւ, երկրորդ անգամ ըլլալով, իրլանտացի երգիչը՝ Ճոնի Լոկըն «Հոլա մի նաու» երգով: Ֆրանսա չատ ետին մնաց, մինչ Թուրքիա, որու Լոկոմոտիւ փոքրիկ խումբին դլուխն էր Կարօ Մաֆեան, վերջին մնաց, հակառակ երգչուհիին թափած ջանքերուն:

«ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻԻ ՀԵՏ

Այս թիւով փափաքեցանք մեր ընթերցողներուն ներկայացնել Պոլսահայ տաղանդաշատ բանաստեղծ՝ Զարեհ Խրախունի (Արթօ Ճիւմպիւշեան) իր ծնընդեան վաթսունամեակին առթիւ:

Այս նշանակալի հանգրուանը առիթ համարելով ուզեցինք հարցազրոյց մը ընել իրեն հետ, մեր ընթերցողներուն տալի մօտէն ծանօթացնելու համար իր գրական դիմագիծը, կեանքը, գործերը, մտածումները, հակումներն ու նախասիրութիւնները: Առանց նախապատրաստուած հարցարանի՝ հետեւեալ խօսակցութիւնը անցաւ մեր միջեւ:

«Ս. Փ.»

***

– Պր. Ճ. լսեցինք որ վաթսուն տարեկան եղած էք արդէն: Կրնա՞ք այս առթիւ ձեզի 60 հարցում հարցնել:

– Կ'երեւի կ'ուզէք կրկնել այն ինչ որ «Ոզնի»ն ըրած էր իր գլխաւոր խմբագրին՝ բանաստեղծ Աբրամեան Սահակեանին հետ, անոր յիսնամեակին առթիւ: «Մարմարա»ի մէջ կարդացած եւ ինքնատիպ գտած էի: Սակայն չէ՞ք խորհիր որ քիչ մը երկար կ'ըլլայ ... անորինը գոնէ յիսուն հատ էր: Ես միշտ խուսափած եմ իմ մասին խօսելէ. մանաւանդ երկար, եւ նոյնիսկ՝ պարզապէս խօսելէ: Թերեւս պատճառներէն մէկն ալ այդ է որ չեմ սիրեր առենախօսել, բանախօսել կամ խօսք առնել հրապարակաւ, քանի որ այդ պարագային՝ ձեր դիմացիններուն պարտադրած կ'ըլլաք որ ձեզ մասին ընեն, առանց որ իրենք խօսելու իրաւունք ունենան: Մինչդեռ հաւաքոյթներու եւ ժողովներու մէջ անգամ երբ խօսք կ'առնեմ կարծիք մը յայտնելու համար, ամէն երկվայրկեան կը մտածեմ թէ արդեօք կը ձանձրացնե՞մ կամ կը նեղե՞մ ներկայ գտնուողները: Մէջս տեւաբար ներկայ եղող այս մտահոգութիւնն ալ պատճառներէն մէկն է թերեւս լաւ եւ հանդիսատես խօսող մը չըլլալուս ...:

– Ձեր այդ մտավախութիւնը նկատողի բնորոշ գծի մը հետեւանքն է անտարակոյս. մենք ձեզ ճանչցած ենք իբրեւ մէկը որ ինքզինքէն եւ իր գործերէն աւելի՝ կը զբաղի ուրիշներով եւ անոնց խնդիրներով: Գրական մարզն ալ բացառութիւն չէ կազմած անշուշտ, որեան որ գիտեք՝ դուք շատերու ձեռքէն բռնած, նախաբայլերը առաջնորդած, սրբագրած, ուղղութիւն ցոյց տուած էք:

– Անցեալին չհանգած եմ բաներ մը ընել՝ նոր երիտասարդ ուժեր չահեցնելու համար մեր գրականութեան, մանաւանդ այն չրջանին՝ երբ գործնապէս կը խմբագրէի «Մարմարա»ի գրական – գեղարուեստական էջերը կամ Մխիթարեան Սանուց Միութեան գրական հանդէսը՝ «Սան»ը: Ափսո՜ս այն երանելի չրջանն էր՝ երբ ողբացեալ լեզուաբան եւ համայնապէտ Յակոբ Մարթեանի բառով՝ «նորանուէր»ներ ծիլ կ'արձակէին մեր գրական ածուին մէջ: Անշուշտ որ պէտք էր մէկը խնամք տանէր անոնց, ջրէր ու չակէր փոխանակ ամբարտաւան արհամարհանքի կոչտ ոռնոմանիներով կոխոտելու զանոնք: Սակայն, ափսո՜ս անցեալ է արդէն. հիմա տարբեր է ամէն ինչ. ո՛չ սրբագրուելիք գործ մնացած է, ոչ ալ առաջնորդուիլ փափաքող «նորափեսուր» դրիչ ...

– Ուրեմն դուք կը հաւատաք որ իմաստուն առաջնորդութիւն մը կրնայ գրող – ներ պատրաստել, բայց այն ատեն ո՞ւր կը մնայ տաղանդը ...:

– Տաղանդը փայլուն բառ մըն է, որ իր մէջ կ'ամփոփէ բնածին յատկութիւններու, ընդունակութիւններու, հակումներու ամբողջութիւն մը: Անշուշտ որ նախ պէտք է ունենալ ազնիւ կտաւը, ոսկեայ վրձինը, վրան նախիներ աչխատելու, ձեւել – կերտելու, ուրուագիծ կամ դանակ բռնելու, ներկելու, համադ ...: Բայց ո՞վ պիտի սորվեցնէ վրձին կամ սեղ կամ մկրատ բռնելը, երբ չկայ ուսուցանող նախապատրաստ մթնոլորտ, քաջալերիչ չրջանակ, խանդավառող չըրջապատ եւ կապուելիք կամ հակադրը – ւելիք ղէմքեր, այդ երկու հանդամանքովն ալ՝ ուղէ – չուղէ առաջնորդի դերին մէջ ...:

– Դուք ունեցա՞ծ էք այդպիսի առաջնորդներ:

– Թէ՛ գրական եւ թէ ժխտական առումով՝ այո՛: Մեր սերունդը որոշ չափով բախտաւոր եղած է, որովհետեւ զպրոցական գրասեղաններէն սկսեալ տիրապետած է մայրենի լեզուին եւ հազորդուած է մեր գրականութեան անկորուստ ղեղեցկութիւններով: Բ. աչխարհամարտի ծանր տարիներէն յետոյ մշակութային եռուն չրջան մը ապրած է Պոլսահայութիւնը, ինչ որ մեծապէս քաջալերած է կարդ մը օժտուածներ՝ նուիրուելու ոչ – դործնական ուսումներու եւ զուտ գրական գրագումներու:

– Կը խորհի՞ք թէ ձեր հետեւած ուսման ուղղութիւնը կարեւոր դեր մը ունեցած է ձեր գրական ասպարէզին վրայ:

– Անտարակո՛յս, եւ թէ մեծ չափով: Ես չատ բան կը պարտիմ Գրական Ֆաքիւլթէի փիլիսոփայութեան բաժնին, զոր աւարտած եմ: Եթէ անգամ մըն ալ աչխարհ գալու ըլլայի, կ'ուզէի զարձեալ հոն ուսանիլ, պայմանաւ որ նոյն՝ կամ նոյնքան արժէքաւոր օտար եւ տեղացի դասախօսներ ունենայի ...:

– Եթէ երկրորդ համալսարան մըն ալ աւարտելու առիթը տրուէր ձեզի, ո՞ր ճիւղը պիտի ընտրէիք:

– Բժչկութիւնը, ի հարկ է:

– Ինչո՞ւ:

– Մարդն է ստեղծագործութեան վերջնական հրաչակերտը, չէ՞. եւ մեր բոլորին ճիղերը ուղղուած են (կամ ուղղուած պէտք է ըլլան) անոր բարիքին: Իսկ բարիք զործելը մեծագոյն խմաստն ու արժէքն է կեանքին, նոյնիսկ ստեղծագործ աչխատանքէն ալ աւելի, քանի որ կարգ մը արժէքաւոր ստեղծագործութիւնները կրնան վնասաբեր ալ ըլլալ մարդկութեան համար:

– Գրական կամ արուեստի գործերն ալ կը մտնե՞ն այս դասակարգին մէջ:

– Ո՛չ, որքան ատեն որ արարքի չի վերածուիր եւ չի գործնականանայ՝ զուտ զաղափարը, մտածումը եւ անոնց արտայայտութեան զանազան ձեւերը չեն կրնար վնասակար ըլլալ, ընդհակառակն ամէնէն ժխտական եւ ստորին նկատուածներն իսկ «օգտակար» են՝ իրենց սնունդ թէզները պատրաստելու, մարդկային միտքը խթանելու տեսակէտէ:

– Ուրեմն ըստ ձեզի ամէն կարգի կաշկանդում վնասակար է գրական եւ գեղարուեստական աշխատանքին:

– Այդպիսի բան մը չըսի: Եթէ այդպէս ըլլար՝ Պոլսահայ նոր գրականութիւնը ի՞նչպէս կրնար առնել իւրայատուկ ուղղութիւն մը եւ հասնիլ որոշ գեղարուեստական բարձրութեան մը: Հաւանարար մենք ալ զրաված կ'ըլլայինք անցեալի ծանօթ պատմութիւններ պատմելով ...:

– Սակայն Մնձուրի՞ն. չէ՞ որ ան ալ անցեալի պատմութիւններ կը պատմէ ...

– Այո՛, բայց անծանօթ, այսինքն բատեղծուած պատմութիւններ ...: Անոր պատմածներուն թերեւս ոչ մէկը պատահած է կամ պատմուիլն ունեցած է իրապէս: Սակայն կորսուած բնագաւառի մը անծանօթ տարրերով վերակառուցած է այդ աչխարհը, եւ թէ՝ անառարկելի արուեստով:

– Ուրեմն ի՞նչ է ըստ ձեզի՝ պոլսահայ նոր գրականութեան իրապատուկ ուղղութիւնը կամ անոր քնորոշ յատկանիշը:

– Կը խորհիմ թէ՝ առարկայականութիւնն է (օպժէքթիվիթէ) անոր ամէնէն յայտնի գիծը՝ թէ բանաստեղծութեան եւ թէ արձակի մէջ: Այսինքն բացարձակ խղում «ես»ապաչտութեան հետ, ենթակայականութենէ խուսափում՝ նոյնիսկ ինքն իր մասին խօսելու առեն՝ իրր առարկայ միայն տեսնելով իր անձը, իր «ես»ը, իր հոգին, իր երազները, եւայլն ...: Զգուում դէպի իրականը, դէպի ճշմարիտը, զործածելով ի հարկին ամէնէն անիրական, դերիրական կամ երեւակայական արտայայտութեան միջոցները: Ճեռոյ տակաւին հեռացում զղացականութենէ, ճոռոմաբանութենէ, ճեւապաչտութենէ, պահպանողականութենէ եւ նորութապաչտութենէ հաւասարապէս ...

– Օ՛, այդ ամէնը եթէ մանրամասնելու ելլենք՝ շատ հեռուները գացած կ'ըլլանք: Համառօտելու համար կրնա՞ք ըսել թէ պոլսահայ այս գրական շարժումը իրապաշտ է:

– Այո՛, սակայն իրապաչտութիւնը հասկնալով ո՛չ թէ իրականութիւնը ընդօրինակելու, այլ վերակառուցանելու իմաստով:

– Ի՞նչպէս կը վերակառուցուի իրականութիւնը, եւ թէ ատիկա ո՞րքան ճշմարիտ կ'ըլլայ:

– Անշո՛ւշտ բառերով, նախադասութիւններով, նմանութիւններով, փոխաբերութիւններով, այլաբանութիւններով, պատկերներով, մէկ խօսքով՝ խորհրդանչաններով ...: Ստեղծագործ աչխատանքը զանազան այնպէս մը կը համապատրէ որ արդիւնքը կ'ըլլայ ճշմարտանման, եւ իրականութեան պատրանք կուտայ: Արդէն ամբողջ արուեստը կը կայանայ այդ պատրանքը ստեղծելու մէջ, եւ ասիկա՝ ոչ միայն գրականութեան, այլեւ գրեթէ բոլոր արուեստի գործերուն մէջ:

– Ըսել կ'ուզէք որ խորհրդանչաննե՞րն են արտայայտութեան լաւագոյն միջոցը՝ ճշմարիտին եւ իրականին պատրանքը ստեղծելու համար:

– Այո՛, եւ ոչ միայն լաւագոյն միջոցը, այլ մի՛ակ միջոցը. ո՛չ միայն պատրանքները ստեղծելու համար յանուն արուեստի, այլ նոյնիսկ պարզապէս արտայայտելու համար օրեւ միտք, օրեւ զգայում, օրեւ խմաստ ...: Մեր ամբողջ կեանքը կ'անցնի խորհրդանչաններով չրջապատուած եւ խորհրդանչաններ զործածելով: Զգե՛նք մէկդի տառերը, բառերը, թիւերը, նօթաները, տեսակաւոր կրճատումներն ու տարակները եւայլն, ճեռքի պարզ չարժում մը տեղին ու ձեւին համեմատ կրնայ նչանակել՝ «ձգէ՛ եղբայր», կամ՝ «ապրի՛ս մանչս» կամ՝ «ալ կը բաւէ, կեցի՛ր այդտեղ» ... եւ կը կազմէ զերասանական արուեստի եւ պարարուեստի հիմնական տարրերէն մէկը:

– Ուրեմն գրականութենէն ալ աւելի լայն խարիսխի մը վրայ կը նստեցնէք դուք ձեր արուեստի հասկացողութիւնը եւ տեսութիւնը: Սակայն վերադառնալով բանաստեղծութեան, կրնայի՞ք օրինակ մը տալ խորհրդանչաններու գործածութեան կերպին մասին:

– Սիրո՛վ: Առնենք ծառը, որ ինքնին հարուստ սկզբոլ մը, խորհրդանչան մըն է: Միջանկեալ ըսենք որ ծառ բառը արդէն խորհրդանչան է հայերէնի մէջ բոլոր տեսակ մը բնորոշող իմաստին, ինչպէս թրքերէնի մէջ ագաչ բառը: Տակաւին մէկ կամ միւս բառը արտաբերելու առեն մեր հանած ձայնն ալ խորհրդանչան է նոյն իմաստին, ինչպէս նոյն բառը գրելու առթիւ մեր զործածած տառերը, որոնք խորհրդանչաններն են որոշ ձայներու:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԻՐՔԻ ՄԸ ԱՌԹԻԻ(*)

Հակառակ անոր որ օտար պրպտողներու վկայութիւնները հայ ժողովուրդին դէմ գործուած թրքական բարբարոսութեան մասին ծանօթ են, Հայնրիխ Ֆիրպիւխէրի 1930–ին Գերմանիա լոյս տեսած հատորը արժանի է յատուկ ուչադրութեան: Ինքնագիրն իսկ – «Հայաստան՝ 1915 – քաղաքակիրթ ժողովուրդ մը, բնաջնջուած Թուրքերու կողմէ» – կը մատնէ գործին բնոյթը: Հեղինակը, գերմանացի սպայ մը, թարգմանի պաչտօն կը վարէր Թուրքիա, Իզմիրի չրջանը, մասնաչատ Լիման Ֆոն Սանտէրսի քով:

Դիտարկումի յատկանչական դիրք մը, որ իրեն կարելիութիւնը կուտայ մեզի փոխանցելու այն դրդապատճառները որոնք կնքեցին գերմանութիւրք բարեկամութիւնը, ահռեակի ու անսահման չրջանակի մը մէջ, որով դիմեցին դէպի իրենց նպատակակէտը. հայ ժողովուրդին բնաջնջումը:

Անդրադառնալէ առք կեյօմ Բ. կայսրին ու Սուլթան Ապտիւլհամիտի սերտ յարաբերութեանց, ժէ դարու վերջին, հեղինակը կը մանրամասնէ այն մեզսակցութիւնը զոր ունեցան երկու կառավարութիւնները Ա. աչխարհամարտի ընթացքին (1914 – 1918): Ան կը խօսի նաեւ գերմանի իչխանութեան պատասխանատուութեան մասին, որ ոչինչ բրաւ դադրեցնելու համար Հայերու կոտորածները:

Գիրքին մէկ դլուխը կը նկարագրէ այն վատութիւնը, որով գերման ժողովրդավար դէմքեր, ինչպէս՝ Նոյման եւ Քոտլպա չվարանեցան գերման հանրային կարծիքը մոլորեցնելու, «հակկնելու» համար Հայերու բնաջնջումը:

Դէպքերը արուած են լուսամօրէն եւ իրաւատեսութեամբ. հեղինակը ճշմարտութիւնը կը փնտռէ եւ չի ծածկեր իր չփոթութիւնը, հատատելով թէ գերման ժողովուրդը որու կարդ մը զանկիներ իրենց գիտութեան չնորհիւ նուաճած են փիլիսոփայութեան, Գեղեցիկի արուեստագիտութեան եւ բանաստեղծական խորքի բարձունքները, կրցան ներչնչուիլ զարհուրելի ոճրագործութենէ մը, որ սակայն կրնար մարդկային ցեղին նոր վէրքեր պատճառել:

Ժ. Թ.

(*) «Arménie 1915», *Heinrich Vierbucher.*

PUBLICATIONS REÇUES

LE SACREMENT DU BAPTEME
du rite apostolique arménien

Père Christian PAPAZIAN
Père Vatché IKNADIOSSIAN

Marseille, 1987.

Գերմանիոյ մէջ առաջին հայկական յուշարձանը

Ապրիլ 26–ին տեղի ունեցաւ բացումը առաջին հայկական յուշարձանին գերմանական հողի վրայ: «Եթովպեան հալոցին» դէպի գիմանի որ կը դանուի Շեմուիկարթ քաղաքի «Պատ – Քանդաու» թաղամասին մէջ, ուր իբենց վերջին հանգիստը գտած են դիմաւորապէս 1941 – 44–ի հայ ռազմագերիները (կամ գերմանական բանակի մէջ ծառայած հայ կամաւորները), նախ մէջ ծառայած հայ կամաւորները), հաւաքուած էին մօտ 300 Հայեր եւ գերմանացի իբենց բարեկամները, ներկայ գտնուելու համար յուշարձանի բացման արարողութեան, զոր կատարեց Միչին եպիսկոպոսի Մեսրոպ Եպիսկ· Գրիգորեան: Քօղը վերցուց Սարգարապատի վերերան Յարութիւն կարա– Սեֆերեան, կոչուած Ուբարատայի: Ասոնք առաջնեակ Շեմուիկարթի առաջին քաղաքապետ տոքթ· Թիրինկէր, իր ցաւը արտայայտելով, որ Եղեռնի ժամանակ եւրոպական պետութիւնները եւ Գերմանիան, իբենց կարելին չէին ըրած հայ ազգը կոտորածէն փրկելու համար: Աւելցուց նաեւ որ գերմանացոց մը հողիներու հանգիստի վայր է եւ ոչ՝ կռիւի, ակնարկելով այսպէս Թուրքերու եւ կարգ մը հայ ծայրայեղներու, որոնք, անշուշտ տարբեր պատճառներով, սպառնացած էին սգահանդէսը խանգարել:

Այս մեծ յիշողութիւնը կը պարտի գերմանահայութիւնը դլխաւորապէս մէկ անձի, Գրիգոր Մինասեանի, նախագահ՝ հարաւ – արեւմտեան (Պատէն – Վիւրթէնպէրկ նահանգ) Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ խորհուրդի: Մէկ տարի չանցած, ան քաղաքապետարանին հետ բանակցութեան մէջ մտաւ, որպէսզի յուշարձանին կառուցման արտօնութիւնը բացատայ: Դժուարութիւնները բազմաթիւ էին· օրինակի համար՝ 1) գերեզմանատան հողը Հայոց սեփականութիւնը չէ, այլ գերմանական Պետութեան կը պատկանի որ բարեկամաբար անկիւն մը Հայոց տրամադրած է, 2) հոն ուրիչ եղեռնի զոհ թաղուած չէ, 3) Շեմուիկարթի 20 000 բնակիչ աշխատաւորներու ներկայութիւնը եւ անոնց պատահական բողոքը պէտք էր նկատի առնել: Գրիգոր Մինասեանի թափած ջանքերու արդիւնքը եղաւ, յուշարձանին վրայ դրել· «Ի յիշատակ Հայոց Մեծ եղեռնի զոհերուն»:

Բացման արարողութենէն ետք տեղի ունեցաւ էքիւմենիք պատարագ, Մեսրոպ Եպիսկ· Գրիգորեանի, Հայր Յակոբ Կէօքճեանի եւ Համպուրկի դաղութի երգչախումբին մասնակցութեամբ: Աղօթեցին եւ քարոզեցին նաեւ գերման կաթոլիկ ուսուցիչ Հուլերթ Պուռ եւ գերման աւետարանական պատուելի Ալպրեխտ Ռոս, յիշելով հայ ժողովուրդի

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԼԻՈՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՍԻՐՈՑՆ...

Լիոն, Ֆրանսայի երրորդ քաղաքը, նկարչական արուեստի համար ալ կարեւոր կեդրոն մըն է: Կան բազմաթիւ ցուցասրահներ: Քանի մը Հայեր եւս կը ջանան իրենց ներկայութիւնը զգացնել տալ այս մարզին մէջ ալ: Առնցմէ մէկն է Փօլ Մուրատեան՝ որ կը շահագործէ «Փանթոկրաֆ»ը, Պէլքուրի մօտ, Ամփէրի անունը կրող հրապարակին վրայ, փոքր սրահ մը:

Թերեւս սխալ ըլլինք «շահ» բառը գործածելով: Գործը շահուէտ քիչ անդամ միայն կրնայ ըլլալ, այն պարագային մանաւանդ երբ ցուցադրողները աւելի սկսած ունին քաջալերութեան քան իրենց համբաւին վրայ կռթնելու: «Փանթոկրաֆ» կը ջանայ երիտասարդներու ծանօթացմանը նպաստել:

Այսուհանդերձ, չբնանին մէջ եւ անկէ ալ աւելի հեռու, քիչ թէ չատ, հռչակ ունեցող արուեստագէտներ նաեւ ցուցադրած են իրենց ստեղծագործութիւնները «փանթոկրաֆ»ի պատերուն վրայ:

Սրահը բաց է 13 տարիներէ ի վեր: «Շուրջ հարիւր ցուցահանդէսներ կազմակերպած եմ արդէն» հաւաստեց մեզի Փօլ Մուրատեան, պատասխանելով մեր հետաքրքրութեան: Հարիւրին մէջ՝ տասընեակ մը Հայեր, ինչպէս Տէր – Մարգարեան, Թորոս (քանդակ), Սերօ Անթոյեան, Վահէ Հէքիմեան, Տիգրան Տատըրեան եւ ուրիշներ, մանաւանդ Գրիգոր Կարապետեանը՝ որուն մասին Տէր – Մարգարեան օր մը կ'ըսէր մեզի թէ փըրանսահայ նկարիչներուն մէջ ամէնէն մեծն է հայկականութեամբ օժտուած իր ստեղծագործութիւններով: Դժբախտաբար, կարապետեան ապրած է միշտ քաշուած կեանք մը, հեռու բոլորէն, թերեւս «արդագած» աշխարհին հետ: Վատահ չենք թէ տակաւին կը չարունակէ աշխատիլ: Ծնած է Ռումանիոյ մէջ եւ, արդէն, մօտ է 80 տարեկանին: Քանի է մեզի թէ եղած է սկաուտ ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին խումբին մէջ, Պուքրէշ ...

Վերադառնալով փանթոկրաֆին, հետաքրքրական էր մեզի համար պիանալ թէ խարբերդցի ընտանիքի մը մէջ Լիոն ծնած (1931) Փօլ Մուրատեան ի՛նչ ազդեցութիւ մօտեցած է գեղարուեստի աշխարհին: Պատասխան. –

«Դպրոցը որոշ յարմարութիւն ունէի գծագրութեան: Դասեր առի երբ դըպրոցն ելայ: Կ'աշխատէի գործատան մը մէջ: Շահածիս մէկ մասը կը ծախսէի արուեստի սիրոյն: Երեք տարի Լիոնի արուեստանոցն ալ յաճախեցի: Այն ժամանակ ոչ ոք կ'օգնէր երիտասարդներուն ...»:

Ի վերջոյ, Մուրատեան ընդդրկած է փորագրիչի ասպարէզը, բայց անձնական գործատեղի մը՝ որուն մէկ մասը կը յատկացնէ ցուցադրութիւններու, սատարելու նպատակաւ արուեստագէտներու, մանաւանդ նկարիչներու եւ, անկասկած՝ մնալու համար գեղարուեստի աշխարհին մօտիկ: Իր առօրեայ փորագրիչի արհեստին հետ զուգահեռաբար իր ժամանակէն մաս մը կուտայ անձնական ստեղծագործութիւններու, աշխատանք երկաթի վրայ մանաւանդ: Փօլ Մուրատեան՝ ծանօթ անուն մը Լիոնի արուեստասէրներուն մօտ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՑ Պօղոսեան վարժարանի «Մելկոնեան» սրահին մէջ, տեղի ունեցած է «Գուսան» երգչախումբին համերգը: Մեկնաբանուած են ժողովրդական, հայրենասիրական, կրօնական եւ սիրային երգեր: Խումբին դեկավարն է Հայկ Սարգիսեան:

***

ՎԻՍԷՆԹԻ ԼՈՓԻՍԻ (Պուէնոս – Այրէս) մէջ, Ապրիլ 26ին, տեղի ունեցած է Դերձակեան երկրորդական վարժարանի հանդիսաւոր բացումը: Ս· Գէորգ Եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ քարոզած է Արշամ Ա· քհնյ· Պողոսեան: Յաւարտ արարողութեանց դպրոցին բակը հաւաքուած են թեմին առաջնորդը՝ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Բունիաթեան, հայկական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ եւ հոծ բազմութիւն մը: Խօսք առած են Մկրտիչ Թահթա, տոքթ· Անդրանիկ Արսլանեան, բարերար Գրիգոր Դերձակեան, տեղւոյն քաղաքապետ Սապաթինի: Առաջնորդը կոչ ըրած է անվերապահ օժանդակութեան եւ նեցուկի: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է ընդունելութեամբ:

***

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Ապրիլ 19ին, իր մահկանացուն կնքած է ազգային բարերար Վահէ Զընտոզեան: Ծանօթ եւ սիրուած անուն մը գաղութին մէջ, ուր իր բարերարութեամբ իրագործուած են ազգային – կրթական ծրագիրներ ու կառոյցներ: Ծնած էր 1910–ին՝ Իզմիր: Իզմիրի դէպքի նախօրէին ծնողքին հետ գաղթած է Յունաստան, քանի մը ամիս ետք՝ Իտալիա: 1925–ին Վահէ Զընտոզեան մտած է վենետիկ Մուրատ Ռափայէլեան վարժարան, զոր աւարտած է 1930–ին: Ապա Փրանսայի մէջ հետեւած է համալսարանի ճարտարագիտութեան դասընթացքներու: 1932–ին հաստատուած է Պուէնոս – Այրէս: 1963–ին՝ պատարան մը հիմնած է Խրիմեան Կրթ· Հիմնարկին մէջ, 1983–ին՝ երկրորդական վարժարան մը, ինչպէս նաեւ «Վահէ Զընտոզեան Հիմնարկութիւնը» ծառայելու համար կրթական հաստատութեանց: 1986–ին, Հ· Բ· Ը· Մ·ի երկրորդական վարժարանը կը կոչուէր իր կնոջ՝ Տորիս Զընտոզեանի անունով, իրրեւ երախտագիտութիւն իր բարերարութեան: 1984–ին մեծ գումար մը նուիրած է Ս· Զաքարի վանքին մէջ ապահովութեան արդիական միջոցներով օժտուած դրադարանի մը կառուցման համար: Իր բարերարութեամբ նորոգուած է նաեւ Էջմիածնի Ս· Աստուածածին եկեղեցին: Թաղումը կատարուած է Ապրիլ 21–ին:

Այն օրէն սկսեալ որ հայրս բաժնուեցաւ դիշերային աշխատանքի աշխարհէն, որ գինքը լուսանցքի վրայ կը պահէր համեմատած արեւուն հետ ոտքի եղողներ աշխարհին, հայրս բառին բուն իմաստով փոխեց մեր տան մթնոլորտը:

Աշխատանքի քաղցրութեան ան աւելցուցած էր մշտակայ զբաղումներ մը: Գլուխները զործին վրայ հակած կը մնային, սակայն ատեղ կ'երթեւեկէր քրքիջներու միջեւ: Ան իր յիշողութենէն դուրս կը քաշէր կարօտի երգեր կամ ժողովրդային երգերու կարգ մը յանկերգներ, որոնք զուարճալի պատմութիւններու հետ կը ներկայացնէր, ընդմիջումներով համեմատած «մնացեալը չորդով»ի ձեւով, որոնք աւելի կը սրէին մեր հետաքրքրութիւնը: Երբ սուրճ եփելու համար կը բացակայէր սենեակէն, մենք կը դանէինք անընդհատ տուներու լռութիւնը, այնատեն խոհանոցէն կը հնչէր իր ձայնը, որ մեզ կ'արթնցնէր մեր թմբիրէն· «մարդ չկա՞յ հոգ»:

Եւ մեր խանդավառութեան ակը կը չյաջնուէր ափսէն ձեռքը, ուրախութիւն ափեալով ու վանելով ամէն խժռուութիւն:

Շուտով աքսորի մեր փոքր հանրապետութեան ընկերակցական կեանքը բռնած էր այն ճամբաները, որոնք կ'անցնէին Ս· ժաք փողոցէն, այն օրէն, երբ հայրս սկսած էր սպրիլ ամէն մարդու պէս:

Մշակութային ընկերակցութիւններ, հայրենակցական միութիւնները, որբանոցի յանձնախումբեր, կարմիր կամ կապոյտ խաչերը, մեր մանրաշխարհին բոլոր այս նեցուկները հիմա կը տոզանցնին մեր տունէն, որ այլեւս չէր պարպուեր:

Այնուամենայնիւ մօրաքոյրս անդադար բարի դալուստի սուրճ կը պատրաստէր, մտերնոջները ասեղները չտառալ կը մղէին, մինչ միւս կողմէ անբաւարար թոշակ ունեցողներու համար իրերօգնութեան անուշկի մը ծրագիրները կը կազմուէին:

(Շար· 91)

Թոզքատապի օրերս հեռու չէին ու կը յիշեցնէին մեզի, թէ որքան տակաւ կերպով պինուած էինք անոնախատեսելի պարագաներու դէմ:

Բայց այդ առաւօտուն, կարուած թեւը, որ հօրս յաջողութեան փատան էր, զոր կ'ուզէի նշել փոքրիկ կատակերգութեամբս, մայրս դիտցաւ ի նպաստ իրեն օգտագործել, պինքը զործատունէն բաժնելու համար: Ընտանեկան եկամուտին վրայ հիմնուած աշխատանքի իր բաշխումին մէջ, զոր միայն արտատպելու մտահոգութեամբ ըրած էր, այնպիսի հիմնական դեր մը կ'առաջարկէր իրեն զործի մանր – չգործային մէջ, որ առանց անոր ոչինչ կարելի կ'ըլլար:

Ու յետոյ, անուղղակի կերպով, թաքուն, մեծ պատիւ մը կար, իր փոքր գլուխ զործոցին ընծայուած:

Այնատեն հայրս ինկաւ այդ հոյակապ թակարդին մէջ, զոր քաղցր մտահոգութիւնները լարած էին իրեն դէմ:

Յաջորդ չարաթներուն անոնք երկար բարակ հաչիւներ ըրին: Գումարումներ եւ հանումներ կը հաստատէին, կը սրբագրէին, կը կրճատէին, կը յարմարցնէին նոր պիտոյքին, առանց զործատան թուչակին:

Իրիկուն մը, այն ժամուն, ուր զործի հին հագուստները հագուած հայրս կը կորանար փակ դրան առջեւն իսկ, երբ կ'երթար ճաշատեղու նոր դիշեր մը եւս, ան անշարժ մնաց իր աթոռին վրայ: Այդ վայրկեանին հասկցայ, թէ երկար տարիներէ ի վեր, ուր ոչ իսկ օր մը բացակայած էր, առաջին անգամ ըլլալով, ան իր դեղին քարտը պիտի չներկայացնէր զործի սկսած ժամը ստուգող զործիքին:

Անոնա մօրաքոյրս սեղանը կը պատրաստէր հինգ հոգիի համար եւ խոհանոցէն հասած ախորժելի հոտերը մեզի կ'աւետէին մեծ օրերու յատուկ ընթրիք մը:

Այդ դիշեր, տունին բոլոր լոյսերը մարելէ ետք հօրս ուրուականը երկար տեն մէկ սենեակէն միւսը երթեւեկեց, ապատելով քունին, որ երկար օրերու վարժութեամբ մը արշալոյսին միայն կուգար:

***

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՐԹՈՆԸ —

ՄԱՅԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԾ

Թարգմանութիւն՝ Ա· Թ·

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՑԼ. – Տիկին Արշալոյս Փօլատեան իր ամուսնոյն՝ կարապետ Փօլատեանի մահուան տարելիցին առթիւ կը նուիրէ 500 Ֆր. ՍԻՐՄԱ–ին եւ 1000 Ֆր. «Ցառաջ»ի բարգաւաճման։

ԱԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՏՕՆ ԵՐԵՒՄԱՆ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉԻ

Մայիս 17, կիրակի, տօն երեւման Ս. Խաչի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, կը մատուցուի պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱՔԵՂԱՑ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

— ANTENNE 2 —

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՑՏԱԳԻՐ

Կիրակի, Մայիս 17, ժամը 9·30–ին յայտագիրը հայկական դորգերու չուրջ (մասնակցութեամբ Պր. Ալագեանի, Ժըներէն)։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀՐԱՒԻՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղի վարչութիւնը Մայիս 16, Շաբաթ օր, ժամը 15–ին, անդամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից Ապգային Տան սրահին մէջ։

Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ։

INFORMATIONS ARTISTIQUES

A. A. A.
ASSOCIATION AUDIOVISUELLE ARMENIENNE
9, rue des Petits Hôtels — 75010 Paris

QUATRE EXPOSITIONS
MAI - JUIN

GINA PELLON peintures (12 - 19 mai), *MHER MANSOURIAN* peintures (21 - 28 mai), *PHILIPPE ANTHONIOZ* sculptures (2-9 juin), *PATRICK SAMUELIAN* sculptures / *EDIK BALAIAN* dessins (11 - 18 juin).

A.A.A. ouvert du lundi au samedi
de 14 à 19 heures
le dimanche de 16 à 20 heures
Tél. : 45 – 23 - 51 - 50

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՏՈՒՆ
12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille

Կիրակի, Մայիս 17–ին, ժամը 13–ին՝

– ՀԱՅԿԵՐՈՒՅԹ –

Բացման 11–րդ տարեդարձին առթիւ։
Գեղարուեստական բաժին։
Հայկական պարեր՝ Անի պարախումբի մասնակցութեամբ։
Սեղանները ապահովել վարչութեան անդամներուն մօտ։
Ճաշազին՝ 120 Ֆ.։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Անիէռ, Պուա – Գոլոմպ եւ Գոլոմպի մասնաճիւղը կը ներկայացնէ՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆ
ԳԻՍԱՆԻ
SPECTACLE BILINGUE
«LE JOURNAL DE NORAÏR»
(d'après Chahan Chahnour)
DIMANCHE 17 MAI *à 16h précises*
Salle Municipale de Bois-Colombes
35, rue du Gal. Leclerc —
Villa des Aubépines
(tout près de la Gare de Bois-Colombes)
La matinée débutera par quelques chansons interprétées par les élèves de l'école arménienne de la région.
Մուտքերու մասնակցութիւն՝ 70 Ֆ.։
Տոմսերու համար դիմել Դ. Ճիզմէճեանին, – 47 – 81 – 09 – 72 եւ Միութեան անդամներուն։

ՇԱՐՔՀԱԿԱԼԻՔ

Կազմոյց Խաչի Անիէռ Պուա – Գօլոմպ եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Տէր եւ Տիկին Յարութիւնեան 1000, Տիկին Մատէն Փափազեան 500 Ֆ., Տիկին Աւետիսեան 500 Ֆ., Պր. Մատոյեան եւ Հայաստանի Ճամբորդութեան խումբը 250 Ֆ., Պր. Քէօլէեան Տէր եւ Տիկին Մատուկեան, Տէր եւ Տիկին Հիսայեան, Տէր եւ Տիկին Գլըճեան, Տիկին Մոսկոֆեան, Տիկին Կոթոզեան 100–ական Ֆր.։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

2 SEJOURS EXCEPTIONNELS

CENTRE DE VACANCES
de la
CROIX ROUGE ARMENIENNE

ASCENSION
4 jours en Normandie
Les 28, 29, 30 et 31 Mai.

PENTECOTE
3 jours en Normandie
Les 6, 7 et 8 Juin.

Départ de l'autocar :
Jeudi matin *Samedi matin.*

Maire de CLAMART — 7 h 30
ISSY-LES-MOULINEAUX
Eglise Arménienne — 8 h
ALFORTVILLE- Place Carnot — 8 h 30
GARE ST. LAZARE -
25, rue de Rome — 9 h

Voyage, séjour en pension complète et excursions jusqu'ou MONT SAINT MICHEL
Participation aux frais :
ASCENSION : 430 Frs.
PENTECOTE : 380 Frs.
Renseignements et inscriptions :
— 39 - 85 - 36 - 53 —

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
12 - 14, rue St. Bazile
MARSEILLE

EXPOSITION

Le Printemps des Peintres Arméniens

AZAD, BERGEO, EVA ARS, MESSIKIAN, MELIK, STAMBOULIAN, MESDJIAN-HATCHIKIAN

du 15 au 25 mai
Vernissage le vendredi 15 mai
à partir de 19 heures
Exposition ouverte
du lundi au dimanche
de 14h30 à 19h

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կազոյա Խաչի Տէսինի դպրոցին հանդէսը կիրակի, Մայիս 17, Տէսինի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, ժամը 16–ին։

Մուտքը ազատ է։

L'U. G. A. B.

propose
AUX JEUNES ARMENIENS DE FRANCE
son CAMP d'été NUBAR

situé aux U.S.A. (Etat de New-York) au sein d'une région boisée et verdoyante
dans les monts Catskill
— du 27 Juin au 26 Juillet —

Activités : cours de langue (arménien et anglais), sports, excursion, ambiance jeune...

Accompagnateur prévu pour les participants français. Conditions intéressantes.

Renseignements et inscriptions :
U.G.A.B. : 11, square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 45 - 20 - 03 - 18

– ՆԻՍ –
ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ

Հիմնարկէքի առաջին տարեդարձին առթիւ, Նիսի Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութիւնն ու Շինարարական Յանձնախումբը կը կազմակերպեն՝

ՀԱՅԿԵՐՈՒՅԹ – ՊԱՐԵՐԵԿՈՒՅԹ

Շաբաթ, Մայիս 16, ժամը 19·30–ին «Ակրոպոլիս» պալատին մէջ։
Մասնակցութեամբ՝ ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ
Տոմսերը ապահովեցէք հետաձայնելով. – 93 – 44 – 41 – 14
Ճաշի մասնակցութիւն. – 350 Ֆ.։
Եկէք եւ քաջալերեցէք համայնքայինէն այս ձեռնարկը։

Ս.Դ.Հ.Կ.
ՅՕԱՄԵԱԿ
1887 - 1987

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպութեամբ՝
Ս. Դ. Հ. Կ. «ՆԱԶԱՐԲԷԿ»
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

մասնակցութեամբ՝
ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆԻ
ՑՈՎԻԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ
ԼԵՒՈՆ ԳԱԹՐՃԵԱՆԻ
ՀԱՐՕ ԲՈՒՐԵԱՆԻ

Նուագախումբի ղեկավարութեամբ՝
ԺԱՒ ԳՈՃԵԱՆԻ

Կիրակի, Մայիս 17, ժամը՝ 20·30ին
Salle GAVEAU — 45, rue la Boétie — Paris 8e

— Prix des billets : 130 Frs., 150 Frs., 190 Frs. —

Réservations :
PARIS
HAY DISC — 35 rue Lamartine ..... Tél. : 48 - 78 - 22 - 79
LIBRAIRIE PALOUYAN — 9, rue de Trévise ..... Tél. : 45 - 23 - 24 - 97
ETOILE LAFAYETTE — 97, rue Lafayette ..... Tél. : 48 - 78 - 88 - 70
ALFORTVILLE
HAY ARARAT — 118 bis, rue Etienne Dolet ..... Tél. : 43 - 76 - 27 - 62
ALIMENTATION SARKIS — 26, rue des Goujons ..... Tél. : 43 - 75 - 53 - 22
CHAUSSURE NELLY EXPRESS — 113, rue P. Vaillant Couturier 43 - 78 - 52 - 83
ISSY—LES—MOULINEAUX
TELE CONDOCRET — 175, ave. Jean-Jaurès - CLAMART .... Tél. : 46 - 42 - 56 - 17
ALIMENTATION SARAFIAN — 31, ave. Auguste Rodin - MEUDON 45 - 34 - 13 - 45
ASNIERES
PRODUITS ORIENTAUX VAROUJ — 49, Grande rue Ch. de Gaulle 47 - 93 - 64 - 02

U. G. A. B.

JOURNEE
du Centre Culturel
Alex MANOOGIAN

organisée par
le Comité Local, le Comité des Dames, le Comité des Jeunes
au profit de leurs œuvres culturelles et sociales
— Dimanche 17 Mai à partir de 11 heures —

Musique arménienne
animation
Bar — Buffet

DEJEUNER : A partir de 12 heures
Spécialités arméniennes préparées par les Dames de l'UGAB

STANDS : *LIVRES ET DISQUES ARMENIENS...*
- *à 15 heures concours de tric-trac doté d'une coupe*
- *à 16 heures service de thé avec gateaux faits maison*

118, rue de Courcelles — Paris 17e
Tél. : 42 - 27 - 12 - 26
autobus n° 30 et 84 — Métro : Courcelles

VENEZ NOMBREUX — AMENEZ VOS AMIS

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՑԻՍ
13
MERCREDI
13 MAI
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՆԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.485 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.485

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, որ արեւմտեան Պերլին գացած էր, քաղաքին 750–ամեակին առթիւ, անդրադառնալով «երկուքի բաժնուած եւ Գերմանիոյ ու Եւրոպայի պէս պառակտուած քաղաքի մը» երբեմնակ խորհրդանշանին, բանակցութեան եւ գործակցութեան կոչ ըրաւ եւրոպական բոլոր երկիրներուն: «Այս քաղաքը, ըսաւ Միթերան, պէտք է միութեան կայք մը ըլլայ, պէտք է կամուրջ մը ըլլայ երկու աշխարհներու միջեւ»:

ՍՐՏԻ ՓՈՒԱՐԿՈՒՄԻ ենթարկուած աշխարհի երիցադոյն անձը՝ Խմմանուէլ Վիթրիա, մեռաւ 67 տարեկանին, 18 տարի ապրելէ ետք ուրիշի մը սրտով: Վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուած էր 1968 Նոյեմբեր 27–ին, այժմ ողջացեալ, փրոֆէսէօր Հանրիի կողմէ (սրտի տաղնապի զոհ), Վիթրիայի պառաղան ամէն յոյս կը ներշնչէ: Ճիշդ է որ կատակասու այս Մարսէյլցին, մկրտուած «անկործանելին» միշտ յաւտեան տրամադրութեամբ ապրած է: Առջի օր զոհ գնաց չնչահեղձութեան, որ հետեւանք էր սրտի անխուսափելի տկարութեան:

ՊԱՐՊի – ԱԼԹՄԱՆի դատավարութիւնը, որ ներկայացման մը բնոյթ առած է, բացուեցաւ Մայիս 11–ին, Լիոնի ոճրայինատեանին առջեւ: Ամբաստանեալը, երբ պարտէզը անունը տալ, պատասխանեց՝ Ալթման, այսինքն այն կեղծ անունը զոր կը գործածէ պատերազմի վաղորդայնէն ի վեր: Լիբիական Ժանտամուլի գործակալութիւնը, «արդի աշխարհի կողմէ օգտագործուած մետիաք-իֆ խաթերայութեան տիպար օրինակը» կ'որակէ այս «թատերական դատավարութիւնը», աւելցնելով որ հարցերէն առաջինը՝ «կը վերաբերի Ֆրանսայի ձեռնհասութեան եւ իրաւունքին այս դատավարութիւնը կազմակերպելու, Ասիոյ, Ափրիկէի եւ արաբական աշխարհի մէջ, մարդկութեան դէմ ոճիրներ գործելէ ետք եւ որոնցմէ ոմանք կը հաւասարին եւ երբեմն կը գերազանցեն նացի ոճիրները, ի մասնաւորի Ալժերիա գործուած հաւաքական ջարդերն ու չարչարանքները»:

ՓԱՍՔՈՒԱ, նոր արտայայտութիւն մը ունեցաւ Հեռօ նահանգը կատարած իր մէկ շրջայտոյտին ընթացքին, որ մեծ ընդվզում առեղծած է Է.Մ – Օ – Է.Մ – ռահվիրի եւ ուրիշներու մօտ ալ: Ականատեսներով չարթըրով արտաքսուած 101 Մալիցիներու Ներքին նախարարը չէշտած է թէ «որեւէ պետութիւն իրաւունքն ունի ինք ճշդելու պաղթողներու թիւը իր հողամասին վրայ: Ոմանք կ'ըսեն մէկ չարթըը շատ է, բայց եթէ վազը կառախումբ մը պէտք ըլլայ որ լեցնեմ, կ'ըսեմ»: Կառախումբի այս պատմութիւնը, առնուազն «ձախող» նկատուած է Պարպիի պատասխանատուութեան բացման օրը:

ՄԱՐՍԷՅԻ Գ. թաղամասին մէջ, ոճրախումբ մը գործած է «Օտարականին Տան» դէմ եւ երեք հոգի թեթեւօրէն վիրաւորուած են, մէկը միայն հիւանդանոց փոխադրուած է: Արարքը պատահած է երկուշաբթի առաւօտ: Այս տունը, որ կիյ է ոստիկանատան, կը ըղբաղի Մշակութային եւ Ընկերային հարցերով եւ կոչուած է դիւրացնելու գաղթողներու դիմումները:

ՄԻՇԷԼ ՓՈԼԱՔ դատ պիտի չբնայ Լըփէնի կիրակի օրուան արտայայտութիւններուն դէմ, թէեւ պիտի անդրադառնայ Շարաթ իրիկուն, իր յայտագրին ընթացքին: Ազգ. ճակատի պարագլուխը, որ ժան մ'Առքի ոտնին առթիւ, համախմբում մը կազմակերպած էր, իր ելոյթին ընթացքին՝ «զարշահոտ բորենի, որու արտաքինները կը հոտեցնեն Ֆրանսական պատասխանը» ըսած էր «Պատասխանի պատասխանները» ըսած էր «Պատասխանի պատասխանները» ըսած էր «Պատասխանի իրաւունք»ին պատասխանատուին: Կարելի է անշուշտ, սիրել կամ չսիրել Փոլաքը, անժխտելի է սակայն որ հեռատեսիլի յայտագրերու մէջ ակութեան ներկայ «ճոխութեան» մէջ փակութեան ներկայ «ճոխութեան» մէջ հետաքրքրական յայտագիր մըն է եւ Լըփէնի նման արտայայտութիւններն ալ կրնան միայն նպաստել Փոլաքի:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ 60»

Արեւմտեան Եւրոպայի առաջին օրաթերթ «Յառաջ»ի 60–ամեակին առթիւ, այս սիւնակներէն արտայայտած էինք, մեր չնորհաւորական խօսքերուն առընթեր, մեր բարձր գնահատանքը թերթին դերին եւ բազմամեայ վաստակի մասին («Պայքար», 1986, Յունուար 11):

Այժմ քիչ մը յապաղումով, լոյս տեսած է «Յառաջ 60» 500 էջերէ աւելի հատոր մը: Նման դիրք մը լոյս տեսած էր թերթին 50–ամեակին առթիւ:

Հատորը ծաղկաքաղ մըն է· կ'ամփոփէ 1975 – 1985 տասնամեակի «Յառաջ» օրաթերթին եւ «Յառաջ, Միտք եւ Արուեստ» ամսաթերթին մէջ լոյս տեսած ընտրովի դրուագներ: Հրատարակութիւնը յարգանք մը եւ գնահատանք մըն է աշխատակիցներուն որոնք, վոխադարձաբար, ոգեկոչած են զոյգ թերթերը:

Դժուար է առօրեայ մեկնած նիւթերէ կազմուած նման ստուար հատոր մը վերածել վկայութենէ աւելի՝ այժմէական եւ չահեկան հրատարակութեան մը: Բան մը՝ զոր խեզճած եւ յաջողութեամբ կատարած է թերթին խմբագրութիւնը:

Շուրջ երեք տասնեակ ստորագրութիւններէ կազմուած այս հատկաքաղին գրութիւնները ընդհանրապէս կը բաղկանան գրական ակնարկներէ, դատումներէ, գրախօսականներէ, հարցազրոյցներէ, տոմսերէ, նչմարներէ: Շատ մը գրութիւններ ունին մասնաւոր արժէքը խղճամիտ եւ խորաթափանց դատումի եւ ուսումնասիրութեանց: Հասկանալի կարելի պիտի չըլլար ստանալ նման բարեյաջող արդիւնք մը, եթէ վերջին տասնամեակին օրաթերթի կոչքին չհրատարակուէր նաեւ «Յառաջ, Միտք եւ Արուեստ» ամսաթերթը, ուրկէ գլխաւորաբար մնանած է այս հատորը:

«Յառաջ 60»ը նուիրուած է թերթին հիմնադիր Շաւարշ Միսաքեանի, ի յուշ իր մահուան երեսնամեակին: Այդ կը նշանակէ նաեւ որ վերջին 30 տարիներուն թերթին եւ մամուլի ջահը չարունակած է բարձր բռնել հիմնադիրին ժառանգորդուհին՝ Արփիկ Միսաքեան, որուն այս առթիւ կը ներկայացնենք մեր շնորհաւորութիւնները եւ մաղթանքը՝ չարունակական կորովի, որուն այնքան պէտք ունի հայ մամուլի ամէն պատասխանատու:

Գ. Ք.

«Պայքար», Մայիս 2

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ԱՊՐԻԼ 20 – 24)

ԵՐԳԻՈՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՁԱՐԵՆՑԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

Զարենցաւանի երաժշտական դպրոցի մեծ սրահին մէջ նուագահանդէս մը տրուած է մոսկուացի երգիռնահար Նատալիա Մալինինա: Հանդիսէն ետք դպրոցի մանկավարժական խումբին հետ հանդիպում ունեցած է արուեստագէտը եւ խօսած Մոսկուայի Մ. Գլինկա երաժշտական մշակոյթի պատմութեան թանգարանին մասին:

*
**

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՊԱՀԱՐԱՆ
ԵՒ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹ
ՀԱՅՑ ԵՐԱԺԻՇՏԻՆ ԵՒ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆԻՆ
ԴԻՄԱՆԿԱՐՆԵՐՈՎ

Յորհ. Միութեան թղթատարի նախարարութիւնը դրոշմաթուղթ եւ դեղարուեստական ծրար մը հրատարակ հանած է Հայաստանի ակադեմիայի առաջին նախագահ Ցովսէփ Օրբելիի դիմանկարով, ակադեմականին ծննդեան 100–ամեակին առթիւ: Մոսկուայի մէջ հրապարակ հանուած է նաեւ դեղարուեստական ծրար մը, Տիգրան Չուխաճեանի դիմանկարով, երաժիշտին ծննդեան 150–ամեակին առթիւ:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՐԳԱՀՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ
ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Ա. Խաչատրեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է Հայաստանի պետական երգչախումբին համերգը: Յայտագրի առաջին բաժնին մեկնաբանուած են հայ երաժիշտներու գործեր: Առաջին անգամ ըլլալով Երեւանի մէջ երգուած է Կոմիտասի մարգարիտներէն մին՝ «Ով զար – մանալի»ն. մեկնաբանուած են Մ. Եկմալեանէն, Բ. Կանաչեանէն եւ Ա. Բաբաջանեանէն գործեր: Երկրորդ բաժնին, հնչած են տարբեր զարաշրջաններու եւ սեռերու գործեր: Երեւանցիները երգչախումբի կատարմամբ առաջին անգամ ըլլալով ունկնդրած են Գլազունովի «Մայր Վոլգայի հոսանքն ի վար», Ցովհաննէս Չէքիլեանի «Գարնանային անուրջներ» երգերը: Կերշունիի, Մասքանիի, Վէրտիի, Հենոելի, Պախի գործերէն ետք երգչախումբը մեկնաբանած է հատուածներ Ա. Տիգրանեանի «Անոյշ» օփերայէն: Մեներգներով հանդէս եկած են Գ. Գրիգորեան, Ա. Խաչատրեան, Ն. Ցակոբեան եւ Յ. Պապեան:

*
**

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ
ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի Նկարիչներու Տունը բացուած է ժողովրդական արուեստի գործերու ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են կիրառական արուեստի նմոյշներ՝ նռնատու ու ծաղկուն ժանեակներ, փայտէ սկիհներ, նախշազարդ դգալներ, երաժշտական գործիքներ, գորգեր ու կարպետներ, զուլպաներ ու գօտիներ, կոպըլէներ եւայլն: Բացման օրը խօսք առնելով Հայաստանի Նկարիչներու Միութեան նախագահ Ս. Մուրադեան ըսած է, թէ մասնակցողները տարբեր տարիքի մարդիկ են: Ուրախալի է այն՝ որ կան ըստեղծագործող ընտանիքներ, որոնց աշխատանքներու ընտրանին ներկայացուած է ցուցահանդէսին մէջ: Այդ գործերը կը խօսացնեն եւ կ'արտայայտեն հեղինակներու հոգիին մէջ ամբարուած խոհերն ու ձգտումները:

*
**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄ
ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի հայկական նրբանցքի թիւ 2 տան մէջ բացուած է նոր թանգարան մը: Տունը մինչեւ Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը Լազարեան ճեմարան էր: 1815–ին հիմնադրութենէն սկսեալ, շուրջ դար մը, ճեմարանը եղած է Ռուսիոյ գիտական եւ ուսումնական հռչակաւոր կեդրոններէն մին եւ Մոսկուայի համալսարանին հետ կարեւոր նպաստ բերած Յորհ. Միութեան մէջ արեւելագիտութեան: Հոն ուսանած են Տուրգենեւ, Ռիմսկի – Կորսակով, Ստանիսլաւսկի, Պատկանեան, Սպենդիարեան, Շահազիզ, Տէրեան, Միսանիկեան եւայլն: Թանգարանի բացման օրը խօսք առնելով Յորհրդային Միութեան Նախարարաց Յորհուրդին ատենադպիր Հայաստանի մնայուն ներկայացուցիչը՝ Է. Հայկազեան ըսած է· «Վերականգնումէ ետք Մոսկուայի հին հիւրերու առջեւ այսօր կը բացուի մեր հիւրընկալ տունը՝ Հայաստանի Մշակոյթի Տունը Մոսկուայի մէջ: Շինարարներու, ճարտարապետներու եւ վերականգնողներու ջանքերով իր նախկին տեսքը ընդունած է ԺԹ· դարու սկիզբի ռուսական ճարտարապետութեան հիանալի յուշարձաններէն մին, որ ռուս եւ հայ ժողովուրդներու պատմութեան, մշակոյթի եւ բարեկամութեան ինքնատիպ յուշարձան է»: Բացման ներկայ եղած են Հայաստանի Նախարարաց Յորհուրդի նախագահի տեղակալներ Հ. Հայրապետեան եւ Լ. Ներսիսեան, Մշակոյթի նախարար Եուրի Մելիք – Օհանջանեան եւայլն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԷՆԴԻ ԴԷՄԷՆ» ՆԱՄԱԿ

Սիրելի հայ գրողներ,

Վերջերս կը լսեմ թէ յաճախ կը յիշէք գիս· անուններս կը տրուի· շատեր կ'ափսոսան որ հոդ, մեր միջեւ չեմ գտնուիր: Արդարեւ, ես ալ կը տեսնեմ թէ ընելիք շատ ու շատ գործ պիտի ունենայի այսօր մեզի հետ ապրելով: Պիտի պարտաւորուէի «Խիկար»ի, «Մեղու»ի, «Թատրոն»ի էջերը կրկնապատկել, բազմապատկել: (Տպաճանակի խոտոր համեմատութիւնը պիտի հաւասարակշռէր թուղթի ծախսը):

Սակայն, կը տխրիմ, տեսնելով որ դուք կը բաւականանաք զիս ոգեկոչելով միայն, այնպիսի պարագաներու առջեւ, որոնք մեր երգիծական գրականութեան ի՞նչ գոհար էջեր կրնային աւելցնել· ու որքա՜ն բազմաթիւ ու բազմազան են անոնք: Կը բաւէ որ աչք մը նետէք այսօրուան հայ իրականութեան· գաղութներու բարօր կեանքին, մամուլի էջերուն: Քանաւոր ու գրաւոր ի՜նչ անսպառ աղբիւրներ կ'անտեսէք, եթէ գիտեաք···:

Չէ՞ք նշմարեր, թէ ալ յափրացած էք ձեր շուրջբոլորը վխտացող *ազգային ջոջեր* ու, *մեծապատիւ մուրացկաններու, կիսպարներու, հոսհոսներու, չողոքթիներու*, եւ տակաւին *փանջունիներու, ազգային բարերարներու, օրհնեալ գերդաստաններու* բազմութենէն:

Մի՛ մոռնաք որ ձեր լռութիւնը, չգըրուած ամէն մէկ էջ, կորուստ է մեր ազգային հարստութեան: *Միթազի՞ն* չափ ալ չկաք:

Սքափեցնող կսմիթներ ու
կորովի մաղթանքներով՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ
եւ Թ. ԱՐՓԻ

«ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

– Ասիկա միջանկեալ օրինակ մը նկատեցիք ձեր ֆիչ առաջուան խօսքին, թէ՝ մեր կեանքը կ'անցնի խորհրդանիշաններու միջեւ եւ խորհրդանիշաններ գործածելով, եւ շարունակեցիք ծաւը···:

– Այո՛, ըսինք թէ հարուստ խորհրդանշան մըն է ծառը, կրնայ խորհրդանշել տոկունութիւն, անշարժութիւն, կենսունակութիւն, վերածնունդ, հաւատարմութիւն, համակերպութիւն, դէպի վեր սլացում, արմատացում, վերապրում, յաւերժութիւն եւ դեռ ուրիշ շարք մը մը-տապատկերներ ու գաղափարներ: Սակայն տեղեակ ալ որ անբաժան մէկ մասն է ծառին, կրնայ խորհրդանշել ծառը եւ անոր ընդգրկած խմաստներու բարդ աշխարհը: Անդին կայ փոթորիկ բառը, որ նոյնքան հարուստ է յուզական պարունակով: Ուրեմն երբ կ'ըսեմ՝ տերեւը կը փոթորկի կամ փոթորկումը տերեւներուն, այստեղ ահաւասիկ խորհրդանշանին խորհրդանշանն է որ կը բազմապատկուի ուրիշ խորհրդանշանի մը հետ: Այս վերջինն ալ կարելի է խորանարդի աստիճանին բարձրացնել՝ փոթորիկին տեղ դնելով ամպրոպը որ իր կարգին կը խորհրդանշէ փոթորիկը: Ուրեմն՝ ամպրոպը տերեւին. ահաւասիկ բանաստեղծական դիպեցիկ պատկեր մը, զոր կրնանք հետեւեալ տարբով պարզաբանել՝ (հ2×հ2)=Պ

– Եղա՞ւ հիմա ձեր այս րրածը Պրն. Ճիւմպիւշեան, բանաստեղծութիւնը մաթեմադիկական փորմիւլի վերածեցիք՞···:

– Բացատրութիւններս աւելի հասկնալի դարձնելու համար ըրի ատիկա: Բայց ի վերջոյ՝ ի՞նչու չըլլայ, չէ՞ որ մաթեմադիկը տիեզերքի սկզբունքն է, եւ մարդը յաջողած է դառնել եւ հասկնալ այդ գաղտնիքը:

– Դուք կը սիրէ՞ք մաթեմադիկը:

– Սիրելու կամ չսիրելու հարց չկայ այստեղ. հաստատում մը եւ խոր համոզում մըն է խնդրոյ առարկան:

Շատ մը բանաստեղծներ զբաղած են մաթեմադիկով եւ մեծարած են զայն՝ իբրեւ մարդկային հզօր խմացականութեան ամէնէն հմայական իրագործումներէն մէկը, եւ այդ հզօրութեան ամէնէն ցայտուն ապացոյցը:

– Ուրեմն ի՞նչ առընչութիւն կայ մաթեմադիկի եւ բանաստեղծութեան միջեւ:

– Ո՛չ մէկ: Բացի անկէ՝ որ երկուքն ալ բարձրօրէն վերացական մտածողութեան արդիւնք են, ինչպէս փիլիսոփայութիւնը:

– Կը ժխտէ՞ք ուրեմն գլացումին եւ ներշնչումին դերը բանաստեղծութեան մէջ:

– Ձեմ ժխտեր, այլ կը բացատրեմ. ըզգացումները բնականաբար կարեւոր ըսկզբնապրիւրներ են բանաստեղծական գործունէութեան: Բայց երբ զգացումները իրր այդ չեն դրսեւորուիր, այսինքն սա կամ նա ձեւով արարքի չեն փոխուիր, վերացումի (ապսթրաքսիոն) կ'ենթարկուին եւ գաղափարներու կը վերածուին՝ միւս բոլոր վերացական (ապսթրէկ) գաղափարներուն կամ մտածումներուն պէս: Իսկ ներշնչումը ահաւասիկ այդ գաղափարներուն միջեւ առեղծուղ նոր յարաբերութիւն մըն է, որ շատ վերացական գործողութիւն մըն է ինքն ալ:

– Կարծեմ ըսել կ'ուզէք որ բանաստեղծութիւնը վերացական արուեստի գործ մըն է:

– Բոլոր արուեստի գործերը վերացական են: Նոյնիսկ կերպարանաւոր (ֆիկիւրաթիֆ) նկարչութիւնն ու արձանագործութիւնը վերացական տարրեր կը պարունակեն՝ եթէ լուսանկարչական հարազատ ընդօրինակութիւններ չեն: Լուսանկարն ալ արուեստի բարձրութեան կը հասնի՝ այն չափով որ վերացականութեան կը միտի:

– Որո՞ւնք են այդ վերացական տարրերը:

– Նիւթեղէն եւ իրական ինքնութենէն ձերբազատուած բոլոր գաղափարները, որոնք տարրեր իմաստներու ընդունարան-ներ կը դառնան: Մէկ բառով՝ խորհրդանշանները:

– Նորէն դարձաւիք պտրտեցաւիք եւ նոյն տեղը հասաւիք Պրն. Ճիւմպիւշեան, խորհրդանիշաններ, խորհրդանիշաննե՞ր ··· բայց ի՞նչպէս գտնել գաղափար կամ ի՞նչպէս վերծանել գրական գործի մը մէջէն:

– Կը բաւէ փիլիսոփայական մերձեցում մը ունենալ առարկաներուն, ըլլան առանձ արտաքին – նիւթեղէն՝ թէ ներքին – հոգեկան, իմացական, բարոյական: Ամէն ինչ, զգացում մը կամ մտածում մը անդամ առարկայ մըն է անդրադարձ մտածողութեան համար:

– Ա՞յս պատճառաւ է որ «առարկայական խորհրդապաշտութիւն» կոչած էք ձեր ընդգրկած ուղղութիւնը:

– Այո՛, եւ կարդ մը ուրիշ իմաստասիրական նկատումներով: Բայց ատիկա միայն իմ ուղղութիւնս չէ, այլ կը կարծեմ որ ընդհանրապէս պոլսահայ նոր գրականութեան հասարակ յայտարարն է:

– Պահ մը ընդունինք թէ այդպէս է պոլսահայ արդի բանաստեղծութեան համար: Սակայն հապա արձա՞կը: Արձակի մէջ ալ խորհրդանիշաններ նոյնիսկ կա՞ն են:

– Ձեմ կրնար ըսել թէ՝ նոյնքան, աւելի կամ պակաս: Սակայն բոլոր առաջատար եւ արդիաշունչ արձակագիրներուն մօտ ցայտուն են անոնք: Կը բաւէ կարդալ Րաֆֆի Ֆէպպազճանի եւ Ռոպէր Համաճեանի պատմուածքները: Իսկ այս վերջինին «Առաստաղ» վէպը ամբողջովին սէմպոլիք է՝ խորքին թափանցողի մը համար:

– Այո՛, ատիկա մատնանշած էիք ձեր յօդուածին մէջ, եւ «Առաստաղ»ը գրա-խօսողներէն միայն դուք անդրադարձած էիք այդ կէտին:

– Տեսանկիւնի հարց է, նաեւ մերձեցումի եւ թափանցումի մէթոտի: Նախ գործին մակերեսին վրայ պիտի պտըտիք՝ բոլոր երեւոյթներն ու երեսակները քննելով, յետոյ պիտի ընտրէք ամէնէն յատկանշական կամ էութենական երեւոյթը, ա՛յդ կէտէն պիտի ծակէք կեղեւը եւ թափանցէք մինչեւ խորը՝ դառնալու համար միջուկը, բուն իմաստը գործին:

– Ա՞յս է որ երեւութաբանական մէթոտ կը կոչէք եւ կը կիրարկէք նաեւ ձեր բանաստեղծութիւններուն մէջ:

– Այո՛, որովհետեւ ըստ իս համոզումիս՝ բանաստեղծել առաւել կամ նուազ դեղեցիկ ու դաշնաւոր բառերը քով – քովի շարելու արուեստը չէ, այլ պեղումի գործողութիւն մըն է՝ ուղղուած դէպի իմաստի անծանօթ, անճանաչ, անարտայայտ աշխարհներ: Բանաստեղծութիւնը ամէն բանէ առաջ ճիգ մըն է նոր եւ ինքնատիպ «բան» մը ըսելու, փոքր ալ ըլլայ՝ իմաստի նոր «պիտ» մը ընելու:

– Հարկադրաբար ֆիչ մը շատ ընդհանուր եւ տեսական եղան ձեր այս բացատրութիւնները Պրն. Ճիւմպիւշեան: Կրնա՞յ ձեզի օրինակ մը տալ ձեր իսկ բանաստեղծութիւններէն:

– Սիրով: Կրնանք որեւէ մէկը առնել դրածներէս, բայց եթէ կ'ուզէք՝ իրը նմոյշ առնենք վերջինը, այն որ լոյս տեսաւ «Մարմարա»ի Կաղանդի թիւին մէջ՝ «Լուսածառեր Սմէն Տեղ»: Այստեղ լուսածառերը բնականաբար առարկայական պիտարկութեան արդիւնք եղող մտապատկերներ են, վերացումի մէջոցաւ խորհրդանշաններու վերածուած, որոնք կ'ուրուագծեն ամէնուն երազները գարնադարող երջանիկ աշխարհ մը: Սակայն ծագող արեւուն դիմաց լուսածառերը ւսիպողաբար պիտի մարին, ինչպէս մենք ստիպուած ենք փչելով մարել մոմերը մեր տարեդարձի կարկանդակին, որ անցնող տարին կը խորհրդանշէ: Իրականութեան մէջ՝ ամէն օր վերակոչ տարեդարձ եւ Նոր Տարիի դազափարներուն պարունակած տրամուրթա խորհուրդը քիչ մը եւս լոյսին բերելու եւ պատկեր-բաւոր ձեւով արտայայտելու ճիգ մըն է այս բանաստեղծութիւնը:

– ··· Որ ձեր բանի՞երորդ հատորին մէջ տեղ պիտի գրաւէ ···

– Եթէ Տէրը կամենայ՝ տասնըմէկերորդ՝ հատորներու թիւի հաշուով, իննըերորդ՝ հեղինակութիւններու թիւով: Միւս երկու հատորները վերհրատարակութիւններ են, մէկը՝ Վարդերես Գաբրիէլեանի լոյս ընծայած «Մատենաշար ժամանակակից սփիւռքահայ բանաստեղծութեան» շարքէն «Հատընտիր»ը, իսկ միւսը՝ Երեւանի մէջ լոյս տեսած «Ես եւ Ուրիշները»ը, որ կ'ընդգրկէ իմ առաջին երեք հատորներս:

– Որո՞ւնք են ձեր միւս հատորները:

– Լոյս տեսնելու կարգով՝ «Քար Կաթիլներ», «Ես եւ Ուրիշներ» (առաջինը), «Լուսնապարահէզ», «Ծօնակարգ», «Լուսնեւ եւ Արձագանգ», «Զրօսապատյան», «Մամպ ու Աւազ Աչերուս» եւ «Դիւցազնահանդէս»:

– Ի՞նչ մրցանակներ շահած էք մինչեւ հիմա:

– Երկու գործերս արժանացած են Ալիք Մանուկեան Գրական Մրցանակի. «Ծօնակարգ»ը եւ «Դիւցազնահանդէս»ը: Այս վերջինը արժանացաւ նաեւ Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան «Էլիզ Գավուքճեան – Ազատեան» գրական մրցանակին: Բայց ամէնէն սրտամօտիկ մրցանակը կը նկատեմ՝ մեր արեւելքի եղբայրներուն յուցարերած համակրանքն ու գնահատանքը:

– Թարգմանութիւնները եղա՞ծ են ձեր գործերէն:

– Հատուկենտ քերթուածներ թարգմանուած եւ լոյս տեսած են դանազան տեղեր: Աչխատութիւններ կան դրնէ հատորիկներով օտար հրապարակներու վրայ երեւելու:

– Ի՞նչ պիտի ըլլայ ձեր նոր գործին աւուրը եւ ե՞րբ լոյս պիտի տեսնէ:

– Կը խորհիմ «Ուղիներ» դնել անունը. բայց հիմակուհիմա կը քնանայ եւ կարգի կը սպասէ «Մարմարա»ի խմբագրատունը՝ ուրիշ շատերու նման···:

– Ուրիշ ի՞նչ ծրագիրներ ունիք:

– Սա պահուս միայն մէկ ծրագիրը ունիմ. վերջը բերել այս հարցազրոյցին··· Պայմա՞ն է վաթսուն հարցումը ··· Եթէ ոչ տարիներու, դոնէ հարցումներու թիւով աւելի երիտասարդ պահեցէք զիս եւ մնացեալներն ալ հարցուցէք եօթանասունամեակիս առթիւ, չըլլա՞ր···

– Կ'ըլլա՛յ Պ. Խրախունի եւ թէ շա՛տ լաւ կ'ըլլայ: Միայն չեմ գիտեր թէ այն ատեն պիտի ուզէ՞ք տակաւին հայերէնով կատարել այսպիսի հարցազրոյց մը···

– Ես անձնապէս պիտի փափաքիմ, բայց թէ արդեօք կարդացողներ եւ հատկրցողներ պիտի դտնուի՞ն···

Մաղթենք հետեւաբար որ աւելի առաջ տարրեր առիթներ առեղծուին այսպիսի հրապարակային տեսակցութիւններու:

– Ցտեսութի՛ւն ուրեմն···:

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԷՆ

«Ցեռնել Նափոլէն եւ մեռնիլ» լսած են, բայց ես որոշած էի տեռնել Եգիպտոսը եւ ողջ – առողջ վերադառնալ կամօքն Աստուծոյ, այնպէս որ երբ ինձի ծանօթ բանակմուտի մը առաջարկեց որ իրեն ընկերանամ Եգիպտոս այցելելու, չկրցայ մերժել, մանաւանդ որ ինձ քանիցս այցելած էր հոն, ազգականներ ունենալով: Ուրեմն, դարաւոր Եգիպտոս, բա՛յ վերկը մեզի, ահա կուգանք, եւ որպէսզի երկինքէ ինկածի պէս չերթանք, մեր մեկնումէն չորս օր առաջ հեռագրեցինք որ պիմաւորեն մեզ. բայց ի՞նչպէս պիմաւորէին, երբ հեռագիրը ըստացաք մեր ժամանումէն չորս օր վերջ ժամանեց:

Նախ այցելելինք Զակազիկ, ուրկից ազգականները հոն դանուելով. չատ լաւ ընդունելութիւն ըրին մեզի, եւ մինչեւ վերջ ուզեցոյց հանդիսացան: Գիտեն ֆրանսերէն խօսիլ, չատ լաւ զորձ անեն, բայց կը մոռանան Ֆրանսա հաստատուիլ:

Եգիպտական հող դոխելուդ պէս, ոեւէ դրօսաշրջիկ պարտի նուազագոյն 150 տոլար փոխել եգիպտական դրամանիշով եւ դրամատան մը մէջ, հակառակ անոր որ ան չի կրկայի վրայ 30% աւելի կ'արժէ:

Ալեքսանդրիա բաւական մարթ քաղաք մըն է, բայց թագաւորական ժամանակի լիւքս կարելի չէ դտնել այլեւս: Առաջնակարգ բնակարանները չեզի վարձքով մը տրուած են ֆելլահներու եւ զործաւորներու: Եգիպտացիին ամենամեծ զործունէութիւնը կը կայանայ զաւակ բերելու մէջ: Տարին ժողովուրդին թիւը կ'աւելնայ մէկ միլիոն երկուհարիւր հազարով եւ այս ընթացքով ներկայի 50 միլիոնը, 2000 թուականին կրնայ ըլլալ 70 միլիոն: Հետաքրքրականը այն է որ ինքնութեան թուղթին մէջ, որ կը նմանի ընտանեկան տետրակի, չորս կին եւ 12 զաւակ արձանագրելու տեղ կայ: Հաշիւ եղած է որ օրական միայն տասը միլիոն տոլարի հաց կը սպառի: Հաց ու պանիր, կէ՛ր ու բամպակիր: Նեհրուին ըսած են որ պէտք է ձար մը դտնել ծնունդները սահմանափակելու համար: Պատասխանը եղած է կարճ կարուկ՝ «միակ հաճոյք մը ունի ժողովուրդը, կ'ուզէք ա՞յն ալ կաչխանդել: Ձեմ կարծեր որ Եգիպտոսի պեկամարները տարբեր կերպով մտածեն:

Կրօնամոլութիւնը հոս ալ ակնյայտ է: Եթէ Երուսաղէմի մէջ լաւի պատկայ, հոս ալ անթիւ մզկիթներ կան, որոնց վրայ հաստատուած բարձրախօսները օրը քանիցս կը պատգամեն որ «Աստուած մեծ է եւ Մուհամմէտ անոր մարգարէն» եւ այս պատգամները կը սրտաճմուկ առաւօտեան ժամը 4·30–էն սկսեալ:

Ազգային տարազը «զուլաան»ն է, բայց եւ այնպէս տափատ հագուողներ ալ չեն պակսիր: Ամերիկեան զործածուած հագուստները լաւ սպառում ունին հոս: Թէպէտ չատ մը արդիական կազմածներ, ինչպէս ճաշնասփիւռ, հեռատեսիլ, ինքնաշարժ, էլեկտրական զործիքներ եւայլն, որոշ չափով սպառում ունին, բայց յառաջդիմութիւնը միշտ տեղացւոյն մէկ դեռատնութեան դէմ: Քարիւղի անհամեմատ պաշարը պէտք է մեծ օգուտ ունենար այդ երկիրներուն եւ դոնէ տպաւորութիւնը վերնար այդ երկիրներէն, բայց տխուր պատկերը մէկտեղն է, ղեռամբ կը ծախսուի միայն պատերազմական նպատակներու եւ ժողովուրդը կը մնայ անօթի եւ տկար:

Հետաքրքրական է Գահիրէի Ղպտիներու եկեղեցին որ չինուած է երկրորդ դարուն: Հետաքրքրական են նոյնպէս վանքատունները եւ թանգարանները:

Ուրիշ հետաքրքրական բան մըն ալ կթեւերն է: Ձամբաներուն մէկտեղն կը քալէ թէ՛ ժողովուրդը եւ թէ ինքնաշարժերը, հանրակառքերը, հեծիկները եւ մոթոսիկլէթները: Մայթերը այնքան անխնամ վիճակի մէջ են որ վրայէն քալելը վտանգաւոր կը նկատուի:

Վերադառնանք Ազեքսանդրիա եւ այցելենք Հայոց Եկեղեցին: Շատ գեղեցիկ չինուածք մըն է եւ օժտուած ընդարձակ տարածութեամբ եւ 200 հոգինոց քահանայորդարանով եւ 200 հոգինոց քառաձայն երգչախումբով: Երբեմնի քանի հազար Հայերու թիւը այժմ իջած է հազարի եւ քիչ չէ թիւը արտագաղթել ուզողներու: Գոյութիւն ունին սակայն երեք հայկական ակումբներ, Հ. Բ. Ը. Մ., Ցառաջ եւ Տիգրան Երկաթ, որոնք իրենց գոյութիւնը կը պահպանեն դէ-

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՈՒՄԳԱՓՈՒԻ Դրսի Ս. Յարութիւն եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութիւնը կատարուած է Ապրիլ 26–ին: Պատարագած է Մանուէլ Վրդ. Երկաթեան: Քարոզած է Շնորհք Պատրիարք: Յաւարտ արարողութեանց նախկին Պօղոսեան – Վարդանեան սրահին մէջ տրուած է հաւ մը: Սեղանը վարած է Յարութիւն Չելենկիրեան: Թաղական Խորհուրդի տեղեկագիրը կարդացած է Ժիրայր Մազաքեան: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը: Խօսք առած է Մանուէլ Վրդ. Երկաթեան: Դրուատանքի խօսքեր արտասանած է Շնորհք Պատրիարք:

***

ԳԱՀԻՐԷի մէջ, Ապրիլ 10–ին, իր մահկանացուն կնքած է Յովհաննէս Քեհեայեան, հանրային ծանօթ դէմք մը պատերին: Տարիներ եղած է առենապետ քաղաքական եւ թեմական ժողովներու, Հիւլիսպոլսոյ Հ. Մ. Ը. Մ. Նուպարի եւ Հ. Բ. Ը. Մ.ի եկեղեցական Շրջ. Յանձնաժողովի: Վազդէն Ա.ի կողմէ արժանացած էր Ս. Ներսէս Շնորհալի չքանշանի: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Ապրիլ 13–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր եկեղեցին, ուր առաջնորդը՝ Զաւէն Արք. Զինչինեան դամբանականով մը վեր առած է ողբացեալին նուիրումը: Դամբանականները խօսած են Հ. Մ. Ը. Մ. Նուպարի եւ Հ. Բ. Ը. Մ.ի ներկայացուցիչները:

աղէկ: Վերջերս կազմուած է «Գուսան» երգչախումբը, որ իր անդրանիկ ելոյթը ունեցաւ կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեան: Խումբը բաղկացած է 25 երգիչ – երգչուհիներէ որոնք լրջօրէն մըտադրած են զօրացնել խումբին կազմը: Հազար հոգինոց գաղութի մը համար խիստ քաջալերական երեւոյթ մըն է: Եկեղեցւոյ կից կայ նոյնպէս ամէնօրեայ վարժարանը, որ ունի 80 աշակերտ եւ ուրկից կը ջամբուի հայեցի դաստիարակութիւն:

Անտարակոյս պատկերներ որոնք ներկայ պայմաններու նկատի ունենալով ուրախութիւն կը պատճառեն եղիպտոս այցելողներուն, բայց տխրութիւն կը յառաջացընեն, երբ մտաբերենք գէթ քանեակ մը տարի առաջ այս գաղութին կենսունակութիւնը: Պէտք է ընդունիլ որ ՇԱՏ ՄԵԾ է հայութեան ԿՈՐՈՒԱԾՔ Մ'ԻՄԷն – Արեւելքի սակարանին մէջ:

Գ. ՊԱԳՂՐՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«1915, ԱՊՐԻԼ 24 ԷՍՓԼԱՆԱԹ» ՄԸ ՎԻԹՐՈԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ») ։–

Մարսէյլէն երեսուն քիլոմեթր դէպի հիւսիս, Մարինիանի –ծանօթ իր օդակայանին համար– մօտ, Վիթրոլ ծաւալուն քաղաք մըն է, երեսուն հազար բնակչութեամբ, որ ընդարձակուեցաւ ու բազմացաւ առաւելաբար վերջին տասնամեակին, տրուած ըլլալով բնական գաղթը մեծ քաղաքներէն դէպի շրջակայքը:

Հայկական առաջին եւ պատկառելի ներկայութիւնը «Գազարեան կահ – կարասիներ»ն են որ կը դանուին Մարսէյլէն Լիոն կառուցիին եզերքը հիմնդ քաղաքը տանող ելքին (կամ մուտքին՝ ըստ ուղղութեան) քանդրհինգ տարիէ ի վեր: Այժմ, Վիթրոլ կ'ապրին քանի մը տասնեակ հայ ընտանիքներ: Աւելցնենք որ Վիթրոլի այժմու քաղաքապետին՝ մէթր ժան – ժաք Անկլատի կինը ծագումով հայ է, էքս – ան – Փրովանսարնակ Գիւլումճեան ընտանիքէն:

Այս աշխարհագրական եւ հայկական ներածութենէն յետոյ, կ'անցնինք բուն նիւթին:

Ապրիլ 26–ին, Տարագրութեան Օրուան 72րդ տարեդարձի ոգեկոչման ծիրին մէջ, հանդիսաւոր ցոյցով կատարուեցաւ «1915, Ապրիլ 24 Էսփլանատ»ի մը, քաղաքին նոր մասին մէջ, Ֆրէնքոլ ըստուած վայրը: Գեղեցիկ մարզադեառնի մը մէջ, քարէ պատուանդանի մը վրայ, չուրջ մէկ մեթր բարձրութեամբ յուշամարմար մը հետեւեալ արձանագրութեամբ՝

«Aux 1 500 000 Arméniens massacrés par les Turcs au cours du 1er génocide du 20e siècle, perpetré le 24 avril 1915».

Ժամը 11·30–ին, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, չատեր եկած Մարսէյլէն, հայկական եռագոյնով ծածկուած կոթողը ծողակերծուեցաւ: Յարդանքի արարողութիւններէ, Ֆրանսական ազգ. փառերգէն, ծաղկեպսակներու վեռեղումէն յետոյ, Նչան Քհնյ. Գուլումճեան կատարեց օրհնութիւնը յուշամարմարին եւ ապա յաջորդաբար խօսք առին կարապետ Տէրտէրեան (ծագումով հայ՝ Փրանսական բանակի նախկին ռազմիկներու եւ զինադրականներու Բարեկամականին անունով), Հանրի Փափազեան (Հ. Յ. Դ.եան անունով) եւ մէթր ժան – ժաք Անկլատ՝ Վիթրոլի քաղաքապետը, որ ունեցաւ քաղաքական ելոյթ մը: Ոգեկոչել՝ միասին յիշել է, մարդոց յիշողութեան մէջ արձանագրել է· այս վայրը ընտրեցինք, ըսաւ քաղաքապետը, որովհետեւ հոս կեանքը կը խայտայ եւ այս յուշամարմարը կը նայի դէպի ապագան: Ապա, զուգահեռ մը ըրաւ հրեայ եւ հայ ժողովուրդներու կրած ցեղասպանութեան չուրջ եւ խարանեց յաջորդական թուրք կառավարութիւնները որոնք 72 տարիէ ի վեր չեն ուզեր ճանչնալ հայկ. ցեղասպանութիւնը, ինչպէս նաեւ Եւրոպայի պետութիւնները, այլ խօսքով մարդկային խիղճը կ'անդիտանայ: Իր խօսքի աւարտին յայտարարեց՝ «Որեան ատեն որ թուրքը չէ ընդունած իր ոճիրը, չի կրնար յաջողիլ իր համարկումը Եւրոպայի Հասարակապետութեան մէջ: Այսօրուան հաւաքոյթը, այս կոթողը կ'արտայայտեն մեր կամքը մարդկութեան յիշողութեան մէջ արձանագրելու, 1915 Ապրիլ 24–ը որպէս թուական մարդկութեան դէմ գործուած ոճիրի մը»:

***

ՓԻԷՌ ՂԱԶԱՐԵԱՆ Ի ՊԱՏՈՒԻ

«1915, Ապրիլ 24 Էսփլանատ»ի պաշտօնական բացումէն եւթ, ժողովուրդը ուղղուեցաւ քաղաքի Սալ ատ Ֆէթը, ուր մէթր ժան – ժաք Անկլատ յանձնեց Փիէռ Ղազարեանին Վիթրոլ քաղաքի պատուոյ մետայլը: Իր խօսքին մէջ, քաղաքապետը ըսաւ թէ Փ. Ղազարեան առաջին արհեստագէտներէն է, որ հաստատուեցաւ «Էսթրէլլան»ի ճարտարարուեստական գօտիին մէջ, մեծապէս նպաստելով շրջանի տարածումին եւ զարգացումին: Շեշտեց անոր բերած նիւթական օժանդակութիւնը քաղաքի զանազան միութիւններուն եւ յատկապէս մարզական եւ աւելցուց՝ «Կը պատկանիմ մարդոց այն ցեղին որ բոլորին հիացումին կ'արժանանայ· շատ ուրախ եմ, յուշի այս օրով, յանձնել Յանուն Հանրապետութեան Նախագահի պատուոյ մետայլը, Հանրի մը՝ որուն անունին այնքան սատարեցիք աւելի քան երկու տասնամեակներէ ի վեր»: Փիէռ Ղազարեան ջերմ շնորհակալութիւններ յայտնեց քաղաքապետին եւ ըսաւ թէ իրեն եղած այս պատիւը կը բաժնէ ներկայ իր բոլոր բարեկամներուն, մանաւանդ Վիթրոլի փոքրաթիւ հայ գաղութին հետ. եւ աւելցուց՝ «Ինծի համար, այս օրը, կրկնօրէն յիշատակելի է, հանի մի ինչ առաջ բացումը կատարեցինք 1915, Ապրիլ 24 անունը կրող էսփլանատի մը: Պարոն հանդիսաւոր զաքապետ, այս արարքով, հանդիսաւոր կերպով կը պատուէք ու յարգէք մէկու կէս միլիոն հայ նահատակները՝ զոհ 1915ի ցեղասպանութեան, եւ նոյն ատեն ցոյց կու տաք որ մարդկութիւնը չի կրնար մոռնալ ժան ժորէսի բառերով, սպաննուած ժողովուրդի մը դիակը»:

Ապա, տեղի ունեցաւ դիւնճօն, ի պատիւ Փիէռ Ղազարեանի:

ԹՂԹԱԿԻՑ Փարիզ, 1986

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.ի

ՆԱԽԱԳԱՀ ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱՐԿՈՒՄԸ

Ներկայիս կը հաղորդենք թէ երկուշաբթի, Ապրիլ 27–ին, Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Յունիսեան Նախագահը՝ Պր. Ալեք Մանուկեան երիկամունքի վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուեցաւ: Ներկայիս ան տակաւին կը գտնուի զինք վիրահատող հիւանդանոցին մէջ, բժշկական հսկողութեան ներքեւ եւ չուտով պիտի փոխադրուի Տիթրոյթ, կազդուրման շրջան մը բոլորելու համար իր բնակարանին մէջ:

Յանուն կեդրոնական Վարչական Ժողովին եւ մեր համայն անդամակցութեանց չուտափոյթ եւ ամբողջական ապաքինում կը մաղթենք մեր սիրելի նախագահին:

ԴԻՒԱՆ
Հ. Բ. Ը. ՄՆՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԱՊԱՔԻՆՄԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔԸ

Ամենայն Հայոց Հայրապետը՝ Վազգէն Ա. Կաթողիկոս այս առիթով յղած է ապաքինման հետեւեալ սրտաբուխ հեռագիրը. –

Մեր սրտի բովանդակ ջերմութեամբ Զեզի կը մաղթենք ապահով եւ անվրէպ բուժում եւ չուտափոյթ ապաքինում, նաեւ հոգեկան կորով՝ յաւատես տրամադրութեամբ եւ տակաւին երկար եւ արեւշատ տարիներ Ձեր ազգաշէն առաքելութեան:

Մնանք ազօթող Ձեր կեանքին եւ արդար երազներուն յետագայ իրագործումներուն համար:

Ողջ լերուք զօրացեալ Սուրբ Հոգիով,

Սիրով, կարօտով եւ օրհնութեամբ՝

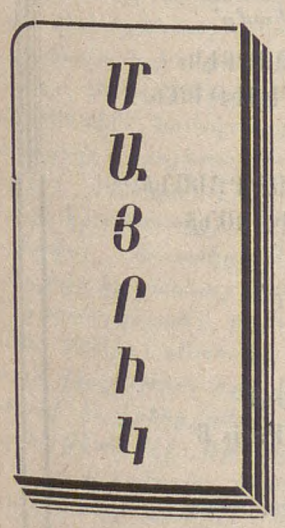
ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Ապրիլ 30

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԷՋՄԻԱԾԻՆ
Հեղինակ՝ Ասողիկ

— «ՅԱՌԱՋ»ի ԹՈՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Ամէն բան միշտ փոքր ազգաթերթիկով մը կը սկսէր· մէկ կողմը Ֆրանսերէն, միւս կողմը հայերէն տպուած: Գլուխը, փոքր տառերով կազմակերպիչ միութեան անունը կը պատուէր: Հսկայ «ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ» մը էջին կէսը գրաւած կ'ըլլար: Մնացեալ մասը վերապահուած էր երեկոյթը ծանօթացնելու, որպէս՝ «բացառիկ», զեղարուեստական «բարձրորակ» մակարդակով եւ բացառիկ «ճոխ» պիւֆէով:

Այսպէս, կը մոռնայինք պարով հմայել երիտասարդութիւնը: Ճաշերը, արտասանութիւններն ու երգերը պիտի վերապրեցնէին հայրենական մշակոյթը, իսկ պիւֆէն կ'ապահովէր հայկական ընթրիքը:

Հաչուենփակի պահուն, երբ սրահը կը պարպուէր, կազմակերպիչները խնջոյքին մնացորդներէն մաքրուած սեղանի մը անկիւնը կրկին ու կրկին կը հաչուէին եկամուտը: Թիւեր կը փոփոխէին, կը դեղչէին սրահի վարձքը, նուագախումբին վճարումը, տուրքերը: Ու դէմքերը կը սկսէին ժպտունիլ ի տես մնացած ճշմիմ չահուն, մինչ նոր ազգաթերթիկներ, թափած գետինը, կը ծանուցանէին յաջորդ չարաթ օրուան այլ տարեկան պարահանդէս մը, այլ միութեան մը ի նպաստ:

Պէտք է ըսել, լրացնելու համար հաչուենփակը, թէ այս երեկոյթներու ճառերը միշտ բազմաթիւ էին, երկար, կրկնութիւններով լեցուն եւ նեզացուցիչ: Սիրողական մեկնաբանութիւններ յաճախ կը մեղադնէին ժողովրդական հիանալի երգերը, իսկ բանասաեղծութեան մասին մէջ ճոռոմաբանութիւններով խճողուած ու արտասանական անյարմար ոճերով, ամենաքաղցր տողերը կը վերածուէին չէյքըսփիրեան ողբերգութիւններու: Ջայները կը դեղուէին, կը բեկբեկէին, ոգեկոչելու համար հովածաղիկը կամ հարսնուկը, որոնք կը ճառագայթէին պարզուկ զեղեցկութեամբ մը:

Ապրիլեան մանուշակին թափանցող բոյրը, նռնենիները, կ'երթային չունչ փնտռել Ռասինկին քով: Փեդրա լիահազար կը գոռար, թէ լուսինը կը ձիւնէր մեր հոգիներուն վրայ, եւ օթելլոյական չեզոտեր կուպային անշուք գուռէ մը, որ կը մրմնջէր ուռենիի մը հովանիին տակ, մինչ ալրիւրը զայն կը լեցնէր երգի մը զոհարներով ու անապակ արցունքով:

Միայն քերթողները պարտուած գուրս կուգային բնապրին եւ արտասանողին հերոսական պայքարէն, որ կը մղուէր երեք հարիւր պատառաքաղներու ճռինչով ու ալմուկով հիւսուած ճայնաւոր ենթախորքի մը վրայ:

Մեռած էին այդ քերթողները:

Սպանուած՝ ճամբաներու երկայնքին:

Այս ծիծաղելի պարահանդէսներու խորքին մէջ յանպատրաստից դերասաններու սրտերը տագնդը կը փոխարինէին, արմատախիլ ժողովուրդի մը օպնելու համար, որ վերապրի եւ յիշէ:

Մռայլ նախատեսումներ արդէն կը յայտնէին, թէ Սփիւռքի երկրորդ սերունդէն իսկ, ամէն բան պիտի թողուէր մոռացութեան գիրկը: Հոս՝ այդպէս կը փոխացին ծածուկ անկիւններէ, հոն՝ դահլիճները կը հրճուէին:

Բայց հակառակը պատահեցաւ:

Ու այս անդամ առանց պարահանդէսի մը կամ պիւֆէի մը թէկուզ ճոխ, խոստումին:

×

«Ծնային աշխատաւոր»ներու մեր բնակարանը երբեք չդիտցաւ այն, զոր այսօր կը կոչեն՝ չարաթեական 39 ժամ:

Դժուար է «իրերօգնութեան» կամ «բարեգործական» արարքներով արդարացնել օրուան աշխատանքին յապաղումները կամ դադարները: Երեկոյեան, անակնկալ այցելութեամբ ամբողջ ընտանիքով կուգային մեզ տեսնել:

(Շար. 92)

Պր. Տրդատ Տէր – Պօղոսեան եւ զաւակները,
ցաւով կը գուժեն իրենց սիրեցեալ կնոջ եւ մօր՝

ՄԱՐԻ ՏԷՐ – ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Զարմանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 3–ին Մարսէյլ, կարճատեւ հիւանդութենէ մը ետք:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Շաբաթ, Մայիս 6–ին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգող պարագաններուն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ՇԱԽԻԼԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ

օթօքարով ՊՏՈՑՏ դէպի ՆՈՐՄԱՆՏԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՑԻՍ 24–ԻՆ

Մեկնում՝
Ժամը 9ին՝ Porte d'Orléans
Gal. Leclerc–ի յուշարձանէն
Ժամը 9·30ին՝ Շաւիլի եկեղեցիէն
4, Կոմիտաս փողոց
Giverny Նկարիչ Քլօտ Մոնէի տան եւ հռչակաւոր պարտէզի այցելութիւն
Ժամը 13ին՝ ճաշարան՝ Vaudreuilի լճակներու գեղատեսիլը
Ժամը 20՝ փարիզ ժամանում:
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
47 – 50 – 64 – 37 թիւին
Ընդհանուր ծախք՝ անձ գլուխ՝ 150 ֆր.:

—— ANTENNE 2 ——

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՑԱՑՏԱԳԻՐ

Կիրակի, Մայիս 17, ժամը 9·30–ին յայտագիր հայկական գործերու շուրջ (մասնակցութեամբ Պր. Աւագեանի, Փըննեէնի):

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Զարուհի Զղրկաճեանի մահուան ի յիշատակ, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Պըզտիկեան, Տէր եւ Տիկին Գարեգին Փիլիպոսեան 100–ական Ֆ. կը նուիրեն «Ճառաջ»ին:

«ՃԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՌԻՒ – ՕՐԱՆԺԻՒ – Պ. Քէչեան 200 Ֆ.:
ՄԱՐՍԷՅԼ. – Արսէն Տէր – Զաքարեան 250 Ֆ.:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցին հանդէսը կիրակի, Մայիս 17, Տէսինի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, ժամը 16–ին:

Մուտքը ազատ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ

«ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ»ուան հանդիսութիւն

Հ.Բ.Ը.Մ. Միութեան Մարսէյլի վարչութեան Տիկնանց բաժինը կազմակերպած է «Մայրերու Օր»ուան յոբնակատարութիւն մը, որ տեղի պիտի ունենայ Երկուշաբթի, Յունիս 1, կէսօրէ վերջ, ժամը 3–ին իր կեդրոնին մէջ, Քուր Փիէր Փիւժէ:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայ ընտանիքները, որպէսզի իրենց ներկայութեամբ քաջալերեն հայ մայրերը:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ENSEMBLE DE BALLET ARMENIEN

NAVASART

POUR SON 20EME ANNIVERSAIRE

au ZENITH

Samedi 16 Mai, 20 heures 30 précises

► LOCATION : 3 FNAC
et HAY-DISC : 35, rue Lamartine, Paris 9e

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԱՅԻՆ ՏՈՒՆ

12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille

Կիրակի, Մայիս 17–ին, ժամը 13–ին՝

– ՀԱՅԿԵՐՈՑԹ –

Բացման 11–րդ տարեդարձին առթիւ:
Գեղարուեստական բաժին:
Հայկական պարեր՝ Անի պարախումբի մասնակցութեամբ:
Սեղանները ապահովել վարչութեան անդամներուն մօտ:
Ճաշադին՝ 120 Ֆ.:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Անիէռ, Պուա – Գոլոմպ եւ Գոլոմպի մասնաճիւղը կը ներկայացնէ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆ
ԳԻՍԱՆԻ

SPECTACLE BILINGUE

«LE JOURNAL DE NORAïR»

DIMANCHE 17 MAI à 16h précises

Salle Municipale de Bois-Colombes
35, rue du Gal. Leclerc —
Villa des Aubépines
(tout près de la Gare de Bois-Colombes)

La matinée débutera par quelques chansons interprétées par les élèves de l'école arménienne de la région.

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 70 Ֆ.:

Տոմսերու համար պիտի դիմել Դ. Ճիզմէճեանին, – 47 – 81 – 09 – 72 եւ Միութեան անդամներուն:

ՍԷՆ – ԹՐԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՏՕՆ ԵՐԵՒՄԱՆ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉԻ

Մայիս 17, Կիրակի, տօն Երեւման Ս. Խաչի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱՐԵՂԱՑ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Անիէռի, Պուա–Գոլոմպի եւ Արժանթէօյի Կապոյտ Խաչի մասնախմբի

ՊԻՄԱԿԱՒՈՐ ՎԱՐԱՇԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 23 Շաբաթ օր, ժամը 20·30–ին սկսեալ, Տաթեի եռեւ. –
CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

Տարապարտ մրցում, առաջին հանդիսացողին նուէրը:

Խանդավառ միջավայր, արեւելեան պաղ ճաշերով:

Բազմութեամբ մասնակցեցէք այս հաճելի երեկոյթին:

ՑՈՒՇԱՑԵՐ

ՀՐԱՒԻՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Լիտնի «Արաքս» մասնաճիւղի վարչութիւնը Մայիս 16, Շաբաթ օր, ժամը 15–ին, անդամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից Ազգային Տան սրահին մէջ:

Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ:

(Voyage, pension complète, programme touristique, transferts aéroports)
—— SANS SUPPLEMENT NI SURPRISE ——
• Hôtels 1ère classe, Assurance U.A.P., Accompagnateur expérimenté •
★ *PLACES LIMITEES* ★

DU 06 AU 20 JUIN — 7500 F.
15 jours dont 12 à EREVAN
06 Juin : PARIS/LENINGRAD
07 Juin : LENINGRAD
08 Juin : LENINGRAD/EREVAN
09 au 19 Juin : EREVAN
19 Juin : EREVAN/MOSCOU
20 Juin : MOSCOU/PARIS

DU 05 AU 19 JUILLET — 7460 F.
15 jours dont 13 à EREVAN
05 Juillet : PARIS/MOSCOU
06 Juillet : MOSCOU/EREVAN
07 au 18 Juillet : EREVAN
18 Juillet : EREVAN/MOSCOU
19 Juillet : MOSCOU/PARIS

DU 08 AU 22 AOUT — 7500 F.
15 jours dont 9 à EREVAN
08 Août : PARIS/LENINGRAD
09 Août : LENINGRAD
10 Août : LENINGRAD/EREVAN
10 Août : EREVAN
10 au 19 Août : EREVAN
19 Août : EREVAN/TBILISSI
20 Août : TBILISSI
21 Août : TBILISSI/MOSCOU
22 Août : MOSCOU/PARIS

DU 05 AU 19 SEPTEMBRE — 7460 F.
15 jours dont 13 à EREVAN
05 Septembre : PARIS/MOSCOU
06 Septembre : MOSCOU/EREVAN
07 au 18 Septembre : EREVAN
18 Septembre : EREVAN/MOSCOU
19 Septembre : MOSCOU/PARIS

DU 03 AU 17 OCTOBRE — 7300 F.
15 jours dont 13 à EREVAN
03 Octobre : PARIS/MOSCOU
04 Octobre : MOSCOU/EREVAN
05 au 16 Octobre : EREVAN
16 Octobre : EREVAN/MOSCOU
17 Octobre : MOSCOU/PARIS

MARSEILLE
DU 08 AU 21 AOUT — 7240 F.
14 jours dont 12 à EREVAN
08 Août : MARSEILLE/MOSCOU
09 Août : MOSCOU/EREVAN
09 au 20 Août : EREVAN
20 Août : EREVAN/MOSCOU
21 Août : MOSCOU/MARSEILLE

DU 05 AU 18 SEPTEMBRE — 7240 F.
14 jours dont 12 à EREVAN
05 Septembre : MARSEILLE/MOSCOU
06 Septembre : MOSCOU/EREVAN
06 au 17 Septembre : EREVAN
17 Septembre : EREVAN/MOSCOU
18 Septembre : MOSCOU/MARSEILLE

Inscriptions et renseignements :
TRANSTOURS (Lic. 132)
25, rue d'Argenteuil — Paris 1er — Métro : Opéra Tél. : 42 - 61 - 58 - 28

Ս.Դ.Հ.Կ.
100ԱՄԵԱԿ
1887 - 1987

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպութեամբ՝
Ս. Դ. Հ. Կ. «ՆԱԶԱՐԲԷԿ»
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

մասնակցութեամբ՝
ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՑԵԱՆԻ — ԼԵՒՈՆ ԳԱԹՐՃԵԱՆԻ
ՅՈՎԻԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ — ՀԱՐՕ ԲՈՒՐԵԱՆԻ

Նուագախումբի դեկավարութեամբ՝
ԺԱՊ ԳՈՃԵԱՆԻ

Կիրակի, Մայիս 17, ժամը՝ 20·30ին
Salle GAVEAU — 45, rue la Boétie — Paris 8e

—— Prix des billets : 130 Frs., 150 Frs., 190 Frs. ——

Réservations :

PARIS
HAY DISC — 35 rue Lamartine.....Tél. : 48 - 78 - 22 - 79
LIBRAIRIE PALOUYAN — 9, rue de Trévise.....Tél. : 45 - 23 - 24 - 97
ETOILE LAFAYETTE — 97, rue Lafayette.....Tél. : 48 - 78 - 88 - 70

ALFORTVILLE
HAY ARARAT — 118 bis, rue Etienne Dolet.....Tél. : 43 - 76 - 27 - 62
ALIMENTATION SARKIS — 26, rue des Goujons.....Tél. : 43 - 75 - 53 - 22
CHAUSSURE NELLY EXPRESS — 113, rue P. Vaillant Couturier 43 - 78 - 52 - 83

ISSY—LES—MOULINEAUX
TELE CONDOCRET — 175, ave. Jean-Jaurès - CLAMART....Tél. : 46 - 42 - 56 - 17
ALIMENTATION SARAFIAN — 31, ave. Auguste Rodin - MEUDON 45 - 34 - 13 - 45

ASNIERES
PRODUITS ORIENTAUX VAROUJ — 49, Grande rue Ch. de Gaulle 47 - 93 - 64 - 02

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
14
JEUDI
14 MAI
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.486 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.486

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՒՎ

Պարտի կը ջանայ նսեմացնել իր պատասխանատուութիւնը, կրկնելով թէ ինք՝ միայն գործադրող մըն էր: Իրեն դէմ եղած այս դատավարութիւնը կը բաղդատէ Նիւրէմպէրկի ու կը չեշտէ թէ Լիոնի մէրն ու ոստիկանը ինք չէր, ինչպէս կ'ուզեն կարծել տալ: Կը հնազանդէր հրամանների: Վերջին պահուն, երբ իր կարծիքը կ'ուզեն ազգային ընկերվարութեան մասին, չոր պատասխան մը կուտայ.- Նպաստականութիւնը չեմ կրնար երկու վայրկեանէն բացատրել: Ուշ է արդէն, նիստը կը յետաձգուի յաջորդ օրուան (Զորեքշաբթի): «Մաքէն» յայտնութիւն մը (?) կ'ընէ Զորեքշաբթի իր թիւով: Ըստ ամերիկեան դաշնի սպասարկութեանց վարչութիւններուն, այն վարչութիւնը որ կ'ամբաստանէր Անարէ Ֆրանսա – Փոնէն, որ պաշտպանած էր Պարպին, ուելի հետու ալ կ'երթայ: Կը պնդէ որ Վերժէս համայնավար գործակալ մըն է, որ պիտի ջանայ արգելք հանդիսանալ Պարպիի կարգ մը յայտնութիւններուն համայնավարամիտ պիմատրականներու կրկնակ դերին մասին:

Բժշկական ուսանողները (2000՝ ըստ ոստիկանութեան, եւ 8000՝ ըստ կազմակերպիչներուն) Փարիզի փողոցները իջած էին կրկին երեքշաբթի օր, հակառակ յուրտին, հովին եւ անձրեւին, բողոքելու համար Տիկին Պարզաքի օրինագիծին դէմ: Ծանօթ է, որ օրինագիծը կը վերաբերի 3-րդ աշքլին եւ կը նախատեսէ տարբեր որակում տալ մանագէտ եւ ընդհանուր բժիշկին: Այլ խօսքով ներքին (էնթեռն) որակումը պիտի վերապահուի մանագէտին եւ ընդհանուր բժիշկը պիտի դառնայ ռեզիտան:

Ընկերային Ապահովութեան հարցն է, կրկին, որ գործադուլի եւ ցոյցերու առիթ պիտի տայ Հինգշաբթի օր: Երկաթուղին, թղթատարի եւ էլեկտրականութեան սպասարկութեանց մէջ, բաւական խանգարումներ նախատեսուած են: Սէ – ժէ – Թէ–ն ալ ցոյցի կը հրաւիրէ Պասքիէն Քոնֆորա, Հինգշաբթի առտու ժամը 11–ին:

Շիրաք Մոսկուա կ'երթայ երեք օրուան պաշտօնական այցելութեան մը համար: Կորբաչովի հետ հանդիպումը կը ընդգծանը մթնոլորտի մը մէջ տեղի ունենալ, Ֆրանսայի դիրքը խորհրդային թիւ մէկին ապազինման առաջարկներուն նկատմամբ, բաւական վերապահ ըլլալով:

Անթոնիօ Կրամշի յետ մահու, ուելի ձիղ՝ մահուան 50–ամեակին առթիւ, ներման կ'արժանանայ Մոսկուա, ուր ցարդ բանադրանքի տակ էր: Իտալացի տեսաբանը, 1919–ին Թուլիաթթիի հետ կը հիմնէր «Օուտիւնէ Նուովօ» թերթը, ուր կը ջատագովէ պրոլետարիատի դերապահութիւնը: 1921–ին Լիվուրնի համագումարին կը մասնակցի, ուր կը հիմնուի համայնավար կուսակցութիւնը, որու քարտուղարը կը դառնայ 1924–ին: Ճեռապային բանտարկուած, բանան է նաեւ որ կը մեռնի 1937ին: «Բանտէն Նամակներ»ը կարեւոր վկայութիւն մըն են մարքսեան մտածումի եւ իրենց տեղն ունին նաեւ պրակտիկայի մէջ: Սթալինը քննադատած էր շատ կանուխ (մաքրագործումներէն 10 տարի առաջ): Այսօր, Խորհ. կեդր. կոմիտէի պաշտօնաթերթ՝ «Կոմունիստ» լայնօրէն կ'անդրադառնայ կրամշիի տեսակէտներուն, ինչ որ լսած կարգ մը դէտերու, կը ծառայէ Կորբաչովի:

Արմաիրի ձգախժժի դործատան մը մէջ, ուելի քան 200 բանուորներ վարակուած են, զոհ՝ «լեգէոնականի հիւանդութեան»: Ըստ խորհրդային մամուլին, ուելի քան 200 բանուորները հիւանդանոց փոխադրուած են: Այս համաճարակը, իր տեսակին մէջ առաջինը կը նկատուի Խորհ. Միութեան մէջ, ըստ խորհրդային կերակնօրեայ մամուլին:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՎՃՌԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ ՎԱԼԱՆՍԻ ԵՒ ՍԷՆ ԹԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

Դիւրին էր նախատեսել թէ Մայիս 10–ը ղժուար օր մը պիտի ըլլար Վալանսի Հայ Մարզականին համար: Պարտուած է Իլի Մարզականին համար: Պարտուած է Իլի Մէջ (Տու) նուազագոյն տարբերութեամբ (2 – 1), մինչ իր դրխաւոր մրցակիցը, առաջատարը, Քլիւզ, իր դաշտին վրայ, կը յաղթէր Տամփիէրի (5 – 2): Վալանս ետ կը մնայ ուրեմն չորս կէտերու տարբերութեամբ:

Հայանուն ակումբը պիտի ջանայ պակասեցնել այդ տարբերութիւնը կիրակի իսկ, քանի որ պիտի ընդունի առաջատարին այցելութիւնը: Այս խաղը հանգարտ վճռական պիտի ըլլայ ախոյեանի տիտղոսը որոշելու համար: Քլիւզ կրնայ զոհանալ հաւասարութեամբ մը: Ահա, Ֆրանսայի ախոյեանութեան ի հեճուկս, խաղ մը՝ որ, անկասկած, մեծ բազմութիւն պիտի հաւաքէ Վալանսի դաշտին չուրջ: Երթ մրցման, Քլիւզ յաղթած էր (2 – 0):

Ռոն – Ալփի պատուոյ դասակարգին մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէսթէն հաւասարութեամբ վերջացուցած է իր հերթական խաղը Օլ – Լիոնէի հետ (2 – 2)՝ որմէ պարտուած էր երթ մրցման 5 – 0–ով: Այս տարի Հ. Մ. Ը. Մ. անսովոր հակում մը ցոյց տուաւ դէպի հաւասարութիւն. 11 հաւասար արդիւնք, 20 խաղերու ընթացքին:

Այս կիրակի, Մայիս 17, վերջնախմբ մրցում՝ Տէսթէնի դաշտին վրայ Մէտրիէօլի դէմ: Այս վերջինը յաւակնորդ է ախոյեանի տիտղոսին: Երթ մրցման յաղթած էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի (1 – 0):

Եթէ հայանուն խումբը միջակ ասպարէզ մը միայն ունեցաւ այս մրցաշարքին մէջ, կրնայ տակաւին փայլիլ չորրորդ հանրային բաժակախաղերուն ընթացքին՝ ուր հասած է արդէն կէս – աւարտականին:

Փրոմոսիոն ա'Օննէօր դասակարգին մէջ, Վալանսի պահեստին պարտուած է իր դաշտին վրայ Սէն – Ժոզէֆէ (2 – 1): Պիտի գոհանայ դասաւորումին երկրորդ աստիճանով, ինչ որ կը նկատենք դնտահաւելի: Վալանս նորեկ մըն էր այս դասակարգին մէջ: Այս կիրակի կը խաղայ Սէն – Շամոնի դէմ, որ ընաւ չէ պարտուած տակաւին: Դժուար մրցում մը վտանգի համար, մանաւանդ որ պիտի խաղայ իր համակիրներէն հեռու:

Նահանգային առաջնութիւններուն մէջ, լաւ լուրեր Փարիզի շրջանէն: Իսկ, յաղթելով Շաթիյոնի (5 – 3), կը պահէ կարեւորութիւններ վերելքի համար: Նոյնն է պարագան Ալֆորվիլի, յաղթական Փորթուկալցիներու խումբին դէմ (3 – 2): Դժբախտաբար իր գլխաւոր մրցակիցներն ալ, Քրէթէյ եւ Վիլժուիֆ յաղթած են նոյն օրը: Ձշդենք որ հայանուն խումբերը, երկուքն ալ կը պայքարին իրենց նահանգին առաջին դասակարգին մէջ:

Ռոնի մէջ ամէն ինչ վերջացած է Վիէնի Հայ Մարզականին համար՝ որ դասուած է 4–րդ 12 խումբերու մէջեւ: Վերջին արդիւնք՝ յաղթանակ մը Տէսթէնի Ֆրանսական ակումբին վրայ (2 – 1). Հ. Մ. Ը. Մ.ի պահեստին ալ յաղթած է, Տէսթէնի մէկ մրցում: Ժրնաի (2 – 0). կը մնայ միայն մէկ մրցում:

Սէն – Շամոնի «Աբարատ»ը կը չարունակէ իր յաղթարշաւը Լուարի երրորդ դասակարգին մէջ: Յաղթած է Տուպիէօյի (4 – 0) որմէ պարտուած էր, Դեկտեմբերին 5 – 2–ով: Յառաջիկայ մրցման պիտի որոշուի ախոյեանը՝ որ կրնայ ըլլալ կամ Աբարատ կամ Թէրնուար:

Միջերկրականի լիկին բարձրագոյն դասակարգի մրցաշարքը կ'աւարտի Մայիս 24–ին: Մինչ այդ Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւի ճակատագիրը դրեթէ որոշուած է. վերջնին է: Կիրակի, իր դաշտին վրայ, երիտասարդներէ կազմուած խումբով մը, պարտուած է Մարթիկէ (2 – 1), Հ. Մ. Ը. Մ.ի կոլը նշանակած է Ղազարեան:

Սէն – թ'Անթուան կրնայ տակաւին յուսալ պահելու իր պատուոյ դասակարգին մէջ, հնարհիւ Լա Ֆոնթէնի (Անթիպ) վրայ իր տարած յաղթանակին (2 – 1): Յառաջիկայ կիրակի, Մարսէյլի մեր երկու ակումբները պիտի մրցին իրարու հետ, Սէն – թ'Անթուանի մէջ: Տեղական խումբին յաջողութիւնը անհրաժեշտ է:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔԵԱՆ

ՏՈՄՍԵՐ

ՈՒՄՊ ԱՌ ՈՒՄՊ

Ետեւի ինքնաշարժը կ'արձակէ ճչակը: Վառած է կանաչը ու ինք անհամբեր է: Բայց, բայց ինչո՞ւ ան չի վարուիր հետս ինչպէս ես վարուած եմ ուրիշներու հետ, համբերելով, չխանգարելով, ապահով որ հարցը կը վերաբերի միւիայն երկվայրկեաններու:

Այսպէս է ապագայ, ամէն ոք կ'անապարէ, ամէն ոք կը վազէ՝ երկվայրկեաններուն ճոյնիսկ տալով իրենց գերագոյն տարողութիւնը:

Տակաւին էաքի մը օր առաջ, հմայուած մտիկ ըրի կատակաբան դերասան մը, որ յիսունեւօթը տարեկանին, փիլիսոփայօրէն կը ծանուցանէր, թէ գոհ էր, չափազանց գոհ էր իր ապարէզի թաւալումին դանդաղութենէն, թէ ինք պիտի չուզէր ընթանալ այն երգիչներուն, որոնք էաքի տարեկանին իսկ կը փայլէին արեւէն տալի՝ յաջորդ տարին իյնալու համար մոռացումի թանձրագոյն խաւարին մէջ: Ինք տակաւին ճամբայ ունէր անցնելիք, միջոց ունէր նուաճելիք ու ասիկա ոչ թէ մխիթարութիւն էր, այլ հարազատ գոհունակութիւն:

Հապա միւսնե՞րը, հապա մեծամասնութի՞ւնը: Կը վազեն անոնք, կ'անապարեն, կ'անհամբերեանք՝ առանց իրենք իրենց կանգ առնելու ժամանակը պարգեւելու, պեղելու իսկական էաքի մը հանոյք:

Այսպէս է: Չէ՞ որ ըսուած է իրենց, թէ կ'ապրին *սպառողական ընկերութեան* մը մէջ, հետեւաբար պէտք է անապարեն, պէտք է սպառեն մրցակցութեամբ, իսկ սպառելու ապրանք ունենալու համար, պէտք չէ ժամանակ կորսնցնել:

Էաքի մը ամիս առաջ, կառավարութիւնը որոշեց *դաշտ* մը շնորհել ինքնիրեն, սառեցուց կարգ մը ծրագիրներ, պարզապէս առիթը տալով ժողովուրդին, որ իւրացնէ փոփոխութիւնները: Հապա գիտութի՞ւնը, հապա յառաջդիմութի՞ւնը, որու համար անդադար կ'ըսուի, թէ անկասելի է:

Ժամանակ չկայ: Չէ՞ որ իմաստուններ, գիտնականները, դեկավարները ունին պարտականութիւնը մարդոց փոխուրէն մտածելու, վերլուծելու, որոշելու: Չէ՞ որ սովորական անհատները պէտք է ապրին *պայմանաւորուած* մթնոլորտի մը մէջ, առանց հարցում ուղղելու ժամանակ ունենալու:

Իսկ ի՞նչ կ'ըսեն ընկերաբանները, ի՞նչ կ'ըսեն հոգեբանները, որոնք պարտականութիւնը ունին ուսումնասիրելու ընկերութիւնները ու հասնելու օգտակար եզրակացութիւններու: Ինծի կը թուի, որ գիտութեան բերած անեղավազ փոփոխութիւններու առջեւ, անոնք վերածուած են հիւանդկախ ծերացած շուներու՝ զբոսնող այդ յառաջխաղացքին հետ հայլ պահելու կարողութենէն:

Նստած էի քափէ մը ու սեղանին վրայ դրած հեռատեսիլի այն գործիքը, որ կարողութիւնը ունի փոխելու ընկարները հեռուէն, գոյն եւ որակ տալու անոնց եւ զոր առած էի հետս՝ նորոգել տալու համար: Սուրճ մը խմելով չէի՞ կրնար հպիլ անոր կոճակներուն ու փոխուած տեսնել ո՛չ թէ հեռատեսիլի ժապաւէնը, այլ դիմացս բացուող փողոցը, անոր մէջէն անցնող մարդիկը՝ իւմ տեսնցուած գոյներով, իւմ ցանկացած արագութեամբ, իւմ ուզած գործողութեամբ: Գիտնականներուն գիւտերը շահագործող սուպերմարկաններ նման խոստում չե՞ն տար մարդոց, խաբելով, բաջալերելով զանոնք ու շարունակ յուշելով, որ օր մը, անպայման պիտի ունենան կեանքը փոխող գործիքը, սակայն, մինչ այդ, պէտք է ըսպառեն նոր արտադրութիւնները, սպառեն անյագօրէն, որպէսզի գիտութիւնն ալ ունենայ այդ *բանալին* ստեղծելու միջոցները:

Հետեւաբար, մարդիկ կը շարունակեն վազել, անապարել, չապրիլ:

Բայց արդեօք ժամանակը չէ՞ նաեւ որ Արեւմուտքը դադրի Արեւելքի բարդոյքները խորացնելէ՝ անոր տալով այն խաբկանքը, թէ ինք արդէն գտած է մարդոց բարօրութեան գաղտնիքը՝ պարզապէս ստեղծելով *սպառողական ընկերութիւնը*:

Արդեօք ժամանակը չէ՞, որ դպրոցներուն մէջ առաւել հոգ տարուի նորահաս սերունդներու դաստիարակութեան՝ անոնց հասկցնելով համբերութեան, չափաւորութեան, զգօնութեան, բարեկամութեան կարեւորութիւնը, անիսխարկութիւնը: Պէտք չէ՞ ստեղծել ընկերութիւն մը, ուր անոնք առիթը ունենան ամէն օր նոր բան մը բօզազերծելու, մասնակցելու ստեղծագործական աշխատանքներու եւ ոչ թէ տասնեակներ տարեկանէն սկսեալ յօրանջեն ու անդուլ որոնան:

Տակաւին վերջերս, մեծ վաճառատուն մը կ'ուզէր նպաստաւոր իր բաժինը յանձնել դիմացիծ ունեցող մարդոց՝ յանախորդ – վաճառորդ հին, այլ խաղցր կապը վերահաստատելու համար:

Տակաւին վերջերս, ծանուցում մը կը թելադրէր մէկ կողմ շպրտել ելեկտրական մեքենաները ու վերագտնել սովորական օճառով եւ սովորական շեղփով ածիլուելու հանոյքը:

Մինչ այդ, ճամբայ կը բանամ ետեւի անհամբեր վարորդին, որ շփանայ իր արագընթաց ինքնաշարքով ու անցնի: Յաջորդ ազդանշանին երբ կը հասնիմ իրեն ու կանգ կ'առնեմ նիշդ կողքին, անոր դէմքին ժամածռութիւն մը կը նկատեմ:

Ժամանակը չէ՞, որ գիտնականները շրջագայութիւնը կանոնաւորող յոյսերէն ներշնչուելով ստեղծեն նաեւ «յառաջդիմութեան» հեղեղը զսպող, դանդաղեցնող պատուարներ:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50–ՐԴ ԱՄՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Մայիս 10–ին, իր դաշտին վրայ, «Արարատ» յաղթեց Գուրիայի 2–ի դէմ 3 կէտով, հակառակ անոր որ խումբէն կը բացակայէին Աշոտ Խաչատրեան եւ Համլէտ Մխիթարեան: «Արարատ»ի առաջին կէտը նշանակեց Ե. Վերանեան: Քիչ ետք սակայն, հակառակորդները կը յաջողէին հաւասարեցնել եւ արդիւնքը կը դառնար 1 – 1: Աշոտ Խաչատրեան, հակառակ իր վատառողջ վիճակին կը ստիպուէր փոխարինել Պօղոս Գալստեանը, որ վիրաւորուած էր:

Մինչեւ կիսախաղ խումբերը մէկական կոլ եւս կը նշանակէին եւ 2–րդ կիսախաղին է, որ Ե. Վերանեան կը յաջողէր «Արարատ»ի յաղթանակը ապահովել երրորդ կոլով մը:

Այս չորրորդ յաղթանակն է Արարատի, որ 9 կէտով, վեցերորդ տեղը կը գրաւէ:

ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԵԾԿՈՑԹԻ ՆՈՒԻՐԵԱԼԸ՝ ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

Մորմոնական հայ երաժշտական մշակոյթի նուիրեալներէն էր Անուշաւան Տէր – Ղեւոնդեան: Դարասկիզբի յառաջադէմ միտումներով դաստիարակուած երաժիշտ մտաւորականի նկարագիրը այսօր կը ներկայանայ երգահանի բազմատեսակ ըստեղծագործութեամբ, հանրային գործի ու հրապարակագրի բեղուն գործունէութեամբ, մանկավարժի հմտութեամբ, մեկնաբանի անհանգիստ որոնումներով, նաեւ՝ ազգային երաժշտութեան ծառայութեամբ:

Անուշաւան Տէր – Ղեւոնդեան ծնած է Թիֆլիս: Հայրը՝ ծանօթ լուսանկարիչ Գրիգոր Տէր – Ղեւոնդեան, արուեստասէր մարդ էր, իր որդին մեծցաւ գրողներու, արուեստագէտներու, յեղափոխական դէմքերու մթնոլորտի մէջ: Սպագայ երգահանի երաժշտական ձիրքի արտայայտութեան նպաստեց Մակար Եկմալեանի ու Կոմիտասի զեկավարած երգչախումբերու գործունէութիւնը:

Երաժիշտ մասնագէտի մկրտութիւնը Անուշաւան Տէր – Ղեւոնդեան ստացաւ Պեռերբուրգի երաժշտանոցը: Սկիզբը ան ուսանեցաւ համալսարանի իրաւաբանութեան բաժինը, ապա՝ 1909ին, ընդունուեցաւ երաժշտանոց, ուր իր կողմնորոշման մէջ վճռական դեր խաղաց երաժիշտ Ռիմսկի–Կորսակով, իր հաւատարմութիւնը ժողովրդական երաժշտութեան տարերքին, ազգային ու հայրենասիրական թեմաներու նախընտրութեան, սէնֆոնիք, ծրագրային եւ օփերային սեռերու նկատմամբ որոշ հակումը: Անուշաւան Տէր – Ղեւոնդեան, Սպենդիարեանէն անմիջապէս ետք, ազգային մշակոյթի բերաւ «Հզօր խմբակ»ի զեղագիտական սկզբունքները: Կեանքի յետագայ տարիներուն ան մնաց իր ռուս ուսուցիչներու եւ երաժշտական կարգ մը դէմքերու բարեկամն ու մտերիմը: «Երաժշտութեան ոգեշունչ ջատագովին՝ Անուշաւան Գրիդորեւիչ Տէր – Ղեւոնդեանին, բարի յիշատակի եւ երջանկութեան ցանկութեամբ», – կը կարդանք 1915–ին Ալեքսանդր Գլազունովի նուիրած լուսանկարին վրայ: Նման յիշատակումներ բազմաթիւ են:

Անուշաւան Տէր – Ղեւոնդեանի կենսագրութեան զեղեցիկ էջերէն է 1914 թուականը, երբ ան, տակաւին Պեռերբուրգի երաժշտանոցի ուսանող, երաժշտագէտ ու երգահան Սպիրիդոն Մելիքեանի հետ մասնակցեցաւ Շիրակի չրջան ուղեւորուող ազգագրական խումբի աշխատանքներուն, որոնք կը տարուէին Թիֆլիսի հայ երաժշտական ընկերութեան առաջարկով: Անոր արդիւնքը, բացի «Շիրակի երգեր» հատաքածոյէն, եղաւ նաեւ Տէր – Ղեւոնդեանի «Շիրակի էսիւդներ» Սէնֆոնիէ Սիւիթը, ուր հեղինակը սէնֆոնիք նուագախումբի մէջ առաջիններէն եղաւ իրրեւ արեւելեան մեղեդիներ օգտագործող: Հետեւելով Ալեքսանդր Սպենդիարեանի «Ղրիմի էսքիզներ» հանրածանօթ սիւիթին, Անուշաւան Տէր – Ղեւոնդեան իր ստեղծագործութեան նիւթի հիմը դարձուց ազգային կշռոյթն ու հնչականութիւնը:

Երաժշտանոցը աւարտելէ ետք Տէր – Ղեւոնդեան վերադարձաւ Թիֆլիս եւ մինչեւ 1926 հոն ապրեցաւ: Սկսաւ երգահանին ստեղծագործական կեանքը, որ ընդգրկեց նաեւ հանրային, մանկավարժական ու մեկնաբանական գործունէութիւնը: Տէր – Ղեւոնդեանի նպաստը մեծ եղաւ նոր մշակոյթի ձեւաւորման մէջ: Մինչեւ 1926 ան կը դասաւանդէր Թիֆլիսի Երաժշտանոցը, ուր նաեւ դիւանական խորհուրդի պատասխանատու քարտուղարն էր: Այս շրջանին կ'իրականանան իր մեծ յղացքները: Կը ծնին անոր «Սեդա» օփերան, «Վահագնի ծնունդը» երգային – սէնֆոնիք երկը, «Աթթամար» սէնֆոնիք պոէմը:

Անուշաւան Տէր – Ղեւոնդեանի գործունէութիւնը նոր թափ ստացաւ, երբ 1926էն սկսաւ ապրիլ ու գործել Երեւանի մէջ: Մինչեւ 1930 դլխաւորեց Երեւանի երաժշտանոցը եւ մինչեւ իր կեանքին վերջը վարեց երաժշտութեան պատմութեան ու տեսութեան ամպիոնը:

Բազմաեռ է երգահանին վաստակը: Հանդէս գալով ազգային երաժշտութեան ձեւաւորման վճռական հանդրուանին, Տէր – Ղեւոնդեան իր մտերիմ բարեկամին եւ գործակիցին՝ Ալեքսանդր Սպենդիարեանի հետ, զարդացուց դասական երաժշտութեան ծաւալուն ժանրերը, երգերու, romanեներու, խմբերգային ու սենեկային բազմաթիւ գործերու հետ առեղծելով համանուագային, բեմապարի եւ օփերայի երկեր:

Երաժշտական թատրոնի համար Տէր – Ղեւոնդեան գրած է օփերա ու բեմապար: Բեմապարերէն մին գրուած է Պաքու ապրած տարիներուն, Ջարար Ջարարլիի «Հրոյ հարսնցուն» թատերախաղի հիման վրայ: Միւսը «Անահիտ»ն էր՝ ըստ Դարթոս Աղայեանի հէքեաթի, ուր երգահանը ձգտած էր թափանցել հէքեաթի բարոյական էութեան մէջ, ստեղծած աշխատանքին, բարիին ու մարդկայինին նուիրուած ներբող մը:

Երգահանին գրած երեք օփերաներէն բեմադրուած է մէկը՝ «Արեգակի ցոլքերում» մանկական օփերան, որ գրուած է 40–ական թուականներուն: Յուզիչ է օփերայի ստեղծման պատմութիւնը: ... Ամէն գարնան երգահանին բակին մէջ բոյն կը հիւսէր արագիլ մը: Բակին բնակիչները ուզեցին վիճակ, թէ ուր կը չուէ թռչունը ձմեռելու եւ անոր ոտքին նամակ մը գրին: Յաջորդ տարի արագիլը «բերաւ» պատասխանը. ան կ'ըլլար Հնդկաստանի Կալկաթա քաղաքի հայկական վարժարանին տանիքը: Այս պատմութեամբ յուզուած, երգահանը կը գրէ «Արեգակի ցոլքերում» մանկական օփերան, ուր սեւամորթ տղայ Պէրպէրոյի կողքին երաժշտական յուզիչ կերպարներում առած է նաեւ արագիլը: Օփերային երաժշտութիւնը կը չնչէ անմիջականութեամբ, ան սկիզբ կ'առնէ հայկական քնարական երգերու ակունքներէն, լեցուն է նաեւ առոյգ ու կենսախինդ հնչերանգներով:

Ստեղծագործական առումով հետաքրքրական է նաեւ «Սեդա» օփերան, որուն բնագիրը ստեղծուած է Լեւոն Շանթի «Հին աստուածներ» թատերախաղի հիման վրայ: Հեղինակը ձգտած է ստեղծել հոդեբանական օփերա մը՝ թատերախաղի փիլիսոփայական չերտերը տեղափոխելով հերոսներու զգացումներու աշխարհը:

Անուշաւան Տէր – Ղեւոնդեանի երաժշտական մտածողութիւնը կը հետեւի ժողովրդական երգարուեստին յատուկ մեղեդինելու յատկութեամբ, նուագախումբի գունագեղութեամբ ու պատկերաւորութեամբ, երաժշտական նիւթի զարգացման ասմունգական օրինաչափութիւններով:

Երգահանին ստեղծագործութիւնը կը ծաւալէր ժամանակի զեղարուեստական հարցերու թելադրանքով, որոնց իրականացման նուիրեց իր ջանքերը չնորհաշատ երգահանն ու անճնուէր մանկավարժը:

ԱՐԱՔՍԻ ՍԱՐԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԿԱՆԵՐԸ ՈՏՔԻ ԵԼԱՆ ԽՕՍԵԼՈՒ
Հեղինակ՝ ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ
ՊԷՅՐՈՒԹ, 1986

***

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐ
(մանկապատանեկան գրականութիւն)
Հեղինակ՝ Հ. ԱԻԵՏԻՔ Վ. ԹԱԼԱԹԻՆԵԱՆ

***

ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ
(Վարք. Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի)
Հեղինակ՝ Հ. ԱԻԵՏԻՔ Վ. ԹԱԼԱԹԻՆԵԱՆ
Մխիթարեան հրատարակութիւն
ՎԵՆԵՏԻԿ, Ս. Ղազար, 1987

ԼԻՈՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ՝ ՏԻՐԱՆ ՎՐԴ. ԿԻՒՐԵՂԵԱՆԻ ՀԵՏ

ՎԵՑ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ ԲԱՑ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մայիս 3–ին, Տիրան Վրդ. Կիւրեղեան պատարագեց Լիոնի Ս. Յարութիւն եկեղեցիին մէջ: Վարդապետը առաջնորդական փոխանորդն է Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Նոր Նախիջեւանի (Ռոստով) եւ Մոսկուայի թեմին: Ուրիշ խօսքով՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ներկայացուցիչն է Ռուսաստանի Դաշնակցութեան Հանրապետութեան մէջ բնակող մեր ազգակիցներուն մօտ: Ասոնց թիւը, ըստ 1979–ի մարդահամարին՝ 364·570 էր:

Տիրան Վարդապետ Լիոն գրկուած էր Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին կողմէ: Կը բերէր Անոր պատգամը Ֆրանսահայ հոգեւորականներու ժողովին՝ որ տեղի ունեցաւ Լիոնի մէջ, ամսուն սկիզբը: Հոգաբարձութեան մտանակցեցան 15 հոգի, քահանայ, վարդապետ, եպիսկոպոս: Առիթ մը եղաւ Ֆրանսայի մէջ սպասարկող մեր հոգեւորականներուն՝ իրարու աւելի մօտէն ծանօթանալու եւ զազափարներ փոխանակելու: Յաջորդ ժողովը կը նախատեսուի, թերեւս այս տարի իսկ, Նիսի մէջ Տաբօն Ծ. Վարդապետի կազմակերպութեամբ: Կրնայ ըլլալ ուրեմն որ Կիւրեղեան Վրդ. անգամ մը եւս գայ Ֆրանսա՝ որուն ծանօթ է, քանի որ առաջին մը ուսած է Փարիզի մէջ: Անցզակի ըսենք որ Վարդապետը ծնած է Նիկոսիա (Կիպրոս) 1948–ին, ձեռնադրուած է Օշականի մէջ 1976–ին:

Ի պատիւ էջմիածնայ բաներէրին, Տէր եւ Տիկին Ճիլոպեան Պահատուբեան կազմակերպած էին Մայիս 4–ին, հիւրասիրութիւն մը՝ որուն ընթացքին առիթ ունեցանք խօսակցելու Տիրան Վարդապետին հետ:

Իր թեմը ընդարձակ է, Հարաւային Միութեան 15 Հանրապետութիւններուն դիմաւորը, համայն Ռուսաստանը: Եթէ կան հոն 364·000 Հայեր – այս թիւը ինքը չէ որ տուաւ մեզի – այլեայն մարդիկ՝ որոնք կ'ըսեն թէ Հայ են, որոնց ինքնութեան թուղթին մէջ գրուած է «ազգութեամբ Հայ», պէտք է զժբախտաբար պիտնալ թէ այդ թիւին մէջ քիչեր միայն լրջօրէն ծանօթ են հայերէնի լեզուին:

Այդ Սփիւռքին մէջն ալ, ինչպէս մեր կողմերը, տան մէջ, խօսակցական լեզուն ընդհանրապէս տեղական լեզուն է: Կան անշուշտ բացառութիւններ, ինչպէս, Ռոստովի չրջանին մէջ, հայարնակ քանի մը գիւղեր՝ որոնց հայկական բարբառը, իրաւ է որ, այնքան ալ դիւրաւ հասկնալի չէ դուրսէն եկած Հայու մը համար:

Վարդապետը իր քարոզին ընթացքին խոկ ըսաւ թէ իր թեմին մէջ բաց են վեց եկեղեցիներ՝ Մոսկուա, Ռոստով, Ջալարը (Ռոստովի մօտ գիւղ մը), Օրջոնիկիձէ, Արմաւիր, Պոտլսնի: Այս վերջիններս հիւսիսային – Կովկասի մէջ հայաշատ վայրեր են, հոն կայ նաեւ Արարատ, անունով գիւղ մը, Սաւրապոլի մօտ, հիմնուած 1927–ին: Արմաւիր ալ, Կրասնոտարի մօտ հիմնուած է անցեալ գարուն Սեւ ծովու ափերէն (Թուրքիա) գաղթած Հայերու կողմէ: 1848–ին կոչուած է Արմաւիր, Հայաստանի հին մայրաքաղաքներէն մէկուն անունով: Ներկայիս միջին մեծութեամբ քաղաք մըն է, 155·000 բնակիչով՝ որոնց 8·000–ը Հայեր:

Ծանօթ է որ Արմաւիր ակադեմական, վիպապիր Աբովեանի ծննդավայրն է: Հոն է ծնած նաեւ Փոթպոլի աշխարհին մէջ հանրածանօթ Նիկիթա Մկրտիչ Սիմոնեան:

Ջալարը, Միասնիկեանի չրջան, Ռոստովի մօտ ունի չուրջ 15·000 հայ բնակիչներ:

Այս տեղեկութիւնները քաղեցինք ընդհանրապէս հայկական սովետական հանրապետարանին մէջէն: Հետաքրքրական կը պիտնայ թէ Ռուսաստանի մէջ ալ կան հայանուն տեղեր:

Տիրան Վարդապետ կը բնակի Մոսկուա, տարին քանի մը անգամ, կ'այցելէ իր վեց եկեղեցիներուն: Ըսաւ մեզի թէ՝ իւրաքանչիւր եկեղեցի ունի իր քահանան. ամէն կիրակի կը մատուցուի պատարագ: Եկեղեցի չաճախողներու թիւը ոչ աւելի է, քան ինչ որ կ'ըլլայ Ֆրանսահայ եկեղեցիներուն մէջ: «Սակայն» ըսաւ վարդապետը «Ծնունդին, Ապրիլ 24–ին, Զատկուան առաւօտուընէ մինչեւ իրիկուն, քանի մը հազար մարդ կ'անցնի Մոսկուայի Ս. Յարութիւն եկեղեցիէն: Կուգան, մոմ կը վառեն, քանի մը վայրկեան կը մնան, կը մեկնին»: Պէտք է դիտնալ որ Մոսկուայի եկեղեցին, հայկական գերմանատան կողքին փոքր է. կ'առնէ, լաւ պայմաններու մէջ, 120 – 150 հոգի միայն: Մոսկուայի Հայոց թիւը կ'անցնի հարիւր հազարը:

Մամի վաճառքը ու նուէրներ կը բաւեն դոցելու թեմին բոլոր ծախքերը:

Քանի որ առիթ է, յիշենք որ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ տանէ դուրս, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ միւս թեմերն են, Միջերկրական մէջ, Վրաստանը եւ Աղբեջանը: Այս երկու Հանրապետութիւններուն մէջ ապրող Հայերու թիւը պէտք է մօտաւոր ներկայիս մէկ միլիոնի: 1971–ի թիւերը՝ Աղբեջանի մէջ 475·000, Վրաստանի մէջ 448·000:

Այսպէս, Միջերկրական Միութեան մէջ ալ կայ բազմանդամ հայ Սփիւռք մը: Տարբերութիւնը Արեւմտեան – Սփիւռքին հետ այն է որ՝ հոն կարելի է ունենալ իրենք – զիրենք հայ նկատողներու հրաբղխա թիւը: Մեր կողմերը այդ կարելի չէ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՃԵԱՆ

ԱՊՐԻԼ 72

ՄԻԼԱՆՕ

ՄԻԼԱՆՕ. – («Յառաջ»). – *Այս տարի եւս Ապրիլեան եղեռնի 72–րդ տարեդարձի ոգեկոչումը կատարուեցաւ իր բուն թուականին, Ապրիլ 24–ին, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններով եւ մասնակցութեամբ Միլանոյի հայ բոլոր կազմակերպութիւններուն:*

Առաւօտեան մատուցուեցաւ հանդիսաւոր պատարագ Ս. Քառասուն Մանկունք եկեղեցւոյ մէջ, որու ընթացքին օրուան պատշաճ քարոզ մը խօսեցաւ հոգեւոր հովիւ՝ Սարգիս քահանայ Սարգիսեան: Արարողութեան ներկայ էր Միլանոյի Պատրիարքարանի ներկայացուցիչ՝ վերդ. Բիւզանտիոլլե: Ցաւարտ պատարագի կատարուեցաւ հոգեհանդստեան պաշտօն ի յիշատակ մեր բիւրաւոր նահատակներուն որմէ յետոյ ներկայ ժողովուրդը մասնաւոր վարձուած վոխադրական ինքնաշարժով եւ սեփական միջոցներով ուղղուեցան Սանթամպրոճիօ հրապարակը: Հոն, Իտալիոյ Հայոց անունով երկու ծաղկեպատկերներ զետեղուեցան. մին՝ Ա. աշխարհամարտին ինկած իտալացի զինուորներու յուշադամբարանին վրայ, իսկ միւսը՝ անոր հանդիպակաց հոդամասին վրայ կանգնուած հայկական խաչքարին առջեւ, պատշաճ երդեցողութեամբ եւ աղօթքներով կատարուած մօտս. Բիւզանտիոլլի եւ Սարգիս քահանայ Սարգիսեանի կողմէ:

Երեկոյեան ժամը 8–ին, տեղի ունեցաւ Ապրիլեան հրապարակային ոգեկոչումը Հայ Տունի սրահներուն մէջ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան որ հաւաքուած էր իր յարգանքի տուրքը մատուցանելու մեր բիւրաւոր նահատակներու խնկելի յիշատակին: Այս տարի հանդիսութեան որպէս բնանիւթ ընտրուած էր՝ «Հայկական ցեղասպանութիւնը դերմանական արխիւներուն մէջ»:

Օրուան հանդիսաւար Հրանտ Բամպուկեանի հակիրճ բացման խօսքէն յետոյ, ներկաները յոտնկայս երկիւղածութեամբ ունկնդրեցին «Նահատակաց ոգերը»:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս բժիշկ Տիգրան Ալեքսանեան, որ հանդամանօրէն եւ ներչնչուած խօսքերով անդրադարձաւ օրուան խորհուրդին, եւ յաջորդաբար իտալերէն լեզուով եւ բծախնդիր մօտեցումով կատարեց յիշատակումը երկու մեծ հայասէր Գերմանացիներու. – Ա. աշխարհամարտին Թուրքիոյ դերման բանակին Կարմիր Խաչի պատգ Արմին Վէկնէրի – իր ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ–, եւ քաջարի հանրային գործիչ, Աւետարանական եկեղեցւոյ հոգեւորական տոքթ. Եոհաննէս Լեփսիուսի – իր մահուան 60–ամեակին առթիւ, մանրամասնօրէն թուելով անոնց հայանպաստ գործունէութիւնը հակառակ զերմանական եւ թրքական քաղաքականն եւ դիւանագիտական իշխանութիւններու

Ա ՊՐԻԼ 72

յարուցած արդելքներուն եւ դժուարութիւններուն: Բանախօսութիւնը ընդունեցաւ ջերմ ծափերով:

Յաջորդաբար բեմ եկաւ Տիկին Ա. Խաթպուլեան, որ, խոր ըմբռնումով եւ ներշնչումով կարդաց Շաւարշ Միսաքեանի «Ես Տեսայ Եփրատը» ցնցող նկարագրութիւնը զրուած 1948-ին Հալէպ իր մայրութեան առթիւ, արժանանալով դնահատական ծափահարութիւններու:

Կարճ դադարէ մը յետոյ ցուցադրուեցաւ մեծ հետաքրքրութեամբ սպասուած վերմանական վիաէօ – ֆիլմը նուիրուած հայկական ցեղասպանութեան եւ ճոխացած վերմանական եւ թրքական վաստակներով, սկսեալ համիտեան շրջանէն, Սահմանադրութեան հռչակումը, Եթթիհատ – Թուրքերու կուսակցութեան կազմութիւնը մինչեւ 1915-ի եղեռնը, հայկական վերածնունդը քէմալական յաղթութիւնը եւ Սեւրը: Ցիսուն վայրկեան տեւող տեսայ մը կը 1986-ի Ապրիլ 24-ին հեռատեսուեցաւ Գերմանիոյ Քէօլն քաղաքի ռատիօ – կայանէն, եւ որու տիպոսն է 1914 – 15 շրջանին Պոլսոյ վերման դեսպանին Թալէաթ ըրած յայտարարութիւնը «Հայկական հարցը այլեւս գոյութիւն չունի»: Ֆիլմը յղած եւ պատրաստած է վերման ռատիօ – կայանին աշխատակից եւ հրապարակագիր Ռալֆ Ձիորտանօ որ նաեւ խօսեցաւ նկն է ռատիօ – հաղորդումին որ, Հայ Տունի մէջ ունկնդրուեցաւ հայերէն թարգմանութեամբ:

Նախ քան ցուցադրութիւնը, հանդիսավար Հրանդ Բամպակեան բացատրութիւններ տուաւ Ֆիլմի պատրաստութեան մասին, թուելով թրքական հիւպատոսարանին ու դեսպանատան կատարած մէջամտութիւնները արգիլելու համար անոր հեռատիպումը: Այս վիաէօ – ֆիլմին պատրաստութեան եւ համապատասխան նիւթերու, վաստակաւորներու եւ գերման պետական արխիւներէն փաստաթուղթերու հաւաքման համար Ռալֆ Ձիորտանօ աշխատած է երկու տարի 1982 – 1984: Արդէն անցեալին ալ Քէօլնի թրքական հիւպատոսարանը բազմիցս բողոքած էր, թէեւ ապարդիւն, վերմանական ռատիօ – կայանին բոլոր հաղորդումներուն դէմ հայկական հարցին վերաբերեալ, այն հաղորդումներուն որոնք այդ հարցը կը հրապարակէին թրքական պաշտօնական տեսակէտին հակառակ եզրակացութեամբ: Թրքական պաշտօնական ըմպռնողիքներուն յաջորդած են ամբողջ ցոյցեր Գերմանիոյ մէջ ապրող թուրք երիտասարդներու կողմէ: Ի հետեւակս այս բոլորին սակայն հեռատիպումը տեղի ունեցած է:

Վիաէօ – ֆիլմի ցուցադրութեան ատենաբանին բեմ հրաւիրուեցաւ Հոգեւոր հովիւ Սարգիս քահանայ, որ իր փակման խօսքին մէջ թուելէ յետոյ հայրենիքի եւ Սփիւռքի մէջ այս նոյն օրը կատարուած միահամուռ ոգեկոչումները, իր գնահատանքը յայտնեց օրուան յայտագրին իրագործումին ի նպաստ կազմակերպիչ մարմնին թափած անխոնջ աշխատանքներուն համար որոնք յաջողութեամբ պսակեցին հանդիսութիւնը:

Կազմակերպիչ յանձնախումբին կողմէ Հրանդ Բամպակեան շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր անոնց որոնք իրենց ջանքերով նպաստեցին հանդիսութեան իրագործումին, զայն փակուած յայտարարելով:

Ներկայ բազմութիւնը, որ իր մէջ կը հաշուէր հեռաւոր շրջաններէ նաեւ եկած ազգայիններ, ցրուեցաւ օրուան խորհուրդէն ներշնչուած:

Հ. Բ.

***

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

ՍՈՖԻԱ

Ապրիլեան եղեռնի 72-րդ տարեդարձը նշուած է Պուլկարիոյ գանազան քաղաքներու մէջ, յատուկ հանդիսութիւններով:

Սոֆիայի Հայոց դերեզմանատունը բարձրացած Ապրիլեան Ցուշարձանին առջեւ տեղի ունեցած ոգեկոչման ներկայ եղած են հազարաւոր Հայեր ու Պուլկարներ՝ պիտանականները, զրոյներ, արուեստագէտներ, հանրային դէմքեր, հիւրեր արտասահմանէն: Բացումը կատարած է «Երեւան» Թերթի խմբագիր Կարօ Հայրապետեան: Գործադրուած է զրական – երաժշտական յայտագիր մը, մասնակցութեամբ «Երեւան» երգչախումբին: Ապա նկարիչները ծաղիկներ զրած են պուլկար բանաստեղծ Եավորովի շիրիմին:

ՊԼՈՎԴԻՒ

Ապրիլ 26-ին, եզեռնի յուշարձանին առջեւ տեղի ունեցած հանդիսութեան բացումը կատարած է «Երեւան» կազմակերպութեան նախագահ Կարօ Քափուլեան: Բանախօսած է Սթոյան Սթոյչեւ: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած է «Արամ Խաչատուրեան» երգչախումբը:

ՌՈՒՍԼ

Ապրիլ 24-ի իրիկունը, Հայոց Եկեղեցւոյ բակին մէջ գտնուող Ցուշարձանին առջեւ հաւաքուած հոծ բազմութեան ներկայութեամբ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւնը: Բացումը կատարած է Վասիլ Տանով: Բանախօսած է «Երեւան» կազմակերպութեան տեղական վարչութեան նախագահ Վահրամ Յովսէփեան: Թեմին առաջնորդը Տէրայր Արք. Մարտիկեան խօսած է հայ ժողովուրդի մարտիրոսութեան, անոր յարատեւելու կամքին եւ պայծառ ապագային մասին: «Կոմիտաս» երգչախումբը մասնակցած է գեղարուեստական յայտագրին:

ԽԱՅԿՈՎՕ

Պուլկարեւխորհրդային բարեկամութեան տան սրահին մէջ, Ապրիլ 22-ին, հանդիսութեան բացումը կատարած է Մարիորա Գասպարեան: Բանախօսած է պատմաբան Սթոյան Փեթեւ: Խօսք առաւ է Սեւդա Սեւան: Արտասանուած են հայ բանաստեղծներէ գործեր:

ՍԹԱՐԱ ԶԱԿՈՐԱ

Ապրիլ 23-ին, ոգեկոչման հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է: Բացումը կատարած է Թոնքա Սթոյանովա: Բանախօսած է Աբթօ Սաքըզ: Ճինարարներու Մշակոյթի Տան երգչախումբը մեկնաբանած է երգեր: Ցուցադրուած են լուսանկարներ հայկական ջարդերէն:

ԹՈԼՊՈՒԽԻՆ

Ցարգանքի երեկոյթին նախագահած է Փելիու Նիքոլով: Խօսք առած է Գրիգոր Առաքելեան եւ անդրադարձած հայկական ցեղասպանութեան: Տոքթ. Զաւէն Տէյլէրեան կարդացած է իր ծնողքին յուշերը՝ 1915-ի օրերէն: Արտասանուած են Զարեհ Պէնկէն քերթուածներ:

ՇՈՒՄԼԱ

«Երեւան» կազմակերպութեան ակումբին մէջ ներկայ եղած է հոծ բազմութիւն մը: Բացումը կատարած է Թաղուոր Զիմբիլեան: Բանախօսած է Լիլիանա Մինչեւա: Սարսափի օրերէն յուշեր պատմած է Սիրանոյշ Փիլիչեան:

ԱՅԹՈՍ

Հանդիսութեան նախագահած է Սիլվինա Իսայեւա: Բանախօսած է Քալինքա Տիմիթրովա: Ցարութիւն Սարըեան որպէս ականատես պատմած է յուշեր եղեռնէն: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր:

ՎԱՌՆԱ

Ապրիլ 24-ին, հարիւրաւոր Հայերու եւ Պուլկարներու ներկայութեամբ նշուած է Եղեռնի տարեդարձը: Հանդիսութեան նախագահած է Եանքա Սթամենովա: Բանախօսած է փրոֆ. Կարօ Գաբրիէլեան:

ԵԱՄՊՈԼ

Ապրիլ 24-ին տեղի ունեցած հանդիսութեան բանախօսած է «Երեւան» կազմակերպութեան նախագահ Գալուստ Փաւճեան: Գործադրուած է զրական – երաժշտական յայտագիր մը:

ՍԻԼԻՍՏՐԱ

Ապրիլ 23-ին, հանդիսութիւնը վարած է Օննիկ Շիրվանեան: Բանախօսած է Գրիգոր Սիմոնեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՍԼԻՎԷՆ

Ապրիլի սկիզբէն իսկ քաղաքին մամուլը եւ ձայնասփիւռը անդրադարձած են Ապրիլեան Եղեռնին: Ապրիլ 24-ին տեղի ունեցած է ոգեկոչման արարողութիւնը, որուն բացումը կատարած է Խաչօ Խաչատուրեան: Բանախօսած է Էլենա Մարքովա:

ՓԱԶԱՐՃԻՔ

Ապրիլ 24-ին, քաղաքի վերեզմանատան մէջ՝ «1915 – 1918 Թուականներու Հայոց ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակին» յուշատախտակին մօտ ծաղիկներ զրուած են: Ապա, Պուլկարեւխորհրդային բարեկամութեան տունը տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը: Բանախօսած է Օլեկ Մարիրոսեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը. ցուցադրուած է «Սովետական Հայաստան» փաստանկարը:

***

Բոլոր հանդիսութիւններու ընթացքին կարդացուած են բողոքի բանաձեւեր, ուղղուած ՄԱԿ-ի:

Ապրիլ 24-ին, պուլկար հեռատեսիլը արձագանգած է ոգեկոչման հանդիսութիւններուն: Ցաջորդ օրերուն ալ հեռատեսիլը անդրադարձած է Ֆրանսա, Յունաստան եւ Միացեալ – Նահանգներ տեղի ունեցած ցոյցերուն: Ապրիլ 25-ին պատկառազդած է հարցազրոյց մը Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի երեսփոխան կի Տիւքոլոնէի հետ: Մամուլը լայն արձագանգ տուած է հանդիսութիւններուն:

***

ԿԻՊՐՈՍ

ՆԻԿՈՍԻԱ

Նիկոսիոյ հայկական եկեղեցւոյ բակին մէջ Ապրիլ 23-ի գիշերը հսկումի արարողութիւն կատարուած է, կազմակերպութեամբ Կիպրոսի հայ երիտասարդական միութիւններու: Խօսք առնողներ չհշտը զրած են յարատեւ կռուի զազափարին վրայ: Ապրիլ 24-ի առաւօտուն, եկեղեցական արարողութիւններէն ետք ծաղիկներ զրուած են հայ նահատակներու յուշաքարին: Կէսօրէ ետք, Նիկոսիոյ Քոլեջու վարժարանի սրահին մէջ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած են 500 հոգի: Բանախօսած է Երան Գուլումճեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Իրիկունը, հեռատեսիլը հաղորդում մը նուիրած է հայկական հարցին: Տեղական մամուլը եւս՝ խմբագրականներով եւ յօդուածներով, անդրադարձած է հայ – կական ցեղասպանութեան եւ հայ ժողովուրդի պահանջներուն:

***

ԼՈՆՏՈՆ

Ապրիլ 23-ին հսկում կատարուած է Անծանօթ զինուորի շիրիմին առջեւ: Ապրիլ 24-ի կէսօրէ ետք Հայեր ցոյց մը կատարած են թրքական դեսպանատան առջեւ:

***

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ԱԹԷՆՔ

Ապրիլ 23-ի իրիկունը, կեդրոնական հրապարակին վրայ՝ Անծանօթ զինուորի շիրիմին առջեւ, տեղի ունեցած է հրաւկում, որուն ներկայ եղած են հոծ թուով երիտասարդներ: Ապրիլ 24-ի առաւօտուն, Նէա Զմիռնիի հայկական յուշարձանին առջեւ կատարուած է հոգեհանգստեան պաշտօն, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Խօսք առած են թաղապետութեան եւ հայ համայնքի ներկայացուցիչները: Ապա հազար Հայեր ցոյց մը կատարած են դէպի թրքական դեսպանատուն, կրծեր արձակելով, հոն երեք հոգինոց պատուիրակութիւն մը դեսպանատան դուռը բախելով ուզած է հայ դատի յանձնախումբի մէկ յուշագիրը յանձնել պատասխանատուներու, սակայն դուռը բացուղ եղած չէ, ու պատուիրակութիւնը դրան վրայ փակցուցած է յուշագիրը: Ապա երիտասարդ մը ճեղքելով ոստիկաններու շղթան, դեսպանատան երկաթեայ ձողերուն վրայ կախած է եռագոյն դրօշակը: Իսկ Ապրիլ 26-ի առաւօտուն, «Օլիմփիա» Թատերասրահին մէջ տեղի ունեցած է քաղաքական բնոյթով ոգեկոչման հանդիսութիւնը, կազմակերպութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին: Բանախօսած է փրոֆէսէօր Անտոնիս Պրետիմաս: Խօսք առած են հելլէն քաղաքական կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներ: Հանդիսութենէն ետք բազմութիւնը ուղղուած է Սինտակմայի հրապարակը, ուր ծաղկեպսեակ դրուած է Անծանօթ զինուորի շիրիմին:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆԱՑ
ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
ԱՊՐԻԼ 30-ԷՆ – ՄԱՅԻՍ 2

Սոյն Թուականի Ապրիլ 30էն Մայիս 2-ի օրերուն, Լիոնի Սուրբ Իրէնէ Վանքին մէջ, տեղի ունեցաւ Արեւմտեան – Եւրոպայի Հայ Հոգեւորականաց Խորհրդակցական Հանդիպում մը՝ նախաձեռնութեամբ եւ հրաւէրով՝ Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակութեան Ընդհանուր Տեղակալ Գերշ. Տ. Գիւտ Եպիսկոպոս Նազլուեանի:

Հանդիպման նպատակն էր՝ հոգեւոր կրթութեան, խոկումի, առանձնացման եւ ազօթքի պահերուն զուգահեռ՝ ունկընդրել շարք մը դասախօսութիւններ:

Ժողովի բացումէն վերջ, որ կատարուեցաւ Գերշ. Տ. Գիւտ Եպիսկոպոս Նազլուեանի կողմէ, կարգացուեցաւ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետ՝ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի Օրհնութեան պատգամը՝ ուղղուած Հաղորդութեան մասնակցողներուն: Վեհափառ Հայրապետի գիրը կարդաց, այս առթիւ ժամանած, Նորին Սրբութեան պատգամաբեր՝ Մոսկուայի Հայոց Թեմի Առաջնորդական Տեղապահ՝ Գերշ. Տ. Տիրան Վարդապետ Կիւրեղեան:

Այնուհետեւ ընտրուեցաւ խորհրդակցական հանդիպման գիւանը՝ հետեւեալ կազմով. –

Ատենապետ՝ Գերշ. Տ. Դանիէլ Եպիսկ. Սահակեան:

Ատենադպիր՝ Հոգեշ. Տ. Տարօն Ծ. Վրդ. Ձէրէճեան:

Գիւանին կից ընտրուեցաւ նաեւ Համագումարի աշխատանքները բանաձեւող յանձնախումբ մը, յանձինս. –

Հոգեշ. Տ. Վիգէն Վրդ. Այքազեանի,
Հոգեշ. Տ. Զաւիկ Արշ. Աւետիքեանի:
Հոգեշ. Տ. Ասողիկ Արշ. Արխատակէսեանի:

Այնուհետեւ կարգացուեցան հետեւեալ դասախօսութիւնները. –

ա. – ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆԸ՝ ԻՐ ԿՈՉՄԱՆ ՀԵՏ – Գիւտ Եպիսկոպոս Նազլուեան– :

բ. – ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆԸ ՊԱՇՏՊԱՆ՝ ԻՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԴԱՒԱՆՈՒԹԵԱՆ – Ներսէհ Ծ. Վրդ. Բալուճեան– :

գ. – ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆԸ ՆԱԽԱՆՁԱԽԸՆԴԻՐ՝ ԻՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԾԷՍԻՆ, ԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ԼԵՁՈՒԻՆ – Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան– :

Իւրաքանչիւր զեկուցումէ վերջ տեղի ունեցան մտքերու փոխանակումներ, ինչպէս նաեւ կատարուեցան զանազան օգտակար առաջարկներ եւ թելադրութիւններ:

Երկօրեայ հաւաքը իր լրումին հասաւ Գերշ. Տ. Գիւտ Եպիսկոպոս Նազլուեանի եզրափակիչ խօսքով, ուր Սրբազան Հայրը յայտնեց թէ ամէն յետոյ տարին երկու անգամ կանոնաւոր կերպով նմանօրինակ ժողովներ պիտի հրաւիրէ՝ քննարկելու համար եկեղեցականին եւ եկեղեցւոյ կեանքին առընչուղ զանազան հարցեր՝ ի խնդիր Արեւմտեան – Եւրոպայի հայ համայնքներու կրօնական, բարոյական եւ ազգային կեանքին առաւել կազմակերպման:

ԴԻՒԱՆ,
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆԱՑ
ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՄԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պր· Սարգիս Սելթեկեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Գալաֆեան եւ զաւակը, Տիկին Գոհարիկ Սելթեկեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սելթեկեան, Տիկին Վարդանոյշ Մարսա եւ ազջիկը, Տիկին Զարուհի Այնթապլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Ֆէրմանեան եւ զաւակները, Տիկին Աարինէ Սերոբեան եւ զաւակները, Պր· Գրիգոր Պապիկեան եւ զաւակները, Տիկին Արմենուհի Տէր – Մարգարեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք, ծաղիկով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ դրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր, մեծ – մօր, ազգականին եւ ինամիին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ՍԵԼԹԵԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀՐԱՒԷՐ

ԿԱՊ· ԽԱՉԻ Լիոնի «Արաքս» մանուճիւղի վարչութիւնը Մայիս 16, Շաբաթ օր, ժամը 15–ին, անդամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ կից Ազգային Տան սրահին մէջ։

Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ։

***

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի մանուճիւղի անդամական ընդհ· ժողովը, այս Շաբաթ, Մայիս 16, ժամը 16–ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Ափէի Տէսինի դպրոցին հանդէսը կ'ըլլայ, Մայիս 17, Տէսինի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, ժամը 16–ին։

Մուտքը ազատ է։

ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ՄԵՆԵԱԿ

Կնոջ մը տանը մէջ, տրամադրելի է սենեակ մը կնոջ մը կամ օրիորդի մը համար, Փարիզի մերձաւոր արուարձաններէն՝ Շաթիյոն (Փորթ – ա'Օրլէանէն 3 քիլոմեթր)։

Հեռաձայնել ժամը 14–էն 16՝

46 21 25 85

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Հայ մայրիկ մը ութսի մը առթիւ, առ ի երախտապիտութիւն 500 Ֆր·։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Անիէռ, Պուա – Կոլոմպ եւ Կոլոմպի
մասնաճիւղը կը ներկայացնէ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆ
ԳԻՍԱՆԻ

SPECTACLE BILINGUE

«LE JOURNAL DE NORAïR»

DIMANCHE 17 MAI *à 16h précises*

Salle Municipale de Bois-Colombes
35, rue du Gal. Leclerc —
Villa des Aubépines
(tout près de la Gare de Bois-Colombes)

La matinée débutera par quelques chansons interprétées par les élèves de l'école arménienne de la région.

Մուտքերու մասնակցութիւն՝ 70 Ֆ·։

Տոմսերու համար դիմել Դ· Ճիզմէճեանին, – 47 – 81 – 09 – 72 եւ Միութեան անդամներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ընկ· Տիգրան Չէֆեեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի, իր չուտ սիրած «Յառաջ»ին կը նուիրեն· – Լիոնէն՝ Մխսաք Միրզէ 200 Ֆ·, Կարապետ Յովակիմեան 300 Ֆ·, Կրընոպլէն՝ Վարդան Բաբախեան 200 Ֆ·։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ալֆորվիլէն Տիկին Ծնունդ Մարթեան 100 Ֆ· կը նուիրէ «Յառաջ»ին Տիրուհի Մխսաճեանի յիշատակին, Էսեանի յուշերով։

U. G. A. B.

JOURNEE du Centre Culturel Alex MANOOGIAN

organisée par
le Comité Local, le Comité des Dames, le Comité des Jeunes
au profit de leurs œuvres culturelles et sociales

——— Dimanche 17 Mai à partir de 11 heures ———

Musique arménienne
animation

Bar — Buffet

DEJEUNER : A partir de 12 heures
Spécialités arméniennes préparées par les Dames de l'UGAB

STANDS : *LIVRES ET DISQUES ARMENIENS...*

- *à 15 heures concours de tric-trac doté d'une coupe*
- *à 16 heures service de thé avec gateaux faits maison*

118, rue de Courcelles — Paris 17e
Tél. : 42 - 27 - 12 - 26
autobus n° 30 et 84 — Métro : Courcelles

VENEZ NOMBREUX —— AMENEZ VOS AMIS

RETOUR AU BON VIEUX TEMPS

RESTAURANT LES DIAMANTAIRES

SPECIALITES GRECQUES, ARMENIENNES

LE PLUS ANCIEN RESTAURANT GRECO - ARMENIEN

• *AMBIANCE MUSICALE* •

ՀԻՆ ՕՐԵՐՈՒ ՀՈՒՉԱԿԱԽՈՐ

ՏԻԱՄԱՆԹԻՈ

ՃԱՇԱՐԱՆԸ

կը սպասէ ձեզի

▪ Լաւագոյն Սպասարկութիւն ▪

ouvert tous les jours

60, RUE LAFAYETTE — 75009 PARIS
TEL. : 47 - 70 - 78 - 14

Ս.Դ.Հ.Կ. 100ԱՄԵԱԿ 1887 - 1987

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպութեամբ՝
Ս· Դ· Հ· Կ· «ՆԱԶԱՐԲԷԿ»
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

մասնակցութեամբ՝

ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՑԵԱՆԻ
ՅՈՎԻԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ
ԼԵՒՈՆ ԳԱԹՐՃԵԱՆԻ
ՀԱՐՕ ԲՈՒՐԵԱՆԻ

Նուագախումբի ղեկավարութեամբ՝
ԺԱՔ ԳՈՃԵԱՆԻ

Կիրակի, Մայիս 17, ժամը՝ 20·30ին
Salle GAVEAU — 45, rue la Boétie — Paris 8e

—— Prix des billets : 130 Frs., 150 Frs., 190 Frs. ——

Réservations :

PARIS
HAY DISC — 35 rue Lamartine.....Tél. : 48 - 78 - 22 - 79
LIBRAIRIE PALOUYAN — 9, rue de Trévise.....Tél. : 45 - 23 - 24 - 97
ETOILE LAFAYETTE — 97, rue Lafayette.....Tél. : 48 - 78 - 88 - 70

ALFORTVILLE
HAY ARARAT — 118 bis, rue Etienne Dolet.....Tél. : 43 - 76 - 27 - 62
ALIMENTATION SARKIS — 26, rue des Goujons.....Tél. : 43 - 75 - 53 - 22
CHAUSSURE NELLY EXPRESS — 113, rue P. Vaillant Couturier 43 - 78 - 52 - 83

ISSY—LES—MOULINEAUX
TELE CONDOCRET — 175, ave. Jean-Jaurès - CLAMART....Tél. : 46 - 42 - 56 - 17
ALIMENTATION SARAFIAN — 31, ave. Auguste Rodin - MEUDON 45 - 34 - 13 - 45

ASNIERES
PRODUITS ORIENTAUX VAROUJ — 49, Grande rue Ch. de Gaulle 47 - 93 - 64 - 02

ENSEMBLE DE BALLET ARMENIEN

NAVASART

POUR SON 20EME ANNIVERSAIRE

au ZENITH

Samedi 16 Mai, 20 heures 30 précises

▶ LOCATION : 3 FNAC
et HAY-DISC : 35, rue Lamartine, Paris 9e

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille

Կիրակի, Մայիս 17–ին, ժամը 13–ին՝

— ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ —

Բացման 11–րդ տարեդարձին առթիւ։
Գեղարուեստական բաժին։
Հայկական պարեր՝ Անի պարախումբի մասնակցութեամբ։
Սեղանները ապահովել վարչութեան անդամներուն միտ։
Ճաշկերին՝ 120 Ֆ·։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ընկ· Մարի Ալոյեանի մահուան առթիւ Կ· Պաչի Վիէնի մասնաճիւղը 200 Ֆ· նուիրած է Մշակոյթի Տան փոխան ծաղիկի· Նոյն առթիւ առացած է Տիկին Ֆ· Բալօյեանէ 100 Ֆ· եւ Տիկին Արաքսի Սուքիասեանէ իր ամուսնոյն մահուան 10–րդ տարելիցին առթիւ 1000 Ֆ·։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

COMMUNIQUÉ de la CROIX BLEUE

Comme chaque année, le Conseil d'Administration de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE a organisé un séminaire pour les moniteurs de son centre de vacances.

Ce séminaire a pour but d'initier nos moniteurs à l'histoire, la géographie, l'église et la culture arméniennes.

Cette année les intervenants ont traité les thèmes suivants :

EGLISE ARMENIENNE
MR. DIKRAN CHIRVANIAN
CAUSE ARMENIENNE
MR. GORUNE APRIKIAN
MLLE. ANAïS AGOPIAN
HISTOIRE ET GEOGRAPHIE
MR. KEGHAM KEVONIAN
THEATRE ARMENIEN
MME HASMIG SURMELIAN
TER MINASSIAN
MR. ARBY HOVHANISSIAN
MUSIQUE ARMENIENNE
MME. LISE NAZARIAN
CONTES ET LEGENDES ARMENIENS
MME. HELENE MERDJANIAN

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ
15
VENDREDI
15 MAI
1987
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.487 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.487

ԵՐԵՒԱՆ <=> ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՅԻՍ 4 – 12)

ԼԱՐԱՒԱՂԱՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած են լարաւաղացութեան խորհրդային ախոյեանութեան մրցումները: Բայման օրը, մասնակցողներուն ողջոյնի խօսք արտասանած է կազմակերպիչ կոմիտէի նախագահ՝ Մ. Խալիբեան: Հանդէս եկած են Երեւանի պիոներներու եւ աշակերտներու «Ղ. Ղուկասեան» պալատի պարախումբը: Մրցումներուն մասնակցած են 259 մարզիկներ: Ընդհանուր հաշուով Հայաստանի ներկայացուցիչները 12–րդ տեղը գրաւած են: Առաջին հանդիսացած է Դաշնակցային Ռուսիա, երկրորդ՝ Ուկրանիա, երրորդ՝ Վրաստան:

⁂

ԱՊՐԻԼ 24՝ ՎՐԱՍՏԱՆ

Կոմերիամիութեան Ախալցխայի չորքկումի եւ ժողովուրդներու բարեկամութեան թանգարանի նախաձեռնութեամբ չորքհնտրոնի դերեզմանատունը տեղի ունեցած է սուգի մրթինկ մը, նուիրուած եղեռնի զոհերուն: Խօսած են Վ. Խաբարով, թանգարանի տնօրէնը, լեզուի ու գրականութեան ուսուցիչներ:

⁂

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԴԵՄՈԿՐԱՏՆԵՐ ԷՋՄԻԱԾնԻ ՄԷՋ

Վազգէն Ա. Կաթողիկոս Էջմիածին ընդունած է երիտասարդ քրիստոնեայ դեմոկրատներու Եւրոպայի միութեան ներկայացուցիչները. անոնք Հայաստանի մէջ խորհրդային ներկայացուցիչներու հետ կը մասնակցէին համագործակցական հարցերու նուիրուած պիտաժողովին: Հիւր քրիստոնեայ դեմոկրատ ներկայացուցիչները եկած էին Պելժիայէն, Դանիայէն, Սպանիայէն, Իտալիայէն, Նորվեկիայէն, Ֆրանսայէն եւայլն: «Սորհ. իշխանութիւնը մեզ կ'աջակցի բարոյապէս, ըսած է Վազգէն Ա., մեր եկեղեցիին թոյլ կուտայ որ սերտ կապեր պահենք Սորհրդային Միութեան եւ արտասահմանի երկիրներու նոյնադաւան եկեղեցիներու հետ, ուր վերջերս երկու եկեղեցի կառուցանեցինք եւ մօտերս կը կառուցանենք չորս հատ եւս»: Վազգէն Ա. հանդիպումներուն պատասխանած է հիւրերու հարցումներուն, ապա անոնք չորս են Էջմիածնի թանգարանը, մայր տաճարը:

⁂

ԱՐԱՐԱՏԸ ՊԱՍՏԱՌԻ ՎՐԱՅ

Շուէյտի հեռատեսիլէն խումբ մը Հայաստան այցելած ու նկարահանումներ կատարած է Հայերու եւ Հայաստանի մասին պատրաստուելիք ժապաւէնի մը համար: Անոնք Ապրիլ 24—ի օրը Միծեռնակաբերդի բարձունքին վրայ նկարահանած են կատարուած արարողութիւնը: Ըսած են թէ այս ժապաւէնին համար համբորդած են հայաշատ բազմաթիւ չորքանիներ. Գալիֆորնիա, Վան, Փարիզ, Տէր – Զօր, Հալէպ եւայլն: «Ի՞նչպէս եղաւ որ Հայաստանը ընտրեցիք» հարցումին պատասխանած են. – «Շուէյտը մեծ երկիր չէ, ուժ մը լինն ալ չունի. Հայաստան եւս այդքան կ'ունենար, եթէ չըլլար 1915–ի ցեղասպանութիւնը. Շուէյտի մէջ եւս Հայեր կ'ապրին. մենք աչխատած ենք Միջին – Արեւելքի մէջ ու մեզի օգնած են Հայեր: Մենք նկարա-

հանելով պատմութիւնը ցոյց պիտի տանք ժողովուրդին վերածնունդը, այն ինչ որ ձեռք բերուած է այսքան կարճ ժամանակի մէջ, իրապէս հրաշք է»:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՒՐԵՐԸ

Հայաստան այցելած են պուլկար, հարաւ – սլաւացի, գերման, ամերիկացի, Ֆրանսացի, լեհ, արժանթինցի, դանիացի, չուէտացի, կիպրացի թղթակիցներ: Այցելութիւն մը տուած են «Մասիս» կօշիկի գործարանը, յետոյ տեսած թանգարանները ու ցուցահանդէսներ: Էջմիածնի շրջանին մէջ անոնք ծանօթացած են պետական արտադրութեան:

⁂

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆՍԱՄՊԼԸ ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԴՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Սան – Ֆրանսիսքոյի մէկ լեցուն սրահին մէջ եղօթ ունեցած է Հայաստանի պուսանական եւ ժողովրդական երգի պետական անսամպլը. մօտ հազար հոգինոց բազմութեան մը հայ ժողովուրդի հիանալի բանաւրուեսաը ներկայացուցած են հայ արուեստագէտները: Ռ. Ալթունեանի դիւանաւորութեամբ այս համոյթը հանդէս պիտի գայ նաեւ Լոս – Անճըլըս եւ Գանատա:

⁂

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւան ժամանած է Խորհ. Միութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահը՝ Գ. Ի. Մարչուկ: Զուարթնոց օդակայանը զինքը դիմաւորած են համակուսակցութեան կեդր. կոմիտէի Ա. քարտուղար Կ. Դեմիրճեան, վարչապետ Ֆ. Սարգսեան, Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահ Վ. Համբարձումեան: Նոյն օրը հիւրը այցելած է Երեւանի մաթեմատիկական մեքենաներու գիտահետազօտական հիմնարկը, ռատիօֆիզիկայի եւ էլեկտրոնիկայի հիմնարկը, Բիւրականի աստղադիտարանը, ապա նաեւ Մատենադարան, Երեւանի տեսարժան վայրերը ու Արովեան:

⁂

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Նախագահ Վ. Համբարձումեանի բացման խօսքով սկսած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի տարեկան ժողովը. ապա «Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիայի գիտական եւ կազմակերպական գործունէութեան հիմնական արդիւնքներու մասին» զեկուցումով հանդէս եկած է ակադեմիայի քարտուղարը՝ դէս եկած է ակադեմիայի քարտուղարը՝ Դաւիթ Սեդրակեան: 1986–ի ընթացքին ակադեմիայի մէջ գիտական աշխատանք կատարուած է 132 հարցերու մասին, գիտական հիմնարկները մասնակցած են համամիութենական եւ հանրապետական 25 ծրագիրներու իրագործումին:

Աւելի եռք, տեղի ունեցած է մաքերու փոխանակում ու պարգեւներու յանձնում: Ընդհանուր ժողովը հաստատած է Գիտութիւնների ակադեմիայի Լենինականի գիտական կեդրոնի կանոնադրութիւնը: Այս ժողովին կը մասնակցէին Կ. Դեմիրճեան, Ֆ. Սարգսեան ու կառավարական կազմէն այլ զեկավար դէմքեր:

ՊԱՐՊԻԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԱՆՑ ՊԱՐՊԻԻ

ԼԻՈՆԻ ԿԵՍԹԱՓՈՅԻՆ
ՆԱԽԿԻՆ ՊԵՏԸ
ԿԸ ՄԵՐԺԷ
ՆԵՐԿԱՅԱՆԱԼ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ

Շատ բան նախատեսուած էր մասնակիցներուն, դատաւորներուն, ամբաստանողներուն կողմէ, բացի այս անակնկալէն: Դատավարութեան երրորդ օրը, յանկարծ, Պարպի կ'ուզէր յայտարարութիւն մը ընել ու ապահովութիւն տալէ հետ նախադասին որ երկար չէ, ոտքի կ'ելլէր ու կը կարդար. – «Կ'ուզէի ըսել Լիոնի դատաւոր պարոններուն, որ ապօրինի կերպով վար դրուած եմ, որ առեւանգումի մը զոհ եմ: Այս հարցը, ներկայիս կը քննուի Պոլիվիոյ գերագոյն առեանին կողմէ եւ մինչ պոլիվիի քաղաքացի եմ: Մինչ չունիմ այլեւս ներկայանալու այս դատարանին»: Պահ մը ընդհատումէ հետք, Պարպի կը շարունակէ. – «Պր. նախագահ, կը դիմեմ ձեզի որպէսզի զիս Սէն – Ժոզէֆ բանտը առաջնորդել տաք եւ վաստատանիս կը ձգեմ մնացեալը»:

Ոչ ոք կը սպասէր: Ամբաստանեալ կողմին փաստաբանները կատղած են, նախատական արտայայտութիւններով կը յարձակին Պարպիէի վրայ, որ՝ «վատ, հեռ նայն, մէկը որ կը մերժէ իր ըրածը դէմ առ դէմ տեսնել» եւայլն, եւայլն, որակումներու կ'ենթարկուի: Բան չի փոխուիր: Օրէնքը թոյլ կուտայ որ մերժէ ներկայ ըլլալ իր դատին: Նոյն օրէնքը կը նախատեսէ որ նախագահը կրնայ պարտադրել եւ բռնի ուժով բերել տալ: Պիտի չընէ, ինչպէս չըրաւ Վերժէսի նախորդ յաճախորդին՝ Ապտալլահի, որ առաջին օրն իսկ ձգեց դնաց:

Ոմանք կարծեցին թէ Վերժէսի պործն է, բայց աւելի հաւանական կը նկատուի որ պոլիվիի փաստաբաններուն թելադրութիւնն ըլլայ, որովհետեւ եթէ Պարպի մնայ, ընդունած կ'ըլլայ կատարուածը (Պոլիվիացին Լիոն բերուիլը) եւ Պոլիվիա կարելի չըլլար իր արտաքսումին ապօրինութիւնը վաստակ:

Դատավարութիւնը պիտի չարունակուի, բայց չի կրնար նոյն տարողութիւնն ունենալ: Սփեֆթաֆլ – դատավարութեան դիմաւոր դերակատարը չհայ այլեւս եւ անոնք որոնք անհամբերութեամբ կը սպասէին զոհերուն մնացորդացին եւ իրենց ճգրտագործին դէմ առ դէմ փոխադարձութեան, յուսախաբ, աւելի՝ խարուած կը նկատուն իրենք զիրենք: Բայց, ինչպէս դիտել կուտար «Լիպերասիոն» Հինգշաբթի առաւ՝ «Անհեթեթ է վատութեան մասին խօսիլ, այնպէս ինչպէս ըրաւ առաջ կողմին մէկ փաստաբանը. նահանջի արուեստը մաս կը կազմէ ռազմադիտութեան»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՍԱԴՈՒԱ. կրկնեց թէ պիտի արտաքսէ այն զաղթած օտարականները, որոնք անկանոն կացութեան մէջ են, կամ յանցապարտ: «Նոյնիսկ, չեշտեց Ներքին նախարարը, եթէ ատիկա անհաճոյ պիտի ըլլայ Ֆրանսայի ազգին խղճին, զոր կը յաւակնի ըլլալ Հարլէմ Տէզիր, ընկերվարական հակաճառութենէն ծնած այս տարբը, որ արհեստաւոր խառնակիչ մըն է»: Մնդրոյ առաջին «Մաթէն»ի տուած հարցազրոյցով կը պատասխանէ ու կը չեշտէ որ «ժողովրդավար պատշաճութեան սահմանները անցած են»:

ՍԻՏԱՆ, Լըվիէն եւ Փասքուա, առանց մոռնալու Պարպիի չուքը, իրարանցում մը ստեղծեցին Ազգային Ժողովի Զորեքշաբթի օրուան նիստին, որ նուիրուած է բերանացի հարցումներու: Տիկին Պարզաք բուռն ելոյթ մը ունեցաւ Լըվիէնի պնդումներուն եւ բերած վկայութեանց դէմ ինչ կը վերաբերի սիտայի վարակման (չունչ, քրտինք եւայլն ըսած էր Լըվիէն):

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ – ՊԷՅՐՈՒԹի մէջ ճգրտագործերը կը չարունակուին եւ այս անգամ սուրիական ուժերու դէմ: Թակարդ – կառքի մը պայթումէն մեռած է սուրիացի գինուոր մը: Կը թուի որ բուն թիրախը սուրիացի զօրավար մըն էր՝ Հաչէմ ալ – Մուալլա, որ Պէյրութի զինուորական Գ. չրջանին հրամանատարն է: Սուրիական բանակի ներկայութիւնը ուզած էր վարչապետ Քարամէ (հրաժարեալ), ձգտած էր՝ նախագահ Ճեմայէլ: Այդ իսկ պատճառով ոճրագործին ենթադրեալ հեղինակները կրնան չին ըլլալ, այլ – Փաթահական Պաղեստինցի կամ՝ քրիստոնեայ քաղաքագործ:

ԱՆԳԱՐԱ. արգիլեց որ կիպրական դրօշ կրող որեւէ նաւ խարիսխ նետէ Թրքական նաւահանգիստ մը: Այս ձեւով, Թուրքիա փոխ – վրէժ կը լուծէ, որով – հետեւ Կիպրոս ալ Լարնաքայի եւ Լիմասոլի նաւահանգիստները կ'արգիլէ որեւէ նաւու, որ կղզիին դրաւեալ չրջանը խարիսխ նետած է, նախապէս: Տնտեսական փոքրիկ պատերազմ մը անդին, Անգարայի այս կարգադրութիւնը կը վնասէ աշխարհի եօթներորդ նաւատորմին, որ նաեւ երրորդն է «բարեացակամ դրօշակ»ներու մարզին մէջ, Փանամայէն եւ Լիպերիայէն եռք:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Երջանիկ օր մը, ամէն տեսակի տարաբաղդութիւն մէկդի դրած, արտերկրացի հայ երիտասարդութիւնը վերջապէս որոշեց համագումար մը կազմակերպել· թէ Հրեաներու օրինակը՞ վարակիչ եղաւ, թէ Հայուն հայրերը՞ ա'լ յաջողեցան իրենց ծանրութեան տակ ջախջախել անտարբերութեան շղթաներ, չեմ գիտեր· կարեւորը այն է, որ խօսքի, երազներու աշխարհէն դուրս բայլ առնուեցաւ ու ձեռնարկուեցաւ գործնական մէկտեղումի մը:

Պատրաստութիւններ տեսնուեցան, պանդոկ, սրահ վարձուեցաւ, լրատուիներ արձագանգեցին այս անհաւատալի լուրին, ու իրաւ իրաւ եկան մօտ երկու տասնեակ երկիրներու հայ երիտասարդութեան ներկայացուցիչները:

Սակայն մեծ զարմանք պատճառելով ամէնուն, համագումարը առաջին բայլին իսկ ձախողութեան մատնուեցաւ: Ո՛չ, անհաթթելի տարակարծութիւններ չէին պատճառը· անոնք մնացին հոն, բեմին ետին, ուր վազեր եկեր էին ուրախ, պրճնուած, սրտատրոփ սպասելով որ բեմ ելլելու կարգը իրենց գայ ու խօսք առնեն: Չէ, իրենք անմեղ էին այս անգամ:

Ձախողութեան պատճառն այն էր, որ երկու տասնեակ երկիրէ եկած այս հայ երիտասարդները իրենց հետ բերած երկու տասնեակ լեզուներով վայրկեանապէս բաժեդներ էին մանրիկ Բաբելոն մը: Իւրաքանչիւրը կը խօսէր եկած երկրին լեզուն, ինչ որ առաջին բայլէն անկարելի դարձուցեր էր իրար հասկնալու անհրաժեշտ գործը: Փորձեցին ճար մը գտնել: Հասարակաց լեզու ընել անգլերէնը, փրանսերէնը, սակայն ի զուր: Խորհեցան թարգմանիչներով հարցը կարգադրել· բայց ուրկէ՞ գտնել թարգմաններու այդքան բազմատարր ցանց մը· մանաւանդ, ի՞նչպէս վճարել:

Ձարահատ, հայ երիտասարդութիւնը ժամադրուեցաւ յաջորդ տարուան, լեզուի պատուարը վերցուցած ըլլալու հաստատ վճռակամութեամբ: Ու ամէն մէկը իր ճամպրուկին մէջ էսփէրանթոյի դասագիրք մը թխմած, բունեց իր տան ճամբան:

Թ. ԱՐՓԻ

ՊԱՏՄԱԲԱՆԻ ՀԱՐՑԵՐ

ԱԼ. ՓՈՓՅԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՊ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊՐՈՖԵՍՈՐ ՎԱՀԱՆ ՍԱՐԳՍՅԱՆԻ

Ինչպես հայտնի է, Հայաստանի Կապ հանրապետության հաստատության հարցերը ամենաբարդ հարցերից են Հայաստանի պատմության մեջ։ Այդ հարցերի շուրջ ծավալվել են ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին ուժերի ակտիվ գործունեություն։ Ներքին ուժերի գործունեությունը հիմնականում ուղղված էր Հայաստանի Կապ հանրապետության հաստատության դեմ, իսկ արտաքին ուժերի գործունեությունը՝ Հայաստանի Կապ հանրապետության հաստատության համար։ Այդ հարցերի շուրջ ծավալվել են ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին ուժերի ակտիվ գործունեություն։ Ներքին ուժերի գործունեությունը ուղղված էր Հայաստանի Կապ հանրապետության հաստատության դեմ, իսկ արտաքին ուժերի գործունեությունը՝ Հայաստանի Կապ հանրապետության հաստատության համար։

Հայաստանի Կապ հանրապետության հաստատության հարցերը ամենաբարդ հարցերից են Հայաստանի պատմության մեջ։ Այդ հարցերի շուրջ ծավալվել են ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին ուժերի ակտիվ գործունեություն։ Ներքին ուժերի գործունեությունը ուղղված էր Հայաստանի Կապ հանրապետության հաստատության դեմ, իսկ արտաքին ուժերի գործունեությունը՝ Հայաստանի Կապ հանրապետության հաստատության համար։

Հայաստանի Կապ հանրապետության հաստատության հարցերը ամենաբարդ հարցերից են Հայաստանի պատմության մեջ։ Այդ հարցերի շուրջ ծավալվել են ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին ուժերի ակտիվ գործունեություն։ Ներքին ուժերի գործունեությունը ուղղված էր Հայաստանի Կապ հանրապետության հաստատության դեմ, իսկ արտաքին ուժերի գործունեությունը՝ Հայաստանի Կապ հանրապետության հաստատության համար։

Ա Պ Ր Ի Լ 7 2

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ

Ապրիլ 25, Շաբաթ օր չուրջ երեք հազար Հայեր հաւաքուած են Թայմզ հրապարակը, ողեկոչելու համար Ապրիլեան նահատակները: Խօսք առած է քաղաքապետ Քոչ ու բսած ի մէջ այլոց. – «Մինչեւ որ Թուրք կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը չճանչնան որ 1915 – 1923–ին գործադրուած արարքները ցեղասպանութիւն էին, անոնք արժանի չեն ձեր նեղութեան»: Հոն ներկայ գտնուած է նաեւ վերապրողներու խումբ մը. անոնցմէ խօսած է 80–ամեայ Ճ. Վելիկեան:

ՄԵՍԵՉՈՒՍԵՑ

400–ի չափ անձեր ներկայ գտնուած են նահանգային տան մէջ ապրիլեան ողեկոչումի յուշ – ձեռնարկին, որ տեղի ունեցած է Ապրիլ 24–ին, Տան նախագահ Ճ. Քլըրեանի նախաձեռնութեամբ: Ներկայ եղած են կառավարիչ Մ. Տուքքիս, փոխ – կառավարիչ Է. Մըրֆի, նահանգային Վերակոյտի նախագահը, Գոսթընի քաղաքապետը, փոխ – եպիսկոպոսը, կրօնաւորներ, պաշտօնատարներ:

Կառավարիչը եւ փոխ – կառավարիչը խօսած են հալածանքի, աքսորի, ջարդերու մասին. արձագանքներ ունեցած են նաեւ ներկայ կրօնաւորները: Հանդիսութեան ատարին, ի յուշ 1.5 միլիոն նահատակներու կատարուած է խորհրդանշական մոմավառութիւն մը:

***

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻԱ

Ապրիլ 24–ի ողեկոչումի հանդիսութիւնները բացուած են Մ. Մինասեանի խօսքերով. ան անդրադառնալով ամերիկեան Թրքանպատ քաղաքականութեան, խօսքը ուղղած է նահանգապետ Տէօքմէճեանի ու ըսած. – «Պր. կառավարիչ, երբ Միացեալ – Նահանգներու նախագահ դառնաք, լիշեցէք ձեր այսօր լսելիք բոլոր խօսքերը»: Ապա ներկայացուցած է օրուան հանդիսավարը՝ պատմագէտ – դասախօս, Զօրեան հիմնարկի տնօրէնը՝ Ժ. Լիպարիտեանը: «Հայ Դատի լուծման համար կը հաւատանք խաղաղ միջոցներու, այնքան ատեն, որ Պետութիւնները կը հաւատան մեր Դատի արդարութեան», ըսած է Ժ. Լիպարիտեան ու խօսքը տուած Ժորժ Տէօքմէճեանի: Նահանգապետը «Թուրքերը կրնան ստել, բայց չեն կրնար քօղարկել ցեղասպանութիւնը» ըսելէ ետք կոչ ուղղած է համայն մարդկութեան, Միացեալ – Նահանգներու վարչակարգին, ամերիկարնակ ժողովուրդին, ճանչնալու ցեղասպանութիւնը: Իրմէ ետք խօսք առած է դոնկրէսմէնի Լիման, Ս. Դ. դնչակեան կուսակցութեան անունով Ռ. Եապըջեան, Ռ. Ա. կուսակցութեան կողմէ Փ. Ահարոնեան. իսկ Պ. Փափարեան Փասատինայի քաղաքապետութեան անունով ներկայացուցած է որդեգրուած բանաձեւ մը, որ Հայերու ցեղասպանութիւնը կը նկատէ Ի. դարու Ա. ցեղասպանութիւնը:

Վերջին խօսք առնողը եղած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչ Յ. Մանճիկեան որ յայտնած է, թէ ցեղասպանութեան յիշատակումի օրը յարաւեւ պայքարի վերանորոգման օր է:

Փակման ազօթքը կատարած է կրօնական դասը, արեւմտեան թեմի առաջնորդ Տաթեւ Արք. Սարգիսեանի դլխաւորութեամբ:

Հանդիսութեան ներկայ գտնուած են կրօնական համայնքներու, քաղաքական մարմիններու ներկայացուցիչներ ու հազարաւոր բազմութիւն մը:

***

Հ. Յ. Դ. հայ երիտասարդաց դաշնակցութեան եւ «Շանթ» ուսանողական միութեան կազմակերպած երիտասարդական հաւաքը տեղի ունեցած է մասնակցութեամբ հարիւրաւոր երիտասարդներու, բացօթեայ թատերասրահի մը մէջ: Լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ մը սկսած եղած է ներկայացնելու ցեղասպանութեան ահաւորութիւնը, ապա ներկաները ունկնդրած են Վ. Օշականի «Ահազանգ» քերթուածը, սրտոփչոչ Յ. Սալիպեանի յօրինած երաժշտութեամբ: Երեկոյթին չեչուած է հայ երիտասարդութեան անտարբերութիւնը եւ երիտասարդութիւնը պայքարին կապելու անհրաժեշտութիւնը: Յետոյ Հ. Յ. Դ. հայ երիտասարդաց դաշնակցութեան անունով խօսած է Ն. Քէչիչեան, ու յայտնած, թէ նոյն օրը Հ. Ե. Դ.ի անդամներ փորձած են չարք մը պահանջներ ներկայացնել Թուրք հիւպատոսին, որ չէ ընդունած սակայն դիրքնք:

***

ԳԱՆԱՏԱ

ՕԹԹԱՒԱ

Ապրիլ 24–ի օրը չուրջ երկու հազար հոգի, գանատան քաղաքներէ, հաւաքուած է Օթթաուա, ուր Հայ Դատի յանձնախումբին կազմակերպութեամբ քաղաքական հաւաքը սկսած է կէսօրին: Նախ խօսք առած է դաշնակցային երեսփոխան Պ. Աթուէլ. ան յատնած է, թէ գօրավիգ է հայութեան, Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման աշխատանքներուն մէջ: Անոր յաջորդած է Մարհրդարանի ազատական պլոքէն երեսփոխան Մարսէլ Փրիւտ'ոմ, որ հարց տուած է, թէ ինչու Թուրքիոյ կառավարութիւնը չի ճանչնար պատմական իրականութիւն մը: Ան յանձնարարած է նաեւ գանատահայութեան, պահել իր լեզուն, մշակոյթը, աւանդութիւնները եւ այդպիսով աւելի հարըստացնել Գանատան:

ՄԱԿ–ի մարդկային իրաւանց ենթայանձնախումբէն Պ. Ուիթըքըը Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման պայքարը ներկայացուցած է, որպէս մէկ մասը մարդկային իրաւանց եւ աշխարհի բոլոր ժողովուրդներու արդարութեան համար մղուող պայքարին: Ապա խօսք առած է Հայ Դատի Գանատայի յանձնախումբի ատենապետը: Քաղաքական այս հաւաքի ընթացքին կարդացուած է համակամութեան խօսքեր:

Ապա թափօրը ուղղուած է Անձանօթ զինուորի յուշարձանը, ուր ծաղկեպսակ գետեղուած է: Անկէ բազմութիւնը հաւաքուած է Քրքական դեսպանատան դիմաց, ուր խօսք առած է Հ. Յ. Դ. Գանատայի Երիտասարդական Միութեան կողմէ Յոլինէ Շամլեան:

ՄՈՆՐԷԱԼ

Ապրիլ 26–ի երեկոյեան քաղաքին արեւելեան կեդրոնի մէկ սրահին մէջ տեղի ունեցած է ողեկոչումի հանդիսութիւն մը, որուն ներկայ եղած են չուրջ 1200 հոգի:

Գանատայի վարչապետ Մըլրունիի կըբինան պիւրին ընթերցումէն եւ խօսք առած են ընդդիմադիր Քեպեքուա կուսակցութեան դեկավար՝ Փ. Մ. Ճոնսըն, երեսփոխաններ՝ Պ. Աթուէլ, Ը. Էվիթ, Մ. Փրիւտ'ոմ եւ նախարարուհի՝ Թ. Լավա – Ռու: Ապա գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԹՈՐՈՆԹՕ

Ինը հարիւր հոգիէ բաղկացած բազմութիւն մը ներկայ գտնուած է Ապրիլ 26–ին, Հայ կեդրոնի մէջ եղեռնի 72–ամեակի ողեկոչումին: Ձեռնարկը կազմակերպուած է Հայ Դատի Թորոնթոյի յանձնախումբին կողմէ. խօսք առած են գանատացի քաղաքական անձնաւորութիւններ. իսկ բանախօսած է «Ասպարէզ» օրաթերթի խմբագիր Աբօ Պզդիկեան: Գեղարուեստական յայտագիրէ մը եւս Օնթարիոյի վարչապետ Տ. Փիթըրսըն, ընկերակցութեամբ Հայ կեդրոնի առաջնորդ՝ Ա. Մխրտչեանի եւ եղեռնէն վերապրողի մը ծաղկեպսակ գետեղած է կեդրոնի շրջափակին մէջ գտնուող յուշարձանին ու արտասանած իր խօսքը: Ի մէջ այլոց ան ըսած է. – «Հպարտ եմ ձեզի հետ մասնակից ըլլալով աշխարհի մեծ ժողովուրդներէն մէկուն պատմութեան այս հանդիսաւոր ողեկոչումին ու յիշելու այն ինչ որ տուած է ք Գանատային»:

***

Գանատայի այլ շրջաններուն մէջ ալ – Հալիֆաքս, Հարաւային – Օնթարիօ, Ուինտզըր, Կամընթըն, Վանքուվըր – Ապրիլ 24, 25 եւ 26–ի օրերուն տեղի ունեցած են նահատակներու ոգեկոչում, հոգեհանգիստ ու բանախօսութիւններ:

***

ԵԳԻՊՏՈՍ

ԳԱՀԻՐԷ

Մեծ Եղեռնի նահատակներու յիշատակը ոգեկոչուած է Կիրակի, Ապրիլ 26–ին, համազգային չուքով: Նախ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին մէջ պատարագած է Թեմին առաջնորդը Զաւէն Սրբ. Զինչինեան: Ան իր քարոզին մէջ հայ ժողովուրդը նմանցուցած է ցորենի այն հատիկին, որ կը մեռնի ծլարձակելու համար: Ապա տեղի ունեցած է դեղարուեստական յայտագիր մը. երգերէ ու արտասանութիւններէ ետք բանախօսած է Գ. Թրայեան:

Արարողութենէն ետք եկեղեցական թափօրը եւ ժողովուրդը խմբուած է Մեծ Եղեռնի յուշակոթողին մատուռը, ուր Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է նահատակներու յիշատակին: Անկէ ներկաները անցած են Նուպարեան ազգային վարժարանի ճաշասրահը: Հոն ալ խօսած են Յ. Վրդ. Օրջանեան, որ չեշտած է թէ հայ ժողովուրդը չի կրնար ու պէտք չէ մոռնալ Մեծ Եղեռնը. Վ. Խունկանեան, որ ընդգծած է, թէ մեր հայրերու եւ մայրերու աճիւններէն վերածնաւ հայ ժողովուրդը. իսկ Յ. Համբիկեան անդրադարձած է այն ուրախութեան, զոր ունի Հայը այսօր, տեսնելով որ թշնամին չհասաւ իր նպատակին:

Հանդիսութիւնը աւարտած է առաջնորդին փակման խօսքով, ուր ան հաւատք արտայայտած է, թէ հայ ժողովուրդը պիտի վերաշինէ իր իրաւունքներուն եւ պիտի վերադառնայ պատմական հողերուն վրայ:

ԸՆԹԵՐՑՈՂ, ԿԸ ՍԻՐԵՍ «ՅԱՌԱՋԸ»

ԹՈՑԼ ՄԻ՛ ՏԱՐ ՈՐ ԴՈՒՆ ՎՃԱՐԵՍ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ ՉՐԻ ԿԱՐԴԱՆ

— «ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Սուր դանդակ մը կը հնչէր մեր հինգերորդ յարկին վրայ: Սանդուխին դլուխէն կը քաշէինք մեծ բանակ մը, որ մուտքի դուռը կը բանար: Բազրիքէն կախուած, աչքերս կը սեւեռէի սանդուխներուն, որպէսզի դուշակեմ մեր այցելուներու ինքնութիւնը: Անոնք նախ փիչ լուսաւորուած տեղէ մը կ'անցնէին, մինչեւ առաջին յարկը: Ամէն անդին ուրուականները փիչ փիչ յայտնի կը դառնային: Սանդուխին վրայ իրենց յամախակի դազարներէն, կամ ուրիշներու չորս չորս վեր բարձրանալէն կը դուշակէի անոնց տարիքը, կը կռմտէի ընտանիքները: Վարժութեան հետեւանք, ենթադրութիւններս հետզհետէ աւելի ու աւելի ճշդիւտ կ'ըլլային: Մինասեաններն էին, իրենց երկու զաւակներով, կամ իրենց մօրը հետ Մելքոնեան քոյրերը, կամ Տէր եւ Տիկին Աւագեան, որովհետեւ չատ երկար կը տեւեր անոնց վերելքը:

Սանդուխին վերջին մասին հազիւ հասած, արդէն կը սկսէր խօսակցութիւնը մեր բարի դալուստի մաղթանքով եւ զիրար վերադրուած ըլլալու երջանկութեան մէջ անոնք կ'ելլէին վերջին աստիճաններէն:

Աչխատանքը կ'ընդմիջուէր, կամ կը չարունակուէր, ըստ այցելուներու հետ մեր մտերմութեան աստիճանին: Քիչ մը Ֆրանսալի, չատ մը Հայաստանի մասին կը խօսուէր: Կը խնդային ապրողներուն, չլալու համար մեռեալները:

«Յառաջ» օրաթերթի հիմնագիր եւ բանավէճի ծանօթ վարպետին անուան սկզբնատառով Շ. աստրագրուած օրուան խմբագրականը երկարօրէն կը մեկնաբանուէր, ըստ այն խմբակին, որուն կը պատկանէին անոնք, եւ տակաւին երկար ատեն կը խօսէին, մտածելու համար թէ վազը չուկայի օր է, կամ մոռնալու համար տակաւին կաչին, կերպասը կամ բոցի լեզուակը որոնք կը սպասէին այս կօչկակարներուն, դերձակներուն, կարուհիներուն կամ ոսկերիչներուն:

Ու յանկարծ այցելուներէն մին կը դոչէր անխուսափելիօրէն.

– Ոհ, տղաք, գիտէ՞ք ժամը քանին է:

Հիմա կարգը մերն էր, օր մը իրենց այցելելու, նոյն ձեւակերպութիւններով:

Անոնց մեկնումէն ետք Ս. Ժաք փողոցի 101 թիւի մեր լոյսը դեռ վառած կը մնար, ըստ մեր օրական յատկացումին, վերջացնելու համար յանձնուելիք չապիկները:

Յետպատին, չատ ետքը, հեռաձայնը փոխարինեց անակնկալը, քանի որ միասնաբար, համաձայնութեամբ կ'որոշուէր այցելութեան օրն ու ժամը:

Իսկ չատ աւելի ուշ ճանչցայ այցեքարտերու նրբութիւնը (կէս տպագիր, կէս ձեռագիր), որով «Տէր եւ Տիկին Այսինչ ուրախ պիտի ըլլան ձեզ ընդունելով այսինչ օրը, այսինչ ժամուն»: Սակայն երբեք չմոռցայ ջերմութիւնը այն երեկոներուն, երբ սենեակին մէկ անկիւնը կծկուած, կը փորձէի ծուռլս պզտիկցնել, աչքի չզարնելու, եւ խուսափելու համար այն ազդարարութենէն, որ կը յուչէր ժամը, ուր տղաքը պէտք է անկողին մտնէին:

Նակազաքիի հիւլէական թաթառը անցած էր անկէ, ժամանակէն առաջ, երբ արթնցայ այն առաւօտ: Ընտանիքէն միայն չորս չունչեր կը մնային, եւ գունատ դէմքեր, խմբուած պահարանի մը չուրջ, զոր չէին համարձակեր բանալ: Պահարանին վերեւ, ձախին, կար դրկոզին անունը. – «Ֆրանսական Պետութիւն, Ելեմտական նախարարութիւն, Տուրքերու ընդհ. տնօրէնութիւն»: Կնոր կնիք մը կ'ըսէր, թէ ան կուգար «Սիլվափէլ» այնքան դեղեցիկ անունով փոդոցէ մը:

(Շար. 93)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Պ. Խաչատուր Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Խաչատուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիւրան եւ զաւակը իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ծաղիկով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ պրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ – մօր՝

ԵՂԻՍԱԲԷԹ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ՍԵՆԵԱԿ

Կնոջ մը տանը մէջ, տրամադրելի է սենեակ մը կնոջ մը կամ օրիորդի մը համար, Փարիզի մերձաւոր արուարձաններէն՝ Շաթիյոն (Փորթ – ա'Օռլէանէն 3 քիլոմեթր)։

Հեռաձայնել ժամը 14–էն 16՝

46 21 25 85

ԱՐՈՒԵՍՏԻ – ԼՐԱՏՈՒ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Երկուշաբթի, Մայիս 18, Սթիւտիօ 43 (43 Ֆոպ. Մոնմարթր) կը ներկայացուի ժամը 20–ին՝ «Խնձորի Այգին» (Ալեքսանի եւ «Աչեան Աբեւ» (Բագրատ Յովհաննիսեանի)։

HOMMAGE A DENIS DONIKIAN

Samedi 23 Mai à 15 heures

— PARIS —

Hommage à DENIS *DONIKIAN*
écrivain - poète francophone

— *Jean-François Guillet* et *Méline Daronian*, récitants. Interventions, présentations : *Yéghiché Djergaïan, Marie-Saténig Gostanian, Josette Yérémian.*

par
l'ASSOCIATION
CREATIONS CONTEMPORAINES
ARMENIENNES

Renseignements et Réservations :
46 - 33 - 97 - 84 (demander Lise)

ՄԵԾ ՃԱՇ

◆

Կեսարիոյ եւ Շրջանի Հայրենակցական Միութիւնը՝ Զաթկիներու վերապրողներով միասին կը տօնէ Ս.Պ – Տադի եւ Զաթիկ հերոսամարտին 70–ամեակը, Մայիս 24, կիրակի, ժամը ճիշդ 13–ին Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան սրահը։

118, rue de Courcelles, 75017 Paris
Métro : Courcelles

նախագահութեամբ՝
ՅԱԿՈԲ ՎԷՋԻՐԵԱՆԻ

Ճոխ գեղարուեստական բաժինով։

Սիրայօժար մասնակցութեամբ՝ Մխիթար Էլմայեանի, Բիւզանդ Ֆնտրգեանի, Օր. Պէաթրիս Պիէզիկեեանի, Օր. Անի Գաբիկեանի, Անդրանիկ – Սիլվէն Քէօրօղլուեանի։

⁂

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նոյն օրը առաւօտուն Փարիզի Հայոց Եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգիստ կը կատարուի մեր բնաբաւոր նահատակներու եւ անհետացող բազմաթիւ հայրենակիցներուն ի յիշատակ։

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ս.Դ.Հ.Կ. 100ԱՄԵԱԿ
1887 - 1987

կազմակերպութեամբ՝
Ս. Դ. Հ. Կ. «ՆԱՋԱՐԲԷԿ»
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

մասնակցութեամբ՝

ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՑԵԱՆԻ
ՅՈՎԻԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ
ԼԵՒՈՆ ԳԱԹՐՃԵԱՆԻ
ՀԱՐՕ ԲՈՒՐԵԱՆԻ

Նուագախումբի ղեկավարութեամբ՝
ԺԱՒ ԳՈՃԵԱՆԻ

Կիրակի, Մայիս 17, ժամը՝ 20·30ին
Salle GAVEAU — 45, rue la Boétie — Paris 8e

—— Prix des billets : 130 Frs., 150 Frs., 190 Frs. ——

Réservations :

PARIS
HAY DISC — 35 rue Lamartine.....Tél. : 48 - 78 - 22 - 79
LIBRAIRIE PALOUYAN — 9, rue de Trévise.....Tél. : 45 - 23 - 24 - 97
ETOILE LAFAYETTE — 97, rue Lafayette.....Tél. : 48 - 78 - 88 - 70

ALFORTVILLE
HAY ARARAT — 118 bis, rue Etienne Dolet.....Tél. : 43 - 76 - 27 - 62
ALIMENTATION SARKIS — 26, rue des Goujons.....Tél. : 43 - 75 - 53 - 22
CHAUSSURE NELLY EXPRESS — 113, rue P. Vaillant Couturier 43 - 78 - 52 - 83

ISSY—LES—MOULINEAUX
TELE CONDOCRET — 175, ave. Jean-Jaurès - CLAMART....Tél. : 46 - 42 - 56 - 17
ALIMENTATION SARAFIAN — 31, ave. Auguste Rodin - MEUDON 45 - 34 - 13 - 45

ASNIERES
PRODUITS ORIENTAUX VAROUJ — 49, Grande rue Ch. de Gaulle 47 - 93 - 64 - 02

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Տէմինի դպրոցին հանդէսը Կիրակի, Մայիս 17, Տէմինի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, ժամը 16–ին։

Մուտքը ազատ է։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէրտէրեանի իրենց եղբօր՝ Սարգիս Տէրտէրեանի մահուան առթիւ. նաեւ Տիկին Շաքէ Գալայճեանի եւ զաւակներուն, իրենց ամուսնոյն եւ հօր մահուան առթիւ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Մարսէյլ – քաղաքի մասնաճիւղին ճաշը՝ Յունիս 14–ին, Սեւան։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀՐԱՒԻՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղի վարչութիւնը Մայիս 16, Շաբաթ օր, ժամը 15–ին, անդամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից Սրահին Տան սրահին մէջ։

Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ։

⁂

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ, Մայիս 16, ժամը 16–ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ENSEMBLE DE BALLET ARMENIEN

NAVASART

POUR SON 20EME ANNIVERSAIRE

au ZENITH

Samedi 16 Mai, 20 heures 30 précises

▶ LOCATION : 3 FNAC
et HAY-DISC : 35, rue Lamartine, Paris 9e

U. G. A. B.

JOURNEE du Centre Culturel Alex MANOOGIAN

organisée par
le Comité Local, le Comité des Dames, le Comité des Jeunes
au profit de leurs œuvres culturelles et sociales

——— Dimanche 17 Mai à partir de 11 heures ———

Musique arménienne
animation
Bar — Buffet

DEJEUNER : A partir de 12 heures
Spécialités arméniennes préparées par les Dames de l'UGAB

STANDS : *LIVRES ET DISQUES ARMENIENS...*

- *à 15 heures concours de tric-trac doté d'une coupe*
- *à 16 heures service de thé avec gateaux faits maison*

118, rue de Courcelles — Paris 17e
Tél. : 42 - 27 - 12 - 26
autobus n° 30 et 84 — Métro : Courcelles

VENEZ NOMBREUX —— AMENEZ VOS AMIS

Désormais installée à ATHENES, dans sa propre agence de voyages

MAYDA BERBERIAN-BARAZIAN

rappelle à tous ses amis et clients de PARIS de la contacter à

Armik Travel

15, RUE VOULIS ATHÈNES

TEL. : 19 / 301 323 03 16
323 03 49

TELEX : 0601 223 626+

POUR TOUTES LEURS RESERVATIONS DE VACANCES EN GRECE

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ

ուրախ են յայտնելու թէ

ROGINA-ի կողքին

183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77

բացած են նոր ճաշարան մը եւս

JANO LE HAY

84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49

3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne

AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.

—— CUISINE SOIGNEE ——

Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ
16-17
SAMEDI-DIMANCHE
16-17 MAI
1987
LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՍԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՆԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.488 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.488

ԵՐԵՒԱՆ <=> ՓԱՐԻԶ ՀԵԾԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ – ՄԱՅԻՍ 4 – 12)

ՀԱՐՏԱՐԱՊԵՏ
ԹԱՓԱՅԷԼ ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ԳԻՐՔ ՄԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ՄՈՍԿՈՒԱ

Յարհ. Միութեան ժողովրդական ճարտարապետ Թաֆայէլ Իսրայէլեանի (1908–1973) կեանքին ու գործին նուիրուած է Մոսկուա հրատարակուած մենագրութիւնը: Ճարտարապետին գործի ընկերներէն Լեւոն Բարայեանի եւ Եուրի Եարալովի գրած գիրքին մէջ տեղ տրուած է ճարտարապետութեան բոլոր մարզերէ ներս Իսրայէլեանի ունեցած վաստակի վերլուծման: Մանաւանդ քննարկուած են ճարտարապետին մեծ գործերը՝ «Մայր Հայաստան» կոթողը Երեւանի մէջ, ուրուն համար Թաֆայէլ Իսրայէլեան արժանացած էր Յոր. Միութեան ոսկեայ մրցանակին, «Արարատ» ճեմարանի չինութիւններու համալիրը, Սարդարապատի յուշարձանը եւ ազգագրութեան թանգարանը: Ճարտարապետը հեղինակն է նաեւ արդիւնաբերական ճեմարանութիւններու, գիտական կեդրոններու կարգ մը շէնքերու, հանդրեաներ գօտիի: Անոր կերտած նշանակալից յուշահամադրոյթները կը յատերժանեն հայ ժողովուրդի հերոսական անցեալը, անոր պայքարը ընդդէմ օտար բռնակալներու: «ՍՍՀՄ ժողովրդական ճարտարապետներ» մականուանարով լոյս տեսած մենագրութիւնը հարուստ է լուսանկարներով, կան կենսագրական գրութիւններ, արուած են ճարտարապետին խորհրդածութիւնները ստեղծագործական սկզբունքներու եւ տեսական հարցերու շուրջ:

***

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սիւնեքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի հրաւէրով Հայաստան այցելած են Ֆրանսահայ հինգ գործիչներ. Հ. Բ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնաժողովի ընդհ. քարտուղար Ա. Համբարձումեան, ԺԱՄ–ի նախագահ Լ. Եանիկեան, Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան քարտուղար Գ. Սարեան, Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան քարտուղար Կ. Սարաֆեան եւ Ֆրանսահայ նախկին ռազմիկներու, կամաւորներու եւ պիմաղրականներու միութեան անդամ Տ. Ոսկերիչեան: Անոնք Սիւնեքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէին մէջ հանդիպում մը ունեցած են «Արմենփրէս»ի աշխատակիցներուն հետ, որու ընթացքին Ա. Համբարձումեան անդրադարձած է այն վերաբերութիւններուն, զոր ունին տարբեր նպատակներու տէր կազմակերպութիւններ, Հայաստանի հանդէպ, քալ գիտնալով, որ ուրիշ ոչ մէկ տեղ իրենք հայրենիք ունին: Լ. Եանիկեան իր հրճուանքը յայտնած է երիտասարդական մարզին մէջ տարուէ տարի արձանագրուող նորութիւններուն հանդէպ: Գ. Սարեան յիշած է իր կազմակերպութեան ջանքը մայր հայրենիքի հետ փոխադարձ կապերը ամրապնդելու. ըսած է թէ իւրաքանչիւր այցելութեամբ աւելի եռանդ ամբարելով հայապահպանման գործին կը լծուին: Կ. Սարաֆեան հնարաւորութիւն յայտնելէ ետք «Արմենփրէս»ի գործունէութեան որու չհոր հիւ մայր հայրենիքի լուրերը կը առաջուին, խօսած է Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան վերջին շրջանի աշխատանքներուն մասին, յիշելով Ֆրանսերէն երեք հրատարակութիւնները. – Ֆ. Վէրֆէլի «Մուսայ Լերան Քառասուն Օրերը» Կ. Զարեանի՝ «Նաւը Լերան Վրայ»ն եւ Այտա Ազնաւուրի մէկ դիրքը (*): Տ. Ոսկերիչեան ալ յայտնած է, թէ իրենց կազմակերպութիւնը որքան նախանձախնդիր է խաղաղութեան պահպանման, հայ ժողովուրդի կեանքին նշանակալից իրագործութիւններուն:

***

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՎԱՐՊԵՏՆԵՐՈՒ
ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ
ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Լենինականի մէջ, ժողովրդական ստեղծագործութեան Բ. Փառաջոնի շրջագիծն ներս, բացուած է ժողովրդական վարպետներու աշխատանքներու ցուցահանդէսը: Հարուստ ասանդութիւններ ունեցող այդ քաղաքին մէջ, ուր դարուս սկիզբը գոյութիւն ունէին մօտ հարիւր արհեստներ, ներկայիս ալ կենսունակ են անոնցմէ չատեր՝ ասեղնագործութիւն, արծաթագործութիւն, գրուագում, խեցեգործութիւն եւայլն:

***

ՅԱԿՈԲ ՄԵՂԱՊԱՐՏԻ
ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ

Երեւանի Իսահակեան փողոցէն անցնողներու ուշադրութիւնը կը գրաւէ կրանիտէ բարձրաքանդակ մը: Անցորդներ իրենք իրենց կը հարցնեն, թէ ի՞նչ յուշարձան է կառուցուողը: Հայկական տպագրութեան հիմնադիր Յակոբ Մեղապարտի յուշարձանն է այդ, որուն իրականացման համար կ'օգտագործուի փամբակի բարձրորակ յարդարական կրանիտը: Քանդակին հեղինակն է Աշխատաւոր Իսկանդարեան: Քարտաշներ Գ. Թօփչեան եւ Յ. Սարգսեան ամբողջացուցած են հայկական տպագրութեան հիմնադրի կերպարը, հայերէն անդրանիկ գիրքի առաջին էջթերթիկը ձեռքին: Յուշարձանին եռեւը՝ պատուհան մըն է, ուրկէ արեւ կողմը, պատուհան մըն է, ուրկէ արեւ պատրիչը աշխարհին կը յայտնէ հայերէն առաջին տպագրական գիրքի ծնունդը: Պատկերացուած են նաեւ 1512 – 1513 թթ. տականներուն վէնետիկ տպագրուած հայերէն գիրքերը՝ «Ուրբաթագիրք», «Պատարագատետր», «Աղթարք», «Պարզատումար» եւ «Տաղարան»: 6 մեթր բարձրութեամբ եւ 3 մեթր լայնքով յուշարձանի տեղադրման աշխատանքը կ'իրագործէ Հայաստանի գեղարուեստի Ֆոնտի քանդակագործական աշխատանոցը:

(*) ԽՄԲ. – «ՅԱՌԱՋ»ի. – Ի դէպ, ըզգայացուցիչ յայտնութիւն մըն է այս լուրը – իսկապէ՛ս գոյափ մը–, ոչ միայն մեզի համար, որ փարիզ ճստած ցարդ բոլորովին կ'անգիտանայինք որ այս երեք հրատարակութիւնները Ֆրանսայի Դրոշներու Միութեան բեղո՞ւն գործունէութեան պտուղներն են, այլ մանաւա՛նդ՝ բո՛ւն նախաձեռնողներուն: Ինչո՞ւ գաղտնի մը–ցուցած էր հո՛ս եւ հարկ եղաւ որ նման լուր մը առնենք – աննեթելի յապաղումով – Երեւանէն...

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՇԻՐԱԶ հաճելի անակնկալն ունեցաւ, Հինդչաբթի իրիկուն իսկ կորբաջովի ներկայութիւնը վայլելու իր պաշտօնակիցին՝ նախարարապետ Ռիժկովի տուած ճաշին, ուր Կորբաջով նախատեսուած չէր եւ միայն Ուրբաթ էր որ երկու գեկավարները հանդիպում պիտի ունենային: Կորբաջովի այս բարեացակամ վերաբերումը չրաւեց սակայն, որ վոխանակուած բաժակաճառերը չատ ջերմ ըլլան: Իւրաքանչիւրը կը մնար իր դիրքին վրայ: Ռիժկով քննադատեց Ֆրանսական կառավարութեան դիրքը եւրօհրթիռներու վերաբերեալ, Շիրաք ալ եա չէր մնար ակնարկելով մարդկային իրաւունց, Աֆղանիստանի եւ Ֆրանքեւխորհրդային ապագայ գործակցութեան:

ՓԱՐԻԶի մէջ 30–էն 100 հազար կը նկատուի ցուցարարներուն թիւը, Հինդչաբթի օր: Առաջին թիւը կը պատկանի ասոիկանութեան, երկրորդը՝ կազմակերպիչներուն, այսինքն՝ Սէ–Ժէ–Թէ–ի, այլ խօսքով 50 հազարի չուրջ է բուն թիւը: Հոս ալ անակնկալ հիւր մը կար, յանձին ընկերվարական պատուիրակութեան մը, չորս նախկին նախարարներով, որ սուլոցներու արժանացաւ միայն, ցուցարարներու կողմէ, փողոց լքած պաշտպանելու համար ընկերային ապահովութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Խորհրդարանի օրակարգին վրայ է նախկին զեկավարներու դէմ արգելքներու ջնջումը: Հարցը կը վերաբերի գլխաւորաբար Տէմիրէլի եւ Էճեվիթի: Անցեալ շաբթու, ասկայն, ծրագիրը գրեթէ տապնոպ մը պիտի ստեղծէր: Արդարեւ արգելքը կը գոնուի 1982–ի Սահմանադրութեան մէկ առժամեայ յօդուածին մէջ, որ տասը տարուան համար կ'արգիլէ նախկին զեկավարներու մասնակցութիւնը քաղաքական կեանքին: Խօզալ կը ծրագրէր որ արգելքին ջնջումը նիւթն ըլլայ հանրավճիռի մը մէկ կողմէ, ապա՝ կապուի Սահմանադրութեան բարեփոխման մը եւ այս է որ տապնոպին դուռ կը բանար: Կանխահաս ընտրութիւններու պարագային, արգելքներու ջնջումը բարդ կացութիւն մը կը ստեղծէ Խօզալի համար, հակառակ պարագային ալ, Թուրքիոյ ժողովրդավարացման հարցը խնդրոյ առարկայ ըլլայ, երբ Հայաստանց Շուկայի անդամակցութեան դիմումը կայ: Այս պայմաններու մէջ, Խօզալ պարտաւորուեցաւ հրաժարիլ իր սկզբնական ծրագրէն եւ Ազգ. Ժողովին ալ 310ի դէմ 400 ձայնով քուէարկեց հանրավճիռին օրինագիծը:

ԳԻՆԵՐՈՒ 0·5% յաւելումը Ապրիլին եւ ԻՆԱԼ–ի նախատեսումները գործազուրկներու թիւին յաւելման (3 միլիոնէ աւելի մինչեւ տարուան վերջ) եւ դրամահոսութեան (3·5%, մինչ Պալատիր 2·4%–ի կառչած կը մնայ) բուսական յոռետես մթնոլորտ մը ստեղծեցին:

«ԿՈՐՄՆՑՆԵԼՈՒ ԳՆՈՎ» խորտակած իր յօդուածը, յատուկ չնորհաւորութիւններու տպիչ տուաւ Միշէլ Նուարի, Արտաքին Առեւտուրի նախարար: Արդարեւ, Շիրաքի կուսակցութեան պատասխանող ծանօթ դէմքը մըն է Միշէլ Նուար, որու յօդուածը («Լը Մոնտ», Մայիս 15) բուսական ազմուկ հանեց, քանի որ Նուարի ըսածն այն է որ ընտրութիւններ չտեղու համար, պէտք չէ հոգին զոհել (այսինքն՝ Լըփէնի ծախել, որու մասին կը խօսի խուսափելով անունն իսկ տալէ): Փաքուայի վերջին ելոյթները, որոնց բացայայտ նպատակը կը թուի ըլլալ Լըփէնի «չաճախորդները» ձեռքէն առնել եւ Միշէլ Նուարի այս գրութիւնը կը փաստեն, անդամ մը եւս, թէ մեծամասնութեան մէջ համերաշխութիւն չկայ: Փիէռ Մօրուա եւ Միշէլ Ռոքար չնորհաւորեցին Արտաքին Առեւտուրի նախարարը:

ԼՄՆԸՍԹ ԻՆԹԻՐՆԷՇՆԱԼԻ տարեկան տեղեկագիրը չատ ծանրակչիռ է, գլխաւորաբար պարսկական բանտերուն մասին, ուր չարչարանք եւ մահացում նոյնքան կը գործուին որքան Շահին եւ Սաւաքին օրով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՆԴՐԻՈՒՄ Է ԴԱԴԱՐԵՑՆԵԼ

– Աչքերս չեն տեսներ այլեւս: Բժիշկը արգիլեց որ թերթ կարդամ: Ցաւով կը գրեմ այս նամակը, ըսելու համար որ թերթը դադրեցնէք:

- Ma mère est hospitalisée, il faut arrêter l'envoi de votre journal. Je ne lis pas l'arménien.

- Veuillez cesser l'envoi du journal, mon père est mort. Il n'y a plus personne qui lise l'arménien.

Ասոնք ընթացիկ եւ այլեւս գրեթէ ամէնօրեայ բնոյթ ստացած երեւոյթներ են: Երբեմն նոյնիսկ կան, որ հայրը կամ մայրը հազիւ մեռած, նախ թերթին խմբագրութեան կը հեռագրեն թերթը ժամ առաջ դադրեցնելու համար, ապա կը դիմեն մեռելաթաղին:

Բայց սա մէկուն տուած պատճառաբանութիւնը, իսկապէս նորութիւն էր, մանաւանդ «Ցառաջ»ի համար: Ահա թէ ինչ կը գրէ մեր ընթերցողը: Կուտանք նոյնութեամբ. –

Հարգելի «Հառաջ»ի խմբագրութեանը

Խնդրում եմ դադարացնէք «Հառաջ» թերթի ուղարկումը ինձ:

Ինձ համոյք չի պատճառում Հայաստանյան մամուլից արտատպված հոդվածները, առաւել եւս «Ոգնի» մինչեւ ուշն ու ծուծը կեղծիքի մէջ թաղված տափակարանութիւնները, 51 տարի լսեցի զրպարնքով, ճիշտ իրականութեան հակառակն են ներկայացնում, հազարաւոր եւ տասնեակ հազարաւոր կեղծիքը, խարդախութիւնները, չարաչահումները քողարկելով, իրականութեան մէջ՝ ճիշտ դէմքիս ունեցող սահմանադրութեանը հակառակն են գործում: Ցաւում եմ որ դուք ոչ մի պատկերացում չունեք այս–տեղի մասին, ձեզ համար մութ անտառ է, այդ խակ պատճառով Հայաստանից վերադարձած Հայերի նկատմամբ հալածական վերաբերմունք են ցուցաբերում այստեղի չատ եւ չատ հայրենակիցները:

Ու մեր նամակագիրը կ'աւելցնէ առաջդը.– «*Խնդրում եմ ներողամիտ լինեք*»:

Եղաւ:

Ու թող ինք եւ իր նմաններն էլ ներողամիտ լինեն մեզ, եթէ շարունակենք զբաղուել էդ «մութ անտառ»ով, հոգ չէ թէ նման ընթերցողներ պակասեն:

ԱՐՓԻԿ

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Արեւմտահայ գրականութեան երկու երրորդը պարբերական մամուլին մէջ հրատարակուած է ու ատոր ալ մեծ մասը դեռ հոն պառկեր կը քնանայ: 1887–ին *մօտ 25 պարբերական լոյս կը տեսնէին հայութեան մէջ սակայն հրատարակուած գիրքերու թիւը հազիւ 5–ի կը հասնէր, ինչպէս տեսանք: Մամուլը եղած է եւ տակաւին ալ է հայութեան գիտակցութեան պաստառը, անոր խիղճը, իմացականն անունդի մառանը, հանրային համալսարանը, լեզուին աշխատանոցը: Հոն է մայր բազկերակը – Մասիսը, Մեղուն, Արեւելեան Մամուլը, Արեւելքը, Բիւզանդիոնը, Հայրենիքը, Հայրենիք Ամսագիրը եւայլն: Արդ, ի՞նչ նկարագիր ունի մեր մամուլը, ինչո՞վ կը զբաղեցնէ հայութիւնը 1887–ին: Կ'արժէ քննել այս հարցը մօտէն, քանի մը կարեւոր թերթերու վրայով:*

Սկսինք «Ծաղիկ» չաբաթաթերթով, Պոլիս հրատարակուող, ու չեչոօրէն երիցեան նկարագրով: Խմբագիրն է Յարութիւն Համճեան (1828 – 1903), հանրածանօթ դէմք չնորհիւ իր քանի մը ժողովրդական վէպերուն որոնք 70–ական թուականներէն սկսեալ զեհնիկ, լոկ հետաքրքրաշարժ գրական սեռ մը հրապարակ հանած էին: (*) Էն նշանաւորն էր իր Գաղտնիք մը ի Կոստանդնուպոլիս (1869) սիրային – արկածախնդրական վէպը որուն յաջորդեց Կենաց Խաղեր (1870), յետոյ Տիրան Փափազեանի Խասգիւղի Քնաշրջիկը (1873), Գրիգոր Փափազեանի Թունաւորիչ Աղջիկը (1883) եւայլն: Հաւատարիմ անուններդ ամէն ինչ կ'ըսեն արդէն գիրքերուն եւ ընթերցողներուն իմացական մակարդակին մասին: Ամէն պարագայի, Համճեան զանգուածներու հերոսն էր:

«Ծաղիկ» մէկ նպատակ ունէր – ծախիլ: Սկսած 1866–ին, պիտի տեւէր մինչեւ 1911, հայատառ թրքերէնը խառնելով պոլսոյ հայերէնին, ծագրելով ազգային իշխանութիւնները, սրամիտ կերպով նկարագրելով ժողովրդային կենցաղի տեսարանները (աղջիկներու հանդիպում, զարդոցներու աշակերտ որսալու ձեւերը, գործ փնտռելու թեքնիքը, կիներու կեանքէն, «գրիճի» տեսարաններ) զրոյծածելով ժողովուրդի խօսուկցիական ոճերը հաւանարար ազդուած Սմառեանի «Մեղու»էն, ու պայքարի մտնելով «Մասիս»ի, «Արեւելք»ի եւ ուրիշներու հետ հաւանարար իր թերթին սպառումը ապահովելու նպատակով: «Ծաղիկ»ը սրամիտ ժամանակի թերթերէն եղած է եւ իր փոքր բաժինը բերած՝ մեր մէջ իրապաշտ մը–տարողութիւնը զարգացնելու գործին, չնորհիւ երգիծանքին:

Աւելի լուրջ թերթ է «Արեւելք»ը, հիմնուած 1884–ին Զարեհ Տամատեանի կողմէ եւ որ պիտի տպրէր մինչեւ 1912 (1908–էն ետք Հ. Ց. Դաշնակցութեան հակակշռին տակ պիտի իյնար, բան Յ. Պօղոսեանի Հայ Մամուլի Պիպլիոկրաֆիայի որուն ակնարկեցաւ): Ձոխ բովանդակութիւն, այլազան աշխատակիցներ – Եղիա, Անայիս, Հրանդ, Արփիար Արփիարեան, Ա. Զօպանեան, Լ. Բաշալեան, Հր. Ասատուր, Գ. Զոհրապ եւայլն: 1887–ի թիւերը հիմնական, ազգային օրաթերթի մը տպաւորութիւնը կը թողուն այսօրուայ մարդուն վրայ: Կը քննէն կարեւոր հարցեր – հայ մամուլի կրած ազդեցութիւնը Թրանսվաէն, Բեռլայի Քրանական թատրոնի գործունէութիւնը, Եւրոպայի մշակութային կեանքի վիճակը, գրախօսականներ, պատմուածքներ, թարգմանութիւններ, գաղափարական յօդուածներ, եկեղեցական հարցեր: Արթուն, խելացի հանրային ջիղ մը՝ ու մաքուր հայերէն մը: Կարեւոր ներկայութիւն է Արփիար Արփիարեանը իր «Օրուան կեանքը» քրոնիկով որուն մէջ փորձառու, հմուտ մտաւորականը տարիներ անվերջ իր լեզուին, երեւակայութեան ուժով պիտի տայ հին բարքերը եւ մարգերը, գրականութեան եւ հրապարակագրութեան մէջեւ սեռ մը ստեղծելով: Համիտեան անվերջանալի չրջանի մեր մտաւորական կեանքի քինկ – րինը անկասկած Արփիարեանն էր եւ յաւսալու է որ Սփիւռքի հայագիտական կեդրոններու (Լոս – Անճելըսի «Նարեկացի» համալիրը, Պէյրութի Հայկազեան Դոլէճի Հայագիտական Բաժանմունքը, Վենետիկի Մխիթարեանները, Անթիլիասի Դպրեվանքը, «Ն. Փալանճեան» ճեմարանի Ուսմանց Կեդրոնը, Փարիզի Համալսարանը) ուսանողները կը քաջալերուին Արփիարեանի գործին համալսարա – նական մենագրութիւններ եւ աւարտաճառներ նուիրել: «Արեւելք»ի համար 1887–ը յաջող, լաւ տարի մըն է:

Եղիա Տէմիրճիպաշեանի «Երկրագունտ»ը այլապէս չահեկան ամսաթերթի մըն է: 1887–ին չորս տարուան կեանք մը ունի տակն բայց խմբագիրը կը գանգատի թէ թերթը իր ծախքերը հազիւ կը գոցէ (1883–ին 240 բաժանորդ ունէր, 1885–ին թիւը իջած էր 200–ի, իսկ 1887–ին՝ 240 է...): «Երկրագունտ» զբաղիօրէն գրական նկարագիր մը ունի եւ իր ժամանակ կաշխարհի գրական միակ հանդէսն է: Կան յատկացած ռոմանտիկ բանաստեղծ Յովհաննէս Սեթեանէն քերթուածներ գրեթէ ամէն թիւի մէջ, կան Ագեքսանդր Փանոսեանի կենսագրական յօդուածները, գրաղատական յօդուածներ, պատմուածքներ, Լամարթինի եւ Հիւկոյի քերթուածներու թարգմանութիւնը եւայլն: Անշուշտ կեդրոնական, քարիզմատիք, տաքնոտ բաշխարհիկ դէմքը Եղիան է, իր անդհատ գրչի գրութիւններով եւ իր խորունկ գրեթէ միաթիք հաւատքով հայ ժողովուրդին մտքի ու նկարագրին վրայ եւ իր առաքելութեան, անդադրելի մղումովը դէպի Նիրվանա կամ Բացարձակ Երանութիւն: Բայց հոն չհասած, Եղիա իր ժողովուրդն է որ կ'ապրի ու պեղելով զայն՝ կը յանգի յատակ բանաձեւի: «Կը յառաջդիմէ հայ միտքը» կը գրէ, ու կուտայ պատճառները: – «Առաջին՝ բնութեան չրջափոխութեան ազդակը, երկրորդ՝ միջավայրի ներգործութիւնը, երրորդ՝ հին գրականութեան ներգործութիւնը, չորրորդ՝ օտար ու գլխաւորաբար Քրանսական գրականութեան ներգործութիւնը եւ վերջապէս՝ ժողովուրդի ներգործութիւնը»: Այս խօսքերը ըսուած են կոյր հաւատքով, Եղիա բացարձակապէս կ'անդիսանայ Թուրքին ներկայութիւնը եւ անդհոը անոր վայրագութեան, գազափար չունի մեր ազգին քաղաքական գործադրութիւն ու յեղափոխական խմորումներուն մասին սակայն մատնելու է թէ ան իր ժողովուրդը արտառանական ճամբով մը ճանչցեր էր:

*Ուրիշ կէտ մը: Աչքէ անցընելով անցեալ գարու մատեաններն ու մամուլը, մարդ կը նշմարէ թէ Արեւմտահայերը մեզ, Սփիւռքցիներուս նման գաղափարներ տալու կամ ունկնդրելու ունակութեամբ չէին վարակուած: Մեզմէ չատ աւելի առողջ էին ու մարդ հարց կուտայ թէ ուրկէ՞ մեր գլխուն փաթթուեցաւ այս հիւանդութիւնը: Արդեօք Սփիւռքի առաջին քառորդ գարու ուսուցիչներու, գործիչներու առատութի՞ւնն էր պատճառը: Ամէն պարագայի, յատակ է թէ ամբողջ 1887 տարուան ընթացքին մէկ հատ լսարան կազմակերպած է Ազիական Ընկերութիւնը: Նոյնիսկ եթէ գրաքննութիւնը նկատի առնենք, չատ քիչ է պոլսոյ 200·000 հայութեան համար, իր 45–ի հասնող վարժարաններով եւ 250 ուսուցիչ – ուսուցչուհիներով: Լսարանը կը հովանաւորէ մայրաքաղաքին ամէնէն համբաւաւոր, մշակուած կինը՝ Տիկին Տիւսար Փաշա, ու խօսք կ'առնէ նոյնքան ծանօթ, պահպանողականութեան, լերդ–ջախտութեան մարմնացում Ինկլիզա Էֆէնտի Պէրպէրեան: Վատահօրէն քանի մը հարիւր հետաքրքիր, արդուկուած ու չատախօս Հայեր խառնուած էին սրահին մէջ, բաւական նման մեր այսօրուան հանրութեան որ ձանձրոյթը, Հայու կատղութեան ու անցեալի յիշատակները չալկած դանդաղօրէն կը լեցնէ ապմկոտ, փոչոտ սրահներու կարծր աթոռները, տարօրէն երջանիկ որ ազգային պարտականութիւնը կը կատարէ չուրջը չարժակուղ մարդոց հետ որոնք բոլորն ալ անխտիր ձեւով մը ծանօթ են: Գալով տասելիսի նկարին կը խօսի «Կինը Պատմութեան ու Գրականութեան մէջ» հարցին չուրջ ծանր, կոճկուած, գրաբարախառն եւ հատասակաշէնուած հայերէնով մը (Պէրպէրեան այդ օր 36 տարեկան է ու ոսմանթիլ, յաջորդ տարի 37 տարեկան պիտի ըլլայ, 10 տարի առաջ հրատարակած իր տասչին հատորին Առաջին Տերեւ յուզումը վրան՝ ըսելու համար ամէնէն բարոյալից, գաստիարակիչ հոտած տափակութիւնները որոնք գեռ այսօր ալ կը լսենք մեր բեմերէն այսինչ կամ այնինչ օրուան առթիւ): Նոյն յայտագրին մէջ էր տոքթ. Յարութիւն Թէրիաքեան, քառասունհոգի բժիշկը, հանրային ու յեզափոխական չիջ ունեցող հազուագիւտ մտաւորականներէն (որ քան տարի եաք Նիւ – Եորք պիտի հաստատուէր ու հրատարակէր Արիամի հայ Բառարանը անուն կարեւոր հատորը) խօսելու համար իրմէ տասը տարի մեծ կարտպետ Գարագաշի մասին, «Մուրատ – Ռափայէլեան» ուսած, օսմանեան պետական չատ բարձր պաշտօնեայ բայց ոսմանթիք խառնուածքի տէր անձնաւորութիւն մը՝ որ նախորդ տարին Վ.Բերթոր Հիւկոյի մէկ կարեւոր գործը թարգմաներ էր ու մեծ յոյսեր կը ներշնչէր:

Եւ վերջապէս, 1887–ի «Արեւելեան Մամուլ»ը, յիպմիր: Հիմնադիրը, հրատարակիչ, խմբագիրը՝ տիար Մաթէոս Մամուրեան, Արեւմտահայ գրականութեան կնքահայրերէն մին, թարգմանիչ, դաստիարակ, հրապարակագիր, վիպասան, խորհրդանչան ու փառաւոր մարդ: 1887–ին իր հանդէսը 16 տարիէ ի վեր ամենայն կանոնաւորութեամբ լոյս կը տեսնէ ու կը սիրէ Պոլսոյ եւ Իզմիրի ընտրանիին: Մամուրեան ինքը ամէնէն ծանր հրեւանին է հրապարակին: Սակայն իր սիրելի գաղափարը, զոր կրցեր էր իր քանի մը համախոհներով բարձրացնել գաւառական գաղափ մը այնպիսի աստիճանի որ ի վճռի էր մարտահրաւէր կարդալ Գատրիարքարանիստ, անոթ ու գերզգայուն Պոլսոյ, այդ ինքնարաւ, գրաբարախօս, կառապիօրէն հայրենասէր Իզմիրը՝ անկումի ճամբան բռներ էր: 1886–ի վիճակագրական տուեալներէն գիտենք թէ 1886–ին, Իզմիրի մէջ եղած են 44 պատակ, 98 ծնունդ եւ 142 մահ: 1887 Յունիս 20–ին 34 իզմիրցի ընտանիքներ Ամերիկա կը գաղթեն եւ 150 հոգի ալ կը պատրաստուին անոնց հետեւիլ: Գաղութը բարգաւաճ է տակայն (եւ կամ որու չնորհիւ...) երկու երկրորդական վարժարաններու, «Մեսրոպեան»ի եւ «Հռիփսիմեանց»ի 503 աշակերտներէն միայն 200–ը կրթաթոշակ կուտան. մնացեալը՝ ազգը կը հոգայ: Մամուրեան կը գանգատի թէ «Մեսրոպեան»ի մակարդակը տակաւ կ'իջնէ, թէ պարտքը որ 1799–էն ի վեր Թրքահայոց յատգոյն վարժարաններէն մին եղած էր երկու տարին անդամ մը միայն չրջանաւարտ կուտայ որովհետեւ չատ քիչերն էին որ կ'աւարտէին ոսման ամբողջական չրջանը եւ առաջին տարիին չունկայ կը նետուէին: Ամավերջի քննութիւններուն, կ'աւելցնէ Մամուրեան, երկու երրորդը աշակերտներուն կը բացակային որովհետեւ իրենց ծնողներու հետ գիւղացրութեան մեկնած կ'ըլլան... Մամուրեան «Ազգապահպանումի Պայքար»ը կը հռչակէ խմբագրականով – եւ մենք ալ կը կարծէինք թէ այդ վտանգը նոր է որ կը ցցուի մեր ազգին ճամբուն ... եւ կը յայտարարէ թէ միակ միջոցը պայքարելն՝ գաստիարակութիւնն է (Արեւելեան Մամուլ, 1887, էջ 112): Սակայն մշակութային կեանքի մակարդակն ու ընկերային կեանքի եռուզեռը խստոր կը թուին համեմատիլ իրարու – պարահանդէսները չեն պակսիր, Ազգային Պարահանդէս մը մանաւանդ 200 դեղին ոսկի չահ կը թողու եաին, ինչ որ մեծ գումար է գաղութի մը համար որ 8000–ը չանցներ: Քանի մը տարի եաք կրթասէր Ընկերակցութիւնն է որ հայ եւ օտար երիչներով փառաւոր երեկոյթ մը կուտայ 500 հոգինոց միջազգային հանրութեան մը առջեւ: Անդին «Մեսրոպեան» վարժարանը կը չարունակէ իր անբասոյդ կեանքը, գաստիարդելով, հայկերէնէն զատ՝ յունարէն, թրքերէն, իտալերէն, Քրանսերէն, անգլերէն, գրաբար, ինչպէս եւ փիլիսոփայութիւն, հարտասանութիւն եւայլն. կը պահէ չատ ճոխ գրադարան մը, բնագիտական թանգարան մը, իր անձնական տպարանը, ժամանակի լաւագոյն ուսուցիչներէն չատերը, տալով աւելի քան 1500 չրջանաւարտ իր 123 տարուան գոյութեան ընթացքին: Աատնք անհնչան իրագործումներ չեն որ յոտին ու գովելին անքակտելի մասը կը կազմեն ամբողջութեան եւ մարդ իրապէս կարճատես ըլլալու է մեր օրերուն՝ որ ի տես ազգի ուժերուն եւ պայքարի պարագայական թերիներու, տայթագումներու կամ ընկերումներու՝ քառասուն ձայնով հատար գոչեն «հահանջ, ճղնաժամ կամ պարտութիւն» կոչելով:

Այս ամբողջով միասին, «Արեւելեան Մամուլ»ը իր ժամանակի լաւ բայց գիչ մը մակերեսային մտածումի թերթ մըն է ու չեչտը կը դնէ հանրային եւ ազգային տագնապներու վրայ, անտեսելով գրականն ու գեղարուեստականը: 1899–ին կը տօնուէր Մաթէոս Մամուրեանի գրական գործունէութեան չիսնամեակը: երկու տարի եաք կը փակէր աչքերը, գոհ թոքախտին որ տարիներ առաջ իյած էր իր երիտասարդ դաչկին վահէին կեանքը, հարուած մը որմէ երբեք չկրցաւ ոտքի կենալ կրկին տարաբախտ հայրը:

1887–ի խուզարկութիւնը Պոլսոյ մեր գրական ու ընկերային միջավայրին չմբռնած առանց երկու խօսք ըսելու թարգմանական գրականութեան մասին: 12 հատ գիրք թարգմանուած է Պոլիս ու Եւրոպա այդ տարին, բոլորն ալ արեւմտեան մշակոյթներէ: Լաւ միջին մըն է տարիկա, նոյնիսկ մրցանիչ մը այդ տարիներու համար – 1885–ին 8 հատ էր թիւը, յաջորդ տարի՝ 5, 1888–ին 6, 1889–ին 11 հատ, 1890–ին՝ 6 հատ եւայլն: Ինչ որ ուշադրաւ է թարգմանուած հատորներու գրական որակին խեղճութիւնն է: Ագեքսանդր Տիւմայի, Ժիւլ Վէռնի, Քոնթէ տանդր Տիւմայի, Ժիւլ Վէռնի, Քոնթէ տանդր Սէկիւրի ու նմանները վիպային ու այլ գործերը թէ՛ կ'արթնցնեն հանրութեան միտքը եւ թէ ալ կը քնացնեն անոր գրական ճաչակը: Սակայն 1890–ին արդէն ծայրը հասած ենք թարգմանական մոլուցքին որ երեսուն տարիէ ի վեր վարակեր էր մեր մտաւորականները ու յատկապէս Իզմիրի խմբակը, ուրկէ ամէն ինչ սկսեր էր 1852–ին, Տկտէեան եղբայրներու հիմնած տպարան – հրատարակչական ձեռնարկով:

Այսօր փոչին նատեր է այդ ինքնուս, կրքոտ, նուիրեալ, ամէն բանի հասնող ու ոչինչ կատարեալ ընող սերունդին գործին ու միչատակին վրայ: Սակայն, չիգործն ու միչատակին վրայ: Սակայն, չիգործն ու միչատակին վրայ: Սակայն, չիսուած պատմութեան անձնաւորութիւնը, մեզ կրցան փոխանցել իրենց գործերը, մեզ կրցան փոխանցել իրենց գործերը, մեզ կրցան փոխանցել իրենց գործեր

պիլցի մը հարաւային – Ամերիկայի բա–ցերը, կ'իյնայ ովկիանոսին մէջ։

Խալացի աւտոռնորդ մը, Փինչօս կը յայտարարէ մամուլին, թէ պիտի փորձէ անցնիլ Ատլանտեանը։

Այս բոլոր ձեռնարկներուն եաին հե–ղինակ կը կազմակերպուի առեւտրա–կան կեանքը։ Ապրիլ 18–ին հոլանտական աւտոնակ մը Մարսէյլէն Լոնտոն կ'ներ–թայ ութ ժամ, 36 վայրկեանէն։ Մայի–սին կը կազմակերպուի «զբօսաչրջային առաջին երթուդարձը օդային ճամբով», Պուրժէյի եւ Մարսէյլի միջեւ։

Մայիս 7–ի երեկոյեան Նէօնժէակը եւ Քոլլի սպիտակ աւտոռնակը Պուրժէյի օ–դակայանն էն։ Ծովային ուժերու կոզմէ զործածուած աւտոռնակներուն տիպով զործիք մըն է։ Նոտատեղիներէն մէկուն տեղ վառելանիւթի ընդունարան մը ա–ւելցած է։ Բոլոր թերթերը վոխադրա–միջոցին մասին մանրամասնութիւններ կուտան։

Աւտոռնակը ամբողջովին ճերմակ ներ–կուած է, որպէսզի պիւրա տեսանելի ըլլայ հեռուէն, ծովուն վրայ արկածի մը պարագային։ Կը կոչուի «Սպիտակ թռչունը»։

Մայիս 8–ի կիրակի առաւօտուն «Սպի–տակ թռչունը» իր երկու աւտոռնորդնե–րով ճամբայ կ'ելլէ Պուրժէյէն։ Նէօնժէ–ակը կը կոտակէ. «երեք օրէն Նիւ – Եոր–քէն քարտեր պիտի զրկեմ ձեզի»։ Զոյս աւտոռնակները կ'ուղեկցին անոր, մին–չեւ Մանչի ափերը, էթըրթա, յետոյ կը զաձնուին։ «Մեկնեցան» կը խորտրէն թերթերը։

Երեքշաբթի առաւօտ, Մայիս 10–ին, թերթեր կը զրեն թէ «Սպիտակ թռչուն»ի երկու հոգինոց անձնակազմը կորած անցած է ովկիանոսը. ամենայիտին ման–րամասնութիւններով կը նկարագրուի ա–նոնց Նիւ – Եորք ժամանումը։ Սակայն յաջորդ օրը, յուսախաբութիւնը կը լեց–ուի հոգիներէ ներս, եւ վնտռտուքները կը սկսին։

Ամերիկայի մէջ Լինտպէրկ կազմ ու պատրաստ է. միւս թեկնածուները հար–զիր ունին, որոնք արդէն կ'ըլլան անոնց մեկնումին։

Նախաձեռնող տպաւորութիւն կը զոր–ծէ լուրը, Մայիս 21, Շաբաթ առաւօտ, երբ թերթերը կը ծանուցանեն, թէ Լինտ–պէրկ մեկնած է տեղատարափ անձրեւի մը տակ, ու ներկայիս կը սաւառնի Ատ–լանտեանի վերեւ։ Մեկնած է Ուրբաթ կէսօրին ու յաջորդ երեկոյեան կը սպաս–ւի Պուրժէ։

Առանձին է իր արծաթագոյն սաւառնա–կին մէջ ու որպէս ճամբու պաշար, սան–տուիչ մը միայն ունի։ Զայնասփիւռ ալ չունի, այլ միայն փոքր դիտակ մը։

Լինտպէրկ, նախաձեռնութիւններու հա–մաձայն, Պուրժէ կ'իջնէ Մայիս 21, 1927, ժամը՝ 22·22–ին։ 5800 քիլօմեթր ճամբայ կտրած է 33 ժամ 30 վայրկեա–նին։

Ա. Թ. Թ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՅՈՒՅԶԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). – Ս. Գրիգոր Մշակութային կեդրոնին մէջ, Մայիս 2–էն 10–ը, Օրիորդ Սաթենիկ Թասլաքեան ներկայացուց տարիներու իր աշխատանքին, իր ընդունակութիւննե–րուն, իր ձիրքերուն արդիւնքը եղող՝ հայկական տարազներու տիպարներ, ա–նեղնադործութիւն եւ այլ ձեռարուես–տական իրազործումներ՝ զարդարանք, իւզաներկ, մեռաքսի զործ, մագուդի զործ, եւայլն։

Մեր ուշադրութիւնը դրաւեցին առա–ւելապար հայկական տարազները եւ ա–նեղնադործութիւնները։

Ուրարտական դիպուհին իր սպիտակ մեռաքսեայ պատմուճանով կը բանար չարքը տարազներուն որուն կը յաջոր–դէին Արտաշէսեան հարսուհիները՝ Ար–տաշէս Թագաւորը եւ Սաթենիկ Թագու–հին։ Ապա, քրիստոնէութեան շրջանին՝ Տրդատ Թագաւոր, Աշխէն Թագուհի, Գրիգոր Լուսաւորիչ, Վարդան Մամի–կոնեան։ Յետոյ, կիլիկեան Թագաւորու–թեան շրջանը կիլիկեցի հարսով առ–նուած 13–րդ դարու ձեռագիրը ուսուցա–նի մանրանկարներէն. նոյնպէս կեռան իշխանուհին եւ կեռան Թագուհին քաղ–ուած Թ. Ռոսլինի դրչին պատկանող ա–ւետարանէն։ Ապա, չարքը կը շարունակ–ուի Պարսկաստանի շրջանի հայկական տարազներով, մանաւանդ կանանց, եւ դատաւներու տարազներով՝ Զէյթունի ազատասէնչ ազգիկը աւեղնադործուած իր զոգնոցով, Սասունի լեռնաշխարհա–յին զիւզացին, Սերաստիոյ հարսը, Խարբերդի զեղչկական զգեստը զողնո–ցով եւ կրծակալով եւայլն...։

Օր. Սաթենիկ Թասլաքեան չնորացած է հաւատարիմ մնալ տիպարներուն, պա–հելով զոյները, զարդարանքները։ Թե–բեւս վերատեսութեան կը կարօտին տա–րազները ներկայացնող մարդապատկեր–ներու համաչափութիւնները։

Աւեղնադործութիւնները եւս կը հետե–ւին որոշ աւանդութեան մը, Այնթապի եւ Մարաշի զործերը թաւիշի վրայ, իսկ այլ զործեր մեռաքսի վրայ։ Նոյնպէս բազմաթիւ ժանեակներ որոնք նոյնքան զարդարանքներ, ծածկոցներ են։

Գնահատելի ցուցադրութիւն մը քանի ներկայացուած զործերուն ընդմէջէն կայ չնորհ մը, փափաք մը երթալու դէպի ա–կերը հայ արհեստաւորութեան։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ Տիգրան Երկաթ Մը–չախութային Միութեան 85–ամեակը նըչ–ուած է Ապրիլ 9–ին, թէյասեղանով եւ զա–տախօսութեամբ մը։ Բացումը կատարած է Գէորգ Փիլիկեան։ Դատախօսած է Բե–նիամին Մամուրեան անդրադառնալով Միութեան զործունէութեան։

***

ՊԻՑՐՈՒԹի մէջ, Մայիս 2–ին կատար–ուած է Լիբանանի Օգնութեան Յաչի (Լ.Օ.Ս) Արաքսի Պուլղուրճեան ընկեր–ժ.չկական կեդրոնին բացումը։ Արարողու–թեան ներկայ գտնուած են Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, Լիբանանի Հայոց առաջ–նորդ Արամ Արք. Քէշիշեան, առողջա–պահութեան նախարար Ժ. Հաչէմ, պաշ–տօնական անձնաւորութիւնները, հայ և–րեսփոխանները, կեդրոնին բարերարները եւայլն։ Այս առթիւ խօսք առած են Լ.Օ.Ս. Շրջանային վարչութեան առե–նապետուհին, ՀՕՄ–ի կեդր. վարչու–թեան ներկայացուցիչը, նախարար Ժ. Հաչէմ, Արամ Արքեպիսկ. ու Գարե–գին Բ. Կաթողիկոս, բոլորն ալ գնահա–տելով այս նախաձեռնութիւնը։ Գարեգին Բ. Կաթողիկոս Կիլիկեան Իշխանի չքա–նչելով պատուած է բարերար ընտա–նիքը։ Նոյն իրիկունը Լ.Օ.Ս.ի կազմա–կերպած ճաշին սրտաբուխ նուէրներ զոյացած է 2·5 միլիոն լիբանանեան ոս–կիի գումար մը։ ՀՕՄ–ն ալ իր կարգին 45 հազար տոլարով մասնակցած է հան–դանակութեան։

***

ՊԻՑՐՈՒԹի մէջ Լ.Օ.Ս.ի ընկերաբժըշ–կական կեդրոնին բացումին առթիւ տե–ղի ունեցող ճաշին ընթացքին զոյացած 2·5 միլիոն լիբանանեան ոսկիէն եւ 45 հազար տոլարէն զատ, 500 հազար լիբա–նանեան ոսկի նուիրած են Պուլղուրճեան եղբայրները, 125 հազար լիր. ոսկի՝ Քրն–ճուկեան ընտանիքը, եւ 100 հազար լիբա–նանեան ոսկի՝ Մ. Պուլտուքեան։

***

ԳԱՀԻՐԻի «Էլ Նիլ» ցուցասրահին մէջ Ապրիլ 9–ին բացումը կատարուած է Ե–պիփոսի 17–րդ ընդհանուր նկարահան–դէսին, որու կը մասնակցին 200 արուես–տագէտներ։ Անոնց մաս կը կազմէ նկար–չուհի Արմենուհի Ժամկոչեան։

***

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Խաչ Դպրեվանքի շրջանա–ւարտներու օրը տօնուած է Մայիս 3, կիրակի։ Նախ Դպրեվանքցիներ այցե–լած են վարժարանի հիմնադիր Գարեգին Արք. Խաչատուրեանի դամբարանը, ապ–նօրէն Հայկ Նշանի գլխաւորութեամբ, ուր կատարուած է հոգեհանդըստեան պաշտօն։ Ապա ներկաները մասնակցած են ճաշասեղանի մը, վարժարանի սրա–հին մէջ։ Հոն, աւանդական դարձած

ՀՈԳՎՈՐՏԻՔ

ՏԻԳՐԱՆ ՉԷՔԻԵԱՆ

ԼԻՈՆ. – Անհնամ կերպով կը չարու–նակուի տերեւաթափը այն սերունդին մօտ, որ միայն առաւպանք տեսաւ իր աչքերը արեւուն չբացած։

Այսպէս, Մայիս 9, Շաբաթ առաւօտ թաղման արարողութիւնը կատարեցինք մեր հաւատաւոր ընկերոջ՝ Տիգրան Չէ–քիեանի։ Ան ծնած էր Եօզկատ, ուր տա–սընեակ տարիներ առաջ. հազիւ հինգ տարեկան կը զրկուի տեղւոյն վարժարա–նը, սակայն չուտով կը հասնի ահաւոր թուականը։ Զեբրակալութիւնները կը սկսին 1915 Մայիսին, իրենք ալ կը տե–ղահանուին, ինչպէս հայաշատ միւս չրջանները։ Կը թափառի մէկ երկրէն միւսը։ 1925–ին կը հասնի այս ափերը, կը լծուի օրուան ապրուստը ճարելու աշխատանքին։

Կ'ամուսնանայ, կը կազմէ Հայու հա–րստատ բոյն մը. տասնեակ տարիներ մաս կը կազմէ այլ եւ այլ վայրերու Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմերուն։ Լիոն հաս–տատուելէ ետք իր մասնակցութիւնը կը բերէ կուսակցական, եկեղեցական եւ կրթական մարմիններու. կ'ըլլայ տեղւոյն ազգային միութեան անդամ։ Ինք է որ կը մտածէ Ազգային Տան մէջ հանգըստե–եան կոչուած սերունդին համար սրահ մը ունենալու մասին, որպէսզի անոնք իրենք զիրենք մեկուսացած չզգան։

Նորվան Եպիսկոպոս իր դամբանակա–նին մէջ յիշեց Տիգրան Չէքիեանի ազգա–նուէր գործունէութիւնը, ինչպէս Ազ–գային Միութեան պատուոյ նախագահ Սեպուհ Սարեան Ֆրանսերէն իր ուղեր–ձին մէջ։ Դագաղը ծածկուած էր իր պատուոյ եռագոյնով։

Սիրելի ընկեր, այս է եղեր կեանքը որբացած սերունդին որ Թուրքի զուլում, չարդ ու սարսափ տեսաւ. հանդիստ ննջէ, դուն քու Հայու պարտականու–թիւնդ կատարեցիր։

Թող հողը թեթեւ զայ վրադ։

Պատուոյ մը խունկ անթառամ յիշատա–կիդ։

ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

այս օրուան մասին խօսք առած է տնօրէ–նը, ապա փոխ – տնօրէնուհին, խնամա–կալութեան առենապետը. ան չհլտած է Դպրեվանքի Սանուց Միութեան մը կազ–մութեան անհրաժեշտութիւնը, քանի որ այս միութեան գործունէութիւնը դադ–րած էր երկար առնէ ի վեր։ Հանդիսու–թեան ընթացքին արծաթեայ քոքարաներ նուիրուած են 25 տարին լրացնող չրջա–նաւարտներու։ Տեղի ունեցած է յուչե–րով, պարերով, երգերով կազմուած յայտագիր մը, ապա ներկաները վար–ժարանի պարտէզը իջնելով դիտած են աշակերտներու մարզական խաղերը։

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՐԹՈՆԸ —

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Հասցէագրուած անունը, արդէն արձանագրուած նամակին վր–րայ, կ'երեւէր պահարանին վրայ յատկապէս յարմարցուած բաց–ուածքէ մը։ Հապճեպ կատարուած զրութեան աւելի մանրակրկիտ քննութիւն մը բաւարար չեղաւ ճշդելու տպուած զլխագիր «M» զի–րին հետեւող ձեռագիր մասը։ Կը տատամսէի լաւ չզրուած «ր» եւ կիսատ «me»ի մը միջեւ, ինչ որ հայրս կը վերածէր մօրս, եւ վո–խադարձաբար։ Բայց հոն էր ընտանիքին անունը եւ ուրեմն եզրա–կացուցի. «մեզի զրկուած է այս նամակը»։ Մէկը բաւական ուժ զգայ տակաւին կակազելու. – «բա՛ց» ... եւ սկսայ բանալ Ֆրանսական պետութեան Պրն. Ելեմտական նախարարին նամակը։ Չէի գիտեր, թէ այս առաջին չփումը ամէնէն տեւականներէն պիտի դառնար, եւ ինծի հանդէպ յատկեան անխախտ հաւատարմութիւն մը ցոյց տար։

Դողդղացող ձեռքով մը բացի նամակը, որ հետաքրքրական երե–ւոյթ մը պարզեց։ Ամբողջովին տպագիր էր, զրիչի հարուածով մը ջնջուած մասերով. կարգ մը տողեր փոքր խաչանիշ մը կը կրէին։ Ամբողջ պարբերութիւն մը ջնջուած էր, բայց կարծէք զղջացած ու զայն վերակազմած էին չեզ զիծին վրայ անընդմէջ զիկ – զակ մը զծելով։ Առաջին հակազդեցութիւնս ուղղակի զեղագիտական էր։ «Չեզի համար է»ն, կամ «Ուրիչին կը վերաբերի»ի այդ ամբողջու–թիւնը հապճեպով կատարուած աշխատանք մը թուեցաւ ինծի։ Եր–բեք պիտի չհամարձակէի նման պարտականութիւն մը ներկայացնել ուսուցիչներուս։ Հիմա սակայն այդ սրբուած կամ աւելցուած տո–ղերէն պէտք էր իմաստ մը հանէի, որուն հետ ի հետ կը սպասէին չուրջս։

Երկու լեզուով ապրելու վարժութիւնս թոյլ կուտար ինծի զբ–րեթէ միաժամանակ թարգմանութիւն մը կատարելու։ Ինչ որ պա–տահեցաւ առաջին երկու տողերու պարագային, «Ք. կեդրոնի տուր–քերու քննիչը կը խնդրէր Պրն. Մ.էն ամենակարճ ժամանակի մէջ հայթայթել...»։

Առկէ սկսեալ ... նետուած էի չինական պարիսպին միւս կողմը. դէմ յանդիման կը զտնուէի նոր լեզուի մը, ուր հարց կը ծագէր «եկամուտի փաստերու ... արհեստի վերաբերեալ ծախքերու ... զեղչերու ընդհանուր եկամուտի...»։

Ցաջորդ էջերուն դիմելու ցուցմունքով կը զտնէի սա ձեւի բա–ցատրութիւն մը. «տուրքի ենթակայ եկամուտը «ե» (սիւնակ՝ 36) բաժնել բաժիններու թիւով, «բ» (սիւնակ՝ 35) ունենալու համար ընտանեկան քանորդը՝ «Ը. Բ.»։

Գրահաշիւի դասերուս ընթացքին այս զիրերէն ոչ մէկուն հան–դիպած էի։

Ֆրանսական զործերու մէջ միս իրենց «բանապնաց»ը նկատող տպնտապած աչքերուն առջեւ անկարող էի որեւէ բացատրութիւն տալ այս նամակին մասին։

Ինքզինքս յանցաւոր կը զգայի դասերուս մէջ կարգ մը անուշադ–րութիւններու կամ անփութութիւններու համար, ապա, ինքզինքս չուտով կ'արդարացնէի մտածելով հիւանդութեանս պատճառած եր–կար բացակայութիւնը։ Այս թուանշաններն ու զիրերը առեղծուա–ծային հանելուկներու ձեւով անպատման լուսարանուած էին, եւ ես հոն չէի։

Չէի գիտեր, թէ տուրքերու բարդ այս լեզուն հասկնալու անկա–րողութիւնը ամբողջ կեանք մը տեւող բան մըն էր։

Տպագիր նամակին առաջին երեք էջերու ընթերցումէս կ'եզրա–կացնէի, թէ զրկողը, զոր կարելի էր «անընթեռնլի աստղագրու–թիւն» որակել, շաբաթը երկու անգամ մարդ կ'ընդունէր, երեք–չաբթի ու Հինգշաբթի, ժամը 9 – 12, եւ կը խնդրէր որ ընդունէինք իր յարգանաց հաւաստիքը։ Ծանրացայ յատկապէս այս վերջին տո–ղին վրայ, որ քիչ մը թեթեւցուց մտահոգութիւնը, եւ որոշեցինք Հինգշաբթի երթալ, որպէսզի կարենամ մօրս ընկերանալ։

(Շար. 94)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած՝
Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան Պանեէօյի մասնաճիւղին կողմէ, Ուրբաթ Մայիս 22, ժամը 20·30–ին՝

THEATRE VICTOR HUGO
14, ave. Victor Hugo — BAGNEUX

Կը ներկայացուի «ԽՆՁՈՐԻ ԱՑԳԻՆ» (1986) եւ վաւերապրական ժապաւէն մը։
Մախքերու մասնակցութիւն՝ 35 Ֆր.։
Տոմսերը ապահովել՝ Ժ. Տէր – Մարդարեան։

2, square Ed. Barbanson — BAGNEUX

Հեռաձայն՝ – 46 – 63 – 77 – 92 – ան–դամներուն մօտ, եւ տեղւոյն վրայ, ներկայացման օրը։

- Հ. Բ. Ը. Մ. -

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԸ
Կը ներկայացնէ՝
Անգլիահայ հարթաբարպետ՝
ԳՐԻԳՈՐ Կ. ՊԱՄՄԱՃԵԱՆԻ
դծագրութիւնները, նուիրուած՝ 5–րդ դարէն մինչեւ 14–րդ դարու Հայկական եկեղեցիներու հարթաբարպետութեան։
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿ· ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS
Մայիս 21–էն մինչեւ՝ Մայիս 27, ժամը 18–էն՝ 21։
Բացում՝ Հինգշաբթի, Մայիս 21, ժամը 19–ին։
Մուտքը ազատ է։

ՆԱԽՆԹՐԻՓ ՏԱՐԵՑՆԵՐՈՒ ԼԻՈՆ

Մայրերու օրուան առթիւ, Հայ Կանանց Լիոնի Միութիւնը (Սերբլը Լիոնէ տէ Փամ զ'Ամենիէն) կը հրաւիրէ երրորդ տարիքի բոլոր անձերը նախընթրիքին զոր պիտի տայ, Շաբաթ, Մայիս 23, ժամը 15–ին՝ Նորվան Եպիսկոպոսի օրհնութենէն ետք՝ Լիոնի Ազգային Տան սրահը։

40, rue d'Arménie

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

MUSIQUES A LA M.C.A.

Vendredi 22 Mai à 20h45
RECITAL DE VIOLON
Véronique TERLECKI-OUZOUNIAN
Lauréate de la Fondation
Aram Khatchatrian
Elève du Conservatoire National Supérieur de Musique de Paris
Interprétation du célèbre concerto pour violon et orchestre d'Aram Khatchatrian.
Accompagnement piano

et Claudine MOVSESSIAN (Clarinettiste)
Brahms, Debussy et œuvres arméniennes
Au piano : Bruno Gousset
Participation aux frais

⁂

Dimanche 24 Mai à 14 heures 30
AUDITION des élèves de MUSIQUE de la M.C.A.
Piano — Violon — Guitare
Insturuments traditionnels (Kanon-Dehol)
à 17 heures 30
FETE DE LA MUSIQUE
RENCONTRE de CHANTEURS
avec BEDIK, SAKO, Jacki COOPER...
et Evelyne ALTOUNIAN

Pour tout renseignement :
9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

- ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ -

-Կ Ա Յ Ա Ն-

39400 – ՊԵԼՖՈՆԹԷՆ

Կեցութիւն՝ – Յուլիս 1–էն Յուլիս 29
Յուլիս 30–էն Օգոստոս 27։

Արձանագրութեան պայմանաժամ՝ –
Մայիս 20՝ Յուլիսի համար։
Յունիս 15՝ Օգոստոսի համար։

Դիմել ձեր բնակավայրի ամէնէն մօտ մասնաճիւղին։

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել՝ – (1) 48 – 24 – 46 – 57 թիւին, ամէն օր կէսօրէ ետք, ժամը 14–էն 18։

LYON LYON

L'ASSOCIATION CULTURELLE ARMENIENNE DE LYON
A. C. A. L.
rend hommage à
KHRIMIAN HAYRIG
1820 – 1907
sous la présidence de
Monseigneur NORVAN ZAKARIAN
ESPACE ARMENIEN, 40, rue d'Arménie
Lyon 3e
Dimanche 24 Mai à 16 heures
Hommage rendu :
en français par
Monsieur GERARD DEDEYAN
Professeur d'Histoire
à l'Université de Montpellier
en arménien par
Monsieur KEGHAM GANANIAN
Chargé de cours à l'Université Lyon III
- *Chants populaires arméniens* par la Chorale Komitas de Lyon dirigée par Jean BERBERIAN
- *Chants* — Père Zadig AVEDIKIAN
- *Déclamation* — Toros SPIDANIAN
- *Violon* — Chenorig NAZARIAN
- *Violoncelle* — Anahid NAZARIAN

— ENTREE LIBRE —

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Terre et Culture à MARSEILLE

LA CROIX BLEUE (section ville) a le plaisir de vous inviter le Samedi 23 Mai à 21 heures, à La Maison de la Culture Arménienne, 12-14, rue St. Bazile
à
une Soirée d Information et de Soutien, qui permettra à l'organisation Terre et Culture de vous présenter, au moyen d'un diaporama, les activités de sauvegarde et de restauration du patrimoine arménien auxquelles elle se consacre depuis dix ans en Arménie perse et dans la région de Kessab.
Cette présentation sera suivie de la projection du film.—
ՀՈՂԻՆ ԶԱՅՆԸ — ՓԷՍԱՊ
LA VOIX DE LA TERRE
(40 minutes, couleur, sous-titres français) tourné à Kessab durant l'été 1986
Un coktail vous sera cordialement proposé

ENSEMBLE DE BALLET ARMENIEN
NAVASART
POUR SON 20EME ANNIVERSAIRE
au ZENITH
Samedi 16 Mai, 20 heures 30 précises
► LOCATION : 3 FNAC
et HAY-DISC : 35, rue Lamartine, Paris 9e

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS
— EN BOEING 727 —
— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER —
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
28 MAI	12 JUIN
11 JUIN	26 JUIN
25 JUIN	10 JUILLET
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

L'U.G.A.B.

propose
AUX JEUNES ARMENIENS DE FRANCE
son CAMP d'été NUBAR
situé aux U.S.A. (Etat de New-York) au sein d'une région boisée et verdoyante dans les monts Catskill
— du 27 Juin au 26 Juillet —
Activités : cours de langue (arménien et anglais), sports, excursion, ambiance jeune...
Accompagnateur prévu pour les participants français. Conditions intéressantes.
Renseignements et inscriptions :
U.G.A.B. : 11, square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 45 - 20 - 03 - 18

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՑԻՍ
19
MARDI
19 MAI
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.489 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.489

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱԽՕՍ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՑԻՍ 4 – 12)

ՊԱՏԱՆԻ ԸՄԲԻՇՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

«Դինամօ» մարզական ընկերութեան կեդր· խորհուրդի դասական ըմբշամարտի համամիութենական պատանեկան ախոյեանութեան յաղթողութիւն ունեցած են երեւանի ներկայացուցիչները: Ա· մըրցանակի չհասած են Արշակ Գնունեան, Ալֆրէտ Տէր – Մկրտչեան, Ֆէլիքս Մըխիթարեան: Բ· մրցանակի արժանացած է Համլետ Պետրոսեան: Անոնք, ինչպէս նաեւ պատանի ախոյեանները՝ Արմէն Մինասեան եւ Գեղամ Մաչանեան ընդունուած են «Դինամօ»ի կեդր· խորհուրդի հաւաքականի կազմին մէջ, որ պիտի մասնակցի մարզադպրոցներու աշակերտութեան համամիութենական խաղերու եզրափակիչ մրցումներուն:

***

Տ· ՁՈՒԽԱՃԵԱՆ ՄՐՑՈՑԹԻ ԴԱՓՆԵԿԻՐՆԵՐԸ

Երզհանի ծննդեան 150–ամեակին առթիւ կազմակերպուած էր երկերու հանրապետական մրցում մը: Երեւանի պետական երաժշտանոցի փրոֆ· Տ· Սպանդարեանի դասարուած ժիւրին Ա· մրցանակը չնորհած է երաժշտանոցի չորրորդ դասարանի ուսանող Սիրակ Սարգսեանի, Բ· մրցանակ ստացած են երրորդ դասարանէն Արամ Գալստեան, Յակոբ Սարեան եւ հինգերորդ դասարանէն Սարգիս Թորոսեան:

***

ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ՎՐԱՍՏԱՆԻ

Վրաստանի մէջ ճմեռը պատահած տարերային աղէտը մեծ վնաս պատճառած է նաեւ ճարտարապետական յուշարձան – ներու· օժանդակութեան առաջին ձեռք երկարողներու կարգին եղած է Հայաստանի պատմութեան եւ յուշարձաններու պահպանութեան ընկերութիւնը, որ 10 հազար ռուբլի յատկացուցած է: Նոյն ընկերութեան վարչութեան նախագահ ու երեւանի պոլիտեխնիկական հիմնարկի ճարտարապետութեան ամպիոնի վարիչ փրոֆ· Վ· Յարութիւնեան յայտ է, որ ամպիոնի բարձր դասարաններու աշակերտութիւնը պիտի օգնէ Վրաստանի, բնակելի տուներ վերագնելու աշխատանքին:

***

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՍԱՅԹԻ ՆՈՎԱ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻՆ 25–ԱՄԵԱԿԸ

Լեռնային Ղարաբաղը իւրաքանչիւր չէ կոչուած երաժշտութեան օրրան: Ան տպաւորուած չատ մը երաժիշտներ տուած է· հոն հիմնուած են մշակոյթի բազմաթիւ տուներ՝ երաժշտական դպրոցներ, ուսումնարաններ, թատրոն, սիրող եւ արհեստավարժ բազմաթիւ համոյթներ: Անոնցմէ մին է Ստեփանակերտի Սայթ Նովա երաժշտական ուսումնարանը, որ հիմնուած է 25 տարի առաջ: Անցնող քառորդ դարու ընթացքին ուսումնարանը անցած է զարգացման արդասաւոր ուղի մը: Մինչ առաջին տարիները կային ընդամէնը երեք բաժիններ, ներկայիս ուսումնարանը ունի դաշնակի, ջութակի, երգչախումբի դեկավարի, փողաւոր նուագարաններու, ձայնի, երաժշտութեան տեսութեան բաժիններ: Կան 47 ուսուցիչներ, որոնցմէ 40–ը ունի երաժշտական

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԹԻՒԸ՝ 3.411.900 ՀՈԳԻ

Համաձայն Հայաստանի վիճակագրական վարչութեան տուեալներուն, 1987–ի սկիզբը Հայաստանի բնակչութեան թիւը եղած է 3 միլիոն 411·900, որուն 2 միլիոն 824 հազարը կազմած է քաղաքային բնակչութիւնը, իսկ մէկ միլիոն 87·900–ը՝ գիւղականը: Մինչ անցեալ հնդամեակին բնակչութեան տարեկան միջին աճը եղած է 48·600 հոգի, անցեալ տարի այդ ցուցանիշը հասած է 50·200–ի:

1970–ի համեմատութեամբ քաղաքային բնակավայրերու թիւը աւելցած է եօթը անդամ, Հայաստանի մէջ հասնելով 58–ի:

1987 Յունուարին Երեւանի բնակչութեան թիւն էր 1·168·300:

ԻՐԱՆ – ԻՐԱՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ
ԵՐԿՈՒ ՀԱՅ ԶՕՀԵՐ ԵԻՍ

Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիֆ»ի Մայիս 11–ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Իրան – Իրաք պատերազմը խլած է երկու հայ զոհեր եւս, յանձին՝ Հրաչ Յակոբեանի եւ Հենրիկ Տէր – Յովհաննիսեանի: Տասնապետ հայ երիտասարդները նահատակուած են Ապրիլ 9–ին, Քերպելա – 9 ռազմական գործողութեան ընթացքին: Հրաչ Նոր Ջուղայէն էր, Հենրիկ՝ Շահինչահրէն:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

ՍԷ – Ա· 14 – Իսիի Հայ Մարզական	0 – 5
Վիլֆրէն – Ալֆորվիլի Հայ Մարզական	1 – 10
Սոլիքէտ – Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանս	1 – 1
Մոնթրէօյ – Հ· Մ· Մ·	0 – 2

բարձրագոյն կրթութիւն: Ուսումնարանը իր 25–ամեակին առթիւ ժողուած է 200 տեղնոց նոր համերգասրահով մը, մարզադահլիճով եւ արուեստանոցով: Ուսումնարանին յօբելեանը տօնուած է Ստեփանակերտի Մ· Գորկիի դրամատիկ թատրոնին մէջ:

***

ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ ԴԱՓՆԵԿԻՐ

Համամիութենական կոմերիամիութեան, Խորհ· Միութեան հրատարակչական պետական կոմիտէի եւ Գրողներու Միութեան կազմակերպած Մ· Գորկիի ղեկավարական երկամեայ մրցումը վերջ գտած է: Դատակազմը մրցանակներ ու վկայագրեր, ինչպէս նաեւ դափնեկիրի կոչում չնորհած է արձակի, բանաստեղծութեան, ակնարկի ու գեղարուեստական հրապարակագրութեան ու քննադատութեան մարզերու մէջ ռուսերէն լոյս տեսած արժէքաւոր գիրքերու հեղինակներուն: Բանաստեղծութեան մարզէն ներս դափնեկիրներու չարքին է «Ծիծեռնակ» մանկական ամսագրի խմբագրապետ Եղուարդ Միլիտոնեան, որ «Դրեվօ ժիզնի» («Կեանց ծառ») քերթուածներու ռուսերէն հաւաքածոյին համար արժանացած է Գ· կարգի վկայականի: Գիրքը լոյս տեսած է 1985–ին, «Սովետական Գրող» հրատարակչականէն:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ Մոսկուայէն վերադարձաւ, ոչ բոլորովին յաղթական, ոչ ալ բոլորովին պարտուած: Իր այցելութիւնը յաջողութիւն մը չարձանագրեց, քանի որ իր մեկնած օրն իսկ, Ռուսերը չվարանեցան ծանր յարձակում մը ընելու Ջրանասյի վարած քաղաքականութեան նկատմամբ, մանաւանդ ապազինման մարզին մէջ, բայց նաեւ՝ ձախողութիւն մը կարելի չէ նկատել, քանի որ Շիրաք կրցաւ յստակ կերպով յայտնել իր բոլոր տեսակէտները (ելոյթը ամբողջութեամբ հաղորդուեցաւ հեռատեսիլէն), ընդունիլ ռեֆիւզնիխիներն (Հրեաներ, որոնք ելքի վիզա չեն ստանար), նաեւ այլ, այլախոհներ եւ մանաւանդ տնտեսական կարեւոր պայմանագրութիւն մը ձեռք ձգել:

ՊԱՐՍԻՑ ԾՈՑԻՆ մէջ չատ ծանր միջադէպ մը պատահած է, առջի պիչեր, ամերիկեան հակահրթիռ մարտանաւ մը յարձակումի ենթարկուած ըլլալով: Ասոր հետեւանքով, 3 մեռեալ կայ եւ չուրջ 30 վիրաւոր: Ուաշինկթըն կ'ուզէ հաստատել թէ արկածի հետեւանք է, թէ ոչ դիտակից յարձակում մըն է:

ՊԱՐՊԻի դատավարութիւնը, առաջին օրերու իրարանցումն ու հետաքրքրութիւնը չի վայելեր այլեւս, ամբաստանեալին բացակայութեան պատճառով եւ լրագրողներու մէկ կարեւոր մասը մեկնած է: Ամիկա ծանր հարուած մըն է ամբաստանեալ վողմին համար եւ Ուրբաթ օր, կը պահանջուէր նախագահէն, որ բանի բերել տայ Պարպին, ինչպէս օրէնքը կ'արտօնէ: Այս ալ, սակայն, երկայրի սուր է, որովհետեւ նախ դէմ է Ֆրանսայի ժողովրդավար աւանդութեան եւ մարդկային իրաւանց սկզբունքներուն, ապա, մեծ օդուտ մը չունենար, եթէ նային մերժէ պատասխանել եւ դատարանը ներկայանայ համր եւ հիւանդկախ ծերունի մը: Վէրժէս, իր փաստաբանը, նոր հարցազրոյցով մը Մաքէնի (Մայիս 18) բաւական «կը զուարճանայ» իր ծանօթ լրբութեամբ ու կը թելադրէ սպասել իր պաշտպանողականին, որովհետեւ միայն այն ատեն նորութիւն մը պիտի իմանան:

ԼԸՓԷՆ, կրնայ դժգոհ չըլլալ· ամէն մարդ իրմով կը զբաղի եւ իրեն նման անձի մը համար, կարեւորը՝ այս է, հոգ չէ թէ արտայայտութիւնները համակրական չըլլան: Միշէլ Նուարի ծանօթ յօդուածէն եաք, էմ – փէ - էմ-ի բանբերին (Պորթըթրա) յայտարարութիւնը, ուր կ'ըսէ թէ Նուարի կարծիքներուն տէր չէ կուսակցութիւնը, հաստատեց թէ պառակտում կայ մեծամասնութեան մէջ: Փասքուա ալ, նոյն առթիւ, ըսաւ թէ նախարարի մը գործը՝ իր նախարարութեամբ զբաղիլ է: Այլ խօսքով, Նուար անտեղի կերպով կը խօսի: Շարաթ գիշեր, Փոլաք ալ թէ՛ անճնապէս, թէ՛ իր յայտարերին մանակցողներով բաւական չատ (քիչ մը չատ) զբաղեցաւ Լը Փէնով, որու «զարշահոտ բորենիին» պատասխանեց, նոյն մակարդակի վրայ, զայն որակելով «միականի ժանտակուզ», «չնազայլի աչք»: Նոր նիւթ մըն ալ առիթ կու տայ բանավէճի, այն հրաւէրն է, որ զբերուած է Լը Փէնի Փիւ – տու – Ֆուի «Ձայն եւ լոյս» հանդիսութեան 10ամեակին, եւ որու համար կը մեղադրուի Փիլիփ ոը Վիլիէ, մշակոյթի ենթանախարար: Իր պատասխանն այն է, որ հըրաւիրուած են բոլոր խորհրդարանական-

նները եւ Լը Փէն, ժամ առաջ՝ «պիտի դամ» ըսելով նորէն նեղ կացութեան կը մատնէ բոլորը: Ամէն պարագայի մէջ, այս ամբողջը, հաւանաբար, չարաճճի ժպիտ մը պատճառած է Միթերանի, որու համեմատականի չնորհիւ է որ Լը Փէն կը բազմի Ազգ· Ժողովի մէջ: Գիտէր որ նեղը պիտի դնէ մեծամասնութիւնը այս «թունաւոր նուէր»ով, բայց եթէ սկիզբը միայն քաղաքական ռազմավարութիւն մը կը թուէր ճախին համար, կրնայ այլեւս փոխել տալ այդ կարծիքը, երբ կը պարզուի որ «խաղը» վտանգաւոր բնոյթ առած է:

ՌԱՇԻՏ ՔԱՐԱՄԷի այցելութիւն մը առած են Միշէլ Պապիկեան եւ Մելքոն Խալիլզաթեան, որու աւարտին մէջբեր Պապիկեան յայտարարած է, թէ իրենց կրած տպաւորութիւնն այն է, որ վարչապետ Ռաշիտ Քարամէ կառչած կը մնայ իր դիրքին վրայ, այսինքն՝ հրաժարականին, որ պէտք է ծառայէ բանակցութիւններու ձեռնարկել խորքին մէջ կարգադրելու համար հարցերը:

ՌԻԹԱ ՀԱՅՈՒՈՐԹ, այն «սեռային խորհրդանիշ»ը, որ յիսունական թուականներուն աշխարհի գեղեցկադոյն կինը նկատուած էր, մեռաւ 68 տարեկանին, տարիներու տաժանելի հիւանդութենէ ետք: Հինգ անգամ ամուսնացած էր, բայց Օրսըն Ուէլսի «Շանկայի տիկինն» էր որ իր լաւագոյն ֆիլմը կը նկատուէր, թէեւ ժիլտա աւելի մնայուն տպաւորութիւն թողուց: Ամուսնացած էր նաեւ Ալի Խանի հետ, որմէ աղջիկ մը ունէր: Այս վերջինն է, որ վերջին տարիները պահապան հրեշտակի դեր խաղաց մօրը քով, որ ալքոլամոլութենէն աւելի, Ալցհայմըրի հիւանդութեան զոհն էր: Ահաւոր հիւանդութիւն մը, որու բուն դրդապատճառը չի գտնուիր: Ուղեղի բջիջներու կանխահաս փճացումը, ցնդածութենէ զատ, տեսակ մը խելագարութիւն ալ կը պատճառէ:

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ ՇԱՌԼ զահաժառանգ իշխանը եւ Լէյտի Տի, որ աւելի ծանօթ է քան իր ամուսինը, պատուոյ հիւրերն էին Քաննի չարժանկարի փառատօնին, բրիտանական ֆիլմի մը ներկայացման առթիւ: Շառլ, սակայն, չատ կը մտահոգէ իր հպատակները, որովհետեւ ինքնատիպ փախուստներ ունի, «պաշխարութեան» օրեր, ինչպէս վերջերս Հէպբիտները: Նոյնիսկ չշուկներ կան թէ կրնայ հրաժարիլ զահէն, ամուսնալուծուիլ եւլն·, եւլն·:

ԿԱՌԻի մէջ ապահովութեան գօտիի գործածութիւնը խիստ հսկողութեան տակ կ'առնուի կրկին: Տուգանքը՝ 230 Ֆր· է, անձ դլուխ: Կարմիր ազդալոյսը չյարգելը կրնայ մէկ ամիս զրկել վարելու իրաւունքէն, եւլն·, եւլն·:

ՓՐՈՍԹ, անգամ մը եւս յաղթելով Ֆորմիւլ Մէկ–ի մրցումին, այս անգամ՝ Սփա (Պելժիա) հաստատեց թէ համաշխարհային թիւ մէկ վարորդն է: Այս նոր յաղթանակով կոտրեց, արդէն, յաղթանակներու մրցանիշը, որու տէրն էր ցարդ Ճէքի Սթիուըթ 27 յաղթանակներով:

ՓԼԱԹԻՆԻ, 32 տարեկանին, պաշտօնապէս յայտարարեց թէ կը քաշուի Ֆութպոլի իր ասպարէզէն, վերջին խաղին ալ, չար բախտէն, ոչ մէկ կոլ նշանակելով: Եթէ ոչ աշխարհի, գոնէ Եւրոպայի, իր սերունդին լաւագոյն խաղացողը, դիտակցելով հանդերձ թէ կրնայ 1 – 2 տարի եւս խաղալ, կը նախընտրէ այլեւս այլ դրծերով զբաղիլ: Վերջին հանդիպումը՝ Թորինոյի Ճուվէնթուսի հետ էր անշուշտ, Պրէչիայի դէմ (3 – 2):

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ Ե. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Երեւանի Ս. Շահումեան պալատին մէջ Ապրիլ 27–ին բացուած է ուսուցիչներու Ե. համագումարը, մանկավարժներու, դիտութեան եւ արուեստի գործիչներու, կուսակցական, սովետական, կոմերիտական ղեկավար աշխատողներու մասնակցութեամբ:

Նախ խօսած է Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարար Ս. Հախումեան, «զարգացական յեղաշրջումի հիմնական ուղղութիւններու կենսագործման ընթացքը եւ հանրապետութեան ժողովրդական կրթութեան մարմիններու խնդիրները Խորհրդային Միութեան համայնավար կուսակցութեան 27–րդ համագումարի որոշումներու լոյսով» զեկուցումով. ան յիշած է Մ. Կորբաչովի խօսքերը. «Եկէք չխայտխայենք մեզ հանրակրթական ու արհեստավարժ զարգոյի յեղաշրջումի մասին խօսակցութիւններով. անկեղծ ըսենք, որ յեղաշրջումը առայժմ տեղքայլի մէջ է. ուրեմն տեղքայլի մէջ է նաեւ Խորհրդային Միութեան Լուսաւորութեան նախարարութեան ու անոր բոլոր մարմիններու աշխատանքը»: Ապա անդրադարձած է նաեւ այն քննադատութիւններուն գորս Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի Բիւրոն ուղղած էր Լուսաւորութեան նախարարութեան, ժողովրդական կրթութեան մարմիններուն, իրենց աշխատանքի ոճն ու մեթոտները անհամարձակօրէն վերակառուցելու, զարգոյական յեղաշրջումը իրագործելու գործին մէջ աննկուն դանդաղութեան, ձեռք ձգուածով դիւրութեամբ գոհանալու պատճառով:

Նախարարը ապա տուած է Հայաստանի զարգոյական ընդհանուր պատկերը. այսօր 1337 զարգոյ մէջ կ'ուսանին 575 հազար աշակերտ. նախադպրոցական 1206 հիմնարկի մէջ ընդգրկուած են շուրջ 150 հազար երախայ: Միայն վերջին հնգամեակին գործածուած է 150 զարգոյական կառոյց, 75 հազար աշակերտներու համար. կառուցուած է նաեւ նախադպրոցական հիմնարկներու 160 չէնք, 32 հազար տեղով:

«Ժամանակի հրամայական պահանջն է աշխատող երիտասարդութեան կրթութեան կազմակերպման գործը» ըսած է Հախումեան, ու տուեալներ յիշած զարգոյական աշխատանքներու էական թերութիւններէն. ան յայտնած է նաեւ թէ, երիտասարդութեան հանրակրթական պատրաստութիւնը թերի կազմակերպելու, գործիքներու անտեսական կարգապահութիւնը խախտելու, եւ աշակերտները հասցնելու վճռին մէջ կեդծիքներ թոյլ տալու ամբաստանութեամբ պաշտօնին վերջ արուած է եօթը զարգոցներու տնօրէններու, տուգանքի ենթարկուած են լուսաւորութեան համակարգի 26 աշխատողներ, իսկ ոմանց գործերը յանձնուած են դատախնիչ մարմիններու:

Ցեղաշրջումի հիմնական կէտերէն մէկն է երախաներու ուսուցումը 6 տարեկանէն սկսելու հարցը, ինչ որ այս տարի պէտք եղած ձեւով չէ կիրարկուած. նախատեսուած 45 հազարի փոխարէն Առաջին դասարան ընդունուած են 25 հազար երախաներ:

Կարեւոր հարց մըն է նաեւ մայրենի լեզուի ուսուցումը, որ պէտք է երախաներու կրթութեան ու դաստիարակութեան գործօն միջոց մը ըլլայ: Այս մարզին մէջ այլ բաժին մըն ալ կը վերաբերի ռուսերէնի դասաւանդութեան. այսօր Հայաստանի մէջ 123 զարգոցներ կան, ուր ռուսերէնի խորացուած ուսուցում կը կատարուի: Սակայն միւս կողմէ կը քննադատուի յատկապէս զիւղական զարգոցներու մէջ ռուսերէնի ուսուցման անբաւարար մակարդակը:

Դարգոցներու մէջ համակարգիչներու հետզհետէ աւելի լայն տեղ կը տրուի. սակայն այս ճիւղի բոլոր ուսուցիչները չունին տեսական եւ մեթոտական անհրաժեշտ պատրաստութիւնը:

Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարարը կը չարունակէ պարզել կրթական պատկերը. բարձր դասարաններու աշակերտութեան 49%–ը աշխատանքի կեանքին կը պատրաստուի զարգոցական չրջանէն իսկ. սակայն չկան ծրագրային պահանջներու համապատասխան անհրաժեշտ բոլոր պայմանները: Միջնակարգ զարգոցներու 50 տոկոսը չէ տեղծած մասնագիտացումի աշխատատեղերը:

«Մեզ մօտ լուրջ ու բովանդակալից աշխատանք է տարուում սովորողների զանգուածային քաղաքական, ռազմահայրենասիրական, բարոյական, իրաւական, աթէիստական դաստիարակութեան ուղղութեամբ. սակայն ուսումնասիրութիւնները ցոյց են տալիս որ շատ դէպքերում այս աշխատանքները որոշակի նպատակաուղղուածութիւն չունեն, չեն ծառայում սովորողների դաստիարակութեան կոնկրետ խնդիրների իրականացմանը» ըսած է Ս. Հախումեան, ապա անդրադարձած նաեւ աշակերտներու մարմնամարզական կրթական աշխատանքներու հանդէպ մեծ մասով ցոյց տրուած անհանդուրժելի անտարբերութեան: Այն կրթական մարզին պարտականութիւնը նկատած է նաեւ աշակերտներու ծնողական կոմիտէներու գործունէութեամբ հետաքրքրուիլ, քանի որ կան ծնողներ, որոնք իրենց անձնական օրինակով, քաղքենիութեան, նիւթապաշտութեան, անաչխատ եկամուտներով ապրելու «մտաւորականներ» կը մշակեն իրենց զաւակներուն մէջ:

Հախումեան ցաւով յայտնած է տակաւին, թէ բաւարար աշխատանք չի կատարուիր զարգոցներու մանկավարժական կազմի ուսման մակարդակը բարձրացնելու համար: Ոչ ալ էական յառաջխաղացք կը նկատուի աշակերտներու վիճակի որակը բարձրացնելու գործին մէջ: «Վճռական պայքար չի տարուում ձեւականութեան, լիպերալիզմի, տակոսամոլութեան, աչքակապութեան երեւոյթներու դէմ, որոնք կը խոթթարեն զարգոցական կեանքը» ըսած է Լուսաւորութեան նախարարը:

Իր զեկուցումի վերջաւորութեան ան արտայայտուած է հանրակրթական զարգոցի նոր կանոնադրութեան նախագիծին մասին. ըսած է, թէ ան պէտք է ցոլացնէ մանկավարժական համոյթի զործունէութիւնը, յստակօրէն ձեւակերպէ նոր ինքնավերահսկողութիւնն ու գործօն կենսագիրքը պայմանաւորող կանոնները: «Կանոնադրութիւնը պէտք է դառնայ պիւրոկրատիզմի, թղթաբանութեան, ձեւականութեան դէմ իսկական, ամուր պատնէշ» ըսած է Հախումեան ու հարկաւոր նկատած որ վերակառուցումի յեղափոխական ժամանակն ապրուի նոր ու յառաջդիմական գաղափարներու, մտածողութեան ու գործելակերպի նորացումի անդրնդհատ պայքարին մէջ:

Ս. Հախումեանէ առաջ զեկուցում մըն ալ կարդացած է Հայաստանի Պրոֆտեխկրթութեան պետական կոմիտէի նախագահ Հ. Քոթանջեան: Ան մարզը բանուորական քաղաքներու պատրաստութեան գործին մէջ որոշ յաջողութիւններու հասած է, սակայն կան նաեւ թերութիւններ: Գլխաւորը, ծրագրումի անբաւարար վիճակն է. ժողովրդական անտեսութեան պահանջներու ու պատրաստուող բանուորներու արհեստավարժ կազմին անհամապատասխանութիւնը: Այդ անհամապատասխանութիւնը պատճառ է նոյնիսկ գալիք տարուան չրջանաւարտներուն մէկ մասին չերաշխաւորուած աշխատանքը: Երբեմն որակաւոր բանուորներու պատրաստութիւնը աւելցնելու համար պետական մեծ միջոցներ ծախսուած են այնպիսի տեղեր, ուր նման բանուորներ չեն պահանջուած: Պետական կոմիտէի զեկավար աշխատողներ տարիներ չարունակ առեղծած են իսկական կացութեան պատրանքը. այս ու նման պատճառներ իրենց անդրադարձը ունեցած են մասնագէտներու պատրաստութեան որակին վրայ:

Հակառակ կատարուած աշխատանքներու, տակաւին ձեռք ձգուած չէ փոփոխելի կացութիւնը: Այս մարզին մէջ ժխտական ազդեցութիւն ունեցած է նաեւ նոր կառուցուած ուսումնարաններու համալիրներուն անբաւարար ծրագրումը:

Հ. Քոթանջեան խօսած է թեքնիք կրթութեան հաստատութիւններու մէջ եւս համակարգիչներու գործածութեան ընդհանրացումին մասին:

Պրոֆտեխկրթութեան համակարգի վերակառուցումի ծրագիրը կը նախատեսէ այս մարզի կրթարաններուն մէջ բազմադան մասնագիտութիւններու համաձայն բանուորներու պատրաստութիւն, որակի բարելաւում, ուսուցման գործնական հանգամանքի զօրացում եւայլն: Կը նախատեսուի նաեւ այս ուսումնական հաստատութիւններու կառավարման ոճի ու մեթոտներու ժողովրդավարացում, աշակերտական մարմիններու աւելի ընդլայնուած իրաւունքներ:

Վերջապէս, Հ. Քոթանջեան վստահութիւն յայտնած է, որ պրոֆտեխկրթութեան համակարգի աշխատողները եռանդուն ջանքեր կը գործադրեն, արժանի բանուորական հերթափոխը պատրաստելու համար:

Համագումարի պատգամաւորները լսած ու հաստատած են նաեւ Մ. Մարտիրոսեանի զեկուցումը: Զեկուցումներու չուրջ կատարուած է մտքերու փոխանակում:

ՔԱՂՀԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՌԱՆՁՆՈՒԹԻԻՆ

Մեր անցեալը բաժնած, մեր անցեալին վրայ այս կամ այն կերպով բան մը աւելցուցած մարդիկ մի առ մի բեմէն կը հեռանան: Վաղեմի բարեկամներ, ուսուցիչներ, պաշտօնակիցներ կամ զբաղեցիչներ, ազգականներ, տխուր հրաժեշտներով կը մեկնին, փակելով իրենց կեանքի էջը: Կը լսենք անոնց մահուան լօթը, կամ կը կարդանք անոնց մահազդը ու կը զգանք թէ քիչ մը եւս առանձին ու կը զգանք թէ քիչ մը եւս առանձին կը մնացինք: Հարիւր հազարներով նոր մարդ աշխարհ կուգայ ամէն օր, երկրագունտին բնակչութեան թիւը չարունակ կը բարձրանայ, բայց մենք հետզհետէ քիչ մը աւելի առանձին կը մնանք, մեր աշխարհը ամէն օր քիչ մը եւս կը պարպուի: Մ'յս է ահաւասիկ ծերանալը մարդուն, այս է մարդուն տարիք առնելը: Նորահաս սերունդները պիտի չկարենան մեզ վրկել այդ առանձնութենէն: Պիտի չկարենան մեզ վրկել այդ սեւ առանձնութենէն, որովհետեւ անոնց հետ երբէք պիտի չկարենանք խօսիլ մեր հին օրերէն, որովհետեւ անոնք պիտի չճանչնան այն դեղցիկ բաները զորս մենք սիրեցինք անցեալի մէջ, պիտի չճանչնան այն տագնապաւոր մարդիկը, որոնց արուեստով մենք դիմովցանք անցեալի մէջ: Երեւոյթները այսօր նոր արժէքներ ուտատարդները այսօր նոր արժէքներ ունին իրենց առջեւ, եւ մենք առանձին ենք մեր անցեալին մեզի փոխանցուած նախասիրութիւններու, յուշերու եւ մտածումներու դիմաց:

***

Մէկ, մէկ ու կէս տարի առաջ, առաւօտ մը երբ Օսմանպէյլի հրապարակին կ'անցնէի, տեսայ տարիքոտ մարդ մը, որ կնոջ մը թեւը մտած, դողդոջ քայլերով, դոզահար մարմնով, կը չանար մէկ մայթէն դէպի միւսը անցնել: Ցնցուեցայ: Ճանչցայ զինքը, հակառակ որ ձգած էր մօրուք մը զոր առաջ չունէր: Այդ անձը ակադեմական դասախօս մըն էր, որ աւելի քան երեսունեւհինգ տարի առաջ համալսարանի մէջ արուեստի փիլիսոփայութիւն ուսուցանած էր մեզի: Ամբողջ տարի մը հետեւած էի իր դասերուն: Որքան ալ մոռցած ըլլայ իր պատմածնէրուն մեծ մասը, յատուկ կերպով կը յիշէի իր կորովի ու հպարտ քալուածքը դասարանէն ներս, ամպիոնին եռանդը եւ իր նօթատետրին էջերը զարձնել սկսիլը: Ան էր: Համալսարանէն բաժնուելէս ասդին, այսինքն երեսունեւհինգ տարիէ ի վեր անգամ մըն ալ չէի տեսած զինքը: Բայց հիմա յանկարծ դիմացս կ'ելլէր ան եւ ես կը ճանչնայի զինքը:

Օսմանպէյլի հրապարակին վրայ մէկ վայրկեան իսկ չտեւեց մեր հանդիպումը, բայց յանկարծ յուշեր ու պատկերներ խուժեցին յիշողութենէս ներս: Մէկ – երկու ժամ օրօրուեցայ համալսարանի չրջանիս պատկերներովը: Ցետոյ մոռցայ: Մոռցայ ... քանի մը օրուան համար: Անհատաստալի էր, քանի մը օր վերջ թերթի մը մէջ անոր մահուան լուրը կը կարդայի:

Այդ առաւօտ երկար ու երկար խորհեցայ սա խորհուրդին մասին: Ի՞նչպէս կ'ըլլար որ ամբողջ երեսունեւհինգ տարիներ երբեք չէի հանդիպած երբեմնի այս ուսուցիչիս եւ իր մահուընէ քանի մը օր առաջ յանկարծ ճամբաս կտրած էր

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ Օգնութեան Խաչը նախագահական հրամանագրով հանրօգուտ միութիւն հռչակուած է. այսուհետեւ օգտուելով այս կարգի միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու իրաւվիճակէն Լ. Օ. Խ. դերձ կը պահուի ամէն տեսակի հարկային կարգադրութենէ (չափաւորք, մաքսային տուրք, եւայլն):

***

ՊՈԼՍՈՅ Երեւման Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ կրօնական ու աշխարհիկ հանդիսութիւններով նշուած է Կոմիտաս Երկյոխումբի 76–րդ տարեդարձը: Օրուան պատարագը մատուցած է Մանուէլ Վրդ. Եղկաթեան: Հոգեհանդստեան պաշտօն կատարուած է Երկյեխումբի մահացած անդամներուն յիշատակին: Ապա սարքուած է սիրոյ սեղան մը, որու ընթացքին ներկաները արտասանած ու երգած են:

***

ՎԻՆՆԻՑԻ Միխթարեան Միաբանութեան ընդհ. արբահայր Հ. Գրիգորիս Մանեան Պոլիս ժամանած է, ուր կը մնայ մինչեւ Մայիս 24: Անկէ պիտի մեկնի Ամերիկա, նախապատրաստելու համար Ամերիկայի Միխիթարեան վարժարանի մեծաւոր ու հիմնադիր Հ. Միքայէլ Ագեանի ձեռնադրութեան յիսնամեայ յոբելեանի հանդիսութիւններուն:

***

ԱՐԹԱՆԻՆԻ մէջ – միութենական խորհուրդի ներկայացուցիչ Ռ. Մալխասեան այցելած է Միացեալ – Նահանգներու զանազան քաղաքները, Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբի հրաւէրով: Ապրիլ 23–ին ան Պոսթընի «Պայքար»ի սրբատիրը խօսած է իր գործունէութեան ու Հայ Դատի հետապնդումի աշխատանքներու մասին: Ան ըսած է, թէ միջազգային բարձրագոյն առեանը ՄԱԿ–ն է, ու հոն պէտք է տանինք մեր հարցը, սակայն պէտք չէ ամէն առթիւ ուրիշին դիմենք մեր ձայնը լսելի դարձնելու համար. ան վայրկեան մը: Անուղղակի ու անհատկընալի ձեւով «մնաս – բարո՞վ» մը ըսել կը նշանակէր առիկա, յաւէտ կորուսեալ առաջ, յուշ մը, պատկեր մը ամրացնել էր իր նախկին մէկ աշակերտին մտքին մէջ:

***

Քանի մը օր առաջ հեռաձայնը հնչեց: Ընկալուչը վերցուցի: Բարեկամուհի մը փարիզէն զիս կը փնտռէր, հազորդելու համար մահը գրչեղբօր մը, որ փարիզ կը բնակէր միջոցէ մը ի վեր: Երբ լուրը լսեցի, ցնցուեցայ: Ցիշեցի որ զեռ նախորդ օր, հազիւ քանեւչորս ժամ առաջ, մէկը հարցուցած էր ինծի, զինքը յիշելով.

– Ո՞ւր է, կ'ապրի՞, թէ ոչ մեռած է:

– Կ'ապրի պատասխանած էի, Ֆրանսա կը գտնուի:

Տարիներէ ի վեր չէինք յիշած զինքը: Ինչո՞ւ յանկարծ իր անունը մեր շրթունքէն կ'առնէինք, իր մահուան րոպէ լուրը տանուլէ քանեւչորս ժամ առաջ: Մի՞ն ալ հեռուէն, առանց գիտնալու, խորհրդաւոր զգլխոով մը, մնաս բարով ըսել ուզած էր արդեօք մեզի: Անհետանալէ առաջ պահ մը զարձեալ յիշեցնե՞լ ուզած էր այն աշխատանքները, զորս չատ հեռուոր անցեալի մէջ տարած էինք իրեն հետ:

***

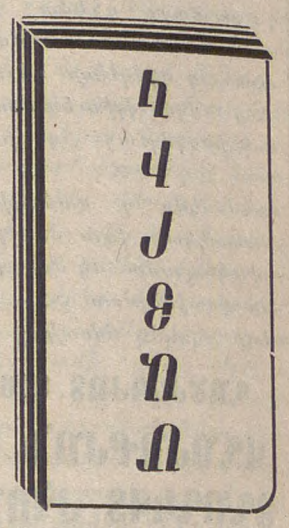
Անցեալի յուշերը երբեք այնքան քաղցր ու հասկնալի չեն, եթէ զանոնք չենք բաժներ այն անձերուն հետ, որոնցմով ապրեցանք այդ յուշերը: Եւ յուշերը հետզհետէ կը կորսնցնեն իրենց ափերուն ու խոնաւութիւնը: Ցուշերը հետզհետէ հոգ ու տարածութիւն կը կորսնցնեն, հետզհետէ աւելի փոքրիկ ծաւալներու մէջ կը պահուին, հետզհետէ աւելի քիչ մարդոց ապրանքը կը դառնան:

Առանձնութիւններ կան, որոնք պիտի մոռցուին, անպղակի են, պիտի փարատին: Այս մէկը առանձնութեան ամէնէն ահեղն է, որովհետեւ երբեք պիտի չփարատի:

Թ. Հ.

ՄԵՐ ՎԻՃԱԿԸ

Թարգմանեց Ա. Ք.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Մյուս օրը, որպէս, դրանք իսկական «ամերիկեան» բմբեցուցիչներ էին, որոնք ամէն տեսակ հնարքներ կը գործադրէին, որ ինձ ստիպեն «ներս մտնել» ու ինձ համար «ներկայանալ»։ Ես ոչ մէկ ուշադրութիւն դարձուցի անոնց վրայ։ Ես ինձ համար կը մնայի։ Ես ինձ կը պատրաստէի։ Ես ինձ կը մտածէի։ Ես ինձ կը նայէի։ Ես ինձ կը սիրէի։ Ես ինձ կը հաւնէի։ Ես ինձ կը ներողութիւն կը խնդրէի։ Ես ինձ կը ներէի։ Ես ինձ կը պատուէի։ Ես ինձ կը ծափահարէի։ Ես ինձ կը գոհանայի։ Ես ինձ կը հարցնէի։ Ես ինձ կը պատասխանէի։ Ես ինձ կը հաւատայի։ Ես ինձ կը վստահէի։ Ես ինձ կը յարգ

Պր· Աւետիս Դաշնակեան,
Օր· Արմենուհի Դաշնակեան,
Օր· Ազատուհի Դաշնակեան,
Տէր եւ Տիկին Արմէն Դաշնակեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Դաշնակեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Գր· Մխիթէրեան զաւակներն ու թոռները,
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ – մօր, տատոջ, հօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՍԱԲԵՐ ԴԱՇՆԱԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 15–ին, 77 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երեքշաբթի, Մայիս 19, ժամը 10·30–ին Իսիի Ս· Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսիի գերեզմանատունը (ժամը 11·30–ին) ոիւ տը լ'Էկալիբէ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները Դաշնակեան եւ Միւճէրէէեան ընտանիքներուն:

մեծ ձայն

Կեսարիոյ եւ Երջանի Հայրենակցական Միութիւնը՝ Զաթցիներու վերապրողներու միասին կը տօնէ Աղ – Տապի եւ Զաթի հերոսամարտին 70–ամեակը, Մայիս 24, կիրակի, ժամը ճիշդ 13–ին Հ· Բ· Ը· Մ· Ալեք Մանուկեան սրահը:

118, rue de Courcelles, 75017 Paris
Métro : Courcelles

Նախագահութեամբ՝
ՅԱԿՈԲ ՎԷՋԻՐԵԱՆԻ

Ճոխ գեղարուեստական բաժինով:

Միրայօժար մասնակցութեամբ՝ Միհրան Էլմայեանի, Բիւզանդ Ֆնտըգեանի, Օր· Պէաթրիս Պիէզիկեանի, Օր· Անի Գաբիկեանի, Անդրանիկ – Սիլվէն Քէօրօղլուեանի:

***

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նոյն օրը առաւօտուն Փարիզի Հայոց Եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգիստ կը կատարուի մեր բիւրաւոր նահատակներու եւ անհետացող բազմաթիւ հայրենակիցներուն ի յիշատակ:

-Հ. Բ. Ը. Մ.-

Հ· Բ· Ը· ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ
կը ներկայացնէ՝
Անգլիահայ ճարտարապետ՝
ԳՐԻԳՈՐ Կ· ՊԱՄՄԱՃԵԱՆԻ

զծագրութիւնները, նուիրուած՝ 5–րդ դարէն մինչեւ 14–րդ դարու Հայկական Եկեղեցիներու ճարտարապետութեան:

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿ· ԿԵԴՐՈՆ,
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Մայիս 21–էն մինչեւ՝ Մայիս 27, ժամը 18–էն՝ 21 :

Բացում՝ Հինգշաբթի, Մայիս 21, ժամը 19–ին :

Մուտքը ազատ է:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՑԼ· – Վաղպուրեանի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պր· Տրդատ Տէր – Պօղոսեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Թիրայր Տէր – Պօղոսեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ջրբաշեանի եւ զաւակներուն (Փարիզ) եւ բոլոր ընտանեկան պարագաններուն իրենց սիրելի կնոջ, մօր, մեծ մօր, քեռկինին եւ ազգականին՝ Տիկին Մարի Տէր – Պօղոսեանի մահուան առթիւ:

***

Նոյնպէս ցաւակցութիւն կը յայտնէ Այրի Տիկին Պայծառ Ազատեանի, Տէր եւ Տիկին Ժանօ Ազատեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ազատի Օհանեանի եւ զաւակներուն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր եւ ազգականին՝ Դանիէլ Ազատեանի մահուան առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԻՕՍՈՆ· – Տէր եւ Տիկին Ժաք Տիւրան Տիկին Ե· Խաչատուրեանի յիշատակին 1000 Ֆր· կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպած՝
Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան Պանէհօյի մասնաճիւղին կողմէ, Ուրբաթ Մայիս 22, ժամը 20·30–ին՝

THEATRE VICTOR HUGO
14, ave. Victor Hugo — BAGNEUX

Կը ներկայացուի «ԽՆՁՈՐԻ ԱՅԳԻՆ» (1986) եւ վաւերագրական ժապաւէն մը:

Մուտքերու մասնակցութիւն՝ 35 Ֆր·:

Տոմսերը ապահովել՝ Ժ· Տէր – Մարգարեան:

2, square Ed. Barbanson — BAGNEUX

Հեռաձայն· – 46 – 63 – 77 – 92 – անդամներուն մօտ, եւ տեղւոյն վրայ, ներկայացման օրը:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

MUSIQUES A LA M.C.A.

Vendredi 22 Mai à 20h45
RECITAL DE VIOLON
Véronique TERLECKI-OUZOUNIAN
Lauréate de la Fondation
Aram Khatchatrian
Elève du Conservatoire National Supérieur
de Musique de Paris
Interprétation du célèbre concerto pour violon et orchestre d'Aram Khatchatrian.
Accompagnement piano

et Claudine MOVSESSIAN (Clarinettiste)
Brahms, Debussy et œuvres arméniennes
Au piano : Bruno Gousset
Participation aux frais

***

Dimanche 24 Mai à 14 heures 30
AUDITION des élèves de MUSIQUE
de la M.C.A.
Piano — Violon — Guitare
Insturuments traditionnels (Kanon-Dehol)
à 17 heures 30
FETE DE LA MUSIQUE
RENCONTRE de CHANTEURS
avec BEDIK, SAKO, Jacki COOPER...
et Evelyne ALTOUNIAN

Pour tout renseignement :
9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

Անիէռի, Պուա–Գօլոմպի եւ Արժանթէօյի Կապոյտ Խաչի մասնախճիւղի

ՊԻՄԱԿԱՒՈՐ ՎԱՐԱՇԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 23 Շաբաթ օր, ժամը 20·30–էն սկսեալ, Տաոթիի ետեւ· –

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

Տարագաւոր մրցում, առաջին հանդիսացողին նուէր:

Խանդավառ միջավայր, արեւելեան պաղ ճաշերով:

Բազմութեամբ մասնակցեցէք այս հաճելի երեկոյթին:

Մայրերուն Օր

Հ· Բ· Ը· Մ·ի Վալանսի Տիկնանց վարչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ ձեզ, Մայրերու Օրուան տօնակատարութեան, Մայիս 23, Շաբաթ օր, կէսօրէ ետք, ժամը 3·30–էն սկսեալ, Ե· Հիւսիսեան սրահին մէջ :

Բանախօս· – Լեւոն Թորոսեան (Վիէննայէն):

– Պատուոյ մօր յիշատակութիւն:
– Գեղարուեստական յայտագիր:
– Հիւրասիրութիւն:

Terre et Culture à MARSEILLE

LA CROIX BLEUE (section ville) a le plaisir de vous inviter le Samedi 23 Mai à 21 heures, à La Maison de la Culture Arménienne, 12-14, rue St. Bazile

à

une Soirée d Information et de Soutien, qui permettra à l'organisation Terre et Culture de vous présenter, au moyen d'un diaporama, les activités de sauvegarde et de restauration du patrimoine arménien auxquelles elle se consacre depuis dix ans en Arménie perse et dans la région de Kessab.
Cette présentation sera suivie de la projection du film.—

ՀՈՂԻՆ ԶԱՅՆԸ — ԲԷՍԱՄ
LA VOIX DE LA TERRE

(40 minutes, couleur, sous-titres français) tourné à Kessab durant l'été 1986
Un coktail vous sera cordialement proposé

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
ORGANISATION TERRE ET CULTURE - PARIS

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ CAMPAGNE D'ETE 1987 ՈՒՂԵԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆ

Séjour en milieu rural arménien dans un site exceptionnel
Région de Kessab (Syrie)

- *RESTAURATION D'EDIFICES*
- *AMENAGEMENT DE TERRES AGRICOLES*
- *EXPLORATION ET DOCUMENTATION*
- *LOISIRS*

Pour tous renseignements et inscriptions téléphoner au :
43 - 31 - 14 - 18
47 - 02 - 99 - 45 } PARIS
45 - 04 - 63 - 00

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ – ՌԱՖԱՅԷԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ

Հ· Բ· Ը· Միութեան Մարսէյլի վարչութեան Տիկինները այցելութիւն մը կազմակերպած են Հինգշաբթի, Յունիս 4–ին ՍԷՆ – ՌԱՖԱՅԷԼԻ Հայկական Հանգստեան Տունը:

HOME ARMENIEN

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն· –

Հ· Բ· Ը· Միութեան քարտուղարութեան, Երկուշաբթի, Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը, կէսօրէ վերջ ժամը 14 – 17 :

Հեռաձայն· – 91 – 37 – 75 – 97

եւ կամ Տիկին Ա· Սահակեանի բնակարանը ամէն օր:

Հեռաձայն· – 91 – 79 – 30 – 34

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ

ԿՈՉ

1986 Օգոստոս ամսուն, յաջորդական երկրորդ տարին ըլլալով, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը իր կայանէն ներս կ'ընդունէր լիբանահայ 21 կարիքաւոր մանուկներ:

Որոշած էինք կրկնել այս փորձառութիւնը եւ զայն վերածել մեր կազմակերպութեան աւանդութիւններէն մէկուն:

Այս որոշումը ի գործու է միշտ...

Որովհետեւ ան կը ստեղծէ առիթ մը մեր հայ մանուկներուն համար՝ մոռնալու ահաւոր պատերազմ մը ու աւելին կը դառնայ կարեւոր միջոց մը, որով մեր մանուկները իրարու կը ծանօթանան եւ կը սորվին գիրար գնահատել:

Ամէնսիկ մեր որոշումը ... բայց անոր իրագործումը կը պահանջէ ահագին ճիգ ու մանաւանդ՝ նիւթական կարեւոր միջոցներ:

Անցեալ տարուան կոչին արդիւնքը յուսախաբութեան կը մղէր մեզ: Տրուած հաշուեկշիռը որոշ պատկեր մը կուտայ այդ մասին («Յառաջ», Ապրիլ 25 – 26):

Հոն, այլ մանուկներ կը սպասեն մեր կայանը գալու համար: Կը սպասեն քիչ մը հեռանալու, իրենցը չեղող պատերազմը քիչ մը մոռնալու կարելիութիւնը:

Այս դրդապատճառով, այսօր, կը կրկնենք մեր ԿՈՉ–ը եւ կ'ապաւինինք մեր գաղութին· –

Ձեր լումաները թոյլ պիտի տան մանուկի մը ճանչնալ կեանքը՝ առանց պատերազմի:

Ձեր լումաները քար մը եւս պիտի աւելցնեն Հայ պատկէնին:

Այս մանուկները մեր ապագան են...:

Libellez vos dons à l'ordre de :
C. B. A. F. — ENFANTS DU LIBAN
Adresse.- 17, rue Bleue — 75009 PARIS

80e ANNIVESAIRE DE L'UGAB

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
organise un

CONCERT

à
l'ABBAYE SAINT-VICTOR
rue de l'Abbaye — 13007 MARSEILLE

Vendredi 29 Mai à 21 heures précises
avec la participation de
JEAN TER-MERGUERIAN
— violoniste —
SERGE PALOYAN
— chef d'orchestre —
et
L'ENSEMBLE ORCHESTRAL
DE PROVENCE

ՎԵՐԱՄՕՒՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1987 - 1988 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1987 – 88 տարեշրջանի աշակերտութիւնները կը շարունակուին:

Հաստատութիւնը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդական բաժին:

Ֆրանսերէնով եւ հայերէնով կատարուած դասաւանդութիւններու կողքին, կ'ուսուցուին անգլերէն եւ սպաներէն լեզուները:

Վարժարանը արդէն օժտուած է էնֆորմաթիքի սարքերով: Աշակերտները առիթը պիտի ունենան իրենց առաջին քայլերը նետելու այդ շատ կարեւոր կալուածէն ներս:

Կը պահուի պիշերօթիկի բաժինը:

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններուն մէջ՝ Առնուվիլ, Վիլլէ լը Պէլ, Փոնթէն, Օլնէ Սու Պուա, Վիլլէնէվ, Սէվրան, Լիվրի Կարկան, Կանելի, Մօնֆլըրմէյ, Տրանսի եւ Ռոմէնվիլ:

Դիմել տնօրէնութեան· –
1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 Լը-Ռէնսի, Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10–էն՝ կէսօրէ ետք ժամը՝ 5:

Հեռաձայն· – 43 – 81 – 01 – 72

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՑԻՍ
20
MERCREDI
20 MAI
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.490 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.490

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԱՏՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ – ՄԱՑԻՍ 4 – 12)

«ԱՅԳՈՒՋԻ» ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԸ

«Այգուձի» երիտասարդական ակումբի անդամները յաճախ կը հրաւիրուին մասնակցելու երիտասարդական զանազան հանդիսութիւններու եւ վաստաւորներու: Անոնք հանդէս կուգան Հայաստանի զանազան շրջաններու մէջ կազմակերպուած ձիարշաւի մրցումներուն: «Այգուձի» ակումբի անդամները, Երեւանի Բազմարուեստից հիմնարկի ուսանողները, ետքը տարի առաջ ունեցած են պաղպտիրը նժոյգավարներու ակումբ մը հիմնելու: Ակումբին նախագահն է Ա. Սարգսեան: Աշխատանքի ծրագրին մաս կը կազմեն երիտասարդութեան կոմկ շաբոնց մոռցուած «Նիզակի նետում», «Նըժոյգակոխ», «Ագուէստրս» եւ այլ ազգային խազեր, որոնց կ'ընկերանան ազգագրական երգեր ու պարեր, զոր սորված են ակումբին անդամները: 1981–ին, Յուլիս – Օգոստոս ամիսներուն, Հայաստանի հիւսիս – արեւմտեան եւ հիւսիսային շրջաններու մէջ տեղի ունեցած է նժոյգներով առաջին ազգագրական արշաւը:

***

ԹԻՓլԻՍԻ ՇԱՀՈՒՄԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՈՒՑԱԾ Է «ՊԷՊՕ»Ն

*Թիֆլիսի Ստեփան Շահումեան հայկական թատրոնը վաղուց այդքան հանդիսաւոր չէր տեսած: Տոմսերը սպառած էին: Այդ օրը Շահումեանցիները վերջապէս ներկայացնէին Գաբրիել Սունդուկեանի «Պէպօ»ն: Ներկայացումը տեղի կ'ունենար նոյն տեղ հաստատելէն եւ վրացերէն: Պէպօն (Սօս Սաքսեան), Զիմզիմովը (Սուրէն Եղիազարեան), Կակուլին (Աւետիք Սանոսեան) եւ միւսները կը խօսէին հայերէն, իսկ Խիմխիա՝ վրացերէն: Այդ դերը կը մարմնաւորէր Մեդէա Զախաւա: «Պէպօ»ն բեմական երջանիկ կեանք մը ունեցած է: Ինչպէս կ'ըսուի, տակաւին չէր չորցած Սունդուկեանի այդ գլուխ-գործոցի վերջին էջի մելանը, երբ ան բեմ բարձրացաւ Թիֆլիսի հայկական դրամատիկ թատրոնին մէջ: Ներկայացումը մեծ ընդունելութեան արժանացաւ: Քիչ անց, «Պէպօ»ն ներկայացուեցաւ վրացերէն: Առաջին ներկայացումը տեղի ունեցաւ Քութայիս, 1874 Հոկ. 21–ին: Տարի մը ետք՝ Նոյ. 27–ին, վրացերէն ներկայացուեցաւ նաեւ Թիֆլիսի մէջ: Պէպոյի դերը կը մարմնաւորէր Գէորգ Ջմչկեան: 36 տարի առաջ Թիֆլիսի Ռուսթաւելի ակադեմական թատրոնին մէջ բեմադրուեցաւ «Պէպօ»ն, Դմիտրի Ալեքսիձէի կողմէ: 12 տարի Ալեքսիձէի բեմադրած «Պէպօ»ն չիջաւ թատրոնի բեմէն: 1975–ին, «Պէպօ»ի բեմադրութեան 100ամեակին առթիւ Ռուսթաւելի թատրոնը կրկին անդրադարձաւ թատերախաղին: Դերակատարները երիտասարդ ուժեր էին, սակայն անփոփոխ էին Մեդէա Զախաւա եւ Էրոսի Մանջգալաձէ: Ռուսթաւելցիներու այդ երկու բեմադրութիւններու մէջտեղ տեղի ունեցած են կարեւոր իրազարձութիւններ, որոնք մնայուն տեղ գտած են հայ – վրացական թատերական կապերու պատմութեան մէջ: Թիֆլիսի Շահումեան թատրոնի դերասան Արտեմ Լուսինեան Պէպոյի դերը մարմնաւորած է Ռուսթաւելի վերլիներու ներկայացման մէջ, հայերէն: Քանի մը տարի ետք Բարգէն Ներսիսեան հանդէս եկաւ Ռուսթաւելի թատրոնի երկու ներկայացումներուն մէջ, Պէպոյի դերը խազալով վրացերէն:

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Մայիս 12ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է երաժիշտ – խմբավար Մարտին Սերգէյի Մազմանեան:

Ծնած էր 1899–ին՝ Թիֆլիս: Երաժշտական իր առաջին դիտելիքները ամբարած է Ներսիսեան վարժարան ուսանելու շրջանին, Սպիրիդոն Մելիքեանի դեկավարութեամբ: 1921–ին մտած է Մոսկուայի Երաժշտանոցը, ուր ուսանելու առընթեր երգչախումբ մըն ալ կազմած է հայկական մշակոյթի տան մէջ, հանդէս գալով կոմիտասի գործերու մեկնաբանութեամբ: 1931–ին հաստատուած է Երեւան եւ մեծ նպաստ բերած ձայնասփիւռի երաժշտական հաղորդումներու բարելաւման գործին: Իր հիմնած երգչախումբը կարճ ժամանակուան մէջ դարձած է Հայաստանի լաւագոյն խումբերէն մին: Զբօսնոցի հրաւէրով Մարտին Մազմանեան աշխատած է Հայաստանի պետական հրատարակչատան մէջ, ուր կազմակերպած է «Երաժշտութիւնը մասսաներին», «Մորհրդային Հատարագ» հրատարակութիւնները, կազմած ժողովրդական երգարաններ:

1936–ին Մազմանեան եղած է տնօրէնն Սպենդիարեան երաժշտական պետրոցին, ապա՝ Զայկովսկի դպրոցին, ի Մելիքեան ուսումնարանին մէջ պաշտօնավարելով հասցուցած է սերունդներ: 1962–էն ի վեր Մարտին Մազմանեան խմբավարութիւն կը դասաւանդէր Կոմիտաս երաժշտանոցին մէջ: 1938 – 1948 թուականներուն եղած է Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան վարչութեան, իսկ 1958էն ի վեր ալ երգչախմբային ընկերութեան նախագահի տեղակալ: 1949 – 1956 եղած է տնօրէն Հայֆիլհարմոնիայի:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

×

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԵՑԱԻ
ԹԻՓլԻՍԻ «ԴԻՆԱՄՕ»ԷՆ

Մայիս 18–ի խաղերու արդիւնքներն են. –

Դնեպր – ԲԿՄԱ	0 – 0
Շախտեոր – Դինամօ Մ.	0 – 0
Ժալգիրիս – Կայրաթ	1 – 0
Դինամօ Մինսկ – Զէնիթ	3 – 0
Մետալիստ – Սպարտակ	0 – 0
Տորպեդօ – Դինամօ Կ.	1 – 1
Գուրիա – Նեֆթչի	1 – 0
Դինամօ Թ. – Արարատ	1 – 0

Այս խաղերէն ետք դասաւորումը կը դլխաւորէր Սպարտակ 16 կէտով, որուն կը հետեւէին Տորպեդօ 14, Ժալգիրիս 13, Դինամօ Մինսկ եւ Մետալիստ 12–ական, Դինամօ Թ. 11–ական, ԱՐԱՐԱՏ 9, Բկմա և Շախտեոր 10–ական, Դնեպր եւ Դինամօ Մ. 8–ական, Կայրաթ, Նեֆթչի, Զէնիթ եւ Գուրիա 7–ական, Դինամօ Կ. եւ Դինամօ Թ. 6–ական կէտերով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՐՎ

ՊԱՐՍԻՑ ԾՈՑԻՆ մէջ, յարձակման ենթարկուած ամերիկեան հակահրթիռ նաւուն զոհերու թիւը չատ աւելի մեծ է, քան ինչ որ կը կարծուէր սկիզբը: Մեռելներու թիւը 28 է եւ աւելի քան 10 վիրաւոր կայ: Իրաքի նախագահը հեռագրով ցաւ յայտնեց Ռեյկընի, խոստովանելով թէ օդուժը սխալմամբ կրակած է ամերիկեան մարտանաւին վրայ, կարծելով թէ պարսկական նաւ մըն է: Ցատկանշական է նկատել թէ Իրաք բարեկամ երկիր մը կը նկատուի եւ թէ ամերիկեան նաւուն վրայ յարձակումը գործուած է Ֆրանսայի ծախած միրաժներով:

ԼՕԶԱՆ յայտարարեց թէ Սեպտեմբերին պիտի կատարուի, այն հանրավճիռը որ կ'առաջարկէ ընդմիջել այն արդելքին, որ մինչեւ 1992, կը դրկէ քաղաքական հին դէմքերը որեւէ գործունէութիւն կամ եկոյթ ունենալէ: Թուրքիոյ վարչապետը աւելցուցած է թէ Նախագահ Էվրէն վաւերացուցած է Սահմանադրական վերաքննութեան օրէնքը, որ կ'արտօնէ հանրավճիռը: Օրէնքը կը նախատեսէ նաեւ ընտրական իրաւունքի տարիքը 21–էն 20 տարեկանի իջեցնել, աւելցնել Ազգ. Ժողովի երեսփոխաններու թիւը (400–էն՝ բարձրացնել 450–ի):

ՄԷԿ ԹՈՒՆՈՒՀԱՅԻ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՄԱՐՈՒՀԱՅԻ, որոնք ձերբակալուած էին, փաստիպի ոճրափորձերու առընչութեամբ, մեղադրանքի տակ առնուեցան առջի օր, որպէս մեղսակից սպանութեան, Ռիւ տը Ռէնի ահաբեկչական արարքին, որու հետեւանքով 7 մեռեալ եւ 51 վիրաւոր կար:

«ԻՄԱՍՏՈՒՆՆԵՐՈՒ ԿՈՄԻՏԷՆ», բաղկացած վեց անձնաւորութիւններէ, պատասխատու այն տեղեկագիրը, ուր առաջարկներ կ'ընէ կառավարութեան դացելու համար ընկերային ապահովութեան բացը: Առաջարկներն են. – Ցաւելեալ դանձում մը տուրքի ենթակայ եկամուտներուն վրայ, որ պէտք է 15 միլիառ բերէ, ապա՝ յատկացում մը ծխախոտի եւ ոդելից ըմպելիներու տուրքերուն, ինչպէս նաեւ ծանուցումի արդելք: Իմաստուններու այս յանձնախումբը հաստատեց թէ 1987–ին ընդհանուր բացը 24 միլիառ է եւ 1988–ի համար, նախատեսուած բացը 40 միլիառ է:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, խօսք առնելով իր կնոջ դեկավարած Ֆրանս – Լիպէռթէ հիմնարկին կազմակերպած ուսումնասիրութեանց չաբաթին «Ֆրանսա եւ մշակոյթներու բազմազանութիւնը» նիւթին չուրջ, չեչտեց թէ Ֆրանսա հարստացած է, ամէն անդամ որ ուրիշ մշակոյթներու տէր օտարներ ընդունած է: Նախագահը, պատմութեան անցեալի էջերը քրքրելով, աւելցուց. – Զոլայի եւ Կամպէթթայի ծնողքը իտալացի էին, որոնք կուգան Ֆրանսայի առեւտրականներու տեղն առնել: Մեղք եղած պիտի ըլլար, եթէ եւս ղրկուած ըլլային: ... Ֆրանսայի ենք, մեր նախնիք՝ Կալիայիք, քիչ մը կալիացի, քիչ մը դերմանի, քիչ մը հռոմէացի, քիչ մը հրեայ, քիչ մը իտալացի, երթալով աւելի փորթուկալցի, քիչ մը լեհ, եւ հարց կուտամ՝ ես ինծի եթէ երթալով աւելի արար չենք»: Սրահը կը զուարճանայ, մինչ Միթերան դեռ կը

ՏԱԳՆԱՊԱԼԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հետզհետէ աւելի յաճախ անդրադարձներ կը լսենք ու կը կարդանք, թէ երկրագունտը տագնապներու շրջան մը կ'ապրի: Թէեւ այսօր, կը թուի թէ աւելի դիւրացած է կեանքը. թէմիիքը հրաշքներ կը գործէ, հեռաւորութիւնները կարնցած են. մարդը կրնայ անձրեւ տեղացնել, ձիւն բերել ուզած տեղը, ուզածին գլխուն, սակայն ժողովուրդներու ամէն մէկը ունի ներկայի իր հարցերը, որոնց կը ճգնի լուծում գտնել, իր երթը աւելի ապահով հիմերու վրայ դնելու համար:

Մէկը պէտք է գերազանցէ իր մրցակիցին կործանարար ուժը, ու գիտափորձեր կը կատարէ ովկէաններու կամ անապատներու խորը. ուրիշ մը իր սովահար բնակչութեան սննդեղէն ճարելու հետամուտ է. անդին, կտոր մը երկիրի տակ տեղ մը երկու քշնամի բանակ զիրար կը ջարդեն. հոս, օտար հողերու վրայ ցրուած, իրենց լեզուին, մշակոյթին, ցեղին ապագայով տագնապած մարդիկ (մենք չենք այդ) հազար ու մէկ դուռ կը ծեծեն, հազար ու մէկ բան կը փորձեն, հեռուի ժողովուրդ մը կը ջանայ համաշխարհային շուկաները իր հօրը վաճառատունը դարձնել, ու կ'աշխատի, կ'աշխատի:

Հանճարով մեծ, թիւով փոքր ժողովուրդի մը զաւակներն ալ համատարած տճնաճի այս աշխարհին մէջ, տագնապներու իրենց հասցէագրուած ամենաանոյն հաւաճածոն մէկդի նետած, կը գոհանան ամէնէն աւելի իրենց անցեալի փառքերը պանծացնելով, իրենց գերեզմաններով. ներկան ոչինչ կ'ըսէ իրենց: Անոնք յուշարձան կը շինեն միայն, կոթող կը կանգնեն որպէս ազգային նուիրական պարտականութիւն (մեռեալները ո՛չ դպրոցի պէտք ունին, ոչ ալ դասագիրքի):

Արդեօք Տարվինի տեսութիւնը ջայլամով տարբերակ մըն ալ չունէ՞ր...:

Թ. ԱՐՓԻ

լրացնէ. – «Հաւատամք, անխոհեմ նախադասութիւն մը, որ պիտի քաչքչուի»:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ քաղաքական Բիւրօն Անտրէ Լաժուանեըին նչանակեց որպէս թեկնածու նախագահական ընտրութեանց: Պաչտօնական եւ հրապարակային նչանակումը պիտի կատարուի Ազգ. Համագումարին կողմէ կեդր. Կոմիտէի առաջարկին վրայ, Յունիս 12–ին կամ 13–ին:

ՊԼՕՐՈՒԹԻ արեւմտեան դօտիին մէջ, սպաննուած է լիբանանեան համայնավար կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէի անդամ՝ Հասան Համտանէ, ընկերային գիտութեանց փրոֆէսէօր: Ծնած 1936–ին, ուսումը կատարած էր Լիոն:

ՅՈՒԼԻՍ 11–ԻՆ աչխարհի բնակչութիւնը 5 միլիառ պիտի ըլլայ, ըստ Միացեալ Ազգերու վիճակագրական տուեալներուն: Ներկայիս, վայրկեանը 150 հոգի կը ծնի, այսինքն՝ 220 հազար օրը եւ 80 միլիոն տարին: Այս ընթացքով, աչխարհի բնակչութիւնը 6 միլիառի կը հասնի դարուս վերջ, 7 միլիառի՝ 2010–ին եւ 8 միլիառի 2022–ին:

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ՝ ՄԵԾ ԵՒ ՓՈՔՐ

Ս. ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ

ԽՄԲ. – Այլապէս շահեկան է Սիլվա կապուտիկեանի այս յօդուածը, մանաւանդ երբ նկատի առնենք որ ան լոյս կը տեսնէ Խորհ. Միութեան կուսակցական պաշտօնաթերթին՝ «Պրաւդա»ի մէջ (Մայիս 7): Առաջին անգամը չէ որ մեր բանաստեղծուհին խիզախ նման ելոյթներ կ'ունենայ (*թէկուզ անխուսափելի տուրքը տալով առ որ անկ է*) «Պրաւդա»ի մէջ (Ցիշեմ ցեղասպանութեան մասին իր գրութիւնը): Ինչ ալ կը մատնանշէ որ երկար ատեն կարելի չէր նման արտայայտութիւններ ունենալ: Հաւանաբար հետևանքն է կորբաջովեան նոր մթնոլորտին, որ առիթ կուտայ – յուսանք ոչ ժամանակաւոր – նմանօրինակ արտայայտութեան ազատութեանց, նաեւ այլ առիթներով, խորհրդահայ մամուլի մէջ:

1946 թուականին էր: Ե'ս այն ժամանակ երիտասարդ բանաստեղծուհի, եկել էի Ղազախստան՝ մասնակցելու Ջամբուլի ծննդեան 100-ամեակի տօնակատարութեանը, որն, անշուշտ, ոչ թէ սոսկ գրական յորելեան էր, այլ համաժողովրդական մեծ հանդիսութիւն: Խանդավառուած ժողովուրդ, պարեր, հեծեալների բարձրագոչ մրցութիւն, ցաւղների ուրախ բացականչութիւններ: Իսկ յետոյ հիւրերն ու տանտէրերը տեղաւորուում են գետնին փռած սփռոցների շուրջը, հիւրասիրութիւն բեշբարմակով եւ կումիսով:

***

Այս սուփրայ – սեղանի գլխավերեւում ծալապատիկ բազմել էին մեր ակսակալները՝ Վսեվոլոդ Իվանովը եւ Մուխթար Աուեզովը: Մինչ մենք՝ նորընծայ հիւրերս, բոլոր հինգ մատների օգնութեամբ (բեշբարմակ՝ նշանակում է «հինգ մատ») անվարժ կերպով յաղթահարում էինք ոչխարի մսի խզալի կտորները Վսեվոլոդ Վյաչեսլավովիչը միանգամայն հմտօրէն գլուխ էր հանում զաղախական այդ նուրբ խորտիկից, հաճոյքով ըմբոշխնելով այն եւ վերջում էլ ներկաների, յատկապէս Մուխթար Աուեզովի, խրախուսական բացականչութիւնների տակ մինչեւ վերջ քամեց ճերմակափրփուր կումիսի բաժակը:

Վաղեմի բարեկամներ էին Վսեվոլոդ Իվանովը եւ Մուխթար Աուեզովը: Հըրեական ռուս գրողը ծնուել եւ մեծացել էր Ղազախստանում, դիտէր նրա լեզուն, պատմութիւնը, գրականութիւնը, սովորոյթները: Գիտէր եւ յարգում էր: Նա յաճախ էր գրում Ղազախստանի մասին, Աուեզովի «Աբայ» սքանչելի վէպի մասին, ղազախական ժողովրդական հերոսին նուիրուած «Ամանգելդի» ֆիլմի հեղինակներից մէկն էր: Այդ բարեկամութիւնը ամուր էր ոչ թէ փոխադարձ գովաբանութիւններով եւ կենացներով, այլ փոխադարձ յարգանքով, հոգեհարազատութեամբ: Այդ երեկոյ նրանց մաեր – մութեան մէջ հէնց այդ էր զգացւում, որը եւ մեզ էր հաղորդւում, միաւորում էր մեզ: Ոգեշնչուած անշահախնդիր եղբայրական բարեկամութեամբ, ես գրեցի բանաստեղծութիւն, որտեղ մատնաւորապէս արտայայտել եմ այն միտքը, թէ մենք հիւսիսից հարաւ մէկ միասնական ընտանիք ենք, որն ամուր է սիրով եւ ինչպէս պիտի իրար հասկանայինք, եթէ չլինէր Ռուսաց լեզուն:

Հազարամեակների ընթացքում երկրագունդը իրենից ներկայացրել է մեծ եւ փոքր ժողովուրդների խճանկար: Հազարամեակների ընթացքում ազգերի եւ ցեղերի միջեւ հաստատուել են հաւասարի եւ հաւասարուղի, լաւագոյն դէպքում՝ ազատարարի եւ ազատագրուածի յարաբերութիւններ: Այս ամէնը մարդկանց հոգիներում յարուցել է մի կողմից ազգային եսամոլութիւն, գոռոզամտութիւն, ռասայական գերազնուացութեան արատաւոր զգացում, միւս կողմից՝ ստրկութիւն, վախ, կեղեքուղի թաքցուած չարութիւն:

Միայն սոցիալիստական յեղափոխութեան յաղթանակով արմատապէս փոխուեցին ռասաների եւ ցեղերի փոխ – յարաբերութիւնները: Սովետական կեանքի հօթ տասնեակ տարիների ընթացքում ստեղծուել է եզակի, պատմութեան մէջ նմանակը չունեցող համագործակցութիւն, որը նպատակներով միաձոյլ եւ միասնական լինելով, պահպանում է իւրաքանչիւր ազգութեան դէմքը եւ ինքնատիպութիւնը, նպաստում է նրա զարգացմանն ու ծաղկմանը: Դա մեր ամենանշանակալից հոգեւոր նուաճումներից մէկն է, մեր հումանիզմի, ճշմարիտ հայրենասիրութեան նոր, վսեմ արտայայտութիւնը:

Եւ, այսուհանդերձ, այդ ինչպէ՞ս եղաւ, որ հէնց նոյն Ալմա Աթայում, որից ես սկսեցի յօդուածը, տեղի ունեցան ի-րազարձութիւններ, ուր խառնուել էին սոցիալականն ու ազգայինը, խորքայինն ու մակերեսայինը:

ՍՄԿՄ կենտկոմի 1987 յունուարեան պլենումում ասուեց, որ վերջին տասնամեակներին «նեղացաւ երեւոյթներն ու այլափոխութիւնները, որոնց դէմ մենք պայքար ենք մղում, ի յայտ են եկել եւ ազգային յարաբերութիւնների ասպարէզում»:

Էկոնոմիկայի չեղումները, անձնական շահի համար յաճախ մեր բարոյական նորմերի եւ սկզբունքների ոտնահարումը, յանձագրումները, պաշտօնամոլութիւնը, երկերեսանութիւնը, կեղծաւորութիւնը, զրպարտ եւ խօսքի անհամապատասխանութիւնը հիմք էին ստեղծում ազգային անապարհութեան, եսամոլութեան համար: Իսկ միւս կողմից էլ ծնունդ էին տալիս կեղծ ինտերնացիոնալիզմ, ոչ ազգայինի մերժում, արհամարհանք սեփական մշակոյթի, լեզուի հանդէպ:

Այդ նոյն պլենումում նշուեց, որ ազգամիջեան յարաբերութիւնները «իրենց էութեամբ շատ բարդ եւ հակասական» պրոցէսներ են եւ որ խորը վերլուծութեան փոխարէն «մեր մի շարք հասարակագէտներ երկար ժամանակ զերազատում էին «կենացային» տրակտատներ ստեղծել, որոնք երբեմն աւելի շատ յիշեցնում էին բարեհոգի բաժակաճառեր, քան դիտական լուրջ ուսումնասիրութիւններ»:

Սովետական ժողովրդի, մեր մեծ ու փոքր ազգերի սոցիալ – տնտեսական եւ հոգեւոր առաջադիմութիւնը, ազգային մտաւորականութեան եւ կադրերի աճը նոր մօտեցում են թելադրում ազգերի փոխյարաբերութիւնների, նրանց պատմութեան, լեզուի, աւանդոյթների նկատմամբ: Չի կարելի համաչխարհային գրականութեանը Չինկիզ Այթմատով որեւէ ժողովրդին նայել այն աչքերով, ինչ աչքերով երբեւէ նայում ենք Կիրգիզ դիւզացուն, որը լիակատարում ոգեւորուած ճաշակում էր գրագիտութեան այբուբենը: Եթէ երեսնական թուականներին նոր – նոր աչխարհը ճանաչող աւուրի բնակիչը համբուած լսում էր իր ուսանող – ազգի ճարտար, գրեթէ առանց առոգանութեան առւսերէն խօսքը, ապա այսօր նոյն այդ ուսանողի տղան, գրաւով որ ինքը չգիտի մայրենի լեզուն, որ ինքը ինչ – որ տեղ պոկուած է իր արմատներից, պատմութիւնից, վշտանում է, ներքուստ դիմադրում է՝ գեռեւս ըստոյգ չգիտակցելով, թէ դա ինչից է եւ ինչի դէմ: Այս ամէնը պէտք է հաշկանել, պէտք է հաշուի նստել դրա հետ:

Երբ կարդում ես Վ. Ի. Լենինի նամակները փոքր ժողովուրդների նացիոնալիզմի, իրաւահաւասարութեան, ինքնորոշման, ազգային լեզուի եւ ինքնատարպութեան մասին, ապշում ես նրա իմաստուն կանխատեսումներից: Խօսելով Ասիայում եւ ընդհանրապէս Արեւելքում սպասուող յեղափոխական ելոյթների մասին, Լենինը նախազգուշացնում էր, որ աննեբելի օպորտունիզմ կը լինէր, եթէ Արեւելքի այդ առաջադիմիլ ու նրա դարթօնքի նախօրեակին մեր հեղինակութիւնը դնենք թէկուզ ամենափոքր կոպտութեամբ եւ անարդարութեամբ մեր սեփական այլազգիների նկատմամբ:

Ասիայի եւ Աֆրիկայի շատ ժողովուրդներ, ոգեշնչուած աշխարհում առաջին սոցիալիստական պետութեան օրինակով, պայքարել եւ յաղթել են՝ նուաճելով անկախութիւն, ազգային մըշակոյթի զարգացման լայն հնարաւորութիւններ: Ցիշելով հէնց նոր մէջբերուած լենինեան խօսքերը, ես առանձնայատուկ սրբութեամբ մտածում եմ այն մասին, թէ որքան կարեւոր է պրանք կենսագործել մեր ամենօրեայ պրակտիկայում, որքան կարեւոր է համաձայնեցնել մեր կարպախօսքն ու մեր գործողութիւնները սիւական տան մէջ:

Անտարակոյս, միանգամայն հասկանալի եւ անհրաժեշտ է, սոցիալիստական հկոնոմիկայի զարգացման մակարդակ – կով, միասնական ժողովրդատնտեսական կոմպլեքսով թելադրուած՝ պետպլանի միութենական մինիստրութիւնների կողմից հանրապետութիւնների արդիւնաբերութեան պեկավարման կենտրոնացումը: Մինչդեռ, օրինակ, յուսաւորութեան միութենական մինիստրութեան սահմանումը, այս բնագաւառի կենտրոնացումը, խստագոյն, երբեմն մանրախնդիր հրահանգութիւնը հանրապետութիւնների երբեմն լինքնուրոյն գործունէութեան վերաբերեալ, իմ կարծիքով, արդարացուած չէ:

Ի՞նչու տանք, Հայաստանի յուսաւորութեան մինիստրութիւնը չի կարող, ելնելով տեղական պայմաններից, դպրոցներում հայ գրականութեան ուսումնասիրման յատկացնել ոչ թէ երկու, ինչպէս պարտաւորեցնում է միութենական կենտրոնը, այլ երեք ուսումնական տարի: Դրա կարիքը կայ· Հայ գրականութիւնը, որն ունի 2000–ամեայ պատմութիւն, չի կարելի տեղաւորել այն սահմանափակ ժամանակներում, որ ընդունուած է երիտասարդ գրականութիւնների համար:

Միութենական հանրապետութիւնները քանի՛ ժամեր են տրուած իրենց ժողովուրդների պատմութեանը: Օրինակ, մեզ մօտ 50–ական թուականներին յատկացում էր 102 ժամ, այժմ՝ միայն 50: Արդիւնքում՝ տասնամեակի չբջանաւարտ մանրամասն գիտի (եւ լաւ է, որ գիտի) չարախաւական չարժումը, Ֆրանսիական մեծ յեղափոխութիւնը՝ իր ալ ու ճախ թեւով, ժիրոնտիստներով ու յակոբիններով, բայց չատ քիչ է ծանօթ հարազատ ժողովրդի պատմութեանը, չգիտի ինչ գժուարագոյն ուղիներով, արեան եւ ինքնագոհութիւնների գնով է պահպանել իր գոյութիւնը, իր մշակութային արժէքները:

Մինչդեռ, ժողովրդի պատմութեամբ, մշակոյթով ոգեշնչուած ճշմարիտ հայրենասիրութիւնը երիտասարդութեան սիրտն ու միտքը անբարոյականացնող օտարամուտ ազդեցութիւններից պաշտպանող յուսալի վահան է: Ես համոզուած եմ, որ մօրուքաւոր ռուս երիտասարդը, որ գնում է Պսկովեան երկրամաս՝ վերականգնելու հին ռուսական հարուստ պատեաւորութեան յուշարձանները, Մատինի մոխրակոյտի մօտ լուռ կանգնող պայծառաչեայ բելոռուսը, դայնաներ երգող երիտասարդ լատիշը, ժողովրդական կեանքի ակունքներից սնուող իր կինոյի մոլի ջատագով վրացի պատանին եւ կամ ամէն տարուայ Ապրիլի 24–ին դէպի Ծիծեռնակաբերդի բարձունք՝ 1915 թուականի ցեղասպանութեան զոհերի յուշարձանն դանդաղ բարձրացող հայ ուսանողը, այս բարձր ոգեղինութիւն կրող բոլոր երիտասարդ մարդիկ չեն խոնարհուի օտարածին կեղծ կուլտուրայի առջեւ:

Տարօրինակ է թւում նաեւ այն դրոյթը, երբ ՍՍՀՄ հրատարակոմին է պատկանում վերջին խօսքը այնպիսի հարցերի լուծման ժամանակ, ինչպիսիք են, ասենք, հայ, վրաց, ուկրաինացի, թուրքմէն դասականի կամ ժամանակակից գրողի ստեղծագործութիւնների հրատարակութեան ծաւալը, տպաքանակը, ժամանակը:

Յայտնի է, որ լեզուն ազգի դիմաւոր առանցքներից է, այն հոգեւոր տարածքը, որտեղ ժողովուրդն իրեն ազատ եւ ամուր է զգում: Լեզուի կորուստը չըբացուող, չվերականգնուող կորուստ է: Այս ճշմարտութիւնը ծայրագոյն ճշդրիտութեամբ է բանաձեւել ռուս ականաւոր մանկավարժ Ուշինսկին. «Քանի դեռ ժողովրդի լեզուն կենդանի է ժողովրդի չուրթերին՝ մինչեւ այդ ժամանակ էլ ողջ է ժողովուրդը»:

Հէնց այդ պատճառով էլ հաւանաբար, աշխարհում չի գտնուի մի այնպիսի ըրդրականութիւն, այնպիսի պետութիւն, որում չփառաբանուի հարազատ լեզուն, որը կոչ չանէր պահպանելու հարազատ խօսքը՝ հողին եւ հայրենիքին հաւատար: Յիշենք, թէկուզ, Աննա Ախմատովայի դրամատիզմով լեցուն տողերը՝ գրուած հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին, տողեր, որոնք ընթերցելիս սիրտդ նուաղում է:

Սարսափելի չէ գնդակների
տակ մահացած պառկել,
Անտուն մնալն էլ մի դառնութիւն չէ,
Եւ մենք կը պահպանենք էեզ,
Ռուսաց լեզու,
Ռուսական մեծ խօսք:
Ազատ եւ մաքուր կը տանենք էեզ
Եւ թոռներին կը տանք եւ կ'ազատենք
գերութիւնից
Յաւերժ...

(տողացի թարգմանութիւն)

Ոչ պակաս տրամատիկ է նաեւ Ռասուլ Համզատովի՝ տարիներ առաջ գրած բանաստեղծութիւնը, նրանում այսպիսի խօսքեր կան.

Եւ մեռնելու է թէ վաղն իմ լեզուն,
Պատրաստ եմ այսօր ինձ կեանքից
զրկել...

(տողացի թարգմանութիւն)

Ինչպէս Ռասուլ Համզատովը, այնպէս էլ ես եւ ազգային միւս գրողները, պարտական ենք Ռուսաց մեծ խօսքին, որի միջոցով մեր ազգային մշակութային արժէքները լայն հնչողութիւն են ձեռք բերել աշխարհում: Աւելորդ է խօսել այն մասին, որ բնագրով Պուշկին, Դոստոեւսկի, Տոլստոյ, կարդալը ուղղակի ազնւացնում է նշանակում մարդկութեան նուաճած բարձունքներին:

Սովետական մարդկանց համար Ռուսաց լեզուն մեր ժողովուրդների, մեր մշակոյթների մեծ կապարն է: Այն յուսալիօրէն ցեմենտում է սոցիալիստական ազգերի ընկերակցութեան քազաքական, տնտեսական եւ հոգեւոր միասնութիւնը: Այդ պատճառով մեզ չատ է ցրախացնում, որ ազգային դպրոցներում, օրինակ, մեզ մօտ՝ Հայաստանում, նիստեպիօրէն բարելաւուել է ռուսաց լեզուի դասաւանդումը, առարկայի ինտենսիւ յուսման նպատակով իւրաքանչիւր պատարան բաժանուած է 10 – 12 աչակերտից բաղկացած խմբերի: Բայց նոյնպէս էլ տխրեցնում է, որ լուսաւորութեան միութենական մինիստրութիւնը չի թոյլատրում հանրապետութեան ռուսական դպրոցներում, որտեղ աչակերտների 90 տոկոսը Հայեր են, կիրառել Հայոց լեզուի ուսումնասիրութեան նոյն մեթոդը, չնայած չատ աչակերտներ իրենց լեզուն վատ դիտեն:

Զգիտեմ, ինչպէս է միւս հանրապետութիւններում, բայց մեզ մօտ՝ Հայաստանում, տարէցտարի նեղանում է մայրենի լեզուի կիրառութեան ոլորտը: Ոչ մայն միութենական նշանակութեան, այլ նաեւ զուտ տեղական հիմնարկներում տեղերինը հետզհետէ զուրս է գալիս զործնական կիրառութիւնից: Դա յանգեցրել է այն բանին, որ ծնողները հիմա իրենց երեխաներին զգուշանում են հայկական դպրոցներ տալ: Զարմէ բացատրել, որ, երբ լեզուն դլխաւորապէս մնում է որպէս կենցաղային այն՝ քարանում է, յետ է մնում եւ կորցնում մարդկային մտքի զարգացման ընդհանուր չարժման մէջ ներդրուելու իր զարաւոր ունակութիւնը: Իհարկէ, մենք հեռու ենք զրանից: Եւ, այնուամենայնիւ, անհանդստանալու առիթ կայ:

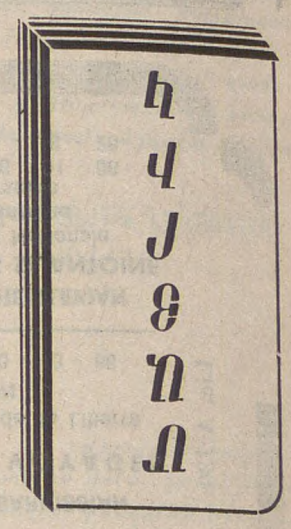
Սխալ կը լինէր եզած թերութիւնները բացատրել միայն վերեւից եզած կարգադրութիւններով: Դրանց համար մեղքի մեծ բաժին ունեն նաեւ տեղական հիմնարկները, տարբեր մակարդակների պաշտօնատար անձինք, որոնք մինչեւ վերջերս իրենց աչխատանքի թերութիւնները յաճախ քօղարկում էին ինտերնացիոնալիզմի լոզունգներով:

Այդ նրանք՝ պետութեան հաչին առաջնահերթութիւն յուցարերող «մեկուսատեսութիւն յուցամոլութեան վերածում ժողովրդների ճշմարիտ մերձեցմանը նպաստող այնպիսի միջոցառումները, ինչպիսիք են գրականութեան եւ արուեստի տասնօրեակները, գիտաժողովները, յոբելեանները: Հանրապետութիւններն առաջանները կտրուկով մրցում էին, թէ որն աւելի չատ հիւրեր կը հաւաքի, ում սեղանների աւելի կը ճկուին գինիներից ու կոնեակներից, ում բաժակաճառերն ու անվերջանալի բառահեղումներն առաւել բարձրագոչ կը լինեն:

Յաւարի էր գիտակցել, որ մեզնից իւրաքանչիւրիս համար արբութիւն զար-

ՄԵԿ ԿԻՐԿՈՑ

Թարգմանությունը՝ Ա. Թ.

Եվ R. Laffont. Paris, 1985

Երբեմն, արկղ բաց թողած ժամանակ, ես ինձ հարց եմ տալիս՝ ինչո՞ւ եմ ես ընտրել այս մասնագիտությունը, ինչո՞ւ եմ ես ամեն օր ենթարկում ինքս ինձ այս տանջանքներին, ինչո՞ւ եմ ես ամեն անգամ ինքս ինձ ստիպում ներս մտնել այս կենդանանոցը, որտեղ ես ինքս ինձ զգում եմ ինչպես ֆրանսիական հեղափոխության ժամանակ՝ Ռոբեսպիերի ատրճանակի առջև կանգնած Դանտոնը։ Ես ինքս ինձ զգում եմ ինչպես Ռոբեսպիերը, որ ինքն է ինձ ուղարկում գլխատման։ Ես ինքս ինձ զգում եմ ինչպես Սեն-Ժյուստը, որ ինքն է ինձ ուղարկում գլխատման։ Ես ինքս ինձ զգում եմ ինչպես Կամիլ Դեմուլենը, որ ինքն է ինձ ուղարկում գլխատման։ Ես ինքս ինձ զգում եմ ինչպես Ֆրերոն, որ ինքն է ինձ ուղարկում գլխատման։ Ես ինքս ինձ զգում եմ ինչպես Ֆուկյե-Տենվիլը, որ ինքն է ինձ ուղարկում գլխատման։ Ես ինքս ինձ զգում եմ ինչպես Ֆրանսուա Ֆրոմանտին

HOME ARMENIEN
SAINT RAPHAËL

28 MAI : Messe de l'Ascension par Monseigneur Vartanian à 10h30
Repas à 13h
Inscription par tél. : 94-95-00-30
Représentation par le groupe théâtral de Nice à 16h30.

30 MAI : Visite des Dames arméniennes de la Croix Bleue de Marseille à l'occasion de la Fête des Mères.

04 JUIN : Visite des Dames arméniennes de l'U.G.A.B. de Marseille.

RADIO ASK
98,5 MHz

SAMEDI 23 MAI A 10 H 45

Hu guette AGEDERIAN

Récital
FRANZ LISZT

Salle Gaveau — 4 Décembre 1985
(2e partie)

enregistré et réalisé par
Roland HEINTZELMANN

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Ազգային մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ բոլոր ընկերուհիները կը յայտնեն իրենց խոր ցաւակցութիւնները Այրի Տիկին Վարսենիկ Զէքեանի, Տէր եւ Տիկին Վահէ Զէքեանի, Տէր եւ Տիկին Ցակոբ Զէքեանի, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Էքինճեանի եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր եւ աղգականին՝ Տիգրան Զէքեանի մահուան առթիւ :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏԱՆ

ՏՕՆԱՀԱՆԳԷՍԸ

Թատրոն, երգչախումբ, պար ...
Մասնակցութիւն – Կապոյտ Խաչ – Հ·Մ·Ը·Մ· – Քոնկ Ֆու – Դիմակ (Ցակոբ Պարոնեանի Առանձին տեսարաններ), Սիխան–Կոմիտաս – Նայիրի – :
Կիրակի, Մայիս 31, ժամը 15–ին, 5–րդ Թաղամասի քաղաքապետարանին սրահին մէջ :

Անիէռի, Պուա–Գօլոմպի եւ Ալժանթէօյի Կապոյտ Խաչի մասնախմբովի

ՊԻՄԱԿԱՒՈՐ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 23 Շաբաթ օր, ժամը 20·30–էն սկսեալ, Տաղթիի եաեւ. –
CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

Տարագաւոր մրցում, առաջին հանդիսացողին նուէր :

Ճանդավառ միջավայր, արեւելեան պաղ ճաշերով :

Բարմութեամբ մասնակցեցէք այս հաճելի երեկոյթին :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած՝
Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան Պանեէօյի մասնաճիւղին կողմէ, Ուրբաթ Մայիս 22, ժամը 20·30–ին՝
THEATRE VICTOR HUGO
14, ave. Victor Hugo — BAGNEUX
Կը ներկայացուի «ԽՆՁՈՐԻ ԱՑԳԻՆ» (1986) եւ վաւերագրական ժապաւէն մը :
Մուտքերու մասնակցութիւն՝ 35 Ֆր· :
Տոմսերը ապահովել՝ Ժ· Տէր – Մարդարեան :
2, square Ed. Barbanson — BAGNEUX
Հեռաձայն· – 46 – 63 – 77 – 92 – անդամներուն մօտ, եւ տեղւոյն վրայ, ներկայացման օրը :

HOMMAGE A DENIS DONIKIAN

Samedi 23 Mai à 15 heures

— PARIS —

Hommage à DENIS *DONIKIAN*
écrivain - poète francophone

— *Jean-François Guillet* et *Méline Daronian*, récitants. Interventions, présentations : *Yéghiché Djergaïan, Marie-Saténig Gostanian, Josette Yérémian.*

par
l'ASSOCIATION
CREATIONS CONTEMPORAINES
ARMENIENNES

Renseignements et Réservations :
46 - 33 - 97 - 84 (demander Lise)

LYON — LYON

L'ASSOCIATION CULTURELLE ARMENIENNE DE LYON
A. C. A. L.
rend hommage à

KHRIMIAN HAYRIG
1820 – 1907

sous la présidence de
Monseigneur NORVAN ZAKARIAN
ESPACE ARMENIEN, 40, rue d'Arménie
Lyon 3e

Dimanche 24 Mai à 16 heures

Hommage rendu :
en français par
Monsieur GERARD DEDEYAN
Professeur d'Histoire
à l'Université de Montpellier
en arménien par
Monsieur KEGHAM GANANIAN
Chargé de cours à l'Université Lyon III

- *Chants populaires arméniens* par la Chorale Komitas de Lyon dirigée par Jean BERBERIAN
- *Chants* — Père Zadig AVEDIKIAN
- *Déclamation* — Toros SPIDANIAN
- *Violon* — Chenorig NAZARIAN
- *Violoncelle* — Anahid NAZARIAN

— *ENTREE LIBRE* —

ՄԱՐՍԷԼ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ՀՈՎՈՒԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻՆ Ա. ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Ս· Գրիգոր Հովուական եւ Մշակութային կեդրոնի Ա· տարեդարձի առիթով, Կիրակի, Մայիս 24, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյն մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ հոգեհանգիստ կը կատարուի կեդրոնիս բոլոր բարերարներուն եւ նոյնիսկ հոգիներուն համար :
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՎՐԴ· ԴԱՒԻԹԵԱՆ
Յաւարտ պատարագին տեղի կ'ունենայ ընտանեկան հացկերոյթ ժամը 12·30–ին :
Տեղերը ապահովելու համար՝ հեռ· –
91 – 48 – 19 – 60

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX ROUGE ARMENIENNE

Sainte-Honorine-des-Pertes
(Calvados)

VACANCES SCOLAIRES

Du 3 au 30 Juillet
Pour les enfants de 6 - 13 ans
Baignade surveillée

VACANCES ADULTES

Au mois d'Août Le Centre de Vacances sera ouvert pour nos compatriotes de tous âges.

Renseignements
et
Inscriptions 39 - 85 - 36 - 53

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մայիս 22, Ուրբաթ օր, յիշատակ է Աշխարհազօրաց եւ Զօրավարացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի 1918 Ամի, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց :

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 6–ին՝ մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի Սարդարապատի մեր նահատակներուն համար :

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը մասնակցելու հոգեհանգստեան այս աղօթքներուն, եւ նորոգուելու Սարդարապատի հերոսներուն ոգիով :

Մատեան Օր

Հ· Բ· Ը· Մ·ի Վալանսի Տիկնանց վարչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ ձեզ, Մայրերու Օրուան տօնակատարութեան, Մայիս 23, Շաբաթ օր, կէսօրէ եաք, ժամը 3·30–ն սկսեալ, Ե· Հիւսիսեան սրահին մէջ :

Բանախօս· – Լեւոն Թորոսեան (Վիէննայէն) :
– Պատուոյ մօր յիշատակութիւն :
– Գեղարուեստական յայտագիր :
– Հիւրասիրութիւն :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ցակոբեանէ 500 Ֆ· Լիբանանահայ Մանուկնե – րու Ֆոնտին Գեղամ Գէորգեանի մահուան առիթով :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՍԷՆ – ԹՐԷԹԻԷՆ Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԵԿԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ Գ· ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԻԹՈՎ

Մայիս 24, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Սէն – Թրէթիէնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ օծման Գ· տարեդարձին առիթով, կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՖԱՐԵԱՆ

Այս առթիւ, յատուկ պատարագէն, կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն՝ ի յիշատակ եկեղեցաշէն բարերարներ՝ Տէր եւ Տիկին ԳՐԻԳՈՐ եւ ՍԻՐՈՒՓի ԹՈՎՄԱՍԵԱՆի :

Նոյն առեն արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք կը կատարուի եկեղեցաշէն միւս բոլոր բարերարներուն եւ սատարողներուն համար :

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Վիէննի «Դպրաց Դասի» կողմէ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս· Թադէոս մատրան Թաղական խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է Լուիզ Վիթոնէնի (Ծնեալ՝ Թաղուհեան) մահուան առթիւ, հետեւեալ նուէրները· – Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սալպաչեան 50 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Ասլիեան 100, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Քիւրմէեան 50, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Տէվճեան 50, Տէր եւ Տիկին Միհրան Ս· Քէշիշեան 100, Այրի Տիկին Հայկուհի Սահակեան 50, Տէր եւ Տիկին Հմայեակ Քէշիշեան 50, Օր· Փօլէթ Տէրտէրեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժան – Փիէր Էթթարեան 100, Այրի Տիկին Հնազանդ Թամուգեան 50 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Թամուգեան 200 Ֆ· :

VOYAGE CULTUREL ARMENIEN
EN RUSSIE ET AU CAUCASE

sous la conduite de CLAUDE MUTAFIAN
— DU 3 AU 18 JUILLET —

avec les visites : 4
A Moscou
- l'Institut Lazarian

En Arménie, en dehors des excursions classiques
- Le Monastère de Noravank
- Et pour la première fois le Zanguezour
- Et à Leningrad

A la rencontre des joyaux du Caucase
Leningrad / Bakou / Erevan / Tbilissi / Moscou
— DU 5 AU 24 SEPTEMBRE — / — DU 3 AU 22 OCTOBRE —
2 voyages exceptionnels sous la conduite de BERNARD OUTTIER

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

Terre et Culture à MARSEILLE

LA CROIX BLEUE (section ville) a le plaisir de vous inviter le Samedi 23 Mai à 21 heures, à La Maison de la Culture Arménienne, 12-14, rue St. Bazile
à
une Soirée d Information et de Soutien, qui permettra à l'organisation Terre et Culture de vous présenter, au moyen d'un diaporama, les activités de sauvegarde et de restauration du patrimoine arménien auxquelles elle se consacre depuis dix ans en Arménie perse et dans la région de Kessab.
Cette présentation sera suivie de la projection du film.—
ՀՈՂԻՆ ՁԱՅՆԸ — ՓԼՄ.ՊԻ
LA VOIX DE LA TERRE
(40 minutes, couleur, sous-titres français) tourné à Kessab durant l'été 1986
Un coktail vous sera cordialement proposé

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
21
JEUDI
21 MAI
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.491
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.491

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՊՐԻԼՅԱՆ – ՄԱՅԻՍ 4 – 12)

Մ· ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ
«ԱՇՆԱՆԱՅԻՆ ԱՄՊՐՈՊ» ՎԷՊԸ
ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Անցեալ տարի իր մահկանացուն կնքեց արձակագիր Մկրտիչ Ասլանեան, երբ սըրտատրոփ կը սպասէր իր «Աչխէն Սաթեան» վէպի վերամշակուած տարբերակի՝ «Ազնաւային ամպրոպ»ի հրատարակութեան: «Մերանի» հրատարակչականը զայն լոյս ընծայած է հեղինակին մահէն քանի մը ամիս առաջ: Մ· Ասլանեանի բազմաթիւ գործերու կարգին այդ վէպը կարեւոր տեղ կը գրաւէ: Հեղինակը արձարծած է հայ արձակի համար ուսանդական զարձած՝ ընտանիքի, սիրոյ եւ բարոյականութեան հարցեր, սակայն զանոնք լուսաբանած է ինքնատիպ մօտեցումով: Վէպին մէջ չօչափուած են կեանքի բազմաթիւ ըներեր ու ոլորտներ, որոնց մէջ նըկարագրուած են կենսական, բովանդակալից դէպքեր:

***

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉ
ՊՕՂՈՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻՆ
ՄԱՍԻՆ ՅՕԴՈՒԱԾ ՄԸ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ՄԷՋ

Լուսանկարչական արուեստը կ'առանձնանայ իր բնորոշ երանգներով, կատարման վարպետութեամբ, առեղծագործական թարմ յղացքներով, ակնթարթն ու պահը յաւերժացնելու կարելիութեամբ: Այդ մարզի ծանօթ ներկայացուցիչներէն է «Հայրենիքի Ձայն» չաբաթաթերթի լուսանկարիչ Պօղոս Պօղոսեան: «Սովետսկոյէ Ֆոտօ» համամիութենական հանդէսը «Լուսախցիկի վարպետը» խորագրով ընդարձակ յօդուած մը լոյս ընծայած է հայ լուսանկարիչին մասին: Անոր հայաստանեան բնանկարները, զրած է Անդրէյ Վորոնով, անկեղծ են ու առանցիկ: Պօղոսեան բնութիւնը կը ներկայացնէ չռայլ գոյներով, անոր զեղեցկութիւնը կը չեշտէ լոյսի ու ստուերի կըտրուկ հակադրութեամբ:

***

ԳՈՐԻՍԻ
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀՈՒՄԲԵՐԸ

Գորիսի պիոներներու պալատին մէջ կազմուած է պարահանդէսի պարախումբ մը, որուն տրուած է «Տաթեւիկ» անունը: Վերջին հինգ տարիները մանկական պարարուեստը լոյնօրէն տարածուած է շրջանին մէջ, շնորհիւ պարուսոյց Յովհաննէս Աւագեանի, որ գանազան հիմնարկութիւններու եւ ձեռնարկութիւններու մէջ եւս կազմած է խումբեր: Ներկայիս Գորիսի մէջ կան պարային չորս խմբակներ, որոնց մէջ առնուած են 6–13 տարեկան 180 երախաներ: Անոնք իրենց դեկավարի օգնութեամբ կը սորվին ժողովրդական, ապագրական, արդիական եւ պարահանդէսի պարեր: Խումբերու պատրաստութեան կ'օգնեն նաեւ ծանօթ պարուսոյցներ Վանուշ Յանամիրեան, Ագատ Զաքիրեան, Նորայր Մեհրաբեան եւ ուրիշներ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՔԱՆՆԻ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԸ

Շարժանկարի Քաննի Փառատօնը, որ կը տօնէր իր քառասնամեակը, փակուեցաւ Երեքշաբթի օր, բաւական խառնակ մթնոլորտի մը մէջ, Ա· մրցանակը հատուածնութիւնը չտնենալով բոլորին:

Դատական կազմին կը նախագահէր Իվ Մոնթան, որ կարդաց մրցանակները հետեւեալ ցանկը·–

Ոսկի մետալ (*միաձայնութեամբ*) *Մօրիս Փիալայի «Աստղային արեւուն ներքեւ»*, *քաղուած Ժ· Պերնանոսէն*:

40–ամեակի յատուկ մրցանակ· – *Ֆ· Ֆելլինիի «Ինթեռվիսթա»*ն:

Դատական կազմի յատուկ մրցանակ· – *Թենկիզ Աբուլաձէի՝ «Զղջում» (խորհրդային)*:

Կին լաւագոյն դերասանուհի· – *Պարպարա Հէրշի*:

Այր լաւագոյն դերասան· – *Մարչելլօ Մաստրոյանի*:

Թեմադրութիւն· – *Ուիմ Ուէնդէրս*:

Գեղարուեստական լաւագոյն նպաստ· – *Սթէնլի Մայէրս, երաժիշտ*:

Դատական կազմի մրցանակ· – *միասին՝ Ելլեն եւ Շերման*:

Ոսկի ֆամեռա· – *Ռոպինսոնատա*:

Թեֆլիֆ բարձրագոյն յանձնախումբի մրցանակ· – *«Սինեման աչքերուն մէջ»*:

***

Ազմուկը բարձրացած է, անմիջապէս, երբ կը արուէր ղէխաւոր դափնեկիրին անունը՝ Փիալա, որու Փիլմը ընաւ չէր դնահատուած, ոչ հանդիսականներուն, ոչ ալ քննադատներուն կողմէ: Ու երբ սուլոյներ կը սկսէին, արտայայտելու համար վրդովմունքը հանրութեան, Փիալա, յանկարծ կը բացագանչէր· – «Ձիս չէք սիրեր, ես ալ՝ ձեզ չեմ սիրեր»: Ինչ որ բաւական անկիրթ հակազդեցութիւն մըն էր եւ մանաւանդ՝ սխալ: Ինչ որ չէին սիրեր, բողոքողները, ինք չէր, այլ՝ իր Փիլմը, ինչ որ տարբեր բաներ են: Ընդհանուր ձեւով Փիալայի Փիլմը «չէր բաւցուներ», չէր իսկ հասկցուեր: Ճիշդ է որ Պերնանոս չատ մատչելի հեղինակ մը չէ, բայց հարցը Փիլմին մասին է: Փիալա 63 տարեկան բեմադիր մըն է, որ միայն եօթը Փիլմ դարձուցած է ցարդ եւ խորքին մէջ, թերեւս այնքան ալ զժդոհ չըլլայ այս նոր «Հերնանիի կռիւ»էն: 21 տարի է Ֆրանսա չէր արժանացած Քաննի մրցանակին: Բայց եւ այնպէս միխիթարութիւն չէ, երբ ըստ տեսնողներուն, «քնաթեր Փիլմ մըն է» որու մրցանակ լսանանալը դայթակղութիւն կը նկատուի:

Մաստրոյանիի եւ Ֆելլինիի մրցանակները բացառիկ ծափողջոյններու առիթ տուած են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ կարգի հրաւիրեց իր նախարարները առանձին ալ տեսակցելէ եաք Միշէլ Նուարի հետ, որ բաւական խիստ յանդիմանութեան արժանացած է «Մոնտ»ի մէջ տտորագրած իր յօդուածին համար («Աւելի լաւ է ընտրութիւնները կորսնցընել քան Լըփէնի հետ դործել»): Նախարարապետը չէշտեց թէ մեծ ժամ պէտք չէ արտայայտել եւ չատախօսներուն ալ լսաւ թէ եթէ կ'ուզեն իրենց անձնական կարծիքները արտայայտել, կրնան կաւալարութենէն հրաժարելէ եաք: Շիրաք ալ համամիտ չէ Լըփէնի տեսակէտներուն, բայց դէմ է որ մեծամասնութեան նախարարները հոս – հոն արտայայտուին, աւելի ցայտուն դարձնելով պատասխանատուի պատկերը: Գալով Լըփէնի, որ այս պատմութեան մէջ, հատնաբար միակ գատարճացողն է (ամէն մարդ իրար ձգելով) «Ռոթիտիէն տը Փարի»ի հարցազրոյց մը տուած է, ուր կը չեշտէ թէ Շիրաք չի կառավարեր իր կառավարութիւնը:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, երեք Իտալացի ձերբակալուած են, որպէս անդամ, «կարմիր ջոկատ»ներու եւ Փրիմա Լինեա–ի: Կը կարծուի որ ահաբեկիչները են եւ Իտալիոյ դէմ մը, որպէսզի իրեն յանձնուի, կը քննուի:

ՊԱՐՍԻՑ ՇՈՑԻՆ մէջ ամերիկեան մարտանաւին զոհերու թիւը կրկին բարձրացաւ: Վերջին հաշուեկշռին համաձայն 37 մեռեալ կայ եւ 27 վիրաւոր:

ՅՈՑՑ ՄԸ ԵԻՍ տեղի պիտի ունենայ Փարիզ, Հինգշաբթի օր: Այս անդամ Փարիզ աշխատող եւ Ռուան կամ այլ քաղաք մը բնակողներու խումբ մըն է որ նախ կառախումբերու յապաղումը պիտի «ապահովէ», ապա Փարիզ ցոյց ընէ, բողոքելու համար փոխադրութեան դիներու դէմ: Նոր յաւելումով, տարեկան 9000 Ֆրանքի կը հասնի երթուդարձի ծախքը, ինչ որ անընդունելի է ենթականերու համար, որոնք աշխատանք չդտնելով իրենց բնական քաղաքը, կը տեսիլին Փարիզ դալ: Կ'ուզեն որ տեսակ մը նարնջադոյն քառթի դրութիւն հաստատուի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅ ՇԱՐԺՈՒՄ

«Քալիֆորնիայի նահանգային համալսարանի հայկական ուսումներու բաժնին» եւ «Հայ Ուսանողներու Միութեան» հրատարակած ութ էջնոց փոքրածաւալ թերթն է «Հայ Շարժում»ը, որ կուգայ Ֆրէզնոյէն: Վերջին հասած թիւը (Ապրիլ, 1987) հապճեպ ակնարկով մը ամբողջովին անգլերէն կարծեր էինք, երբ յանկարծ նըշմարեցինք, որ Գ· էջին վրայ «հայերէն» գրութեան մըն ալ տեղ տրուած էր հոն· կարդալէ ետք գայն, տեսանք թէ անիրատութիւն կ'ըլլար կարդալով գոհանալ միայն, ու մեր ընթերցողներն ալ մասնակից չընել Սփիւռքի մեր ամէնէն կոտտացող մէկ վէրքին· «հայերէնի ուսուցիչի եւ դասաւանդութեան» հարցն է կրկին, որ հոս կը ներկայանայ անհատատալիի դժուար գերազանցելի մրցանիշով մը, բայց ամենայն մերկութեամբ: Ահա, համալսարանի մը «Հայագիտական բաժնին» թերթէն արտատպուած վերոյիշեալ զրուքիւնը նոյնութեամբ (հատատարիմ քրնագրին լեզուին ու ուղղագրութեան):

ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԻ ՏԱՐԻ ՎԵՐՑ

Գրեց Պարլօ Տէր Մկրտիչեան

Ապրիլ քսանըչորսին անդամ մը եւս կու դանք յարգանք մատուցանելու մեր բիւրատոր նահատակներու, յիշելով իրենց տառապանքը ու սպանդը: Դիւրին չէ նատիլ Ֆրեզնօն մենք ի՞նչ պիտի ըներնք եօթանասուն երկու տարի առաջ, եթէ մենք ներկայ ըլլայինք այն ահաւոր օրերու ընթացքին: Գիտեմ անկարելի բան մըն է: Եւ ի՞նչպէս բացատրել աշխարհի մը որ լաւ տեղեակ է բոլորին:

Թիւողութիւն մը ունիմ այսօրուայ հայուն մասին որ կ ապրի ու կ աշխատի, նամանաւանդ երիտասարդ սերունդին մասին որոնց հետ դրեթէ ամէն օր յարաբերութեան մէջն եմ: Անոնք կը տառապին հոգեկան ախտ մը, այնքան խորունկ հիւանդութիւն մը որու բուժումը դերեւս չկայ: Այդ հիւանդութիւնը կը կոչուի՝ անտարբերութիւն:

Անտարբերութիւն դէպի մեր պատմութիւնը ու մեր մշակոյթը:

Անտարբերութիւն մը որ կը մաշի իսկ մարդու հոգին եւ ականատեսին մէջ զարմանք ու ահ կը պատճառէ:

ԵՍ՝ ՈՐՊԷՍ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՆԻՒԹԵՐՈՒ (ընդգծումը մերկողմէ – Թ· Ա·) օր ըստ օրէ կը դիմագրաւեմ այս զղացումը դիտնալով հանդերձ որ այս երիտասարդներն են որոնց հետ պէտք է պայքարիմ յաղթահարելով տգիտութիւնը՝ խոտատութեամբ: Երբեք չեմ դանգատիր այլ միայն կը բացատրեմ:

Անշուշտ ես յանդգնքը կը վերագրեմ անոնց որոնց արժանի են՝ Թուրքը ոճրագործներուն որոնք մինչեւ հիմա անպատիժ մնացած են: Բայց խակապէս անպատիժ մնացած՞ են: Նայինք Թուրքիոյ այսօր՝ աղքատ, անկազմակերպած երկիր մը որու ժողովուրդը յոյս ալ չունի ապագային: Իմ կարծիքովս Թուրքիան անկարելի է որեւէ զարգացում մը արձանագրել մինչեւ այն օրը երբ ցեղասպանութեան յանցանքը ընդունի:

Վերջ ի վերջոյ մեր ուշադրութիւնը պէտք է դարձնենք դէպի ներքինը բուժելու համար մեր տգիտութիւնը: Ապադան փայլուն չէ, ալ լեցուն դժուարին գործերով եւ մեր ուսերը պէտք է զօրաւոր ըլլան: Կը փափաքէի որ ամէնքս միասին լուծումնք այն աչխատանքին որ է հայ երիտասարդը դարձնել տիպար հայու մը՝ պատրաստ օր մը վերագրաւելու մեր պապենական երկրին՝ խմելու անդամ մը եւս հայոց անոյշ դինին ու ջուրը:

Զէ, սխալ չկարդացիք «Ես՝ որպէս ուսուցիչ հայագիտական նիւթերու...» կ'ըսէ Պարլօ Տէր Մկրտիչեան, եւ ամենայն համեստութեամբ մեզ կը հրաւիրէ «բուժելու մեր տգիտութիւնը», «եւ լուծուելու աշխատանքի»...: Ինչ մը չեմ ուշացած արդեօք, ու տեղ ունի՞մ տակաւին քանի մը լծուելու, մեր տգիտութեան մէջ լուծուելէ առաջ:

Սակայն կ'երեւի Պարլօ Տէր Մկրտիչեան այդ ամպիոնին մէջ գրաբարի դասախօս է, ու ժամանակ չունի աշխարհաբար հայերէնով զրպելու: Բարեբախտաբար, նկատի առած ընթերցողներու «տգիտութիւնը», բարեհաճած է իր յօդուածը զրրարարով չգրել...:

Թ· ԱՐՓԻ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մայր Աթոռս Դիւանը լիազօրուած է հաղորդելու՝ Հայ Առաքելական Եկեղեցու Նուիրապետական Աթոռներին, Թեմական Եկեղեցական Կազմակերպութիւններին, Հայ մամուլին եւ համայն հայ հաւատացեալ ժողովուրդին, թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ· Տ· Վազգէն Ա· Հայրապետը դիմումներ է ուղղել եւրոպական Բարլամէնթի նախագահ Նորին Գերազանցութիւն Լորա Բլամպ Գոլչիին եւ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի գլխաւոր քարտուղար Հայր Էմիլիո Գասթրօյին, առաջադրանքով որ Նըրանք իրենց միջազգային բարձր դիրքերից, պաշտպան հանդիսանան 1915 – 1916 թուականներուն Արեւմտեան Հայաստանում տեղի ունեցած Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման միջազգային մակարդակի վրայ:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

Մայիս 16
Ս· Էջմիածին

ՈՒՂԵՒՈՐԱԿԱՆ ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ

ԴԷՋ ՄԸ ՆԿԱՐ ՄՆԱՑ ՍԷՕԼԷՕՋԷՆ...

Դէզ մը նկար մնաց Սէօլէօզէն: Մո-խի՛րը այցելութեանս...:

Ընկերս զանոնք կը զարձնէ ձեռքերուն մէջ ու կը վերազարձնէ առանց որեւէ խօսքի: Այդ նկարները կեանքի կոչելու համար հազարաւոր մղոն ճամբորդած էի, – անոնցմէ մէկը նոյնիսկ աննշան կարծուած իր մանրիկով բան մը ունի պատմելիք: Սակայն ընկերս ոչինչ կ'ըսէ...

Ահա անոնցմէ մէկը: Ծառերու ուրուականներ: Ինքնաշարժով աւերացած պատուս առնուած նկար մը: Ծառերուն տակ մշուշ, կանաչութիւնն բնորոշող գիծեր, կապոյտ լեռներ, մուխ հովիտներ, Օզոստոսի ցերեկնային ոսկեշող արեւ՝ կապոյտ երկինքի մը տակ: Տակաւ կը յստականան լեռները, զիրենք պարուրող կանաչ գոտիով, մինչդեռ քիչ առաջուան յստակ ու զալար բարձունքները կը ղառնան մըշո՛ւշ, կը ղառնան անցեալ...:

Յուշերդաւոր են սակայն հինգի համար որքան ներկան՝ նոյնքան անցեալն ու զալիքը. ամէն բարձունք, ամէն վիհ, ամէն չէնք (մանաւանդ հին ու խարխուլ)՝ պատմելիք բան մը ունի...:

Բայց ինչո՞ւ չի խօսիր երաշտ դիս տունս տանող, եւ կը չարչարէ հոգիս...

Միտքս կը փորձէ թօթափել տարիներու մոխիրը: Ի զո՛ւր է փորձս: Կը բարձրանայ մոխիրը քանի խառնեմ զայն, ու միտքս նման է այն լեռներուն՝ որոնք կ'ուրուագծուին աչքերուս առջեւ. հեռուն՝ գո՛րշ, միանգամա՛ծ, հէքեաթի՛ մը նման...:

Փառք կուտամ ձեռքիս անխոս գործիքին, որ կը կանգնեցնէ ամէն կերպար ու կը պարզեւէ կեանք՝ ժամանակին թաւալոյզ...:

Թղթատելով նկարները, կը յառաջանամ: Իզմիք: Պարտիզակի եւ Աատաբազարի շրջագիտոները կը չոգեմ: Նիկիա: Նիկիոյ լիճը երկարած է առջեւս՝ յաւերժահարսի մը նման. սիրուն, վեհ ու համբուրիչ: Ալ ոտքով կը խազամ լիճի ջուրերուն հետ, մինչ ձախ կողմէս վոխտ ձիթենիներ կը հետեւին ինծի, աւետաբուններու նման...: Այս լիճը Արիստակէս Հայրապետի լիճն է. քարէդին վրայ հաղիւ նշմարելի, սակայն աչքերուս առջեւ է՝ ծովի մը հանդոյն, զրկուած երկինքին հետ՝ դեռատի սիրահարի մը նման, որ երկնաչունչ զեփիւռի դղրունքին տակ կը փորձէ բանալ իր վերմակը սպիտակ, զոհելով զայն հապճեպ, կարծես ամօթահար...:

Կը մօտենանք ծննդավայրիս, Սէօլէօզի: Ամբողջ կեանքիս տեւողութեան՝ բազմացած եմ տեսնել հայրերուս ծնած, զարծած, «զուռնա»ներով ու «տաւուլ»ներով հարսանիքներ եւ մկրտութիւններ կատարած վայրը, ուր՝ լայտպին ու կակծահար՝ սիրելիներ հոգին են յանձնած:

Հին վիշտեր կը վերակենդանանան ու կը հալածեն զիս...:

Անցած է կէս օրը: Երկար ճամբորդութիւն մը ձգած եմ ետիս: Ինքնաշարժը վարող բարեկամս կը հարցնէ թէ պիտի ուզէ՞ «կենալ տեղ մը, բան մը ուտել, հանգստանալ»: Կը սթռնեղիմ: Կը վախնամ որ ընդմիջելով խորհուրդներուս ընթացքը՝ կը հանդարտի ալեկոծումը սր տեղի կ'ունենայ էութեանս մէջ, եւ այդ ալեկոծումը պիտի չուզեմ վոխարինել աշխարհի ո՛չ մէկ բարիքով... Ան պէտք է ալեկոծի, աւելի ու աւելի՛, եւ հանդարտ՝ ինչպէս ծովերը, իրենք իրենց, առանց բռնութեան...:

Կը պատմէր հայրս թէ ինչպէ՞ս լիճին քովէն անցած պահերուն հայ ու պանիր կը նետէին անոր մէջ՝ ըսելով.– «Աո՛ւ Աբիստակէս Հայրապետ, կե՛ր, աւօթի չմնաս»: Կը գովէր լիճէն երած «Իլիկ» ձուկին համը...: Սէօլէօզ հեռու չի կըներ ըլլալ: Մեծ է ալեկոծումը զգացումներուս ովկիանին մէջ: Անծանօթ ի՛ր մը նետուած է հոն, եւ ալիքները կը յօրդեն իրարու, աւելի՛ մեծ աւելի՛ ժխորալին...:

Ահա ցուցատախտակը, «Սէօլէօզ»: Կը կանգնեցնենք մեքենան: Համարարար կ'ելլեմ դուրս, խորանին մօտեցող հաւատացեալին նման ... անխօս աղօթք մը կը բարձրանայ փոխուրկած ներսէս. ակամայ աղօթք մը՝ որուն բառերը չե՛ն իսկ աղօթքին ծանօթ են:

Կալուպատ փողոցը կը սողոսկի դէպի վեր, օձի մը նման. հին տուն մը՝ ձախ: Հայրերուս օրերէն մնացած տուն մը: Աւելի հեռուն՝ կարելի է նշմարել նորաշէն տուներ:

Այս հին տունը կը հետաքրքրէ զիս: Քովէն երթեւեկի հեռուստքով ընտելանէն կերտուած «ճամբայ» մը կայ, որ կը պահուըտի տունին տակ: Ազօթքս, կարօտս եւ հետաքրքրութիւնս կը հրմշտկեն զիրար. կ'ուզեմ տեսնել ... չա՞տ տեսնել, չո՛ւտ տեսնել. ոչինչ կայ աննշան այստեղ՝ ինծի համար...:

Ա՞յս էր տունս: Կայծակներ կը փայլին սրտիս մէջ. կամ ո՞ր սէօլէօզցիին օրրանն է եղած...: Այլիս ու ձախիս կ'երկարին պապենական օրերէ մնացած չէնքեր: Նեղ, անողորկ, ցցուն քարէ ուղիներ՝ «փողոցներ» ըլլալ կը թուին. փողոցներ՝ երբեմն հազիւ քանի մը տունի ծառայող:

Յառաջանալով, կը հասնինք «կայմուճ»ը՝ «Տէրէ»ին վրայ փռուած. իրենք չեն պերճ չեն զրուած աւանդական այս զրեթէ անջուր հեզեզատին մասին՝ որ բաժնած է Սէօլէօզը երկու մասի. մէկը՝ բնակավայրը ուսանած զաստակարդին, միւսը՝ «Փեհլիվան»ներուն: Թուփեր ու ինծի անծանօթ ծառեր կ'եկերեն հեզեզատը՝ որուն մէջ հազիւ ջուր կը նշմարուի. հօրս նկարագրած «փէտէ» կամուրջը փոխարուած է կրաղիւսով, բայց այդ քիչ մը ջուրը, որ նշմարելի է անոր տակէն անցնող, անխնամօրէն սեռուած քարերու եւ խիճերու ընդմէջէն՝ կը թուի ըլլալ նո՛յն ջուրը, ինչպէս լեռը՝ ուրկէ ան կը սողոսկի վար, մինչ դիզը կը մագլցի դէպի զալարազարդ լեռն ի վեր: Բացակայ է Սէօլէօզցին, բացակայ են թթենիները, արքայավայել նռենին, ընկուզենիներն ու չաղանակենիները:

Այսօր Կիրակի է: Ամայի է «զլխաւոր» փողոցը. թերեւս պեզացիները «ժամ» են զացած՝ մամ մը վառելու, այօթք մը մրմնջելու, հոգ չէ թէ անլսելի են եղած անոնց աքօթքները ա՛յն Աստուծոյ կոպմէ, որուն ուղղուած ներքրտանքն ու ապաչանքները ասկէ երկինք պօտինե՛ր են հիւսած...:

Կամուրջին միւս կողմը, ձախին, հին չէնք մը. մեծ բաղդատաբար միւս չէնքերուն: Անկարելի է չնշմարել: Աւելի կամ պէտք է Յաչոնենց «խոնախ»ը ըլլայ՝ ուր բացի եմ աչքերս եւ առաջին Մեծրոպաչունչ «հայրիկ» ու «մայրիկ» բառերն եմ թօթռեւած, և կամ՝ «Իփեկի փաւրիքա»ն – մետաքսի աշխատանոցը – ուրկէ Յաչոնենք մետաքս կ'արտածէին զէպի եւրոպական երկիրներ: Կը բացուի դուռ մը անկէ, փայտաշէն – երիփնդկ, եւ փոխանակ Յաչոնենչ «այո»էն մէկուն՝ կ'ելլեն սեւազգեստ Թրքուհիներ, մաղ ու զէմք սեւ լաչակով ծածկած: Կը տեսնեն զիս, ձեռքիս մէքենան, եւ զարմացած, տեսակ մը սարսափով կը զառնան ետ, նոյն դուռէն կը մտնեն ներս, փակելով զայն իրենց հետէն: Զեմ կոխեր նկարիչի կոճակին վրայ: Անոնք չեն հետաքրքրութեանս նպատակը:

Ինչպէ՞ս յանձնել թուղթին ամէն ապրում...: Կը նշմարեմ որ զբիչս ալ մոքիս նման խառնաչփոթ արտայայտութիւն մը ունի. ան ալ ամէն տեղ է միանդամայն. կ'ուզէ զբի առնել ամէ՛ն բան, նոյն պահուն. կ'անզրադառնայ որ կ'անտեսէ տպաւորութիւնը, կը խառնէ զանոնք իրար...: Աստուա՛ծ իմ, ինչպէ՞ս պատմել, ուրկէ՞ սկսիլ, ո՞րն է «կարեւոր»ը որը՝ «անկարեւոր»ը: Եւ վերջապէս ... ինչո՞ւ զրել. սպիտացած վէրքեր արիւնել...: Ինձմէ եառ որո՞ւ հոգը պիտի ըլլայ սա ցուցատախտակը, աննշան զիւղի մը անխնամ մէկ անկիւնը կանգնած, միս մինակ, «ՍԷՕԼԷՕԶ» անունով...:

Ընկերս նայեցաւ այդ նկարին եւ մէկ կողմ նետեց զայն, ինչպէս անպէտ առարկայ մը կը նետէ: Յաջորդ սերունդէն ո՞վ քանի մանրուք պիտի տայ ոչ միայն ցուցատախտակի նկարին, այլ ամբողջ «դէզ»ին...:

*Բայց, ահա կուգայ «կայմուճ»ին նկարը. փոքրիկ համեստ կամուրջ մը՝ հատարակ, որուն վրայէն հազիւ երկու օթոն կրնան հակառակ ուղղութեամբ իրար քովէ անցնել...: Ո՞վ կրնայ երեւակայել որ այս աննշան կամուրջը բաժնած է դիւզը Վերի եւ Վարի Սէօլէօզներու, եւ որուն եզերքին անթիւ մայրեր ողբացած են՝ երբ իրենց ազջիկ զաւակները հարսնութեան են զացած միւս ափէն երիտասարդի մը: Աչխարհի վե՛րջն էր այդ օրը, ալ յոյս չկար այդ աղջիկէն...: Խեղճ հարսը երգելով կը պաղատէր մօրմէն.– «Տիշ մ'օյ էէօփրիւն հասնիմ, ա կ'ըսէ էտեւէս նայէ, էէօփրիւն օյ անցայ՝ ա՛լ կ'ըսէ իմիւտդ կըյէ»: (Մինչեւ կամուրջը հասնիյս ա՛յ եաւէս նայէ. անդամ մը կամուրջը անցայ՝ ա՛յ կին, ա՛լ յոյսդ կտրէ): Այնքան հեռու տեղ կ'երթայր ան...: Եւ հակառակ թմրուկի եւ սրինգի ազմկալի ու ոգեւոր նուագին, հրաւէրը – հանգերու եւ ոչ հրաւիրեալներու ուրախ ու զուարթ երգերուն ու պարերուն՝ տուկի օր էր ազջկան պարապաներուն համար: «Լաց կը դնէ՞յ կուլար» մայրը անմխիթար. «Մրի աղջի՛, շոյնա՞մ տէ Էօյնամ, աս ինչանկ մէյ գլխուն էկաւ...»:

Այս կամուրջին վրայէն քանի՛ անդամ անցած է «Մըռ Տէտէ»ն, իննուսունամեայ Յաչոննենց նահապետը, որ սարսափն էր եղած «պահք կտրող»ներուն: «Ձէէ ալ խպնիր. ինչո՞նկ Հայ Քրիստոնեայ պըլլաֆ օյ պահէ չէէ բըյնէր...», կ'երկարէին կշտամբանքի եւ խրատական խօսքերը. մինչդեռ տասակ թէ պատուկ, որոնք յանգանքը զործած էին իրենց մէջ եւիլու մխան ու ձուկը, կը նետուէին փողոց: Եւ սէօլէօզցին կը յարձէր ու կը սիրէր զինք. չէ՞ որ անոր նիւթական եւ բարոյական նախաձեռնութեամբ վերաշինուած էր իր այժմ քարակերտ Ս. Խաչ Եկեղեցին. ան էր որ նուիրած էր եկեղեցւոյ ձոյլ ոսկիէ թելերով հիւսուած թանկարժէք երկու վարագոյրները, եւ վերջապէս՝ ան քանի՛ անդամ երուսղէմ էր զացած եւ «Հաճի» եղած...: Եւ, կը խոկամ տակաւին. չէ՛ Սէօլէօզցին չի մոռնար «Վէյը Աւսած կա»... Սէօլէօզցին քա՛ջ է. առաւտաճեան, բարի ու ներող. ան նոյնիկ Աստուծոյ է ներած՝ երբ այս վերջինը իրեն համար վառուած խունկի ամպերէն չանթեր ու արեան հեղեզատներ ստեղծեց. ա՛յն Աստուծոյ՝ որ «բարի» է, «ներող», եւ որուն ձեռքերը պիտի չմաքրուէին աչխարհի գեաեբուն, լիճերուն եւ ովկիանոսներուն ջուրերը ապաեւով՝ զանոնք լուալու համար ... բայց մաքրուեցան Սէօլէօզցիին մատները՝ սրտաբուխ խունկով, եւ զառն բայց ներող արցունքով...: Աստուած, Աստուա՛ծ բարի, ի՞նչ պիտի ըլլար անոնց վիճակը՝ եթէ Դուն չար ըլլայիր...:

Կամուրջէն կը յառաջանամ զառիվեր: Հին տուներ՝ երկու կողմս. հոս ու հոն նորեր են կառուցուած: Հարցում մը կը կրկնուի մէջս, չարունակ.– Ո՞րն է տունս, «խոնախ»ը, «Իփէկի փաւրիքա»ն: Ո՞ւր են «Դըլպատուն»ը, եկեղեցին, գերեզմանը...: Ո՞ւր են Քիրէմճոնց Թորիկ «Դըլպապետ»ը, Քիւֆէճոնց Ակոբը, Յաչոննենց Տէր Սմբատը – Տէր Սմբատ – Յաչոննենց Արուեթը, Հրաչը, «Սպարապետ» Քայլըն, որուն վառահուեցաւ Քէմալի դէմ ինքնապաչտպանութեան օրհասական պարտականութիւնը, երբ ամէն սէօլէօզցի Աւետարանի վրայ երդում ըրաւ այս անգամ զէնքը ձեռքին մինչեւ լու եւ ի գերեզ հանել էնվէրին հայաջինջ ծրագիրները, աւելի քան քառասուն օր, մինչեւ որ յունական բանակները օգնութեան հասան: Ո՞ւր են զացած անոնք եւ անոնց նման երկու հազար ընտանիքներ, – Սէօլէօզցի քաջարի զաւակները...:

Կը փնտռեմ ի զո՛ւր...: Պատերը համբացած են կամ խելագարած. կեանք չկայ անոնց նայուածքներուն մէջ ... Զեն ճանչնար զիս ... Փնտռող նայուածքս անպատասխանի կը մնայ...: Արդեօք չե՞ն հաճիր իմ ներկայութենէն ... կը նորոգեմ իրենց սո՞ւգը ... Աւրի՞ւն կայ զրոշմուած ճակտիս վրայ ...:

Կը յառաջանամ զէպի վեր. հոն պէտք է դանուի սրճարանը. այնտեղ՝ ուր հայրս, հազարա ինձմով, կը տանէր զիս թէյ խմելու. բաժակի մէջ հրամցուած այն թէյը, որուն մէջ կը փայլէր ոսկեզոյն տափակ դրամը: Կխախարխուլ եւ վլած աուներէ կ'անցնիմ: Աստուած իմ, ինչո՞ւ այսքան մշուշապատ է յիշողութիւնս. չկա՞յ մէկը որ բացատրութիւն մը տայ. ի՞նչ տեսակ գժբախտութիւն է պատահած այստեղ, զոր պատմել քարերն ու ծառերն իսկ չեն յանդգնիր...: Կը յառաջանամ. լուսանկարի մեքենաս, հաւատարիմ բարեկամ, կը զործէ անդադար՝ ալ ու ձախ:

Հեռուէն կը նշմարեմ մզկիթի մը «մինարէ»ն անխօս. կարծես սրտնեղած՝ կը սպասէ որ հարցնեմ թէ ինչ ի՞նչ զործ ունի հայրերուս տան մէջ, ուր ու ո՛չ մէկ «անհատատ» զոյութիւն ունէր: Թէ այս դիւղը՝ հայ քրիստոնեա՞յ զիւղ է եղած: Հոն չհասած, ձախ ձեռքիս՝ կը նշմարեմ սրճարանը, ձիշդ կարծած տեղս: Եթէ ան չըլլար այդտեղ, ես պիտի տարակուսէի թէ ճիշդ վայրն եմ եկած: Նորոգած են սակայն եւ ծանօթ դէմքեր կը փնտռեմ, ի զուր...: Աբդեօք ե՞ս ալ խելագարած եմ...: Վաթսունըչորս տարի ետք՝ հայերէն անսպասելացած այս վայրին մէջ ծանօթներ փնտռել...: Քանի մը հոգի նստած են սեղաններու չուրջ: Որքան պիտի ուզէի մօտենալ անոնց եւ հարցումներ հարցումներ ուղղել. քանի քանի պատասխաններու կարիքը ունիմ:

Իմ ընթացքիս վրայ չտեսայ պղպեղը մշտահոս, որ այս կողմերը տեղ մը ըլլալու էր պղպեղը՝ որ ակն էր նաեւ նորութիւններու...: Անկէ կը տարածուէին օրուան լուրերը, ջուր տանող դեղկուէներու բերնով.– «Մըրի աղջի, Տէօմպէլէկէնց Այքօն պը ճշաճուի եղեր Կրսիրեմենց Պայծրկան հետ» – «Համբայձումին զայկեր են, տերէիճ մէջ»...: Մինչեւ իրիկուն ամբողջ «դեղ»ը դիպը արդէն ամէն բան: Ապրիւրին կեանքն ալ կտաորուած է կարծես Սէօլէօզցիին հետ...:

Կը նշմարեմ որ լաւ հագուած երիտասարդ մը մօտեցած է ընկերոջս՝ որ դիպին վերի ծայրը, սրճարանին դիմաց, կը սպասէ ինծի: Կը խօսակցին...: Կ'ամաչարեմ հանիլ իրենց, մտիկ ընել պէաք է ձայներիդի առնեմ խօսուածը:

– Խօսեցո՛ւր, կ'ըսեմ:

– Կամաց մը վերցո՛ւր այդ զործիքը, կը պատասխանէ ան: Ձամբանիս առնենք: Նկարելդ կասկածելի կը դտնէ: Վայրենին մէկն է:

Կ'ուզեմ առարկել թէ զիս բնաւ չի հետաքրքրեր անոր ի՛նչ տեսակ զոյութիւն մը ըլլալը. վերջապէս, ես չէի ակնկալած՝ որ զիս հիւրասիրէն այստեղ: կ'ամաչարէ սակայն ընկերս, եւ ես իր հետքն եմ. դիտեմ որ քանի մը օր միայն պիտի դանուիմ երկրագունտի այս անկիւնը, բայց ան ստիպուած է մնալ, ու ես պիտի չուզեմ անտեղի վիշտ պատճառել իրեն, որ այնքան վեհանձնաբար բարեհաճեցաւ զիս այս կողմերը բերել:

*«ՍԷՕԼԷՕԶ» կ'ըսէ ցուցատախտակը զիպի սահմանէն ելլելէ առաջ: Ձախս կէմլիք (կէմլէյիկ) սիրուն քաղաքն է: Կը զարմանամ թէ ինչպէ՞ս մայրս չեմ զարմանար թէ ինչպէ՞ս մայրս չեմ զարմանար թէ ինչպէ՞ս մայրս չեմ զարմանար

միւս կողմէ, Ժ. դարուն միայն, ակնոցը երկտո քայլերով հրապարակ իջած է: Այս երեւոյթը կը զուգադիպի 1280–ական թուականներուն, Վենետիկ, ուր կը դանուէին աշխարհի լաւագոյն ապակեգործները: Հոս է որ մարդիկ տեսո – ղութիւնը սրբագրելու պազատիրը յղացան տախտակէ շրջանակի մը մէջ անցած ապակիները զործածելով:

Սակայն ո՞վ էր արդեօք այս յղացքին առաջին հեղինակը. ինչպէս շատ մը պիտի տեսնենք, այս մէկուն համար ալ պատասխաններ կը յայտնուէին: Առաջին կարծիք մը առաջին հազարամեակին Չինացիներու կը վերագրէ գիւտը, երկրորդ մը՝ արաբ բնագէտի մը, երրորդ մը՝ Ֆլորանսցի ապնուականի մը, չորրորդ մը դոմինիկեան կրօնաւորի մը, եւ հինգերորդ կարծիք մը ակնոցին հնարիչը կ'ընէ փրանկիսկեան կրօնաւոր մը՝ Պէյքընը (1214 – 1294):

Այս վերջինս ծանօթ է տեսողութեան մարզի մէջ իր կատարած աշխատանքներով. ան նախատեսած է մանրադէտն ու հեռադիտակը:

Տարօրինակ ճակատագիր մը ունեցած է Պէյքըն: Ծնած է Անգլիա, ու Օքսֆորտի մէջ ուսանելէ եւեթ Փարիզ գալով կրօնաւոր դարձած: Հաստատուած է Օքսֆորտ ու հակառակ կրօնական արգելքներու սկսած է գրպղել գիտութիւններով. որուած է հին լեզուները, ուսողութիւն, աստղաբաշխութիւն, վիլլիսոփայութիւն, բուժաղիտութիւն, բնագիտութիւն, տարրաբանութիւն եւայլն:

Զինքը կը կոչէին միայն «հիանալի պիտանեան»ը. մինչդեռ խոհեմ բան չէր այդ գարուն գիտնական նկատուիլ: Ան նաեւ անխոհեմութիւնը զործած էր հրապարակելու տարրաբանական աշխատանքներու արդիւնքները: Եւ եթէ չըլլար կղեմէս Դ. պապին հովանաւորութիւնը, որ կը գնահատէր իր կարողութիւնն ու կատարած աշխատանքը, Պէյքըն ատեանային հետեւորդներուն վերապահուած տեղւոյ, որոնք արգելքի պիտի ըլլային չարչարանքներուն պիտի ենթարկուէր:

Իրեն չնորհուած ազատութեան մէջ կը վերսկսի իր աշխատանքին: 1267–ին ապակեգործ մը դնելով ձեռագրի էջի մը վրայ կը նշմարէ, որ դիրերը աւելի մեծցած կ'երեւան. երեւոյթ մը, որու ոչ ոք ուշադրութիւն դարձուցած էր մինչ այդ: Եւ անկէ մեկնելով Պէյքըն կը սկսի մտածել տեսողութեան թերիները սրբագրելու մասին:

Սակայն ատոր պատերը անմահ են միայն անգլիականի մէջ. Կղեմէս Դ.ի կը յաջորդէ Գրիգորիոս Ժ. որ չի բաժներ իր նախորդին ազատամիտ գաղափարները: Ու Պէյքըն ցկեանս բանտարկութեան կը դատապարտուի: Ազատ կ'արձակուի միայն քանի տարի ետք, երբ Նիկողոս Դ. պապը կը մեռնի. ան այս քանի տարուան ընթացքին ի զուր կը ջանայ ութ պապեր համոզել, թէ իր կատարած աշխատանքը ոչ մէկ կապ ունի սատանայական բաներու հետ: 78 տարեկան է երբ բանտէն կ'արձակուի: Երկու տարի ետք կը մեռնի, ձգելով կարեւոր գործեր:

Իր աշխատութիւնէն ներչնչուած են հատանոտր Վենետիկի մէջ երեւան ելած առաջին ակնոցները: 1310–ին գործածական առարկաներու կը վերածուին սակայն իրենց ընդհանրացումը կը զուգադիպի Կիւթէնպէրկի դիւտին, որու յառաջդէմ թացին զուգահեռ պիտի ծաւալի նաեւ ակնոցի գործածութիւնը:

Հետզհետէ տախտակէ շրջանակը կը վերածուի մետաղի: 1738–ին բրիտանացի մը ակնոցի շրջանակներուն կոթեր կ'աւելցնէ, ստեղծելով մեր ակնոցներուն նախատիպերը:

Յետոյ Ժ. դարու վերջաւորութեան դեղագիտական մոտհոդութեամբ կոթերը կը վերցուին ու երեւան կուգայ երկու կամ մէկ ապակիներով ու երկար միակ կոթով մը աչքերու դէմ բռնուած ակնոցներ: Իսկ Ժ. դարուն կը հնարուի քթին վրայ դետեղուած, առանց կոթի ակնոցը, մինչ բարձր դասու տիկիններէն կը շարունակեն գործածել աչքերու առաջ բռնուած ակնոցները:

Հակառակասոնց երկու կոթով ակնոցները միշտ կողմնակիցներ ունեցան, մանաւանդ որ շրջանակները պարզացած էին ու կոթերու ծայրը թաւիշէ գունաւոր դեղատուած, որոնք արգելքի պիտի ըլլային ակնոցին վար սահելուն: Ու Ի. դարու արշալոյսին ակնոցներու վրայ կ'աւելնայ կոթերու կորացած վերջաւորութիւնն – րը:

Ակնոցը գտած է վերջնական ձեւը. այրերը հանդուրժութեամբ կը զործածեն զայն, մինչ կիներ դեռ կը վարանին ակնոցով երեւալու հանրութեան մէջ:

Այս բարդոյթին յայտնի մէկ օրինակը կուգայ Մարիլին Մոնրոյէ, որ կը նախընտրէր երթալ սիւներու հետ համբուրուիլ, քան թէ ակնոց զործածել:

Հետաքրքրական է գիտնալ, որ Ժ. դարուն Սպանիոյ և Չինաստանի մէջ հանրածանօթ ըլլալու չափանիշն էր ակնոցը. ընկերային դասակարգի աստիճանին համաձայն կը մեծնային ապակիները, երբեմն հասնելով մինչեւ իսկ միջակ պըզնակի մը մեծութեան:

Այսօր այլեւս ոչ ոք կը վարանի ակնոց զործածելու, եւ ժամանակավրէպ մըն է այն առածը, որ կ'ըսէ թէ ակնոցի զործածութիւնը կը վանէ երիտասարդուհիները:

Ա. Թ. Թ.

PUBLICATIONS REÇUES

REVUE DES ETUDES ARMENIENNES
Nouvelle série, Tome XIX, 1985
Association de la Revue des Etudes arméniennes
52, bd. St. Michel, 75006 Paris

ԼԻՈՆ

ԴԵՐԱՍԱՆ ԹՐԱԳՕՇ ԲՈԼՈՐԵՑ ԻՐ ԻՆՆԻՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ

Թրագօշ ... Անուն մը՝ որ մեծ բան մը չէսեր մեր նոր սերունդին կամ անոնց՝ որոնք վերջին տարիներուն եկան, հաս – տատուեցան Ֆրանսա: Թերեւս ալ բոլորովին անծանօթ է անոնց:

Ծանօթ է սակայն շատերու Լիոնի շրջանին մէջ եւ՝ ամէնուն, Տէսին՝ ուր կը բնակի ատենէ մը ի վեր: Ծանօթ է իր աշխոյժ քալուածքովը եւ իր չուրջինեն – րուն օգտակար ըլլալու միտումովը:

Ըսինք՝ իր առոյգ քալուածքովը. կըրնայինք կցել տակաւին բառը: Տակաւին առոյգ: Յարութիւն Թրագօշեան իննիսուն տարեկան է արդէն. իր մօտ չէ յապեցած սակայն բեմ ելլելու փափաքը: Թերեւս Մայիս 24–ին, Լիոնի Հայ Մշակութային ընկերակցութեան Արմաեան Հայրիկի յիշատակին կազմակերպած ցերեկոյթին, Թրագօշ անգամ մը եւս ելոյթ ունենայ ժողովուրդին առջեւ: Ժողովուրդ՝ որուն նուիրեալ մը եղած է երկար տարիներ: Հանդիսատեսը իր ընտանիքն է եղած, բեմը՝ իր սիրուհին: Չէ ուզած ամուսնանալ. այլպէս ըսաւ մեզի:

Յարութիւն ծնած է 1897 Ապրիլ 24–ին, Թօքաթ, Թրագօշեան բազմանդամ ընտանիքի մէջ: Հայրը, նպարավաճառ մը, ունեցած է 13 զաւակ՝ առաջին կնոջմէն, 11 երկրորդէն ... Անկասկած այդ ժամանակուան համար իսկ, տպաւորիչ մրցանիչ մը:

Տեղւոյն ազգային վարժարանին մէջ ուր կը մնայ մինչեւ 13 տարեկան, տղան աչքի կը զարնէ արտասանութեան մէջ իր ընկերներուն վրայ ունեցած առաւելութեամբը: Խախտը կ'ունենայ ղրկուելու Էջմիածին՝ ուր Ամենայն Հայոց Հայրապետ Գէորգ Ե. իր հովանաւորութեան տակ կ'առնէ անատոլուցի մանչուկը:

Ցօսելու իր ձիրքը, իր համարձակ առոգանութիւնը կրնային օգտակար ըլլալ ապագայ հոգեւորականին: Բայց Յարութիւն մտադի՞ր է վեզար առնելու: Կասկածելի է: Պահ մը կ'ուզէ բժշկութեան հետեւիլ: Կը ղրկուի Մոսկուա: Բժշկական ուսումը կը մնայ անաւարտ: Ունի արդէն դերասանական փոքր փորձառութիւն մը իր եւեին, հայկական չրջանակներու մէջ, Մոսկուա եւ զաւառը: Յեղափոխութիւնը տահնուվրայ ըրած է Ռուսաստանը: Թրագօշ անկուսակցական է: Որոշած է՝ իր կուսակցութիւնը թատրոնն է: Քանի մը տարի ատկէն – անկէն խաղալէ, իր դերասանի կարելիութիւնները ցոյց տալէ յետոյ, ի վերջոյ ձեռք կ'առնէ գաղթականի ցուպը՝ որ կ'ըլլայ նաեւ արուեստագէտի զաւազանը:

Ձմեռորդութիւնը կը տեւէ տարի մը: Կ'անցնի Եւրոպայի հայաշատ քաղաքներէն: Կը մնայ պահ մը հոս, հոն: Կը ջանայ կազմակերպել թատերական խումբ իր անցած վայրերուն մէջ: Կը յաջողի առաւել կամ նուազ: 1931–ի գարնան կը հասնի Փրանսա: Փրանսայի մէջ է որ ցոյց պիտի տայ իրապէս իր կազմակերպողի եւ դերասանի կարողութիւնները:

Մերթ ծափահարուած, մերթ քննադատուած իր արուեստին որակին համար, Թրագօշ, իր չուրջը ունենալով քիչ թէ շատ յարափոփոխ խաղընկերներ, – կազմակերպած է, անկասկած, հարիւրեակ մը, թերեւս աւելի, ներկայացումներ կամ իր մասնակցութիւնը բերած է 58 հատ Փարիզի մէջ միայն հաւաստեց մեղի: Հին Փարիզցիներուն կը ձգենք այս թիւը ստուգելու փորձը:

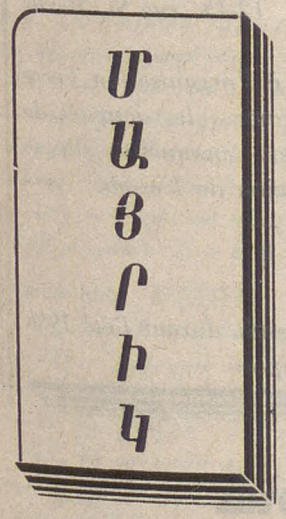
Դժուարութիւններ շատ կան անշուշտ: Դաղթականները նոր են հաստատուած երկրին մէջ: Միջոցները կը պակսին: Իր ընկերակիցները յաճախ անփորձներ են: Թրագօշ կը յաջողի սակայն խանդավառութեան չարժում ստեղծել գաղութներու մէջ: Ունի համակիրներ Փարիզէն Մարսէյլ, Լիոնէն կըընդալ եւ ուրիշ տեղեր, ուր բեմ ելած է: Իր այն տեսնողներու հանդիսատեսներէն շատեր արդէն մեկնած են անդարձ, բայց ունի տակաւին, մնացորդացին մէջ, անկեղծ զմայլողներ իր բեզուն կեանքին վրայ:

Ունի նաեւ իր աշակերտները, մինչեւ տարիքի անձեր՝ որոնք իրենց քիչ շատ պիտցած հայերէնը կը պարտին դերասան Թրագօշի: Այդպարեւ Յարութիւն Թրագօշեան եղած է նաեւ հայերէնի ուսուցիչ մեր միօրեայ դպրոցներուն մէջ, երբեմն վճարովի, երբեմն սիրայօժար «ծառայեցի իտէալիս համար» ըսաւ: Տուած է անհատական դասեր:

Ուսուցիչ, բայց մանաւանդ դերակատար – երգիչ, բեմադիր, դերասան եւ թատերագիր ալ, պարագային – Յարութիւն Թրագօշեան, ծանօթ մանաւանդ պարզ Թրագօշ անունին տակ, աւելի քան կէս դար իր կեանքին նպատակն ու հաճոյքը համարած է հայ բեմը, հայ դասարանը, ջանալով, այսպէս, վառ պահել հայկականութիւնը Ֆրանսահայերուն մէջ: Այդ էր պատճառը որ տեղին նկատեցինք ի յարգանս իր իննիսունամեակին, գրել այս քանի մը տողերը՝ որոնք, թերեւս, յիշատակներ ալ պիտի արթնցնեն մեր երէց ընթերցողներուն մօտ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Տեսակցութիւնը կարճ տեւեց:

Դրան սեմին, զայն զարնել փակելէ առաջ որոտաց. «պիտի տեսնէք, թէ այդպէս չըլլար»: Բայց մեծ հաւանականութիւն մը կար թէ «այդպէս» ըլլար, եւ ոչ թէ այնպէս:

Հիմա կարդը մերն էր: Պէտք էր դէմ առ դէմ գայինք դէշ տրամադրութեան մը հետեւանքներուն հետ, զոր անկասկած մեղ կանխող այցելուն ստեղծած էր:

– 44 –

Խանութի մը յետնամասին կը նմանէր գրասենեակը. խոտոր էր ու հնադէմ: Տպաւորիչ թղթածրարներու դէղերուն եռին տեսայ ըսպիտակահեր, կապոյտ աչքերով մարդու մը գլուխը, որ զօրաւոր չեչտով մը նստելու հրաւիրեց մայրիկս:

Իր նամակէն չչնջած մաներուն արագ ընթերցումէ մը ետք, գըննաց թղթածրար մը բերելու, որ կողքին վրայ սքանչելի բոլորակի մը մեր անունը կը կրէր, ու սկսաւ հարցաքննութիւնը:

Ե՞րբ եկած էինք Ֆրանսա, հօրս արհեստն ու թոչակը, զաւակներու թիւը, որոնց բեռը իր վրան էր, յաճախած դպրոցներուս անունը, մեր յաջորդական հասցէները, մօրս արհեստը...

Իւրաքանչիւրը պատասխան այնքան անկեղծ էր, որ անորոշ նախազգացում մը ունեցայ, թէ կամաց – կամաց կը մխրճուէինք այն պարբերութեան մէջ, զոր չէի թարգմանած գիրենք չվախցնելու համար. մանր դիրերով զրուած այն նախադասութիւնը, որ մեզի կը սպառնար բանտարկութեամբ ու ծանր տուգանքով մը:

Իր բոլոր ըսածներուն որպէս անհերքելի վաստ, մայրիկս պայտակէն խոշոր թերթ մը հանեց, զոր բացաւ, տարածեց քննիչին սեղանին վրայ: Զօրսի ծալուելէն իր մաշիլը կը վկայէր անոր յաճախակի զործածութեան մասին: Կրկնակի էջը, երկու երեսով ծածկըւած էր մանր թուանշաններով, որոնք կը չարուէին հայերէնով զըրուած վերնագիրներու տակ. – «դերձան», «կալիկ», «բամպակեղէն», «հօր թոչակ», «չապիկներու եկամուտ», «նպարավաճառ», «զաւկի հիւանդութիւն» եւայլն:

Թիւերը յաճախ դուրս կուգային իրենց սիւնակներէն կը տարածուէին ամէն կողմ. այն ատեն գրիչով զծուած չրջագիծ մը զանոնք կ'անջատէր տեսակ մը բոլորակներու մէջ, պատկերազարդ պատմութիւններու նման, իւրաքանչիւրը իր խումբին կապելով:

Քննիչը իր խոշոր, կապոյտ աչքերը սեւեռած էր մասնագէտ – հաշուապահ մօրս գլուխ գործոցին վրայ: Ունելիի ձեւով, իր բըթամատին ու ցուցամատին ծայրերով անկիւնէ մը բռնեց թուղթը, օդին մէջ բարձրացուց եւ երկու մատներուն մէջ դարձնելով հանդերձ, չեչտելու համար այդ փաստաթուղթին ծիծաղելի հանգամանքը, հարցուց.

– Կ'ենթադրեմ տիկին, թէ ձեր հաշուապահութի՞ւնն է ... սա:

Հարցումին հեղնական բնոյթը վրիպած չէր մօրս ուշադրութենէն, որ քաղաքավարօրէն պատասխանեց, թէ այդ թերթը յիշողութեան օժանդակելու համար էր միայն, որպէսզի ճշգրիտ կերպով պատասխաներ իր բոլոր հարցումներուն:

Պահ մը կարծեցի թէ պիտի պոռթկար:

Բայց պայթումը տեղի չունեցաւ:

Երկու ձեռքերը դէմքին աչքերը կը ջիչէր, կը ճմլէր այտերը, քիթը ... վերջապէս բոլոր այն չարժումները որոնք ըսել կ'ուզեն «հանդարտ կենանք»: Ցանկարծ բացաւ դէմքը ու հնչեղ ճայնով մը «լա՛ւ» բաւ. ինչ որ անսպասելի չէր նշանակեր, թէ ամէն բան դէպի լաւը կ'ընթանար: «Լա՛ւ»եր կան, որոնցմով կը սկսինք յաճախ, լսելու համար, թէ գործերը դէշ ճամբու մէջ են:

Այս մեկնութիւնը նախազուշակող նշան մըն էր, երբ բազկաթոռին մէջ թաղուեցաւ, ձեռքերը կուրծքին վրայ խաչաձեւեց ու ակնարկները սեւեռեց մայրիկիս: Քանի մը րոպէ լուռ մնաց լսելու չեչտելու համար ծանր կացութիւնը, յետոյ սկսաւ խօսիլ, հատիկ հատիկ հնչեղով բառերը.

– Գիտէ՞ք, տիկին, թէ չուրջ տասը տարիէ ի վեր զանցառու էք տուրքերու ընդհանուր օրինագիծին դէմ:

(Շար. 97)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՆԻՄ · – Պր · Ժան Գրիգորեան, Արա Գրիգորեան եւ ընտանիքը, Օր · Վերոնիկ Մարտիրոսեան (Պէյրութ), Եղիազեան ընտանիքները (Ամերիկա եւ Ֆրանսա), Մինասեան ընտանիքները (Ամերիկա եւ Ֆրանսա) կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի, Մայիս 24, Նիսի Ս · Աստուածածին եկեղեցին, 281, Պլ · տը լա Մատլէն, իրենց կնոջ, մօր, մեծ – մօր, քրոջ եւ զարմուհին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Մարտիրոսեան)

մահուան քառասունքին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
DE GRENOBLE

Soirée culturelle

Samedi 23 Mai à 20 heures 30

1ERE PARIE : *Consacrée à la découverte de KOMITAS*
illustrations poétique et musicale

2EME PARTIE : *Rencontre - Débat avec Takvor TAKVORIAN*
l'écrivain présentera son dernier livre « KRIKOR »

—— ENTREE LIBRE ——

Takvor TAKVORIAN dédicacera également ses ouvrages aux Fêtes Champêtres de la J. S. A. le 14 Juin et de la J. A. F. 21 Juin, à Fabregoules et à Marseille.

Անիէռի, Պուա–Գօլոմպի եւ Արժանթէօյի Կապոյտ Խաչի մասնախճիւղի

ՊԻՄԱԿԱՒՈՐ ՎԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 23 Շաբաթ օր, ժամը 20 · 30–ին սկսեալ, Տառքիի եռեւ · –

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

Տարազաւոր մրցում, առաջին հանդիսացողին նուէր :

Խանդավառ միջավայր, արեւելեան պաղ ճաշերով :

Բազմութեամբ մասնակցեցէք այս հաճելի երեկոյթին :

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

MUSIQUES A LA M.C.A.

Vendredi 22 Mai à 20h45
RECITAL DE VIOLON
Véronique TERLECKI-OUZOUNIAN
Lauréate de la Fondation
Aram Khatchatrian
Elève du Conservatoire National Supérieur
de Musique de Paris
Interprétation du célèbre concerto pour violon et orchestre d'Aram Khatchatrian.
Accompagnement piano

et Claudine MOVSESSIAN (Clarinettiste)
Brahms, Debussy et œuvres arméniennes
Au piano : Bruno Gousset
Participation aux frais

⁂

Dimanche 24 Mai à 14 heures 30
AUDITION des élèves de MUSIQUE
de la M.C.A.
Piano — Violon — Guitare
Insturuments traditionnels (Kanon-Dehol)
à 17 heures 30
FETE DE LA MUSIQUE
RENCONTRE de CHANTEURS
avec BEDIK, SAKO, Jacki COOPER...
et Evelyne ALTOUNIAN

Pour tout renseignement :
9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱԼԱՒՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՍԷՆ – ԹՒԹԻԷՆ · – Տիկին Վիքթորիա Տէրտէրեան 200 Ֆ · :

ՄԱՐՍԷՅԼ · – Տիկին Մարի Անտոնեան 200 Ֆ · :

⁂

Պօմոնի Ս · Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ միջոցաւ · – Տիկին Հայգազործեան եւ Պր · Մեսրոպ Գասպարեան Տիկին Մանուսեանի մահուան առթիւ 100–ական Ֆրանք :

⁂

Տիկին Եաւէր եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր հոգեհանգստեան առթիւ 500 Ֆրանք :

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ՖՕՆՏ

Բ · ՅԱՆԿ

Տիկին Էլիզ Զրբաչեան 2500 Ֆր · , Պր · Շաւարշ Փիրանեան, Պ · Յարութիւն Աճիպաշեան, Շաքարեան ընտանիք 1 · 000–ական Ֆ · , Սէն – Ժերմէ Թաղականութիւն, Պր · Վարուժան Պօղոսեան, Պր · Պերճ Վարժապետեան, Պր · Գուրգէն Սահակեան, Պր · Կարօ Մարեան, Պր · Ալեքսան Բարսեան, Տիկին Արլէթ Մրմեան (Մոնթըլիէ), Տիկին Քնարիկ Պեզազեան (Փարիզ), Տիկին Վիրժիլի Եազուպեան 500–ական Ֆր · , Հայ Արհեստաւորներու Միութիւն 300 Ֆր · , Պր · Վարդան Տէր – Կարապետեան 250 Ֆ · , Պր · Ժիրայր Մարգարեան (Ֆօս), Պր · Պետրոս Մանուկեան (Կրընոպլ), Տիկին Գոհարիկ Գիւլբատեան, Տիկին Ադամեան, Տիկին Իսկուհի Հրաչեան, Տիկին Ասրինէ Ինճօեան (Փարիզ), Տիկին Քնարիկ Պեզազեան (Փարիզ) Ադաւնի Աւտոյեանի յիշատակին 200–ական Ֆ · , Պր · Բարսեղ Մաչօեան, Պր · Մարգարեան, Պր · Ահէմեան, Պր · Սարաճեան, Պր · Ամասիլեան, Պր · Վարդան Օհաննէսեան (Ամերիկա), Տիկին Մանուկեան (Մոնթըլիէ) 100–ական Ֆր · , Պր · Կարօ Սարեան (արժէքաւոր լուսանկար մը), Տիկին Մանուշ Շամիչեան 10 հատ հայկական պուպրիկներ :

HOME ARMENIEN
SAINT RAPHAËL

28 MAI : Messe de l'Ascension par Monseigneur Vartanian à 10h30
Repas à 13h
Inscription par tél. : 94-95-00-30
Représentation par le groupe théâtral de Nice à 16h30.

30 MAI : Visite des Dames arméniennes de la Croix Bleue de Marseille à l'occasion de la Fête des Mères.

04 JUIN : Visite des Dames arméniennes de l'U.G.A.B. de Marseille.

Մեծ ձաշ

Կեսարիոյ եւ Երջանիկ Հայրենակցական Միութիւնը՝ Զաթցիներու վերապրողներով միասին կը տօնէ Աղ – Տապի եւ Զաթի հերոսամարտին 70–ամեակը, Մայիս 24, կիրակի, ժամը ճիշդ 13–ին Հ · Բ · Ը · Մ · Ալեք Մանուկեան սրահը :

118, rue de Courcelles, 75017 Paris
Métro : Courcelles

Նախագահութեամբ՝
ՅԱԿՈԲ ՎԻԶԻՐԵԱՆԻ

Ճոխ պեղարուեստական բաժինով :

Միրայծար մասնակցութեամբ՝ Միհրան Էլմայեանի, Բիւզանդ Ֆնտըգեանի, Օր · Պէաթրիս Պիլէզիկճեանի, Օր · Անի Գաբիկեանի, Անդրանիկ – Սիլվէն Քէօշկլուեանի :

⁂

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նոյն օրը առաւօտուն Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգիստ կը կատարուի մեր բիւրաւոր նահատակներու եւ անհետացող բազմաթիւ հայրենակիցներուն ի յիշատակ :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՏՕՆ ԱՀԱՆԳԷՍԸ

Թատրոն, Երգչախումբ, Պար ...

Մասնակցութիւն – Կապոյտ Խաչ – Հ · Մ · Ը · Մ · – Քոնկ Ֆու – Դիմակ (Յակոբ Պարոնեանի Առանին տեսարանները), Սիփան–Կոմիտաս – Նայիրի – :

Կիրակի, Մայիս 31, ժամը 15–ին, 5–րդ թաղամասի քաղաքապետարանին սրահին մէջ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նոյն օրը առաւօտուն Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգիստ կը կատարուի մեր բիւրաւոր նահատակներու եւ անհետացող բազմաթիւ հայրենակիցներուն ի յիշատակ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Վարանդէն, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կօշկակարեան 300 Ֆ · կը նուիրեն «Յառաջ»ին Տիկին Մարիամ Սելքեկեանի յիշատակին :

Մայրերուն Օր

Հ · Բ · Ը · Մ · ի Վարանդի Տիկնանց վարչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ ձեզ, Մայրերու Օրուան տօնակատարութեան, Մայիս 23, Շաբաթ օր, կէսօրէ հետք, ժամը 3 · 30–ն սկսեալ, Ե · Հիւսիսեան սրահին մէջ :

Բանախօս · – Լեւոն Թորոսեան (Վիէննայէն) :

– *Պատուոյ մօր յիշատակութիւն :*
– *Գեղարուեստական յայտագիր :*
– *Հիւրասիրութիւն :*

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ՀՈՎՒՒԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻՆ Ա. ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Ս · Գրիգոր Հովուական եւ Մշակութային կեդրոնի Ա · տարեդարձի առիթով, Կիրակի, Մայիս 24, առաւօտեան ժամը 10 · 30–ին, Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ հոգեհանգիստ կը կատարուի կեդրոնիս բոլոր բարերարներուն եւ ննջեցեալ հոգիներուն համար :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՎՐԴ · ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Յաւարտ պատարագին տեղի կ'ունենայ բնտանեկան հացկերոյթ ժամը 12 · 30–ին :

Տեղերը ապահովելու համար՝ հեռ · –
91 – 48 – 19 – 60

80e ANNIVESAIRE DE L'UGAB

L'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
organise un

CONCERT

à
l'ABBAYE SAINT-VICTOR
rue de l'Abbaye — 13007 MARSEILLE

Vendredi 29 Mai à 21 heures précises
avec la participation de
JEAN TER-MERGUERIAN
— violoniste —
SERGE PALOYAN
— chef d'orchestre —
et
L'ENSEMBLE ORCHESTRAL
DE PROVENCE

Terre et Culture à MARSEILLE

LA CROIX BLEUE (section ville) a le plaisir de vous inviter le Samedi 23 Mai à 21 heures, à La Maison de la Culture Arménienne, 12-14, rue St. Bazile

à

une Soirée d Information et de Soutien, qui permettra à l'organisation Terre et Culture de vous présenter, au moyen d'un diaporama, les activités de sauvegarde et de restauration du patrimoine arménien auxquelles elle se consacre depuis dix ans en Arménie perse et dans la région de Kessab.
Cette présentation sera suivie de la projection du film.—

ՀՈՂԻՆ ՁԱՅՆԸ — ԲԷՍԱՊ
LA VOIX DE LA TERRE
(40 minutes, couleur, sous-titres français) tourné à Kessab durant l'été 1986
Un coktail vous sera cordialement proposé

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

La S.F.A. et le C.D.C.A. vous invitent à une

CONFÉRENCE - DÉBAT

sur

«LA QUESTION ARMENIENNE ET LE PARLEMENT EUROPEEN»

qui se tiendra le Mardi 26 Mai à 20h30, dans la salle du Centre Saint Mesrob, 10bis, rue Thouin,, 75005 Paris

Un buffet froid sera servi à ceux qui le désirent à partir de 19 heures. Participation : 50 francs. Prière de s'inscrire avant le Samedi 23 Mai en téléphonant au 42 - 78 - 31 93 ou 43 - 26 – 50 - 43.

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մայիս 22, Ուրբաթ օր, յիշատակ Աչխարհազօրաց եւ Զօրավարացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի 1918 Ամի, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց :

Այս առթիւ, Փարիզի Ս · Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 6–ին կիրակի 6–ին՝ մատնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի Սարդարապատի մեր նահատակներուն համար :

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը մասնակցելու հոգեհանգստեան այս պաշտօնին, եւ նորոգուելու Սարդարապատի հերոսներուն ոգիով :

ՍԷՆ – ԹՒԹԻԷՆ Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԵԿԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ Ս · ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ Գ · ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԻԹՈՎ

Մայիս 24, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10 · 30–ին, Սէն – Թ'էթիէնի Ս · Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ օծման Գ · տարեդարձին առիթով, կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՉԱՔԱՐԵԱՆ

Այս առթիւ, յաւարտ պատարագի, կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն՝ ի յիշատակ եկեղեցաշէն բարերարներ՝ ՏԷՐ եւ ՏԻԿԻՆ ԳՐԻԳՈՐ եւ ՍԻՐԱՓԻՈ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆԻ :

Նոյն առեն արեւշատութեան տօթք եւ մպղծանք կը կատարուի եկեղեցաշէն միս բոլոր բարերարներուն եւ ատտարօղներուն համար :

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Վիէննի «Դպրաց Դասի» կողմէ :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած՝
Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան Պանէվօյի մասնաճիւղին կողմէ, Ուրբաթ Մայիս 22, ժամը 20 · 30–ին՝

THEATRE VICTOR HUGO
14, ave. Victor Hugo — BAGNEUX

Կը ներկայացուի «ԽՆՁՈՐԻ ԱՑԳԻՆ» (1986) եւ վաւերագրական ժապաւէն մը :

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 35 Ֆր · :

Տոմսերը ապահովել՝ Ժ · Տէր – Մարպարեան :

2, square Ed. Barbanson — BAGNEUX

Հեռաձայն · – 46 – 63 – 77 – 92 – անդամներուն մօտ, եւ տեղւոյն վրայ, ներկայացման օրը :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանէվօյ – Քաշանի մասնաճիւղը կը ներկայացնէ · –

ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ–Ը

Յունիս 23–ին Թէաթր Վիքթոր Հիւկօի մէջ :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է ընկերուհի՝ Ազնիւ Պտտաեանի 1000 յիշատակին – Պր · Սերժ Սիմոնեանէ 1000 Ֆրանք, Տիկին Թօրունէ 200 Ֆ · եւ ընկերուհի Մ · Իւլիւպէեանէ 500 Ֆ · :

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ
22
VENDREDI
22 MAI
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.492 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.492

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԴԻՐՔԵՐԸ ԱՐԴԷՆ ՈՐՈՇՈՒԱԾ ԵՆ

Մրցաշրջանին սկիզբէն ի վեր ջանացինք հետեւիլ – գաւառէն – Ֆրանսահայ գըլխաւոր խումբերուն գրեթէ բոլոր արդիւնքներուն եւ տալ հոս, ամէն չաբաթ, ամփոփ մեկնաբանութիւններ: Ներկայ գրութիւնը պիտի ըլլայ վերջինը, ինչ որ ըսել չէ թէ յառաջիկայ արդիւնքները պիտի չերեւնան թերթին մէջ:

Ըսինք՝ վերջինը, որովհետեւ դիրքերը արդէն որոշուած են գրեթէ ամէն տեղ· բացի Թերեւս փարիզեան շրջանէն՝ ուր Ալֆորվիլի եւ Իսիի համար կացութիւնը կրնայ տակաւին փոխուիլ: Երկուքն ալ յաղթած են կիրակի, իրենց հերթական մրցակիցներուն մեծ տպաւորութեամբ: Բայց պէտք է տպասել որ բոլոր արդիւնքները վաւերացուին պատասխանատու յանձնախումբին կողմէ, գլխնալու համար թէ ինչպէս է ճշդրիտ դասաւորումը: Չո – տը – Սէնի մէջ, Անթոնի – Սէվր մրցման յետաձգումը աւելի կ'աւելցնէ անորոշութիւնը: Ամէն պարագայի տակ, հայանուն երկու ակումբներն ալ կը փայլին առաջնութեան այս վերջին հանդըրանին մէջ:

Ֆրանսայի ախոյեանութիւն, չորրորդ բաժանում, ամէն ինչ պարզուած է այլեւս: Մեզ հետաքրքրող խմբակին մէջ, Քլիւպ ախոյեան է, Վալանսի Հայ Մարզականը՝ դեր – ախոյեան:

Այս երկու խումբերը հանդիպեցան իրարու հետ Վալանսի մէջ: Արդիւնք՝ 1 – 1: Այդ կը բաւէր Հոթ – Սավուայի ակումբին ապահովելու համար իր վերելքը դէպի երրորդ բաժանում: Յառաջիկայ կիրակի, Վալանս կը խաղայ Փոնտը – Շեբրէի մէջ եւ Մայիս 31–ին – վերջին մրցում : Կ'ընդունի Ֆէշի այցելութիւնը:

Վալանսի Հայ Մարզականին վերջնական դիրքը այս մրցաշարքին մէջ արժանի է ծափահարութեան, քանի որ նոր րեկ էր Ֆրանսայի առաջնութեան մէջ:

Հաւասարութիւն նաեւ (1 – 1) Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն – Տէսինի համար՝ որ կը մրցէր, իր դաշտին վրայ, Միզերիէօյի դէմ, զօրաւոր կազմ մը: Այս մրցաշրջանին, 13–րդ անգամն է որ Հ· Մ· Ը· Մ· հաւասարութեամբ կը փակէ իր հերթական մրցումը: Յառաջիկայ Կիրակի, վերջին խաղ՝ Նոր – Քափ դէմ, Կրընոպլի մէջ: Նոր – Քափ հաւանական ախոյեանն է: երթ մրցման՝ 0 – 0 :

Փրոմոսիոն տ'Օննէօր դասակարգին մէջ, Վալանսի պահեստին, Սէն – Շամոնի մէջ, յաղթած է զոպել առաջատարին յարձակումները: Արդիւնք՝ 1 – 1: Վալանս իր վերջին մրցումը կը խաղայ Կիրակի, իր դաշտին վրայ Կրինյիի դէմ՝ որուն յաղթած էր (3 – 0): Ցաւալի է որ նոր յաղթանակով մը ծագումով հայ երիտասարդութիւն Մարզական Միութիւնը – այս է ակումբին ճշդրիտ անունը – պիտի հաստատէ իր դեր – ախոյեանի դիրքը այս դասակարգին մէջ ալ:

Միջերկրականի լիկին մէջ Մարսէյլի հայանուն երկու ակումբները կը խաղային Սէն – Թանթուանի դաշտին վրայ: Տեղական խումբը յաղթած է (3 – 1): Սէն – Թանթուան հաւանական է որ պահէ իր տեղը բարձրադոյն դասակարգին մէջ. Հ· Մ· Ը· Մ· – Աւրժիւ կ'իջնայ աստիճան մը վար, Ցառաջիկայ Կիրակի, վերջին մրցումները՝ Սէն – Թանթուան

կ'երթայ Կափ, իսկ Աւրժիւ՝ կ'ընդունի Տրակինեանի այցելութիւնը:

***

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԶՆԵՐ
ԼԻՈՆ – ՏԷՍԻՆԻ ՀԱՄԱՐ

Ֆութպոլի ախոյենութիւնները վերջնալու մօտ են: Խաղացողները պիտի հանդիպին քանի մը չարաթներ, բայց վերջինները պէտք է պատրաստուին յառաջիկայ մրցաշրջանը: Հայանուն ակումբներն ալ կ'աշխատին արդէն այդ ուղղութեամբ:

Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն – Տէսին հրաւէր ուղղած էր մամուլի ներկայացուցիչներուն հաւաքոյթի մը՝ կարեւոր լուր մը տալու համար: Ներկայ էին խաղացողրէն չաւեր եւ ակումբին վարիչները:

Կարեւոր լո՞ւրը· մարզիչի փոփոխութիւն: Այդ մասին խօսեցաւ նախագահ Սերժ Մալճեան իր դործատեղիին մէջ եղած այս ընդունելութեան ընթացքին: Հինդ տարիներէ ի վեր մարզիչն էր – վճարովի մարզիչը – Օլ· Լիոնի նախկին արհեստավարժ խաղացող Ռօժէ Տիւֆէզ, յառաջիկայ մրցաշրջանին պիտի դադրի դործելէ: «Ոչ թէ» ըսաւ նախագահը «որովհետեւ զոհ չենք իրմէ· մեծ աշխատանք տարած է ակումբին մէջ, բայց, իր ալ համաձայնութեամբ, որոշեցինք իրարմէ զատուիլ»:

Ո՞վ պիտի ըլլայ նորը: Շատ երկար տարիներէ ի վեր, առաջին անգամ ըլլալով, Հ· Մ· Ը· Մ· պիտի ունենայ հայ մարզիչ մը, Գրիգոր Պուզոլեանը՝ որ Ֆութպոլի դաշտերուն վրայ աւելի ծանօթ է «Իկոզ» անունով: Ֆառասուն տարեկան է: Անոր պիտի աջակցի Հանրի Փափազեան: Երկուքն ալ մասնակցած են Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն – Տէսինի համբաւաւոր կազմին, որ, 1977–ին, տարաւ չարք մը յաղթանակներ ի հաշիւ Ֆրանսայի բաժակին եւ պարտուեցաւ ի վերջոյ միայն 1 – 0–ով Նիմի արհեստավարժ խումբին:

Այս փոփոխութեան առթիւ, ակումբին պատուոյ նախագահները, Գրիգոր Ամլանեան եւ Ժիրայր Ղազարեան չէ՛ւտեցին թէ Հ· Մ· Ը· Մ· մեծ ընտանիք մըն է եւ ուրախ են որ նախկին խաղացողներ կը վերադառնան ակումբ՝ ձեռք առնելու համար անոր մարզական դեկավարութիւնը:

Ծանօթ է որ Հ· Մ· Ը· Մ·, այս տարի եւս յաջողեցաւ իր տեղը պահել Ռոն – Ալփ լիկի պատուոյ դասակարգին մէջ: Տաս տարի է արդէն մաս կը կազմէ չորրորդ ընտրանիին: Անգամ մը ատաում մըն ալ ըրած է դէպի ատիճան մը աւելի վեր ու մասնակցած երկու տարի Ֆրանսայի առաջնութեան չորրորդ դասակարգին մէջ:

Կանուխ է տակաւին պիտնալու թէ նոր մարզիչները ո՛ր խաղացողները պիտի ունենան իրենց տրամադրութեան տակ յառաջիկայ մրցաշրջանին· յուսալի է սակայն որ կազմը մեծ փոփոխութիւններու պիտի չենթարկուի եւ պիտի կրնայ յաջողապէս պաշտպանել իր դիրքը լիկի բարձրադոյն դասակարգին մէջ, ինչ որ այնքան ալ դիւրին դործ չէ, որովհետեւ չորրորդ մէջ չեն պակսիր յաւակնոտ ակումբներ, զինուած աւելի մեծ նիւթական միջոցներով եւ՝ կարող ուժեղ խումբեր մէջտեղ հանելու:

Ցառաջիկայ մրցաշրջանին Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն – Տէսին պիտի չանայ ալ աւելի զարկ տալու իր փոքրերու խումբերուն, ներկայիս թիւով տասնեակ մը՝ որոնք ակումբին ապագան կ'ապահովեն: Այդպէս հաւատաց մեզի նախագահ Մալճեան:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԱՔՃԵԱՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՊՐԻԼ 24ԷՆ ԵՏՔ

Հայաստանի, Ֆրանսայի եւ Սփիւռքի զանազան շրջաններու մէջ կատարուած ոգեկոչումի հանդիսութիւններու մասին թղթակցութիւններ սիւնակներ գրաւեցին· նկարագրուեցան բողոքի ցոյցերը, ներէ մէջքերումներ կատարուեցան, լուսանկարներ հրատարակուեցան որպէսզի կարելի չափով հարազատ պատկեր մը տրուի 72–ամեակէն: Այս բոլորին մէջ կային սակայն հոս ու հոն սպրդած պարբերութիւններ, որոնք «Ապրիլ 24» խորագրին տակ կը խօսէին տարբեր բաներու մասին· ահա անոնցմէ մէկ քանին·

«...Թեսաղոնիկէի մէջ «Էթերիա Մաքեոնիքոն Սփուտոն» սրահը բերնէ – բերան լեցուն էր, մեծ մասով Ցոյն հայասէր բարեկամներով, մինչ յանձնախումբի հաստատումով Հայեր կը բացակայէին»:

«Ազատ Օր» – Ապրիլ 28

***

«...Այս տարի Հնորհիւ Գալուստեան Ազգային Վարժարանի փոխ տնօրէն Պր· Յ· Համբիկեանի բազմիցս կատարած ազդարարութիւններուն, կարելի եղաւ ճաշասրահին մէջ պահպանել լռութիւնն ու կարգ ու կանոնը...»:

«Արեւ» – Ապրիլ 27

***

«...Առանց թղթակցութիւնը խանգարել ուզելու, հոս անհրաժեշտ կը դտնենք արագ վկայագիծ մը բանալով կարգ մը նշումներ ընելու Հոդեհանդստեան ելոյթին մասին, զգուշանալով որ յառաջիկայ տարիներուն խուսափինք այս ելոյթներէն:

Հոդեհանդստեան արարողութեան մը, կամ նոյն իմաստին մէջ պարփակող ելոյթի ընթացքին պէտք է խուսափիլ ծափահարելէ: Սգատօնն ու հոդեհանդիստը փառատօն չէ: Ոդերգներու (քայլերգ) պահուն ոչ ծխելը արտօնելի է, ոչ խօսիլը, ոչ բաղմած ըլլալը, ոչ ալ համբիչ քաշելը, դեռ չխօսելու համար այլ անարդրանալի երեւոյթներու մասին ալ....:

(Ազատ Օր» – Ապրիլ 27

***

«Ապրիլ 23, Հինդշաբթի երեկոյ ժամը 20–ին հսկումի տպաւորիչ արարողութիւն կատարուեցաւ Ս· Աստուածածին Եկեղեցին...:

Վերջաւորութեան Տարօն Ծ· Վրդ· բացատրեց, թէ թէեւ այս արարողութիւնը կանոնական չէ ու չէ նախատեսուած Հայոց Եկեղեցիին տօնացոյցին մէջ, բայց եւ այնպէս ամենակալ Աստուած մեզք չի համարիր, որ մեր բիւրաւոր նահատակներուն ժառանգորդները գան հաւաքուիլ եկեղեցւոյ սրբազան կամարներուն տակ, աղօթելու համար մէկուկէս միլիոն զոհերու սուրբ յիշատակին»:

«Յառաջ» – Մայիս 6

Ամէ՛ն:

Թ· ԱՐՓԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՒ

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ կուսակցութեան Կեդր· Կոմիտէն քաւէարկեց քաղաքական Բիւրոյին առաջարկած թեկնածութիւնը եւ վաւերացուց Ժորժ Մարչէի տեղեկագիրը: Վերջնական բնոյթ կ'առնէ այս թեկնածութիւնը, երբ որոշումը արուի, մեծամասնութեամբ, ազդ· համագումարին կողմէ, ինչ որ կասկած չի վերցներ: Մեծիտիները Ջանք չեն խնայեր նեղը դնելու համար թեկնածուն, «բարենորոգողնե – րու» կապակցութեամբ մանաւանդ, եւ այնքան կրկնելով նոյն հարցումները, որ այլեւս անհամ կը դառնայ: Ոչ մէկ հարցում քաղաքական ծրագրի մը մասին, լուծելու համար երկրին մտահոգիչ հարցերը՝ գործազրկութիւն, դրամատնտեսութիւն, եւայլն, եւայլն· այլ միշտ նոյն յանկերգը՝ ի՞նչ պիտի ընեն «բարենորոգողները», ի՞նչ պիտի ընէք Ա· Ջրյանին իրիկունը: Ցիշենք որ Լաժուանների ծնած է 1929–ին, Քորէզի նահանգը: Ջատակ է դիւղացի ընտանիքի մը: Հայրը՝ նախ արմատական – ընկերվարական, համայնավար դարձած է պատերազմէն ետք: 1958 Մայիսին, ցոյցի ատեն ծանրօրէն վիրաւորուած է գլուխէն եւ բաւական ատեն մահաքունի մէջ մնացած է: 1981–էն ի վեր Ազգ· Ժողովի համայնավար խմբակին նախագահն է:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ ժողովրդավարացման գլխաւոր դէմքերէն՝ Օթէլօ ալ Քարվալհօ, որ «Մեխակներու յեղափոխութեան» հայրը կը նկատուի, 15 տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ «խափանարարական գործունէութիւններու մասնակցութեան» համար: 63 միւսամբաստանեալներէն՝ 16–ը անպարտ արձակուեցան: 1984 Յուլիսին է, որ ոստիկանութիւնը Քարվալհօն եւ «ժողովրդական Մխութեան ձակատ»ի իր ընկերները կը ձերբակալէր, որպէս դրգիչները «Ապրիլ 25 ժողովրդական ուժերու» ահաբեկչական չարժումին:

ՔՈՐՍԻՔԱԿԱՆ նախկին էֆ – էլ – էն – Սէ–ի կարեւոր ցանց մը քակտուած է եւ 20 կասկածելիներ ձերբակալուած: Այս գործողութեան առթիւ ձեռք ձգուած են բազմաթիւ եւ բազմազան գաղտնի փաստաթուղթեր եւ գինամթերք: Կը կարծուի որ ահաբեկչական նոր արարքներու առաջքն առնուած է: Ինչ որ, ամէն պարագայի մէջ, անուրանալի է, նոյնիսկ ընդդիմութեան համար, այն է որ այս մարզին մէջ, Ներքին նախարարութիւնը արդիւնաւոր գործ տեսած է, Ազգ· Ժողովի Ատենապետէն ի վեր:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԱՐՏԱՔԻՆ առեւտուրը կը շարունակէ դէշ վիճակի մէջ ըլլալ: Ապրիլի բացը 3·6 միլիառ Ֆրանքի հասած է:

ՊԱՐՊԻԻ դատավարութիւնը կը շարունակուի առանց Պարպիի: Վերապրողներ վկայեցին Զորեքշաբթի օր, նկարագրելով Լիոնի Սէնթ – Քաթրինի նշանաւոր հաւաքումը:

ՏԻՀԼիի մէջ, նոր միջադէպեր պատահած են Հնդիկներու եւ Մահմետական – ներու միջեւ: Խախտումներէն 60 հոդի մեռած են:

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԸ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Վերջին տասնամեակներուն զարգացման լայն հունի մէջ մտաւ եւ մեծ յառաջդիմութիւն արձանագրեց չարենցագիտութիւնը: Գրականագէտներ՝ Հ. Թամրազեանի, Սալախեանի, Ն. Դարագեանի, Ս. Աղաբաբեանի, Ալ. Զաքարեանի, Գ. Յովսէփեանի, Գ. Անանեանի, Դ. Գասպարեանի, Ան. Չարենցի եւ ուրիշներու յօդուածները, ուսումնասիրութիւնները, տուտար հատորները ականաւոր բանաստեղծի գրական ժառանգութիւնը քննելէն բազմաթիւ տեսանկիւնների: Անշուշտ, պէտք է նշել նաեւ պարբերաբար կազմակերպուած չարենցեան գիտական ընթերցումներու նշանակութիւնը այդ ուղղութեամբ:

Սակայն Ե. Չարենցի անհատականութիւնն այնքան մեծ է ու հարուստ, որ մշտապէս կը թուի, թէ տակաւին բան մը պակաս է: Այս կէտը հաստատուեցաւ նաեւ անոր անտիպ ու չհաւաքուած ստեղծագործութիւններու տուտար հատորին հրատարակութեամբ, որմէ ետք ակնյայտ չեչտուեցաւ արուեստագէտին կեանքին եւ ստեղծագործութեան միասնական ու մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան անհրաժեշտութիւնը: Եւ որովհետեւ արդէն 1961–ին հանրութեան սեփականութիւնը դարձած էր չափազանց ուշագրաւ գիրք մը՝ «Ցիշողութիւններ՝ Եղիշէ Չարենցի մասին» խորագրով ապա ընթերցողը չարենցագէտներէն ակնկալել սկսաւ նոր ներթափանցումներ: Այդ ալ ակնյայտ ամրապնդուեցաւ յուշերու երկրորդ տպագրածաւալ հատորի հրատարակութեամբ: Այդ երկու հատորները տասնամեակներու աքնաջան որոնումներով նախաձեռնած, հաւաքած, կազմած ու հրատարակութեան յանձնած է Ե. Չարենցի մտերիմներէն՝ Եղիշէ Յովհաննիսեանը (Կուրդոյեան): 1961–ին ակադեմական Սրամ Ղանալանեան գրեց, որ Ե. Յովհաննիսեան «Չարենցի յուշամատեաներ բաղեղծողն է (եւ ոչ կազմողը)»:

Այս յուշամատեաններով չարենցագիտութիւնը կը մտնէ նոր շրջան մը, երբ կենսանիւթի եւ գեղարուեստական արժէքի միատեղ քննութիւնը կ'արձանագրէ գիտական կոթողային աշխատութեան ծնունդը: Հասունցած է նաեւ Ե. Չարենցի գիտական կենսագրութիւնը ստեղծելու հարց. սեռ մը, որու հիմը հայ գրականագիտութեան անդաստանին մէջ գրած է Սրամ Ինճիկեան՝ Մ. Նալբանդեանի ու Յ. Թումանեանի նուիրուած իր աքանչելի գիրքերով, եւ Պ. Յակոբեան՝ Ա. Արովեանի նուիրուած ուշագրաւ հետազօտութիւններով: Յուշագրութիւններու առաջին հատորին մէջ ականաւոր բանաստեղծին մասին խօսած են Աւետիք Իսահակեան, Մ. Սարեան, Յ. Կոջոյեան, Գ. Մահարի, Մ. Արմէն, Ն. Տիխոնով, Մ. Ռիլսկի, Ի. Էրէնբուրգ, Գ. Լէոնիձէն, Ս. Զիքովանի, Ս. Ռուստամ,, Մ. Ռահիմ, ինչպէս նաեւ զայն մանկութենէ, միատեղ աշխատանքէ ճանչցած մարդիկ՝ անոր կեանքի վկաները՝ չորս տասնեակ յուշագիրներ:

Բ. հատորին յուշագիրներու թիւը կ'անցնի եօթը տասնեակը. հոն ալ քիչ չեն չորդորուն անուններ՝ Վ. Փափազեան, Ս. Քոչարեան, Ռ. Սարոյեան, Մ. Շահինեան, Ա. Բաբջուկ – Մելիքեան, Խ. Դաշտենց, Ս. Զօրեան, Ս. Կապուտիկեան, յայտնի մտաւորականներ, հանրային գործիչներ:

Յուշագրութիւններու ներկայ հատորով նախ կ'ամբողջանայ ու զգալի կերպով կը հարստանայ Ե. Չարենցի մանկական, պատանեկան եւ երիտասարդական տարիներու կենսագրութիւնը: Եւ տակաւին մասնաւորապէս չնորհիւ բանաստեղծին հարազատներուն, Կարսէն գինքը ճանչցողներու պատմածներուն: Առաջին հերթին նկատի ունինք Արաքսէա Ալիքսանեանի, Սրամ Չերանեանի, Կարինէ Քոթանճեանի յուշերը: «Եղիշէն աշակերտներիս զարմացնում էր անսովոր յիշողութեամբ: Հէյա ու արագ նա իրագործում էր ռուս մեծ բանաստեղծների ուզած ստեղծագործութիւնը: Նա անվերջ դիտէր, ամբողջ Պուշկինը, Լերմոնտովը, Կոլցովը: Բայց երբ նրա աչքերում յայտնւում էր ինձ համար անհասկանալի թախիծը, նա արտասանում էր Նայսոնին: Եղիշէն չատ արագ անձնատուր էր լինում բնութեան հմայքին եւ սկսում էր արտասանել սիրած տղկան հուիրուած իր բանաստեղծութիւնները», – կը վկայէ Սրամ Չերանեան: «...Չարենցը երբեք չէր սիրում խօսք բացել նիւթականի մասին, տրանջալ տգեղութիւնից: Չափազանց հպարտ էր, արժանապատուութեամբ լի, ղրամ ունենալիս ծախսում էր առանց որեւէ հաշուենկատութեան, յետոյ նորից մնում առանց դրամի, խմելով չատ սիրած պարսկական թէյը», – կը վկայէ Կարինէ Քոթանճեան:

Ծերան Թորգոմեանի վկայութենէն, «Զոքանչը դանդատւում է, որ պոէտը համարեա քուն չունի: Գիշեր – ցերեկ նրա տած այդ հէնց վոշեթաթախ դրքերն է կարդում: – Օրական երկու – երեք ժամ հազիւ քնի, զոռով եմ հաց ուտեցնում, – ասում էր նա՝ ալեհեր գլուխը չարժելով»:

«– Յարութիւն, – ասաց Չարենցը, – մեզ մնում է, որ մայրապիւղ երեւանը մայրաքաղաք դարձնենք: Թո՛դ Բաքուն ու վարժապետութիւնը եւ արի Երեւան, դուս թարգմանիչ կը դառնաս», – պատմած է Յարութիւն Թուրչեան:

Եղիշէ Չարենցի՝ որպէս մեծ բանաւիճող, հռետոր, տրամաբանող, շատ վըկայութիւններ կան յուշագրութիւններու մէջ, որոնցմէ կ'առանձնանայ Հենրի Գաբրիէլեանի պատմածը: Հայ նոր եւ նորագոյն գրականութեան մէջ փիլիսոփան սեռը թերեւս ոչ ոք այնպէս զարգացուցած է, որքան Չարենց: Եւ, գժբախտաբար այդ սեռը հետզհետէ մնացած է մեր գրականագիտութեան ուշադրութենէն: Իր յուշերուն մէջ Յարութիւն Մկրտչեան մեծ բանաստեղծը կ'արժէքաւորէ նաեւ այդ առումով. «Պոլեմիկայի մէջ Չարենցը ախոյեան չունէր: Նա պարզապէս «փետրում» էր դիմացինին: Ես այդ տեսել էի Մակինցեանի, Յովակ Խանզադեանի եւ Դարագեանի հետ բանավէճերում: Էլ չեմ խօսում չարենցեան փիլիսոփայական մասին, որ ձեռքից ձեռք էին անցնում»:

Պէտք է ըսել, որ ընդհանրապէս յուշապատումի փայլուն վարպետ էր Դուրգէն Մահարի. այդ ժանրին մէջ նրբութեան, խորութեան, հոգեկան ներթափանցումի վարպետ: Ահա մեծ քերթողի մասին անոր պատմածէն երկու քաղուածք, որոնք Եղիշէ Չարենցը կը բնութագրեն չորսդին լուսաւորուած. «Պետականութեան, ամէն պետականութեան հիմքը հացն է, հաց ունես, ամէն ինչ ունես, հաց չունես, ոչինչ չունես». իրեն յատուկ կիրքով ըսած է Չարենց: «Զուգունից յուսաչ չես թխի», եւ նաեւ ասա. «Երեւակայում ես, թէ ինչ կը լինի ապագայ Երեւանը, յուշարձանների քաղաք ... Նաբեկացու յուշարձան, Քուչակի, Սայաթ – Նովայի, Կոմիտասի, Թումանեանի ... Երանի տեսնողին: Գնացինք»:

Մարտիրոս Սարեան իր հանճարեղ ժամանակակիցը կրցեր է դիտել – ճանչնալ հաւասարազօր մակարդակը: Ան արժանաւոր կերպով կը գնահատէ գրականագէտ Նշան Մուրատեանը, որ ոչնչացումէ վերկած է իր՝ Սարեանի, – «Չարենցի դիմանկարը» աշխատանքը: Մարտիրոս Սարեան մեծ քերթողին մասին չատ մը դիտարկումներու կարգին ունի հետեւեալը. – «Չարենց «հայրենիքի գինուորի հոգեբանութիւն ունէր եւ նոյնը պահանջում էր շրջապատից: Ամէն ինչ եւ ամէնից էլ, ինձից իրեն, գնահատում էր այդ հոգեբանութեամբ»: Արդարեւ, տարողունակ դիտարկում: Հապա դեղանկարչի այս կարծիքը. «Ես իմ անոյշ Հայաստանի»ն աւելի չուտ, բոլոր մասշտաբներից դուրս պատմիս է: Պատմիս՝ հագցուած ժողովրդական էպոսի աստիճանին: Դա անյիշելի ժամանակներից եկող Հայաստան – Ութերաստ – Արմենիա երկրի համապարփակ պատմիս – դիմանկարն է»:

Վահրամ Փափազեան, որ 1926–ին Թիֆլիսի հայկական դրամատիկ թատրոնի բեմին վրայ բեմադրած է «Կապկապ Թամազեան», մարմնաւորած գլխաւոր դերը՝ Ղարան եւ այդ առիթով ճանչցած ու հաստկըցած է Եղիշէ Չարենցը, քերթողը հետեւեալ ձեւով կը բնութագրէ. – Չարենց «ներհակ էր կենցաղավարութեան իմ ըմբռնման ձեւերին» եւ՝ «մեր ազգի մեծատոհմիկ ու արժէքաւոր մի հատուածի կործանումին ականատես այդ մարդը՝ աշխարհասատան մի ցասումի յամառ կուտակումն էր, ինչպէս եւ չտեսնուած մի վրէժի ամենակործան պոռթկումը»:

Պարզապէս զեղեցիկ, մօտէն նկատուած բազմաթիւ դիտարկումներ կը պարունակէ Մարօ Ալազանի յուշը, ուր Չարենց – Դուստեւսկի, Չարենց – Գանդի հոգեկիր զուգահեռները աւելին կ'ըսեն, քան այն, ինչ որ հաղորդած է յուշագիրը:

Իրարու չատ հանդիպած ու վիճած են Եղիշէ Չարենց ու Մարիետա Շահինեան, այդ բնթացքին կարելի չափով խորանալով ոչ միայն արուեստի եւ քաղաքականութեան խնդիրներու մէջ, այլ նաեւ քննած են հայ մարդու ազգային նկարագիրը, հայ ժողովուրդի պատմական տիպը: Այդպիսի բազմաթիւ զրոյցներէ ահա թէ ինչ մանրամասնութիւններ կը յիշէ Մ. Շահինեան. «Այո, դուք, տիկին Ջան, – ասում էր նա ինձ տասնեակ անգամ, յարուցելով իմ մէջ կատազութեան նոպա, – դուք, սիրելի Մարիամ, իսկ եւ իսկ այդպիսի հայ կին էք եւ երբեւիցէ ինքներդ դրանում կը համոզուէք:

Նրա այդ խօսքերն ինձ այնպէս սարսափելի կատաղեցրել էին, որ ես ոչ մի անգամ դրանք չեմ մտաբերել իմ ոչ մի յուշում: Եւ եթէ այդ մասին որոշել եմ պատմել հիմա, իմ կեանքի ուխտնամեայ հատակում, ապա այն պատճառով, որ ... համոզուեցի, թէ ճշմարիտ Չարենցն էր»:

«Չարենցի հետ բոլոր վէճերում ինձ չի յաջել նրա հանճարեղութեան դպացումը», – ընդհանրացուցած է Մարիետա Շահինեան:

Երկրորդ հատորին մէջ զետեղուած աւելի քան եօթը տասնեակ յիշողութիւններու մէջ, անշուշտ, համաձայն յուշագիրներու անհատական ընկալումներուն, Չարենցի էութիւնը ըմբռնելու անոնց անհատական կարողութեան, արժէքուած են հարիւրաւոր փաստեր, տուեալներ, դիտարկումներ, կարծիքներ, որոնք հաւաքական կերպով կը վերստեղծեն հանճարեղ բանաստեղծին վաւերական կերպարը: Առանք զուգորիկ պատմուածքներ, նորավէպեր են մեծ մարդուն կեանքին մասին, որ ինքնին արդէն օժտուած է բացառիկութեան չնորհով:

Անպայման պէտք է ընդգծել Հաչիկ Դաշտենցի յուշը, ուր քիչ չեն բազմազոյն կռմանի տեղեկութիւնները: Անոր պատմածին մէջ կը յառնէ ոչ միայն Չարենց ստեղծագործողը, այլեւ զրահրատարակիչը, գրական զործի առաջնորդը, լուրջ կրթական ու երիտասարդ ուժեր հոմանուորողը, ընկերային լայն շրջապտոյտ սիրան ու հոգին:

Յուշագիրներէն Ռ. Ղազարեան, Իզաբելլա Չարենց, Արփենիկ Չարենց քերթողը ներկայացուցած են ցարդ չնկատուած դիտակէտերէ:

«Յուշեր Եղիշէ Չարենցի մասին» ժողովածուի երկրորդ հատորի վերջին բնագրի հեղինակը Ռ. Սարոյեանն է: Կ'արժէ որոշ քաղուածքներ ընել անկէ, որ երկուստեք կը ներկայացնէ հայ ժողովուրդի պայծառ զաւակները:

«Չարենց ինծի ըսաւ.

«– Դուն կը գրես անգլերէն, այսուհանդերձ դուն հայ գրող ես»:

Ես համաձայն գտնուեցայ ու նկատեցի, որ թէեւ ծանօթ չեմ իր գրութիւններուն, սակայն, կը կարծեմ, որ ինք, հակառակ որ հայերէն կը գրէ, այսուհանդերձ ու լաւէս համաշխարհային գրող է:

Չարենց պատասխանեց.

«– Թերեւս, կամ, յուսանք, որ այդպէս է, թէեւ ինքնին բաւարար է նաեւ հայ գրող ըլլալը»:

Կամ սա գրուածը.

«Փափաքս էր, որ Չարենց այցելէ Ամերիկա, կամ նոյնիսկ հասաստուի այնտեղ: Ժպտեցաւ եւ հազիւ նշմարելի ձեւով չարժեց գլուխը ու ըսաւ.

«– Ես այստեղ եմ, դուն այնտեղ: Ուրիշ մըն ալ՝ ուրիշ տեղ, թող այդպէս ալ մնայ»:

Ռ. Սարոյեան Ե. Չարենցի մէջ տեսած է հանճարը՝ բնաւորութեան հրաբխային պոռթկումներով, մտածողութեան անսահման ներդաշնակութեամբ եւ, միաժամանակ, անհերեւակայելի հակասութիւններով, ընդծուած, զօրեղ հայկականութեամբ ու հիւմանիզմով:

Մեծ բանաստեղծին մասին յիշողութիւններու երկհատորեակը լայն պատկերացում կուտայ նաեւ Չարենցի ապրած ժամանակի, յատկապէս 20 – 30-ական թուականներու մասին, կը բացայայտէ ժամանակաշրջանի չլուսաւորուած որոշ կէտեր:

Կոթողային այս հրատարակութիւնը կը զարդարէ գրականագէտ Ամատուս Զաքարեանի ծաւալուն նախաբանը, պատկան համալից ուսումնասիրութիւն՝ լեցուն ուշագրաւ վերլուծումներով, փաստերու մեկնումներով, որոնումներով:

Յանկութիւն մը. կը կարծենք, որ պէտք է երկու հատորներէն ընտրել ամէնաբնորոշ յուշերը, թարգմանել եւ հրատարակել նաեւ ռուսերէն. քանի որ Եղիշէ Չարենցի մեծութիւնը վաղուց միջազգային ճանաչում ստացած է, ռուսերէնի միջոցով պէտք է ներկայացնել միջազգային հանրութեան:

ՄԵԼԻՔՍԷԹ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ՆԱԻԱՍԱՐԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

«Նաւասարդ» պարախումբը Փարիզի «Զէնիթ» սրահին մէջ տրուած երեկոյթով մը տօնեց իր քսանամեակը, Մայիս 16, Շաբաթ օրը: Պարախումբին տաղանդաւոր համբաւը ու կատարուած քարոզչական աշխատանքը տուեր էին ակնկալուած արդիւնքը, ու ընդարձակ սրահը (աւելի քան հինգ հազար հոգինոց) լեցուած էր ամբողջութեամբ:

Երեկոյթը սկսաւ պապիկ եւ թոռնիկի զրոյցով մը. մեծ հայրիկ մը իր կորսուած դիւղին վերանքն ու անուղղութիւնները կը վերյիշէր, ու պանդուխ կը պատմէր իր թոռնիկին: Յայտնի էր, որ երեկոյթին կազմակերպիչները ուզած էին դանազանութիւն մը մտցնել յայտագրին մէջ, որպէսզի բեմադրութեամբ մը պատում մըն ալ հիւսել պարերու ընդմէջէն, սակայն դժուար է ըսել, թէ յաջող իրագործում մը դուրս եկաւ այդ յղացումէն: Մեծ հայրիկ մը, որ կը խօսէր իր կորած գիւղին մասին, ուր պատանի հովիւ մըն էր ինքն ու գիւղը յարձակումի ենթարկուած, քանդուած, բնաջնջուած էր հորդաներու կողմէ: Անշուշտ այս բոլորը ենթադրել կուտային, թէ խօսքը արեւմտահայաստանի մասին էր, մինչ ծերուկը քիչ առ քիչ Զանդեզուր կը կոչէր իր գիւղը, կը խօսէր անոր լեռներէն, ապրիւրներէն, ու յայտագիրը կը սկսէր գործադրել Վասպուրականի մէկ դեղջուկ պարով...: Այսպէս, առաջին մասին մէջ դիտեցինք վազարշապատի պարը, Բերդ պարը, իմ անոյշ տաւիղը, Հովիւներու պարը, Զանդեզուրը, Չկնորհներու պարը, Կուժերու պարը, Ձպռոներու պարը եւ Հնձաւորներու պարը. նաեւ ունկնդրեցինք ժողովրդական երգ մը Ռ. Թաշճեանէ, «Չհաւանիր»:

Այս առաջին բաժնին մէջ ուշագրաւ էր յատկապէս Վազարշապատի պարը, որ ներկայացուցին երեք պարուհիներ. անոնց չարժումներուն համաճայն ներդաշնակութիւնը, նազանքը, առնուած ամէն մէկ քայլ, ամէն թեւի չարժում կը վկայէին երկար ու պիտակցօրէն կատարուած աշխատանքի մը, լաւագոյնը տալու չանքին, կատարելագին ձգտումին մասին: Մինչդեռ նոյն բանը կարելի չէր ըսել պարական խումբին համար:

Առաջին մասին յաջորդած զգալի մը հաք մինչ մեծ հայրիկը կը չարունակէր իր պատմութիւնը, բեմին վրայ կոտորած ու մահ խորհրդանշող կենդանի պատկեր մը կ'ուրուագծուէր. սառած չարժումներով այդ զեղեցիկ ամբողջութիւնը չատ աւելի զօրաւոր թելադրականութիւն մը պիտի ունենար անկասկած, եթէ անոր չրնկերանային մեծ հայրիկի անհետաքրքիր ու աւելորդ պատմածները: Յատկապէս այս կենդանի պատկերին, ու առհասարակ ընդհանուր յայտագրին վերաբերեալ աւելի ժխտական էր նաեւ լոյսերու մասնակցութիւնը: Լոյսը, ինչպէս բեմկարգադրութեամբ, կամ զգեստաւորութեամբ, – որ արժանի է յատուկ գնահատանքի – երաժշտութիւնը, օժանդակ ազգակները են ժամանակ, անհերեւակայելի հակասութիւններով, ընդծուած, զօրեղ հայկականութեամբ ու հիւմանիզմով:

Մեծ բանաստեղծին մասին յիշողութիւններու երկհատորեակը լայն պատկերացում կուտայ նաեւ Չարենցի ապրած ժամանակի, յատկապէս 20 – 30-ական թուականներու մասին, կը բացայայտէ ժամանակաշրջանի չլուսաւորուած որոշ կէտեր:

Կոթողային այս հրատարակութիւնը կը զարդարէ գրականագէտ Ամատուս Զաքարեանի ծաւալուն նախաբանը, պատկան համալից ուսումնասիրութիւն՝ լեցուն ուշագրաւ վերլուծումներով, փաստերու մեկնումներով, որոնումներով:

Յանկութիւն մը. կը կարծենք, որ պէտք է երկու հատորներէն ընտրել ամէնաբնորոշ յուշերը, թարգմանել եւ հրատարակել նաեւ ռուսերէն. քանի որ Եղիշէ Չարենցի մեծութիւնը վաղուց միջազգային ճանաչում ստացած է, ռուսերէնի միջոցով պէտք է ներկայացնել միջազգային հանրութեան:

ՄԵԼԻՔՍԷԹ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

LE COIN DU JURISTE

LA MITOYENNETÉ

Beaucoup de propriétaires, sont sans le savoir dans des situations particulières, en ce qui concerne leurs clôtures, leurs murs séparatifs d'avec leurs voisins.

Ils sont en état de mitoyenneté, et très souvent cette situation engendre des procédures longues et coûteuses.

La mitoyenneté constitue l'ensemble des droits et obligations de propriétaires contigus ou voisins, dont les immeubles sont séparés par une clôture ou un mur commun.

La plus courante est la mitoyenneté des murs, mais il existe également la mitoyenneté des clôtures, des arbres, des fossés...:

Je m'en tiendrai uniquement aux murs car cette situation est la plus courante.

Pour qu'il y ait mitoyenneté, il faut la réunion de deux conditions : contiguité de deux immeubles, et une clôture unique les séparant.

Il faut également que ces deux immeubles se touchent par leurs murs séparatifs.

Par ailleurs ce mur séparatif doit être à cheval sur la ligne divisoire.

Ce mur est la propriété des deux parties.

Techniquement il est parfois difficile de déterminer cette mitoyenneté, car elle est liée à la définition du mur lui-même, selon le matériau qui a été employé.

Cette situation entraine une indivision forcée, c'est-à-dire une copropriété; elle impose un service actif à chacun des copropriétaires.

Elle confère le droit d'user du mur, et le droit d'obtenir une contribution du voisin pour son entretien.

Toutefois l'un d'eux ne peut pratiquer dans le corps du mur mitoyen aucun enfoncement, ni y appuyer un ouvrage sans le consentement de l'autre, mais ce dernier n'a pas un droit de veto. Mais il a simplement le droit de faire respecter ses droits afin qu'il ne subisse aucun dommage.

Lorsque le voisin donne son accord, il n'y a pas de difficultés mais il faut toujours se couvrir par une lettre d'accord.

Si le voisin ne donne pas d'accord amiable, on peut le contraindre, et il suffit pour cela d'une lettre recommandée, et s'il persiste, une procédure assez simple par voie d'expert est suffisante.

Si cette procédure n'a pas été réspectée le voisin dispose de deux actions; l'action possessoire, et l'action en responsabilité civile. Il serait trop long de commenter ces deux actions mais il faut savoir qu'elles existent, et font les délices des tribunaux.

Si le voisin donne son accord, et que les travaux effectués entraînent un préjudice sur les constructions anciennes, dans ce cas la responsabilité de celui qui a fait les travaux est totale, car l'autorisation est toujours donnée à condition que ceux-ci ne soient pas dommageables à ce qui existe déjà. La responsabilité de l'architecte et des entrepreneurs peut également être retenue, ainsi que la responsabilité de l'expert.

Par ailleurs l'existence d'une mitoyenneté confère certains droits :

1° Le droit d'usage, et 2° le droit d'exhausser.

Le droit d'usage est celui qui confère le droit de bâtir contre le mur, faire apposer des poutres, mais le voisin a le droit de faire réduire la poutre jusqu'à la moitié du mur.

Ce même droit permet d'adosser divers objets, plantations, treillages, sculptures, hangar, ouvrages qui ne s'y incorporent pas, et qui n'exercent aucune poussée.

Ce droit appartient aux deux copropriétaires, il ne peut être cédé par un seul d'entre eux en faveur d'un propriétaire non contigu.

2° Le droit d'exhausser complète celui de s'adosser et qui est expliqué ci-dessous.

Il permet à l'un des copropriétaires de surélever pour supprimer les vues du voisin sur sa propriété. Ce droit est imprescriptible, sauf si le voisin bénéficie d'une servitude de vue.

Ce droit ne peut être utilisé dans le but de nuire, et ne peut constituer un abus de droit.

Sur le fait de la demande d'autorisation, les auteurs et la jurisprudence sont parfois en pleine contradiction.

Le droit d'exhaussement s'applique aux conditions suivantes :

— Le mur doit être suffisant pour supporter l'exhaussement.

— Celui qui fait les travaux devra payer seul les frais de construction et d'entretien, et rembourser au voisin les frais d'entretien nécessités par cet exhaussement.

En résumé la mitoyenneté est une situation très complexe. Chaque situation exige une étude approfondie. Aucun cas n'est semblable, et d'ailleurs le code civil est bien souvent dépassé par la jurisprudence actuelle, qui elle tient compte du modernisme des matériaux employés.

Je ne peux que recommander la plus grande prudence à ceux qui se trouvent dans ces situations, étant précisé que les exemples que j'ai pris ci-dessus ne sont pas restrictifs et que l'on pourrait en citer bien d'autres.

Levon DJOLAKIAN
Notaire
Marseille

ԳԱՂՈՒԹԻՑ ԳԱՂՈՒԹ

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱՅԻ «Համազգային»ի կամակերպութեամբ ոճնուած է վիպասան Յ. Կարապետեանի ղրական գործունէութեան քառամանեակ յոբելեանը: Բանախօսած է Վ.Հ.Յ.Դ Թէքեան, ներկայացնելով ղրագէտին «Ամերիկեան շուրջպար»ը: Մ. Գալբեան էջեր կարդացած է նոյն գործէն, ապա յոբելեարը խօսք առնելով անդրադարձած է հայ ղրագէտին կրած դժուարութիւններուն, դառնութիւններուն ու հայ ղրականութեան ծառայելով ղպացած հոգեկան դոհունակութեան:

***

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱՅԻ Հ.Օ.Մ.–ի Ազատեան եւ Անի մանուճիւղերուն նախաձեռնութեամբ Ապրիլ 5–ին արուեստական ու երգի ցերեկոյթ մը տեղի ունեցած է. Մ. Զարիֆեանէ, Դ. Վարուժանէ, Սիպիլէ, Մ. Մեծարենցէ, Զ. Խրախունիէ, Վ. Թէքեանէ, Մ. Իշխանէ, Սիամանթոյէ, Ժ. Յակոբեանէ քերթուածներ արուեստացած է Սոնա Գէորգեան – Յովհաննէսեան, իսկ Մանուշ Բանայեան – Նիկոն երգած է հայկական երգեր: Յայտագրի Բ. մասը յատկացուած է Յ. Թումանեանի:

***

ԻՆՏԻԱՆԱՓՈԼԻՍԻՆ Ճարտարարուեստի ընկերութիւն մը իր ելեկտրագէտներու ի պատիւ ճաշ մը տուած է Ապրիլ 9–ին ու այս առթիւ մրցանակներ բաշխած գիւտարար ելեկտրագէտներու: Անոնցմէ մէկը եղած է Վ. Շատիկեան որ մրցանակ ստացած է իր տասներկու ճարտարարապետական – ելեկտրական գիւտերուն համար:

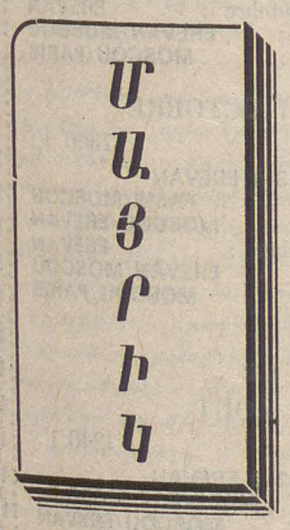
***

ՊՈՍԹՐՆԻ «Հայրենիք» հասարակութիւնը 300 հազար քանատական տոլար արժէքով բաժնեթուղթ նուէր ստացած է Գրիգոր Զիլինկիրեանէ: Գումարը պիտի տրամադրուի «Հայրենիք»ի տարածման ու անոր հանրային ծառայութեան աշխատանքներուն համար: Այս առթիւ «Հայրենիք»ի նոր տան չորրորդ յարկի սրահը կ'անուանուի «Գրիգոր Զիլինկիրեան Սրահ»:

***

ՓԼՈՎՏԻՒԻ «Երեւան» կամերգային խումբի Յ. Պարոնեան թատերախումբը Ապրիլ 11ին Խաբարովսկի մէջ ներկայացուցած է Ռ. Կէորկիեւի «Խաչմերուկ» թատերախաղը: Ներկաները հաճոյքով հետեւած են Ա. Պետրոսեանի, Է. Գասպարեանի, Կ. Գալուստեանի, Ե. Ամուճիեանի խաղարկութեան:

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՈՐԹՈՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

պարարուեստին ու թոյլատրելի չէ, որ բեմին վրայ իրենց ներկայութեամբ մրցին պարին հետ. ինչ որ յաճախ եղաւ պարագան Նաւասարդի երեկոյթին. դեղեցկութեան լմբռնումը ամբողջութեան մը բաղկացուցիչ տարրերէն անջատ բան մը չէ, ու լաւագոյնս կ'արժեւորուի տեղին գործածութեան պայմանով:

Յայտագրին երկրորդ մասին մէջ Նաւասարդ ներկայացուց Շալախօն, Ուզուն տարան, Խորումին, Եաման Եարը, Լեռնայիններու պարը, Շուչիկին, Լեզգինկան, Սարդարապատի պարը, Կռունկներու պարը, Կինասնեներու պարը, Հարսնիքի պարը, այս բաժնին մէջ ալ Գէորգ Պատոլեան երգեց Սայեաթ Նովայի երգերէն մէկը:

Նաւասարդի քառամեակի այս երեկոյթին առթիւ պատրաստուած գրքոյկին մէջ ամփոփ տեղեկութիւններ կը տրուին պարախումբին աշխատանքներուն եւ ելոյթներուն մասին: Խումբը ցարդ փրոֆեսիոնական քաղաքներէ զատ պարած է Պելժիոյ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Սպանիոյ, Անգլիոյ, Հոլանտայի, Ալժերիոյ, Փորթօ – Ռիւոյի եւ Միացեալ – Նահանգներու մէջ: Նաւասարդ ճոխացնելու համար իր պարացանկը Հայաստանէն հրաւիրած է այս մարզի ծանօթ արուեստագէտներ, ինչպէս Վ. Յովհաննիսեան, Ա. Բզիրեան, Փ. Սարգսեան, Ա. Ղարիպեան: Նման նախանձախնդիր կեցուածք մը աւելի չեշտուած պիտի ըլլար, եթէ պարախումբը յետագայ աշխատանքներու բնթացքին իր պարացանկին մէջ աւելի լայն տեղ տար դուս հայկական պարերու. կովկասեան պարեր հայկական խումբի մը մենաշնորհը չեն ու մարդ գոնդան այլ առիթներ կ'ունենայ – եթէ փափաքի – զանոնք դիտելու:

Ամէն պարագայի մէջ, յաջող ելոյթ մըն էր Նաւասարդինը, մանաւանդ որ ներկայի մեր ամէն օր քիչ մը եւս խախտող, խոտորող արժէքներու ատենաբանութիւնին մէջ կատար օրինակը հետզհետէ նուազող տարրի մը. անոր՝ որ անկեղծ մտահոգութիւնն էր հայ մշակոյթի պահպանումը հոգազուրկ մեր իրականութեան մէջ:

Ա. Թ.

Մայրիկս, երկչոտ, հարցուց թէ ինչ կը նշանակէր «ընդհ. օրինապիծին դէմ գանգատութիւն»:

– Այս երկրի օրէնքներուն բռնաբարումը տիկին, ա–պօ–րի–նի կերպով: Օրէնքին դէմ, եթէ կ'ուզէք: Եւ տակաւին ուրիշ յիմար օլէնք մը. այն՝ թէ «ոչ ոք իրաւունք ունի օրէնքը չգիտնալու»:

Պահ մը լռեց, ապա այս կարճ նախադասութիւնը արտասանեց.

– Գիտէ՞ք թէ ինչ կը սպառնայ ձեզի:

Մօրս դէմքին սպիտակութիւնը, որպէս թէ երակներէն արեան ամէն հետք չքացած ըլլար, տարօրինակ կերպով կը հակադրուէր իր նայուածքին հանդարտութեան: Անցած էր վախի սեմը:

Անմերձենալի կը թուէր ան:

Մինչ այդ պատասխանած էր կատարելապէս ընդունելի փրանսերէնով մը, բացի կարգ մը արտայայտութիւններէ, ուր սահմանական ներկայի տեղ անորոշ եղանակով հոլովուած բայերէ:

– «Գիտէ՞ք թէ ի՛նչ կը սպառնայ ձեզի»:

«Տիկին»ը, որ անհետացած էր, սպառնալիքը կը տարածէր ամբողջ ընտանիքին վրայ:

Մայրս իմ կողմս նայեցաւ: Շրթունքները քիչ մը կը դողային: Այս անգամ, խուսափելու համար սխալէն, որ միշտ կը սպրդի երբ լեզուով մը կը մտածենք եւ ուրիշ լեզուով մը կը խօսինք, ըսաւ ինծի որ թարգմանեմ իր պատասխանները՝ զորս հայերէն մրմնջեց –

– Մենք դիպուածով վերապրողներ ենք պարոն, մահը տեսած ենք արդէն: Անկէ եւս, վեհո՞ք, ոչինչ կը վախցնէ մեզ:

Ֆրանսերէնով, ճշդրտօրէն կը կրկնէի այդ նախադասութեան հարցական թարգմանութիւնը՝ հակառակ կէս ճամբան պատահած արկածի մը:

Եւ տակաւին ամբողջ ուժովս պայքարած էի այդ ընդհատ կըծկումներուն դէմ, որ յուզումին ազդեցութեան տակ, կը բարձրանային կոկորդս ի վեր: Կը զգայի թէ անսանձելի ջղաձգում մը կանխատեսէ այդ նշանները պիտի տանէին զիս ուղղակի, հեծկլտուքի մը, զոր այլեւս կարելի չէ զսպել: Փղձկումի կարճ տագնապ կը ծածկէի հազի նոպայի մը ձեւին տակ, եւ թարգմանութիւնս վերջ գտաւ այլափոխուած, խեղաթիւրուած ձայնով մը:

Մարդը ըսածներս մոխիր ըրած էր հարկահաւաքի անզգայ դիմակի մը ներքեւ: Դիմակ մը, որ տարիներով կաղապարուած էր օրինագիծի մը մէջ՝ իր պատուիրաններով, սառուգումներով, սպառնալիքներով, հետապնդումներով, յաւելումներով, իր բռնագրաւումներով եւ օրէնքի անողոք հրաւէրներով:

Երկար լռութիւն մը տիրեց:

Յետոյ, կամաց կամաց, մարդկային յաւիտենական ուժը սկսաւ ծակել ահարկու եւ անթափանց քանդակը: Տաքուկ Քորսիքայի պճլիկ մաս մը, որ մինչ այդ զգաստուկ պահուած էր, սկսաւ անուշցընել, ապահովագրեալ ու անպայման գործադրելի ջրջաբերական նամականիներու այդ մարդուն խիստ դիմագիծերը:

Անգամ մը եւս, «լա՛ւ» մը արտասանեց, բայց այս վերջինը, բազդատմամբ առաջինին, յատակօրէն աւելի համակրական թուեցաւ ինծի:

Վերջին հարցում մը եւս ուղղեց դպրոցիս, Մելիզան հաստատութեան մասին, որ կը թուէր թէ հարստութեան արտաքին նշան մը կը մատնէր:

– Կը տեսնէ՞ք, պարոն, պատասխանեց իրեն մայրիկս. եթէ պատահմամբ, դիշերը ուշ ատեն, կամ առաւօն շատ կանուխ պատահի որ Սէն ժաք փողոցէն անցնիք, աչք մը նետեցէք հինգերորդ յարկին: Պատուհաններէն մէկուն առջեւ պիտի տեսնէք որ լամբ մը, տակաւին կամ արդէն վառած է: Այդ լոյսն է, որ գանկիս ուսումը կը վճարէ:

Պարոն Ամպրոզիանի, – աւելի ուշ գիտցայ անունը – հաստ հարցականիշ մը հանեց եւ սկսաւ գրել. մեր տեղը ինք կը լեցնէր մեր աուրքի յայտարարութիւնը:

(Շար. 98)

Տէր եւ Տիկին Սպանդար Սարաֆեան,
Այրի Տիկին Սիւզան Սարաֆեան,
ինչպէս նաեւ Սարաֆեան, Քէչիչեան, Շալճեան, Ճրճրեան եւ Թէլֆէեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, տալոջ եւ ազգականին՝

Օր. ՆՈՒՒԻՐ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 18–ին, 85 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Մայիս 25, ժամը 10։30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պուա – Ֆոլոմպի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Այրի Տիկին Արտաշէս Եազոյեան,
Պր. Միշէլ Եազոյեան,
Օր. Հիլտա Եազոյեան
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ԵԱԶՈՅԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 7–ին, 56 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Մայիս 12–ին, ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ։

ԱՂՔԱՏԱՆՆԱՄ

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱՆՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը այս տարի տեղի պիտի ունենայ Յունիս 23, Հինգշաբթի գիշեր, ժամը 20։30–ին ընկերակցութեան կեդրոնը։
77 Ռիւ Լափայէթ, *Փարիզ 9–ր, թաղամաս կարեւոր օրակարգ։*
Անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեհօյ – Քաշանի մասնաճիւղը կը ներկայացնէ։ –
ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ–Ը
Յունիս 23–ին Թէաթը Վիքթոր Հիւկօի մէջ։
Մանրամասնութիւնները յետագային։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՁՍԱԿԻ

Լիոնէն՝ Տէր եւ Տիկին Զաւիկ Համբարձումեան իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Զէքիեան եւ Էֆիճեան ընտանիքներուն, Տիգրան Զէքիեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

ՍԻՆ ՌԱՖԱՅԷԼԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

Մայիս 30, Շաբաթ, նախաճեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Ջաւշ Շանթ, Լօլա Սասունի, Սօսէ Մայրիկ, Նայիրի մասնաճիւղերուն, մասնակցելու համար արձանագրուիլ տեղւոյն վարչութեանց անդամներուն մօտ։

Հաւաքոյթի կէտեր։ –
St. Jérôme : Place de la Rotonde
Beaumont : Société Générale
Marseille - Ville : Poste Châpitre
Bd. Oddo : Place des Abattoirs.

- ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ -

-ԿԱՅԱՆ-

39400 – ՊԵԼՖՈՆԹԷՆ

Կ. Խաչի Օգնախնամութեան Կայանի 2–րդ շրջանը Յուլիս 30–էն – Օգոստոս 27։
Մարսէյլի համար արձանագրութիւնները կատարել հեռաձայնով հետեւեալ թիւին։–
91 – 66 – 55 – 91

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏԱՆ

ՏՕՆԱՀԱՆԳԷՍԸ

Թատրոն, երգչախումբ, պար ...
Մասնակցութիւն – Կապոյտ Խաչ – Հ.Մ.Ը.Մ. – Քոնք Ֆու – Դիմակ (Ճակոր Պարոնեանի Առանին տեսարանները), Սիվան–Կոմիտաս – Նայիրի – ։
Կիրակի, Մայիս 31, ժամը 15–ին, 5–րդ թաղամասի քաղաքապետարանին սրահին մէջ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Մարսէյլ – քաղաքի մասնաճիւղին ճաշը՝ Յունիս 14–ին, Սեւան։

Անթէռիա, Պուա–Ֆոլոմպի եւ Արժանթէօյի Կապոյտ Խաչի մասնախմբուղի

ՊԻՄԱԿԱՒՈՐ ՎԱՐԱՇԱՆԴԵՍԸ

Մայիս 23 Շաբաթ օր, ժամը 20։30–էն սկսեալ, Տաթիճի եաեւ. –
CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

Տարազաւոր մրցում, առաջին հանդիսացողին նուէր։

Խանդավառ միջավայր, արեւելեան պաղ ճաշերով։

Բազմութեամբ մասնակցեցէք այս հաճելի երեկոյթին։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
12 - 14, rue St. Bazile
MARSEILLE

EXPOSITION

Le Printemps des Peintres Arméniens

AZAD, BERGEO, EVA ARS, MESSIKIAN, MELIK, STAMBOULIAN, MESDJIAN-HATCHIKIAN

du 15 au 25 mai

Exposition ouverte du lundi au dimanche de 14h30 à 19h

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

La S.F.A. et le C.D.C.A. vous invitent à une

CONFÉRENCE - DÉBAT

sur

«LA QUESTION ARMENIENNE ET LE PARLEMENT EUROPEEN»

qui se tiendra le Mardi 26 Mai à 20h30, dans la salle du Centre Saint Mesrob, 10bis, rue Thouin,, 75005 Paris

Un buffet froid sera servi à ceux qui le désirent à partir de 19 heures. Participation : 50 francs. Prière de s'inscrire avant le Samedi 23 Mai en téléphonant au 42 - 78 - 31 93 ou 43 - 26 – 50 - 43.

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ

ՇԱԻԻԼԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ

օթօռաով ՊՏՈՑՏ դէպի ՆՈՐՄԱՆՏԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՅԻՍ 24–ԻՆ

Մեկնում՝
ժամը 9ին՝ Porte d'Orléans
Gal. Leclerc–ի յուշարձանէն
ժամը 9։30ին՝ Շաւիլի եկեղեցիէն
4, Կոմիտաս փողոց
Giverny Նկարիչ Քլօտ Մոնէի տան եւ հռչակաւոր պարտէզի այցելութիւն
ժամը 13ին՝ ճաշարան՝ Vaudreuil լճակներու գրօսավայրը
ժամը 20՝ Փարիզ ժամանում։
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
47 – 50 – 64 – 37 *թիւին*
Ընդհանուր ծախք՝ անձ գլուխ՝ 150 Ֆր։

(Voyage, pension complète, programme touristique, transferts aéroports)
—— SANS SUPPLEMENT NI SURPRISE ——
• Hôtels 1ere classe, Assurance U.A.P., Accompagnateur expérimenté •
★ *PLACES LIMITEES* ★

DU 06 AU 20 JUIN — 7500 F.

15 jours dont 12 à EREVAN	
06 Juin :	PARIS/LENINGRAD
07 Juin :	LENINGRAD
08 Juin :	LENINGRAD/EREVAN
09 au 19 Juin :	EREVAN
19 Juin :	EREVAN/MOSCOU
20 Juin :	MOSCOU/PARIS

DU 05 AU 19 JUILLET — 7460 F.

15 jours dont 13 à EREVAN	
05 Juillet :	PARIS/MOSCOU
06 Juillet :	MOSCOU/EREVAN
07 au 18 Juillet :	EREVAN
18 Juillet :	EREVAN/MOSCOU
19 Juillet :	MOSCOU/PARIS

DU 08 AU 22 AOUT — 7500 F.

15 jours dont 9 à EREVAN	
08 Août :	PARIS/LENINGRAD
09 Août :	LENINGRAD
10 Août :	LENINGRAD/EREVAN
10 Août :	EREVAN
10 au 19 Août :	EREVAN
19 Août :	EREVAN/TBILISSI
20 Août :	TBILISSI
21 Août :	TBILISSI/MOSCOU
22 Août :	MOSCOU/PARIS

DU 05 AU 19 SEPTEMBRE — 7460 F.

15 jours dont 13 à EREVAN	
05 Septembre :	PARIS/MOSCOU
06 Septembre :	MOSCOU/EREVAN
07 au 18 Septembre :	EREVAN
18 Septembre :	EREVAN/MOSCOU
19 Septembre :	MOSCOU/PARIS

DU 03 AU 17 OCTOBRE — 7300 F.

15 jours dont 13 à EREVAN	
03 Octobre :	PARIS/MOSCOU
04 Octobre :	MOSCOU/EREVAN
05 au 16 Octobre :	EREVAN
16 Octobre :	EREVAN/MOSCOU
17 Octobre :	MOSCOU/PARIS

MARSEILLE

DU 08 AU 21 AOUT — 7240 F.

14 jours dont 12 à EREVAN	
08 Août :	MARSEILLE/MOSCOU
09 Août :	MOSCOU/EREVAN
09 au 20 Août :	EREVAN
20 Août :	EREVAN/MOSCOU
21 Août :	MOSCOU/MARSEILLE

DU 05 AU 18 SEPTEMBRE — 7240 F.

14 jours dont 12 à EREVAN	
05 Septembre :	MARSEILLE/MOSCOU
06 Septembre :	MOSCOU/EREVAN
06 au 17 Septembre :	EREVAN
17 Septembre :	EREVAN/MOSCOU
18 Septembre :	MOSCOU/MARSEILLE

Inscriptions et renseignements :
TRANSTOURS (Lic. 132)
25, rue d'Argenteuil — Paris 1er — Métro : Opéra Tél. : 42 - 61 - 58 - 28

Désormais installée à ATHENES, dans sa propre agence de voyages

MAYDA BERBERIAN-BARAZIAN

rappelle à tous ses amis et clients de PARIS de la contacter à

Armik Travel

15, RUE VOULIS — ATHÈNES

TEL. : 19 / 301 323 03 16
323 03 49

TELEX : 0601 223 626+

POUR TOUTES LEURS RESERVATIONS DE VACANCES EN GRECE

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՀԱՆ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ
ուրախ են յայտնելու թէ

ROGINA–ի կողքին
183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77
բացած են նոր ճաշարան մը եւս

JANO LE HAY
84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49

3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne

AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.

—— CUISINE SOIGNEE ——

Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ
23-24
SAMEDI-DIMANCHE
23-24 MAI
1987
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.493 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.493

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՅԻՍ 4 – 12)

«ՍԱՍՈՒՆ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Մոսկուայի մէջ վերջերս տեղի ունեցած ազգապրական երաժշտութեան հաւերժին Հայաստանի կողմէ մասնակցած է Թալլինի չորրորդ Աչնակ գիւղի «Սասուն» պարախումբը: Ազգային զունաղեղ տարազներ հագած արուեստագէտները ներկայացուցած են հայկական հեզահնչուն, փոթորկոտ եւ խրոխտ պարեր, որոնք արժանացած են ջերմ գնահատանքի: Այդ երկիներուն համար «Սասուն» պարախումբը արժանացած է Ոսկէ Մխիթարեան երաժիշտներու Մխիթարեան պատուոյ գիրին: Պարախումբին վեկավարն է Ֆ. Մարգարեան:

***

«ՆԱՅԻՐԻ» ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Երեւանի հեռատեսիլը պատկերասփռած է հաղորդում մը՝ «Ժողովրդական թատրոնը 30 տարեկան» խորագրով, նուիրուած՝ «Նայիրիա» ձեռնարկութեան մշակոյթի պալատի ժողովրդական թատերախումբին: Խումբը՝ որուն վեկավարն է բեմադիր Ազատ Եղոյեան, ներկայիս իր գործունէութեան ընթացքին արժանացած է բազմաթիւ վկայականներու եւ մեդալներու, չհաշած է հանրապետական եւ համամիութենական մրցանակներ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻ – ԷՆԹԼԻԻ պաշտօնէութեան գանգուն ճիւղերը կը շարունակեն զործազուլի չարժումները, որոնք զգալի կերպով կը խանգարեն երթեւեկը, յապաղումներ, երբեմն ալ ջնջումներ պատճառելով որոշ թռիչքներու: Մայիս 24 եւ 25 ծառայող եւ հիւրընկալողներն են որոնք գործազուլի կը զիմեն, որովհետեւ գոհ չեն իրենց ծախած ապրանքներուն վրայ տրուած չահաբաժինէն: Մայիս 26–ին երկնքի ուղեվարները կը վերսկսին իրենց չարժումը, առաւօտները 2 ժամ, ինչ որ կը սահիկ ընկերութեան, որ կարգ մը թռիչքներ ջնջէ: Մայիս 27 եւ 28 օդաչու եւ մեքենավարները գործադուլի կը դիմեն, որպէսզի ձեռք ձգեն մեքենավարի մը ներկայութիւնը Ա 320 էռպիւսներուն վրայ:

ՄԻՆԻ ՌՈՔԱՐ չրջապտոյտ մը կը կատարէ Միացեալ – Նահանգներ, ուր չարք մը դասախօսութիւններ ալ կուտայ: Տեսնուած է Արտաքին Նախարար Շուլցի հետ եւ ընդունուած Նախագահ Ռեկընի կողմէ:

ՇԻՐԱՔ – ՊԱՌ մերձաւոր հանդիպում մը նախատեսնուած է, պատրաստելու համար նախագահական ընտրութիւնները:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՑԿ. ԲՈՂՈՔ ԹՈՒՐՔ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԱՑՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻԻ

Հինգշաբթի, Մայիս 21–ին, Մարսէյլ կը ժամանէր Փարիզի Թուրք դեսպանը, մասնակցելու համար տեղւոյն «Առեւտուրի դրասենեակին» «Տնտեսական տեղեկատուութեանց օրեր»ուն: Այս առընչութեամբ, նախորդ օրն իսկ հայկական բոլոր կազմակերպութիւնները բողոքագիր մը կը ներկայացնէին Առեւտուրի Գրասենեակի նախագահին, դիտել տալով այցելութեան վրդովեցուցիչ բնոյթը, զոյն նկատելով նախատինք մը մէկուկէս միլիոն հայ նահատակներուն յիշատակին: Մամուլի ասուլիս մըն ալ կուտային Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ սրահը, որու ընթացքին խօսք կ'առնէին բժիշկ Այվիկեան, Ա. Պոլոյեան եւ Ալէն Պաղբճեան բացատրելով տեսակէտ մը մուլին հայկական ցեղասպանութիւնը եւ չեչտելով թէ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Հասարակաց Շուկային վտանգ մըն է Եւրոպայի համար: Հինգշաբթի օր, տեղւոյն երեք օրաթերթերը լայն արձագանգ կուտային այս ասուլիսին, մինչ Առեւտուրի Գրասենեակը յատուկ դեկոյցով մը կը յիշեր թէ ոչ մէկ կերպ կարելի է անդիմանալ ու չյարգել Հայերու ցեղասպանութիւնը, ապա կը չեչտէր առեւտուրի փոխանակութեանց կարեւորութիւնը բարի կամեցողութեան տէր մարդոց միջեւ, ասանդութիւն մը զոր Մարսէյլ ունի 4 դարէ ի վեր միջերկրական երկիրներու հետ: Նախկին նախարար՝ Ժոզէֆ Քոմիթի, իր կարգին դեկոյցով մը իր համակրութիւնը կը յայտնէր Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման (լոյս կը տեսնէր Մերիտիոնալի մէջ):

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՆՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ չեղեալ հռչակեց Գահիրէի համաձայնագիրը, որ ՊԱԿ–ի դինուորական ներկայութիւնը կ'արտօնէր Լիբանանի մէջ եւ թոյլ կուտար որ Պաղեստինցիք իսրայէլի դէմ իրենց յարձակումները կատարեն լիբանանեան հողամասէն: 99–ի վրայ 44 երեսփոխան միայն ներկայ եղած են նիստին:

ԿՈՒԱՏԼՈՒՓԻ զործաւէրները, հի – ւանդանոցները ներառեալ, մէկէն մէկուկէս միլիառ ֆրանք կը պարտին Ընկէրային Ապահովութեան: Կ'ըսուի թէ Շիրաք տրամադիր է չեղեալ համարելու պարտքը, ինչ որ կրնայ ձայներ բերել իրեն եւ քիչ մը աւելի պարպել Սըկէնի անտուկը:

ՎԻԻՆՆԱՑԻ ոճրային աւեանը ցկեանս բանտարկութեան դատապարտեց երկու Պաղեստինցիներ, որոնք ոճրափորձ մը զործած էին օդակայանի էլ – Ալ–ի կրպակին դէմ: Երեք հոգի մեռած էր եւ 39 հոգի ալ վիրաւորուած:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ «մեխակներու յեղափոխութեան» հայրը, որ 15 տարի արգելափակման դատապարտուած էր, յայտարարեց թէ վերաքննութեան պիտի դիմէ: Ըսած է նաեւ թէ իրեն դէմ արուած վճիռը երեք դատաւորներուն միաձայնութեամբ չէ եղած:

ԹՈՒՐՔ ապահովութեան ուժերու վրայ կրկին կրակ բացած են քիւրտ անջատական ներ: Բալուի մէջ զինեալ բախումներու ընթացքին հինգ քիւրտ անջատականներ ու ոստիկան մը սպաննուած են:

ՏՈՄՍԵՐ

ԹՈՒՂԹ, ԱԻԵԼԻ ԹՈՒՂԹ

—×—

Չեմ ուռնցմէ որոնք կը շարունակեն մնալ սրահին մէջ, մինչեւ ծայրը դիտելու ոչինչ խոստացող ներկայացում մը, պարզապէս որովհետեւ վճարած են, սակայն ալ մը նետեմ լրագրիս նոյնիսկ գործի աշխարհին յատկացուած յատկածին վրայ:

Ու ահա պատմութիւն մը, պատմութիւնը բանի մը եղբայրներու, որոնք սրեւնկուբենէ փրկելէ ետք խաւարտարտի ընկերութիւններ, կը պատրաստուին նոյնը ընելու դժուար կացութեան մէջ գտնուող *Թուղթի* գործարաններու, իսկ այդ *Թուղթը* յանկարծ կը սկսի ծաւալիլ, ուռեցնալ, փքուիլ ու վերածուիլ *առագաստանաւ*ու մը, որ կը տանի զիս հեռուները, շատ հեռուները:

Շատոնց նկատած եմ, որ այլազան բղնամիներ մահու եւ կենաց պայքար բացած են *Թուղթին* դէմ, թուղթով փոխանցուող մշակոյթին դէմ, միշտ տալով այն պատրանքը, թէ իրենց հայթայթածը կրնայ մեծ դիւրութեամբ փոխարինել *յառաջնաց* այդ միջոցները:

Կարդացած եմ ու գտած այնքան արդար, որ ժողովուրդի մը հասունութեան մակարդակը կը չափուի այս ժողովուրդին անդամներուն օգտագործած թուղթի քանակէն, սակայն տեսնելով *Թուղթի* նահանջը, պահ որ տխրելէ ետք, հաստատած եմ որ անոր պաշտպաններն ու համակիրները այնքան ալ շուտ ընկրկող անձեր չեն: Այլապէս ի՞նչպէս բացատրել լոյս տեսնող գիրքերուն քանակն ու որակը: Այլապէս ի՞նչպէս բացատրել լրագիրներուն ընկերացող յատկանշածներուն ծաղկումը, նոխութիւնը նոյնիսկ, առանց անշուշտ մոռնալու, որ ամէն հրատարակութիւն միշտ չէ որ կ'արդարացնէ իր երեւումը ու երբեմն մինչեւ իսկ ափսոսմրն է խուսած նոյնինքն *Թուղթի* ճակատին:

Երբ կը նայիմ հեռատեսիլի շփացած դէմքին, կը յիշեմ այն որդին, որ հօրմէն ամբողջ այգի մը ժառանգած ըլլալով հանդերձ, ողկոյզ մը խաղող իսկ կը գլանայ իր հարազատ հօր:

Երբ կը նայիմ հատկարգիչներու, որոնք հետզհետէ տեղը կ'առնեն բարտուղարուհիներուն եւ հաշիւի տովորականը, այլ հմայք ունեցող տետրակներուն, կանգ կ'առնեմ Հալէպի «նաւահանգիստ»ին մէջ, կ'երբեմ մինչեւ հին օրերու մեր նպարավաճառին խանութը՝ պարզապէս անգամ մըն ալ դիտելու անոր ադոտոտ, իւղոտած, հաստափոր տետրակը, ինչ հոգ որ ամսականաւոր հօրս գլխուոյով կատարած գնումներուն հաշիւը միշտ ալ խարդախուած պէտք է ըլլար անոր մէջ: Կը դիտեմ ու կը դիտեմ որ նայուածքիս մէջ կարօտ կայ ու թախիծ:

Օր մը կարելի պիտի ըլլա՞յ *կարօտով* դիտել համակարգիչը: Օր մը մարդիկ *թախիծ* պիտի ունենա՞ն յիմար թուղղ, սակայն էական երեւոյթներու առջեւ:

*Առագաստանաւ*ը կը տանի զիս, կը տանի մագաղաթներու մէջէն, քանաստեղծութիւններու եւ վէպերու մէջէն, ձեռագիրներու եւ ուսումնասիրութիւններու մէջէն, կը դիզերիմ աղուոր նամակի մը ակօսներուն մէջ, սակայն հիմա ոչ թէ ժամանակ չունիմ ելլելու բոլոր ափերը, այլ ինծի յատկացուած *Թուղթին* միջոցն է որ սահմանափակ է, բայց երբ դաստիարակութիւն մը նիւթելով գրակնութեան դէմ, գիրքերը երիզներու վրայ սրածածագրելով մարդիկ զանոնք կը վերածեն լոկ *ունկնդրութեան* սահմանուած արտադրութեան մը ու կը զրկեն ընթերցողը ստեղծագործութեան մը գործնական մասնակցութիւն բերելու հրճուանքէն, անդրշիրիմեան ձայնով մը կը գոռամ՝

– Ո՞ւր ես, Որբուն:

Առագաստանաւս սակայն կը շարունակէ իր երթը՝ կանգ առնելու համար մանկապարտէզիս սրահին մէջ, շրջանակուած «*Լոյս, աւելի լոյս*» խօսքին առջեւ, իմ կարգիս կը գոչեմ.

– Թուղթ, աւելի թուղթ:

Ձիս լսողները կը կարծեն, որ մտայինս խանգարումի մը զոհն եմ: Կասկած չկայ որ պարտէզի մը գլխաւոր զարդերը վարդերն են, սակայն երբ կը շրջանակեմ ամբողջ բնութիւնը ու հոն կը գտնեմ բարձրաբերձ, հպարտ ծառեր, անոնց *Թուղթի* վերածուելու կերպարափոխութիւնը կը համարիմ ազնուագոյն պատիւ: Կ'ընդունիմ, որ ծառը ունենայ իր արժանապատուութիւնը, սակայն ենթարկուելով բնութեան փոփոխութեան օրէնքներուն, անոր *Թուղթի* վերծանումը կը դնեմ ջերմութիւն արտադրողի իր պարտականութենէն վեր, բախտաւոր պարագային, սահմանուած անմահութեան:

Կ'աղջուենք *հեպեֆցի* այդ երէց եղբայրները, որոնք իրենց շնորհները կը գործածեն *Թուղթի* սնանկանալու դատապարտուած գործարաններ փրկելու, բայց երբ կը բանամ աչքերս, պատրանքս կ'ըլլամ: *Առագաստանաւս*, զոր պահ մը շփոթած էի խորտրնկէցի մը հետ, չէ նոյնիսկ Լիւքսէմպուրկի պարտէզի մէջ, մանուկներուն աւազանին մէջ ձգած, հեռուէն դեկավարուող, կատարելագործուած նաւը: Իմս շինուած է դպրոցական տետրակէ մը փրցուած էջ մը *Թուղթի* ծալուածքով, իմս *Թուղթէ նաւակ* մըն է, նաւակ մը, որ կ'ազդուի ջուրի նուազագոյն շարժումէն, կ'ազդուի, բայց չընկղմիր:

Ժամանակի ջուրերուն մէջ, զանազան ուղղութիւններով ճամբորդելու համար կա՞յ աւելի ապահով եւ տոկուն միջոց քան նոյնինքն *Թուղթէ* շինուած նաւը:

Փոքրիկ հով մը ու ահա շրջուած է մանուկին նաւը, մինչ իմս կը շարունակէ իր հետազօտութիւնները անվրդով:

Մանուկը կը նայի ինծի *եմծիծաղով* մը, սակայն ես չեմ յաջողիր ամչնալ:

Մ· ՊԶԱՒՃԵԱՆ

ՍԵԴԱ ՏԷԼ ԿՐԱՆՏԷ
ԵՒ
ԿԱՐՊԻՍ ՊՕՅԱՃԵԱՆ
«ՆԱՒՈՒԴՕ» ՕՓԵՐԱՅԻ ՄԵՆԵՐԳԻՉՆԵՐ

—×—

Պէրսիի մարգա – համերգային պատրաստին մէջ, Մայիս 5–էն 22, ներկայացուած Վէրտիի «Նարուգօ» օփերան, վիթորիօ Ռոսիի բեմադրութեամբ: Ն· Ք· 586–ին երրայեցի եւ բաբելոնացի ժողովուրդներու բախումները ներկայացնող այս գործը խոստացի ծանօթ բեմադիրին չունչին տակ կը պատկերացնէր հողեկան նուէեան յաղթանակը: Թուլուզի քափիթոլի սէնֆոնիք նուագախումբը եւ երգչախումբը, որուն միացած էին պուլկար ազգային երգչախումբը, Փրանսական բանակի եւ Իլ սը Ֆրանսի երգչախումբերը, կը զեկավարէր Միշէլ Փլասոն:

Գլխաւոր զերերով հանդէս եկող արուեստագէտներու կարգին էին պարիթոն Կարպիս Պօյաճեան (Նարուգոդոնոսոր արքայ) եւ սոփրանօ Սեդա Տէլ Կրանտէ (Աբիգիա, զերի, կարծեցեալ աղջիկը արքային): Հայ զոյգ արուեստագէտները իրենց ձայներուն յատկանիշներով եւ մարմնաւորած զերերուն մեկնաբանութեամբ չեմ ընդունելութեան արժանացան, բազմահազար հանդիսականներու կողմէ, որոնք երկար ծափերով ողջունեցին մեներգիչները:

ՍՓԻՒՌՔԻ ԳՈՅԱՏԵՒՄԱՆ «ԱՅՔ»Ը ՀԱՅ ԹԵՐԹՆ Է

«Հայբենիք»ի 88-րդ տարեդարձը կը զուգադիպի որքան մտահոգիչ իրականութիւններու՝ նոյնքան եւ ոգեշնչիչ իրողութիւններու, համահայկական կեանքի մէջ:

Եւ եթէ տարեդարձները առիթ կուտան անդրադառնալու իրագործուած ճիգերու վերագնահատման եւ իրագործելի նպատակներու էութեան, ապա ուրեմն կըլլանք հաստատել որ հակառակ ներազդային կեանքի կարգ մը մարզերուն մէջ չարունակուղ տարամերժութեանց եւ անդարման մնացած քրոնիկ տկարութիւններու, Հայկական Սփիւռքը իր Դատին եւ գոյատեւման պայքարի ճակատին վրայ կը մնայ աւելի քան կենսունակ:

Պիտի չխորանանք այս հաստատումը հիմնաւորելու փորձի մը մէջ: Առօրեայ մեր թիւերով կ'անդրադառնանք անոնց ու կ'ըսենք արդէն էականը: Եօթանասունէ աւելի տարիներու տարաւիւռ կեանքի իրականութեան մէջ, մեր ժողովուրդը այնքան աշխոյժ ու գործօն չէ եղած պահանջատիրական չարժուածի, կրթական – դաստիարակչական եւ մշակութային մարզերու, ինչպէս նաեւ ազգային գոյատեւման կռուաններու ամրացման յառաջ գործունէութեանց մէջ՝ որքան վերջին երեսունէ աւելի տարիներու ընթացքին, հակառակ այն մեծ ցնցումներուն որոնց ենթարկուեցան Լիբանանի եւ Իրանի նման հայահոծ զաղութներ: Ցնցումնե՛ր՝ որոնք անկախ էին մեր կամքէն, եւ որոնց հետեւանքով, սակայն, մեր համրանքը ակամայ տեղա – չարժներու ենթարկուեցաւ, – տարբեր խօսքով՝ վերապրումի եւ վերականգնումի յառաջ նոր ճիգերու հարկին տակ դանուեցաւ, մինչ սիրտի կարեւոր բնականոն պայմաններու մէջ իր այդ ուժերը օգտագործել՝ հիւրընկալ այդ երկիրներուն մէջ նորանոր նուաճումներու հասնելու համար:

Պահանջատիրական չարժումը, իր կարդին, խմորեց եւ գօրաչարժի ենթարկեց երիտասարդութիւն մը՝ որ այսօր պայքարի առաջին դիծերու վրայ է: Ցեղա – վոխական ոգիով ու քաղաքական աչքարհահայեացքով գործօն ներուժ մը, որ զաղափարապաշտութեան կը միացնէ իրատեսութիւնը, «յարատեւ պայքար»ի ամրոզջական յանձնառութիւնը: Ակագեմականներէ մինչեւ աշխատաւորութիւն՝ պատանի եւ չափահաս երիտասարդութիւնը այսօր ՆՈՒԻՐՈՒՄԻ հասցուցած է իր ընծայաբերումը ազգային – քաղաքական մեր բոլոր նախաձեռնութեանց, հակառակ միջոցներու այն սահմանափակութեան՝ որոնց հետեւանքով ալ չաճախ կը տուժէ Սփիւռքը, քաղաքականէն մինչեւ մշակութային եւ կազմակերպական մարզեր:

Զենք անդիտանար մեր ընկերակիցներն ալ, – մեր անզօրութիւնը դիմակալելու այն մարտահրաւէրը՝ զոր պարտադրած են մեզի Թուրքին յաջորդական ապրանքները, զրամատիրական աշխարհի պայմանները, կեանքի մեքենայացումը, առեւտրականամտութիւնը, ժամանակի բարքերը, ազգային մեր միութիւնը խորտակող օտար հետամտութիւնները, զործօն ուժերու անձկութիւնը եւ – ընդհանուր բնորոշումով մը – անհատ մարդոց ԻՆՔՆԱԳՈՀՀՈՒԹԵԱՆ հակամիտութիւնը:

Հակառակ երիտասարդական խաւերու անօրինակ խանդին, նուիրումին եւ յանձնառութեան ոգիին՝ հայ կեանքը մատնող երեւոյթներ կը պարզէ, առաւելաբար այն պատճառով որ համահայկական – արտատարմանեան մեր կեանքին մէջ տուեալ զանգուած մը կը չարունակէ անձնապաշէն եւ կրաւորական մնալ՝ հիմն ու հիւանդագին այն մտայնութեամբ որ հայ ազգային կազմակերպութիւններու եւ հանրային զեկավարութեանց պարտքն է դիմակալել ամէն զժուարութիւն, լուծում փնտռել հաւաքական մեր բոլոր դառնութեան կամ հարթելի խոչընդոտներու: Մտայնութի՛ւն՝ որ ըմբռնելի՛ զլլար թերեւս վայրենարարկ կամ առկատիրական կեանքի չրջաններուն, եւ որ, սակայն, քանըմէկերորդ դարու սեմին կրնայ անդամալուծել մեզ Սփիւռքի մէջ:

Հո՛ս, այս ազետաբեր աշխարհայեցողութեան դէմ իր պայքարո՛վ է որ հայ մամուլը, յատկապէս հայ օրաթերթերը, համապատասխան կեցուածք եւ ընթացք ճշդելու պարտաւորութիւնը ունին. ու հո՛ս, այս չլսուիչ ու մահաբեր անտարբերութեան հակազդելու փոյթով է որ հայ լրագրութիւն, հայ մատուռականութիւն եւ պիտակից դաս կոչուած են մեր օրաթերթերուն թեւ ու թիկունք զտնալու՝ որպէսզի անոնք ՔՍՏ ԱՄԵՆԱՅՆԻ ի վիճակի զառնան իրենց հանրային ծառայութեան նախադրեալը առարկայական եւ չօչափելի զարճնելու, եւ ո՛չ թէ մատնելու որ ... վաղը պիտի կարենա՞ն լոյս տեսնել, պիտի յաջողի՞ն տակաւ, ուժ ու սիրտ պիտի ունենա՞ն առաջնորդելու իրենց կոչումը զործի վերածելու:

Զկա՛յ հանրային կարծիք, չկա՛յ կապ զաղութի զաղութ, չկա՛յ մատնոդական միութիւն, չկա՛յ ազգային կենսունակութիւն, չարժում եւ առիզծարար զործունէութիւն՝ առանց հայ թերթի: Զկա՛յ ժամանակի պահանջներուն ու ազգային առիզոդութեանց համապատասխան հայ մամուլ՝ երբ ամէնօրեայ իր ներկայութիւնը եւ կեանքի իր ապահովութիւնն անդամ չէ երաշխաւորած օրեւէ հրատարակութիւն: Դպրոց, եկեղեցի, անհատ արժէքներ, հանրային կազմակերպութիւններ, մշակոյթ ու հաւաքական այլ զործունէութիւններ զատապարտուած են ամլութեան՝ երբ Հայ Մամուլը որքատումի կը զատապարտուի: Կա՛յ միայն Սփիւռքի անդամալուծութեան վտանգը, երբ հայ օրաթերթը կը զադրի հնչելէ: Կա՛յ քայքայումը հաւաքական ուժի, երբ հայ օրաթերթը կը զադրի կամուրջ զառնալէ զաղութներու միջեւ, ընտանիք – ընտանիք, անձ – անձ:

Մօտ իննսնամեայ «Հայբենիք»ը եւ եօթանասուն, վաթսուն, յիսուն, քան կամ տասը տարիքի հասած մեր թերթերը ճիշդ քան մը լսած կ'ըլլա՞ն՝ եթէ յայտնեն թէ Սփիւռքի գոյատեւման ԱՅՔ–ը Հայ Թերթն է, եթէ հայ լեզուն նախապայմանն է հայութեան գոյատեւումին...

Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի

ՏԿԱՐՆԵՐՈՒ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՍԻԽԵՐԸ

Հնդկաստանի մէջ 10 – 11 միլիոններով կրօնական համայնք մըն են Սիխերը. ուներն ընզարձակ Սիխուռք մը՝ Ասիա, արեւելեան – Ափրիկէ, Հիւսիսային – Ամերիկա եւ Եւրոպա: Անոնց մեծ մասը կ'ապրի Փէնճապ, ուր բնակչութեան 53%–ը կը կազմեն: Ինչպէս կրօնական բոլոր փոքրամասնութիւնները պատմութեան ընթացքին պոնուած են ալերազ կրօնքներու սպառնալիքին տակ, ու երբեմն արիւնալի պայքարներով միայն կրցած են պահպանել իրենց մշակոյթը: Փէնճապերէնը կը խօսին:

***

Սիխականութիւնը կրօնական չար – ժումի մըն է, հիմնուած՝ ԺԵ. զարու վերջաւորութեան Կուրուի (Հոգեւոր պետ) մը կողմէ, որ կը կոչուէր Նանաք:

Ան 30 տարեկանին ունեցած է կրօնական ապրում մը, զոր արտայայտած է հետեւեալ խօսքով. – «Ոչ Հինուս պոյութիւն ունի, ոչ ալ Մահմետական»: Յետոյ սկսած է իր աշակերտներուն (այս է «սիխ» բառին իմաստը) քարոզել նոր հաւատք մը: Իր շուրջ կազմուած համայնքը երկար տարիներ ենթարկուած է ինր Կուրուներուն. իսկ տասներորդը յայտնած է, թէ իրմէ ետք զալիք Կուրու չկայ այլեւս:

Միաստուածեան կրօնք մըն է իրենցը. հոն աստուածը վեհանձն է, զթած, մեզաւորներուն կարեկից: Անոր յարութեան չեն սպասեր: Սիխ կրօնքը ունի խիստ արզելքներ (ծխախոտ, ալքոլ), ու կը մերժէ ուխտադնացութիւններն ու ճրագնաւորական կեանքը, որոնք այնքան տարածուած են Հինուս կրօնքին մէջ: Սիխերը պէտք է երկար մազ ու մօրուք ունենան, կարճ տաիտաններ, երկսայրի թուրեր, պողպատէ սանտրեր ու երկաթէ ապարանջան մը:

Մոնղոլ կայսրութեան հետ անխուսափելի բախումներ պարտաւորած են Սիխերը որ զինուորագրուին. այս հանդրզուանը ապրած են վերջին Կուրուի օրով. իսկ անոր յաջորդող չրջանը (1708 – 1849) եղած է Տէլհիի սուլթաններուն զոյմէ պարտադրուած կատաղի հալածանքներու, եւ Աֆղանիստանի մահմետական պետերուն դէմ յարատեւ պայքար մը:

Ասիկա «Հերոսներու չրջանը» կ'ըլլայ, ուր Սիխերը կը չինեն անմոռանալի մարտիկներու համբաւը: Երբ Բրիտանացիները կը ձեռնարկեն Հնդկաստանի գրաւումին, երկար տասն ձախողութեան կը մատնուին Բանժիթ Սինկի կողմէ, որ հիմնադիրն է սիխ անկախ պետութեան մը (1799 – 1839):

Բրիտանական գերիշխանութեան տակ սիխերը զանգուածային կերպով մաս կը կազմեն Հնդկաստանի բանակին: Մեծ թիւով մը զինուորագրուելով, անոնք կրնան պահպանել իրենց մշակոյթը: Իսկ այն սիխերը, որոնք զօրքին չեն մատնակից եղած բանուորներ կ'ըլլան ու Փէնճապը կը վերածեն Հնդկաստանի զլխաւոր չոեմարանին: Ուրիշներ ալ կը մեկնին Բրիտանական կայսրութեան զանազան չրջաններ, հետզհետէ կազմելով սիխուռք մը:

Սիխերու համայնքին առաջնորդները կրօնական պետերն են. իրենց տաճարները ազօթքի ու համախմբումի վայրերը են. ատոնցմէ ամէնէն կարեւորն է Ամրիթսարի Ոսկեայ տաճարը, որ սիխ կրօնական – ութն բնականաբար է:

Կրօնական նոր զաղափարականներու հետ չփումներ, երեւան բերած են նոր – ուղղափառութիւն մը: Արմատներու վերադառնալու կոմնակից Սիխեր իրենց դէմ կը զանեն որբազան վայրերու պահապանները: Քազաքա – կրօնական կազմակերպութիւն մը՝ Աքալի Տալ, (Անմահ – ներու զօրքը) չարժման կ'անցնի նպատակ ունենալով արմատներու վերադարձն ու տաճարներու հակակչիռը: Արիւնալի բախումներէ ետք այս կազմակերպութիւնը կը տանի յաղթանակը:

1947–ին, տարիներ աեւոզ պայքարներէ ետք Հնդկաստան կը տիրանայ իր անկախութեան: Երկիրը բաժնուած է երկու Պետութիւններու. մէկը մահմետական, միւսը՝ հինուս: Այս բաժանումը զէշ կատարուած բաժանում մըն է, քանի որ չատ մը չրջաններ կրօնքներու եւ լեզուներու ահաւոր խառնաչփոթութիւն մը կը տիրէ ու միլիոնաւոր մարդիկ բռնած են զաղթի ճամբաները: Մահմետականները կ'երթան զէպի արեւմուտք, իսկ Հինուները՝ զէպի արեւելք: Տեղի կ'ունենան սպառնութիւններ, որոնք այսօր եւս վերջացած չեն:

Այս իրարանցումին մէջ Սիխերը ստանդպական կը մնան. երկու Պետութիւնները բաժնող զիծը կ'անցնի Փէնճապէն, որու արեւմտեան մասը Փաքիս – տանի կցուած է: Արեւմուտքի Հինուներն ու Սիխերը կը զիմեն զէպի արեւելեան մասը, իսկ հոն վտնուող Մահմետականները անոնց տեղը կ'առնեն: Ցեղապետ Սիխ զեկավար մը կ'ըսէ. – «Հինուները ունեցան Հնդկաստանը, իսկ Մահմետականները Փաքիստանը. հապա՞ Սիխերը»: 1946–ի չրջանին թէեւ կը փայփայուի Սիխ Պետութեան մը զաղափարը, սակայն երազ կը մնայ առիկա:

1947–էն ետք Սիխերու Աքալի Տալ կազմակերպութիւնը եթէ ոչ ինքնավարութիւն, այլ զոնէ լեզուական առանձնաչըլնորհ ու մէկ լեզուի հաստատում կը պահանջէ:

Քազաքական կացութիւնը կը խառնակուի Ինտիրա Կանտիի իշխանութեան զլուխ զալով: Փէնճապի մէջ միշտ մեծամասնութիւն են Սիխերը եւ Աքալի Տալ պիտակից իրենց անառեական ուժին, աւելի ու աւելի մատնոտ են իրենց մշակութային ինքնութեան պահպանումով:

1980 Յունուարին երբ 18 ամսուան բռնակալութենէ մը ետք կրկին իշխանութեան զլուխ է Ինտիրա Գանտի, ու Սիխերու խռովութիւնը հասած է ծայր աստիճանի: Ինքնավարութեան կոչնակիցներու յարձակումները հարբերաւոր մահեր կը պատճառեն:

1983–ին Փէնճապի մէջ պաշարման վիճակ կը հռչակուի: Սիխերը որ բնակչութեան 1·9%–ը կը կազմեն, 14%–ը կը ներկայացնեն հնդկական բանակին: 1984 Մայիսին Սիխ զինուորները կ'ապստամբին. խաղաղեցումի աշխատանքները պատճառ կ'ըլլան 1200 մահերու. Սիխեր ամրացած են Ոսկեայ տաճարին մէջ, որու չուրջ մղուած պայքարին մէջ կը մեռնի իրենց պարագլուխը: Իսկ Հոկտեմբեր 31–ին Ինտիրա Կանտին է որ կ'իյնայ երկու Սիխերու զնդակներուն տակ:

Այսօր, Սփիւռքի Սիխերուն մօտ կայ անկախ հայրենիքի մը զաղափարը, սակայն անհամար զժուարութիւններով հարց մըն է առիկա: Պիտի վերադառնան Փէնճապ, եթէ հիմնուի անկախ Պետութիւն մը. Փաքիստանի օրինակը ցոյց տուած է, որ անցեալին, հակառակ խստական Պետութեան մը հիմնուելուն բազմաթիւ Մահմետականներ մնացած էին Հնդկաստան: Ցետոյ, զժուար է նաեւ մտածել, որ Հնդկաստան պիտի հրաժարի Փէնճապի նման ռազմավարական չրջան մը:

Թատերական հանելական փորձ մը՝ Գիսանի

Մայիս 17, Կիրակի կէսօրէ ետք, Անիվ – Պուա – Քոլմար – Քոլմարի Փր. Մշակութային Միութեան մասնաճիւղին նախաձեռնութեամբ տեղի կ'ունենար չանկան ներկայացում մը Գիսանի թատերախումբին կողմէ:

Ցերեկոյթը կը սկսէր ազգային ասպարական յարգադումով, 4–ի տեղ՝ 4·40–ին եւ «կոկիկ» կամ «պիտակից» բազմութեան մը ներկայութեան, այլ խօսքով ցանցառ հասարակութեան մը առիթ:

Յանուն կազմակերպիչ յանձնախումբին, բացումը կը կատարէր, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Պր. Ասուրեան, որմէ ետք տեղւոյն հայկական զպրոցին աշակերտուհինը մեզի կը հրամցնէր քանի մը խմբերգներ:

Օրուան բուն յայտադիրը կը կազմէր Գիսանի թատերախումբը, 10 – 12 երիտասարդներ, որոնք վիճասուքի աշխատանք մը տանելով, ինքնաստիպ զործ մը զլուխ հանած են: «Փորձի» թատրոն մը, անկասկած, բայց խիստ գնահատելի:

Ինչպէս իրենց դիտել տուինք, ներկայացման առաթին, հասարակութեան համար, թերեւս աւելի մատչելի կը զառնար նման փորձ մը, եթէ յայտագիր մը հակիրճ բացատրական մը տար: Այդպարեւ, եթէ ֆրանսական թատրոնի ամէն մէկ տարբերակ (փորձ, յառաջապահ, եւայլն, եւայլն) ունի իր համապատասխան հասարակութիւնը, նոյնը չէ մեր պարագան: Եւ ասիկա նկատած էինք արդէն, քանի մը տարի առաջ Արբի Ցովհաննիսեանի՝ «Թէ ինչպէս մօրս ամպնոցը կը սիրուի կեանքիս մէջ» ներկայացման առեն, երբ ամանք, այնինքն՝ ոչ – իրապէս հանդիսականներ չէին կրնար հետեւիլ զործողութեան բնթացքին:

Այս երկրորդ թատերգութիւնը, որ համադրութիւն մըն է զանազան հեղինակներու զործերէ քաղուած, ամէնուն ձեռով կը պարզէ «պատկերազարդ պատմութիւն Հայոց»ի մէկ էջը: Առաջին տարան մը՝ ֆրանսերէնի, սրճարանի մը մէջ, մեր «այսօրն է», ինչպէս անցորդներու խօսակցութիւնները ցոյց կուտան, հոն է՝ Նորայր, հերոսը, որու անցեալին պիտի հաղորդուինք, երկրորդ տեսարանին, այս անգամ հայերէն, համեմուած նաեւ, խօսակցութիւններէ զատ, երաժշտութեամբ, երգերով, արտասանութիւններով եւ պարերով: Հաւաքական աշխատանք մը տարուած է, օգտուելով նաեւ զանազան հեղինակներէ ինչպէս՝ Պրեխթ, Արթիւր Քրավան, Շանուր, Մ. Նազաչ, Գամար Քաթիսա, Գէորգ Էմին: Կարժէ տալ բոլոր մասնակցողներուն անունները՝ Անի, Գրիգոր, Էլիզապէթ Համել, Լիտիա Ալլահվերտեան, Կարին Ալլահվերտեան, Զատիկ Փանոսեան, Ժաքլ Շերինեան, Մարի Մխտարեան, Սաեփան Մխտարեան, Խոի Իշխանեան եւ երկու «օտարական»՝ Սալաքան եւ Եոհաննա Հունկել:

Ինչպէս մատնանշեցինք, հետաքրքրական ձեռնարկ մը, զոր պլուխ հանած են երիտասարդներ: Ասիկա, խոստակ պրոկան երեւոյթ մըն է, խոթարուած ճաշակներու մեր իրականութեան մէջ, ուր կը տեսնենք թէ կան մեր պրականութեան ծանօթ երիտասարդներ, որոնք մշակոյթով կը զբաղին: Բայց, մշակոյթը կ'ուտո՞ւի: Մենք զեռ այնքան անօթի մնացած ժողովուրդ ենք, որ բազմութիւն համարելու համար, ասկզբունքային կ'ընտրելու համար, նախ կազմակերպել: Ոչ՝ մշակութային ձեռնարկ: Մուտքը կրնայ ձրի ըլլալ, «պիտակից» հասարակութիւն մը կազմակերպել, այսինքն՝ 50 – 60 հոգի, բայց ճաշ կազմակերպեցէք, 500 – 600 Ֆր. անձ գլուխ, 5 – 10 տոմս մէկէն առնողներ կ'ըլլան, ու երբեմն ալ կը պատահի, որ երբար անցնին, որովհետեւ «կազմակերպիչը» կծիկը զբերը է, քանի մը հին մէլլոն զրպանին ձեռք եւ իրենք մնացեր են տոմսակի ձեռքին: Լաւ եղեր է: Որովհետեւ, այս նոյն անձերը, որոնք այնքան դիւրին հազարներ կը ցնծան «բացառիկ ճաշ»երու համար, ընդհանրապէս առնիմի չեն տար, եթէ իրենց գիմիք զպրոցի մը կամ մշակութային ձեռնարկի մը համար:

Դառն խորհրդածութիւններ, որոնք այլեւս անխուսափելի զարձած են, որքան ալ ուզենք յոռետես չըլլալ: Եւ հաւանարար չըլլանք, եթէ նման նախաձեռնութիւններ բազմանան, լեցուն սրահներու առջեւ:

Ա. Մ.

ՄԵՂԱ՛Յ, ՄԵՂԱ՛Յ ՓԱՐԱՄԱՋՆԵՐՈՒՆ...

—×—

Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան հաստատակեցին առթիւ «Յեղափոխական երգերու երեկոյթ» մը կազմակերպուած էր Մայիս 17, կիրակի, Կալօ սրահին մէջ: Օրեր առաջուընէ կատարուած ծանուցումներ բացառիկ երեկոյ մը կը խոստանային, Ամերիկայէն յատկապէս հրաւիրուած չորս երգիչներով. Լ. Գաբրճեան, Ա. Հարմանտեան, Յ. Բուրեան եւ Յ. Գրիգորեան:

Կուսակցութեան մը հաստատակեցը յուզիչ հանդրուան մըն է, մանաւանդ մեր իրականութեան մէջ. տասը – քսան կուսակցութիւն չունինք, չենք ալ ունեցած. ու Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւնը միակն հինն է այսօր գոյութիւն ունեցողներէն: Կուսակցութիւն մը, խոսք, կամ քէֆի համար ալ չի կազմուիր: Ինչպէս կ'երեւի իր բացման խօսքին մէջ Պր. Ապիտանեան, այս մէկին ալ դար մը առաջ կազմեր էին զազափարապաշտ խումբ մը երիտասարդներ, թօթափելու համար բռնութիւններու եւ կեղեքումներու լուծը, որ ուղղուած էր սարկացնելու ժողովուրդը: Այդ երիտասարդները հաւատացած էին, թէ ազատագրումի ճամբան անհրաժեշտաբար կ'անցնէր գինեալ դիմադրութենէն: Պր. Սպիտանեան ուշադրաւ նաեւ, թէ Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան առաջադրանքն էր ազատագրել արեւմտահայաստանը եւ կցել ներկայ Հայաստանին:

Արդ, իր անցեալով այնքան հպարտ արդարօրէն – կուսակցութիւն մը, հարկաւ առուն ընթացքէ մը ետք կը կազմակերպէր յեղափոխական երդերու երեկոյ մը: Գաղափարը ինքնին ոչինչ ունի – եւ ոչ ալ երեկոն կ'ունենար – պախարակելի, եթէ Մայիս 17–ի երեկոյթը իր հետ բերած չըլլար վերոյիշեալ չորս երգիչները ու իրենց ընկերացող դաշնակահարը – վեկավար՝ Ժ. Գոճեանը:

Անոնք, կավոյի նման սրահի մը մէջ «ազազակող» օրինակը տուին մեր օրերու գրեթէ համատարած այն իրականութեան, թէ ինչ ասպիճանի կարելի է խաթարել, այլանդակել «հայ երգը», ու այս արարքէն ալ անհուն գոհունակութիւն ղղալ: Իրենց երգածները – ոչ խակ ամենահեռու դրացուներէն մը ունէին մեր երգին հետ – ճոխացած անիմաստ խօսքերով, թրքական - արաբական արապէսքներու աժան եղանակաւորումներով, ձրի խրատականներով եւ ոչ խակ ծիծաղելի չարժուձեւերով, չեմ գիտեր ինչի՛ ծառայելու: Հաւանաբար չատ – չատ 500 – 600 հոգիի քէֆին խանգարելու համար Ամերիկայէն մինչեւ Փարիզ «հրաւիրուած» ըլլալու հպարտութիւնը պատճառելու այդ արհեստագէտներուն: Ու այս հոյլերին մէջ Անդրանիկ, Փարամազ, Մուրատ, Հերոսներ, Ֆէտայիներ, Աբարատ, վերածուեցան չուկայիկ ամենահասարակ ապրանքներու: Երկու ժամուան յայտագրին մէջ հազիւ կարելի կ'ըլլար Լ. Գաբրճեանի երգած «Ղարիբ ախպէր»ին հետ երկրորդ օրինակ մըն ալ ճարել, որպէսզի խօսուէր բացառութիւններու մասին ալ:

Անշուշտ, ամէն մարդ ազատ է հին երգ մը նոր դաշնաւորումով երգելու. ամէն ժողովրդական «երգիչ» կոչուած արարած Հայրիկ Մուրատեան, Ե. Դարբինեան, կամ Արմէն Կիրակ չէ: Մարդ թերեւս կրնայ գիշերային զբօսավայրի մը մէջ համապատասխան պատշաճեցումներով յեղափոխական երգ երգել, միւս կողմէ կուսակցութիւն մըն ալ կրնայ հարիւրամեակի ոգեկոչումներէն մէկը յատկացնել յեղափոխական երգերու յայտագրի մը. սակայն անընդունելին այն է, որ անտեսելով ամէն սահման ու պատշաճութիւն, մարդիկ «քապարէ»ի մը բեմը կը բերեն, կը զեռզեն նման հանդիսաւոր չորեքշաբթի մը մէջ: Զարմանալի չէր որ այդ երգիչները մեր հերոսներու տպրած զատնութիւնները, տխուր վախճանները ոգեկոչող խօսքեր կ'երգէին, իրենց դէմքին երանելի ժպիտ մը փակցուցած ու առատելագոյն օգտուելով բեմի բարձրախօսներէն ու ձայնընդլայնիչ սարքերէն. այդ մարդոց երգը յայտնութիւն մը չէր. ամէնէն անտարբեր Սեբուհիէն իսկ պիտէր, որ ընդհանրապէս Պուրճ Համուտէն քալիֆորնիա զազթած այս կռունկներուն համար «հայերէն երգ երգել» կը նշանակէր իրենց կեանքին համար ամենալիւքս պայմանները ապահովելու միջոցը ի գործ դնել, երջանկութեան ամենատուղ ոլորտներուն մէջ մաս զալու անհրաժեշտը ուրնենալ, եւայլն: Եւ եթէ այս բոլորին վերայ իրենց ամենաչնչին առաւելութիւն մը ներկայացնէր բանիք, չինարէն երգել, պիտի չվարանէին ջատագովելու չինական յեղափոխութիւնը, կամ որպէս չինացի ապրելու հպարտութիւնը: Զարմանալին այն է, որ Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան դիս տպաւորած մէկ պատկերը ջնջելու փորձը կ'ըլլայ նման երեկոյթով մը. պատկեր մը, զոր գծած է այդ ընտանիքին ալեհեր, յարգելի մէկ անդամը որ ամէն Յունիսի նոյն անկեղծ երկիւղածութեամբ խմբագրատուն կուգայ «Քանի կախազաններ»ու աւանդական հոգեհանգիստին ծանուցումը տալու:

Ա. ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ԳՂՁՈՒԹԷ ԳՂՁՈՒԹ

Նիւ – Եորքի Ազգ. առաջնորդարանի վերանորոգուած չէնքին բացումը կատարուած է Մայիս 1 եւ 2 թուականներուն: Առաջին օրը 160 հիւրերու ճաշ մը արուած է, որու ընթացքին խօսք առած են ազգային վարչութեան առենապետը եւ առաջնորդ Մեսրոպ Արք. Աշճեան: Իսկ յաջորդ օրը առաջնորդը նախագահած է յատուկ արարողութեան մը, որու ներկայ գտնուած են ազգային դէմքեր, եկեղեցականներ, Լիբանանի եւ Ֆրանսայի դեսպանատուներէն ներկայացուցիչներ: Մեսրոպ Արք. չնորհակալութիւն յայտնած է վերանորոգումը իրականացնողներու, Տիկնանց Միութեան, ապա ըսած, թէ երբեք չեն մոռնար իրենց կոչումը, «ծառայել հայ եկեղեցւոյ եւ հայ զպրոցին»: Այս առթիւ յայտնած է նաեւ, թէ Տէր եւ Տիկին Արա Արսլանեան 50 հազար տոլար կը յատկացնէ Նիւ – Եորքի Ս. Լուսաւորիչ վարժարանի հոգը տանելու:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 10–ին, տօնուած է Մայրերու Օրը, ճաշով: Ներկայ եղած է նաեւ «Մարմարա»ի խմբագրապետը՝ Ռոպէր Համաէճեան: Բացումը կատարած է Գաբրիէլ Պատմաճեան ներկայացնելով հիւրը: Խօսք առնելով Ռոպէր Համաէճեան ծանրացած է մայրութեան եւ մասնաւորաբար ծնողի գաղափարին վրայ: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ԳԱՏԼԳԻՒՂի մէջ, Մայիս 10–ին, տօնուած է Ս. Թաղուոր Դպրաց Դասուն ու երգչախումբին տարեգարձը: Պատարագած է Մանուէլ Վրդ. Երկաթեան: Քարոզած է Շնորհք Պատրիարք: Յաւարտ արարողութեանց, Արամեան – Ունճեան վարժարանին մէջ տրուած է ճաշ մը: Հանդիսութիւնը վարած է Կարօ Թէր – Գեան: Յանուն Թաղական խորհուրդին տեղեկագիր մը կարդացած է Թաղուոր Ա-ճէմեան: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման իր խօսքին մէջ Շնորհք Պատրիարք տեղեկութիւններ տուած է Արամեան վարժարանը լիզէոնի վերածելու անհրաժեշտութեան մասին եւ թուած այն աշխատանքները, որոնք կը տարուին Ս. Խաչ Դրօշ – բեվանքը երկսեռ ու նաեւ ցերեկօթիկ դարձնելու համար:

***

ՊՈԼՍՈՑ Աթաթիւրք Մշակութային կեդրոնին մէջ, Մայիս 11–ին, տեղի ունեցած է «Մարալ» երգ ու պարի համոյթին երեկոյթը, ի յուշ համոյթի հիմնադիր Պետոն Գուզուլալչի: Բացումը կատարած է Արտաշէս Հիւսիսեան նշելով ձեռնարկին նպատակը, այն է՝ ողեկոչել «Մարալ»ի հիմնադիրը, որուն գործը այսօր կը շարունակեն իր խէալի ընկերները, դիւանագրութեամբ Արսէն Փափազեանի: Հանդիսութիւնը վարած է Բիւրզանդ Ադպաշ: Երգչախումբը վարած է Նուրհան Պէյլէրեան. պարուսոյցները եղած են Թամար Տիրատուրեան եւ Իւսթին Կիւրթունա: Մեկնաբանուած են հայկական եւ այլ ժողովրդական, ազգագրական

ORGANISATION TERRORISTE ARMENIENNE

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

Լ Ի Ո Ն

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Եթէ ընկերակցութեան մը ընդհանուր ժողովին ներկաներուն թիւը կը պատկերացնէ այդ միութեան ժողովրդականութիւնը, Լիոնի Ազգային Միութեան վարչութեան համար չատ քաջալերական չեզաւ, անկասկած, Մայիս 15–ին տեղի ունեցած ժողովը: Հակառակ անոր որ դրուոր հրաւէրներ զրկուած էին անդամներուն, չուրջ հարիւր հոգի միայն ներկայ էին հաւաքոյթին:

Իրաւ է որ օրակարգը կը բաղկանար միայն հաշուետուութիւններէ: Ընտրութիւն չկար: Այդ պիտի ըլլայ յառաջիկայ տարի: Զորս տարին անգամ մը: Նախորդը 1984 Ապրիլ 8–ին եղած էր:

Ինչպէս այլեւս սովորութիւն եղած է Սիւիւոքի մէջ – արեւմտեան կողմը – հաւաքոյթը երկկեզրու էր: Նախագահը, Ին-չոր Կազարեան զովելի կամքը ունեցաւ վարելու ժողովը միայն հայերէնով:

Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանի եւ Իսահակ Ա.Ք. Քահանայ Հէքիմեանի ազօթքներէն վերջ, Պր. Ս. Սարքիսեան եւ Պր. Ա. Վանէսեան կարդացին, առաջինը՝ հայերէն, երկրորդը՝ ֆրանսերէն, 1986–ի բարոյական տեղեկագիրը:

Զանց ընելով արդէն ծանօթ անցեալ գէպքերը, այցելութիւնները, ընդունելութիւնները ընդգծենք որ՝

– Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հրամանաւ սկսած Ֆրանսահայ թեմերու կանոնագրին խմբագրութիւնը կը մնայ տակաւին ապագայի գործ: Մոբերգակ – ցութիւնները կը չարունակուին:

– Ռոնի Նահանգային խորհուրդը համայնքին տուած է գրամական նպաստ մը՝

երդեր ու պարեր: Յայտագիրը վերջ գտած է «Երգ Բարեկամութեան» երգով, հայերէն ու թրքերէն:

***

ՊՈԼՍՈՑ Խաեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 9–ին, բացումը կատարուած է Պերճ Էրզիեանի նկարչական ցուցահանդէսին: Խօսք առնելով Մանուէլ Վրդ. Երկաթեան գրուատած է Էրզիեանի արուեստը: Արուեստագէտը հայ գիրն ու գրական նմոյշները կը ցուցնէ նկարներու ընդմէջէն:

***

ԱԹԼՆԲԻ մէջ, Մայիս 9–ին, տեղի ունեցած է ճաշ – պարահանդէս մը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Երիտասարդական Միութեան: Ներկայ եղած են 500 հոգի: Բացումը կատարած է Հռիփսիմէ Յարութիւնեան: Երգած է Ձորճ Թիւթիւնճեան (Քանատայէն հրաւիրուած):

***

ՊՈԼՍՈՑ Խաեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 10–ին, տօնուած է Մայրերու Օրը: Բացումը կատարած է հանդիսավարուհին՝ Ժապլին Էրմէն: Բանախօսած է Տիկին Սիրանոյշ Ֆերուհան: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը, որուն մասնակցած է նաեւ Սիլվա Կոմիկեան:

***

ՍԱՄԱԹԻՈՑ Սահակեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 10–ին, տօնուած է Մայերու Օրը: Բացումը կատարած է Խաչիկ Սարըլը: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը, բաղկացած երգերէ, պարերէ, արտասանութիւններէ եւ թատերախաղէ: Տեղի ունեցած է ծնողքներու միջեւ հարցազրոյց մը, զոր վարած է Թալին Զարթան:

ԴՐԱԿԱՆ ԼՐԱՏՈՒ

Լոյս տեսած է քրիստոնէութեան մանուկ երկու ծանօթ անուններու՝ վրդպ. Ժեռար Շոլվիի եւ Իվ – Մարի Հիլէրի «Ֆրանսայի ժամանակակից կրօնական պատմութիւնը» (1880 – 1930) գործին երկրորդ հատորը (Թուլուզ, Քրիվա հրատ.): Հետաքրքրական է նշել, թէ հեղինակները «Նիւթական ու հոգեկան վերակառուցում» բաժնին մէջ չահեկան մասեր ունին դաղթական համայնքներու, ինչպէս՝ Ռուսերու, Լեհերու, Հայերու մասին: Ասոնցով Հայերէ, անոնք կը չեշտեն նահատակ ժողովուրդ մը ըլլալու պարագան, ու կը յիշատակեն ծխական մարզի մէջ անոնց բերած նպաստը եւ Մարսէյլի, Փարիզի եւ Լիոնի մէջ չինարար գործունէութիւնը: Յիշուած են նաեւ Պատրեան Եպիսկոպոսի, Մանթաշեանի ու Խորասանճեանի նման բարերարներու եւայլն անուններ:

Ուրախալի է հաստատել, թէ հեղինակուր այս գործին մէջ ճանչցում գտած է հայկական քրիստոնէութեան յատուկ նկարագիրը:

որ օգտագործուած է զպրոցին եւ դիտանին համար զանազան տարբեր դնելու:

– Արտասահմանէն նոր եկած զպրոցականներու թուղթերուն կանոնաւորման եւ, երբեմն ալ, պատասպարումի տարցերը կը մնան դժուար: Մասնաւոր յանձնախումբի մը կազմութիւնը անհրաժեշտ կը թուի:

– Թեմին մէջ (վերջին ալ մէջը ըլլալով), 1986–ին տեղի ունեցած են 102 մրկըրատութիւն, 43 պսակ (17 խառն ամուսնութիւն), 145 յուղարկաւորութիւն:

Մեր կողմէ աւելցնենք որ մահերու թիւը, անկասկած, չատ աւելի է, քանի որ չատ թաղման կարգեր կը կատարուին ոչ հայ եկեղեցիներու մէջ կամ հիւրյայ թաղումի, առանց կրօնական արարողութեան, նոյնիսկ Լիոնի մէջ:

Լիոնի Ազգային Միութեան վարչութիւնը ունի յանձնախումբեր՝ որոնց պատասխանատուները խօսեցան իրենց բաժին ինկած աշխատութիւններուն մասին:

Տիկին Ս. Կոստանեան նշեց հայկական մանուկցութիւնը «Ռատիօ Ֆուրվիէրի» սիտումներուն. Պր. Օ. Աւետեան խօսեցաւ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կատարած դերին մասին եւ նշեց տեղեկատու թերթիկ մը հրատարակելու որոշումը:

Պր. Ռ. Տօնիկեան տուաւ թիւերը միօրեայ վարժարանին մասին: 92 աշակերտ հինդ ուսուցչուհի: Պր. Փ. Աբգարեան տեղեկութիւններ տուաւ չէնքերուն վերանորոգումի աշխատանքներուն մասին:

Նիւթական հաշուեկշիռը զոր ներկայացուցին գանձապահ՝ Պր. Ա. Պահատուրեան եւ հաշուապահ՝ Պր. Ն. Տուրումեան ի յայտ բերաւ որ Միութիւնը 1986–ին ունեցած է ենթադրուածէն աւելի ծանր պիւտճէ մը, քիչ մը աւելի քան մէկ միլիոն ֆրանք, բայց հաւասարակշռուած պիւտճէ մը, ինչ որ արժանացաւ ծափահարութիւններու:

Նշենք որ վերջերս համայնքին անդամներուն զրկուած խնդրագիրերը կրօնական տուրքի մը մասին (տրնիէ տը ֆիլթ) մնացած են մինչեւ հիմա անպատասխան, 90 առ հարիւր համեմատութեամբ:

Նորվան Եպիսկոպոս կը փափաքէր որ ժողովականները առաջարկներ ընէին վարչութեան ապագայ ընելիքներուն մասին: Ոչ ոք այդ ուղղութեամբ լրջօրէն ճիգ մը ըրաւ:

Պր. Մ. Պայընտրեան (Տէսին), տալով իր անհատական կարծիքը, ցաւ յայտնեց որ եկեղեցին խնդրեր է նպաստ ոչ – Հայերէ (նահանգային խորհուրդ) եւ մանաւանդ Մայիս 1 – 2–ին զումարուած Ֆրանսահայ Հոգեւորականներու ժողովը տեղի ունեցած է Ֆրանսական վանքի մը մէջ...

Ընդհանուր առմամբ, կը կարծենք որ ներկաները այն տպաւորութիւնը ունեցան թէ վարչութիւնը եւ իր հովանաւորած յանձնախումբերը կատարած են 1986–ին լուրջ աշխատանք եկեղեցին, իր յարակից Հայ Տունն ու հայ համայնքը օտարներու առջեւ ներկայանալի ընելու համար: Եւ յաջողած են ծանօթացնել:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Հինգշաբթի, Մայիս 28, Քրիստոսի Համբարձման տօնն է: Այս օրը յատկացուած է նաեւ՝ Հայ Մանուկներու Հաղորդութեան:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10·15–ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Փարիզի եւ Շրջանի դպրոցներուն բոլոր աշակերտներն ու հաղորդութեան համար պատրաստուած մանուկները, ծնողներն ու հարազատները կը հրաւիրուին մասնակցելու պատարագին եւ սուրբ Հաղորդութեան:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Մայիս 28, տօն է Համբարձման: Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԿՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Սկիզբը պատարագի ժամը 10–ին:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱՆԱՆ

Համբարձման օրը, Հինգշաբթի, Մայիս 28, առաւօտ, պատարագ կը մատուցուի քաղաքիս Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հաղորդուի Դաւիթեան վարժարանիս աշակերտութիւնը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար հետեւեալներն Ազգային Միութեան կը նուիրեն· – Լիոնի Հայկազեան վարժարանի աշակերտ, փոքրիկն՝ Հայկ Վարդերեսի դառնակսկիծ մահուան տխուր առթիւ փոխան ծաղկեպսակի· – Պ·Պ· Նշան Սայրին 500 Ֆ· Իսկ լէ Մուլինօ, Պարզեւ Սայրին 500 Ֆ·, Վարուժան Սայրին 500 Ֆ·, Յարութիւն Սայրին 500 Ֆրանք (Իսիէն), Թորոսեան 2000 Ֆրանք (Ռոան):

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՏՕՆԱՀԱՆԳԷՍԸ

Մասնակցութիւն –
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ, ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՊԱՐ,
Հ·Մ·Ը·Մ·,
ՔՈՆԿ ՖՈՒ,
ՆԱՅԻՐԻ,
– ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԴԻՄԱԿ Թատերախումբը,
Ց· Պարոնեանի Առանին տեսարանները (Պոլսուհիներու տիպարները):

Կիրակի, Մայիս 31, ժամը 15–ին, 5–րդ Թաղամասի քաղաքապետարանին չքեղ սրահին մէջ:

Place du Panthéon

10–էն վար երախաներու մուտքը ձրի է:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՋՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ
ԵՒ
ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆԻ
ՓԷՐ ԼԱՇԷԶԻ
ՇԻՐԻՄՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Նուիրատուներու Թ· ՑԱՆԿ

	Ֆրանք
Նախորդ գումար՝	39·600
Պ· Սեդրակ Սանճեան	5000
Պ· Զաքար Ռուբինեան	1000
Պ· Տրդատ Տէր – Պօղոսեան	500
Տիկին Շաքէ Օզանեան	300
Տիկին Վարդուհի Շահպազեան	200
Պր· Զատիկ Եղիազարեան	200
Պ· Թորոս Բէքմէղեան	200
Պ· Յակոբ Մուճաֆեան	100
Պ· Քէչեան – Զանգու – Սարգիս	100
Պր· Ռոժէ Բէքմէղեան	100
Օր· Սիբանոյշ Սըբապեան	50
Ընդհ· գումար՝	47·350 Ֆր·

Նուիրատուները կրնան իրենց զրամադիրները (չէքերը) հետեւեալ հասցէով ղրկել·–
A.A.A.S. (Sépulture)
B. P. 425 09
75424 Paris Cedex 09
կամ՝
U.G.A.B. (Sépulture)
11, square Alboni
75016 Paris

Antony
BAIL A CEDER
avec
fonds de commerce
POUR CAUSE RETRAITE

Fabricant - artisan de lustres en cristal cède son fonds de commerce avec matériel et outillage.

Tél. : Dans la journée
46 66 61 78
ou entre 19 et 20 heures
46 66 69 00

Samedi 23 mai à 14 heures
sur

RADIO ASK

98,5 MHz
Emission consacrée
à
AÏVAZOVSKY
en raison de l'événement que constitue la vente d'un de ses importants tableaux à l'hôtel Drouot

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

ՍԻՆ ՌԱՖԱՅԷԼԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

Մայիս 30, Շաբաթ, նախաճեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Զաւշ Շանթ, Լօյա Սասունի, Սօսէ Մայրիկ, Նայիրի մասնաճիւղերուն, մասնակցելու համար արձանագրուիլ տեղւոյն վարչութեանց անդամներուն մօտ:

Հաւաքոյթի կէտեր·–
St. Jérôme : Place de la Rotonde
Beaumont : Société Générale
Marseille - Ville : Poste Châpitre
Bd. Oddo : Place des Abattoirs.

ՄԱՐՍԷՅԼ

«ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ»ուան հանդիսութիւն

Հ·Բ·Ը· Մխիթեան Մարսէյլի վարչութեան Տիկնանց բաժինը կազմակերպած է «Մայրերու Օր»ուան տօնակատարութիւն մը, որ տեղի պիտի ունենայ Երկուշաբթի, Յունիս 1, կէսօրէ վերջ, ժամը 3–ին իր կեդրոնին մէջ, Քուր Փիէր Փիւժէ:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայ ընտանիքները, որպէսզի իրենց ներկայութեամբ քաջալերեն հայ մայրերը:

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin -- Paris 5e

La S.F.A. et le C.D.C.A. vous invitent à une

CONFÉRENCE - DÉBAT

sur

«LA QUESTION ARMENIENNE ET LE PARLEMENT EUROPEEN»

qui se tiendra le Mardi 26 Mai à 20h30, dans la salle du Centre Saint Mesrob, 10bis, rue Thouin,, 75005 Paris

Un buffet froid sera servi à ceux qui le désirent à partir de 19 heures. Participation : 50 francs. Prière de s'inscrire avant le Samedi 23 Mai en téléphonant au 42 - 78 - 31 93 ou 43 - 26 – 50 - 43.

RETOUR AU BON VIEUX TEMPS
RESTAURANT
LES DIAMANTAIRES
SPECIALITES GRECQUES, ARMENIENNES
LE PLUS ANCIEN RESTAURANT GRECO - ARMENIEN
• *AMBIANCE MUSICALE* •

ՀԻՆ ՕՐԵՐՈՒ ՀՈՒՋԱԿԱՒՈՐ
ՏԻԱՄԱՆԹԷՈՒ
ՃԱՇԱՐԱՆԸ
կը սպասէ ձեզի
▪ Լաւագոյն Սպասարկութիւն ▪

ouvert tous les jours
60, RUE LAFAYETTE — 75009 PARIS
TEL. : 47 - 70 - 78 - 14

ARMENIE 87
REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS
— EN BOEING 727 —
— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER —
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
11 JUIN	26 JUIN
25 JUIN	10 JUILLET
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
ORGANISATION TERRE ET CULTURE - PARIS
ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՈՒՂԵԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
CAMPAGNE D'ETE 1987

Séjour en milieu rural arménien dans un site exceptionnel
Région de Kessab (Syrie)

- *RESTAURATION D'EDIFICES*
- *AMENAGEMENT DE TERRES AGRICOLES*
- *EXPLORATION ET DOCUMENTATION*
- *LOISIRS*

Pour tous renseignements et inscriptions téléphoner au :
43 - 31 - 14 - 18
47 - 02 - 99 - 45 } PARIS
45 - 04 - 63 - 00

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
26
MARDI
26 MAI
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋԱԳ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.494 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.494

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՑՈՒՅՑ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՅԻՍ 4 – 12)

«ԶԷՆԻԹ» – «ԱՐԱՐԱՏ» ԽԱՂԻՆ ԻՐԱՒԱՐԱՐԸ ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒԱ՞Ծ

Լենինգրադ Մայիս 2–ին տեղի ունեցած «Զէնիթ» – «Արարատ» խաղի ընթացքին իրաւարար Ա· Լունին ծանր սխալներ գործած է, ինչ որ ազդած է հանդիպումի արդիւնքին վրայ՝ ի վնաս «Արարատ»ի: Յանօթ է որ խաղը վերջ գտած էր 0 – 0 արդիւնքով: Իրաւարարներու համա – միութենական խորհուրդը, քննելով այդ հարցը, Լունինը զրկած է Խորհրդային Միութեան բարձրագոյն եւ Ա· դասակարգի խումբերու խաղերը վարելու իրաւունքէն: Վերջնական որոշումը կը պատկանի Ֆութպոլի Խորհ· Միութեան պատիւի դատակցութեան պրեզիտիումին:

***

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Մարիւթի մէջ տեղի ունեցած են «Խորհրդային Միութեան Օրեր», մասնակցութեամբ Հայաստանի: «Ալքալա» թատրոնի ընդարձակ սրահին մէջ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան հանդէս եկած է Հայաստանի պարի պետական համոյթը: Երաժշտանոցի երիտակը նուագահանդէս մը տուած է «Ալթնէ» սրահին մէջ: «Սպանիա – Խորհրդային Միութիւն» ընկերակցութեան կեդրոնատեղին բացուած է «Հայաստանի ժամանակակից գեղանկարչութիւնը» ցուցահանդէսը:

***

Ա· ԱՆԱՍՏԱՍԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՃԱՏՐԱԿԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Ա· Անաստասեան չորրորդ անգամ ըլլալով դարձած է Հայաստանի ճատրակի ախոյեան: Մրցաշարքին մասնակցած են 15 հոգի: Անաստասեան տարած է 8 յաղթանակ, չորս հանդիպում աւարտած է ոչ-ոքի եւ երկու հանդիպում պարտութեամբ, 15 կարելիէ չահելով 10 կէտ: Այսպէսով ան իրաւունք նուաճած է մասնակցելու Խորհրդային Միութեան ճատրակի ախոյենութեան կէս – աւարտական մրցումներուն:

***

ԵՐԵՒԱՆ ՔԱՂԱՔԷՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՔԵՄՊՐԻՃ ԳԱՅԱԾ

Քեմպրիճի քաղաքապետարանի հրաւէրով Մայիս 14–ին Միացեալ – Նահանգներ մեկնած է Երեւանէն պատուիրակութիւն մը, պլխաւորութեամբ քաղաքապետ Եդուարդ Աւագեանի: Այս առթիւ Երեւանի քաղաքապետը նշած է, թէ ուղեւորութեան նպատակն է Երեւանի եւ Քեմպրիճի միջեւ գործակցական կապերու հաստատումը: Գործակցութեան չրջանակներու մէջ յարաբերութիւններու զարգացումը թոյլ կուտայ լայն կապեր հաստատել երկու քաղաքներու հասարակութեան միջեւ, կը նպաստէ անվտանգութեան ւեցումին, համագործակցութեան եւ մարդոց փոխըմբռնումի խորացման: Պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Երեւանի օպերայի մենակատարուհի Ազրաքս Դաւթեան, դաշնակահարուհի Սվետլանա Նաւասարդեան, ջութակահար Ռուբէն Ահարոնեան, Երեւանի լարաւոր քառեակը, գրասախօսներ, լուսաւորութեան, առողջապահութեան ասպարէզներու, գրադատարաններու աշխատողներ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

RPR-Ի ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ԲՈԼՈՐԸ՝ ՇԻՐԱՔԻ ԿՈՂՔԻՆ

—×—

Շաբաթավերջի քաղաքական դէպքն էր Շիրաքի կուսակցութեան համագումարը, Փորթ որ Վերսայլ: Ինչպէս կը նախատեսուէր Շիրաք նախագահ վերընտրուեցաւ 70·123 քուէով (71·118–ի վրայ): Նախքան, վակման իր ճառը, Փասքուա եւ Թուպոն պատրաստած էին մթնոլորտը եւ մանաւանդ ընտրապայքարը, որքան ալ որ կրկնուի թէ չէ բացուած, բոլորին միակ մտահոգութիւնը կը մնայ՝ ընտրող որոյ:

Կուսակցութեան քարտուղարը որ կը բանար նամաչրջանը ըսաւ, ի մէջ այլոց – «Դժուար պայմաններու մէջ, ուր ամանք կը տարակուսին, ուր ուրիշներ հարցեր կուտան իրենք իրենց, ուր, ամէն պարագայի մէջ, նկարագիրներ կը յայտնուին, ձեզ կը հրաւիրեմ ընկերական սերտ վերաբերմունքի, ինչ որ մեր աւանդութիւնն ու ուժը կը կազմէ»:

Փասքուա յայտնեց թէ պատրաստ է ընտրապայքարի, մերժեց ցեղապաշտութեան եւ օտարատեացութեան բոլոր ամբաստանութիւնները, յիշելով թէ ինք եւ իր նմանները կռուած են Ֆաշիզմի դէմ:

Հուսկ, Շիրաք ծանրացաւ դլխաւորապար անհանդուրժողութեան եւ նեղմտութեան վտանգներուն վրայ, խիստ կերպով դատապարտելով զանոնք: Այլ խօսքով, դատապարտեց Լը Փէն եւ Ազդային Ճակատի մտայնութիւնը, խուսափելով անուն տալէ: Ինչ որ փափուկ կացութիւն մը կը ստեղծէ աջին համար, այն է որ եթէ ընտրող կը փնտռէ (ո՞վ չի փնտռեր) պէտք է իւրացնէ Լը Փէնի կարգ մը գաղափարները, միաժամանակ դատապարտելով այդ դաղափարները, որպէսզի պառակտում չստեղծէ իր իսկ կուսակցութեան մէջ:

×Այս համագումարին առընչութեամբ, Քոթիտիէն տը Փարի, Շաբաթ օր հարցազրոյց մը հրատարակած էր մէթր Փաթրիք Տէվէճեանի հետ, որ Հ·Հ·Հ·ի «երիտասարդ գայլեր»էն կը նկատուի, ըստ բանաձեւին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՒ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ վեցօրեայ այցելութիւն մը կը կատարէ Քանատա, Տը Կոլի «պատմական» այցելութենէն քսան տարի ետք, ինչ որ աժան խորագիր մըն ալ կ'ընծայէ մամուլին՝ «քսան տարի ետք»: Այն առեն է, որ Տը Կոլ արձակած էր իր նշանաւոր «կեցցէ՛ ազատ Քէպէք» եւ ընդհատած էր Օթթաուա վատաբելիք իր այցելութիւնը: Ներկայիս, մթնոլորտը նպաստաւոր է եւ ամէն ձեւով յոյս կայ որ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները սերտանան:

ԱՆԳԱՐԱ հաւաքուած համալսարանները տեսուչները որոշեցին վերահաստատել քող կրելու իրաւունքը մահմետական ուսանողուհիներուն համար: Ճանն աչխարհականութեան, 1986–էն ի վեր ընդհատած էր այս իրաւունքը, որ կը վերահաստատուի ծայրայեղներու ճընշումին տեղի տալով:

ՀՆԴԻԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ միջեւ բախումները չատ սուր բնոյթ առած են, վերջին օրերը, եւ զոհերու թիւն ալ մեծ է: Պաչտօնական աղբիւրներու համաձայն մեռելներու թիւը 75 է, բայց լրագրողները 120 մեռելի խօսք կ'ընեն եւ 2000 ձերբակալութեան: Ոտժիւ կանտի կոչ մը ըրած է, հրաւիրելով իր հայրենակիցները՝ «որ դէմ դնեն խռովարարներուն»:

ԱՏԱՆԱՅԻ գինուորական դատարանը 11 մահափռիւ արձակած է, առջի օր, ծայրայեղ ազդայնական կուսակցութեան անդամներու դէմ, երկու ամբաստանեալներ ալ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած են: Ասոնց դէմ եղած ամբաստանութիւնն այն է որ փորձած են «բռնի ուժով տապալել սահմանադրական կարգը»:

«ԻՄԱՆԻԹԷ» յատուկ տեսակցութիւն մը հրատարակեց, Մայիս 25–ի իր թիւով, Ֆիտէլ Քաստրոյի հետ: Համայնավար պաչտօնաթերթին տնօրէնը՝ Ռ· Լըռուա եօթը ժամ խօսած է Քուպայի ղեկավարին հետ, որ նախընտրած է խօսակցութիւն մը ունենալ քան հարցազրոյց մը: Քաստրօ կ'ըսէ թէ իրականութիւնը պլած անցած է իրենց երազները եւ այդ առընչութեամբ քանի մը օրինակներ տուած է: Կրթական ղեռնի վրայ, մանաւանդ, չէին նախատեսած ուսուցման ներկայ զրութիւնը, ոչ ալ համալսարանական կեդրոններու զոյութիւնը երկրին 14 դաւառներուն մէջ: Քաստրօ այլ օրինակներ ալ կուտայ, հողագործութեան մարզին մէջ:

ՇԱՐԺՈՒՄՆԵ՞Ր ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«Նիւզուիք» չարաթաթերթն է, որ իր վերջին թիւին մէջ (Մայիս 25) կ'արձանագանդէ լուրի մը, ըստ որուն Պարոյր Հայրիկեան դիմում մը ըրած կ'ըլլայ Կորբաչովի որպէսզի արտօնէ՝ «հայկական անկախութեան զօրավիզ կազմակերպութեան մը ստեղծումը»: Այս կազմակերպութեան առաջին քայլը պիտի ըլլայ հանրաքուէ մը, Հայաստանի մէջ, Հանրապետութեան Խորհրդային Միութեան մէջ մնալու մասին: Թերթը կ'ըսէ թէ Կորբաչովի քաղաքականութիւնը, աւելի ազատական, կրնայ ազդայնական զգացումներ արթնցնել խորհրդային կայսրութեան մէջ ու կը յիչէ թէ Հայրիկեան նոր վերաղարձած է արդելափակման կայանէն: Ան, կը զրէ «Նիւզուիք», հին անդամ մըն է Հայաստանի «Ազգ· Միութիւն կուսակցութեան», զաղտնի կազմակերպութիւն մը, որ ծանր ճնշումներու ենթարկուեցաւ 1970–ին: Քաջալերուած այն երեւոյթէն, որ այս տարի ազատ արձակուած քաղաքական բանտարկեալներուն մէջ, չորս Հայեր կան, ազգայնական Հայեր մարմին մը կազմած են պաչտպանելու համար մնացեալ երկու բանտարկեալները: Կ'աչխատին նաեւ կապ հաստատել Լոս – Անճըլըսի Ամերիկահայերուն հետ եւ ի հարկին, հիւպատոսարանային փոխանակութիւն ստեղծել Երեւանի եւ Լոս – Անճըլըսի միջեւ:

ՄԱՐԶՔԱԿԱՆ

Ռ. ԷՄՄԻԵԱՆԻ ՆՈՐ ՄՐՑԱՆԻՇԸ՝ 8 ՄԵԹՐ 86

—×—

Ուրբաթ, Մայիս 22–ը, Հայ մարմնամարզիկ Ռոբեր Էմմիեանի մարզական կեանքին մէջ յիչատակելի թուական մը կը մնայ: Զայն – հեռատեսիլ ու մամուլ լայն արձագանգ կուտային այն սխրագործութեան, զոր 22–ամեայ մարզիկը կը ցուցարերէր Ծաղկաձորի մէջ՝ հեռուտրութիւն ցատքելու մարզին ներս:

Արդարեւ, Եւրոպայի ախոյեան լենինականցի մարզիկը, Հոմմ տեղի ունենալիք աչխարհի ախոյենութեան նախօրէին, Ծաղկաձորի մէջ վարժընթացի մը ընթացքին՝ առաջին իսկ փորձով ցատքեց 8,86 մեթր հեռուտրութիւն մը, ինչ որ 4 սմ· պակաս է աչխարհի մրցանիչէն՝ որ կը պատկանի Պոպ Պիմընի: Ցիչողութիւնները թարմացնելու համար նչենք, որ 1968–ին, երբ ամերիկացի Պիմըն 8,90 մեթր կը ցատքէր, Լեւոյթը հրաչք կը նկատուէր եւ զարուս մրցանիչը եւ թէ ոչ ոք կրնար մօտենալ այդ մրցանիչին՝ 2000 թուականէն առաջ: Միրիքա եւ Լէուիզ կը փորձէին, սակայն կը մնային 8,50 մեթրի սահմաններուն մէջ, իսկ Լէուիզ անձնական մրցանիչ մը կը հաստատէր 8,79 մեթրով (բացօթեայ):

Ռոբեր Էմմիեան 8,49 մեթրով հաստատելով որ ինք կը մնայ Եւրոպայի ամէնէն կարող մարզիկը հեռուտրութիւն ցատքելու մէջ, օր մը «զարուս մրցանիչ»ը կոտրելու համար, 2000 մեթր բարձրութեան վրայ զտնուող Ծաղկաձորի մէջ 8,86 մ· ցատքելով ցոյց կուտար, թէ հրաչք զօրութիւն չունի: «Լիքիփ» մարզական օրաթերթը, Մայիս 23–ի իր թիւով, արձանագանդելով այս երեւոյթին կը մէջբերէ Խորհրդային Միութեան մարմնամարզութեան խումբի մարզիչ Իգոր Տէր – Ճովհաննիսեանի կարծիքը լենինականցի մարզիկի մասին· «Ոստումի մարզի ապագայի մեծ աստղն է Ռոբեր Էմմիեան, աչխարհի լաւագոյն ցատքողը եւ իր արդիւնքներուն մէջ աւելի կանոնաւորը քան Լէուիզ եւ Միրիքա»: Թերթը կ'աւելցնէ, թէ «Հայուն թեքնիքը ամբողջովին հիմնուած է արագութեան եւ յատակութեան վրայ»: Տէր – Ճովհաննիսեան տեսնին ըսած էր, թէ «Հարկ է իրապաչտ ըլլալ· Ռոբեր Էմմիեան՝ հակառակ իր տաղանդին, չի կրնար կոտրել աչխարհի մրցանիչը, բացի բացառիկ պայմաններէ: Այսինքն՝ այն պայմաններէ, որոնք նպաստեցին ամերիկացի մարզիկին՝ բարձրութիւն, առաւել՝ նպաստաւոր հով»: Եւ Ռոբեր Էմմիեանի այս նոր մրցանիչին (8,86 մ·) օգնեց Ծաղկաձորի բարձրութիւնը եւ նպաստաւոր հովը: Իր փորձը չարունակելով հայ մարզիկը արձանագրեց 8,65 մ· եւ 8,53 մ·: 8,65 մեթրը եւս կը բարելաւէ անցեալ տարի, Մոսկուայի մէջ, Եւրոպայի ախոյենութեան իր հաստատած մրցանիչը (8,61 մ·):

Մայիս 22–ի դէպքին մասին խօսելով ամերիկացի Քայլ Լէուիզի մարզիչը՝ Թոն Թէյլէզ, իր «զարմանք»ը յայտնած է եւ ըսած· – «Կ'ուզէի տեսնել հաւաստիացու համար: Անչուշտ, Էմմիեան սքանչելի ցատքող մըն է: Ամէն բան կարելի է: Բայց նախքան եզրակացութիւններ հանելը, պէտք է գիտնալ թէ ինչ պայմաններու տակ ցուցարերած է այդ քաջագործութիւնը: Ճամենայն դէպս, հարկ է որ Ռոբեր Էմմիեան իր նոր մրցանիչը հաստատէ պաչտօնական հաւաքոյթի մը ընթացքին, օտար դէմերու ներկայութեան»:

***

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Վոլթէր – Իսիի հայ մարզական 0 – 3
Արբէօյ – Ալֆորվիլի Հայ Մարզական 1 – 1

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ՆՈՐԱՅԱՅՏ ՄԱՍՈՒՆՔՆԵՐԸ

Այժմ արդէն ուշ է հարցնելու համար՝ ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս. եզերութիւնն այն է, որ մեծն Կոմիտասի ձեռագիր ժառանգութիւնը ժամանակին հիմնաւորապէս ցրուի եկել ...

Իրենց պահպանուած մասով երաժշտագէտի «թղթերը» (այդպէս են անուանել նրա ողջ գրաւոր ժառանգութիւնը) պահւել են Կ. Պոլսի Պատրիարքարանում: Այդ մասը յետոյ յանձնուել է Փարիզի Կոմիտասեան խնամատար յանձնաժողովին: Նոյն յանձնաժողովը մի շարք կարեւոր ձեռագրեր ձեռք է բերել նաեւ առանձին անհատներից եւ, որոշ գործեր տպագրելուց յետոյ, իր հաւաքածոն ուղարկել է-րեւանի Գարենց գրականութեան եւ արուեստի թանգարան: Այստեղ, Կոմիտասեան դիւանում, այդ «Թղթերը» բնականաբար արժանացել են յատուկ խնամքի եւ հոգատարութեան: Դրանք նորից ու չորունակ, ի դէպ՝ նաեւ Պոլսի Պատրիարքարանի օգնութեամբ, լրացուել են նոր ձեռքբերումներով եւ ներկայումս մանրազնին կերպով ուսումնասիրւում ու ամփիճանարար հրապարակւում են:

Կոմիտասեան «Թղթերում» զոյացած պակասները միշտ նշուել են: Բայց յաճախ էլ քիչ թէ շատ լրիւութեամբ չի նկատուել պահպանուած մասի արժէքաւորութիւնը: Մինչդեռ այդ «Թղթերի» ուսումնասիրուածութեան արդի պայմաններում պարզւում է, որ հրատարակւած վիճակում դրանք կազմելու են երկու տասնեակի մօտեցող առանձին հատորներ: Չնայած դրան, որքան շատ են ուսումնասիրւում այդ ձեռագրերը (որ զերազանցապէս սեւագրութիւններ են), այնքան պարզւում են նորանոր պակասներ: Պակասում են ամէն տեսակի նիւթեր՝ ժողովրդական երգերի գրառումներ, երաժշտական առեղծագործութիւններ, վիճակագրական ուսումնասիրութիւններ, բազմաթիւ նամակներ ... Ամենք միխիթարւում են ասելով, թէ «կարող էր այդ էլ պահպանուած չլինել. քի՞չ այլեւայլ կորուստներ է կրել մեր ժողովուրդը անցեալում, կորուստներ մարդկային, նիւթական, հոգեկա՞ն...»: Նման «միխիթարանքը», անշուշտ, միանգամայն անտեղի է: Պէտք է շարունակել փնտռել, գտնել եւ փորձել ամբողջացնել կոմիտասեան ձեռագրերը, որովհետեւ, ինչպէս երեւում է իրերի վիճակից, պակասող ամէն մի առանձին թերթիկն անգամ ամբողջութեան մէջ կատարեալ լրացում է դառնում:

Վերջերս Պոլսի բնակիչ Արտաշէս Հիւսիսեանը Էջմիածնի Կոմիտաս Թանգարանի (Հայաստանի պետական պատկերասրահի մասնաճիւղ) տնօրէն Հ. Յարութիւնեանին յանձնեց Կոմիտասեան երկու ինքնագիր՝ հայկական ձայնանիշերով գրուած մի փոքրիկ «ինքնաչէն» տետրակ (12 երես) եւ մի առանձին թերթ: Արտաքուստ գրանք կարող են տպաւորութիւն չգործել (յիշենք, մանաւանդ, որ հայկական նոտագրութեամբ գրուած ամէն մի երգը կարող է շատ փոքր տեղ գրաւել), բայց բովանդակութեամբ հէնց այն պակասող «Թղթերից» են՝ Կոմիտասի պրատմամբ ժամագրքի «Լոյս զուարթ» ու «Ճաշնապարհ եւ ճշմարտութիւն» նշանաւոր երգերը եւ պատարագի «Ով է որպէս», «Բազմութիւնք» ու «Հրեշտակային» սրբագրութիւնները:

Ի հարկէ, այս երգերը յայտնի են եղել դեռեւս Գէորգ Դ. Կաթողիկոսի եւ Ն. Թաշճեանի ջանքերով 1870-ական թուականներին իրականացուած գրառումներով: Սակայն յայտնի է եւ այն, որ Կոմիտասն ամենայն եռանդով փնտռում, հաւաքում, ձայնագրում էր մի շարք անհատների նաեւ աւելի հին տարբերակները, երբեմն էլ հրապարակի վրայ եղածն իր ներքաշակ եւ խիստ հայեցի մօտեցումով խմբագրում էր, ոճի առումով մաքրում ժամանակի ընթացքում գրանցում տէզ գտած անհարկի «զեղչերից»: Այս նոր գտնուած եղանակները հէնց գրանցից են եւ, ուրեմն, ունեն միանգամայն արուեստի զեղարուեստական ու պիտական արժէք:

Բարեբախտաբար գրանք մի փոքր էլ լրացնում են Կոմիտասի աշխատանքային կենսագրութիւնը, թերեւս նաեւ նրա մարդկային յատկանիշների բնութագրութիւնը:

Ակնարկուած տետրակում, բացի երգերից, կան նաեւ երկու խօսքային նշում. վերջին երգի գրութիւնն աւարտելուց յետոյ Կոմիտասը, ըստ երեւոյթին՝ յոգնած, յատկապրել է՝ «Այսքանն էլ ծովի ալիքներից հազիւ կարելի է գրել», իսկ տետրակի վերջին՝ մաքուր երեսին զգուշանքի իր սովորական եղանակով աւելացրել է՝ «Բարեւներս բոլոր մեծ եւ պզտիկ ֆերքենճիներին»: Ուրեմն երգերը գրելիս է եղել ծովային ուղեւորութեան ընթացքում, նաւի մէջ նստած: Սա կարող էր լինել 1911-ին Պոլսից Զմիւռնիա կամ Գերմանիա ճանապարհին, 1913-ին՝ Պոլսից Պաթում ճանապարհին եւ կամ՝ 1914-ին, երբ Կոմիտասը Պոլսից գնում էր Փարիզ՝ մասնակցելու Միջազգային երաժշտական ընկերութեան հերթական համագումարին: Առաւել հաւանական ենք գտնում վերջինը:

«Մեծ քերթենքելենները» այս պէպքում Կոմիտասի յայտնի հինգ սաներն են, «պզտիկները» նրա աշակերտների նոր, «Երկրորդ խումբը»: Այդ ժամանակ Թուրքիայի «ներքին տպնապների» պատճառով Կոմիտասի «Գուսան» երգչախումբը գրեթէ ցրիւ վիճակում էր: Նա պատրաստում էր «Հայ Գուսան» անունով արական փոքր երգչախումբ կազմել եւ կատարել իր Պատարագի վերջին, այդպիսի երգչախմբի յատկացուած տարբերակը:

Ինչպէս պատմել է Կոմիտասի աւագ սաներից Մկրտիչ Թումաճանը, Պատրագի այդ տարբերակը յօրինելիս Կոմիտասը «ցորեկը պիչերին խառնելով, փոքրիկ օռկանին առաջ պլուխը ծռած մտքի մը պլպլացող լոյսին տակ» գրել ու ջընջել, գրել ու ջնջել է, մինչեւ որ լսել է «այդ երգերու մէջ իր որոնած հնաւանդ Զայները»: Ըստ երեւոյթին, մինչ իր այդ գործը վերջնականապէս կ'աւարտուէր եւ կը սկսուէին խմբական փորձերը, ժամանակ չհատնելու համար նա մեներգային բաժինները նախապէս յանձնարարել է սովորելու, Պոլսում չի հասցրել գրանք գրել, այլ խոստացել է ճանապարհին գրել եւ ուղարկել: Փարիզից վերադառնալով, նա Պատարագը աւարտել, «Հայ Գուսան» երգչախմբով պատրաստել եւ մինչեւ մեծ եղեռնի սկիզբը կատարել է Պոլսի Ղալաթիոյ Թաղլի եկեղեցում (ի դէպ, երեք սրբասացութիւններից միայն մէկն է գեհեղուած Պատարագի ձեռագրում): Ինչ վերաբերում է «Լոյս զուարթ» չարականին, որ էջմիածնում կաթողիկոսի համար մանուկ Կոմիտասի երգած առաջին երգն էր, նա լինքը մեծ յաջողութեամբ կատարել է նաեւ Միջազգային երաժշտական ընկերութեան նոյն համագումարի հայկական համերգին:

Կոմիտասի այս նորայայտ մենակերգերը նրա հոգեւոր երգային ժառանգութեան մէջ իրենց համապատասխան տեղը կը պահեն, դրանք նաեւ օժանդակ առնելներ են հաղորդում կոմպոզիտորի հոգեւոր ըստեղծագործութիւնները ապագրութեան պատրաստելու գործին:

Որքան ողբերգական էր հայ մեծ արուեստագէտի ճակատագիրը, այնքան էլ՝ մեզմ ասած՝ անյաջողակ է ստացուել նրա գրաւոր ժառանգութեան բախտը: Կոմիտասի ցրիւ եկած ժառանգութեան ամէն մի լրացումը հայրենասիրական պատուաբեր գործ է:

Ռ. ԱՊՈՒՑԵՄԱՆ
Կոմիտասի երկերու հաւաքածոյի կազմող եւ խմբագիր

ԱՊՐԻԼ 72

ՀԱԼԷՊ

ՀԱԼԷՊ.– («Յառաջ») – Ապրիլեան Մեծ Եղեռնի 72-րդ տարելիցը, կրօնական թէ աշխարհիկ հանդիսութիւններով ու այլազան բնոյթի ձեռնարկներով յիշատակուեցաւ Հալէպի մէջ: Բազմահազար Հայեր ներկայ գտնուեցան այս առթիւ կազմակերպուած հաւաքոյթներուն ու անդամ մը եւս ոգեկոչեցին յիշատակը Հայկական Ցեղասպանութեան զոհ մէկուկէս միլիոն հայ նահատակներուն:

Ժողովրդային հանդիսութիւն.– Հինգշաբթի, Ապրիլ 23-ի երեկոյեան, Բերիոյ թեմի ազգային իշխանութեան նախաձեռնութեամբ, Ս. Քառասնից Մանկանց սրբարանին մէջ տեղի ունեցաւ ժողովրդային ոգեկոչման հանդիսութիւն մը, որուն ներկայ գտնուեցան աւելի քան 3000 Հայեր: Ներկաներուն զգալիօրէն մասը կը կազմէին երիտասարդ – երիտասարդուհիները: Այս առթիւ, իրրեւ օրուան բանախօս, Պէյրութէն հրաւիրուած էր «Ազդակ» օրաթերթի խմբագրապետ՝ Վարանդ Փափազեանը, որ, ընդարձակ եւ խիստ չափազանց վերլուծումով մը իրազեկ պարձուց ներկայ հանրութիւնը Հայ դատի այժմու հոլովոյթին, մէկ առ մէկ կանդ առնելով իրաւական, քաղաքական ու դիւանագիտական չրջանակներու մօտ տարուած աշխատանքներուն վրայ:

Անդրադիմ մնացած ցեղասպանութեան պատմական իրականութեան անդրադառնալէ ետք, Վարանդ Փափազեան նախ յիշեց այն իրողութիւնը, թէ ժողովուրդներու Մնայուն Ատեանի Հայանպաստ որոշումէն յետոյ, 1985 Օգոստոսին Հայ դատը արձանագրեց փոքր յաջողութիւն մը եւս, երբ ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրաւանց Յանձնաժողովի ենթայանձնախումբը որդեգրեց Պենճմին Ումբըգէրի պատրաստած տեղեկագիրը, ուր յատուկ պարբերութեամբ մը կը հաստատուէր Հայկական ցեղասպանութեան պատմական ճշմարտութիւնը: Անդին, Հայասպանութիւնը նիւթ դարձաւ նաեւ Եւրոպական Խորհրդարանի քաղաքական յանձնախումբի նիստին, որ դժբախտաբար մերժեց ճանչնալ Հայութեան դէմ գործուած ոճիրը, առարկելով, թէ «Եւրոպական Խորհրդարանը պատմութիւնը դատելուատեան մը չէ»: Վարանդ Փափազեան դիտել տուաւ, որ հակառակ եւրոխորհրդարանի կանոնագրութեան բոլոր յօդուածներուն, Խորհրդարանը տեղի տուաւ ոչ – անդամ երկրի մը բանեցուցած ճնշումներուն: Այսուհանդերձ, չարունակեց ան, Քաղաքական Յանձնախումբը ընթացիկ տարուան Փետրուարին որդեգրեց տեղեկագիրը, անոր կարդ մը յօդուածները «բարեփոխութեան ենթարկելէ ետք:

Յիշատակելէ ետք Հիւսիսային – Ամերիկայի եւ Եւրոպական այլ երկիրներու մէջ պետական չրջանակներու հետ կողմնակի կատարուող չփումները, բանախօսը նշեց, թէ մեծապետական հաչիւնեակ մղուած, չատ մը «քաղաքակիրթ» պետութիւններ, Թուրքիոյ հետ միասին, կ'աշխատին սարսափի ու զսպողութեան մէջ խեղդել հայութեան արդար ձայները: Ան դիտել տուաւ, որ Թուրքիոյ ներկայ նոյնիսկ արձագանգ գտած մէջ – խորհրդարանական միջազգային համագումարի ընթացքին, երբ հակառակ հայ դատի յանձնախումբերուն տարած աշխատանքին, ժողովը մերժեց ընդունիլ հայկական ցեղասպանութեան վերաբերեալ բանաձեւը, որ առաջարկուած էր Լատին – Ամերիկայի Խորհրդարանին կողմէ:

Իր բանախօսութեան ընթացքին Պր. Վարանդ Փափազեան անդրադարձաւ նաեւ Միացեալ – Նահանգներու Ծերա – կոյտին մէջ հայկական ցեղասպանութեան յիշատակման բանաձեւը վաւերացնելու աշխատանքներուն, չեշտը դնելով այս ուղղութեամբ՝ դիւանագիտական չրջանակներու հետ կատարուած չփումներուն վրայ:

Այս բոլորէն անկախ, «Ազդակ»ի խմբագրապետը կանդ առաւ նաեւ պատմութիւնը նենգափոխելու Թուրքիոյ մերօրեայ փորձերուն վրայ, դիտել տալով, թէ հայ մշակոյթի պահպանումն ու առաւել զօրացումը, ինչպէս նաեւ հայապահպանման համար տարուող պայքարի ընդլայնումը, կրկնակի պարտաւորութիւններու տակ կը դնեն Հայրենիքի եւ Սփիւռքի հայութիւնը: Եզրափակելով իր խօսքը, ան չեշտը դրաւ հայութեան ներքին միասնականութեան ամրապնդման անհրաժեշտութեան վրայ:

Բանախօսութեան աւարտին գործադրուեցաւ զեղարուեստական պատկառ յարգանատուրք մը: Ասյտա Պէրբէնթեանի արտասանեց Պարոյր Սեւակի «Ղօսանջ եղեռնական»ը, իսկ Նարեկ Ղազարեան՝ Վահան Դաւթեանի «Հայկ. Ռէքվիէմ»ը, ներքնաչուած՝ հեղինակին Տէր Ձօր կատարած այցելութենէն: Լիբանանահայ մեներգչուհի Սօսի Մինասեան հրամցուց երկու երգեր. մին՝ «Կ'անձրեւէ ապաս» (Հ. Պէրպէրեանէն), իսկ միւսը՝ Ֆ. Յովհաննիսեանի «Երեւան – Իրեւունին» գաղնամուրի բնկերակցութեամբ Տիկին Մարուշ Բամեանի: Հուսկ, երգչի ունեցաւ «Զարթնոց» երգչախումբը, վեկավարութեամբ Պօղոս Ապաճեանի:

Պահանջատիրութեան եւ ոտքի վերանորոգման այս հանդիսութիւնը վերջ գտաւ առաջնորդին փակման խօսքով:

Պատարագ, Հոգեհանգիստ եւ մոմավառութիւն.– Ուրբաթ, Ապրիլ 24-ի առաւօտուն, Հալէպի ազգային գերեզմանատան մատրան առջեւ, հազարաւոր Հայերու ներկայութեան, մատուցուեցաւ պատարագ եւ կատարուեցաւ Հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն, ի յիշատակ Մեծ Եղեռնի նահատակներուն:

Պատարագէց եւ քարոզէց Բերիոյ թեմի Հայոց առաջնորդ՝ Սուրէն Արք. Գաֆաթեան: Իր քարոզին մէջ, ոգեկոչելէ ետք Հայկական ցեղասպանութեան զոհ մէկուկէս միլիոն Հայ նահատակները, անդրադարձաւ այն վտանգներուն, որոնք յառաջ կուգան ժողովուրդի անտարբերութենէն եւ ազգային նպատակներու հանդէպ անդիտակից կեցուածքէն ու այս առթիւ կոչ ուղղեց որ նահատակներու խաղաղ արիւնը խթան ըլլայ բոլորին՝ միասնաբար առանձնելու մեր ժողովուրդին կատակուած առաքելութիւնը:

Նոյն օրը, փակ մնացին Հալէպի բոլոր Հայկական հաստատութիւնները, վաճառանոցներն ու անձնական գործատեղիները:

Երեկոյեան, տարիներու սովորութեան համաձայն, տեղի ունեցաւ մէջ – համայնական ոգեկոչման հանդիսութիւն մը, Հայ Աւետ. Խմմանուէլ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ: Ելոյթ ունեցան Հայ երիք յարանուանութեան Հոգեւոր ներկայացուիչները: Իսկ դիչերը, ժամը 9-ին, Ս. Քառասնից Մանկանց Մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ հոգումի եւ մոմավառութեան մասնաւոր արարողութիւն մը, որու ընթացքին խրաքանչիւր հայորդի մոմ մը վառեց իր ընտանիքին եւ զերդաստանի նահատակներուն համար:

Վաւերագրական ցուցահանդէս.– Շաբաթ, Ապրիլ 25-ին, Համազգայինի «Ներկոյ Ազբարեան» Մշակութային Տան մէջ բացուեցաւ կատարուեցաւ վաւերագրական ցուցահանդէսի մը «Մեծ Եղեռնը եւ Արդարութեան ձայնը» խորագրով: Իր տեսակին մէջ եզակի այս ցուցահանդէսը, – յատկապէս անոնց նկարներու ճոխ հաւաքածոներով –, բաժնուած էր երեքայարկեայ վեց սրահներու: Առաջին բաժինը, որ կը կրէր «Հայ կեանքը 1915ի առաջ» սրահագոյն, ամփոփ մէկ ճանապարհն էր Արեւմտեան – Հայաստանի եւ կիլիկիոյ անցեալի չէն կեանքին: Այստեղ ցուցադրուած էին հայ գիւղացիներու կեանքը պատկերող անձրեւ լուսանկարներ ու երկրէն բերուած հին կալուածքուղթեր: Առանձին ցուցափեղկերու մէջ ներկայացուած էին հայերէն արձանագրութիւններ կրող եւ հայ վարպետներու գործ՝ հին արծաթեղէններ ու ձեռային աշխատանքներ:

«Կոտորածը եւ հանրային կարծիքը» բաժինը կը պարփակէր հայկական հարցը չօչափող օտարալեզուական պիրքերու ճոխ հաւաքածոյ մը: Արաբերէնով, անգլերէնով ու ֆրանսերէնով լոյս ընծայուած յիչեալ հատորներու չարքը կը սկսէր Լեփսիուսի, Հանրի Պարպիի ու Մարկոսեանի գործերէն, հասնելու համար մինչեւ մեր օրերը՝ Քրիստոֆըր Ուոքըր, Իվ Թեռնոն, Ժան – Մարի Փաոզու, Ռոբէր Պէյլէրեան եւ դեռ չատ ուրիչներ: Այստեղ, առանձին բաժնով արուած էին Միացեալ – Նահանգներու մէջ գործող «Զօրեան» հիմնարկի մերօրեայ հրատարակութիւնները:

Երրորդ բաժինը՝ «Երկիրը, որ կը սպասէ իր տէրերուն», գունաւոր լուսանկարներ իր մէջ առած էր: Կիլիկիոյ հայկական բերդերը, Անիի աւերակները, Ագթամարը, Վանէն, Մուշէն, Բաղէշէն, Կարինէն, Կարսէն եւ նոյնիսկ Աչդնթասլի եւ Ուրֆայի հայկական թաղամասերէն առնուած լուսանկարներ, զոյգ մասերէն առնուած լուսանկարներ, զոյգ կուտային հայկական երբեմնի ապրե-

բու այսօրուան լքեալ ու ողբալի վիճակը:

«Ջարդարարն ու արդարահատույցը» բաժինը կարելի էր նկատել խտացուած պատմութիւնը Թէհլիրեանի, Շիրակեանի, Թորլաքեանի ու անոնց հետեւորդնե– րուն հերոսական արարքներուն: Յուշարուն հերոսական արարքներուն: մատեաններ, նկարներ, ձեռագիրներ ու թերթերու յօդուածներ եկած էին քով – քովի: Առանձին մաս մըն ալ յատկացուած էր 1916–ին ձեմալ փաշայի կողմէ արար մասնորականներու ապանդի պատմութեան:

Յուշահանդիսին վերջին երկու բաժինները լուսաբաձակի տակ առած էին հայ դատի այժմու հանդրուանը: Այստեղ ցոյց կը արուէին պատմութիւնը խեղաթիւրելու Թուրքիոյ փորձերը եւ այդ փորձերուն հակազդել հայութեան պահանջատիրական աշխատանքները:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

***

ԱԻՍՏՐԱԼԻԱ

Սիտնի. – Սփիւռքի բոլոր դաղութներուն նման, Սիտնիի Հայերն ալ իրենց մասնակցութիւնը բերին, Ապրիլեան Եղեռնի 72–ամեակին նուիրուած՝ բազմաթիւ ձեռնարկներու ընթացքին, պահանջելով մարզկային իրենց իրաւունքները: Անոնք իրենց ներկայութեամբ զօրավիգ կանգնեցան այս համասփիւռքեան պահանջատիրութեան:

Մեծ եղեռնի մեր նահատակներուն անթառամ յիշատակին համար, տեղի ունեցան հատուկ յայտներ, յուշերեկոյթ, քայլարշաւ, 72 վայրկեան հանում, ծաղկեպատկի զետեղում եւ Ապրիլեան Եղեռնի պաշտօնական հանդիսութիւն, կազմակերպութեամբ՝ Աւստրալիոյ Հայ Դատի Յանձնախումբին:

Պաշտօնական հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 26–ին, Սիտնիի Օփերայի Տան դիմաւոր սրահին մէջ, ներկայութեամբն՝ բազմաթիւ պետական եւ պաշտօնական հիւրերու:

Ի յարգանս մէկուկէս միլիոն նահատակներու, պահ մը յոտնկայս լռութիւն պահուեցաւ սրահին մէջ, իրենց բանախօսութիւններով յայտարերին մաս կազմեցին՝ Աւստրալիոյ մարզկային իրանց պատուիրակութեան դլխաւոր պատասխանատու՝ Պրայան Պըրուէք Դաշնակցային Ներակայի անդամ՝ Կրահամ Ռիչարտսըն եւ Միացեալ – Նահանգներէն յատկապէս հրաւիրուած, Վահէ Օշական: Պատրաստուած էր նաեւ դեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը:

Նահատակաց յուշաժօնին 72–ամեակին նուիրուած բոլոր հանդիսութիւններն ալ տպաւորիչ բնոյթ ստացան: Աւստրալահայերը անգամ մը եւս կը դատապարտեն ցեղասպանը եւ կը ոգեւոն իրենց արդար դաւի լուծման:

Ե. Տ.

ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ

Մօտ քառասուն օրեր առաջ հոգին յանձնեցինք մեծ խաչուհի մը, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի երկարաւոր տարիներու առենապետուհին՝ Օր. Աստղիկ Առաքելեանը:

Հայ հանրային կեանքի մէջ, դաղութային մեքենան վարելու համար անհրաժեշտ են խոհուն մարքեր՝ ուղեղներ, աշխատող ձեռքեր եւ վարող ոտքեր: Ֆրանսահայ դաղութի իրականութեան մէջ, մօտ կէս դարէ աւելի, Օր. Աստղիկ Առաքելեան եղաւ մատնող եւ նախաձեռնող ուղեղը:

Արագ հաշուելդարդար մը կը բաւէ այսօր հաստատելու համար թէ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը չատ բան կը պարտի Աստղիկ Առաքելեանին այս վերջին քսանամեակի իր իրականացումներուն եւ նոր նուաճումներուն մէջ:

Արդարեւ Օր. Աստղիկ Առաքելեանի հակչռող ներկայութիւնը, յատկանիշ եւ չբջահայեաց միջամտութիւնները, ամէն անգամ որ հարկ եղաւ, բարոյական ներդրումներ եղան մեր կազմակերպութեան ապագայ կեանքին համար եւ իր մտայղացումները՝ նոր կառոյցներու ծնունդ տուող մղումներ դարձան:

Իր լուսաւոր անհատականութիւնը մեծ նպաստ մըն էր մեր վարիչ շարքերէն ներս, արմատապէս հարթելով ամէն տարակարծութիւն:

Իր անձին մասին այսքան ուշացումով, չեմ մահուս, խօսիլ, դիւրին է ի հարկէ եւ ընկալելի մեզադրելի սովորութիւն. բայց ինչպէ՞ս կարելի էր նախապէս արտայայտել յարդանքի եւ սիրոյ խօսքեր Օրիորդ Առաքելեանի պէս անձի մը, որ միշտ մերժեց ամէն կարդի մեծարանքի արտայայտութիւն կամ չքանչան: Եթէ նոյնիսկ իր առողջութիւնը եւ տարիքը թոյլ չէին տար առաջուան պէս մեր կազմակերպութեան դեկավար տարրը մնալու, մեզի համար միշտ հպարտութիւն էր Օրդ. Աստղիկ Առաքելեանը ունենալ մեր շարքերուն մէջ:

Տեբեւաթափը կը շարունակուի եւ մեր անզուգական երէցներու շարքերը կը նօսրանան:

Տխուր է Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը որովհետեւ մեծ հայուհի մը եւ անմահ խաչուհի մըն էր որ մեզմէ բաժնուեցաւ:

Տխուր են բոլոր խաչուհիները, որոնք

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ – ԴԱՂԱՔԱՊԵՏ

ՓԱԹՐԻՓ ՏԷՎԷՃԵԱՆԻ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ

Արտաքին նախարարին ծանօթ արտայայտութեանց առթիւ (Ապր. Ժողով, Ապրիլ 22, ի պատասխան ընկերվարական եւ համայնավար երկու երեսփոխաններու հարցումներուն) մեր Փաթրիք Տէվէճեան հետեւեալ գրաւոր միջամտութիւնը կատարած է:

***

POLITIQUE EXTERIEURE (TURQUIE)

24187.- 4 mai 1987.- *M. Patrick Devedjian* rappelle à *M. le ministre des affaires étrangères* que, lors de la séance des questions orales à l'Assemblée nationale du 22 avril 1987, il a cru pouvoir dire et répéter que «la France et son gouvernement n'entendent pas oublier la tragédie dont la communauté arménienne a été victime, il y a soixante-douze ans, et qu'elle a vécu comme un génocide». Pour habile qu'elle soit la formule est destinée à montrer à la Turquie que le Gouvernement français, plus de soixante-douze ans après les faits, ne reconnaît toujours pas l'existence d'un génocide à l'encontre du peuple arménien. Faut-il rappeler que toutes les chancelleries européennes ont estimé que le nombre des victimes devait se situer entre le tiers et la moitié de la communauté arménienne de Turquie. Faut-il rappeler que l'O.N.U. elle-même a reconnu le caractère de génocide à ces événements ? Faut-il rappeler qu'il n'existe plus en Turquie que quelques dizaines de milliers d'Arméniens. Faut–il rappeler que l'extermination résulte d'une volonté déterminée et systématique du gouvernement jeune turc ainsi qu'en ont témoigné la plupart des diplomates en poste en Turquie à l'époque et qu'ont été conservés des ordres écrits qui les corroborent. Il lui rappelle qu'il a ajouté «il serait toutefois injuste de faire porter à la Turquie d'aujourd'hui, qui a succédé à l'empire ottoman, la responsabilité de tels actes». Pourtant, nier un crime aussi grave, c'est vouloir le cacher et donc s'en faire le complice; c'est aussi provoquer l'indignation des honnêtes gens. Le Gouvernement, à juste raison, a combattu ceux qui voulaient nier le génocide du peuple juif par les nazis en contestant l'existence des camps d'extermination. Mais doit-il cautionner le révisionnisme de l'Etat turc qui n'a jamais exprimé le moindre regret, même soixante-douze ans après. Une telle politique peut-elle inspirer la confiance des chrétiens du Liban au milieu du drame qu'ils vivent. L'auteur de la présente question croit personnellement à la nécessité d'oublier le passé et de construire l'avenir sur les valeurs démocratiques qui font l'essence de la civilisation européenne. Il lui demande s'il n'estime pas qu'un rapprochement avec la Turquie, pour économiquement désirable qu'il soit, ne peut se faire que sur le fondement de ces valeurs : c'est-à-dire le respect de la vérité et de la dignité des hommes, en reconnaissant la réalité de leurs souffrances. En un mot, comment la France compte-t-elle agir pour que la Turquie se désolidarise du génocide arménien en le reconnaissant, et qu'enfin seulement la page soit tournée.

դինք ճանչցան եւ զործեցին իրեն հետ, վայելեցին ներկայութիւնը խաչուհիի մը որ չէր վարաներ յանձնառու ըլլալու լայնատարած ծրագիրներու եւ յամառօրէն մաքառելու զանոնք յաղողցնելու համար, քաջալերելով թէ՛ խմբական աշխատանքի եւ թէ՛ համերաշխութեան ոդին:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի ասկեմատեանին թէ պանթէոնին մէջ Աստղիկ Առաքելեան պիտի զրաւէ պատուական տեղը եւ նոյնիսկ յետ մահու իր անմոռանալի յիշատակը պիտի պատգամէ ներկայ խաչուհիներուն նոյնքան եւ աւելի առաքինութիւններ ի սպաս հայ հանրային կեանքին:

Հանգի՛ստ իր աճիւններուն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՇՐՋԱՆԱՑԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԹԵՐՑՈՂ, ԿԸ ՍԻՐԵՒ «ՅԱՌԱՋԸ»

ԹՈՑԼ ՄԻ՛ ՏԱՐ ՈՐ ԴՈՒՆ ՎՃԱՐԵՍ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ ՁՐԻ ԿԱՐԴԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Մեր պարապան իրաւէս բարդ էր, որովհետեւ օրէնքը զայն չէր նախատեսած:

Հարկատու ընտանիքը սահմանուած էր հօրմով, մօրմով, անչափահաս զաւակներով, եւ «բազմանդամ» որակումէն կ'օգտուէր միայն ծնունդով մը պահուած իր յղացումներով: Հաղիւ թէ «սեռունդները» մեկնէին, այդ ընտանիքը կը վերածուէր այր ու կնոջ, որոնք կ'ըլլային միակ մնայուն տարրերը:

Ի՞նչ զործ ունէին ուրեմն, օրինազծուած այդ կարգին մէջ, հրկու խանդարիչ մօրաքոյրներս, այդ օրինազանցերը, հին – հին ժամանակներու այդ Աննան ու Գայեանէն, որոնք տուրքի եզրաբանութեամբ «կողմնակի ճիւղեր» կը կոչուէին:

Տուրքի յայտարարութեան մէջ, որ ինչպէս միշտ, անցած տարւան կը վերաբերի, հօրս ամսաթոշակը որեւէ խնդիր չէր յարուցած: Երբ մայրիկս մեր քննիչին յայտնեց երեք քոյրերու աշխատանքին ընդհանուր դումարը, մարդը զլուխը թօղուց: Աչքերը զոցեց մտածումի մեծ վայրկեանի մը մէջ ամփոփուելու համար. իր ամբողջ բարեացակամութեամբ կը փորձէր ճշդել վեց ձեռքերով եւ երեսուն մատներով այդ մէկ մարմինը:

– Ուրեմն, տիկին, եթէ լաւ կը հասկնամ, երեք հոգիով կ'աշխատիք, բայց ոչ օք անձնապէս վարձատրուած է:

– Այդպէս է, պարոն:

– Բայց ո՞վ կը ստանայ ընդհանուր դումարը:

– Մեր երեքէն ան, որ շաբթուս վերջ զործը կը յանձնէ:

×

Աւաւքարաէ զեղին տուփ մըն էր, որ միշտ նոյն տեղը զրուած էր զարանին վրայ: Կափարիչին վրայի, D. M. C. ցուցանիշը կը յիշեցնէր կարի զերձան ծրարելու իր պաշտօնը: Շապիկազործէն եկած պահարանը հոն կը պարպէր մայրս. հայրս, զործատան իր չրջանին, հոն կը սահեցնէր չաբաթական իր աշխատավարձը: Այդ տուփէն կ'ընէինք մեր չաբթուան ծախքերը:

Մեր ամէնուս տուփն էր ան:

Եթէ այդքան ճշդրտութեամբ յիշողութենաս մէջ կը զծագրուի մեր համեստ եկամուտներու այդ դիւրաբեկ զրամարկղը, պարզապէս երկար տաեն անոր ընկերացած այս այնքա՞ն պարզ բառերուն համար է:

«Ա՛Ն ԻՆՁ ՈՐ ՔԵԶԻ ՊԷՏՔ Է»:

Այսպէս կը պատասխանէր մայրիկս, երբ զպրոցական իրեր, կամ պէնեղ եւ ֆարժոն զունաւոր մատիտներու նոր տուփ մը գնելու համար զրամ ուզէի:

«Ա՛Ն ԻՆՁ ՈՐ ՔԵԶԻ ՊԷՏՔ Է»:

Գլխու թեթեւ չարժումով մը ան ինձի ցոյց կուտար զարանը, յետոյ, իբրեւ թէ զիտցածով կը բացակայէր սենեակէն ճիշդ այն պահուն, երբ ինձի անհրաժեշտ զումարը կ'առնէի տուփէն:

«Ա՛Ն ԻՆՁ ՈՐ ՔԵԶԻ ՊԷՏՔ Է»:

Երբեք պիտի չմոռնամ մօրս այս խօսքերը. այս խօսքերը՝ որոնք թոյլ չեն տար, որ ուղեղներու մէջ բոյն դնեն կասկածամտութիւնը, վոքրոգրութիւններն ու հաշիւները. սրտէ սիրտ մեկնող այս խօսքերը...:

×

Մեր քննիչը վերջապէս լուծած էր միաթոշակ մեր երրորդու – թեան հարցը, սրաեւու մեր ընտանիքը վերածելով տուրքի ընտանիքի մը:

(Շար. 99)

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Հինգշաբթի, Մայիս 28, Քրիստոսի Համբարձման տօնն է: Այս օրը յատկացուած է նաեւ՝ Հայ Մանուկներու Հաղորդութեան:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10·15–ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Փարիզի եւ Շրջանի դպրոցներուն բոլոր աշակերտներն ու հաղորդութեան համար պատրաստուած մանուկները, երիտասարդներն ու ծնողները կը հրաւիրուին մասնակցելու պատարագին եւ սուրբ Հաղորդութեան:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Մայիս 28, տօն է Համբարձման: Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԲՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Սկիզբ պատարագի ժամը 10–ին:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱՆԱՆ

Համբարձման օրը, Հինգշաբթի, Մայիս 28, առաւօտ, պատարագ կը մատուցուի քաղաքիս Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հաղորդուի Դաւիթեան վարժարանիս աշակերտութիւնը:

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

ՍԻՆ ՌԱՖԱՑԼԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

Մայիս 30, Շաբաթ, նախաճեռնուած թեմով կապոյտ Խաչի Ջաւո Շանթ, Լօլա Սասունի, Սօսէ Մայրիկ, Նայիրի մասնաճիւղերուն, մանուկները հաւաքելու համար արձանագրուիլ տեղւոյն վարչութեանց անդամներուն մօտ:

Հաւաքոյթի կէտեր·–

St. Jérôme : Place de la Rotonde
Beaumont : Société Générale
Marseille - Ville : Poste Châpitre
Bd. Oddo : Place des Abattoirs.

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏԱՆ

ՏՕՆԱՀԱՆԳԷՍԸ

Մասնակցութիւն –
ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉ, ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՊԱՐ, Հ·Մ·Ը·Մ·, ՔՈՆԿ ՖՈՒ, ՆԱՑԻՐԻ,
– ՀԱՄԱԶԳԱՑԻՆԻ ԴԻՄԱԿ թատերախումբը,
Յ· Պարոնեանի Ադանին տեսարանները (Պոլսուհիներու տիպարները):

Կիրակի, Մայիս 31, ժամը 15–ին, 5–րդ թաղամասի քաղաքապետարանին չքեղ սրահին մէջ:

Place du Panthéon

10–էն վար երախաներու մուտքը ձրի է:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա – Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Յունիս 1, երկուշաբթի, ժամը 20·30–ին:

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Իսիի Եկեղեցւոյ միօրեայ վարժարանին ամավերջի հանդէսը Յունիս 7–ին:

Եկեղեցւոյ օծումին 13–րդ տարեդարձը Յունիս 28–ին:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

80e ANNIVESAIRE DE L'UGAB

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

organise un

CONCERT

à
l'ABBAYE SAINT-VICTOR
rue de l'Abbaye — 13007 MARSEILLE

Vendredi 29 Mai à 21 heures précises

avec la participation de
JEAN TER-MERGUERIAN
— violoniste —
SERGE PALOYAN
— chef d'orchestre —
et
L'ENSEMBLE ORCHESTRAL DE PROVENCE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Էլիզապէթ Խաչատուրեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի Իսիի Սուրբ Մարիամ – Աստուածածին Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Իսիի Եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանին համար· – Տիկին Սիլվարդ Պալեան 1·000 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սիրնարլի 200 Ֆ·:

Մելգոն Գալայճեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի Տէր եւ Տիկին Ժան Թիւթիւնճեան 500 Ֆ· կը նուիրեն Իսիի ապագայ հայկական դպրոցին չինութեան համար: Իսիի Ս· Մարիամ – Աստուածածին Եկեղեցւոյ՝ Այրի Տիկին Մարիամ Վարդուկեան 200 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Ժէրար Քարաճեան 300 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Տոնտէր 200 Ֆ·:

*
**

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը տարբեր առթիւներով, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները· – Տիկին Բընոյէ 100, Տիկին Մատլէն Փափազեանէ (Սեվրան) 100 Ֆ·, Տիկին Ծնունդ Մալաթեանէ 500, Բժշկ· Սերժ Սիմոնեանէ 1500 Ֆ·, Իսկ – լէ – Մուլինոյի Հայ Մշակոյթի Տունէն 1500 Ֆ· որպէս շնորհակալութիւն հաստատութեանս Ֆէնիքս 1915 խումբին, իրենց երեկոյթին մասնակցելուն համար, Տիկին Կարտոնէ 250 Ֆ· Էքսփոլանկի համար:

*
**

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Ե·Պ·–ի·–

Շիրինեան 150, Ճէնկիզեան 100, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարիքեան 100 Ֆ·:

Փէիր Գօմէսի մահուան առթիւ· – Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան 100 Ֆ·, 100 Ֆ· «Ցառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Շարլ Փիրանեան 250 եւ 250 Հ·Բ·Ը·Մ· պըրոցին, 250 «Ցառաջ»ին, 250 Սահակ – Մեսրոպ երգչ·ին, 250 «Գարուն» երգչախումբին, 250 Հայ Մշակութային Տան (Սէն – Պազիլ), Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Մարաշլեան 50, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Պալիկեան 50 Ֆ·:

Տիրուհի Ամիրխանեանի հոգեհանգիստին առթիւ· – «Գուսան» երգչ· 100 Ֆ· Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փիրանեան 100, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան 100, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փիրանեան 50 եւ 50 Ֆ· Հայ Մշակութային Տան (Սէն – Պազիլ), Տէր եւ Տիկին Հէնրի եւ Ժիլսա Տիւրան 100, Տիկին Ազնիւ Թէյէր 200, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Ստեփանեան 100 Ֆր·, 100 Հ·Բ·Ը· Միութեան դպրոցին:

Աբրահամեանի հոգեհանգիստին – Զիլինկիրեան 400, Տէր եւ Տիկին Բոպէր Մարգարեան 50 Ֆ·, 50 Ֆ· Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, Տէր եւ Տիկին Յակոբեան 100 Ֆ·:

Կարապետ Գալայճեանի մահուան առթիւ· – Տիկին Մարի Մակարեան 100 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Բոպէր Թոռլիկեան 200 Ֆ·, Պր· Արտաշէս Արզոյեան 200 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Թէրզիմկրեան 200 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Ենովքեան 100, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանտր Ենովքեան 100, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Գարակէօզեան 100 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Ժան Սարգիսեան 200 Ֆ·:

(Շար·)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ս· ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ
ԳՈՑՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՒԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ
ԵՒ
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Այս տարի Միութեանս համագումարը տեղի կ'ունենայ Լիոն, Յունիս 6, 7, եւ 8–ին, ինչպէս ամէն տարի Հոգեգալուստի օրերուն, հետեւեալ յայտագրով·–

Յունիս 6, Շաբաթ· – Լիոն ժամանում, Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ սրահը ժամը 10–էն սկսեալ: Նոյն օրը համագումարը տեղի կ'ունենայ ժամը 15–ին, հետեւեալ օրակարգով:

1·– Տեղեկագիրը 1986–ի տարեշրջանին համար:

2·– Առաջարկներ եւ խորհրդածութիւններ գանազան հարցերու շուրջ:

3·– Ընտրութիւն նոր վարչութեան:

Յունիս 7, կիրակի· – Պատարագ, Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն վախճանեալ վանահօր՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐԲ· ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

աշակերտներու, ուսուցիչներու, խնամակալներու եւ բարերարներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Այս առթիւ Նորվան Եպիսկ· Զաքարեան ուրբաթ կրելու արտօնութիւն կը շնորհէ՝ Մկրտիչ Եանըգճուշի, Երուանդ Եանըգճուշի եւ Վարուժան Եաղլնի:

Նոյն օրը կէսօրին հայկերոյթ՝ միջոց եկեղեցւոյ սրահը:

Յունիս 8, երկուշաբթի· – Ընկերային հանդիպում փոխաքողներու համար:

Բոլոր հանդիպումները եւ համագումարը տեղի կ'ունենան Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ սրահը:

EGLISE ARMENIENNE
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon
Tél. : 78 - 60 - 47 - 18

ՄԱՐՍԷՅԼ

«ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ»ուան հանդիսութիւն

Հ·Բ·Ը· Միութեան Մարսէյլի վարչութեան Տիկնանց բաժինը կազմակերպած է «Մայրերու Օր»ուան տօնակատարութիւն մը, որ տեղի պիտի ունենայ Երկուշաբթի, Յունիս 1, կէսօրէ վերջ, ժամը 3–ին իր կեդրոնին մէջ, Քուր Փէր Փիւժէ:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայ ընտանիքները, որպէսզի իրենց ներկայութեամբ քաջալերեն հայ մայրերը:

- ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉ -

-ԿԱՑԱՆ-

39400 – ՊԵԼՖՈՆԹԷՆ

Կ· Խաչի Օգափոխութեան Կայանի 2–րդ Շրջանը Յունիս 30–էն – Օգոստոս 27:

Մարսէյլի համար արձանագրութիւնները կատարել հեռաձայնով հետեւեալ թիւին·–

91 – 66 – 55 – 91

tf1

Dimanche 31 mai à 19 heures
«SEPT SUR SEPT»
Présentation Jean Lanzi
Invité :

Henri VERNEUIL

L'auteur du «Casse», de «Cent mille dollars au soleil», ou de «Week-end à Zuydcoote» est l'une des valeurs sûres du cinéma du dimanche soir à la télévision. Les cinéphiles l'ont traité de commerçant, oubliant qu'il connaît parfaitement son métier, son public (qu'il n'a jamais méprisé), et une technique qui l'apparente aux meilleurs professionnels américains. Voyeur, comme tout cinéaste qui se respecte, et avec un «cœur gros comme cela», quand il exprime l'Arménie qui lui est chère. Il en a parlé dans «Mayrig» —Maman, en arménien— (Editions Robert Laffont).

Cet homme discret a d'aillleurs l'intention de porter à l'écran la petite musique de nuit et de larmes qu'il exprime dans ce livre, celle d'un peuple et d'une sensibilité rayés de la carte. Henri Verneuil nous prépare ainsi une longue saga arménienne, afin de mieux faire connaître cette âme vagabonde qui a produit des poètes et de chanteurs, comme Charles Aznavour, choisi pour en être l'un des principaux interprètes.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1987 - 1988 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1987 – 88 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը շարունակուին:

Հաստատութիւնը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդական բաժին:

Ֆրանսերէնով եւ հայերէնով կատարուած դասաւանդութիւններու կողքին, կ'ուսուցուին անգլերէն եւ սպաներէն լեզուները:

Վարժարանը արդէն օժտուած է էնֆորմաթիքի սարքերով: Աշակերտները առիթը պիտի ունենան իրենց առաջին քայլերը նետելու այդ շատ կարեւոր կալուածէն ներս:

Կը պահուի պիշերօթիկի բաժինը:

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններուն մէջ՝ Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պել, Փանթէն, Օլնէ Սու Պուա, Վիլիէնթ, Սէվրան, Լիվրի Կարհան, Կաներ, Մոնֆէրմէյ, Տրանսի եւ Ռամէնվիլ:

Դիմել տնօրէնութեան·–

1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 Լը-Ռէնսի, երկուշաբթիէն Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10–էն՝ կէսօրէ առաջ ժամը՝ 5:

Հեռաձայն· – 43 – 81 – 01 – 72

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

“ Բացառիկ գնով «Ցառաջ»ի բաժանորդներուն ”

ՀԱՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
27
MERCREDI
27 MAI
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ոդ Տարի — Թիւ 16.495 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.495

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅԱՆՆՍԱՑԻ դէմ նոր սպառնալիք մը լսուեցաւ Սէ-էմ-Փէ-Փէ-Ա-ն, այսինքն՝ Արաբ եւ Միջին-Արեւելքի քաղաքական բանտարկեալներու զօրավիգ կոմիտէն, որու խօսքը չէր ըլլար վերջնաբար: Ռօյթըրը զրծակատիթեան հասած նամակով մըն է, որ վերոյիշեալ կազմակերպութիւնը կը վերագրէ իր պահանջները՝ ազատ արձակում Ժորժ Իպրահիմ Ապտալլահի, Անթա Նապաչի եւ Վարուժան Կարապետեանի: Այլապէս, կ'ըսէ նամակը· – «Վճռած ենք մինչեւ ծայրը երթալ: Ոչինչ կրնայ մեզ չեզել տալ մեր նպատակէն···: Թող զգոյշ ըլլան, ամառը կըրնայ չատ տաք ըլլալ»: Ձեռագիրը նամակը գրուած է անգլիական մամուլի զործակալութեան Փարիզի գրասենեակին: 1985էն ի վեր, այս կազմակերպութեան վերագրուած են 15 ռմբահարձեր, որոնց հետեւանքով 15 մեռեալ եւ շուրջ 200 վիրաւոր կար: Ոստիկանութիւնը լուրջի կ'առնէ այս սպառնալիքը, նկատելով թէ նամակը ձգուած է այն նոյն վայրէն, ուրկէ եկած էր 1986 Սեպտեմբերի ռմբահարձին սպառնալիքը եւ նոյն զգոյշ ձեռագրով գրուած է: Մնաց որ այս կազմակերպութիւնը միչտ զործադրած է իր սպառնալիքները:

ՊԱՌԻԻ, ի հարկին բռնի, պիտի բերուի ամբաստանեալի իր աթոռին վրայ նստելու երեքչաբթի կէսօրէ ետք: Այդպէս որոշած էր նախագահը, Նախորդ օրը, երբ կարելի չէր ըլլար վկաներուն հետ ընդհմաքննութիւն մը ընել: Ատեանին նախագահը այդ իրաւունքն ունի, բա պաժական կանոնագրի թիւ 320 յոդուածին, բայց Ֆրանսական իրաւապետութիւնը, չարդ երբեք չէ դիմած նման վարուելակերպի: Բացէ ի բաց չըսուեցաւ թէ Պաւպիի պիտի պարտադրուի ներկայանալ, բայց, երբ ատեանին նախագահը վկաներէն մէկը հրաւիրից կըրկին ներկայանալու յաջորդ օրը, եղրակացութիւնը տարբեր չէր կրնար ըլլալ: Վերջէս յայտարարեց թէ, ինչպէս միչտ, կերթ պիտի մնայ: Կը կարծուէր որ բռնի ուժ գործածելու հարկ չըլլար եւ երբ հրամանագիր Պաւպիի ներկայանալ, կը ներկայանայ: Բայց, անկէ ետք, հաւանաբար լռէ:

ԿՈՐՆԱՋՈՎ Պուբրէչ ժամանեց, ուր ջերմ ընդունելութիւն մը կազմակերպուած էր իշխանութեանց կողմէ, հակառակ այն իրողութեան որ Ջաուչեսկու չափազով մը չէ կորցնուեան քաղաքական կանութեան: Ջաուչեսկու, որ 22 տարի է կը վարէ երկիրը երկաթեայ թաթով ընաւ միտք չունի փոփոխութիւններ կատարկելու իր քաղաքականութեան մէջ, մանաւանդ տնտեսական դետնի վրայ, հակառակ անոր որ ձախողութիւնը ակնեայ է: Կորնաջով, Պուբրէչէն արեւելեան – Պերլին կ'անցնի Զորեքշաբթի օր:

ՅՈՐՀՐԴԱԳԻՆ ԱՐԳԵԼԱՓԱԿՄԱՆ կայանի մը վեկավարը հարցազրոյց մը տուած է, զոր ԹԱՍ զործակալութիւնը հաղորդած է: Ան կ'ըսէ թէ «պարտադիր աշխատանք» դոյութիւն ունի եւ թէ խիստ կարգապահութիւն մը կը տիրէ: Ի վեր – ջոյ, արգելափակման կայանները «Հանրապետական տուներ» չեն: Ասիկա նորութիւն մը կը նկատուի, որովհետեւ վեր – ջերս, թուա հեռագրերու չարք մը հաղորդած էր, ըստ որոնց քրէական բանտարկեալներու ամէնօրեայ կեանքը երազային բնոյթ ունի:

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ – ՄԱՅԻՍ 20 – 22)

ՓԱՍՏԱՆԿԱՐԻ ՄԸ ՆԿԱՐԱՀԱՆՈՒՄԸ ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՄՕՏ

Սարդարապատի յուշարձանին մօտ լսկրսած են Բ. Աչխարհամարտի պահերուն նուիրուած փաստանկարի մը նկարահանումները, Մոսկուայի արուեստանոցին կողմէ: Այս առթիւ նկարահան Վալենտին Կուպին լսած է· – «Մենք հաճելի կերպով զարմացանք Մայիս 9–ին Սարդարապատի յուշարձանին մօտ մեր ուսումով: Տասնեակ հազարաւոր մարդիկ կուզային ու կուզային: Այդ երթին մէջ կային թէ՛ սերանքի հանդէպ յարգանքի տուրք, թէ՛ ժողովուրդի վերածնունդ: Ինձի եւ պաշտօնակից Անդրէյ Ռոպովի համար նկարահանելը դիւրին էր: Այցելեցինք Նալբանդեան, Գեւորգեան, Շէնգաւան գիւղերը եւ կոթողներու եւ յուշարձաններու մօտ տեսանք հանդիսութիւններու յուզիչ պատկերներ: Մեզ իրենց տունը կը հրաւիրէին անծանօթ մարդիկ, որոնք կը պատմէին իրենց կեանքի, զործի մասին, իրենց ընտանիքներու պատմութիւնը, ընտանիքներ՝ որոնք զոհեր տուած են պատերազմին:

Փաստանկարը մօտ տեւեն կը ցուցադրուի պատասաններու վրայ:

***

ՁԱՐԵՆՑԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒԲԻԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երեւանի մէջ զումարուած է Եղիչէ Զարենցի ծննդեան 90–ամեակի հանդիսութեանց կազմակերպիչ յանձնախումբին նիստը, նախագահութեամբ կարէն Դեմիրճեանի: Ծօսուած է տեղի ունեցած կարգ մը ձեռնարկներու մասին: Նշուած է, որ ուսումնական հաստատութիւններու եւ կարգ մը ձեռնարկութիւններու մէջ մեծ հետաքրքրութիւն առեղծած են Զարենցի կեանքին ու զործին նուիրուած երեկոյթները, դասախօսութիւնները, հանդիպումները: Լենինական եւ կիրովական տեղի ունեցած են հանդիսաւոր երեկոյթներ, իսկ Գրողներու Տունը՝ Չարենցեան քերթողութեան երեկոյթ մը: Ծրագրեանին կ'արձագանգեն մամուլը, ձայն – հեռատեսիլը, յօդուածներով եւ հաղորդումներով: Կարեւոր աշխատանք տարած է հրատարակչական կոմիտէն: Արդէն իսկ լոյս ընծայուած են Զարենցի երկերու 3–րդ եւ 4–րդ հատորները, ընտիր երկերու հրատարակութիւնը՝ հայերէն եւ ռուսերէն: Տպագրութեան կը պատրաստուի Զարենցի Լենինապատումը: Մօտ ատենէն հրապարակ կ'ելլեն յիշատակի մետալներ եւ կրծքանշաններ: Եղրափակիչ հանդիսութիւններուն մասնակցելու համար Երեւան կը ժամանեն հիւրեր հորհրդային հանրապետութիւններէ, ըմփոփքի զանազան շրջաններէ: Հանդիսաւոր երեկոյթը տեղի կ'ունենայ Յունիս 5–ին, Օփերայի մէջ:

Ծրագիրեական երեկոյթ մըն ալ տեղի կ'ունենայ Մոսկուա:

***

ԻՏԱԼԻՈՑ ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՑՑԵԼԱԾ Է

Իտալիոյ Մոսկուայի դեսպանը՝ Սէրճօ Ռոմանօ, իր կնոջ հետ երեք օրով այցելած է Հայաստան: Դեսպանը ընդունուած է կուսակցութեան Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեանի եւ վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեանի կողմէ, որոնց հետ ունեցած է չահեկան խօսակցութիւններ: Դեսպանը հանդիպում մըն ալ ունեցած է Արտաքին Նախարար Անատոլի Մկրտչեանի հետ: Հանդիպումներու եւ խօսակցութեանց նիւթ եղած են հայ – իտալական մչակութային կապերը, որոնք զարգացման միտում ունին եւ որոնց հիմը զրած են Մարքօ Փոլօ եւ Լէոնարտօ տա Վինչի: Հայ ժողովուրդի համար զժուար ժամանակներուն, անոր զաւակներէն չատեր ապաստան զտած են հիւրընկալ Իտալիոյ մէջ: Յատկանչական է, որ հայերէն առաջին տպագիր գիրքը՝ «Ուրբաթագիրք»ը, հրատարակուած է Վենետիկ 1512ին, Յակոբ Մեղապարտի կողմէ:

Արդի ժամանակներուն անդրադարձութիւններ հաստատուած են Միլանոյի հայկական ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան կեդրոնի եւ Հայաստանի ակադեմիայի արուեստի հիմնարկի միջեւ: Անոնց նախաձեռնութեամբ տեղի կ'ունենան միջազգային գիտական ժողովներ, կը հրատարակուին հին հայկական ճարտարապետութեան յուշարձաններուն նուիրուած գիրքեր ու ալպոմներ: Բարեկամութեան պայմանագիրը կնքուած է Երեւանի եւ Բարարա քաղաքի միջեւ: Երեւանի մէջ իտալացի գեսպանը հանդիպում մը ունեցած է արուեստագիտական երկիներու հետ բարեկամութեան եւ մչակութային կապի հայկական ընկերութեան նախագահ Նորա Յակոբեանի հետ, որ նչած է թէ Հայաստանի կառավարութեան որոչումով Վենետիկի մէջ տեղի կ'ունենան «Հայաստանեան օրեր», Սեպտեմբեր 16–էն Նոյեմբերի վերջը: Երկուքուկէս ամսուան ընթացքին կը ցուցադրուին հայկական հին ձեռագրեր, նկարչական զործեր, Հայաստանի արձանագրած յառաջդիմութիւնները ներկայացնող ցուցանմոյշներ եւայլն: Այդ օրերուն հանդէս կուզան Հայաստանի պարի պետական համոյթը, լարաւոր քառեակը, ջութակահար Ռուբէն Ասատրեան եւ դաշնակահարուհի Սվետլանա Նաւասարդեան: Դեսպան Սէրճօ Ռոմանօ Էջմիածնի մէջ հանդիպում ունեցած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի հետ:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀԱՄԱԴՐՈՑԹ ՄԸ ԱԲՈՎԵԱՆԻ ՄԷՋ

Կոտայքի կոլտնտեսութիւնը սեփական միջոցներով Աբովեանի մէջ կը կառուցանէ մարզական համադրոյթ մը՝ որ կ'ունենայ ֆութպոլի, վոլէ պոլի, պասքէթպոլի դաշտեր, վաղքի դաշտ, թենիս մարմնամարզի հրապարակ, աւազան, 500 հանդիսականի համար թրիպիւններ եւ այլ յարմարութիւններ:

***

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՊԱՀԱՐԱՆ ՊԵՐՃ ՊՈՕՇԵԱՆԻ ԴԻՄԱՆԿԱՐՈՎ

Այս ամառ Հայաստանի մէջ կը նչուի Պերճ Պոօչեանի ծննդեան 150–ամեակը: Այս առթիւ, Խորհրդային Միութեան Թղթատարի նախարարութիւնը հրատարակ հանած է նամականիշով դեղարուեստական պահարան մը, որուն վրայ պատկերացուած է Պոօչեանի դիմանկարը եւ հայերէն ու ռուսերէն զրուած՝ «Հայ զբոսող եւ մանկավարժ Պերճ Պոօչեան (1837 – 1907)»:

***

ԱՐԱՄ ՍԱԹՈՒՆՑԻ ԵՐԳԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԾ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Արամ Սաթունցի «քնարական երգեր ու սիրերգեր» հատուածոն: Հայ բանաստեղծներու խօսքերուն հիման վրայ յօրինուած երգերը կը հարստացնեն խումբերու եւ անհատ արուեստագէտներու երգացանկերը:

***

ՅԻՍՆԱՄԵԱՑ ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄԸ

Հայաստանի համաչխարհային կուսակցութեան Կեդր· Կոմիտէի հրատարակչութեան տպարանը բոլորած է իր չիսնամեակը: Ներկայիս այդ տպարանը կը թուարկէ 33 անուն թերթ՝ 347,5 միլիոն տարեկան ընդհանուր տպաքանակով, 17 անուն հանդէս եւ դրքոյկ՝ 10,2 միլիոն տպաքանակով: Իր չիսնամեակին առթիւ տպարանը պարգեւատրուած է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիումի պատուոյ դիրով: Տպարանը օժտուած է արդիական սարքերով:

***

ԱԴԱՄ ԽՈՒԴՈՑԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՑԹ ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի Միութիւններու Տան սրահին մէջ տեղի ունեցած է Ադամ Խուդոյեանի զործերուն նուիրուած երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Խորհրդային Միութեան Երաժիչտներու Միութեան: Խօսք առնելով Ա. Սարեան ներկայացուցած է Խուդոյեանի երաժչտական վաստակը: Մեկնաբանուած են երաժիչտին դաչնակի զործերը, Չարենցի բառերով յօրինուած ռոմանսները, թաւջութակի սոնաթինները եւ լարային քառեակը: Մասնակցած են թաւջութակահարուհի Մ. Աբրահամեան, երգչուհի Ֆլորա Խորհնեան, դաչնակահար Յ. Փարաջանեան, թաւջութակահարներ Մ. Ուտկին եւ Վ. Սարաջեան, ինչպէս նաեւ Մոսկուայի լարաւոր քառեակը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԱԽՈՒ ԱՍՏՂԵՐ

Թերթ մը անցեալները գրեր էր, թէ ամերիկեան ընկերութիւն մը գտած է հասոյթի դիւրին ու եզակի նամբայ մը· աչքը բաց այս մարդիկը աստղեր ծախու հանած էին: Անոնք համեստ գումարներ – րու փոխարէն իրենց յաճախորդներուն սեփականաթուղթեր կուտային, ուր կ'ըսուէր թէ իրենց կը պատկանի այնինչ աստղը, որ կը գտնուի մեր երկրագունտէն չեմ գիտեր քանի լոյսի տարի հեռաւորութեան վրայ, եւ որ ասկէ ետք պիտի կոչուի իրենց անունով: Լուրին կ'ընկերանար հանրածանօթ անուններու ցանկ մըն ալ – Լիզ Թէյլըր, Ռեկըն, Ռիչըրտ Պարթըն եւայլն –, որոնք արդէն յաւերժացուցեր էին իրենց անունները, մէյմէկ աստղ գըտնելով, ու նորօրեայ դրացնութիւններ ալ հաստատելով տիեզերքի մէկ անկիւնը:

Աստղերու առուծախ· տիեզերքիններ օր մը պիտի հատնին անշուշտ· ետքը՞: Մինչդեռ այս նորելուկ հրապարակին հիանալի ապրանք հայթայթողներ կըրնանք ըլլալ մե՛նք: Ո՞վ, ո՞ր հաստատութիւնը կրնայ մրցիլ գիսաւոր կամ պոչատ աստղերու, աստղաբոյլերու բազմազան, խայտաբղետ մեր պաշարին հետ:

Միայն թէ, շահու այս անսպառ աղբիւրը կարենալ օգտագործելու համար, անհրաժեշտ է բաւական կարեւոր հարցի մը լուծում գտնել: Պէտք է կարենանք մեր ծոցէն հանել մեր «աստղ»երը ու թըռցրնել տիեզերքի հեռաւոր անկիւնները, որպէսզի յետոյ անցնինք զանոնք ծախելու շահաւոր գործին:

Թ. ԱՐՓԻ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՂԱՒԱՂՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԺՈՂՈՎԻՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

«Յառաջ» անցեալները երբ թիւերու մէջ թարգմանաբար հրատարակեց թրքական պատմագէտի մը մեծ եղեռնի մասին կատարած մերկացումները: Այդ «պատմագիտական» տեղեկութիւնները սելանիկցի տէօնմէ Սէտաթ Սիմավիի հիմնած ազգայնամոլ «Հիւրրիյէթ»ի Ապրիլ 27 թիւին մէջ լոյս տեսած էին:

Մեզի համար թերեւս պիտի չարժէր անդրադառնալ իսկ այս յօդուածին, եթէ ան կարգ մը նոր «յայտնութիւններ» չպարունակէր: Անշուշտ եղրակացութիւնը անխախտ է: Օսմանեան կառավարութիւնը միշտ արդարութեան եւ հաւատարմութեան սկզբունքներէն ստրուած, ուած է «յարգել փոքրամասնութիւններու իրաւունքները» որոնք դաւաճանութեամբ միայն փոխադարձած են: Ուզեցինք թրքական ծանօթ յանկերգին անդրադառնալ, նըկատի առնելով թէ վերջերս Պրիւսէլի մէջ եւրոպական Խորհրդարանի քաղաքական յանձնաժողովին մէջ բաւական ձեւափոխուելէ յետոյ յառաջիկայ Յունիս 15–էն 19–ի մէջեւ Սթրազպուրկի մէջ հայկական ցեղասպանութեան խնդիրը, թերեւս վերջին անգամ ըլլալով, կրկին քննարկուի: Բնականաբար Սթրազպուրկի Եւրոպական Խորհրդարանի Յանձնախումբին պատասխանատուները միմիայն Հայերու կողմէ պատրաստուած թղթածրարներով պիտի չգոհանան ու պիտի ուզեն տեսնել նաեւ թրքական տեսակէտները պարզող տեղեկագիրները: Բայց մենք պիտի ուզէինք նախ եւ առաջ այս Թրքուհի պատմագէտին պաշտօնավարած համալսարանական հիմնարկին մասին քանի մը խօսք ըսել, նկատի առնելով որ Թուրքիոյ մէջ քիչ մը բացառիկ հանգամանք եւ համբաւ կը վայելէ:

Պատմաբան Սէչիլ Ագկիւն կը պաշտօնավարէ Անգարայի Միջին – Արեւելքի Թէքնիք Համալսարանը: Այս ուսումնական բարձր հիմնարկը, եթէ չենք սխալիլը, ասկէ մօտաւորապէս 35 տարիներ առաջ, օրուան կառավարութեան հովանաւորութեամբ եւ նախաձեռնութիւնով անդլեւսաքսոն աշխարհի հետ համալսարանական մակարդակի վրայ սերտ գործակցութիւնը ապահովելու նպատակաւ հիմնուեցաւ: Այդ ժամանակները, Պոլսոյ դարաւոր Ռոպէրթ գոլէճը դեռ իր առանձնաշնորհեալ անկախութիւնը կը վայելէր եւ «Վոսփորի Համալսարան» անունը դեռ չէր առացած: Այսօր աւելցընենք թէ Ռոպէրթ գոլէճ թէ ներքին կանոնադրով եւ թէ ուսուցչական կազմով թրքացած է: Անգարայի այս համալսարանին բոլոր դասաւանդութիւնները անգլերէն լեզուով եւ անգլեւսաքսոն մէթոտով տեղի կ'ունենան ինչ որ թէ ուսուցչական կազմին եւ թէ ուսանողներուն Ամերիկայի համալսարաններու եւ թէքնիք հիմնարկներու հետ ուղղակի եւ տեւական յարաբերութիւնը կը դիւրացնէ: Հետեւաբար այսօր երբ այս դասակարգին վրայ գոնուող հիմնարկի մը մէջ պաշտօնավարող պատմաբան մը կը խեղաթիւրէ պատմութիւնը, կը նախընտրենք թէ բարոյական անկումը որ աստիճանի հասած է Թուրքիոյ մէջ: Սէչիլ Ագկիւն անդլերէն լեզուի քաջահմուտ ըլլալով եւ այս վարժարանին ուսուցչական կազմին ալ անդամ ըլլալով, ոչ մէկ արդելք ունէր պաշտօնական ամէնազօտա-

րամասէնքի դիւաններէն իսկ օգտուելու, թէ՛ Թուրքիա եւ թէ՛ Միացեալ – Նահանգներ: Այս պարագային վրայ թերեւս քիչ մը աւելի ծանրացանք, որովհետեւ առնուազն քիչ մը լրջութիւն կ'ակնկալէինք, գէթ քիչ մը անկողմնակալ եւ պարկեշտ դիրքաւորում կը սպասէինք Միջին – Արեւելքի Թէքնիք Համալսարանի դասախօսէ մը: Իսկ Սէչիլ Ագկիւնի հայկական ցեղասպանութեան հանդէպ ցոյց տուած նենգամիտ կեցուածքը ցոյց տուաց անդամ մը եւս թէ, ինչպէս Թուրքիոյ պետական անճնաւորութենէ մը ոչինչ պէտք է ակնկալել հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման հարցին մասին, նըմանապէս պատմաբանէ մը կարելի չէ սպասել եղրակացութիւն մը ապատել:

Սէչիլ Ագկիւն «Հիւրրիյէթ»ի թղթակիցին կարեւոր պատմական յայտնութիւններ ընել կը կարծէ երբ իր խօսակցութեան հետեւեալ նախադասութիւնով կը սկսի: «...Անոնք (Հայերը ըսել կ'ուզէ) քրիստոնեայ են, այնինքն հայ կոչուած կրօնք մը դոյութիւն չունի»: Արդեօք, Ֆրանսացի կամ գերմանացի կոչուած կրօնք մը դոյութիւն ունեցա՞ծ է: Ան կը մոռնայ թէ Թուրք կոչուած կրօնք մըն ալ երբեք դոյութիւն չէ ունեցած: Թրքուհին կատարեալ լրջութեամբ յայտնէլ կուտայ թէ «...Հայերը Օսմանեան տիրապետութեան շրջանին չատ հանգիստ կեանք մը կը վարէն», կը շարունակէ, ըսելով թէ «զինուորական պարտականութիւն չեն կատարեր, երբ պէտէլը (փրկագին) կը վճարեն»: Սէչիլ Ագկիւն բնաւ չըսեր թէ Օսմանեան կայսրութեան ոչ – իսլամ հրպատակները պարտադրուած էին այդ փրկագինը վճարելու եւ իրենց ցանկութիւնէն կախում չունէր այդ: Իսկ պէտէլը մինչեւ Փարիզի դաշնագիրը (1856) ղըլխահարկ անուան տակ կը հաւաքուէր: Այս դիւահարկը կամ կեանքային պէտէլը իսլամ եւ ոչ – իսլամ օսմանահպատակ ժողովուրդներու մէջեւ ընկերային անհաւասարութեան ամէնաանէքատու խրամատն էր, զարերով չարունակուեցաւ մինչեւ 1908–ի օսմանեան Ֆ. Սահմանադրութեան հռչակումը:

Բնականաբար անհեթեթ վարկած մըն է երբ Թրքուհի պատմաբանը կը յայտարարէ թէ Հայերը Թուրքերուն հետ ձուլուած են, մինչ Յոյները Եւնաստան մը րլլալու պատճառ չեն ձուլուած: Ան կը մոռնայ թէ Եւնաստան եւս, չորս դար, Օսմանեան լուծին ենթարկուած էր եւ 1821-ին միմիայն, փոքր տարածութեան մը վրայ անկախութեան տիրացաւ անհուն զոհողութիւններու գնով, ետքէն ալ Թուրքիոյ միջամտութեան չնորհիւ:

Եթէ Օսմանեան «տրղտարակը» կառավարութեան խղճին մնար, այսօր փոքրերը կը վկային թէ, Յոյներն ու Պուլկարները, Ռումէնները ու Սերպերը, երբեմ անկախութիւն չէին կրնար տիրանալ:

Պատմաբան Ագկիւն առանց նկատի առնելու արեւելեան Փոքր – Ասիոյ ոչ – իսլամներու պարտադրուած ծանր ընկերային պայմանները, լրջօրէն կը յայտարարէ թէ՝ «...նոյնիսկ Հայերէն մեծամասնութիւն մը իր լեզուն մոռցած էր եւ օսմաններէն կը խօսէր. հայերէնը անոնց համար երկրորդական մակարդակի վրայ մնացած էր: Այս պատճառաւ ալ կը շարունակէ, «Օսմանեան Պետութիւնը պիտեն չատ կարեւոր պաշտօններու կը կոչէր»:

Ինչպէս ծանօթ է վերոյիշեալ տեսակէտը խիստ տարածուած է եւ թուրք հեղինակներ կամ լրագրողներ չաճախ պայն կը կրկնեն: Կ'արժէ հոս յիշեցնել թէ ինչո՞ւ այդ կարեւոր պաշտօնները որոնց արժանի նկատուեցան Հայերը սկսան միմիայն 1856–ի Փարիզի դաշնագրէն յետոյ: Արդեօք անկէ առաջ Թրքերէն չէի՞ն դիտեր, թէ ոչ ապստամբած էին:

Թրքուհի պատմաբանը անշուշտ սխալ կը գործէ երբ կը դրէ թէ 1823–ի ռուս – թուրք պատերազմէն յետոյ Ռուսաստան Կովկասի մէկ մասին տիրացաւ: Ռուսաստան արեւելահայաստանը Թուրքմէնչայի դաշնագրով Պարսկաստանէն խլեց (1828), իսկ 1828 - 1829 ռուս – թուրք պատերազմէն գրեթէ ոչինչ չահեցաւ թէեւ իր զօրքերը Արեւելքէն մինչեւ Էրզրում եւ Արեւմուտքէն մինչեւ Ադրիանուպոլիս (Խարիպ) հասած էին:

Գալով ամերիկացի միսիոնարներու գործունէութեան, կը թուի թէ ան տեղեակ չէ որ անոնց իսկական նպատակը «անհաւատ» մահմետականները քրիստոնէացնել էր: Բայց չատ կարճ ժամանակի մը մէջ բազմաթիւ միսիոնարները մահմետական կրօնքի տրամադրութիւններուն

ՈՍԿԵՐՁՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Վերջին տասնամեակներուն կատարուած հնագիտական պեղումներու չնորհիւ բազմաթիւ յուշարձաններէ յայտնաբերուեցան ոսկիէ տարատեսակ իրեր՝ սոյդ կերպով ժամանակագրուող նիւթերու հետ միասին, որով հիմնաւորուեցաւ պըրոնզէ դարաշրջանին ոսկիի տեղական ծագումին ու մշակումին վարկածը: Հաստատուեցաւ որ Ք. Ա., բ. հազարամեակի կէսերուն Սեւանի ափամերձ բնակիչները յայտնաբերած եւ օգտագործած են Զոդի ոսկիի հանքերը: Այդ բանը պարզուեցաւ յատկապէս Լճաշէնի գամբարաններէն յայտնաբերուած ոսկիէ իրերու եւ Զոդի հանքերէն հանուած մնացուկ ոսկիի համեմատական վերլուծումէն: Փրոֆ. Բարդէն Ասաքելեանի՝ Ամերիկայի պեղած ոսկիէ հիասքանչ մանրիկ պեղած ոսկիէ հիասքանչ մանրիկ եակին ծագումը նոյնպէս կ'առընչուէր Զոդի հանքերու ոսկիին: Եղած նոր նիւթերը (Ամերըեկեանի, Սիսիանի, Օշականի, Տոլորիսի, Շէնգաւիթի եւայլն) կը հարկադրեն մտածել, որ անոնց զգալի մասը կամ մէկ մասը պէտք է կապուած ըլլայ Զոդի ոսկիին հետ: Ինդիրն այն է, որ Զոդի ոսկիի հանքերէն հանուած եւ մասամբ նախնական մշակումի ենթարկուած է միայն հանքանիւթը: Բայց ո՞ւր ձուլուած եւ ձեւաւորուած են հարիւրներու հասնող ոսկիէ իրերը: Կը պարզուի, որ ոսկիի մշակութեան օջախներէն մէկը եղած է Լճաշէնը: Վերապահումներով կարելի է ըսել, որ բացի Լճաշէնէն գոյութիւն ունեցած են նաեւ ուրիշ օջախներ (Հանքաւանը, Ախթալան, Կապանը եւայլն): Փաստերը ցոյց կուտան, որ Զոդի ոսկիի հանքերու չահագործումը յարատեւած է դարեր, եւ այդ երկարատեւ ժամանակին մէջ ալ տեղարնակը, որ պրոնզ եւ պղինձ ձուլելու մեծ փորձ ունէր, կրնար ձուլել նաեւ ոսկին: Մեր ունեցած փաստացի նիւթով կը հաստատուի, որ Հայաստանի մէջ ոսկիէ զարդերը չրջանառութեան մէջ դնուած են երբորդ հազարամեակի երկրորդ կէսերուն (Շէնգաւիթ), այնուհետեւ ոսկիէ զարդերը աւելի մեծ տարածում գտած են Լճաշէնի մէջ, Ք. Ա. երկրորդ հազարամեակի կէսերէն: Ոսկիէ իրեր յայտնաբերուած են Տոլորս, Ամերըեկեան, աւելի ուշ՝ Արմաւիր, Սիսիան, Արտաշատ եւ այլ վայրերու մէջ: Մենք կը կարծենք, որ նըշուած յուշարձաններէն յայտնաբերուած ոսկիէ իրերու գլխաւոր մասը ծագումով Զոդիէն են:

Փաստերը կը վկայեն, որ դեռեւս վաղընջական ժամանակներուն հայկական լեռնաշխարհէն ոսկի եւ թանկարժէք իրեր կը ղրկուէին դրացի ու հեռաւոր երկիրները: Եգիպտոսի եւ Միտաննի արքաներու միջեւ կնքուած դաշնագրերէն կը պարզուի, որ Ք. Ա. – ԺԴ. դարուն Միտաննի պետութիւնը ունեցած է բարձր մակարդակի մշակոյթ, մեծաքանակ ոսկեղէն, արծաթէ ու ոսկիէ պատրաստուած բաժակներ, թասեր, ոսկիով ու արծաթով զարդարուած կառքեր:

Լճաշէնցի արհեստաւորը ծանօթ եղած է հեռաւոր երկիրներու արուեստագէտներուն: Մեր տրամադրութեան տակ գտնուող Լճաշէնի ոսկիի եւ արծաթի գտնդերը եւ մշակոյթի բազմահարուստ հատածոները կը վկայեն, որ հոն ցե-

ծանօթացան որ Օսմանեան Պետութեան դոյութեան ալ խարիսխն էր: Ըստ բազմաթիւ վկայութիւններու, մահմետական մը եթէ կրօնափոխ ըլլար, մահուամբ կը պատժուէր (1): Օսմանեան կառավարութիւնը որ խոսիս կը պատժէր մահմետական մը երբ ան կրօնափոխ կ'ըլլար, ժ-թ. դարու առաջին քառորդէն սկսեալ քաջալերական քաղաքականութիւն մը որդեգրեց միսիոնարներու գործունէութեան հանդէպ, եթէ անոնք միմիայն իրենց հոգը միութիւնը երկարաձգ, մշտական կապերու մէջ գտնուած է Մեջաեւքի, յատկապէս խեթերու մշակոյթին հետ:

Կը պարզուի, որ փոխանակումի նպատակով չրջանառութեան մէջ կը դրուին պղինձը, արծաթը եւ ոսկին (երկարաձգ աւելի ուշ մուտք գործած է եւ սկզբնական չրջանին աւելի բարձր գնահատուած է, քան ոսկին): Ոսկին եւ արծաթը օգտագործուած են որպէս փոխանակութեան միջոց:

Ուշագրաւ է Լճաշէնի ոսկեղէն արտադրանքի բազմազան նմոյշներու պատրաստութեան թեքնիքը: Այստեղի ոսկերիչ – արհեստաւորները ստեղծած են արուեստի իսկական գլուխ գործոցներ: Լճաշէնի պրոնզէ դարաշրջանի վարպետները հատիկաւոր թեքնիքով ստեղծած են բազմաթիւ իրեր, ոսկիէ նուրբ թելերէ պատրաստած են զարդերու տարատեսակներ, իրենց իսկ կազապարներով ձուլած են կենդանիներու արձանիկներ, մեծ ու փոքր կոճակներ, որոնք զրուցած են թանկագին ու կիսաթանկագին քարերով, ձուլած են ոսկիէ նուրբ թերթիկներ, աւելի խոշոր ոսկիէ իրերը զարդարած են տարբեր փորագիր պատկերներով, կարուածքներով զարդարուն ոսկիէ թիթեղը ղանաճեւ փաթթած են կիսաթանկագին քարերու վրայ, ալ աւելի պեցկացնելով գանոնք:

Սովորաբար կը նշենք, որ հայկական լեռնաշխարհը Արեւմուտքի եւ Հիւսիսի միջեւ եղած է «կամուրջ մը» եւ Արեւելքի մշակոյթը փոխանցած է Հիւսիսին: Այս կայուն հայկական լեռնաշխարհը սոսկ «կամուրջ»ի դեր չէ կատարած, այլ նաեւ մշակոյթի ստեղծումին:

ՎԱՐՇԱՄ ԱԽԵՏԵԱՆ

ԽՆԴՈՅՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ Հ.Ճ.Ը.Մ.Ի ՅԱՐԿԻՆ ՏԱԿ

Ուրախութիւն հանդիսութիւն մը, կամ հատաքական զուարթ հանդիպումները միջնադարէն անփոխան «Միջոցներ» են եւ լաւագոյն արդարացուցիչը հասոյթի կարօտ ազգային յառաջադրեալ նպատակներու: Ինչ որ կ'իմաստաւորէր Հ. Ճ. Ը. Միութեան Մայիս 17–ի ցերեկոյթը:

Փարիզի Հայուհիները բախտաւորուած էր՝ Ալեք Մանուկեան սեփական չքեղ կեդրոնով մը օժտուած ըլլալու որ կարելիութիւնը կ'ընձեռէր ամէն մշակութային գործունէութեան:

Արդարեւ՝ Փարիզի վարչութեան կոչին, տիկնանց եւ երիտասարդներու յանձնախումբերը, աննկուն կամքով լծուած են միւօրեայ դպրոցի դասընթացքներուն, հայերի կրթութիւն չամբելու պատանի եւ չափահասներու, հնարաւորութիւն ընծայելով նաեւ երգերով, պարերով եւ խաղերով զանոնք առաւել եւս զարգացընելու: Կեդրոնը բաց է նաեւ համայնքիս մշակութային հանդիսութիւններու եւ արուեստագէտներու ցուցահանդէսներու:

Կիրակի, Մայիս 17 «Հ. Ճ. Ը. Միութեան օր» յայտարարուած էր, ձոխ պըրեքերու եւ զանազան հրատարակութիւններու տպաւորով մը, ինչպէս եւ նուիրեալ Տիկնանց պատրաստած հայկական տըլտզան համադամներու ցուցադրութեամբ մը, ուր ժամը 13–ին հրաւիրեալները, տոզանցելէ ետք պրքերու տաղաւարը, ճաշերու բնորութեան դիւտարութիւնը կ'ունենային:

Սրտի կեդրոնը յարդարուած սեղանները արդէն պրեթէ լեցուած էին, բայց չատ մը համակիրներ կը բացակայէին:

Այս բոլորը ոգեւորուած էր հայկական երաժշտութեան մեղմօրոր հնչիւններով: Ժամը 15–ին չատ մը այրեր վերի սրահը կը բարձրանային ուր նպարի մրցում մը տեղի կ'ունենար:

Ժամը 16–ին թէյի սպասարկութիւնը տեղի կ'ունենար կարկանդակներով:

Խնջոյքի միջոցը սակայն հազիւ պարարացուցած էր այս անգամ մշակոյթի նպատակը:

Զ. ՍԱՐԵԱՆ

զայինն հզօր միութիւնը երկարաձգ, մշտական կապերու մէջ գտնուած է Մեջաեւքի, յատկապէս խեթերու մշակոյթին հետ:

Կը պարզուի, որ փոխանակումի նպատակով չրջանառութեան մէջ կը դրուին պղինձը, արծաթը եւ ոսկին (երկարաձգ աւելի ուշ մուտք գործած է եւ սկզբնական չրջանին աւելի բարձր գնահատուած է, քան ոսկին): Ոսկին եւ արծաթը օգտագործուած են որպէս փոխանակութեան միջոց:

Ուշագրաւ է Լճաշէնի ոսկեղէն արտադրանքի բազմազան նմոյշներու պատրաստութեան թեքնիքը: Այստեղի ոսկերիչ – արհեստաւորները ստեղծած են արուեստի իսկական գլուխ գործոցներ: Լճաշէնի պրոնզէ դարաշրջանի վարպետները հատիկաւոր թեքնիքով ստեղծած են բազմաթիւ իրեր, ոսկիէ նուրբ թելերէ պատրաստած են զարդերու տարատեսակներ, իրենց իսկ կազապարներով ձուլած են կենդանիներու արձանիկներ, մեծ ու փոքր կոճակներ, որոնք զրուցած են թանկագին ու կիսաթանկագին քարերով, ձուլած են ոսկիէ նուրբ թերթիկներ, աւելի խոշոր ոսկիէ իրերը զարդարած են տարբեր փորագիր պատկերներով, կարուածքներով զարդարուն ոսկիէ թիթեղը ղանաճեւ փաթթած են կիսաթանկագին քարերու վրայ, ալ աւելի պեցկացնելով գանոնք:

Սովորաբար կը նշենք, որ հայկական լեռնաշխարհը Արեւմուտքի եւ Հիւսիսի միջեւ եղած է «կամուրջ մը» եւ Արեւելքի մշակոյթը փոխանցած է Հիւսիսին: Այս կայուն հայկական լեռնաշխարհը սոսկ «կամուրջ»ի դեր չէ կատարած, այլ նաեւ մշակոյթի ստեղծումին:

ՎԱՐՇԱՄ ԱԽԵՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(1) - Նոյնիսկ իսլամացած Քրիստոնեայ մը չէր կրնար կրկին իր նախորդ կրօնքին ծոցը վերադառնալ:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ – ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ

ՊԱՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻԻՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻԻՆ

Շատ հազուագէպ է որ հայկական միութեան մը կողմէ կազմակերպուած պերճուեստական ձեռնարկէ մը վերջ, ներկաները, միահամուռ, իրենց գոհունակութիւնը յայտնեն եւ չնորհաւորեն մեկնարուեստագործները ու կազմակերպիչները:

Այդ պատահեցաւ Շաբաթ, Մայիս 16–ի իրիկունը Վիլէօրպանի «Լափաս Թանքէն» կոչուած նոր սրահին մէջ: Կազմակերպիչները կ'ըսուին Լիոնի տիկիններն էին: Յայտագիրը կը ներկայանար «Հայկական (կամ Հայուն) Հոգին» (լ'Ամ Արմէնիէն) խորագրին տակ: Ներկայացարներն էին պալէտական մը, դուլցերիացի մը եւ հինգ Հայեր՝ որոնց երկուքը Մոնթէլիմարցի, իր հայկականութեամբ ծանօթ, Նազարեան բազմազաւակ ընտանիքէն: Մասամբ արհեստավարժ, միջազգային խումբ մը՝ որ, ուելի քան ժամ մը, ցոյց տուաւ հայկական մշակոյթը միասնաբար մեկնաբանելու անհատու կարողութիւն: Խումբին դլխաւոր ձեռնարկուն եղած է Փիէր – Արամ Նազարեան:

Թերեւս ժամանակ է որ ըսենք թէ ինչ բաներէ կը բաղկանար յայտագիրը. երաժշտութիւն, պար եւ արտասանութիւն (ֆրանսերէն): Այէն Քառէ (պալէտական) արտասանեց կտորներ Վահան Թէքէեանէ, Վահան Տէրեանէ, Դանիէլ Վարուժանէ, Գրիգոր Պըլտեանէ, ընդհանրապէս երաժշտութեան ընկերակցութեամբ:

Երաժշտական յայտագրին մէջն էին Արամ Պաչտարեան (Ուզունտարա), Կոմիտաս (Վաղարշապատ), Բարսեղ Կանաչեան (Մինճեանակ): Երկար պիտի ըլլար յիշել հոս աւելի մանրամասնօրէն յայտագրին գանազան մասերը: Արդէն մեր լսողութիւնը չի թոյլատրեր մեզի գնահատել կամ քննադատել մեկնարաններուն երաժշտական որակը: Ըսենք միայն որ ամբողջ խումբը յաճախ մեծ թափով ծափահարուեցաւ եւ, ի վերջոյ, ստիպուեցաւ յաւելեալ ելոյթով մը գոհացնել հանդիսատեսները:

Նօթը հոգիներէ բաղկացած խումբին կազմը, Քորին Թաշճեան եւ Ժէրար Մաթիւեան՝ որոնք հանդէս եկան հայկական եւ վրացական պարերով, Այէն Քառէ (համադրող՝ փրոֆ. Հրայր Տէքմէճեան), երկրորդը՝ ազգային երեք վարժարաններու անօրէններու (համադրող՝ փրոֆ. Էլիզ Սահնասարեան) եւ երրորդը՝ հայ ուսանողական կեանքի մէջ գերակատար ուսանողներու (համադրող՝ Սալբի Յարութիւնեան – Ղազարեան) մասնակցութեամբ: Մորհրդաժողովին մասնակցած են 60 հոգի:

***

ՍԱՆ – ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ տեղի ունեցած է լուսանկարչական ցուցահանդէս մը, որու ընթացքին ներկայացուած են Գէորգ Պուրսալեանի՝ անցեալ ամառ, Հայաստանի զանազան չրջաններու մէջ առած պատմական յուշարձաններու լուսանկարները:

***

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ «Թումանեան» երիտասարդաց կեդրոնին մէջ դասախօսութիւն մը տուած է Եղնիկ Բալայեան, որպէս նիւթ ունենալով Խորայէլ Օրիի կեանքն ու գործը: Համազգայինի տեղւոյն վարչութեան տեսնապետը՝ Անդրանիկ Գասպարեան, բացումը կատարելով ներկայացուցած է օրուան դասախօսը, ծանօթ անուն մը՝ հայ մամուլին մէջ լոյս ընծայած իր պատմուածքներով առակներով եւ երգիծական գրուածքներով (եղնիկ Բալիկ գրչանունով): Գործադրուած է դեղարուեստական յայտադիր մը, որուն մասնակցած է երգիչ Ճորճ Պազտոյեան: Դասախօսը ներկայացուցած է Հայաստանի վիճակը հայկական թաղաւորութեանց անկումէն ետք, բնութագրած է Խորայէլ Օրիի կեանքի զանազան հանդրուանները, Եւրոպա ճամբորդութիւնը եւ հայկական հարցի հետապընդման ուղղութեամբ անոր տարած աշխատանքները:

***

ՏԻԹՐՕՑԹԻ մէջ, Մայիս 2–ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի կազմակերպած երաժշտական երեկոյթը, մասնակցութեամբ Լոս – Անճըլըսէն հրաւիրուած չորս արուեստագէտներու՝ Լեւոն Գաթըրճեանի, Աննա Նշանեանի, Շաթէ Թումխմանեանի եւ Կլորիա Միքայէլեանի: Ներկայ եղած են 500 հոգի:

***

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 14–ին, Ֆէլիփպիւղի Սանուց Միութեան թատերախումբը ներկայացուցած է Չեխովի պատմուածքներու քաղուածքով պատրաստուած զուարճալի մը՝ «Սիրելի բժիշկ», բեմադրութեամբ Նշան Շիրինեանի: Թատերախաղը ներկայացուած է Թրքե – բէնով:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՏԼԱՍ

Նիւ – Եորքի Կիլիկեան Թեմի Ազգային Ուսումնական խորհուրդի հրատարակութեամբ լոյս տեսած է Հայաստանի պատմական ատլասը, որուն հեղինակն է Կարպիս Արմէն, խմբագիրը՝ Վրէժ – Արմէն Արթինեան, գծագրիչը՝ Համօ Ապտալեան: Համառօտ եւ կուռ ոճով արուած են Հայաստանի եւ Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը, սկսելով Ուրարտական շրջանէն, անցնելով հայկական թագաւորութեանց եւ հասնելով մինչեւ մեր օրերը: Գունատիպ բազմաթիւ քարտէսներով արուած են պատմական եւ աշխարհագրական տեղեկութիւններ պատմական Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի ծագման մասին: Ատլասը անդրադարձած է նաեւ Հայկական հարցին. արուած է Եղեռնի քարտէսը: Լեզուն՝ հայերէն եւ անդլերէն:

Հայաստանի պատմական ատլասը ամէն Հայու եւ նաեւ հայկական դիտելիքներով չհագեցած ամէն անձի համար կարեւոր հրատարակութիւն մըն է, եզակի իր մօտեցումով, արդիական իր տարազով:

(արտասանութիւն), Ժիլ Կոնիա (կիթառ), Արամ Նազարեան (սրինդ), Իրէն Նազարեան (ջութակ), Միշէլ Տօրումեան (թմբուկ):

Յառն, բայց արդէն միատարը դարձած խումբ մը՝ որ Ֆրանսայի եւ մօտակայ երկիրներու մէջ կը չահագործէ հայրս ու մայրս: Առանց որեւէ կապի իր քրոջը հետ, Աննա մօրաքոյրը կը դառնար Մայրիկին քով գործաւորուհի, եւ Գայեանէ կ'իյնէր ուղղակի չափագործի աշկերտի աստիճանին:

Այսպէս, ընդհանուր դումարը, երեք քոյրերուն (որոնք քոյրեր չէին այլեւս) միջեւ բաժնուած տարբեր տիտղոսներով, ամէն տնտեսուն ալ «տուրքէ զերծ» աստիճանի մը վրայ կը գտնուէր: Եւ, անշուշտ պատահմամբ էր որ ամէնքն ալ նոյն տանիքին տակ կ'ապրէին:

Ընտանիքը, անշուշտ, քիչ մը իրար անցած էր ամէնուն անուղով մօրս առարպրած հատ հարցարանները համար, բայց իւրաքանչիւրը ազնուական մը ազատած էինք ... չնորհիւ այդ մարդուն, որ ամբաստանողի իր դիմակը վար առած էր ի յիշատակ, – ինչպէս ուելի ուշ բսաւ մեզի – իր դիւղի քորսիքացի հին ընտանիքներուն, որոնք տակաւին քիչ շատ մեզի պէս կ'ապրէին:

Ըստ սովորութեան, մայրիկս իրեն քանի մը գեղեցիկ շապիկ նուիրած էր: Ան ընդդիմացած էր բարձրաձայն խնդուքով մը եւ քորսիքացիի իր ամբողջ չեչտով.

– Տիկին, ըրածնիդ պետական պաշտօնեան կաշառել է:

– Ա՛, ո՛չ, պատասխանած էր իրեն մայրիկս. այնքան հարուստ չենք կարենալ ձեզ դնելու համար:

Տարիներ չարունակ ան եղաւ տուրքի մեր խորհրդատուն, մինչեւ այն օրը երբ հանգստեան թոշակը առած իր կղզին քաշուեցաւ:

Պարոն Ամպրոզեանի փաստած էր, թէ հաճոյակատար հեղինակի մը հնարամտութեամբը չէ միայն որ պատմութիւն մը կրնար լաւ վերջանալ:

– 45 –

Հինգերորդ դասարան մուտքիս հաճոյքով անդրադարձայ թէ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԼՈՆՏՈՆ բնակող լիբանանահայ բարերար Եղիշէ Մանուկեան, զնահատելով իր անունը կրող հայկական վարժարանի վերելքին գծով տարուող աշխատանքները, երկու միլիոն լիբանանեան ոսկի նուիրատուութիւն մը ըրած է վարժարանի (Պէյրութ) չինարարական ծրագիրներու իրականացման ի նպաստ:

***

ԳՈՐՏՈՊԱՁԻ Գարուս Փաս գրօսավայրին մէջ, Մայիս 1 – 3, տեղի ունեցած է հարաւային Ամերիկայի Հ.Օ.Մ.ի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպած Ա. Սեմինարը, որուն առաջադրանքը եղած է ատարել հայ կնոջ հանրային գործունէութեան: Խօսք առած է սեմինարի ընդհանուր դեկավարը՝ Տիկին Իրմա Ալճեան – Աբիսա Տուվալ, «Միութենական անդամներու աշխատանքի մասնակցութիւնը գործունէութեան ծրագրումին մէջ» նիւթին չուրջ: Զեկուցումներով հանդէս եկած են Պետրոս Համեան՝ «Սփիւռքը՝ իր քաղաքական եւ մշակութային հարցերով» եւ տոքթ. Յուսան Մերտինեան՝ «Հ.Օ.Մ.ը եւ հայ ընտանիքը» նիւթերուն չուրջ: Սեմինարին մասնակցած են 107 հոգի:

***

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 13–ին, տեղի ունեցած է պատանի դաշնակահար Սայթ Զամանի նուագահանդէսը: Ներկայ եղած են Շնորհք Պատրիարք, Վիէննայի Մխիթարեաններու ընդհ. արբահայր Գրիգորիս Վրդ. Մանեան, արուեստագէտներ, երաժշտագէտներ եւ հոծ բազմութիւն մը: Յայտագրի առաջին բաժինին տղանդաւոր դաշնակահարը մեկնաբանած է Յարութիւն Հանէսեանի ֆա մաժէօր փրէլիւտը, զոր ողբացեալ երաժիշտը ձօնած էր ողբացեալ իր քրոջ՝ դաշնակահարուհի Անահիտ Հանէսեանի. ապա մեկնաբանուած են Պէթհովէնէն, Վէպէրէն, Տըպիւսիէն եւ Թախմանիճովէն գործեր: Երկրորդ բաժինը յատկացուած է հայ երաժիշտներու գործերուն՝ Կոմիտաս, Բարայանեան, Միրզոյեան, Խաչատրեան:

***

ԿԻՆՏԻՃԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Արարատ» մասնաճիւղի կեդրոնին մէջ, Մայիս 9ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. «Շանթ» Ուսանողական Միութեան կազմակերպած միօրեայ խորհրդաժողովը, որ քննած է հայ ուսանողներու հայ կեանքին բերած մասնակցութիւնը: Բացումը կատարած է Նորա Յովսէփեան, որմէ ետք դասախօսած է փրոֆ. Յակիճ Թէօլէօլեան՝ «Ուսանողական չարժումները Եւրոպայի եւ Միացեալ – Նահանգներու մէջ» նիւթին չուրջ: Գումարուած են երեք նիստեր, առաջինը՝ հայ երեք կուսակցութեանց ներկայացուցիչներու (համադրող՝ փրոֆ. Հրայր Տէքմէճեան), երկրորդը՝ ազգային երեք վարժարաններու անօրէններու (համադրող՝ փրոֆ. Էլիզ Սահնասարեան) եւ երրորդը՝ հայ ուսանողական կեանքի մէջ գերակատար ուսանողներու (համադրող՝ Սալբի Յարութիւնեան – Ղազարեան) մասնակցութեամբ: Մորհրդաժողովին մասնակցած են 60 հոգի:

***

ՍԱՆ – ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ տեղի ունեցած է լուսանկարչական ցուցահանդէս մը, որու ընթացքին ներկայացուած են Գէորգ Պուրսալեանի՝ անցեալ ամառ, Հայաստանի զանազան չրջաններու մէջ առած պատմական յուշարձաններու լուսանկարները:

***

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ «Թումանեան» երիտասարդաց կեդրոնին մէջ դասախօսութիւն մը տուած է Եղնիկ Բալայեան, որպէս նիւթ ունենալով Խորայէլ Օրիի կեանքն ու գործը: Համազգայինի տեղւոյն վարչութեան տեսնապետը՝ Անդրանիկ Գասպարեան, բացումը կատարելով ներկայացուցած է օրուան դասախօսը, ծանօթ անուն մը՝ հայ մամուլին մէջ լոյս ընծայած իր պատմուածքներով առակներով եւ երգիծական գրուածքներով (եղնիկ Բալիկ գրչանունով): Գործադրուած է դեղարուեստական յայտադիր մը, որուն մասնակցած է երգիչ Ճորճ Պազտոյեան: Դասախօսը ներկայացուցած է Հայաստանի վիճակը հայկական թաղաւորութեանց անկումէն ետք, բնութագրած է Խորայէլ Օրիի կեանքի զանազան հանդրուանները, Եւրոպա ճամբորդութիւնը եւ հայկական հարցի հետապընդման ուղղութեամբ անոր տարած աշխատանքները:

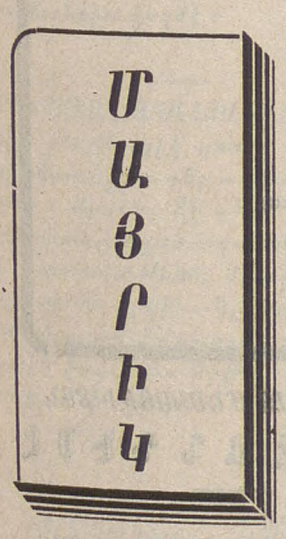
***

ՏԻԹՐՕՑԹԻ մէջ, Մայիս 2–ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի կազմակերպած երաժշտական երեկոյթը, մասնակցութեամբ Լոս – Անճըլըսէն հրաւիրուած չորս արուեստագէտներու՝ Լեւոն Գաթըրճեանի, Աննա Նշանեանի, Շաթէ Թումխմանեանի եւ Կլորիա Միքայէլեանի: Ներկայ եղած են 500 հոգի:

***

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 14–ին, Ֆէլիփպիւղի Սանուց Միութեան թատերախումբը ներկայացուցած է Չեխովի պատմուածքներու քաղուածքով պատրաստուած զուարճալի մը՝ «Սիրելի բժիշկ», բեմադրութեամբ Նշան Շիրինեանի: Թատերախաղը ներկայացուած է Թրքե – բէնով:

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Նախ կարատուած, ապա վերակազմուած էինք, ճշդրիտ օրինականութեամբ մը: Միակ յայտարարութիւն մը կը միացնէր հայրս ու մայրս: Առանց որեւէ կապի իր քրոջը հետ, Աննա մօրաքոյրը կը դառնար Մայրիկին քով գործաւորուհի, եւ Գայեանէ կ'իյնէր ուղղակի չափագործի աշկերտի աստիճանին:

Այսպէս, ընդհանուր դումարը, երեք քոյրերուն (որոնք քոյրեր չէին այլեւս) միջեւ բաժնուած տարբեր տիտղոսներով, ամէն տնտեսուն ալ «տուրքէ զերծ» աստիճանի մը վրայ կը գտնուէր: Եւ, անշուշտ պատահմամբ էր որ ամէնքն ալ նոյն տանիքին տակ կ'ապրէին:

Ընտանիքը, անշուշտ, քիչ մը իրար անցած էր ամէնուն անուղով մօրս առարպրած հատ հարցարանները համար, բայց իւրաքանչիւրը ազնուական մը ազատած էինք ... չնորհիւ այդ մարդուն, որ ամբաստանողի իր դիմակը վար առած էր ի յիշատակ, – ինչպէս ուելի ուշ բսաւ մեզի – իր դիւղի քորսիքացի հին ընտանիքներուն, որոնք տակաւին քիչ շատ մեզի պէս կ'ապրէին:

Ըստ սովորութեան, մայրիկս իրեն քանի մը գեղեցիկ շապիկ նուիրած էր: Ան ընդդիմացած էր բարձրաձայն խնդուքով մը եւ քորսիքացիի իր ամբողջ չեչտով.

– Տիկին, ըրածնիդ պետական պաշտօնեան կաշառել է:

– Ա՛, ո՛չ, պատասխանած էր իրեն մայրիկս. այնքան հարուստ չենք կարենալ ձեզ դնելու համար:

Տարիներ չարունակ ան եղաւ տուրքի մեր խորհրդատուն, մինչեւ այն օրը երբ հանգստեան թոշակը առած իր կղզին քաշուեցաւ:

Պարոն Ամպրոզեանի փաստած էր, թէ հաճոյակատար հեղինակի մը հնարամտութեամբը չէ միայն որ պատմութիւն մը կրնար լաւ վերջանալ:

– 45 –

Հինգերորդ դասարան մուտքիս հաճոյքով անդրադարձայ թէ այնքան ալ չեմ նեղուիր հիւանդութեան պատճառով երրորդ եռամսեայի բացակայութեանս առթած բացերէն:

Մեր վերապարձին իսկ, հայրս ուսումնական այդ ծրագիրը ծանրացուցած էր հայերէնի ուսուցիչ մը բռնելով, որ կուզար մայրենի լեզուս դրել ու կարդալ սորվեցնել ինծի:

Իմ նոր դիտելիքներուս մէջ Ֆրանսեւհայ հերոսներ գիրար կը խաչաձեւէին, հակառակ գիրենք բաժնող դարերուն: Տիգրան Ա. Պարթեւներու օգնութեամբ կը վերագտնէր իր գահը: Վարդան Մամիկոնեան իր հետեւազօրքով, Անմահներու դունդով, պատերազմական փղերով, եւ դրահաւոր բանակով կը ծառանար եւ աչքերէս արցունք կը բերէր՝ խլնալով Աւարայրի դաշտին վրայ: Բայց յանկարծ, Պայար ասպետը Ֆրանսուա Ա.ի կողքին կը փայլէր Մարինեանի մէջ:

Հին ժամանակներու այս պատմութեան մէջ, որ բարիներն ու չարերը իրենց անունովը կը կոչէր, սիրտս կը տրոփէր հրամանատար Տիւկէքլէնի հետ, որ յաղթած էր «չար» կարոլոսին, անցած էր ուրիշ Կարոլոսի մը՝ այս անդամ «իմաստուն»ին կողմը, եւ Բաթիլի մէջ կռուած էր «անզուգ» Փիէռին հետ:

Սակայն նախընտրեալս կը մնար Բագրատունեաց Թագաւորութենէն իշխանաց իշխան Աշոտը, որ հակառակ շատ երկդիմի դերի մը, նոյն անունը կրելով պատիւ ըրած էր ինծի:

×

Առաւօտեան պրօսանքի ժամն էր:

Ժամը՝ վերապահուած մենութեանս ու երազներու, որոնք մոռնալ կուտան առօրեայ պարտաւորութիւնները:

Սպանական իմ դղեակներուս խորքէն հոպիւ թէ կը լսէի գնդակի մը տրուած զօրաւոր հարուածի մը ձայնը, որուն կը յաջորդէր ընդհանուր պոռչտուք մը, յայտնելու համար թէ տեղ մը, ուրիշ աշխարհի մը մէջ կոլ մը նշանակուած էր:

(Շար. 100)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Վարդերեսեան, Այրի Տիկին Նուարդ Թորոսեան, Պր. Ժորժ Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Հռոպէր Սարգիսեան, Պր. Ժիրայր Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Փօլ Վարդերեսեան, Սոյրիմ ընտանիքները (Խի–լը–Մոլինօ), Գինոսեան ընտանիքը (Մոնթէլիմար) կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մայիս 31–ին, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին իրենց պատկին, Թոռան, քրոջպատկին, եղբօրպատկին, սանիկին՝

ՀԱՅԿ ՎԱՐԴԵՐԵՍԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն տարաբախտ վոքրիկին յիշատակը յարգողներուն։

Այս առթիւ իրենց խորին չնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր մասնակից եղան իրենց դառն սուգին։

PARENTS

PENSEZ A L'EDUCATION
DE VOS ENFANTS

DONNEZ LEUR

— L'opportunité d'apprendre l'arménien,
— de suivre un enseignement de qualité,
— de recevoir nos valeurs morales traditionnelles
— et ainsi d'assurer la continuité de notre culture.

INSCRIVEZ LES AU

COLLEGE ARMENIEN SAMUEL - MOORAT

26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Tél. : 45 - 34 - 68 - 28

EXTERNAT — INTERNAT — MIXTE

Maternelle, Primaire, Secondaire } Enseignement Bilingue Arménien — Français

Transport : Ramassage scolaire assuré à domicile.
Métro - SNCF - Autobus: Pont de Sèvres

Frais de scolarité : Dispositions particulières accordées aux élèves méritants.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Մայիս 31, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ, 15, rue Jhanès – Metro Jaurès, յատարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Դպրոցասէր Տիկնոջ Վարժարանի նախկին խնամակալներու, անուհիներու եւ բարեբարներու յիշատակին։

Antony

BAIL A CEDER
avec
fonds de commerce

POUR CAUSE RETRAITE

Fabricant - artisan de lustres en cristal cède son fonds de commerce avec matériel et outillage.

Tél. : Dans la journée
46 66 61 78
ou entre 19 et 20 heures
46 66 69 00

tf1

Dimanche 31 mai à 19 heures
«SEPT SUR SEPT»
Présentation Jean Lanzi
Invité :
Henri VERNEUIL

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

ՍԷՆ ՌԱՖԱԷԼԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

Մայիս 30, Շաբաթ, նախաճաշոյթ – թեամբ Կապոյտ Ծաչի Ջաւօ Շանթ, Լօլա Սասունի, Սօսէ Մայրիկ, Նայիրի մասնաճիւղերուն, մասնակցելու համար ապաձնապրուիլ տեղւոյն վարչութեանց անդամներուն մօտ։

Հաւաքոյթի կէտեր։ –

St. Jérôme : Place de la Rotonde
Beaumont : Société Générale
Marseille - Ville : Poste Châpitre
Bd. Oddo : Place des Abattoirs.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԾԱՁԻ Անիէռ Պուա – Գոլոմպ եւ Աբժանթէօյի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Յունիս 1, Երկուշաբթի, ժամը 20·30–ին։

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Պուա – Գոլոմպէն՝ Պր. Մանուկեան 250 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին Աստղիկ Առաքելեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ։

*

Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Պէնկեան եւ զաւակները 200 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց կնքահօր՝ Լեւոն Պէճեանի մահուան առթիւ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԿՐԷՆՈՊԼԷ. – Տէր եւ Տիկին Զարուհան 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց թոռնիկին՝ Բաֆֆիի ծննդեան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Ծաչի Խմբի մասնաճիւղը, չնորհակալութեամբ առացած է լիբանանահայ մանուկներու կեանքի ծախքերուն համար։ – 500 Ֆ. Տիկին Մարիամ Տէրտէրեանէ իր եղբօր Լեւոն Գուրյումճեանի յիշատակին, 500 Ֆ. Տիկին Մաթենիկ Ճինոսեանէ, 250 Ֆ. Տիկին Էլիզ Շահինեանէ փոխան ծաղկեպսակի՝ Սարգիս Տէրտէրեանի մահուան առթիւ, 500 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Պէնկեանէ եւ զաւակներէն փոխան ծաղիկի իրենց կնքահօր՝ Լեւոն Պէճեանի մահուան առթիւ։

PARIS - EREVAN par KIEV

Ոսկի աչօն եռանակի պատգներու առաւոտեան ամէնէն հաճելի եւ ամէնէն ժամանակ համբերպութիւնը պէտք չպահանջող՝

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԸՏ
(TRANSTOURS - INTOURIST)

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17–ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3

ԳԻՆ՝ 7290 ՖՐԱՆՔ

Ձոխ չրջապտոյտ Հայաստանի տեսարժան վայրերը, Երեւանի չրջակայքը, Ուկրանիոյ մայրաքաղաք՝ Կիեւ, օր մը ամբողջ. բացառիկ հանդիսութեամբ խումբը պիտի ընդունուի երգերով ու պարերով Նոր Կեսարիոյ աւանին բնակիչներուն եւ Կոլխոզի պեկավարներուն կողմէ։

Աբժանապրութեանց համար դիմել՝
Agop VEZIRIAN
84, rue Adolphe - Guyot
92270 Bois-Colombes
Tél. : 47 - 80 - 82 - 58

Ապա կը սառնաք պատմանապրութիւնները։

Nœud d'Or

Restauration et Entretien de Tapis Anciens

ՁԵՐ ԳՈՐԳԵՐՈՒ ՄԱՔՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՀԱՍՑԷ ՄԸ

ՎԵՐԱՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱՐԿԵՑԷՔ ՁԵՐ ԳՈՐԳԵՐԸ
REMETTEZ VOS TAPIS A NEUF

A. BAJAKJIAN (Ց. ՊԶԱՔՃԵԱՆ)
24, rue Saint-Lazare — 2e cour à gauche
75009 PARIS — Tél. : 42. 81. 33. 21

VOYAGE CULTUREL ARMENIEN

EN RUSSIE ET AU CAUCASE

sous la conduite de CLAUDE MUTAFIAN
—— DU 3 AU 18 JUILLET ——

avec les visites : 4
A Moscou
■ l'Institut Lazarian
En Arménie, en dehors des excursions classiques
■ Le Monastère de Noravank
■ Et pour la première fois le Zanguezour
■ Et à Leningrad

A la rencontre des joyaux du Caucase
Leningrad / Bakou / Erevan / Tbilissi / Moscou
— DU 5 AU 24 SEPTEMBRE — / — DU 3 AU 22 OCTOBRE —
2 voyages exceptionnels sous la conduite de BERNARD OUTTIER

—— *RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS* ——

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
ORGANISATION TERRE ET CULTURE - PARIS

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ CAMPAGNE D'ETE 1987 ՈՒՂԵԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Séjour en milieu rural arménien dans un site exceptionnel
Région de Kessab (Syrie)

◆ *RESTAURATION D'EDIFICES*
◆ *AMENAGEMENT DE TERRES AGRICOLES*
◆ *EXPLORATION ET DOCUMENTATION*
◆ *LOISIRS*

Pour tous renseignements et inscriptions téléphoner au :
43 - 31 - 14 - 18
47 - 02 - 99 - 45 } PARIS
45 - 04 - 63 - 00

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները Ե. Պ.–ի. –

Սիրանոյշ Կիւլկասէհեանի մահուան առթիւ. – Բընէ Ազոյեան ընտանիք 500, Լեւոն Լուսիկեան ընտանիք 200, Գարեգին Մարուքեան 50, Ուզունեան ընտանիք 100 եւ 100 Ազամ Խաչատուրեան հիմնարկին, Տէր եւ Տիկին Ազման Թորոսեան 100, Կիւլկասէհեան ընտանիք 250, 250 Համազգայի դպրոցին, Պ. Փօլ Գասապեան 100, Տիկին Փ. Բարութեան 300, Մի Ոմն 500, Պ. Տէր – Կարապետեան 100, Պ. Ժան Հէքիմեան 200։

(Շար.)

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՏԱՆ

ՏՕՆԱՀԱՆԳԷՍՏ

Մասնակցութիւն – ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ, ԵՐԱՒԱՆԵՐՈՒ ՊԱՐ, Հ.Մ.Ը.Մ., ՔՈՆԿ ՅՈՒ, ՆԱՅԻՐԻ, – ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԴԻՄԱԿ թատերախումբը,

Ց. Պարոնեանի Առանին տեսարանները (Պոլսոհիներու տիպարներ)։

Կիրակի, Մայիս 31, ժամը 15–ին, 5–րդ թաղամասի քաղաքապետարանին չքեղ սրահին մէջ։

Place du Panthéon

10–էն վար երախաներու մուտքը ձրի է։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍԻ
28
JEUDI
28 MAI
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՈՒԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.496 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.496

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՒ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ չատ բախտ չունին, երբ Քանատա կ'այցելեն: Մէկը՝ Տը Կոլ «կեցցէ՛ ազատ Քէպէք»ով մը այն ապստրութիւնը թողուց թէ աւելի պահ (մանաւանդ աւելի) կը խօսի, մինչ այս միւսը՝ Միթերան, Քէպէքի անունն իսկ չտալով Օթթաուա արտասանած իր ճառին մէջ, հակառակ ապստրութիւնը թողուց, այսինքն՝ ոչ թէ աւելի այլ պակաս խօսեցաւ: Քէպէքի մամուլը ցաւ կը յայտնէ այդ առթիւ, դիտել տալով թէ Ֆրանսայի Նախագահը, երեւի չըլլո՛ւ համար 1967ի Տը Կոլի այցելութեան որեւէ հետք, 24 ժամ անցուց ազգային մայրաքաղաքին մէջ Քէպէքի անունն իսկ չտալով:

ՊԱՐՊԻ, 11 վայրկեան միայն դատա – րան վերադարձաւ, դէմ առ դէմ գանուե – լու համար վկաներու հետ, որոնք պէտք է տեսնէին, կարենալ հաստատելու հա – մար, որ պիտենք չարչարողը այս նոյն մարդն էր: Ամբաստանեալը՝ նիխս գու զաքը (ոչինչ՝ ըսելիք) նախադասու – թեամբ մը դոհացաւ, մինչ վկաները բա – ցարձակ կերպով կը ճանչնային Պարպին: Ան դեռ կ'ըսէր. – «Այս դատարանը կը գտնուի ապօրինի կերպով, բանի ուժով: Ինչի որ, իրաւական դեռնի վրայ՝ բա – ցակայ եմ, չեմ պատասխաներ»:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ, ամէն օր, Պարսկաստան եւս կը զրկեն հարիւրաւոր ապստամբի դի – մողներ, բան խմնրութի ինթէրնէշընըլի, որ կը ճղդէ նոյնիսկ թէ քաղաքական ապաս – տանի այդ դիմողները, չարչարանքի, բան – տարկութեան կամ գնդակահարութեան կրնան ենթարկուիլ վերադարձին: Մարդ – կային իրաւանց պաշտպանութեան կազ – մակերպութիւնը կ'ըսէ թէ վերջին վեց ա – միսներուն, Պարսկաստան եւս զրկուած են 400 Պարսիկներ, որոնց դիմումը չէ քննուած իսկ ձեռնհաս իշխանութեանց կամ միացեալ ազգերու գաղթականաց բաժանմունքին կողմէ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ուժերը 12 քիլօ պայթուցիկ գտած են Ֆոնթէնը – պլոյի անտառը եւ գեր – արդիական կազ – մածներ: Արդէն, Տէ – Էմ – Թի–ն չատ լուրջի առած է եղած սպառնալիքը եւ Փա – րիզի ապահովութեան միջոցները ամրա – պընդուած են կրկին: Կը կարծուի նաեւ որ «Ապտալլահ խմբակ»ին մէկ անդամը Քարոլին Էսպէր եւ Պիթար Ֆրանսա կը գտնուի քանի մը օրէ:

ՎԻՆՍԷնի վիճերային առաջին «թիէր – ա»ն տեղի չունեցաւ, հակառակ եղած մեծ ծանուցումներուն, ծանր միջադէպե – րու պատճառաւ, որոնք հետեւանք էին ձիարշաւարանի պաշտօնէութեան մէկ մասին գործադուլին:

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ տօնին առթիւ, «Ցառաջ» լոյս չի տեսներ Հինգշաբթի օր (Մայիս 29, Ուրբաթի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ – կիրակի (Մայիս 30 – 31):

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՎԱՀԱՆՍ՝ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Փան սը Շէյլ – Վալանս 2· Մ· 1 – 4: Յառաջիկայ կիրակի, վերջին խաղ՝ Վա – լանս – Ֆէչ: Վալանս (2) – Կրինյի 4 – 1: Վալանս (2) որակուած է խաղալու յա – ւելուածական մրցում մը Փան – սը – Վէյ – լի դէմ, երթ ու դարձ Յունիս 7 եւ 14ին: Եթէ յաղթէ, կ'ելլէ դասակարգ մը վեր յառաջիկայ մրցաշրջանին:

Նոր – Քափ – Հ·Մ·Ը·Մ· Լիոն – Տէսին 3 – 1 Հ· Մ· Ը· Մ·ի վերջին մրցումն էր այս· կը դասուի 8–րդ եւ 12 մրցա – կիցներու միջեւ:

***

Հ· Մ· Ը· Մ· Արծիւ Մարսէյլ – Տրա – կինեան 3 – 0 երեք կոլերն ալ նշանակած է Ղազարեան:

Կափ – Սէն – Թանթուան Հ· Մ· 0 – 2 Սէն – Թանթուան կը դասուի 9–րդ եւ կը պահէ իր տեղը Միջերկրականի լիկին պատուոյ դասակարգին մէջ: Հ·Մ·Ը·Մ· կը դասուի 13–րդ եւ կ'իջնէ դասակարգ մը վար: Պէտք է սպասել տակայն որ բո – լոր արդիւնքները վաւերացուին, որպէս – զի կացութիւնը վերջնական ըլլայ:

Վ· Մ·

***

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ 50–ՐԴ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

—×—

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ «ՆԵՖԹՉԻ»Ի ՈՒ ԲԱՐՁՐԱՑԱՒ 7–ՐԴ ՏԵՂԸ

Մայիս 25–ի եւ 26–ի խաղերու արդիւնք – ներն են· –

ԲԿՄԱ – Շախտեոր	1 – 2
Կայրաթ – Դիւնամօ Մինսկ	2 – 1
Դիւնամօ Կ· – Մետալիստ	2 – 1
Սպարտակ – Տորպեդօ	1 – 1
Գուրիա – Դիւնամօ Թ·	0 – 0
Արարատ – Նեֆթչի	1 – 0

Այս խաղերէն ետք դասաւորումը կը դլխաւորէ Սպարտակ 17 կէտով, որուն կը հետեւին Տորպեդօ 15, Ժալղիրիս 13, Դի – նամօ Մինսկ, Մետալիստ եւ Շախտեոր 12–ական, ԱՐԱՐԱՏ 11, ԲԿՄԱ եւ Դինամօ Մ· 10–ական, Ջէնիթ եւ Կայրաթ 9–ական, Դնեպր, Գուրիա եւ Դինամօ Կ· 8–ական, Նեֆթչի եւ Դինամօ Թիֆլիս 7–ական կէ – տերով:

***

«ԴԻՆԱՄՕ» ԹԻՖԼԻՍ – «ԱՐԱՐԱՏ» ԽԱՂԸ (*)

Մայիս 18–ին, Թիֆլիսի «Դինամօ»ն իր դաշտին վրայ կ'ընդունէր Երեւանի «Արա – րատ»ը: Ներկայ եղած են 35 հազար հան – դիսականներ: Նկատի առած այն՝ որ Թիֆլիսցիները կը գտնուէին դասաւորման վերջին դիծին վրայ, անոնք խաղին րա – կիզբէն իսկ անցած են բուռն գրոհի, վայրկեան առաջ արդիւնքի մը հասնելու վճռականութեամբ: Երեւանցիները դու – չակելով նման ոճի մը կիւրարկումի մրցա – կիցներուն կողմէ, պաշտպանութեան լայն շղթայ մը կազմած են, միջնապահ – ներու իսկ մասնակցութեամբ: Սակայն, խաղի 7–րդ վայրկեանին Թիֆլիսցիները յաջողած են նշանակել հանդիպումին միակ կոլը: Այնուհետեւ կողմերը բուռն պայքար մղած են, սակայն ոչ մէկ ար – դիւնքի կարելի եղած է յանգիլ: «Արա – րատ»ի ազաքը երկրորդ կիսախաղին տի – րապետած են դաշտին եւ բազմաթիւ գոր – ծողութիւններու ձեռնարկած, սակայն՝ ապարդիւն:

Փոխարինող կազմերու հանդիպումը վերջ գտած է 2 – 1 արդիւնքով, ի նպաստ Թիֆլիսի:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Ցառաջ» Մայիս 20–ի թիւով:

***

Ա· ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐ

Աբովեանի «Կոտայք»ը վերջին երեք հանդիպումներուն պարտութիւն կրած է մրցակիցներու դաշտին վրայ: 1 – 0 ար – դիւնքով պարտուած է Դոնի Ռոստովի ԲՄԱ–էն և Վորոշիլովգրադի «Զարիա»էն, 2 – 0 արդիւնքով ալ՝ Օրջոնիկիձէի ը«Ս – պարտակ»էն: Այսպէսով, 9 հանդրուան – ներէ ետք «Կոտայք» կը գրաւէր դասա – ւորման 16րդ տեղը (22 խումբերու մէջ):

***

Բ· ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐ

Լենինականի «Օլիմպիա»ն իր դաշտին վրայ 1 – 0 արդիւնքով յաղթած է «Մե – չախտէ»ի, իսկ Կիրովականի «Լոռի»ն Սումգայիթի մէջ պարտուած է (0 – 1) տեղւոյն «Վոսխոդ»էն: Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ն ալ իր դաշտին վրայ 0 – 2 արդիւնքով պարտուած է Սամարեդիայի «Լոկոմոտիւ»էն: Այս խաղերէն ետք 9րդ խմբակի 16 խումբերու դասաւորման մէջ «Օլիմպիա» կը գրաւէր 4–րդ տեղը, «Սպարտակ» 11րդ եւ «Լոռի» 14րդ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՅԻՍ 20 – 22)

ՁԱՐԵՆՑ ՏՈՒՆ – ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ
ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒԱԾ

Եղիշէ Չարենց տուն – Թանգարանը մօտ օրերս կը բանայ իր դռները նորոգուած եւ ընդարձակուած: Բացի հրեք սենեակ – նոց բնակարանէն, որ ստացած է իր նախ – կին տեսքը, Թանգարանին միացուած են նաեւ մուտքի երեք յարկաբաժինները: Չարենցի կեանքին ու գործին վերաբերող հարուստ ու հետաքրքրական նիւթեր կը ցուցադրուին երկրորդ յարկին մէջ: Այդ նիւթերը հաւաքած ու մշակած է տոքթ· Ալմաստ Զաքարեան: Գրողին վաստակին եւ զինք հետաքրքրող ճիւղերուն վերա – բերեալ նիւթերը կը ներկայացուին տուն – Թանգարանի առաջին յարկին մէջ: Ձար – տարապետական ինքնատիպ լուծումով կառուցուած սրահին մէջ տեսի կ'ունենան հանդիպումներ, քննարկումներ, դիտա – կան նստաշրջաններ եւ այլ ձեռնարկներ: Չարենց եղած է արուեստի մեծ երկըր – պագէտ եւ ունեցած է կիրառական ար – ուեստի հետաքրքրական նմոյշներու, դր – ծագրական աշխատանքներու հաւաքա – ծողներ, հազարէ աւելի արժէքաւոր դիր – քեր: Թանգարանին մէջ կը կազմակեր – պուի այդ հաւաքածոներու ցուցադրա – թիւնը: Պահպանուած են Չարենցէն 220 քայքայուած ձեռագիրներ, որոնք խմբա Սարկիսովայի եւ Մարջիկ Գրիգորեանի ջանքերով վերահաստատուած են: Ըն – թացքի մէջ է «Գիրք ճանապարհի»ի ամե – նաքայքայուած ձեռագրի վերահաստա – տումը: Թանգարանին պատուէրով Մոս – կուայի «Մելոդիա» ձեռնարկութիւնը հրապարակ հանած է սալեր, ուր Արմե – նիկ Չարենց յուշեր կը պատմէ իր հօր մասին, իսկ Վոլոդիա Աբաջեան կը մեկ – նաբանէ Չարենցէն գործեր:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱՔԱԼՕՐԷԱ 1987

Պաքալօրէան, նոյնիսկ եթէ հետզհետէ արժեզրկուած օրակուռ, կը մնայ անա – ռարկելի վկայագիրը մը, որ կը վաւերացնէ ամբողջ ուսումնական շրջան մը:

Աշակերտներուն համար, աւարտական դասարանի մուտքին իսկ, կը սկսի քըն – նութեան տենդը: Անոնք կ'աշխատին ու կ'ապրին քննութեան տանող օրերու հա – չիւով եւ կչռոյթով:

Ծնողքներուն համար, արդար հպար – տութեան առիթ է իրենց զաւակներուն յաջողութիւնը պաքալօրէային: Տեսնել զանոնք վկայուած եւ օժտուած «Սեզամ»է մը որ կը բանայ համալսարաններու եւ մեծ դպրոցներու դռները, փարատել է, գոնէ ժամանակի մը համար, լուրջ մտա – հոգութիւններն ու անձկութիւնները:

Ուզենք կամ չուզենք, ընդունինք կամ չընդունինք, պաքալօրէան հինէն ի վեր, եթէ ոչ պատ մը, առնուազն բաժանում մը կը դնէ ընտրեալներու եւ ոչ – ընտըր – եալներու միջեւ: Թէպէտ այդ բաժանու – մը, տարիներու երկայնքին կը նուազի, քանի արհեստագիտական փորձառութիւ – նը ի վերջոյ կուգայ փոխարինել, եւ լաւ է որ այդպէս է, մէկ օրուան վճիռը:

Յունիս 10–ին է որ կը սկսին գրաւոր նիւթերը՝ իմաստասիրութեամբ, բոլոր պաքալօրէաններուն համար: Ապա, ըստ տեսակին՝ ընդհ· ուսուցման – պաքա – լօրէա – թեքնոլոժիք պաքալօրէա եւ ար – հեստագիտական պաքալօրէա – եւ ըստ ներունդներուն կը չարունակուին Յու – նիս 22–էն 26: Ոչ – պարտադիր եւ ըն – արրուած (օփսիոն) նիւթերու քննու – թիւնները տեղի կ'ունենան ընդհանրապէս դրաւորէն առաջ: Իսկ բերանացի քննու – թեան թուականները ձգուած են իւրա – քանչիւր տեսչութեան յարմարութեան:

1987–ի պաքալօրէան փոփոխութիւններ չկրեց: Ցաջողելու համար առաջին խում – բի ըսուած նիւթերուն նուազագոյնը քը – ռանի վրայ տասը պէտք է ստանալ: Ու – թէն տասը ունեցողները պարտաւոր են երկրորդ խումբի ըսուած նիւթերուն ներկայանալ միջին մը ձեռք ձգելու հա – մար: Ութէն պակաս նիշեր ստացողները կրնան աւելի կանուխ յանձնուիլ արեւին ճառագայթներուն:

Գալով հայերէն լեզուի քննութեան, կրկնենք թէ էքս – Մարսէյլի, Քրէթէյլի, Վերսայի եւ Փարիզի կաճառներուն մէջ հայերէնը կարելի է ներկայացնել որպէս Ա· եւ Բ· լեզու, որը համաճայն սեռի – ներուն կ'ըլլայ դրաւոր կամ բերանացի· ինչպէս նաեւ անչուշտ, հայերէնը որպէս ընտրուած նիւթ:

Էքս – Մարսէյլի Ակատէմիին համար հայերէն լեզուի քննութիւնը որպէս օփ – սիոն արդէն տեղի ունեցաւ Մայիս 13–ին: Քառասը չորս թեկնածուներու վրայ ներ – կայացած են քսան հոգի: Իսկ, որպէս Ա· եւ Բ· լեզու, քննութիւնը տեղի պի – տի ունենայ Յունիս 29–ին եւ 30–ին: Թեկ – նածուներուն թիւն է տասնըչորս· վեցը որպէս Ա· լեզու, ութը որպէս Բ· լեզու եւ բոլորն ալ բերանացի: Էքս – Մարսէյլի ակատէմիին համար քննիչն է՝ փրոֆ· Ռոպէր Տէր – Մերկերեան որուն կ'ա – ջակցի՝ փրոֆ· Ժոզիան Միլոնեան որ հայերէնը կը դասաւանդէ Մարսէյլի կարգ մը երկրորդական հաստատութիւններուն մէջ: Մէկ հաստատում մը միայն, այս առթիւ, Էքս – Մարսէյլի Ակատէմիին մէջ, թեկնածուներուն թիւը տարուէ տարի (երեք տարիէ ի վեր) կը նուազի: Այս վայրկեանը մտահոգիչ է: Թէ ինչո՞ւ թիւը կը նուազի, հարց մըն է որ կը կարօտի լուրջ ուսումնասիրութեան մը:

Արդ, քննութիւններու ժամանակը ե – կած է: Ազնիւ եւ չանասէր աշակերտ – ները, ընդհանրապէս, կը գտնեն վար – ձատրութիւնը իրենց ճիգերուն: Մեր մտ – քանքն ալ այդ է:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՂԱՒԱՂՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ ՍԹՐԱՋՊՈՒՐԿԻ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԺՈՂՈՎԻՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ըստ Թրքուհի պատմաբանին, Ա. Համաշխարհային պատերազմին Կովկասի ճակատին վրայ օսմանեան բանակներու պարտութեան գլխաւոր ազդակը Հայերն են: Այս յանկերգը որ այսօր թուրք պետական (՞) պատմաբաններ, պետական անձեր կամ լրագրողներ անդադար կը կրկնեն իրենց նախահայրերուն ոճիրները արդարացնելու համար որեւէ հիմ չունի, քանի որ չկայ ոչ թէ միայն օտար լեզուով մէկ հատիկ վաւերաթուղթ, այլ նոյնիսկ թրքական բազմաթիւ պաշտօնական աղբիւրները հակառակը կը փաստեն (2): Օսմանեան կառավարութեան պաշտօնական զեկոյցներն անգամ որոնք 1915–ի Յունուարին Պոլսոյ մամուլին մէջ հրատարակուեցան հայ ժողովուրդի հաւատարմութիւնը կը ջատագովէին:

Թրքուհի պատմաբան բացայայտօրէն կը սուտ, երբ կը յայտարարէ «Հիւրրիյէթ»ի թղթակիցին թէ «տարագրեալներու իրաւունքները պաշտպանելու համար ամոնց կալուածները արձանագրուեցան եւ աթոռրեալներու մուրհակներ տրուեցան»: Հոս կ'արժէ հարցնել թէ ի՞նչ եղան ուրեմն այդ մուրհակները, եւ քանի՞ աթոռական չեռագային իր ստացուածքին տիրացաւ: Օսմանեան կառավարութիւնը որ այդ մուրհակները պարզ ձեւականութեան մը համար եւ կարգ մը տարագրեալներ խաբելու համար տուած էր (որեւէ ընդդիմութեան չհանդիպելու համար, ժամանակ չէր կորսնցներ 1915–ի Սեպտեմբերին օրէնք մը եւս վաւերացնելու որ չէր նշանակեր ուրիշ բան եթէ ոչ, տարագրեալներուն չարժուն եւ անշարժ կալուածներուն բռնագրաւումը պաշտօնականացնել, այսինքն գողութիւնը եւ կողոպուտը օրինականացնել եւ արդարացը – նել:

Թրքուհի պատմաբան Սէչիլ Ագկիւն նենգամտութիւնը այնքան յառաջ կը տանի որ նոյնիսկ չի վարանիր յայտարարել թէ «...եթէ երիտթուրք կառավարութիւնը Հայոց ցեղասպանութիւնը կանխամտածած ըլլար, տարագրութեան օրէնքին մէջ, Հայոց անունը յիշած պիտի ըլլար»: Ան երբ վերոյիշեալ վարկածը կը պաշտպանէ, անդիտանալ կը ձեւացնէ որ մեծ ոճրագործ Թալէաթ քանիցս, անվերապահօրէն եւ պարծենալով, յայտարարած էր իր պատմական ոճիրը:

Վերոյիշեալ անհեթեթ յայտարարութիւնները այնքան խախուտ հիմքեր ունին որ այսօր մեր ձեռքը գտնուած բազմաթիւ փաստաթուղթերով եւ շատ դիւրութեամբ կարելի է զանոնք մի առ մի ջրել: Աւելին, այսպիսի յայտարարութիւնները ոչ թէ միայն թրքական թերթերու մէջ կ'երեւնան, այլեւ, կը համարձակին նոյնիսկ օտար լեզուներով հրատարակութիւններու մէջ ներկայացնել զանոնք:

Այսօր հայկական ցեղասպանութեան խնդիրը թերեւս վերջին անգամ ըլլալով յառաջիկայ Յունիս 15–էն 19–ի մէջեւ, եւ այս անգամ, Սթրազպուրկի Եւրոպական Խորհրդարանի օրակարգին վրայ տեղ գրաւած է: Յարդ ստացուած արդիւնքը, մենք զմեզ չխաբենք, այնքան ալ քաջալերական չէ: Պրիւքսէլի քաղաքական յանձնախումբը «ցեղասպանութիւն» բառը փոխարինեց «Անարդարութիւն» բառով: Եւ ինչպէս Ֆրանս – Արմէնիի վերջին թիւերէն միոյն մէջ միայն կարդացինք «Ամէն ցեղասպանութիւն անարդարութիւն է, բայց ամէն անարդարութիւն ցեղասպանութիւն չէ»: Արեւմտեան եւրոպայի տէրութիւններուն ներկայացուցիչները, մանաւանդ Ֆրանսայի, երբ խնդիրը Բ. Համաշխարհային պատերազմին պոհ դացող Հրեաներու կը վերաբերի, այնքան մարդասէր, արդարասէր եւ վճռակամ կ'երեւան ու քառասուն տարիներ յետոյ նացի սպան կ'առեւանգեն աշխարհի միւս ծայրէն, կրկին յետ դառնալու անժամանցելի ոճիրներու հաշիւը պահանջելու համար, երբ խնդիրը հայկական ցեղասպանութեան կուգայ, իրենց պաշտօնական դիւանագիտական վաւերագրերուն վաւերականութիւնը անգամ տարակուսանքի տակ կը ձգեն:

Կը յիշենք թէ տարիներ առաջ հետաքրքրական վաստաթուղթ մը գտած էինք: Երբ, դաշնակիցները կ'որոշեն այլեւս Մուսթաֆա Քէմալի հետ սեղան նստիլ, այս վերջինը Լոնտոն կը ղրկէ պատւիրակութիւն մը: Այս պատւիրակութեան մաս կը կազմէր երիտթուրք պարագլուխներու ոճիրներուն մասնակից իթթիհատական մը: Պօղոս Նուպար Փաշան քանիցս խոսիւ բողոքեց Լոյտ Ճորճի մօտ, բայց իր բողոքագիրները մնացին «ձայն բարբառոյ յանապատի»:

Ապրիլ 24–ի առթիւ Սիւրոքի զանազան դաղութներու եւ մանաւանդ Փարիզի մէջ կատարուած ցոյցերուն հակազդելու ու վերջերս ալ եղեռնի վերաբերեալ վերահրրատարակուած երեք ղրքերու (3) առթիւ երբ Փարիզի «Լը Մոնտ» օրաթերթը կը դրէր (4), պատասխանելու պարտականութիւնը այս անգամ քաղաքիս թերքաքական դեսպանատան մամլոյ կցորդը առանձնեց: Ան նոյն թերթին քանի մը օր յետոյ նամակ մը ուղարկելով կրկին կը ջանայ պատմական ճշմարտութիւնները ուրանալ: «Լը Մոնտ» համառօտ մկրերումներով այդ նամակը հրատարա – կեց: Թուրք մամլոյ կցորդը նախ օրինակ մը կը բերէ Ֆրանսացի հրամանատար Լարճէ-ի ղրքէն քանի մը տող ըստ որուն, «Օճէ-ի ղրքէն քանի մը տող ըստ որուն, «Օսմանեան կառավարութիւնը հակ. ըմբռոստութեան մը առաջքը առնելու համար կովկասի սահմանամերձ գաւառներու Հայերը տարագրել որոշեց»: Լարճէի այս յայտարարութիւնը ոեւէ հիմ չունի: Մենք Ֆրանսական պաշտօնական դիւանները լրիւ ուսումնասիրած ըլլալով կրնանք հաստատել թէ ոչ մէկ փաստաթուղթ կայ որ այդ վարկածը կ'իրացնէ: Զորս տարի առաջ մեր հրատարակած Ֆրանսական փաստաթուղթերու հաւաքածոն ասոր անհերքելի դրաւականն է եւ մենք ալ արդէն մեր յառաջաբանին մէջ Լարճէի դրքին ակնարկած էինք:

Գալով Պօղոս Նուպար Փաշայի նամակին որ յղուած է Ֆրանսայի Արտաքին Գործոց նախարար Փիշոնի, պէտք է ճշդել թէ, հայ ազգային պատուիրակութեան նախագահը երբեք չի խօսիր «40·000 օսմանահպատակ կամաւորներու» մասին: Ստորեւ կը ներկայացնենք այդ նամակին այն մասը որ «Լը Մոնտ»ի կրճատ կամ սխալ մեկնաբանուած է եւ կամ թուրք մամլոյ կցորդը մանաւանդ դիտումով այդպէս տուած է:

«... Que les Arméniens, dès le début de la guerre, ont été des belligérants *de facto*, comme vous avez bien voulu le reconnaître vous-même,...

... Au Caucase, où sans parler des 150.000 Arméniens dans l'armée impériale russe, plus de 40.000 de leurs volontaires ont contribué à la libération d'une partie des vilayets arméniens et où, sous le commendement de leurs chefs Antranik et Nazarbékoff,...»

Ինչպէս կը տեսնուի բնաւ խնդրոյ առարկայ չէ թրքահպատակ Հայերու ըմբոստութեան մը պարագան, որ յերեւակայական է: Գալով, այս կամաւորներու թիւին, ան չատ չափազանցուած է (5): Հայ կամաւորները հինգ վաշտերու բաժնուած էին, որոնց իւրաքանչիւրը 1000–էն 1200 հոգի ունէր: Անոնք ռուսական բանակներու մարտերուն մասնակցեցան եւ Վանի ազատագրման մէկ յուրջ դեր ունեցան: Արդեօ՞ք թուրքիա կը սպասէր որ Կովկասի ռուսահպատակ Հայերը Օսմանեան բանակին մէջ պինուորագրուած ըլլային:

(2) Տե՛ս, մանաւանդ Վահագն Տատրեան Օգոստոս 1986–ին International Journal of Middle East Studies–ի յօդուածը:

(3) – Երեք գիրքերն ալ *Payot* հրատարակչատունէն վերահրատարակուեցան:

(4) – Տ'ես *Le Monde*, 26/27–04–1987:

(5) – Պօղոս Նուպար Փաշա կը յուսար, եւ միշտ ալ յուսաց, չափազանցուած թիւերով կամ պահանջներով, համամայնականութիւնէն գէթ քիչը ստանալ: Գիտենք թէ այս ալ չիրականացաւ:

ԺՊԻՏԸ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼԵԶՈՒ Է

(«ՌՈՒՄԲԻ ՊԱՅԹԻՒՆԸ ՓՈԽԱՐԻՆԵՆՔ ԾԻԾԱՂԻ ՊԱՅԹԻՒՆՈՎ»)

Ամն կատարած պաշտօնական այցելութենէն վերադարձող «*Ոգնի*» երգիծական հանդէսի գլխաւոր խմբագիր, բանաստեղծ Արամայիս Սահակեանը: Մեր քըզթակցի «Ի՞նչ նպատակով էր այցելութիւնը եւ ի՞նչ հանդիպումներ եղան այնտեղ» հարցին Ա. Սահակեանը պատասխանեց.

*– Ես ԱՄՆ մեկնեցի սովետական մի խումբ երգիծաբանների պատուիրակութեան մէջ, որի կազմում էին «Կրոկոդիլ»ի գլխաւոր խմբագիր Ա. Պեանովը, գլխաւոր նկարիչ Վ. Մոչալովը, միջազգային յարաբերութիւնների բաժնի աշխատակից Ա. Բենեւոլը, «Պրաւդա» թերթի ֆելիքստենիստ Վ. Պրոխորովը: Առաջին անգամ էր ԱՄՆ այցելում սովետական երգիծաբանների պատուիրակութիւն: Հումորի միջազգային կոնգրէսին մասնակցելուց յետոյ մենք հանդիպումներ եւ բանավէճեր ունեցանք Ուաշինկթոնում, Լոս–Անճելըսում, Ֆիլադելֆիայում, Պիտսբուրգում, Արիզոնայի եւ Թենեսիի նահանգներում (Ֆինիքս, Թեմէ, Նեշվիլ) եւ այլ տեղեր, եղանք քաղաքների ցուցադրական դիւրակում, ինչպէս նաեւ՝ Քալիֆորնիայի նահանգի Անահայմ քաղաքի «Տիզնէյլէնտ» հանրայայտ զբօսայգում, ուր գարմանահրաշ աւտրակցիոներները պատկերում են ամերիկեան յայտնի կինոռեժիսոր Տիզնէյլի կերպարները: Մի խօսքով՝ տպաւորութիւնները շատ են եւ հետաքրքրիր: Անցեալ տարի եղայ Անգլիայում, Շուէյտիայում, Նորվեկիայում, Պելժիայում, Դանիայում, Հոլանտիայում եւ դեռ չհասցրած գրի առնել տպաւորութիւնները, Մեկնեցի Չինաստան եւ Մ. – Նահանգներ: Այնպէս որ, ժամանակ է պէտք, ի մի բերելու տպաւորութիւնները: Նախ՝ Ամերիկացիները վատ գիտեն, կամ համարեա չգիտեն մեզ: Նրանցից շատերը մեզ անկեղծօրէն համարում են խորհրդութեան ... հակառակորդներ: Նաեւ չհմանալուց է ծնւում ատելութիւնը: Ուսումի անչափ կարեւոր են փոխադարձ հանդիպումները: Նախատեսուած է ամերիկեան երգիծաբանների պատասխան այցը մեր երկիր (այդ թւում՝ Երեւան): Ինչ մնում է Միացեալ – Նահանգներում կատարած Հումորի կոնգրէսին, ապա նրա աշխատանքներին մասնակցում էին աշխարհի 40 երկրների հարիւրաւոր երգիծաբաններ ու լրագրողներ, որոնց հիմնական ասելիքն ամփոփուեց մի քանի նախադասութեամբ՝ «Ժպիտը միջազգային լեզու է», «Հումորի պայթիւնը փոխարինենք ծիծաղի պայթիւնով», «Երգիծաբանները մեծ առաքելութիւն ունեն՝ ծիծաղի ուժով պայքարել պատերազմների դէմ, քանի որ ուրախ մարդիկ ցանկութիւն չեն ունենայ պատերազմելու», «Ամէն պատերազմ վոխադարձ ատելութեան արդիւնք է, իսկ հումորը մարդկանց մարդկանց» եւայլն: Դրուած էր երգիծաբանների դրաշը՝ «Հա, հա, հա, հա» նշանաբանով: Մի շարք զեկուցումներ նուիրուեցին տարբեր երկրների երգիծանքին, նրանց ընդհանրութիւններին եւ առանձնայատկութիւններին, ինչպէս նաեւ եղան կոնկրետ թեմաներով ելոյթներ՝ «Երգիծանքը որպէս զէնք թղթէ վիշապին ապանելու համար», «Զրածնային դարաշրջանի երգիծանք՝ ծիծաղել մինչեւ վերջ», «Երգիծանքը՝ որպէս դպրոցականների հետաքրքրասիրութիւնը բարձրացնելու ապակ», «Հումորի բարերար ազդեցութիւնը հիւանդների վրայ», «Երգիծանքը եւ բժշկութիւնը», «Հումոր՝ հաշման – գումների համար», «Կատակները, որ պէտք է լմանայ ձեր թժիշկը» եւայլն: Բանավէճեր եղան Հումորի տարատեսակների չուրջ («Սեւ հումոր», «Անպարկեշտ հումոր»): Մեզ համար առնուազն տարօրինակ էր, երբ Ամերիկացիները անկեղծանեն էին տպագրում Ջելենչըկի տղերքներ մասին եւ նոյնը մեղնից էին պահանջում՝ Ջեռնոպիլի վերաբերեալ: Լինում էին նաեւ այսպիսի միամիտ տարօրինակներ. «Մորմոն. Միութիւնում ինչո՞ւ է արգելուած Ադնրթայնի հաւատնականութեան տեսութիւնը», «Հայաստանում հայերն իսո՞ւմ են»...:

Սովետական պատուիրակութեան հետ կայացած մի շարք մամլոյ ասուլիսներում ամերիկեան լրագրողները, երգիծաբանները ու ուսանողները (մենք ելոյթ ունեցանք հինգ խոշոր համալսարաններում) նմանօրինակ «ոչ բարեկամական» հարցեր շատ էին տալիս, ասենք՝ «ինչո՞ւ քաղաքական գործիչների մասին անեկդոտներ ու ծաղրանկարներ չէք տպագրում», «ինչո՞ւ սեքսուալ անեկդոտներ չէք տպագրում», «ինչո՞ւ չէք տպագրում հակասովետական գրողներին», «ինչպէ՞ս է պատահել, որ ռուսական պատուիրակութեան մէջ հայ կայ», «ինչո՞ւ հայկական ռատիոյի անեկդոտները չէք տպագրում», «Ոգնին» ռուսերէնէն, եւայլն:

*Վերջին չհմտութիւնը թերեւս նրանից է, որ ամերիկեան բոլոր քաղաքներում «Կրոկոտիլ» առաջատում է, «Ոգնի»՝ ոչ: Մեզ ցոյց տուեցին հակասովետական առնեկդոտների յատուկ դրքեր, նաեւ՝ «Հայկական ռատիոյի պատասխանները»: Իսկ հարցերը բազմազան էին: Անշուշտ, հնարաւոր չէր (եւ պէտք էլ չէր) բոլոր հարցերին լրջօրէն պատասխանել: Ամերիկացի լրագրողները եւ ունկնդիրները պահանջում են սրամիտ պատասխաններ, ուստի որոշ հարցերի պատասխանում էինք կատակով («Դուք սեւ հումոր սիրո՞ւմ էք» «Ոչ, մենք սեւ խավիար ենք սիրում»: «Ձեր երկրում հերթեր կա՞ն», «Այո, մեր ... դրքերի համար»: «Ինչո՞ւ ձեր երկրում համոսեքսուալիստները բացայայտ չեն գործում» – «Իսկ դա ձեզ ինչո՞ւ է անձամ՛ր մտահոգում» եւայլն): Պէտք է ասել, որ մեր երկրում տեղի ունեցող վերակառուցման ու հրապարակայնութեան ներկայ խոշոր տեղաշարժերը լինչ – որ տեղ «նեղն են դցել» նրանց, ուստի երբեմն ասում էին, թէ ձեզ ի՞նչ քննադատանենք, երբ ինքնե՛րդ էք ձեզ քննադատում»: Ամերիկացիները սիրում են բանաւոր եւ գրաւոր քննադատել իրենց (նոյնիսկ՝ պրեզիտենտներին), բայց երբեմն այդ քննադատութիւնների մէջ զգացւում է թաքնուած ... դոլը: Օրինակ, ասում էին. «Հասարակական տրանսպորտը Ամերիկայում թանկ է, ուստի ամէն մարդ սեփական ատոմնքանայ ունի», կամ՝ «Կինոթատրոնները Ամերիկայում թանկ են, ուստի ամէն մարդ տեսամագնիտաֆոն ունի» եւայլն: Ներքանց սիրած կատակներից է Ֆրանկլինի ասածը. «Ամուսնութիւնից առաջ բոլորս երկու աչքերդ, ամուսնութիւնից յետոյ մէկը փակիր ...»: Չնայած նրան, որ Ամերիկացիները սիրում են կատակել քննադատութիւն, այնուհանդերձ, որքան էլ զարմանալի է, երգիծական յատուկ թերթեր կամ հանդէս չունեն: Միացեալ – Նահանգներում լոյս է տեսնում միայն մէկ երգիծական ամսագիր, այն էլ ... հայերէն («Քայլ Նապար», Լոս–Անճելըս, հրատարակիչներ՝ Յ. Բալայեան եւ Հ. Սիմոնեան): Ամերիկացիները պարծանացան, երբ իմացան, որ մեր երկրում հրատարակւում է աւելի քան 25 երգիծական ամսագիր: Ամերիկեան լրագրերում, ի հարկէ, երգիծանք կայ (օրուայ թեթեր լոյս են տեսնում 100 – 300 էջերով: Նոյնիսկ «Քայլ Նապար»ը երբեմն լոյս է տեսնում 96 էջով ...), բայց ղրանց մեծ մասը ռեկլամներ եւ յայտարարութիւններ են: Կինոյի եւ հեռատեսութեան աստղերը գոնէ մէկ բոպէ չպոկուելու համար պատրաստ էին ամէն բանի (մեզ հետ նկարում էին նոյնիսկ ... լուացարաններում, ննջարաններում, ռեստորաններում, ինքնաթիռներում): Մեր պատուիրակութեան հետ իւրաքանչիւր հանդիպում արտայայտում էր թերթի յաջորդ համարում, նոյնիսկ ... թերթի յաջորդ համարում: Լրագրողների նոյն օրը երեկոյեան: Լրագրողների «Ի՞նչն է ձեզ դուր գալիս Ամերիկայում» հարցին սովորաբար պատասխանում էինք. «Մեզ դուր է գալիս ազատարկման կուրսուրան, քաղաքների եւ բնակավայրերի մաքրութիւնը, ժողովրդի ուրախ բնաւորութիւնը»: Եւ իրօք՝ թատրոններում, հիւրանոցներում, ռեստորաններում, տուտեխպատարկման կայաններում, զբօսայոներում, զարաժներում, կինոդպրոցներում, խանութներում եւ այլուր տեղծուել է ազատարկման արագ եւ հաճելի վերաբերմունք: Ի պարտս մեղ՝ Ամերիկացիներից չատերը համարեա չեն

ծխում ու չեն խմում՝ յատկապէս հասարակական վայրերում: Ամերիկեան ընդհանուր (թէկուզ եւ արհեստական) քաղաքավարութիւնը հասել է այնտեղ, որ եթէ նոյնիսկ լուցկու հատիկ նուիրես՝ արտայայտում են այնպիսի ուրախութիւն, ասես թէ աշխարհ ես նուիրել: Երբ մեր նկարիչը Ամերիկացիներին մաեր մանկան չարժեր էր անում եւ նուիրում իրենց, աչքարհով մէկ էին լինում: Նեչվիլի քաղաքապետը, օրինակ, ճառի վերջին քաղաքապետը, որ 75-ամեայ էր մեզ համար երգեց, իսկ 75-ամեայ հայ կին երգահան Մէյ Ակասէն Բարնը քաղաքամերձ իր չքեղ առանձնատան պատին փակցրել է Ա.Նիս Բարաջանեանի լուսանկարը («Ամենահաճելի մարդը, որ տեսել եմ»): Մեր հանդիպումները միայն ամերիկացիների հետ էին: Այնուհանդերձ՝ ես տեսայ նաեւ մի չարք հայրենակիցների. հանդիպեցի, օրինակ՝ կոմպոզիտոր Ա. Մանդուկեանին, (որը ցանկութիւն է յայտնել հայրենիք վերադառնալու – նայու, ապա՝ «Ամերիկայի Ձայն»ի հայկական բաժնի աշխատակիցներին եւ այլոց, որոնց հետ անկեղծ բանավէճեր ունեցայ: Հանդիպեցի նաեւ մի քանի Հայաստանցիների, որոնց հետ, աւա՛ղ, ոտիպուած էի խօսել թարգմանչի օգնութեամբ: Ներկայ համար հրատարակուող անգլերէն թերթի (Գալիֆորնիայի լրատու) խմբագիր Յ. Սասունեան ինձ հրաւիրեց դիտելու թուրքական «Արեւն պատին վրայ» կինոնկարը, որի ցուցադրումից առաջ ամպնից անգլերէն եւ հայերէն խօսուեց այդ կինոնկարի գաղափարական – գեղարուեստական խոշոր արատների եւ պատմական խեղաթիւրումների մասին: Մեր պատուիրակութիւնը այցելեց նաեւ ամերիկեան յայտնի ծաղրանկարիչ Ա. Նուպի առանձնատուն: Տանտէրը հաւաքել է ծաղրանկարների հազուագիւտ հաւաքածու (մօտ 40 հազար): 15 օրուայ ընթացքում մեզ ուղեկցում էին յայտնի երգիծաբաններ Ջիմ Բորենա եւ Հերպերթ Քամենզը (իրենց կանանց հետ), որոնց ընտանիքներում լինելը նոյնպէս անմոռաց կը մնայ մեզ համար: Անմոռաց կը մնան նաեւ հանդիպումներ Միացեալ – Նահանգների կոնգրեսում, նրա վիթխարի դրադարանում (ուր 20 միլիոն գիրք կայ), Ֆիլատելֆիայի այն սենեակում, ուր ուղիղ 200 տարի առաջ Ուշիւինկթընը առարկրել է Միացեալ – Նահանգների անկախութիւնը: «Ձեր հանդիպումները մեծ նշանակութիւն ունեցան սովետ – ամերիկեան յարաբերութիւնների բարելաւման համար», – ասացին տանտէրերը եւ մեզ պաշտօնապէս ընդունեցին «երգիծաբանների միջազգային ասոցիացիայի պատուաւոր անդամներ», յանձնելով յատուկ վկայականներ: Ուսինկթընից մենք հայրենիք թռանք տիեզերագնաց Վլատիմիր Ջանիբեկովի հետ («կը հպարտանանք, որ թռել ենք տիեզերագնացի հետ...»), որն ասաց. –

«Կակաչների ժպիտը թարգմանութեան կարիք չէր պահանջում: Այնպէս էլ՝ երգի – ծաղանների ժպիտը: Այո, ժպիտը միջազգային լեզու է: Յաջողութիւն ձեզ...»: Այս խօսքերով էլ աւարտում եմ խօսքս:

«Գրական Թերթ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏԱՐՏՈՒԻ ԵՒ ԱԲՈՎԵԱՆԻ ՅԱՐԱՏԵՒՈՂ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Աւելի քան մէկուկէս դար առաջ, Դորպատի (Տարտու) համալսարանի դասախօս Ֆրիտրիխ Պարրոտ այցելելով Հայաստան, հանդիպեցաւ ուսումնասիրելու հայրենասէր հայ պատանիին՝ Խաչատուր Աբովեանի եւ անոր հետ բարձրացաւ Արարատի գագաթը: Խանդավառուած իր երիտասարդ ուղեկիցի ու թարգմանիչի պայծառատես հայեացքներով, վրոֆէսէօրը գինք տարաւ Դորպատ՝ իր իսկ պաշտօնավարած համալսարանին մէջ ուսանելու: Կրթական հինաւուրց այդ հաստատութեան մէջ իրենց ուսումը առած են բազմաթիւ հայ երիտասարդներ:

Դորպատի հայ ուսանողները ջերմ, սրտառուչ բարեկամութիւն հաստատեցին Խաոնացիներու հետ, անոնց ծանօթացուցին իրենց ժողովուրդին փոթորկոտ անցեալն ու տխուր ներկան, մշակութային հարստութիւնները, երգեցին իրենց հինաւուրց երգերը: Դորպատի մէջ հայրենարաղձ երիտասարդները ստեղծեցին «Հայոց աղջիկներ» անզուգական երգը, որ մինչեւ այսօր ալ կը պահէ իր թարմութիւնը եւ կը հնչէ տարբեր բեմերէ: Աբովեանով սկսած հայ եւ խաոն ժողովուրդներու բարեկամութիւնը նոր բովանդակութիւն ստացած է վերջին տասնամեակներուն: Մէկուկէս տասնամեակի պատմութիւն ունի Խաչատուր Աբովեանի անունը կրող քաղաքի եւ Տարտուի մշակոյթի գէմքերու բարեկամութիւնը: Անոնք պարբերաբար փոխայցելութիւններ կը կատարեն, իրարու կը պատմեն իրենց յաջողութիւններու մասին. միասնաբար կը կազմակերպեն համերգներ եւ այլ ձեռնարկներ:

Այցելելով Տարտու, Աբովեանցիները կը չրջին բոլոր այն վայրերը, ուր ուսումնադաստիարակութեան չրջանին գտնուած է Աբովեան՝ համալսարանը, քաղաքին պրոֆեսորանոցը, գիշերօթիկ դպրոցը, Աբովեանի անունը կրող լոյն պողոտան, իրեն նուիրուած արձիւր – յուշարձանը (կանգնուցած 1978-ին): Տարիներու ընթացքին հայ բարեկամները խաոնիա գրկած են հայերէն եւ ռուսերէն բազմաթիւ դիրքեր, պարբերականներ, այլ հրատարակութիւններ, Աբովեանի ու անոր ընտանեկան պարագաներու լուսանկարներ, անոնց մասին տեղեկութիւններ, այլեւայլ փաստաթուղթեր ու յիշատակութիւններ, որոնց չնորհիւ Տարտուի համալսարանի թանգարանի Խաչատուր Աբովեանի նուիրուած բաժինը բաւական հարստացած է եւ ամբողջացած անհրաժեշտ նիւթերով, փաստաթուղթերով եւ վաւերագրերով: Վերջերս Աբովեան քաղաքը այցելած են Տարտուէն պատուիրակներ, անուանի գերասաններ, երաժիշտներ, որոնք չրջած են քաղաքի արդիւնաբերական ձեռնարկութիւնները, կառոյցները, դիտական, ուսումնական եւ մշակութային հաստատութիւնները: Անոնք հանդիպումներ եւ համերգներով: Հիւրերը ընդունուած են Աբովեանի քաղաքապետ Վանիկ Աւագեանի կողմէ, որ խօսած է քաղաքին զարգացման հեռանկարներուն մասին: Քաղաքին մշակոյթի պալատին մէջ տեղի ունեցած է բարեկամութեան երեկոյթ մը:

***

ՇԻՇԿԵՐՏ ԳԻԻՂԻ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒՄԸ

Ղափանի չրջանի Շիշկերտ գիւղը, որ կը գտնուի ծովու մակերեսէն երկու հազար մեթր բարձրութեան վրայ, կը դասի մեծ բարեկարգ բնակավայրերէն մին: Սկսած են լայն ծաւալի չինարարական աշխատանքներ, տարիներ առաջ գրեթէ պարպուած գիւղը զարձեալ վերաբնակեցնելու ուղղութեամբ: Կը կառուցուին 3, 4, 5 սենեակներէ բազկացած անհատական 82 տուներ՝ օժանդակ չինութիւններով: Անոնց կողքին կը կառուցուին նաեւ զարդարական, մասուր – մանկապարտէզի, մշակոյթի տուներու եւ այլ չէնքեր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՈՐԹՈՆԸ

ՄԱՅԻՍ

Ն. Վ. Գոգոլ

Ն. Վ. Գոգոլ

Ն. Վ. Գոգոլ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիգրան Չէֆիեանի *մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի իր չատ սիրած «Ցառաջ»ին կը նուիրեն.– Սէն–Վալիէ (Տոմ) Տէր եւ Տիկին Ժան Գօլօն 200 Ֆ., Փարիզէն Օր. Հայկուհի Դաւիթեան 300 Ֆ.:*

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1987 - 1988 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1987 – 88 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը շարունակուին:

Հաստատութիւնը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդական բաժին:

Ֆրանսերէնով եւ հայերէնով կատարուած դասաւանդութիւններու կողքին, կ'ուսուցուին անգլերէն եւ սպաներէն լեզուները:

Վարժարանը արդէն օժտուած է Էնֆորմաթիքի սարքերով: Աշակերտները առիթը պիտի ունենան իրենց առաջին քայլերը նետելու այդ չատ կարեւոր կալուածէն ներս:

Կը պահուի գիշերօթիկի բաժինը:

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններուն մէջ՝ Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պէլ, Փանթէն, Օլնէ Սու Պուա, Վիլփէնթ, Սէվրան, Լիվրի Կարկան, Կանեըի, Մօնֆէրմէյ, Տրանսի եւ Ռոմֆնվիլ:

Դիմել տնօրէնութեան.–

1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 Լը – Ռէնսի, *երկուշաբթիէն Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10–էն՝ կէսօրէ ետք ժամը՝ 5:*

Հեռաձայն. – 43 – 81 – 01 – 72

Ս. ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ԳՈՑՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵԻԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱԳՕՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Այս տարի Մխիթեանս համագումարը տեղի կ'ունենայ Լիոն, Յունիս 6, 7, եւ 8–ին, ինչպէս ամէն տարի Հոգեգալուստի առնին, հետեւեալ յայտագրով.–

Յունիս 6, Շաբաթ. – *Լիոն ժամանում, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ սրահը ժամը 10–էն սկսեալ: Նոյն օրը համագումարը տեղի կ'ունենայ ժամը 15–ին, հետեւեալ օրակարգով:*

1.– Տեղեկագիր 1986–ի տարեշրջանին համար:

2.– Առաջարկներ եւ խորհրդածութիւններ զանազան հարցերու շուրջ:

3.– Ընտրութիւն նոր վարչութեան:

Յունիս 7, Կիրակի. – *Պատարագ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն վախճանեալ վանահօր՝*

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆի աշակերտներու, ուսուցիչներու, խնամակալներու եւ բարերարներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Այս առթիւ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան ուրար կրելու արտօնութիւն կը շնորհէ՝ Մկրտիչ Եանըգուչի, Երուանդ Եանըգուչի եւ Վարուժան Եագընի:

Նոյն օրը կէսօրին հացկերոյթ՝ միշտ եկեղեցւոյ սրահը:

Յունիս 8, երկուշաբթի. – *Ընկերային հանդիպում փոխադրողներու համար:*

Բոլոր հանդիպումները եւ համագումարը տեղի կ'ունենան Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ սրահը:

EGLISE ARMENIENNE
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon
Tél. : 78 - 60 - 47 - 18

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները Ե. Պ.–ի.–

Տիգրանուհի Գազանիճեանի *մահուան առթիւ.* – *Տէր եւ Տիկին Գաֆէճեան 200, Հ.Յ.Դ. 500 Համազգային վարժարանին, Տէր եւ Տիկին Կարօ Գրիգորեան 100 Ֆ., Ռուբէն Կիւրճեան ընտանիք 200 Համազգային դպրոցին, Ծերուկեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին Ճընտիկեան 100 եւ 100 Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, Մի Անո 100:*

Մարգուվանլեանի *հոգ.ին առթիւ.* – *Հանրի Մարգուվանլեան 200 Ֆ., Տիկին Այոյեան եւ Գըզլըեան 100, Մարգուվանլեան ընտանիք 100 եւ 100 Հ.Բ.Ը.Մ.–եան, Նուպար եւ Աստուր Մարգուվանլեան ընտանիքներ 200, Զաղըրեան ընտանիք 200:*

Զագմըշեանի *հոգ.ին առթիւ.* – *Տոքթ. եւ Տիկին Կրիկորեան 200:*

Յակոբ Փափազեանի *մահուան առթիւ.*– *Թադէոս Սիմոնեան ընտանիք 500 եւ 200 Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, Գրիգոր Փափազեան 200, Կիրակոս Սողոմոնեան ընտանիք 200 Համազգային դպրոցին, Տէմէեան, Ղուկասեան, Փուպլան ընտանիքներ 300 Համազգային վարժարանին, Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Աստիկեան 100:*

Ժոզիան Կարապետեանի (Ծնեալ Վուժաս) *մահուան առթիւ.* – *Օր. Ժիլտա Մկրտիչեան 100, Տէր եւ Տիկին Հայկ Մկրտիչեան 200 Ֆ.:*

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Մայիս 31, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ, 15, ռիւ ժան – կուժօն, յատուկ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի նախկին խնամակալներու, աներեւիներու եւ բարերարներու յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ս. Մեսրոպ կրթարանը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները.– Տիկին Վերժին Ուզունեանէ 200 Ֆ. փոխան ծաղիկի Տիկին Սանթուխտ կենենեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Յակոբեանէ 500 Ֆ., Գառնիկ Կիւմիւշեան – տագռեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա – Գոլոմպ եւ Սրժանթէօյի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Յունիս 1, երկուշաբթի, ժամը 20·30–ին:

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX ROUGE ARMENIENNE

Sainte-Honorine-des-Pertes
(Calvados)

VACANCES SCOLAIRES

Du 3 au 30 Juillet
Pour les enfants de 6 - 13 ans
Baignade surveillée

VACANCES ADULTES

Au mois d'Août Le Centre de Vacances sera ouvert pour nos compatriotes de tous âges.

Renseignements
et
Inscriptions 39 - 85 - 36 - 53

Désormais installée à ATHENES, dans sa propre agence de voyages

MAYDA BERBERIAN-BARAZIAN

rappelle à tous ses amis et clients de PARIS de la contacter à

Armik Travel

15, RUE VOULIS ATHÈNES

TEL. : 19 / 301 323 03 16
323 03 49

TELEX : 0601 223 626+

POUR TOUTES LEURS RESERVATIONS DE VACANCES EN GRECE

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ
ուրախ են յայտնելու թէ

ROGINA-ի կողքին
183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77

բացած են նոր ճաշարան մը եւս

JANO LE HAY
84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49

3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne

AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.

— CUISINE SOIGNEE —

Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՑ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ

Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ, Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 15 ռիւ ժան – կուժօն, Փարիզ 8–րդ, ամիսը մը ի վեր է որ Կիրակի օրեր, ժամը 10–էն 12, Մանկապարտէզ մը կը գործէ՝ պատասխանատուութեամբ Տիկին Մարինա Սողոմոնեանցի:

Այս ժամերուն, ծնողներ 3–էն մինչեւ 10 տարեկան իրենց զաւակները կը յանձնեն Մանկապարտէզի պատասխանատուներուն, որոնց օգնութեամբ եւ շնորհիւ մանկավարժական բոլոր յարմարութիւններուն՝ անոնք կը սորվին հայերէն լեզուն, հայերէն երգերն ու նման այլ գիտելիքներ, կը զբօսնուն եւ կը տնանին:

Կոչ կ'ընենք մեր ծնողներուն, որպէսզի իրենց զաւակները անպայման առաջ – նորգեն Կիրակնօրեայ այս Մանկապարտէզը: Ասիկա առիթ մըն է նաեւ ծնողներուն համար, որպէսզի մինչ իրենց մանուկները կը վայելեն հայկական հոգատարութիւնը իրենք ալ կրնան սերտով եւ գոհունակութեամբ մասնակցիլ եկեղեցական Կիրակնօրեայ Պաշտամունքներուն:

Թելադրելի է որ ծնողներ կանխաւ արձանագրեն իրենց զաւակները՝ հեռաձայնելով Տիկին Սողոմոնեանցին.–

47 – 26 – 16 – 32

կամ՝ Եկեղեցւոյ Դիւանին՝

43 – 59 – 67 – 03

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները Ե. Պ.–ի.–

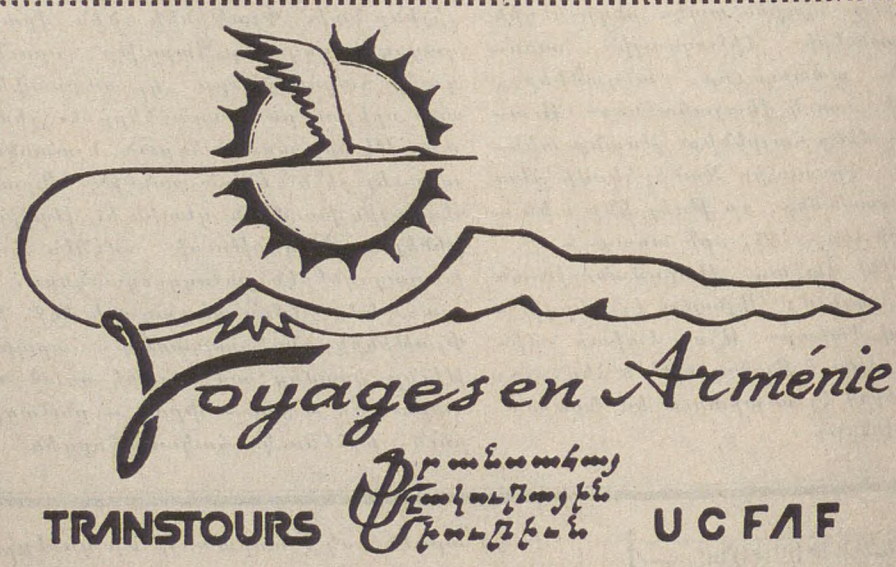
Տիգրանուհի Գազանիճեանի *մահուան առթիւ.* – *Տէր եւ Տիկին Գաֆէճեան 200, Հ.Յ.Դ. 500 Համազգային վարժարանին, Տէր եւ Տիկին Կարօ Գրիգորեան 100 Ֆ., Ռուբէն Կիւրճեան ընտանիք 200 Համազգային դպրոցին, Ծերուկեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին Ճընտիկեան 100 եւ 100 Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, Մի Անո 100:*

Մարգուվանլեանի *հոգ.ին առթիւ.* – *Հանրի Մարգուվանլեան 200 Ֆ., Տիկին Այոյեան եւ Գըզլըեան 100, Մարգուվանլեան ընտանիք 100 եւ 100 Հ.Բ.Ը.Մ.–եան, Նուպար եւ Աստուր Մարգուվանլեան ընտանիքներ 200, Զաղըրեան ընտանիք 200:*

Զագմըշեանի *հոգ.ին առթիւ.* – *Տոքթ. եւ Տիկին Կրիկորեան 200:*

Յակոբ Փափազեանի *մահուան առթիւ.*– *Թադէոս Սիմոնեան ընտանիք 500 եւ 200 Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, Գրիգոր Փափազեան 200, Կիրակոս Սողոմոնեան ընտանիք 200 Համազգային դպրոցին, Տէմէեան, Ղուկասեան, Փուպլան ընտանիքներ 300 Համազգային վարժարանին, Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Աստիկեան 100:*

Ժոզիան Կարապետեանի (Ծնեալ Վուժաս) *մահուան առթիւ.* – *Օր. Ժիլտա Մկրտիչեան 100, Տէր եւ Տիկին Հայկ Մկրտիչեան 200 Ֆ.:*

(Voyage, pension complète, programme touristique, transferts aéroports)
— SANS SUPPLEMENT NI SURPRISE —
• Hôtels 1ère classe, Assurance U.A.P., Accompagnateur expérimenté •
★ *PLACES LIMITEES* ★

DU 05 AU 19 JUILLET — 7460 F.
15 jours dont 13 à EREVAN
05 Juillet : PARIS/MOSCOU
06 Juillet : MOSCOU/EREVAN
07 au 18 Juillet : EREVAN
18 Juillet : EREVAN/MOSCOU
19 Juillet : MOSCOU/PARIS

DU 08 AU 22 AOUT — 7500 F.
15 jours dont 9 à EREVAN
08 Août : PARIS/LENINGRAD
09 Août : LENINGRAD
10 Août : LENINGRAD/EREVAN
10 Août : EREVAN
10 au 19 Août : EREVAN
19 Août : EREVAN/TBILISSI
20 Août : TBILISSI
21 Août : TBILISSI/MOSCOU
22 Août : MOSCOU/PARIS

DU 05 AU 19 SEPTEMBRE — 7460 F.
15 jours dont 13 à EREVAN
05 Septembre : PARIS/MOSCOU
06 Septembre : MOSCOU/EREVAN
07 au 18 Septembre : EREVAN
18 Septembre : EREVAN/MOSCOU
19 Septembre : MOSCOU/PARIS

DU 03 AU 17 OCTOBRE — 7300 F.
15 jours dont 13 à EREVAN
03 Octobre : PARIS/MOSCOU
04 Octobre : MOSCOU/EREVAN
05 au 16 Octobre : EREVAN
16 Octobre : EREVAN/MOSCOU
17 Octobre : MOSCOU/PARIS

MARSEILLE
DU 08 AU 21 AOUT — 7240 F.
14 jours dont 12 à EREVAN
08 Août : MARSEILLE/MOSCOU
09 Août : MOSCOU/EREVAN
09 au 20 Août : EREVAN
20 Août : EREVAN/MOSCOU
21 Août : MOSCOU/MARSEILLE

DU 05 AU 18 SEPTEMBRE — 7240 F.
14 jours dont 12 à EREVAN
05 Septembre : MARSEILLE/MOSCOU
06 Septembre : MOSCOU/EREVAN
06 au 17 Septembre : EREVAN
17 Septembre : EREVAN/MOSCOU
18 Septembre : MOSCOU/MARSEILLE

Inscriptions et renseignements :
TRANSTOURS (Lic. 132)
25, rue d'Argenteuil — Paris 1er — Métro : Opéra Tél. : 42 - 61 - 58 - 28

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ
30·31
SAMEDI-DIMANCHE
30·31 MAI
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.497 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.497

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԹԱՍ պարծակալութիւնը հաղորդեց թէ Բարիս Պաստէրնակ, տոքթ· Ժիվակոյի հեղինակը, Նոպելի գրական մրցանակատուր, յետ մահու կը վերադարձնէ պատուէրը եւ թէ ի մօտոյ, իր բոլոր գործերը պիտի հրատարակուին Խորհրդային Միութիւն: Պաստէրնակի համբաւը կը ծնէր 1922–ին, երբ լոյս կը տեսնէր քերթուածներու իր առաջին գրքոյկը՝ «Կեանքի քոյր», բայց դայթակղութիւնը պիտի ծագէր 1957–ին, տոքթոր Ժիվակօ վէպով, որ լոյս կը տեսնէր Իտալիա, նովի Միր գրական պարբերականը մերժած ըլլալով անոր հրատարակութիւնը: Կացութիւնը կը ծանրանար 1958–ին, երբ գրականութեան Նոպելեան մրցանակը կը շնորհուէր իրեն: Գրողներու Միութիւնը կ'արտաքսէր այս «Յուդան», որ կը սպասէր կ'արտաքսէր այս «Յուդան», որ կը սպասէր նամակով մը Խրուշչովի յայտնել թէ կը մերժէ մրցանակը, իր ազատ կամքով: Այժմ, խորհրդային գրագէտները կ'ուզեն նոյնիսկ որ իր ծննդեան հարիւրամեակի տարին – 1990 – Պաստէրնակ տարի հռչակուի, տունն ալ վերածուի՝ տուն – թանգարանի:

ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութիւն բառն հականատութեան մը ձեռնարկած են Նուէլի հարցին կապակցութեամբ եւ ի պատասխան մեծամասնութեան, որ Ազգ· Ժողովի դիւանին յանձնած է առաջարկ մը, որպէսզի նախկին նախարար Բարձրագոյն Ատեան քաշուի, ընկերվարականները ալ կ'ուզեն նոյն առեանին առջեւ դրկել Փասքուան: Ընկերվարականները կ'ուզեն որ Ներքին նախարարն ալ հաշիւ տայ այն իբրեւ «կեղծ անցագրին» մասին, զոր չնորհած է Շալիէի, որպէսզի արտասահման անցնի: Ամբաստանութեան դրասենեակը սակայն արդարացուցած է Փասքուան, որ «պաշտպանութեան գաղտնիք»ի սկզբունքը կը ներկայացնէ լուսաբանութիւն չտալու համար: Ընկերվարականները անդունելի կը գտնեն այս պատճառաբանութիւնը:

122 *ԱՆՁՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ* մանիֆեստ մը հրապարակած են «ո՛չ» ըսելու համար Լիբիային: Մանիֆեստը կը դատապարտէ Ազգային ձակատը, որու դիրքորոշումները՝ օտարատեացց, հակաժողովրդավարական, բռնատիրական են:

ՄԻԹԵՐԱՆ – «ոչ – թեկնածուն» ինչպէս որակուած է առայժմ, բոլոր հարցախոյզերուն մէջ, մեծ յաղթականն է ընդդէմ բոլոր ենթադրեալ թեկնածուներուն: Հարիւ – էքսփրէս հիմնարկին հրատարակած վերջին արդիւնքներուն համաձայն, Միթերան կը վերընտրուի 56/44 Շիրաքի դէմ, 53 – 47՝ Պառի: Իսկ, եթէ Ռոքար թեկնածու ըլլայ, կը յաղթէ Շիրաքի դէմ՝ 52 / 48, բայց կը կորսնցնէ Պառի դէմ 48 / 52:

«*ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ*» օրաթերթը աննախընթաց գործողութեան մը ձեռնարկեց Հինգշաբթի առաու, Համբարձման օրը, բոլոր կիրակնօրեայ եւ թերթավաճառներէն քաշել տալով նոյն օրուան իր թիւերը, ինչ որ չէ պատահած: Արդարեւ, ցարդ նման նախաձեռնութիւններ արդարութեան կը պատկանին եւ հրատարակութիւնները կը դրաւուին, որեւէ բաղաքի պարադայի, երբ դատական որոշում տրուի: Այս անգամ, թերթին անօրէնութիւնն իսկ էր որ նման ծանրակշիռ որոշում մը առաւ, յապաղումով նկատած ըլլալով թէ «Նամականի»ի էջին մէջ լոյս տեսած նամակները հակահրէական վարկաբեկիչ տողեր են եւ թէ թերթը թակարդ մը ինկած է: Սերժ Ժիւլի նոյն օրը մեծարանքներու միջոցաւ, ապա, Ուրբաթ առաւօտ «Լիպերասիոն»ի մէկ ամբողջ էջով կը բացատրէ անցուդարձը, աւելցնելով թէ էջին պատասխանատուն ալ ճամբու դրուած է անմիջապէս: Լոյս տեսած նամակները, ձեւով մը, կը կապկէին Ֆօրիսոնի տեսակէտը (ան որ կ'ուրանայ կեղծ սենեակ – ներու գոյութիւնը) եւ սեւ իմաւոով, եթէ կարելի է իւմուռի մասին խօսիլ այս պարագային, թուարանական հաշիւնեբու ալ կը դիմեն: Մէկը հետեւեալ հաշիւը կը ներկայացնէ· – Է միլիոն անձեր կապով սպաննուած, ապա հրկիզուած են Աուշվից չորս տարուան ընթացքին, ինչ որ տարին մէկ միլիոն կ'ընէ, կամ օրական՝ 2739, զոր կը կլորցնէ 3000–ի դիւրացնելու համար ընդհանուր հաշիւը: Ուրեմն, երբ 4–էն 6 միլիոնի մասին կը խօսուի, մարդկային ուղեղը չի կրնար թէ ինչ բանի մասին է խօսքը ու կ'արձանագրէ: Ու նամակագիրը կը բացատրէ թէ ինչ կը ներկայացնէ 3000 դիակ, որպէս տասնեակ մը տասնեակներ, տեղափոխուած ծառալ եւ կշիռ, թուարանական մանրամասն հաշիւներով, յանգելու համար այն եզրակացութեան, առանց բսելու իսկ անհրաժեշտութիւնը տեսնելու, թէ կարելի պատճառութիւն մը չէր: Ու քանի որ՝ «Ֆրանսացի ժողովուրդը աշխարհի ամէնէն խելացի ժողովուրդն ըլլալու համբաւը կը վայելէ, թող քիչ մը մտածէ»: Նամականերուն կ'ընկերանայ ծաղրանկար մը, որ նման պարագայի մը մանաւանդ, կրնայ դաղթակղեցնել միայն, որքան ալ թերթին ընթերցողը վարժ ըլլայ որոշ յանդգնութիւններուն: Թերթին խմբագրապետը՝ Տոմինիք Փուշեն իր հրաժարականը տուած է, զոր Ժիւլի մերժած է: Փուշեն կ'րսէ թէ որպէս խմբագրապետ, պատասխանատու է թերթին բոլոր էջերուն: Ժիւլի բաւ կը համարի էջին պատասխանատուին պաշտօնազրկումը:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, Մայիս 28–ին, անգլիացի դիւանագէտ մը առեւանգուած է: Մեծն – Բրիտանիոյ գեսպանատունը 19 հոգինոց անձնակազմ մը ունի եւ առեւանգուած դիւանագէտը կարեւորագոյն երկրորդ անձն է դեսպանատան: Ուրբաթ առաու դեռ ոչ ոք տէր եղած էր առեւանգումին:

ՓԱՐԻԶԻ փոխադրական միջոցներու տոմսերու սակերը յաւելում կը կրեն Յունիս մկկէն սկսեալ: Մեթրոյի թէ հանրակառքի, Բ· կարգի տասը տոմսերու տետրակը 28 Ֆր· 20 պիտի արժէ (27,50–ի տեղ), մինչ նարնջագոյն քարթն ալ աւելի զգալի յաւելում կը կրէ 6,72% միջինով մը: Ա· կարգի 10 տոմսերու տետրակը 43 Ֆր· պիտի արժէ (յաւելում՝ 1 Ֆր·): Նարնջագոյն քառթը 1 եւ 2 գօտիներուն համար պիտի արժէ 162 Ֆր·, 208՝ մինչեւ 3–րդ, 284՝ մինչեւ 4–րդ եւ 342 Ֆր· 5–րդ գօտիին համար:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ – ԳԵՐՄԱՆԱՅԻ մը արտակարգ իրարանցում մը առեղծած է Մոսկուա, Հինդշաբթի օր, էջ մը կատարելով պզտիկ օդանաւով մը կարմիր հրապարակին վրայ: Օդաչուն եւ ընկերուհին, հաւանաբար, դրաւի եկած էին թէ կարելի է նման բան մը իրագործել: Քիչ եւոք երկուքն ալ ձերբակալուած են:

ՓԱՐԻԶ հաւաքուած էին արեւմտեան 9 պետութիւններու Ներքին թէ Պաշտպանութեան նախարարները, Համբարձման օրը, ահաբեկչութեան դէմ միջոցներ ոնօրինելու համար: Աւելի ցուցական քան իսրքով իսկ գործնական, այս ժողովը կը ձգտէր մանաւանդ տպաւորութիւն գործելու, քանի որ իւրաքանչիւր երկիր իր անձնական չահն ունենալով, կարելի չէր հիմնական հաստարակաց ճակատ մը կազմել:

ՁԱՏՐԱԿԻ համաչխարհային ախոյեանութեան յաջորդ հանդիպումը, որ դէմ առ դէմ պիտի հանէ Գասպարով եւ Գարբով, տեղի պիտի ունենայ Հոկտեմբերին Սեվիլլա (Սպանիա):

ՄՕՐՍ ՀԱՄԱՐ ԳԱՉԻԼ

Յիշում եմ դէմքը Ֆո ծեր, մայր իմ աւոյշ ու անգին,
Լոյս խորշոմներ ու գծեր, մայր իմ աւոյշ ու անգին:

Ահա ճստած ես տան դէմ, ու կանաչած թթենին
Դէմքիդ ստուեր է գցել, մայր իմ աւոյշ ու անգին:

Նստել ես լուռ ու տխուր, հին օրերն ես յիշում այն,
Որ եկել են ու անցել, մայր իմ աւոյշ ու անգին:

Եւ յիշում ես Ֆո որդուն, որ հեռացել է վաղուց, –
Ո՞ւր է արդեօք հեռացել, մայր իմ աւոյշ ու անգին:

Ո՞ւր է արդեօք հիմա նա, ո՞ղջ է արդեօք, թէ մեռած,
Եւ ի՞նչ դռներ է ծեծել, մայր իմ աւոյշ ու անգին:

Եւ երբ յոգնած է եղել, եւ երբ խարուել է սիրուց –
Ո՞ւմ գրկում է հեծեծել, մայր իմ աւոյշ ու անգին:

Մտորում ես դու տխուր, եւ օրրում է թթենին
Տխրութիւնը Ֆո անծիր, մայր իմ աւոյշ ու անգին:

Եւ արցունքներ դառնաղի ահա ընկնում են մէկ – մէկ
Ֆո ձեռքերի վրայ ծեր, մա՞յր իմ աւոյշ ու անգին···

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Ա· ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐ

Ազովեանի «Կոտայք»ը, Մայիս 19–ին, իր դաշտին վրայ կ'ընդունէր Պաթումի «Դինամօ»ն: Նկատի առած այն՝ որ նախքան այս հանդիպումը Ազովեանցիները երեք խաղ ուաբուած էին պարտութեամբ, անհրաժեշտ էր անպայման յաղթանակ մը ապահովել դասաւորման մէջ «Կոտայք»ի դիրքը բարելաւելու համար: Այս խմաւոով ալ Ազովեանցիները խաղի ըսկիզբէն իսկ անցած են գրոհի եւ ի գործ դրած իրենց բոլոր ջանքերը, արդիւնքի մը յանգելու համար: Մրցակիցները յաջողութեամբ կրցած են չեզոքացնել դաշտի տէրերուն սպառնալիքները եւ համաօրէն կազմակերպած հակադրոհներ: Աւելին, 72–րդ վայրկեանին անոնք նշանակած են կոլ մը: Քանի մը վայրկեան եաք «Կոտայք» յաջողած է հաւասարեցնել հաշիւը, չնորհիւ Բալարեկեանի դլուխի ազանչելի հարուածով մը նշանակած կոլին: Վերջին վայրկեաններուն ի նպաստ «Կոտայք» փենալթի մը մերժուած է իրաւարարին կողմէ: Խաղը վերջ դտած է հաւասար (1 – 1) արդիւնքով:

Բ· ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Մայիս 18–ին տեղի ունեցած են Բ· դասակարդին հանդէս եկող Հայաստանի եւրեք խումբերուն հերթական հանդիպումները:

Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ը իր դաշտին վրայ ընդունած է «Մեչամուէ»: Թէեւ խաղին սկիզբը հիւրերը տիրապետած են դաշտին, սակայն «Սպարտակ»ի տղաքը քիչ եաք կրցած են հաւասարակշռել եւ այնուհետեւ ալ նախաձեռնութիւնը ձեռք անցնել: Առաջին կիսախաղի վերջին եւրեք վայրկեաններէն վճռած են հանդիպումին ճակատագիրը եւ Հոկտեմբերեանցիները կրցած են երկու կոլ նշանակել: 42–րդ վայրկեանին առաջին կոլը նշանակած է Յովսէփեան, իսկ 44–րդ վայրկեանին՝ Եագանեան: Այս արդիւնքով (2 – 0) ալ վերջ դտած է խաղը:

Կիրովականի «Լոռի»ն ոչ ոքի (0 – 0) արդիւնքով աւարտած է իր հանդիպումը «Կոլխոզչի»ի հետ· իսկ Լենինականի «Օլիմպիա»ն, իր դաշտին վրայ, 0–ի դէմ 2 կէտով պարտուած է Սամարղեանի «Լոկոմոտիւ»էն:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԱՆԴԱՍԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՅԻՍ 20 – 22)

ՀԱՅՐԵՆԱԴԻՏԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԷՋ

Արարատի չրջանը բացուած է հայրենադիտական թանգարան մը, որուն նպատակն է հաւաքել չրջանի պատմութեան վերաբերող նիւթեր եւ գանոնք ծանօթացնել հասնող սերունդի դաստիարակութեան գործին: Թանգարանի նիւթերու հայթայթման աշակցած են նախկին ռազմիկներ, հանրակրթական դպրոցներու աշակերտներ: Ցաւոտկ խումբեր կրսած են խնամքով հաւաքել չրջանի անցեալի ու ներկայի մասին պատմող վաստաղրական եւ այլ նիւթեր (լուսանկարներ, յուչեր, պեղումներու ընթացքին յայտնաբերուած առարկաներ, չրջանին մէջ գտնուող պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձաններու վերաբերեալ ուսումնասիրութիւնները):

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՅՕՐԻՆՈՒԱԾ «ՎԵԶՈՒ»

«Արփիասը ագե ... սայթայեցի, ամբոցը հարեցի, այս լ ... աւանը ատայեցի, պատառները ամաստայեցի, 3270 տարտա, ալք ցասքայեցի, ալք չէնհերի ագայեցի», «Հայկին Բարչէն, Արփիասը Մինայի (որպին) ագե· քաղաք Երվանդին չէնքաստատի վանայ երկրին ուժաչէն, զուլան երկրները հայհայեցի· քարանը քալքինեցի այնու, առի չէնթատի խաին: Հղօր առնաչէն ցաթաւի խաին, 6600 զունաչէն այրձագաւի խաին Համէ (եւ) ծուխան երկրներից»:

Արդեօք սա կատակով կազմուած մի անիմաստ «բառակո՞յտ» է, թէ՞ ինչ – որ նպատակ հետապնդող «հիւսուածք»: Դա ընթերցողներին է հրամցուել (10 հազար օրինակով) որպէս, հեղինակի խօսքով ասած, «արխայիկ դրարար»: Եւ չատերը հաւատացել են դրան: Ասօքը վերաբերում է 1986 թ· լոյս ընծայուած «Հնդոյն Հայաստանի մշակոյթի պատմութիւնից» դրքին (հեղինակ՝ Ս· Այվազեան, – «Լոյս» հրատարակչութիւն, բերուած նմոյշների էջերը՝ 61 – 62): Չեմ անդրադառնում դրքում տեղ գտած մեծագաձուլական, հանքաբանական, ատազպիտական, պատմական, աշխարհագրական, հնագիտական և այլ բնոյթի հատուածներին: Որպէս լեզուաբան, կարեւոր եմ համարում հաւատալ մեր ընթերցողներին, որ այն, ինչ այդ գրքում ներկայացուած է իբրեւ «արխայիկ դրարար», յօրինուածք է· այդպիսի «արխայիկ» կամ ոչ «արխայիկ» դրարար եւ առհասարակ այդպիսի հայերէն երբեւէ չի եղել, չկայ ու չի կարող լինել: Դա չատ դիւրին է ապացուցել· կարելի է մէկ առ մէկ ցոյց տալ, որ 5–րդ դարում ու նրանից առաջ երբեւէ այդպիսի լեզու չէր կարող լինել: Օրինակ, հայերէնի հնուց ի վեր աւանդուած ամբողջ բառապաշարում չկան, չէն եղել սայթայել, ատայել, ամաստայել, ագայել, հայհայել, էոլէինել, ցասքայել բայեր: Չկան նաեւ քարշէն, շէնքաստատի, էորան, շէնիքառի, ցաթաւի, այրձագաւի, գունաշէն բառեր: Այսպիսի բառերի ենթադրեալ գոյութիւնն էլ լիովին բացառուած է, քանի որ հայերէնի արմատներից բառակազմական օրէնքներով նման բառեր կազմուել չէին կարող: Ասպա՝ զուլան բառ հայերէնում նոյնպէս չի եղել եւ չկայ: Նախ՝ 5–րդ դարից առաջ հայերէնը բառակզրում առհասարակ ղ հնչիւնն չի ունեցել: Ասպա՝ հեղինակն այդ բառն, ըստ երեւոյթին, կազմել է զուլ (դերի, ստրուկ) բառից, չիմանալով, որ դա թուրքերէն է եւ 5–րդ դարում ու նրանից առաջ երբեւէ չէր կարող լինել հայերէնում, քանի որ այն հետեւոր ժամանակներում թուրքերէնից հայերէն ընդհանրապէս որեւէ բառ չի անցել եւ չէր կարող անցնել՝ այդ լեզուների չիմանն անհնարինութեան պատճառով: Կամ՝ 5րդ դարում որոշիչ յօդի աշխարհաբարեան ը ձեւը չի եղել, եղել է ն ձեւը, առաւել եւս 5–րդ դարից առաջ ը որոշիչ չի եղել: Այնինչ, հեղինակը որպէս «արխայիկ դրարար, աշխարհաբարեան ը յօդով մի չարք բառեր է դրել՝ էորաքը, աւանը, Արգիստը եւայլն: Ասպա՝ դրարար ուղղականի յօդնակերաը, ինչպէս յայտնի է, հիմնականում եղել է ֆ–ն, իսկ եր եւ ներ ձեւով յօդնակերաերը նոր բարբառներին ու աշխարհաբարին են յատուկ, եւ 5–րդ դարում, մանաւանդ նրանից առաջ պատառները, երկրները ձեւերի գոյութիւնը՝ եր, ներ յօդնակերաերով եւ ը յօդով լիովին բացառուած է: Բացառուած է նաեւ երկրներից ձեւի գոյութիւնն այն ժամանակներում, քանի որ դարձեալ յօդնակին աշխարհաբարեան ներ–ով է կապմել եւ ապա ից մասնիկով բացառականը հնում չի եղել եւ յատուկ է միայն նոր շրջանի արեւելեան բարբառներից մի քանիսին եւ արեւելեան աշխարհաբարին: Հեղինակն այդ «արխայիկ դրարար» կոչուածը յօրինել է այսօրուայ իր իմացած խօսակցական հայերէնի հիման վրայ: Այդ են վկայում նաեւ անցեալ կատարեալի նրա սարքած ձեւերը՝ սայթայեցի, հայհայեցի, ատայեցի եւայլն կամ նրա գործածած աշխարհաբարեան տրականները՝ երվանդին, երկրին եւայլն: Կարելի է այսպէս չարու – նակել, բայց, կարծեմ, բաւական է հոմոզուելու համար, որ իրրեւ «արխայիկ դրարար» հրամցուածը որեւէ առնակ դրարարի կամ նախագրարարի հետ առնչութիւն չունի: Դա պարզ է մի քիչ դրարար իմացող իւրաքանչիւր անձի համար:

Հեղինակն իր այդ «արխայիկ դրարար» կոչուածը բերում է որպէս Հայաստանում գտնուած սեպագրերի վերծանութիւն: Իրականում դա որեւէ առնչութիւն չունի նաեւ հին սեպագիր վաւերագրերի վերծանման լուրջ ու բարդ գիտութեան հետ: Դէն է նետուած սեպագրերի արամարանական վերծանման՝ չատ գիտնականների տասնեակ տարիներ տեւած աքնոյան աշխատանքը, փորձը եւ փափարէնը հրամցուած է չատ յօրինուած անհեթեթութիւն:

Գրքոյկում գրուած է նաեւ, որ Մեծամօրում հեղինակը յայտնաբերել է չուրջ 4000 տարուայ հնութիւն ունեցող հայերէն գաղափարագիր արձանագրութիւններ: Բայց Մեծամօրում այդպիսի բան գոյութիւն չունի· ցանկացողը կարող է գնալ եւ տեսնել: Այդ չեզած արձանագրութիւններից հեղինակը «կպսել» է, իր խօսքով ասած, «հնագոյն հայկական այբուբեն»: Հասկանալի է, որ դա եւս հնարուած է:

Ապա՝ նա իրը ինչ – որ աղիւսակի վրայ եղած գաղափարագրերը է «վերծանել համակղմանիօրէն»: Նա պնդում է, որ իր «վերծանածը» «մօտ 2500 տարով աւելի հին է մաշտոցեան գրերից»: Ահա այդ «վերծանումը»՝ «Գարբիս լոք ի գախս» (էջ 66): Սա նոյնպէս հրամցուած է որպէս «արխայիկ դրարար»: Բայց դարձեալ հեղինակի սեեղծածն է եւ որեւէ բովանդակութիւն չունի: Այսպէս եթէ երկրորդ բառը բարբառային յոճ–ն է, քայլ իմաստով (լոք տալ), իսկ գախ–ը իմբուկի տեսակը (գհոլ), ապա անհեթեթութիւն է՝ «քայլ գէպի իմբուկը»: Բացի դրանից, գախ իրանեան փոխառութիւն է, որ հայերէնում բնաւ չէր կարող լինել «Մաշտոցից 2500 տարի առաջ»: Իսկ եթէ յոճ–ը ճկան իմաստով է հեղինակը գործածել, գախ–ը՝ թոնրի կաւաչերտ, ապա գարձեալ անմտութիւն է՝ «ձուկը դէպի թոնրի չերտը» (այլ իմաստներով այդպիսի բառեր հայերէնում չեն եղել): Բայց հեղինակն ընթերցողին ապշեցնում է իր «թարգմանութեամբ»՝ « Գարբիս, որը լուծոյթներ է պատրաստում իր անօթներում»: Արդեօք սա, անսահման երեւակայութեան պտո՞ւղ է, թէ՞ ծայր դիտական լեզուաբանութեան նկատմամբ:

Այդպէս, մի հարուածով երկու «նպատակ» է «սպանում»՝ սեպագրագէտների եւ լեզուաբանութիւնը:

Մենք Հայոց լեզուն անուանում ենք ոսկեղինիկ, արքայական, աքանչելի: Վ· Տէրեանը հին հայերէնի մասին գրել է· – «Ոսկի՛ է ... երկնային երաժշտութի՛ւն: Եգեգութիւն, հարստութիւն, ուժ, հմտութիւն, նրբութիւն, խորութիւն»: Հերնագոյն հայերէնն էլ է ունեցել այս յատկանիշները: Իսկ այսօր մեզ իրրեւ հին գրարար հրամցնում են այնպիսի անճոռնիութիւն, ինչպէս՝ «Քորանը քալքինեցին», «ալք ցասքայեցի», «չէնհերի ագայեցի», «զուլան երկրները հայհայեցի», «Գունաչէն այրձագաւի խաին», սայթայեցի, ատայեցի, ամաստայեցի եւայլն: Ի՞նչ է սա, եթէ ոչ ապտակ մեր աքանչելի երեսին:

ՌԱՖԱԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

«ՀԱՅԵՐԻ ԴԵՐԸ ԹՈՒՐՔ ԹԱՏՐՈՆԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ (ԸՍՏ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐԻ)»

Հեղինակ՝ ԳԱՌՆԻԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Լիբանանի մերօրեայ թոհ ու բոհին մէջ, դարձեալ Պէյրութ ապաւած գիրք մըն է, որ հասած է մեզի: «Հայերի դերը թուրք թատրոնի զարգացման գործում (ըստ Թրքական աղբիւրների)»: 70 էջերէ բաղկացած գեղատիպ գրքոյկ մը, հեղինակը՝ կաթոլիկներէն մին՝ հայրենի գրող եւ բանասէր Գառնիկ Ստեփանեանի:

Ո՞վ է Գառնիկ Ստեփանեան: Ափիւնքի համար գրեթէ անծանօթ մտաւորական մը, որ հրատարակած իր ուսումնասիրութիւնները կրնայ զարմանք պատճառել չատերուն:

Ծնած է 1909–ին Կարնոյ Տերճան պատուհ Մամախաթուն գիւղը: Իր սերունդին հետ ճաչակելէ ետք Մեծ Եղեռնի դառնութիւնները, անցած է Յունաստան եւ պատսպարուած՝ հայկական որբանոցներու մէջ: 1930–ին կը ներգաղթէ Հայաստան եւ ութ տարիներ ետք կ'ուսանի Երեւանի Համալսարանի Բանասիրական բաժանմունքը: Հետագային, մինչեւ 1943 կը պաշտօնավարէ «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի խմբագրութեան մէջ, իբրեւ սմարան եւ պատասխանատու քարտուղարի օգնական: 1954 – 1963 եղած է անօրէն՝ Երեւանի դրականութեան եւ արուեստի թանգարանին: Հատորով հրատարակուած իր գործերուն թիւը կը հասնի քսանհինգի: Այդ երկերը մեծ մասամբ նուիրուած են հայ թատրոնի պատմութեան ու հայ բեմի վաստակաւորներուն (Պետրոս Ադամեան, Սիրանոյշ, Վահրամ Փափազեան եւ ուրիշներ): Առանձնապէս արժէքաւոր է իր «Ուրուագիծ Արեւմտահայ Թատրոնի Պատմութեան» եռահատոր աշխատութիւնը: Պատրաստած ու հրատարակած է նաեւ հայ մշակոյթի գործիչներու «կենսագրական Բառարան»ի առաջին երկու հատորները: Իրրեւ հմուտ՝ Թրքերէնն լեզուին, թարգմանած է հայատառ թրքերէնով գրուած Յովսէփ Վարդանեանի «Ադապլի» վէպն ու Յակոբ Պարոնեանի «Այաֆբրանկա»ն:

Գառնիկ Ստեփանեան իրրեւ պատրաստուած մխիք, քալ ծանօթ է նաեւ Թուրք թատրոնի պատմութեան ծալքերուն եւ որպէս այդ, իր այս գրքոյկով կը վերլուծէ կարգ մը հարցեր՝ յանգելու համար համապատասխան եզրակացութիւններու:

Գիրքին յառաջաբանին մէջ, հրատարակիչը՝ բժիշկ Թորոս Թորանեան յատկապէս կ'ընդգծէ· – «Պէտք է արձանագրել, որ Ստեփանեանի բոլոր աղբիւրները Թրքական են եւ այս հարցին մէջ Թուրքերը միահամուռ կերպով կ'ընդունին Թուրք թատրոնին Հայերու կողմէ ստեղծուած ըլլալը: Պարագայ մը, որ մեզի յոյս կը ներշնչէ, որ Թուրքերը յեստապային կրնան ընդունիլ այնպիսի ճշմարտութիւններ, զորս այսօր կը չնայեն ուրանալ»: Հրատարակչին վերոյիշեալ խօսքերը ինքնին հասկնալի են ու մեկնութեան չեն կարօտիր: Պատմութիւնը ունի իր իրաւունքները, որոնք չեն կրնար պահպանում չտեսնել:

Իր ուսումնասիրութեան մէջ, Գառնիկ Ստեփանեան նախ կ'անդրադառնայ այն իրողութեան, թէ Թուրք թատրոնի ծրնունդն ու սկզբնաւորումը եւ առաջին յիսուն տարիներու պատմութիւնը անխղելիօրէն կապուած է Հայերու հետ: Անուրանալի իրականութիւն մըն է ասիկա: Դեռ 1913–ին, Թէոդիկի «Մշկնոցն Տարեցոյց»ին մէջ լոյս տեսած յօդուածով մը, Թուրք թատերագիր եւ թատերական քննադատ Իպնիւրրէֆիք Ահմէտ Նուրի հետեւեալը կը գրէր· – «Թատրոնի մասին որքան ատեն որ խօսք բացուի, ինչպէս որ պնդած եմ՝ գարձեալ կը կրկնեմ, թէ ասկէ քառասուն – յիսուն տարի առաջ մեր երկրին մէջ թատրոնին ծնունդ տուած է մեր Հայ հայրենակիցներուն շնորհքը»: Արդարեւ, 1860–ական թուականներուն մինչեւ 1908–ի Սահմանադրութիւնը, պետոյ «Օսմանեան Թատրոն»ի Թրքերէն ներկայացումները գեկավարած են Հայերը· նախ՝ Յակոբ Վարդովեան, ապա՝ Մարտիրոս Մնակեան: «Օսմանեան Թատրոն»ի փառքը կազմող այս երկու վէթերանները, աւելի քան կէս դար, ուխտեալ ուսուցչապետները եղած են ԿԵԱՆՔԻ ԴՊՐՈՑԻՆ, հոգի մաչեցնելով բարքերու ազնուացման ամենափափուկ գործին մէջ: Այս առթիւ, Գառնիկ Ստեփանեան մէջբերումներ կատարած է Թուրք թատերագէտներու յօդուածներէն, ուր անվերապահօրէն կը ջատագովուին Մնակեանի, Թումաս Գասուլեանի, Էլիզ Պինէճմէճեանի, Սիրանոյշի եւ այլոց ջանքերը Թրքական թատրոնի պարպացման ուղղութեամբ: Այս տեսակէտին յատկապէս արժէքաւոր է Թուրք առաջին դերասան՝ Ահմէտ Ֆէհիմի յուշամատեանը, ուր «գրեթէ ինքնակենսագրութիւն կ'ըսուի Հայերի մասին, բարձր գնահատուում Հայերի դերը Թուրք թատրոնի պարպացման գործում»: Ահմէտ Ֆէհիմը, որ թատերական 50–ամեայ իր կեանքի ընթացքին գործակից է հայ դերասաններուն, իր յուշերուն մէջ պիտի կատարէ, թէ միայն Հայերու չնորհիւ է, որ թատրոնը մեծաքանակ գործած է Անատոլուի չրջանները (Տրապիզոն, Օրտու, Սամսոն): Ա· Ֆէհիմի յուշամատեանէն կատարուած քաղուածքները գոյց կուտան նաեւ, թէ Թրքական թատերական չրջանակներու մէջ ինչպիսի համակրանք կը վայելին Պետրոս Ադամեանն ու Զաւրիատսը, Թումաս Գասուլեանն ու Տիգրան Թոսպալեանը, Մարի – Նուարդը, Հրանդը, Բրանտի Գարագաչեանը եւ ուրիշներ:

Գառնիկ Ստեփանեան, իր ուսումնասիրութիւնը պատրաստելու ժամանակ պատահանի վրայ ունեցած է Թուրք թատրոնի պատմութիւնը ներկայացնող տասնեակ մը հատորներ: Պատմաբան Ռէֆիկ Ահմէտ, իր Türk Tiyatrosu Tarihi («Թուրք Թատրոնի Պատմութիւն») դրքին մէջ (տպուած՝ Իսթանպուլ, 1934) կը յայտնէ թէ պետոյ մէջ Թրքերէն լեզուով տրուած առոչինն ներկայացումը՝ «Տոն Կրէկորիոն», տեղի ունեցած է 1857–ին, Սահման էջրեանի գեկավարած հայկական թատերախումբին ուժերով: Տասներկու տարիներ ետք ալ, 1869–ին, Յակոբ Վարդովեան պաշտօնապէս առանձնելով «Օսմանեան Թատրոն»ի գեկավարութիւնը, հետագային աշխատանքով նախանձելի դիրքի մը հասցուցած է Թրքական բեմը: Ռէֆիկ Ահմէտ այս մասին կը գրէ· – «Թուրք թատրոնի պատմութեան մի ամբողջ չրջափուլը իր անուան հետ կապող Յակոբ Վարդովեանը մեր բեմին անկեղծօրէն ծառայած հայրենակից է»: Ներկայացնելէ ետք Ռէֆիկ Ահմէտի հազորդած տեղեկութիւնները Տիգրան Զուխաճեանի, Սիրանոյշի եւ այլ դերասաններու մասին, Գառնիկ Ստեփանեան կ'եզրակացնէ· «Այսպիսով, Ռէֆիկ Ահմէտը Թրքական թատրոնի առաջին չրջան տարիների պատմութիւնը անխզելիօրէն կապուած է տեսնում Հայերի հետ»:

Հեղինակը իր ուսումնասիրութեան մէկ այլ բաժինը յատկացուցած է Հանրապետական չրջանին ծառայած Թուրք թատրոնի պատմութեան հետազօտական աշխատանքներուն, յատկապէս կանգ առնելով Անգարայի համալսարանի պատմիսօս՝ Փրոֆ· Մէքմիլ Ասոի հեղինակած հրատարակութիւններուն վրայ: Այս մասին Ստեփանեան կը գրէ· – «Նա (Մէքմիլ Ասոն) հեղինակն է յիսունից աւելի պիսական յօդուածների եւ մօտ քսան մենագրական գործերի, բոլորն էլ նուիրուած Թատրոնի պատմութեան հարցերին:

... Ասոի աշխատութիւնների աչքի ընկնում նիւթի լայն ընդգրկմամբ, հարցերի մատուցման քննական եւ վերլուծական մեթոտով եւ անկողմնակալ դիրքորոշումով»: Արդարեւ, Թուրք պատմաբանը իր մենագրութիւններուն մէջ ամբողջական չրջանի Թատերական աշխարհը, գնահատական էջեր նուիրելով Յակոբ Վարդովեանի «Օսմանեան» Թատերախումբերուն: Տակաւին, Osmanli Tiyatrosu («Օսմանեան Թատրոնը») դրքին մէջ, պատմաբան Ասոը իր ընթերցողներուն ծանօթացուցած է աւելի քան 20 հայ դերասան – դերասանուհիներու կենսագրութիւնը, անոնց արուեստին գնահատութեամբ: Ան դին, կան նաեւ բազմաթիւ վկայութիւններ այն մասին, թէ ինչպէս ժամանակի կարգ մը Թուրք թերթեր գրժանակի ղօնութիւն յայտնած են Վարդովեանի չանքերով «Եւրոպական կենցաղի ու սովորոյթներին յախուռն կերպով Թուրքիա Թափանցելուց»: Իր գրքին մէջ, Մէքմիլ Ասոն կ'անդրադառնայ նաեւ Սուլթան Աբդուլ Համիտի բռնատիրական գահակալութեան չրջանին գրականութեան եւ արուեստի մարզերուն մէջ ի գործ գրուած անտանելի սեղմումներուն, այդ մասին

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԸ

Լիոնահայ Տիկնանց Միութիւնը, մշակութային ձեռնարկներու զուգահեռ, չի մոռնար իր ներկայութիւնը զգացնել նաեւ ընկերային պեռնի վրայ: Այսպէս, Շաբաթ, Մայիս 23–ին, Մայրերու Օրւան առնչութեամբ, կազմակերպեց ցեղակից մը՝ պատուելու համար համայնքին մամիկներն ու պապիկները: Մօտ 120 հոգի մասնակցեցան այս հաւաքոյթին, որուն անակնկալօրէն, ներկայ էր Մեսրոպ եպիսկ. Մուրատեան, դիւանապետ Պոլսոյ Պատրիարքարանին: Ըսելու, որ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ամէնէն երիտասարդ եպիսկոպոսն է. ծրնած է 1956–ին:

Նախ տեղի ունեցաւ կրօնական արարողութիւն մը, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ: Լաւ կ'ըլլայ կը կարծենք, որ մեր հոգեւորականները երբ պատարագէ մը դուրս, արարողութեան մը կը ձեռնարկեն, սկսելէ առաջ ամփոփ բացատրեն ներկաներուն, թէ ինչ է իմաստը այդ արարողութեան: Այն տպաւորութիւնը ունեցանք, որ ունկնդիրներէն ոչ մէկը գոհ մը կը հասկնար ըսուած խօսքերէն, երգուած շարականներէն եւ մեծամասնութիւնը անհամբեր կը սպասէր վերջաւորութեան, անցնելու համար յարակից սրահը, նստելու սեղաններուն չուրջը...:

Մօտ կէս ժամ վերջ, եկաւ այդ պահուն: Տիկիններէն ամէն ինչ լաւ նախատեսած էին: Առատ եղան հիւրասիրութիւնները:

Պատուոյ սեղանին չուրջ տեղ բռնած էին եպիսկոպոսին եւ Միութեան նախագահուհի Տիկին Մատըէն Պատմաճեանի ու փոխ – նախագահուհի Տիկին Ժաքլին Պետրոսեանի կողքին, Զաւիկ արեզպայ Ասեփքեան, Վրդ. Ա. քհնյ. Տէրտէրեան, Իսահակ խչկր. քհնյ. Հէքիմեան: Ներկան եպիսկ. ճամբորդութեան պատճառաւ բացակայ էր: Վերապատուելի Յակոբեան կը ներկայացնէր Աջեւարանական եկեղեցին: Կարզաց, վերջերս հանգուցեալ, վերապատուելի Պաղտեանի մէկ քերթուածը ի պատիւ մայրերու:

Ուղերձ ,երգ, արտասանութիւն, երաժշտութիւն, փոխ ի փոխ, երիտասարդական յիշատակները արթնցուցին մեծ–մայրիկներու յոգնած մտքերուն մէջ:

Պ. Գոպալեան, նախագահ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, պատմականը ընելէ վերջ Մայրերու Օրուան առեղծուածին (առաջին անգամ Միացեալ Նահանգներու մէջ, ինչպէս Մայիս Մէկը) նշեց որ Հայերը, հեթանոսական շրջանին իսկ, կը յարգէին ու կը պաշտէին մայրը յանձին Աննահիտ Աստուածուհիին: Օր. Զուլեմեան (երգ) եւ Տիկին Գալթանճեան (արտասանութիւն) ամէնէն աւելի ծափահարուեցան: Երրորդ տարիքի տիկիններ, գանազան ելոյթներով, բոլորն ալ ցոյց տուին թէ մոռցած չեն հին օրերու իրենց խանդավառութիւնը:

Հաւաքոյթը փակեց Մեսրոպ եպիսկ. որ տուաւ իսկական քարոզ մը, բնաբան առնելով Աստուածամօր պատգամը՝ «Ըրէք ինչ որ Յիսուս կ'ըսէ ձեզի ընել»: Շեշտը դրաւ մայրերու դերին վրայ սերունդներու կրօնական դաստիարակութեան մէջ:

Եպիսկոպոսը կը վերագառնայ Պոլիս Միացեալ Նահանգները կատարած չրջագայութենէն վերջ: Յաւ յայտնեց որ Սփիւռքը յետքայլի վրայ է կրօնական գեռնի վրայ ալ: Հոգեւորական եռանդը կը տկարանայ:

Գոհացուցիչ լուրեր տուաւ Շնորհք Պատրիարքի առողջութեան մասին: Ըսաւ՝ «Մեծ եռանդով առաջ կը տանի իր հոգեւորական գործունէութիւնը ի նպաստ իր հօտին»:

Շնորհք Պատրիարքի հովանաւորութեան տակ, Պոլսոյ մէջ, կը գործեն երկու եպիսկոպոսներ, երկու վարդապետներ եւ բաց 32 եկեղեցիներու համար, միայն 22 քահանաներ:

Շահեկան էր պոլսահայ եպիսկոպոսին ներկայութիւնը այս հաւաքոյթին. աւելի քան երկու ժամ տեւող հաւաքոյթ մը՝ որուն լաւ կազմակերպութեան համար Տիկնանց Միութեան գործօն անդամուհիները չանք չխնայեցին եւ այս անգամ եւս յաջողեցան գոհացում տալ իրենց հիւրերուն:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԿՃԵԱՆ

Հալէպ

ՀՈԳՒՎՐՏԻՔ

ՍԱՐԳԻՍ ՓԻՒՐԷՃԵԱՆ

Մեծ եղեռնի արհաւիրք – զուլումէն վերապրող՝ մանկութիւն չունեցող, բարի հայրենասէր հայրենակից մը հողին յանձնեցինք այսօր: Բոլորէն սիրուած՝ սիրելի ընկեր – բարեկամ՝ Սարգիս Փիւրէճեանը որ մահկանացուն կնքեց Մայիս 18–ին կարճատեւ հիւանդութենէ յետոյ, 84 տարեկանին:

Սարգիս եղբայրը, ինչպէս նաեւ ամէն անոնք որ տեսան ու ապրեցան Հարեւանի հաթաղանը, չարչարանքի եւ անուանուն տանջանքի դաշտերուն ապրեցաւ երկար տարիներու ընթացքին:

Խանասան ընտանիքի զաւակ, հպարտ հող ճաշակած վայրագութեան պեհենէն, կ'ըլլայ ծառայ թուրք ազայի մը մօտ փոր մը հացի համար: Դառն ու դաժան եղեռնագործո՞ւմ...:

Արտագաղթ – տարտղրութիւն, հօրե – նահան հոգերէն, հեռանալ անծանօթ հոգամտերու մէջ, փնտռելու համար նպիրական վայր մը, ուր կարելի ըլլայ ապատ ապրիլ, աշխատիլ ապահով միջավայրի մէջ:

– Սակայն ո՞վ էր մեզմէ յաւիտեան հեռացող մեր մաքրակրօն Սարգիսն տարբարախտ: Մոռնալու համար զարհուրանքի օրերը, կուգայ Ֆրանսա ու կ'ապրի Մարսէյլ, մինչեւ իր մահը:

Արդարեւ այդ օրերուն հիւրընկալ Ֆրանսայի քաղաքական իշխանութիւնները՝ պրկարաց ընդունեցան տարաբախտ հայ ժողովուրդի վերապրող խլեակները, որոնցմէ մին էր մեր Սարգիս Փիւրէճեան, Զարսանճաղի Բաշտակ գիւղէն:

Մարսէյլի մէջ իր տքնջան աշխատանքով կը փորձէ տեսնել ընտանեկան յարկ մը: Կ'ամուսնանայ եւ կ'ունենայ չորս զաւակներ, որոնք կը մեծնան հայաշունչ դաստիարակութեամբ:

Յուզարկաւորութեան արարողութենէն յետոյ, Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան ըրաւ հակիրճ գամբանական մը, ուր դրուատեց նորող հանդուցեալին հայրենասիրական պարտականութիւնները, նկատի առնելով իր զաւակներուն պարապան: Անոնցմէ մին Մարսէյլի Ֆաքիւլթէին մէջ ուսուցչապետ է բուսաբանութեան, իսկ միւսները լիսէներու մէջ կը պաշտօնավարեն որպէս փրոֆէսէօր: Անշուշտ այս բոլորը եղաւ իր աշխատանքին չնորհիւ: Յակոբ Եպիսկոպոսի համառօտ գրուածքը որոշ ազդեցութիւն գործեց յուղարկաւորներուն վրայ, հայ աշխատաւոր բազուկի յիշատակելի կամքն ու չիզը յանուն ազգին:

Օրերը յղի են, Սարգիս չի գոհանար այսքանով ու կը լծուի ազգային գործերու. կ'ըլլայ կուսակցական ուր կը դանէ իր հոգեկան ապրումներու հարազատ ապրիլի կենսունակ, հայկեան նկարագիր: Կուսակցական կեանքի ընթացքին եղաւ գործունեայ տարր Բրիւսաւփոր Ենթակոմիտէի մէջ, միշտ յարգուած իր չրջապատէն: Ընկեր Պօղոս Հիւսեանի կազմած փոթորիկ խումբին մասնակցած է որոշ ժամանակ մը, վիճաբանական հաւաքոյթներու չինիչ ու գաստիարակիչ ելոյթներ ունենալով ու իր հաւատաւորի կամքը ազնուամիտ հակառակորդին ներմուծելով:

Գաւառացի էր ու Բաշտակ գիւղի մէջ երկու տարի գպրոցական կեանք ունեցեր է. յետոյ սեւ օրերը գինք զուրս նետած են իր հօրենական տունէն, երազելով ամէն օր գեղջկական կեանքը. հայն ու հայութիւնը. մարտիրոս ժողովուրդի գողգոթան: Եւ այս երազներով փակեց իր աչքերը անցաւոր կեանքին, հետացաւ բոլորէն միանալու համար իր սիրելիներուն – ինչպէս նաեւ Քրիստափոր Ենթակոմիտէի հետեւեալ ընկերներուն. – Տիգրան Թադոյեան, Գալուստ Գուլօեան, Խաչիկ Մխիթարեան, Կարապետ Թիւթէլեան, Յովհաննէս Փիւռեան, Պաղտասար Ծառուկեան, Արամ Պեհիկեան, Նազարէեան, Ճառայեան եղբայրք եւ այլք:

Մ. Խ. Թ.

զգեստ՝ ժանտախտի դէմ

Բժիշկները ժանտախտի դէմ պաշտպանելու մտահոգութեամբ 1720–ին Մարսէյլի մէջ յատուկ զգեստաւորում մը յղացած էր: Նոյն տարին հրատարակուած դիրքի մը մէջ մանրամասն կը նկարագրուի այս ախտաբուխլ զգեստը: Ան կը բաղկանայ լայն վրանոցէ մը, ձեռնոցներէ, կնգուղէ մը եւ դլխարկէ մը: Այս բոլորը պատրաստուած պէտք է բլլային կաշիէ, քանի որ բրդեղէն կերպասները պէտք եւ դած չափով անթափանց չէին: Զգեստաւորումը կ'ամբողջանար դիմակով մը, որ աչքերու տեղ բիւրեղներ ունէր եւ երկար կտուց մը, ուր շնչառութեան համար ծակեր բացուած էին. այս կտուցը լեցուած էր անուշահոտութիւններով ու հոտաւէտ բոյսերով:

Հակառակ որ զգեստը չատ բան չուներ, այս զգեստը մեծապէս կը տպաւորէր հիւանդները, երբ նման խեղկատակ արտաքինով ներկայութիւն մը կը գըտնէին իրենց անկողնին վերեւ:

Բժիշկները սակայն կարճ ժամանակ եւոք, հրաժարած են զայն կրելէ:

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՐԹՕՆԸ —

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Կռնակը լինդի դարձուցած էր, բայց ուսերու իր չարժումները, խչրտոցը բանալին՝ դոր ամէն ուզղութեամբ՝ կը դարձնէր, ծունկի հարուածները՝ դոր կուտար պարանին երկաթէ դրան, յատակօրէն ցոյց կուտային, թէ կղպանքին մեքենականութիւնը տեղի չէր տար:

Մեծ մեքենագէտ մը ըլլալու պէտք չկար, եղրակացնելու համար թէ նման պարագաներու չգայնութիւնը խոտոր կը համեմատի բանալիի հպատակումին: Երբ դժուար կ'ըլլայ մարդուս հանդարտութիւնը վերադանել, լաւագոյն է, որ գործը ձգէ ուրիշի մը:

Ինչ որ առաջարկեցի իրեն.

– Կրնա՞մ ձեզի օգնել, պարոն:

Յանկարծ լինդի դարձաւ:

– Օ՛, ի՞նչ կ'ընէք հոս միս մինակ:

– Քիչ մը հարբուխ եմ, պարոն. նախընտրեցի տաք տեղը մնալ:

Բանալին լինդի երկարեց, առանց մեծ յոյս մը ունենալու, որովհետեւ որոշած էր թէ ամէն բան ներսէն փակուած էր եւ թէ միայն վիրանատործ մը կրնար գործը պլուխ հանել:

Ուշադրութիւն ըրի բանալին կղպանքին մինչեւ ծայրը չխրելու. առանց զայն դարձնելու փոքր չարժումներով, ալ ձախ կը դարձնէի զայն, գտնելու համար բուն ծակը: Շուտով, լեզուակը սահեցաւ ազնակալին մէջ եւ դուռը բացուեցաւ:

Արժանացայ իր հիացական չնորհաւորութիւններուն.

– Օ՛, բարեկամս, բայց իրաւան կախարդ մըն ես եղեր:

– Ա՛, ո՛չ, պարոն, կարծեմ թէ ձեզմէ քիչ մը նուազ ջգայնի էի միայն:

Հաւաքեց պարագանութիւնները զոր առնելու եկած էր: Դրբան սեմին, մինչ դուրս սլիտի էլլէր, մլաքը յանկարծ փոխեց եւ եկաւ գիմացս, քանի մը գրասեղան անդին նստաւ:

– Միշտ ամէն բան այնքան ալ գիւրին չէ ... այդպէս չէ՞ Մալաքեան:

Արդեօք մեր դասերո՞ւն կ'ակնարկէր, կամ իմ ծագումի՞ս, թէ ընդհանուր ձեւով մը, կեանքին: Տարակուսելով որոշ խոհեմութեամբ մը ըսի.

– Ո՛չ, ոչ միշտ, պարոն: Բայց կարծեմ աւելի լաւ պիտի ըլլայ:

– Գիտե՞ս, ճշդեց, չիպացած տղաք են, ծնունդով քիչ մը չատ բախտաւոր, բայց աւելի չարաճճի են, քան թէ չարամիտ:

Չպատասխանեցի: Չէի ուզեր երաչխաւորել մեղմացուցիչ այս արդարացումները:

Մեզսակից ժպիտ մը ունէր երբ խօսեցաւ հարբուխներուս ու կոկորդի ցաւերուս մասին, որոնք կ'արտօնէին որ գբօսանքի չելլեմ:

Պատասխանեցի իրեն.

– Գիտէք, պարոն, կարծեմ թէ տուիկա ոչ ոք կը խանգարէ:

Դեռ երկար խօսեցանք ընտանիքիս ու մեր աքսորին մասին, որու պատմութեան որոշ չափով ծանօթ էր: Խօսեցանք լուսթեան այն ամօթալի դաւին մասին, զոր գպրոցական դասագիրքերը կը ցուցարերէին, եւ որոնք կ'ուսուցանէին մարդասպաններուն, անպիտանալ կը ձեւացնէին, թէ օր մը ժողովուրդ մը ընաջնջուած էր:

Զորս տարիէ ի վեր երբեք ուսուցիչի մը ձայնը չէի լսած. ձայնը՝ դասատանգոպի մը, երբ չի դասատանգեր: Առաջին անգամ ըլլալով պիտելիքներու քննիչ մարդամեքենան, գոց սորվուած դասին վերատուիչը մարդկային չերմեր ունէր:

Վերջին հարցումը, որ ըրաւ, տեղւոյն վրայ դամեց զիս, բուռն յուզումով մը: Որպէս թէ յայտնաբերած ըլլար պզտիկ երազներուս թաքուն աշխարհը, զոր սակայն ոչ ոքի կը յայտնէի, հարցուց, թէ մտածո՞ծ էի բնաւ ապագայի մասին, եւ թէ յետագային ի՛նչ կ'ուզէի ըլլալ: Չիս վատահեցնելու համար «մեր մէջ պիտի մնայ»ի մը աւերիմ չերմ մը առած էր:

Պատասխանեցի իրեն թէ տուիկա հարց մըն էր, որուն մասին յաճախ մտածած էի, առանց տակաւին լուծում մը գտած ըլլալու: Բուն ճշմարտութիւնն էր այս, իր արտառոցութիւններէն մերկացած, զոր սիմիայն ինծի կը վերապահէի:

(Շար. 102)

Պ. Մերկեր Դարբինեան,
Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Դարբինեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժան – Փիէր Դարբինեան,
Տէր եւ Տիկին Ժան – Պաթիսթ Անանեան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Մանուկ Դարբինեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Արշակ Դարբինեան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Լեւոն Դանիէլեան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Քէօչկերեան,
Տիկին Կիւլի Դարբինեան,
Տիկին Պայծառ Ծապիկեան եւ զաւակները,
Դարբինեան եւ Տէր – Յակոբեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ – մօր, խնամիին եւ զականին՝

ՏԻԿԻՆ ԱԶՆԻՒ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Տէր – Յակոբեան)

մահը, որ պատահեցաւ, Մայիս 26–ին, 76 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, երկուշաբթի, Յունիս 1, ժամը 16–ին, Իսիի Ս. Մարիամ – Ասուածածին Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

***

Փոխան ծաղիկի նուէրները ընել Իսիի Եկեղեցւոյ դպրոցին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Ե. Պ–ի. –

Թումայեանի մահուան առթիւ. – Տէրոյեան ընտանիք 300, Տէր – Զաքարեան 100, Լեւոն Օհանեան 200, պատուելի Հէյվաճեան 200 Հայ քաղաքական բանտարկեալներու կեդրոնական կոմիտէին, Տիկին Եավէր 100, Ժան Զիտճեան 100 Ֆ.:

Իւզադին. – Տիկին Ազատ Ճըլըզեան 100, Տէր եւ Տիկին Շըւոտեան 100, Տէր եւ Տիկին Ազատ Ստեփանեան 100, Տէօքմէճեան 100, Տիկին Շահում 100, Տէր եւ Տիկին Կարապետեան 200, Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Զորուբեան 100, Տիկին Վարպետեան 100, Տէր եւ Տիկին Հէրվէ Էքիզեան 100, Տիկին Բերուզ Տէր – Մարտարեան 150, Օր. Համբարձումեան 100, Տէր եւ Տիկին Կրիկորեան 100, Տիկին Եղսա Յանոյեան 100, Տէր եւ Տիկին Արտար – (Փորթուգալէն) 500, Տէր եւ Տիկին Արշալոյս Քոչոյեան 100, Տէր եւ Տիկին Տրդատ Տէր – Պօղոսեան 500, Տիկին Մելքոնեան 300, Կորգեան 100, Ճամկէօզեան եղբայրներ 100, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տուբսունեան 500, Գարեգին Խրիմեան 100, Տիկին Հռիփսիմէ Սարաֆեան 100, Շարլ Տէօքմէճեան ընտանիք 100, Աւետիքեան 100, Տէր եւ Տիկին Փիէր Պիսքիճեան 200 Ֆր.; Տիկին Էլիզ Զրբաչեան 250 Ֆր., Տիկին Արշամ Պապայեան 250, Տէր եւ Տիկին մէթր Ժազ Վարժապետեան 50, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Թաչճեան 100 Ֆրանք:

(Շար.)

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱԻԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Ընկերակցութեանս բացառիկ ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Յունիս 13, ժամը 17–ին Հ.Բ.Ը.Մ. Մխիթեան Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնին մէջ, 118 Բուրսել փողոց, Փարիզ 17–րդ թաղամաս:

ՕՐԱԿԱՐԳ

1.– Մայր Դիւանի ընտրութիւն:
2.– Նիւթական եւ Բարոյական տեղեկագրերու ընթերցում եւ վաւերացում:
3.– Կանոնագրի վերամշակում:
4.– Նոր վարչութեան ընտրութիւն:
5.– Բազմանքներ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Ասչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը, մասնաճիւղէն անդարձ մեկնող հանգուցեալ Ասչուհիներու ոգեկոչման առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Տէր եւ Տիկին Վ. Սարգիսեան 1000 Ֆ., Ոմն 500, Տէր եւ Տիկին Դ. Տիւմէճեան 300, Տիկին Ի. Փափազեան 300, Պր. Գաթէլ 300, Պ. Մ. Ղազարեան 200, Տէր եւ Տիկին Գասպարեան 200, Տէր եւ Տիկին Պօյաճեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կ. Յովակիմեան 200 Ֆ., Պր. Կ. Փափազեան 200, Տէր եւ Տիկին Թէրզեան 200, Պր. Պ. Պալեան 100, Տ. Գրիգորոֆ 100, Տէր եւ Տիկին Խ. Կէնճեան 100, Տէր եւ Տիկին Ղ. Ղազարեան 100, Տիկին Ս. Մարիլոսեան 100, Տիկին Մխքայէլեան 100, Տ. Մանուկեան 100, Տէր եւ Տիկին Յ. Պէխարեան 100, Պր. Գազազեան 100, Տէր եւ Տիկին Ֆաքրիկեան 100, Տ. Թոմաս – եան 100, Տ. Մինասեան 100, Տիկին Ֆաքրիկեան 50, Տիկին Ալթունեան 50, Տիկին Մարկոսեան 50, Տ. Տէմիրճեան 50 Ֆ.:

***

Կապոյտ Ասչի Ափնուվիլ – Սարսէյլ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Տէր եւ Տիկին Կարապետ Եկենեան 2000 Ֆ. իրենց թոռնիկին Ալեքսանտրի ծննդեան առթիւ, Տիկին Ազատուհի Տիլանեան 200, Տիկին Ալիս Տիլանեան 200, Տիկին Արշալոյս Մխիթեվեանեան 200, Տիկին Մարի Թորանեան 100 Ֆր. Աբսինէ Պառաւեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Արամ Մոզեան եւ Պր. Դանիէլեան 500 Ֆր. իրենց մօր մահուան տարելիցին առթիւ:

***

Տիկին Էլիզապէթ Խաչատուրեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի Իսիի Ս. Մարիամ Ասուածածին Եկեղեցւոյ հոգարարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Հիլանի հայկական դպրոցին ի նպաստ. – Պր. Սուրէն Ղուկասեան, Պր. Տիգրան Պալեան, Տէր եւ Տիկին Տէր – Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Թաւուքճեան, Տիկին Էլիզապէթ Գոչեան 100–ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Տէպիլեան 200 Ֆր.:

Antony
BAIL A CEDER
avec
fonds de commerce
POUR CAUSE RETRAITE

Fabricant - artisan de lustres en cristal cède son fonds de commerce avec matériel et outillage.

Tél. : Dans la journée
46 66 61 78
ou entre 19 et 20 heures
46 66 69 00

ՄԱՐՍԻԼԻՑ.

«ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ»ուան հանգիստութիւն

Հ.Բ.Ը.Մ. Մխիթեան Մարսէյլի վարչութեան Տիկնանց բաժինը կազմակերպած է «Մայրերու Օր»ուան տօնակատարութիւն մը, որ տեղի պիտի ունենայ Երկուշաբթի, Յունիս 1, կէսօրէ վերջ, ժամը 3–ին իր կեդրոնին մէջ, Բուր Փիէր Փիւժէ:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայ ընտանիքները, որպէսզի իրենց ներկայութեամբ քաջալերեն հայ մայրերը:

RETOUR AU BON VIEUX TEMPS
RESTAURANT
LES DIAMANTAIRES
SPECIALITES GRECQUES, ARMENIENNES
LE PLUS ANCIEN RESTAURANT GRECO - ARMENIEN
• *AMBIANCE MUSICALE* •

ՀԻՆ ՕՐԵՐՈՒ ՀՈՒՋԱԿԱՒԻՈՐ
ՏԻԱՄԱՆԹԷՈՆ
ՃԱՇԱՐԱՆ
կը սպասէ ձեզի
▪ Լաւագոյն Սպասարկութիւն ▪

ouvert tous les jours
60, RUE LAFAYETTE — 75009 PARIS
TEL. : 47 - 70 - 78 - 14

ARMENIE 87
REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS
— EN BOEING 727 —
— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER —
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
25 JUIN	10 JUILLET
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

DEPARTS DE MARSEILLE PAR VOLS REGULIERS
14 JOURS DONT 12 A EREVAN
— 2 NUITS (ALLER ET RETOUR) A MOSCOU
Du **1er** au **14 AOUT** Du **05** au **18 SEPTEMBRE**
Du **03** au **16 OCTOBRE**
FORFAIT *MARSEILLE / MARSEILLE* : 7240 Frs.

SPECIAL
Du **22 AOUT** au **04 SEPTEMBRE**
Voyage accompagné par Jacques CHELELEKIAN
FORFAIT *MARSEILLE / MARSEILLE* : 7000 Frs. (tout compris)

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՑԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
ORGANISATION TERRE ET CULTURE - PARIS
ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՈՒՂԵԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
CAMPAGNE D'ETE 1987

Séjour en milieu rural arménien dans un site exceptionnel
Région de Kessab (Syrie)

◆ *RESTAURATION D'EDIFICES*
◆ *AMENAGEMENT DE TERRES AGRICOLES*
◆ *EXPLORATION ET DOCUMENTATION*
◆ *LOISIRS*

Pour tous renseignements et inscriptions téléphoner au :
43 - 31 - 14 - 18
47 - 02 - 99 - 45 } PARIS
45 - 04 - 63 - 00

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935